കെ. എം. പണിക്കർ

ഇന്ത്യാ ചരിത്രാവലോകം

ഇന്ത്യാചരിത്രാവലോകം

പ്രസാധകന്മാർ

സാഹിത്യപ്രവർത്തക സഹകരണ

സംഘം ലിമിറ്റഡ്

INDIACHARITRAVALOKAM

(A SURVEY OF INDIAN HISTORY)

BY

K. M. PANIKKAR

Translated by

NALANKAL KRISHNA PILLAI

First Impression February 1957

PUBLISHERS

SAHITHYA PRAVARTHAKA C. S. LTD.

NATIONAL BOOKSTALL

POST BOX 40, KOTTAYAM

Rs. 5

ഇന്ത്യാചരിത്രാവലോകം

കെ. എം. പണിക്കർ

നാഷനൽ ബുക്ക്സ്റ്റാൾ
കളരിക്കൽബസാർ : കോട്ടയം

വില 5 രൂപാ

കെ. എം. പണിക്കരുടെ കൃതികൾ

(മലയാളത്തിൽ)

ആത്മകഥ	(ആത്മകഥ)
കല്യാണമൽ	(നോവൽ)
കേരളസിംഹം	,,
ധൂമകേതുവിന്റെ ഉദയം	,,
പറങ്കിപ്പടയാളി	,,
പുണർകോട്ടസ്വരൂപം	,,
നാടകത്രയം	(നാടകം)
സുകുമാരവിലാസം	,,
പടിഞ്ഞാറെക്കളി (തർജ്ജമ)	,,
ഈഡിപ്പസ് (തർജ്ജമ)	,,
ആപത്ക്കരമായ യാത്ര	(യാത്രാവിവരണം)
ചൈനയിലെ ഒരു യാത്ര	,,
രണ്ടു ചൈനയിൽ	,,
ഇണപ്പക്ഷികൾ	(കവിത)
കവിതാകൗതുകം	,,
രൂപസന്ദേശം	,,
പങ്കിപരിണയം	,,
ബാലികാമതം	,,
ചാടുകവിതാവലി	,,
രസികരസായനം (തർജ്ജമ)	,,
സിനിമാതാരം	,,
പ്രേമഗീതി	,,
വൈവൃത്തവിരഹം	,,
അംബാപാലി	,,
ചിന്താതരംഗിണി	,,
സ്വാതന്ത്ര്യസൗരഭം	,,
കുമാരസംഭവം (തർജ്ജമ)	,,
ഉപന്യാസമാല	(നിരൂപണം)
കവിതാതത്വനിരൂപണം	,,
കൈരളീനായികൻ	(ചരിത്രം)

Printed at the India Press, Kottayam, Copies 1000

മുഖവുര

ഭാരതം സ്വാതന്ത്ര്യംപ്രാപിച്ച 1947 ആഗസ്റ്റ് 15-ാം തിയതിയാണ് 'ഇന്ത്യാചരിത്രാവലോകം' എന്ന ഈ പുസ്തകം പ്രഥമതഃ പ്രസിദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ടതു്. അതിനിപ്പുറം ഉദ്ദേശം ഏഴുകൊല്ലത്തിനകം ഇതു് ഒൻപതുതവണ പുനഃപ്രസിദ്ധീകൃതമായിട്ടുണ്ടു്. ഈ മാതിരി ജനപ്രീതി സാധാരണയായി ചരിത്രപുസ്തകങ്ങൾക്കു് ലഭിക്കാറില്ലല്ലോ. എന്നാൽ ഈ പുസ്തകത്തിനു് അങ്ങനെയൊരു ഭാഗ്യം സിദ്ധിച്ചു. വളരെക്കാലത്തോളം ഉദ്യോഗാർത്ഥമായി എന്റെ വാസം ഇന്ത്യയ്ക്കു പുറമെയായിരുന്നതിനാൽ, ഒരു പരിഷ്കരിച്ച പതിപ്പു് തയ്യാറാക്കാൻ നിർഭാഗ്യവശാൽ ഇതേവരെ സാധിച്ചില്ല.

ഏതെങ്കിലുമൊരു ഇന്ത്യാചരിത്രപുസ്തകം പാരായണം ചെയ്യാൻ തുടങ്ങിയപ്പോഴൊക്കെ അതിൽനിന്നു് നിരാശാപൂർവ്വം തിരസ്കരിക്കാൻ താൻ നിർബ്ബന്ധനായിട്ടുണ്ടെന്നു് ചിരപ്രസിദ്ധ ഫ്രഞ്ചുപണ്ഡിതനായ ഡോക്ടർ ബട്ടാറെ ഒരിക്കലൊന്നു പറയുകയുണ്ടായി. പരസ്പരബന്ധമില്ലാത്ത പേരുകളുടെ സമാഹാരമെന്നനിലയിൽ, ടെലിഫോൺ ഡയറക്ടറിയിൽനിന്നു് വലിയ വ്യത്യാസമൊന്നും അവയ്ക്കില്ലത്രേ. ഈ വിമർശനത്തിൽ അതിശയോക്തിയുടെ സ്പർശമില്ലാതില്ല. എങ്കിലും, ഒരു കാര്യം സമ്മതിച്ചേ തീരൂ. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തെപ്പറ്റിയുള്ള എല്ലാ പാഠ്യപുസ്തകങ്ങളുംതന്നെ രാജവംശങ്ങളുടെയും രാജാക്കന്മാരുടെയും വീക്ഷണകോണത്തിൽക്കൂടിയാണെഴുതപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു്. ഒരു രാജ്യചരിത്രത്തിന്റെ കഴമ്പും കാതലുമായ സംസ്കാരത്തിന്റെ വികാസത്തെയും ദേശീയനയങ്ങളിലെ വ്യതിയാനങ്ങളെയും സാമൂഹ്യസംഘടനകളുടെ ഉത്ഥാനപതനങ്ങളെയും പറ്റി വളരെയൊന്നും അവയിൽ പറയാറില്ല. ഒരതിരുവരെ ഇതു് അനിവാര്യമായിരുന്നുതാനും. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, ഇന്ത്യാചരിത്രം ശാസ്ത്രീയമായ പഠനത്തിനു് ആദ്യമായി വിഷയീഭവിച്ചപ്പോൾ, ഭാരതീയജനതയുടെ വികാസപരിണാമങ്ങളെ ചരിത്രപരമായി പിന്തുടരാൻ സഹായിക്കുന്ന വംശചരിത്രമോ വംശാവലിപ്പട്ടികയോ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. അതിനാൽ, ദുർഗ്രാഹ്യങ്ങളായ ശിലാരേഖകൾ വായിക്കുന്നതിനും, പ്രാദേശികവും മേധാവിത്വപരവുമായ രാജവംശങ്ങളെ കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിനും, നാണയങ്ങളെപ്പറ്റി പഠിക്കുന്നതിനും വിസ്മൃതിയിൽ വിലയം പ്രാപിച്ച രാജാക്കന്മാരെ നിജപ്പെടുത്തുന്നതിനും വേണ്ടിയാണു് ഗവേഷകന്മാർ തങ്ങളുടെ ശ്രദ്ധയിലധികം ചെലവഴിക്കേണ്ടിവന്നതു്. ചരിത്രത്തെ പ്രത്യക്ഷമായി പ്രത്യുല്പാദിപ്പിക്ക

നില്ലെങ്കിലും, ചരിത്രത്തിന് അപരിത്യാജ്യമായ പശ്ചാത്തലം സംഭാവന ചെയ്യുന്നവയെന്നതിനാൽ അവ ഒട്ടും അപ്രധാനങ്ങളല്ലതാനും.

നമ്മുടെ ധാരണകളിൽ, വിപുലമായ പല വിടവുകൾ ഇനിയും ശേഷിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഹരപ്പയും ബുദ്ധനുമിടയ്ക്കുള്ള കാലഘട്ടം ഇന്നും ഇരുൾമൂടിക്കിടക്കുകയാണ്. എന്നിരുന്നാലും, ഇന്നു സംലഭ്യമായിട്ടുള്ള വിവരങ്ങൾ വച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ, ക്രി. മു. ആറാം നൂറ്റാണ്ടു മുതൽക്കെങ്കിലും ഇന്ത്യയുടെ രാഷ്ട്രീയവും സാമൂഹ്യവുമായ ജീവിതത്തിന്റെ അനുസ്യൂതമായ ഒരു വിവരണം നൽകാൻ ചരിത്രകാരന്മാർക്കു സാധിക്കും. ഇന്നും ചിലപ്പോൾ രാഷ്ട്രീയപശ്ചാത്തലം അത്ര വ്യക്തമാകാൻ കൂട്ടാക്കിയില്ലെന്നു വരാം. ശിലാരേഖകളിൽനിന്നും, വിദേശിയരുടെ സഞ്ചാരക്കുറിപ്പുകളിൽ നിന്നും, അയൽരാജ്യങ്ങളിലെ സാഹിത്യപരാമർശങ്ങളിൽനിന്നും സാമൂഹ്യമായ വികാസവും സാംസ്കാരികമായ വളർച്ചയും ഹിന്ദുക്കൾക്കു പൊതുവായുള്ള സവിശേഷതകളും നമുക്ക് ഗ്രഹിക്കാവുന്നതാണ്. സമകാലികവും, വിവിധ കാലഘട്ടങ്ങളിലെ ജീവിതനിലവാരത്തിന്മേൽ ധാരാളം വെളിച്ചം വീശുന്നതുമായ വൈദിക-ബൗദ്ധ-ജൈനമതസാഹിത്യങ്ങൾ ഈ വിഷയത്തിൽ സാരമായി സഹായിക്കാതിരിക്കയില്ല.

നമ്മുടെ പൈതൃകസമ്പത്തിനെക്കുറിച്ച് നമ്മെ ഉദ്ബോധിപ്പിക്കാനുതകത്തക്കവിധം ഭൂതകാലമഹിമകളെ പുനരാവിഷ്കരിക്കുന്ന ഒരു ചരിത്രത്തിന്റെ ആവശ്യകത, ഒരു രാഷ്ട്രമെന്ന നിലയ്ക്കു ഇന്ത്യ ഉണർന്നതോടെ വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടേയിരുന്നു. 'ഭാരതീയർക്കൊരു ചരിത്രമില്ലായിരുന്നു' എന്നു തെളിയിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്ന തരത്തിലുള്ള പാശ്ചാത്യരെഴുതിപ്പിടിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ചരിത്ര പുസ്തകങ്ങളെയാണ് നാം ഇന്നോളം അവലംബിച്ചുപോന്നിട്ടുള്ളത്. അതിനാൽ, 'ഇന്ത്യയെ കണ്ടെത്താൻ' നാമോരോരുത്തരും സ്വപ്രയത്നം ശ്രമിക്കേണ്ടിവന്നു. നമ്മെ ഇന്നത്തെ നിലയിലെത്തിച്ച ചരിത്രപരമായ പ്രതിഭാസങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഒരേകദേശരൂപമെങ്കിലും ലഭിക്കാനും, അനേകായിരം വർഷങ്ങളിലെ വികാസത്തിലൂടെ നമുക്ക് സമ്പ്രാപ്തമായ പാരമ്പര്യങ്ങളെ ശരിക്ക് വിലയിരുത്താനും മാനസികമായ ഒരു സാഹസികതതന്നെ വേണ്ടിവന്നു എന്നു പറയുന്നത് കേവലം സത്യം മാത്രമാണ്. ഇതു വിചിത്രങ്ങളായ ചില വൈരുദ്ധ്യങ്ങളിലേയ്ക്കാണ് നമ്മെ കൊണ്ടുചെന്നെത്തിച്ചത്. ഭാരതത്തെപ്പറ്റി വേദത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ മാത്രമേ യാഥാസ്ഥിതികർ ചിന്തിക്കാറുള്ളു. അവർ നമ്മുടെ ജീവിതത്തിന്റെ ആര്യസ്വഭാവത്തിനു പ്രാധാന്യവും നല്കുന്നു. ഗുപ്തകാലഘട്ടത്തിന്റെ മഹിമാവുകളിൽ അധിഷ്ഠിതമായ ഒരു ഭരണത്തെ സ്വന്തം ഭാവനാമണ്ഡലത്തിൽ ഹിന്ദുദേശീയവാദികൾ പുനഃസൃഷ്ടിച്ചപ്പോൾ, മുഹമ്മദ്ഗസ്നിയാണ് ഇന്ത്യ കെട്ടിപ്പടുത്തതെന്നും മുഗളന്മാരുടെ നേട്ടങ്ങളാണ് ഇന്ത്യൻ സംസ്കാരമെന്ന പേരിലറിയപ്പെടുന്ന

തെന്നും മുസ്ലീങ്ങൾ വിശ്വസിച്ചു. വിന്ധ്യനു തെക്കോട്ട് ഇന്ത്യ വ്യാപിച്ചിരുന്നില്ലത്രെ. വ്യാപിച്ചിരുന്നെങ്കിൽത്തന്നെ അതു് ഉത്തരസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ഒരനുബന്ധമായിമാത്രമായിരുന്നത്രേ, മുൻകാലങ്ങളിലുള്ള ഇന്ത്യാചരിത്രം വായിച്ചാൽ, ഒരാൾക്കു തോന്നുക.

ബുദ്ധകാലഘട്ടം, മുസ്ലീംകാലഘട്ടം, ബ്രിട്ടീഷുകാലഘട്ടം എന്നിങ്ങനെ ഇന്ത്യാചരിത്രത്തെ വിഭജിക്കുന്ന സമ്പ്രദായം യൂറോപ്യൻ ചരിത്രകാരന്മാരാണു് അവതരിപ്പിച്ചതു്. നമ്മുടെ ചരിത്രകാരന്മാരും അതേ സമ്പ്രദായം അനുവർത്തിക്കുകയുണ്ടായി. കഴപ്പംപിടിച്ച ആ വീക്ഷണഗതിയിൽനിന്നു് വിമുക്തിനേടാൻ നമുക്കിന്നുവരെ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അങ്ങനെ നിഷ്കൃഷ്ടമായി വ്യവച്ഛേദിക്കപ്പെടാവുന്ന കാലഘട്ടങ്ങളൊന്നും യഥാർത്ഥത്തിൽ ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലില്ലെന്നു് നിരീക്ഷണാത്മക ആലോചനകൊണ്ടു വെളിപ്പെടുന്നതാണു്. ഇന്ത്യാചരിത്രം ഗൗരവപൂർവ്വം കൈകാര്യം ചെയ്യുന്ന ഒരൊറ്റ വിദ്യാർത്ഥിയും ബുദ്ധകാലഘട്ടത്തെപ്പറ്റി സംസാരിക്കാൻ മിനക്കെടുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ചില രാജാക്കന്മാരും, അശോകനുൾപ്പെടെയുള്ള ചില ചക്രവർത്തിമാരും ബുദ്ധമതത്തിനുവേണ്ടി ഊർജ്ജസ്വലമായ പ്രചാരണം നടത്തിയെന്നതു ശരിതന്നെ. എന്നിട്ടും, ഇന്നത്തെപ്പോലെ അന്നും ഭാരതീയജനതയിൽ സിംഹഭാഗവും ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നുവെന്ന വസ്തുത ഒരിക്കലും വിസ്മരിച്ചുകൂടാ. അശോകന്റെതന്നെ ശിലാലിഖിതങ്ങൾ ഇതിനു സാക്ഷ്യം വഹിക്കുന്നു. ബൗദ്ധന്മാരെയെന്നപോലെ ഹിന്ദുക്കളെയും ഉദ്ദേശിച്ചുകൊണ്ടുള്ളവയായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ധർമ്മപ്രബോധനമത്രയും. ഇതുതന്നെയാണു് മുസ്ലീംകാലഘട്ടത്തിന്റെയും കഥ. ഗംഗാസമതലവും ബംഗാളും ഗുജറാത്തും ഡക്കാൺപീഠഭൂമിയുടെ ദക്ഷിണഭാഗവും അടക്കിഭരിച്ചുകൊണ്ടു് മുസ്ലീംഭരണാധികാരികൾ തലയുയർത്തിനിന്നപ്പോൾ, മൈസൂരിന്റെയും രാജസ്ഥാനിന്റെയും വിശാലഭൂവിഭാഗങ്ങൾ അവർക്കു് കീഴടങ്ങാൻ ഒരുങ്ങിയതേയില്ല. മാലിക്കാഫറുടെ ആക്രമണത്തിന്റെ ആദ്യത്തെ ആഘാതത്തോടുകൂടി, ദക്ഷിണരാജ്യങ്ങൾതമ്മിൽ സംഘടിച്ചു് സംശ്ലിഷ്ടമായൊരു സാമ്രാജ്യം രൂപവൽക്കരിക്കുകയുണ്ടായി. മധ്യേഷ്യയിൽനിന്നെത്തിയ ഖിൽജികളും തുഗ്ലക്കന്മാരും മുഗളന്മാരുമായ ആക്രമണകാരികളാകട്ടെ, ഒരു തലമുറ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ജന്മഭൂമിയുമായി അവർക്കുള്ള ബന്ധം വേർപെടുത്തുകയാണു ചെയ്തതു്. ഇന്ത്യയിലെ അധികാരസ്ഥാനങ്ങളിൽ, ഇന്ത്യക്കാരായിത്തന്നെ ഉറച്ചിരുന്നുകൊണ്ടു് അവർ പ്രവിശ്യാഭരണം നടത്തുകയും ചെയ്തു. പാശ്ചാത്യനാടുകളിലെ ഇസ്ലാമികശക്തികളുമായി അവർക്ക് പ്രായേണ യാതൊരു സമ്പർക്കവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. നൂറ്റമ്പതു വർഷത്തെ ബ്രിട്ടീഷ് മേൽക്കോയ്മയെ മാത്രമേ വാസ്തവത്തിൽ ഒരു വിദേശമേധാവിത്വമായി പരിഗണിച്ചുകൂടൂ. അങ്ങനെ നോക്കുമ്പോൾ, ഇന്ത്യയുടെ ബ്രിട്ടീഷുകാലഘട്ടത്തെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കുന്നതിൽ തെറ്റില്ല. ആ കാലഘട്ടത്തിൽ, വിദ്യ

മറ്റൊരു രാജ്യത്തിന്റെ താൽപര്യങ്ങൾക്കനുസരണമായി ഇന്ത്യയുടെ നയപരിപാടികൾ രൂപം കൊള്ളുകതന്നെ ചെയ്തു. എന്നാൽ അതുതന്നെയും ഒരു അർദ്ധസത്യം മാത്രമേയാകുന്നുള്ളു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ആ കാലയളവിൽപ്പോലും ഇന്ത്യയുടെ ചരിത്രം സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടത് അന്ന് വൈസ്രോയ്ഹാളിലല്ല. ഇവിടെ കൽക്കട്ടയിലും ഡെൽഹിയിലുമുള്ള ഗവർണ്ണർജനറലന്മാരോ, വൈസ്രോയിമാരോ, അവരുടെ പിൻഗാമികളുംകൊണ്ട് ഭരണകാര്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിച്ച ഉദ്യോഗസ്ഥപ്രമുഖന്മാരുമായിരുന്നില്ല ഇന്ത്യയുടെ ചരിത്രശില്പികൾ. നിശ്ശബ്ദമായി, അനുകമായി സ്വയം പുനസ്സംഘടിതമാവുകയും ആധുനികമായ കാലഘട്ടങ്ങളിൽ സ്വാതന്ത്ര്യപുനഃപ്രാപ്തിക്കുതകുംവിധം ആത്മവിശ്വാസത്തെ അണയാതെ നിർത്താനുള്ള ആന്തരശക്തികളെ അതീതകാലഘട്ടങ്ങളിൽനിന്ന് സമാഹരിക്കുകയും ചെയ്ത ഭാരതീയജനതയാണ് ചരിത്രഗതിയെ പൂർണ്ണമായും നിർണ്ണയിച്ചത്. ഇംഗ്ലീഷ് ഈസ്റ്റിന്ത്യാകമ്പനിയുടെയോ തുടർന്ന് ഭരണം നടത്തിയ ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെന്റിന്റെയോ പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ ആകെത്തുകയല്ല, ഭാരതീയസമുദായത്തിന്റെ സങ്കീർണ്ണമായ പരിവർത്തനത്തിലേയ്ക്കു നയിച്ച ശക്തിവിശേഷങ്ങളുടെയും അതിനെ അനുഗമിച്ചുണ്ടായ ഭാവനാപരിവർത്തനങ്ങളുടെ ധീരോദാത്തമായ സംഭവങ്ങളുടെയും സമാഹാരമാണ്, ഇന്ത്യയുടെ യഥാർത്ഥമായ ചരിത്രം.

ആദ്യത്തെ പണ്ടകശാലകളുടെ സംസ്ഥാപനംമുതൽ ഇന്ത്യൻമണ്ണിൽനിന്ന് അവസാനത്തെ ബ്രിട്ടീഷുകാരന്റെ പിന്മാറ്റംവരെയുള്ള ഒരു ചരിത്രം ബ്രിട്ടീഷുകാർക്ക് തീർച്ചയായും ഇന്ത്യയിലുണ്ട്. അത് ഇന്ത്യയുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതാണ്; ഇന്ത്യൻമണ്ണിൽ സംഭവിച്ചത് എന്ന അർത്ഥത്തിൽ. പക്ഷെ, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗമാണതെന്ന് പറഞ്ഞുകൂടാ. അത് ബ്രിട്ടീഷ്ചരിത്രത്തിലെ സുപ്രധാനമായ ഒരു അദ്ധ്യായമായിരിക്കാം. ആ നിലയ്ക്ക് സമുദ്രങ്ങൾക്കപ്പുറത്ത് ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കുണ്ടായ നേട്ടങ്ങളിൽ താൽപര്യമുള്ളവർ അതു പഠിച്ചിരിക്കേണ്ടതുതന്നെ. ഗവേഷണത്തിന് തെളിവും ദേശീയാഭിമാനവും കൈക്കൊണ്ടിട്ടില്ല. എപ്പോഴും അത് ഔപചാരികമായിത്തന്നെ നിലകൊണ്ടു. അതിനാൽ ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ ചരിത്രം ഇന്ത്യയെസ്സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഒരു യഥാർത്ഥചരിത്രമേയല്ല. ഇതാണ് ഉത്തരേന്ത്യയിലെ മുഗളഭരണത്തിനും ബ്രിട്ടീഷ്ഭരണത്തിനും തമ്മിലുള്ള പ്രമുഖ വ്യത്യാസം. മുഗളന്മാർ വിദേശവംശജരായിരിക്കാം. പക്ഷെ, മാതൃഭൂമിയുമായി പറയത്തക്ക ബന്ധമൊന്നും പുലർത്താതെയും ഇന്ത്യയിൽതന്നെ തലസ്ഥാനമുറപ്പിച്ചുകൊണ്ടുമാണവർ ഭരണം നടത്തിയത്. തൽഫലമായി അവർ യഥാർത്ഥത്തിലും, അവരുടെ ഭരണം ദേശീയവുമായിത്തീർന്നു. പ്രതാപശാലികളായ മുഗളന്മാരുടെ ചരിത്രം, തന്മൂലം, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗംതന്നെയാണ്. ഇതിൽനിന്ന് വളരെ വ്യത്യസ്തമാണ് ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ സ്ഥാനം. അവർ ഉയർത്തിയ പ്രതിഷേധവും, സമ്പത്തും

കൊണ്ടോ സംഘർഷംകൊണ്ടോ അവർ ഉന്നതിയെ ശക്തികളും മാത്രമാണ് ഭാരതീയജനതയുടെ ആദ്ധ്യാത്മജീവിതത്തെ സാരമായി സ്പർശിച്ചത്. അങ്ങനെ, ബ്രിട്ടീഷുകാലഘട്ടത്തിന നൽകപ്പെട്ടിട്ടുള്ള പ്രാധാന്യവും നമ്മുടെ ചരിത്രപുസ്തകങ്ങളിൽ അവയ്ക്കു ലഭിച്ചിട്ടുള്ള അനർഹമായ സ്ഥലവും ഒരു കാരണവശാലും നീതീകരിക്കവയ്യാത്തതാണ്. ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ മനഃപൂർവ്വമായ പ്രചരണപരിപാടിയായി മാത്രമേ അവയെ ഗണിക്കാൻ നിവൃത്തിയുള്ളു. ഈ പുസ്തകത്തിൽ, ഭാരതീയജനതയുടെ വീക്ഷണകോണത്തിൽനിന്നുകൊണ്ട് നമ്മെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അതിപ്രധാനമല്ലാത്ത ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണകാലത്തെ കൈകാര്യം ചെയ്യാനാണ് ഞാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുള്ളത്.

നിഷ്പക്ഷമായ ഒരു ശാസ്ത്രീയ പശ്ചാത്തലത്തിൽ, ഭാരതീയജനതയുടെ ജീവിതത്തെ കഴിയുന്നത്ര സത്യസന്ധമായി ചിത്രീകരിക്കുക, അങ്ങനെയൊരു പശ്ചാത്തലത്തിന്റെ നിർമ്മിതിക്ക് അത്യന്താപേക്ഷിതമായിട്ടുള്ളിടത്തോളം മാത്രം വംശചരിത്രത്തെയും വിവിധ ഭരണാധികാരികളുടെ യുദ്ധങ്ങളെയും ആക്രമണങ്ങളെയും അവലംബിക്കുക—ഇതാണ് ഈ 'അവലോകനം' തയ്യാറാക്കുന്നതിൽ ഞാൻ സ്വീകരിച്ച പദ്ധതി. ദക്ഷിണഭാരതത്തിന്റെ വികാസപരിണാമങ്ങളുടെ പ്രധാന ഘട്ടങ്ങൾ കാണിക്കുന്ന ഒരു അനുസ്യൂതചിത്രം ഉൾപ്പെടുത്തി ഞാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, സിന്ധുഗംഗാസമതലങ്ങളിലെ പരിവർത്തനങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കി ഇന്ത്യാചരിത്രത്തെ വ്യാഖ്യാനിക്കാൻ പുറപ്പെട്ടാൽ അത് അനിവാര്യമായിത്തന്നെ പക്ഷപാതപരവും അനുചിതവുമാകുമല്ലോ. ഗുപ്തകാലത്തെ ആ പഴയ രാജാക്കന്മാരുടെ യുദ്ധത്തോടുകൂടി സമാരംഭിക്കുന്ന ആര്യ-ദ്രാവിഡസങ്കലനമാണ് വാസ്തവത്തിൽ ഇന്ത്യൻസംസ്കാരത്തെ രൂപപ്പെടുത്തിയത്. തത്ത്വചിന്താമണ്ഡലങ്ങളിലും മതസ്ഥാപനങ്ങളിലും ഹൈന്ദവജനതയുടെ സാമൂഹ്യസംഘടനകളിലും ആ സങ്കലനം പൂർണ്ണതയെ പ്രാപിച്ചു. എങ്കിലും വിന്ധ്യനു തെക്കുള്ള പ്രദേശങ്ങളിലെ വർഗ്ഗസംവിധാനത്തിൽ അത് യാതൊരു സ്വാധീനവും ചെലുത്തിയില്ല. അതുമൂലം, ദക്ഷിണാപഥം ഇതുപര്യന്തം വർഗ്ഗപരമായ വ്യത്യസ്തത പുലർത്തിപ്പോന്നു. ഡക്കാണിലെ പീഠഭൂമികൊണ്ട് കോട്ടകെട്ടി വേർതിരിക്കപ്പെട്ട ഭാരതത്തിന്റെ ഉപദ്വീപമായ ഈ വൈവിധ്യവും വർഗ്ഗസങ്കരത്വത്തെ തടഞ്ഞുപോന്നതാണ് കാരണം. ഹൈന്ദവമതത്തിന്റെ സർവ്വഗ്രാഹകസ്വഭാവവും സംസ്കൃതത്തിന്റെ സർവ്വപ്രാധാന്യവും, ഇന്ത്യയുടെ സാംസ്കാരികൈക്യത്തെ പ്രഖ്യാപിച്ചുകൊണ്ട്, തെക്കിനെയും വടക്കിനെയും തമ്മിൽ അഭേദ്യമായി ബന്ധിപ്പിക്കുന്നതിൽ വിജയിച്ചെങ്കിലും ദക്ഷിണം ഇന്നും ആ പഴയ ദ്രാവിഡസ്വഭാവം അങ്ങനെതന്നെ സംരക്ഷിച്ചുപോരികയാണ്.

സമകാലീനവാദങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച്, സ്ഥലകാലസംബന്ധമായി ഇത്രമാത്രം വ്യാപകമായ സംഭവങ്ങളെ അവലോകനം ചെയ്യു

ന്നതിനിടയിൽ, ഇന്നും വിവാദഗ്രസ്തമായി അവശേഷിക്കുന്ന സംഗതികളിലൊന്നു് ചുഴിഞ്ഞിറങ്ങിച്ചെല്ലേണ്ടതാവശ്യമാണെന്നെനിക്കു് തോന്നുന്നില്ല. ദ്രാവിഡന്മാരുടെ പ്രാദുർഭാവം, സിന്ധു സമതലത്തിലെ ജനങ്ങളോടു് ആഗന്തുകാര്യന്മാർക്കുള്ള സംബന്ധം എന്നിങ്ങനെ ഖണ്ഡിതമായൊരഭിപ്രായം പറയാൻ നിർവ്വാഹമില്ലാത്ത അനേകം പ്രധാന പ്രശ്നങ്ങളുണ്ടു്. വേറെയുമുണ്ടു് അത്രയും പ്രാധാന്യമർഹിക്കാത്ത പ്രശ്നങ്ങൾ. ചൂടുപിടിച്ച വാദപ്രതിവാദങ്ങൾക്കിടനൽകുന്നവയെന്ന നിലയിൽ പണ്ഡിതന്മാർക്കു് രസകരങ്ങളാണു് അത്തരം പ്രശ്നങ്ങൾ. എഴുതിപ്പോകുന്നതിനിടയിൽ അവയെ ഒഴിച്ചു നിർത്താൻ ഞാൻ കഴിവതും ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടു്. കാളിദാസൻ ജീവിക്കുകയും സാഹിത്യസപര്യയിലേർപ്പെടുകയും ചെയ്തതു് അഗ്നിമിത്രന്റെ കാലത്താണെന്നാണു് ഞാനീഗ്രന്ഥത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ക്രിസ്തുവിനുശേഷം നാലാം നൂറ്റാണ്ടിൽ, ചന്ദ്രഗുപ്ത വിക്രമാദിത്യന്റെ രാജധാനിയിലാണു് അദ്ദേഹം ജീവിച്ചിരുന്നതെന്നു് ദൃഢമായി വിശ്വസിക്കുന്ന ചരിത്രകാരന്മാർ നിരവധിയുണ്ടു്. അനാവശ്യമാംവിധം ദീർഘിക്കുമെന്നുള്ളതിനാൽ, ആ പ്രശ്നത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സൂക്ഷ്മപ്രേക്ഷകമായ ചർച്ചയിലേക്കിറങ്ങിച്ചെല്ലുക എന്റെ പദ്ധതിയിൽ ഉൾപ്പെട്ടതല്ല. കൗടില്യന്റെ അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിന്റെ കാലത്തെപ്പറ്റിയും അസംഖ്യം പ്രബന്ധങ്ങളെഴുതപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. ശ്യാമശാസ്ത്രി പ്രസാധനം ചെയ്തിട്ടുള്ളതും നമുക്കിന്നു ലഭിക്കുന്നതുമായ പാഠം കൗടില്യന്റേതുതന്നെയോ, അതോ കാലാന്തരത്തിൽ പ്രക്ഷിപ്തഭാഗങ്ങൾ വന്നുചേർന്നതാണോ എന്ന പ്രശ്നം കേവലം ആനുഷംഗികപ്രാധാന്യമാത്രമുള്ളതാണെന്നു ഞാൻ കരുതുന്നു. ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ കാലത്തെ മൗര്യസാമ്രാജ്യത്തിലെ സ്ഥിതിഗതികളാണതിൽ വിവരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതെന്നതിനു് എനിക്കു് യാതൊരു സംശയവുമില്ല.

ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിനു് കരുപ്പിടിച്ച ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായ ഘടകങ്ങൾ വളരെ പ്രാധാന്യമുള്ളവയത്രേ. ഈ ഘടകങ്ങളെക്കുറിച്ചു് ശരിയായ ധാരണയില്ലാതെ ഇന്ത്യാചരിത്രം നേരാംവണ്ണം മനസ്സിലാക്കാൻ ആർക്കും കഴിവില്ല. ആ വക കാര്യങ്ങളെ ഞാനിതിൽ പ്രാസംഗികമായി പരാമർശിക്കുക മാത്രമേ ചെയ്തിട്ടുള്ളു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, ഇതെഴുതിക്കൊണ്ടിരുന്ന കാലത്തു് ആ വിഷയത്തിലൊരു ഗ്രന്ഥം രചിക്കണമെന്ന ഉദ്ദേശ്യം എന്റെ മനസ്സിലുണ്ടായിരുന്നു. 'ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായ ഘടകങ്ങൾ' (**Geographical Factors in Indian History**) എന്ന പേരിൽ അതു് ഇതിനകം പ്രസിദ്ധീകൃതമായിട്ടുണ്ടു്. ഇന്ത്യയുടെമേൽ സമുദ്രത്തിനുള്ള സ്വാധീനതയും സംക്ഷിപ്തമായി മാത്രമേ ഇതിൽ വിവരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളു. ഈ സുപ്രധാന പ്രശ്നത്തിൽ പ്രത്യേകതാല്പര്യം തോന്നുന്നവർക്കു് ഇതിനെക്കുറിച്ചുള്ള

ഉല്ലേഖമായ ചർച്ച 'ഇന്ത്യയും ഇന്ത്യൻ സമുദ്രവും' എന്ന എന്റെ പുസ്തകത്തിൽ വായിക്കാവുന്നതാണ്.

ഇതേവരെ തൃപ്തികരമായ സമാധാനം കണ്ടെത്താൻ സാധിക്കാത്ത മററനേകം സമസ്യകളെ ഞാൻ സൂചിപ്പിക്കപോലും ചെയ്തിട്ടില്ല. ചിലതുമാത്രം ഞാനിവിടെ പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. മൂന്നു നൂററാണ്ടോളംകാലം പ്രബലന്മാരായ കാലിഫന്മാരുടെ ആക്രമണത്തെ ധീരോചിതമായി ചെറുത്തുനിന്ന ഉത്തരേന്ത്യ, തുർക്കികളുടെ കന്നാക്രമണത്തിനു മുമ്പിൽ പൊടുന്നനെ അടിമയായി വീഴാൻമാത്രം ധാർമ്മികാധഃപതനം, ഹൈന്ദവജീവിതത്തിന് സംഭവിച്ചതും പത്തും പതിനൊന്നും നൂററാണ്ടുകളിൽ സംഭവിക്കാനിടയായ കാരണങ്ങളെന്തെല്ലാം? തകർച്ചയുണ്ടായിരുന്നുവെന്ന വാസ്തവം വിഗണിക്കത്തക്കതല്ല. ദേവാലയങ്ങളിൽ ഈ കാലഘട്ടത്തിലുണ്ടായ ആലേഖ്യങ്ങൾ നോക്കുകയും, സാഹിത്യകൃതികൾ വായിക്കുകയും, വാമമാർഗ്ഗത്തിന്റെ ആരാധനകളിലേയ്ക്കു നയിച്ച മതപരമായ പ്രവണതകളെ പഠിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന ഒരാൾക്ക് മനസ്സിലാക്കാൻസാധിക്കും, ശങ്കരന്മാരെയും രാമാനുജന്മാരെയും താന്ത്രികളെയും ധീരോദാത്തമായി ചെറുത്തുനിന്ന ആ ദേശീയോജസ്സിനെ ആഭ്യന്തരമായ ഏതോ ഒരുശക്തി തുരങ്കംവെച്ചിരിപ്പിച്ചതായി. വിജയനഗരത്തിന്റെ സംസ്ഥാപനത്തിലേയ്ക്കും, അതിലുപരി കൂടുതൽ ... ഛത്രപതികളുടെയും നേതൃത്വത്തിൽ ഭാരതം പ്രദർശിപ്പിച്ച ആക്രമണാത്മകമായ ദേശീയതയിലേയ്ക്കും നയിച്ച പതിനാലും പതിനാറും ശതകങ്ങളിലെ പുനരുത്ഥാനത്തിന്റെ മൂലകാരണങ്ങളെന്തൊക്കെയാണ്? അതേ കാലഘട്ടത്തിൽത്തന്നെ, വേദങ്ങൾക്ക് ഭാഷ്യം ചമയ്ക്കാൻ സായണനെ പ്രേരിപ്പിക്കത്തക്കവിധത്തിലുള്ള ഒരു പുനരുജ്ജീവനം മഹാരാഷ്ട്രചിന്താപദ്ധതിക്ക് ഒരുങ്ങുന്നതിന്റെയും, അതേസമയം ധാരാളം ധർമ്മശാസ്ത്രകൃതികളും പുതിയ മതപ്രസ്ഥാനങ്ങളും ഉണ്ടായതിന്റെയും പിറകിലെ താങ്ങുകളെന്ത്? ശാസ്ത്രീയോപജ്ഞതകളുടെ പുരോഗതിയെ സ്തംഭിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണം, മേധാപരമായ ജിജ്ഞാസയെ അപ്രതീക്ഷിതമായും അവ്യാഖ്യേയമായും തളർത്തിയത് എന്തെല്ലാം ശക്തികളാണ്? ആറാം നൂററാണ്ടിനുശേഷം വരാഹമിഹിരനെയോ നാഗാർജ്ജുനനെയോ ഒന്നും കാണാനില്ല. ശാസ്ത്രവിഷയകമായി നോക്കിയാൽ ഇരുൾ മുററിനില്ക്കുന്ന ഈ കാലഘട്ടത്തെ പ്രതിപാദിക്കുന്ന ഏകഗ്രന്ഥം ... ണ്. അതിവ ... സമ്പന്നമായ ഒരു കാലഘട്ടത്തെ അനാവരണം ചെയ്ത് ഈ സംശോധനാർഹമായ ഒരു വിശദീകരണത്തെ ന്യായമായും അർഹിക്കുന്നുണ്ട്. അറിയാനുള്ളതെല്ലാം അറിഞ്ഞതായി ഭാവിക്കുന്നതിൽ അഹങ്കാരപ്പെരുപ്പം വിശ്വാസദാർഢ്യവും ഇക്കാലത്തെ ഇന്ത്യാക്കാർക്കുണ്ടായിരുന്നതായി ആൽബെറൂണി രേഖപ്പെടുത്തുന്നു. തൊമകസിദ്ധാന്തത്തെ അംഗീകരിക്കയും, ആരിൽനിന്നും എന്തും പഠിക്കാൻ സന്നദ്ധത

പ്രാപിപ്പിക്കുകയും ചെയ്ത ഹൈന്ദവമനസ്സിനെ ജീവിപ്പിച്ചിരുന്നതായ ഈ നയം ഉത്ഭവിച്ചതു് ഏതു കാലത്താണു്?

ഇവയും ഇതുമാതിരിയുള്ള മററു പ്രശ്നങ്ങളും മനസ്സിലാക്കിപ്പഠിച്ചാൽമാത്രമേ ഇന്ത്യൻ ജനതയുടെ വികാസപരിണാമങ്ങളെ ചിത്രപ്പെടുത്തുന്ന സമഗ്രമായൊരു ചരിത്രം തയ്യാറാക്കാനാവൂ. പക്ഷേ, ഞാൻ ഇവിടെ ശ്രമിച്ചിട്ടുള്ളതു, ഇന്ത്യയുടെ ചരിത്രപരമായ പരിണാമത്തെക്കുറിച്ചു് ഒരു വിഹഗവീക്ഷണം സാമാന്യക്കാർക്കു ലഭിക്കണമെന്ന ഉദ്ദേശ്യത്തോടെ ഇതേവരെ ലഭിച്ചിട്ടുള്ള വസ്തുതകളെ യഥാതഥമായി സംവിധാനം ചെയ്യുകമാത്രവും.

'സ്വരാജ്'
ബാംഗളൂർ
1954 ജൂൺ 1.

കെ. എം. പണിക്കർ

ഉള്ളടക്കം

ചിത്രങ്ങൾ

(165-ാം പേജംതൊട്ട് 176-ാം പേജുവരെ)

1. മോഹൻജൊദാരോവിൽനിന്ന് ലഭിച്ച നർത്തകികളുടെ വെങ്കല പ്രതിമകൾ.
2. ദിയോഗഢിലുള്ള ഗുപ്തക്ഷേത്രം: ശ്രീകോവിലിന്റെ വടക്കേ ഭിത്തിയിലുള്ള ഒരു ഭാഗം—ഗജേന്ദ്രമോക്ഷം.
3. മഹാബലിപുരം: അർജ്ജുനന്റെ തപസ്സിനെ ചിത്രീകരിച്ചിട്ടുള്ളതിൽ ഒരു ഭാഗം. ഗംഗാവതാരവും കാണാം.
4. അങ്കോർ വാത്ത് എന്ന ക്ഷേത്രം (കംബോഡിയാ.)
5. അങ്കോർതോമിലെ (കംബോഡിയാ) ചതുർമ്മുഖബ്രഹ്മശിൽപം.
6. കൃഷ്ണദേവരായരുടെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ രണ്ടു രാജ്ഞിമാരുടെയും ലോഹപ്രതിമകൾ.
7. ഗുൽബർഗയിലെ കോട്ടയിലുള്ള മുസ്ലിംപള്ളി (ജാമി മസ്ജിദ്)—കമാനപാളികൾ.
8. രാധയും കൃഷ്ണനും (കാംഗ്രാരീതി).
9. ഭുവനേശ്വരം ക്ഷേത്രത്തിലെ സഭാമണ്ഡപം—പുറമേ ഭിത്തിയിന്മേലുള്ള കരകൗശലാലങ്കാരങ്ങൾ.
10. ടിബറ്റിലെ ലെഹിനടുത്തുള്ള ഹിമാലയം—ഒരു വിഹായസ വീക്ഷണം.
11. കുതബ്മിനാറിനടുത്ത് കുതബ്ദീൻ നിർമ്മിച്ച ഖുവ്വാത്തുൽ-ഇസ്ലാം (ഇസ്ലാമിന്റെ ശക്തി) പള്ളിയുടെ പ്രവേശനദ്വാരം. ഒരു പടിക്കൽക്കാണുന്ന ഇരുമ്പുതൂണ്, അജ്മീറിലെ പ്രബലരാജാവായിരുന്ന വിഗ്രഹരാജചൗഹാനാൽ ഉയർത്തപ്പെട്ടതാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേട്ടങ്ങളെപ്പറ്റി വിവരിക്കുന്ന ഒരു ലേഖം അതിന്മേലുണ്ട്.
12. ശ്രീരംഗപട്ടണത്തിലെ ഗ്രീഷ്മകാല മാളിക.

ഭൂപടങ്ങൾ

TO

G & F

IN TOKEN OF GRATITUDE

അദ്ധ്യായം ഒന്ന്

ഇന്ത്യയുടെ രൂപവൽക്കരണം

ഭൂമിശാസ്ത്രം, ബാഹ്യപ്രകൃതി, പർവ്വതപംക്തികൾ, നദികൾ ഇവയെല്ലാം ഇന്ത്യയുടെ ചരിത്രത്തിന്റെഗതിയെ നിർണ്ണായകമായി സ്പർശിച്ചിട്ടുണ്ട്. വടക്ക് ദുർഗ്ഗമമായ ഹിമാലയനിരയും, പാർശ്വങ്ങളിൽ ചെറുഗിരിനിരകളുംകൊണ്ടു കോട്ടകെട്ടപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഇന്ത്യ, ഏഷ്യയിലെ ഇതരരാജ്യങ്ങളിൽനിന്ന് ഏറെക്കുറെ വേർതിരിഞ്ഞുനില്ക്കുന്നു. മൂന്നുവശവും ഇന്ത്യൻമഹാസമുദ്രത്താൽ പ്രക്ഷാളനംചെയ്യപ്പെടുന്ന ഈ ഉപദ്വീപ് ആദ്യകാലംമുതല്ക്കേ, കലയിൽ പ്രത്യേകം പ്രതിപത്തി പ്രദർശിപ്പിച്ചു. ഒരു ഭാഗത്ത് ആഫ്രിക്കയിൽനിന്നും, മറുവശത്തു മലയാ, ഇൻഡൊനേഷ്യൻ ആർച്ചിപ്പെലാഗോദ്വീപസമൂഹങ്ങൾ ഇവയിൽനിന്നും, സമുദ്രം ഇന്ത്യയെ വേർതിരിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ വടക്കും, കിഴക്കുപടിഞ്ഞാറും, പ്രകൃതിദത്തമായ അതിരുകളുള്ള ഇന്ത്യ, ചരിത്രാതീതകാലംമുതല്ക്കേ, ഏറെക്കുറെ വേർതിരിഞ്ഞുനില്ക്കുകയും, പ്രത്യേക വ്യക്തിത്വമുള്ള ഒരു സാംസ്കാരികപാരമ്പര്യം പുലർത്തുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

ഇപ്രകാരം ഒറ്റപ്പെട്ടും, പ്രകൃതി കെട്ടിയ കോട്ടയാൽ വെട്ടിത്തിരിക്കപ്പെട്ടും കിടക്കുന്ന ഒരു ഭൂവിഭാഗത്തിൽ, അതിന്റെ പ്രത്യേകതകളും സവിശേഷസ്വഭാവമുൾക്കൊള്ളുന്നതുമായ ഒരു സംസ്കാരം രൂപംകൊള്ളുക സഹജമാണല്ലോ. ഏഷ്യയിൽനിന്നും വേർതിരിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന ഈ ഉപഭൂഖണ്ഡത്തിന്റെ വൈപുല്യവും, അതിലുള്ള മനുഷ്യവർഗ്ഗത്തിന്റെ വൈവിധ്യവും, കാലാവസ്ഥയിലുള്ള അന്തരങ്ങളും, മണ്ണിന്റെ ഗുണദോഷവ്യത്യാസങ്ങളും, വിഭിന്നപ്രകൃതിയും, ഇന്ത്യൻസംസ്കാരപ്രവാഹത്തെ ചലനാത്മകമാക്കാൻ സഹായിച്ചു. മാത്രമല്ല, അത് ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിനു ഭൂഖണ്ഡപരമായ ഒരു സ്വഭാവം നൽകുകയും, ചലനാത്മ

കവും പ്രതിചലനപരവുമായ ശക്തികളുടെ സംഘർഷത്താൽ, പ്രത്യേകതകൾ വ്യതിയാനങ്ങളുളവാക്കുകയും ചെയ്യും. എല്ലാത്തരം കാലാവസ്ഥകളും ഇന്ത്യയിൽ കാണാം. മരുപ്രാന്തമേഖലകളിലെ ചുട്ടുപൊള്ളിക്കുന്ന ചൂടും, ഹിമാലയപ്രദേശങ്ങളിലെ അതിശൈത്യവും, ഡക്കാൻപീഠഭൂമിയിലെ വരൾച്ചയും, ബംഗാളിലെയും മലബാറിലെയും ഈർപ്പമാർന്ന ട്രോപ്പിക്കൽ (ഉഷ്ണമേഖല) കാലാവസ്ഥയും ഇവിടെയുണ്ട്. ഒരു പ്രത്യേക ഭൂഖണ്ഡത്തിനായോജ്യമായ സ്വഭാവങ്ങൾ, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ മൗലികമായ ഒരു അംശമാണ്.

ഇന്ത്യയുടെ ഭൂമിശാസ്ത്രത്തിലെ ഏറ്റവും മുന്തിയ വസ്തുത, ഹിമാലയ പർവ്വതപംക്തിയാണ്. ഒരു ഇംഗ്ലീഷ്ഗ്രന്ഥകാരന്റെ വാചകത്തിൽ, "ലോകത്തിലെ മഹാപർവ്വതങ്ങളാണിവ. ചരിത്രാതീതകാലത്തെ ഏതോ പ്രകൃതിക്ഷോഭംമൂലം ഇവ ഉയർന്നിരിക്കാം—ഭൂമിയുടെ ഒരു തരംഗിതസമുദ്രം ഘനീഭവിച്ചതുപോലെ; അനന്തതയിലേയ്ക്കു കൈനീട്ടിനില്ക്കുന്ന ശിഖരങ്ങൾ; അജ്ഞാതവും അഗമ്യവുമായ ഹിമതടങ്ങളും, അഗാധഗർത്തങ്ങളും; കാടുകളുടെ ഇടയിലൂടെ കസവുനാരുപോലെ പോകുന്ന മലയിടുക്കുകൾ; ബാഹ്യലോകത്തിൽനിന്ന് അകന്നൊഴിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന അജ്ഞാതമേഖലകൾ;......അതെ, മണ്ണിന്റെ അതുല്യമായ, ഹിമാലയപർവ്വതം; ചുരങ്ങളിലൂടെ, നാല്പതു കൊടുമുടികളെങ്കിലും ഇരുപത്തിനാലായിരം അടിയിൽ കുറയാതെ ഉയരമുണ്ട്. ഈ പർവ്വതഖണ്ഡത്തിന് അതിന്റേതായ ശീതോഷ്ണാവസ്ഥയുമുണ്ട്......" (എം. സിദ്ദിഖി—ഏവറസ്റ്റാക്രമണം) സിന്ധു, ഗംഗ, ബ്രഹ്മപുത്രാ ഈ മൂന്നു വൻനദികളുടെയും, അവയുടെ പോഷകനദികളുടെയും ആശ്രയിച്ചാണ് ഇന്ത്യയിലെ ജീവിതം സ്പന്ദിക്കുന്നത്. ഈ മൂന്നു മഹാനദികളുടെയും, അവയുടെ പ്രധാനശാഖകളുടെയും ഉത്ഭവസ്ഥാനം ഹിമാലയമത്രെ. ഇതിൽനിന്നും ഗ്രഹിക്കാം, ഈ പർവ്വതനിരയ്ക്ക് ഇന്ത്യയുടെമേലുള്ള അപ്രതിമമായ സ്വാധീനശക്തി.

ആദിമകാലംമുതൽ ഇന്നുവരെ, ഹിമാലയമാകുന്ന സംരക്ഷണപ്രാകാരമാണ് നമ്മുടെ പരിഷ്കാരത്തിനും സാമൂഹ്യവ്യവസ്ഥിതിക്കും അനന്യതയും നൽകിയിട്ടുള്ളത്. ഇന്ത്യയിൽ ഇന്ന് നിലവിലിരിക്കുന്ന സമുദായം, മഹാഭാരതത്തിൽ വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളതിൽനിന്നും കാര്യമായി വിഭിന്നമല്ല. രണ്ടായിരത്തഞ്ഞൂറുവർഷം മുൻപ്, ബുദ്ധൻ ഇവിടെ കണ്ട ജീവിതരീതി, ഇന്നും മുഖ്യസംഗതികളിൽ മാറ്റമറ്റു തുടർന്നുവരുന്നു. ഇവിടത്തെ ജനസാമാന്യം അന്നത്തെപ്പോലെതന്നെ ഇന്നും, കർമ്മം, മായ മുതലായ സിദ്ധാന്തങ്ങളെപ്പറ്റി വാദപ്രതിവാദം ചെയ്യുകയും, അന്നത്തെ വിശ്വാസങ്ങളിൽ പറ്റിപ്പിടിച്ചുനില്ക്കുകയും, അന്നത്തെപ്പോലെ ജീവിതചര്യ തുടർന്നുവരികയും ചെയ്യുന്നു. വിവാഹനിയമങ്ങൾ, ശവസംസ്കാരക്രിയകൾ, സാമൂഹ്യബന്ധങ്ങൾ ഇവയിലൊന്നും വന്നിട്ടില്ല, വലിയ വ്യതിയാനങ്ങൾ. ബുദ്ധൻ ഇന്നു വീണ്ടും ജനിക്കയാണെങ്കിൽ, ഇവിടത്തെ ജനങ്ങളെ അദ്ദേഹത്തിന്റേതായി കാണാൻ അദ്ദേഹത്തിനു

സാധിക്കും. ഇന്ത്യൻജീവിതത്തിന്റെ ഉറവിടമായിരുന്ന ഈ ഉർവ്വരഭൂമിയാണ്, ഹിമാലയം പുത്രിക്കു നൽകിയിട്ടുള്ള ഏറ്റവും മികച്ച സംഭാവന.

സിന്ധു-ഗംഗാസമതലം ഹിമാലയത്തിന് തൊട്ടു തെക്കു കിടക്കുന്നു. വൻനദികളാൽ പുണരപ്പെടുന്ന ഈ പ്രദേശം ഭാരതവർഷത്തിന്റെ ഹൃദയമായി പരിലസിക്കുന്നു. പഞ്ചനദികളുടെയും, ഗംഗാ യമുനാ ഇവയുടെയും പ്രവാഹം അത്യുർവ്വരമായ ഈ ഭാഗത്തെ കൃഷിവികസനത്തെയും ജനപ്പെരുപ്പത്തെയും പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. നഗരങ്ങളും ഗ്രാമങ്ങളും ഈ നദീതടങ്ങളിൽ ഉയരുകയും, അവ നാഗരികതയുടെ നടക്കാവുകളായി പരിണമിക്കയും ചെയ്തു. ആര്യാവർത്തം എക്കാലത്തും ഭാരതീയജീവിതത്തിന്റെ കേന്ദ്രമായിരുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ ഇതരഭാഗങ്ങളിലേയ്ക്ക്, ക്രമപ്രവൃദ്ധമായി, അതു വ്യാപിച്ചതാണ് ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിന്റെ കേന്ദ്രതത്വം. ഇന്ത്യയുടെ യഥാർത്ഥത്തിലുള്ള രൂപവൽക്കരണം അതാണ്.

ആര്യാവർത്തത്തെ ഡക്കാനിൽനിന്നും വേർതിരിക്കുന്ന വിന്ധ്യനിരകളാണ്, ഇന്ത്യയുടെ ഭൂമിശാസ്ത്രത്തിലെ മറ്റൊരു പ്രധാനവസ്തുത. വിന്ധ്യൻ ഇന്ത്യയെ രണ്ടായി വിഭജിക്കുന്നു. തന്മൂലം ഇന്ത്യയിൽ രണ്ടുവിധ സംസ്കാരങ്ങൾ വളർന്നിരുന്നെങ്കിൽ, അതിൽ അസ്വാഭാവികത ഒന്നുമില്ല. 'ഷെവിയോട്ട്സ്' എന്ന ചെറുപർവ്വതനിര, ഇംഗ്ലണ്ടിനെയും സ്കോട്ട്ലൻഡിനെയും രണ്ടു പ്രത്യേകരാജ്യമാക്കി. 'പിറനീസ്' മലകൾ, ഐബീരിയൻ ഉപദ്വീപിനെ (സ്പെയിൻ) വേർതിരിച്ചു. രണ്ടു പ്രത്യേകരാജ്യവിഭാഗങ്ങളെന്ന പ്രതീതിയായിരുന്നു, പ്രാരംഭകാലത്ത് ആര്യാവർത്തവും ദക്ഷിണാപഥവും സൃഷ്ടിച്ചിരുന്നത്. എന്നാൽ വിന്ധ്യപർവ്വതം ഇന്ത്യയെ വിഭജിക്കാതെയും, ഇന്ത്യൻ ഐക്യവും സംസ്കാരവും ഏകീകൃതമാക്കിയും, ഹിന്ദുക്കളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ ഇന്ത്യയെന്നാൽ 'ഹിമവത്സേതുപര്യന്തം' (ഹിമാലയംമുതൽ രാമേശ്വരംവരെ) എന്ന ആശയം വളർത്തിയതും, അഗസ്ത്യമഹർഷിയത്രേ. തെക്കോട്ടുള്ള ആര്യന്മാരുടെ പ്രവാഹത്തെ അദ്ദേഹമാണ് നയിച്ചത്. ഹിന്ദുപുരാണങ്ങളിൽ, അഗസ്ത്യമുനി വിന്ധ്യന്റെ ഗർവ്വം ശമിപ്പിച്ചതായി കഥയുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുയായികൾക്ക് വഴി കൊടുപ്പാൻ വിന്ധ്യൻ നിർബ്ബന്ധിതനായി. ഇന്നും ദാക്ഷിണാത്യരുടെ ആരാധനാപാത്രമാണ് അഗസ്ത്യൻ.

ഭാരതവർഷത്തിന്റെ ഭാഗമാണെങ്കിലും, ദക്ഷിണേന്ത്യയ്ക്ക് ചില പ്രത്യേകതകളുണ്ട്. വിക്ഷണകോണത്തിൽ, അവിടം സമുദ്രീയമാണ്. ഇതരരാജ്യങ്ങളിൽനിന്ന്, ഇന്ത്യയെ വിഭജിപ്പിക്കുന്നതാണെങ്കിലും, സമുദ്രം കച്ചവടത്തിനും പരസ്പരസമ്പർക്കത്തിനും തടസ്സമായി നിന്നിട്ടില്ല. ആദ്യകാലംമുതല്ലേ, 'ഭൃഗുകച്ഛ'മുതൽ പശ്ചിമതീരത്തു കൊടുങ്ങല്ലൂർ വരെയുള്ള തുറമുഖങ്ങൾ മദ്ധ്യപൂർവ്വദേശങ്ങളുമായി വ്യാപാരബന്ധത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടിരുന്നു. പൂർവ്വതീരത്തെ തുറമുഖങ്ങളാകട്ടെ, പ്രാചീനകാലംമുതൽക്ക് കിഴക്കൻരാജ്യങ്ങളുമായി സമ്പർക്കം പുലർത്തി.

ഹിന്ദുസംസ്കാരത്തിന്റെ വളർച്ചയോടുകൂടിയാണ്, ഇന്ത്യ എന്ന

ആശയം ആവിർഭവിച്ചതെന്ന കാര്യം ഓർമിച്ചു മതിയാവൂ. ഇതിൽനിന്നാം ഇന്ത്യക്ക് അതിന്റേതായ ചരിത്രമില്ലെന്ന് അനുമാനിക്കരുത്. ആര്യദ്രാവിഡസംയോഗാനന്തരം, ഇന്ത്യക്ക് ഐക്യം വരുത്തിയതത്രെ ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ ഏറ്റവും ഗണനീയമായ നേട്ടം. ആ കാലഘട്ടത്തിനുമുൻപും പരിഷ്കൃതജനവിഭാഗങ്ങൾ ഇന്ത്യയുടെ പല ഭാഗങ്ങളിലും ഉണ്ടായിരുന്നു. സിന്ധുതടത്തിലെ പരിഷ്കാരത്തിന്റെ ഉപജ്ഞാതാക്കളായ പ്രാചീനജനത— പശ്ചിമതീരത്തിലേക്കും, പിന്നീട് ഗംഗാതടത്തിലേക്കും വ്യാപിച്ച ആര്യന്മാർ,—ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ പരിഷ്കൃതജനവിഭാഗം, ഇവർ എല്ലാവരെയുംതന്നെ ഉദാഹരിക്കുന്നു. വിഭിന്നജനതകൾ ഉൾക്കൊണ്ടുള്ള ഇന്ത്യ ഒട്ടാകെ ഏകീകൃതരൂപമായ ഒരു നാഗരികതയും സാമൂഹ്യവ്യവസ്ഥിതിയും കെട്ടിപ്പടുത്തതാണ് ആദ്യകാലഹിന്ദുക്കളുടെ മഹനീയമായ നേട്ടം.

ചരിത്രാതീതകാലത്ത് ഇന്ത്യൻജനത, ശിലായുധങ്ങൾ മാത്രമല്ല, ഇരുമ്പ് ചെമ്പ് ഇത്യാദി ലോഹങ്ങൾകൊണ്ടുള്ള ആയുധങ്ങളും ഉപയോഗിച്ചിരുന്നുവെന്നതിനു ലക്ഷ്യങ്ങളുണ്ട്. ഡക്കാനിലെ 'മെഗാലിത്സ്,' ഇരുമ്പുകൊണ്ടുള്ള പല വസ്തുക്കളും ഉൾക്കൊള്ളുന്നു. ഓടുകൊണ്ടും സ്വർണ്ണംകൊണ്ടുമുള്ള ഉൽപ്പന്നങ്ങളും കണ്ടെടുക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഭൗതികപരിഷ്കാരം ഉച്ചനിലയിലെത്തിയതിന്റെ ലക്ഷ്യങ്ങളായി ഇവയെ കണക്കാക്കാം. പരിഷ്കാരത്തെപ്പറ്റി വെളിച്ചം വീശുന്നവയെങ്കിലും, ചരിത്രാതീതകാലത്തെ ജനസമുദായത്തിന്റെ ജീവിതാടിസ്ഥാനത്തിന്റെ മൗലികതത്വങ്ങൾ പ്രദാനംചെയ്യാൻ ഇവ പര്യാപ്തമല്ല. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിന്റെ ആരംഭത്തിനു വളരെ മുമ്പേതന്നെ, ഇവിടത്തെ ജനതകൾ നല്ല ഒരു ജീവിതരീതിയും സാമൂഹ്യവ്യവസ്ഥിതിയും കെട്ടി ഉയർത്താൻ ബോധപൂർവം ശ്രമിച്ചതായി നമുക്ക്, ഏതായാലും ഉറപ്പിച്ചു പറയാൻ കഴിയും.

സിന്ധുതടത്തിൽ നടത്തിയ ഗവേഷണങ്ങളിൽനിന്നാണ്, നമുക്ക് ഇന്ത്യയിലെ ആദിമപരിഷ്കാരത്തെപ്പറ്റി അറിയാൻ കഴിയുന്നത്. 3000 ബി. സി.ക്കും 2500 ബി. സി.ക്കും ഇടയ്ക്കാണ് ഈ പരിഷ്കാരത്തിന്റെ കാലഘട്ടമെന്ന് അനുമാനിക്കപ്പെടുന്നു. അത് ആര്യന്മാർക്ക് മുമ്പുള്ളതും ഒരു നഗരപരിഷ്കാരവുമാണ്. ആര്യന്മാരുടേതാകട്ടെ ഗ്രാമീണമത്രെ. മോഹൻജൊദാരോയിൽനിന്നും കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടുള്ള നഗരങ്ങളുടെയും കെട്ടിടങ്ങളുടെയും അവശിഷ്ടങ്ങൾ, ജലപ്രയോഗചികിത്സാമന്ദിരങ്ങൾ, ആഭരണങ്ങൾ ആദിയായവ, സിന്ധുതടനിവാസികൾ പരിഷ്കാരത്തിന്റെ ഉന്നതതലങ്ങളിൽ വിഹരിച്ചിരുന്നതായി തെളിയിക്കുന്നു. പൂഞ്ഞുള്ള (പൊങ്ങ്) കാള, എരുമ, ചെമ്മരിയാട്, ആന, ഒട്ടകം ഇവയെ അവർ ഇണക്കിവളർത്തി. സ്വർണ്ണം, വെള്ളി, ഈയം, ചെമ്പ്, തകരം, കൂട്ടുലോഹങ്ങൾ ഇവ സാധാരണ പ്രചാരത്തിലിരുന്നു. പലതരം വിലയേറിയ രത്നങ്ങളും, ആഭരണങ്ങൾക്ക് ഉപയോഗിച്ചിരുന്നു.

അടുത്തകാലത്തു്, 'റുപാറി'ലും ബികാനീയറിലും നടത്തിയ ഗവേഷണങ്ങൾ ഈ പരിഷ്കാരം ഉൾനാടുകളിലും വ്യാപിച്ചിരുന്നതായി വ്യക്തമാക്കുന്നു. രാജസ്ഥാനിലെ മണൽക്കൂലം, ചരിത്രകാലത്തു മാഞ്ഞുപോയ സരസ്വതീനദീതീരത്തായിരുന്നിരിക്കാം, സിന്ധൂതടപരിഷ്കാരകേന്ദ്രം. പരുത്തിവസ്ത്രവും കമ്പിളിയും അന്നത്തെ ജനങ്ങൾക്കു് സുപരിചിതമായിരുന്നു. ആദികാലംമുതല്ക്കേ ഇന്ത്യയിൽ പ്രാബല്യത്തിലിരുന്നതാണു്, പരുത്തിവ്യവസായം. കലകളും കരകൗശലങ്ങളും അന്നേ സമ്പുഷ്ടമായിരുന്നതിനെ, അവിടെനിന്നും കണ്ടെടുത്തിട്ടുള്ള മൺപാത്രങ്ങളും മുദ്രകളും, മണിമാലകൾ വളകൾ മുതലായവയും സുവ്യക്തമാക്കുന്നു. അനേകശതാബ്ദങ്ങളിലൂടെ വളർച്ചപ്രാപിച്ച ഒരു പരിഷ്കാരമാണു്, മഹൻജൊദാരോവിലെ ഭൂഗർഭഖനനങ്ങൾ കാണിക്കുന്നതു്.

ഈ പരിഷ്കാരത്തെപ്പററി ഇന്നും പല പ്രശ്നങ്ങളും പരിഹൃതമാകാതെ കിടപ്പുണ്ടു്. അന്നത്തെ മുദ്രകളിലെ അക്ഷരങ്ങൾ ഇതേവരെ വായിക്കാൻ സാധിച്ചിട്ടില്ല. ഈ പരിഷ്കാരത്തിന്റെ പഴക്കം, കാലഘട്ടവും ഇനിയും സൂക്ഷ്മമായ തീരുമാനത്തിനു കാത്തുനില്ക്കയാണു്. അതു് ഇന്ത്യയിൽമാത്രമേ വ്യാപിച്ചിരുന്നുള്ളോ? മററു സ്ഥലങ്ങളിലും അതു പടർന്നു പന്തലിച്ചോ? നർമ്മദാതീരത്തു് അടുത്തകാലത്തു നടത്തിയ ഗവേഷണങ്ങൾ തെളിയിക്കുന്നതു്, ഇന്ത്യയുടെ മററുഭാഗങ്ങളിലും സിന്ധുതടപരിഷ്കാരംപോലുള്ള പ്രാചീനപരിഷ്കാരങ്ങൾ നിലവിലിരുന്നതായാണു്. ഒരു കാര്യം സംശയരഹിതമായി ഉറപ്പിച്ചുതന്നെ പറയാം— പരിഷ്കാരം ഇന്ത്യയിൽ ആര്യന്മാരോടുകൂടി വന്നതല്ലെന്നു്. ഇന്ത്യൻ പരിഷ്കാരത്തിന്റെ ആരംഭം ആര്യന്മാരുടെ ആഗമനത്തോടുകൂടിയാണെന്ന സിദ്ധാന്തം, ഇൻഡോ-ജർമ്മൻ പണ്ഡിതന്മാരാണു് ഉന്നയിച്ചതു്. ലോകത്തിൽ ഉൽകൃഷ്ടമായതെല്ലാംതന്നെ, ആര്യന്മാരുടെ വകയെന്നു വരുത്താൻ ഈ പണ്ഡിതന്മാർ കിണഞ്ഞു ശ്രമിച്ചു. ഇന്ത്യയിലെ സാഹിത്യം പരിശോധിച്ചാൽ ഈ സിദ്ധാന്തം അടിസ്ഥാനരഹിതമെന്നു കാണാം. അവയിൽ 'ദസ്യു'ക്കളെ (ദ്രാവിഡർ) അപരിഷ്കൃതരായല്ല ചിത്രീകരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ഇന്ത്യൻനാഗരികത, വൈദികകാലത്തിനു മുമ്പുണ്ടായതെന്നുമാത്രമല്ല, ഇന്നു് അറിയപ്പെടുന്ന ഹിന്ദുമതത്തിലെ കാതലായ പല തത്വങ്ങളും മഹൻജൊദാരോകാലഘട്ടത്തിൽത്തന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നതുമാണു്. അവിടെനിന്നും കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടുള്ള മതപരമായ വസ്തുക്കളുടെ അവശിഷ്ടങ്ങളെപ്പററി, സർ ജോൺ മാർഷൽ പറയുന്നതു് ഇപ്രകാരമാണു്: "സിന്ധുതടനിവാസികളുടെ മതമാണു് ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ പൂർവ്വികജനയിത്രിയെന്നു തെളിയിക്കുന്നതിനു്, നമുക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ള അവശിഷ്ടങ്ങൾ മതിയായ ലക്ഷ്യങ്ങളാണു്." ശിവൻ, കാളി, ലിംഗാരാധന മുതലായി ഹിന്ദുമതത്തിൽ ജനസാമാന്യത്തിന്റെ ഇടയിൽ സ്ഥാനംപിടിച്ചിട്ടുള്ള പല പ്രത്യേകതകളും ആര്യന്മാർ വരുന്നതിനു വളരെ മുമ്പുതന്നെ ഇന്ത്യയിൽ സുപ്രതിഷ്ഠിതങ്ങളായിക്കഴിഞ്ഞു.

ആര്യന്മാർ ഈ പരിഷ്കാരം എങ്ങനെ സ്വായത്തമാക്കിയെന്നു ക്ലിപ്തം നിശ്ചയമില്ല. ആ പരിഷ്കാരം അന്യൂനമായിരുന്നില്ലെന്നും, അതു് ആര്യന്മാർ സ്വീകരിച്ചില്ലെന്നുമുള്ളതു്, സിന്ധുതടനിവാസികളുടെ മതപരമായ ആശയങ്ങൾ ഹിന്ദുമതത്തിൽ ഇന്നും നിലനില്ക്കുന്നതിൽ നിന്നുതന്നെ മനസ്സിലാക്കാം. ഇതിനുള്ള ശരിയായ തെളിവു്, ആര്യന്മാർ ലിംഗാരാധനയോടു് ആദ്യം പ്രകടിപ്പിച്ച വെറുപ്പാണു് കാണിച്ചുതരുന്നതു്. ഋഗ്വേദത്തിലെ ഒരു ഭാഗം നോക്കുക: "ലിംഗാരാധകർ നമ്മുടെ വിശുദ്ധസ്ഥലത്തെ പങ്കിലമാക്കാതിരിക്കട്ടെ." ലിംഗം (ഫാലസ്) ആരാധിച്ചിരുന്നവരെപ്പറ്റിയുള്ള ഈ ഭയം, യജുർവേദകാലത്തു് മാറുകയും, ആരാധനകളിലും അശ്വമേധയാഗത്തിൽ പോലും, ലിംഗത്തിനു സ്ഥാനം ലഭിച്ചതായും കാണാം. പില്ക്കാലവേദങ്ങളിൽ, ശിവനു പ്രാധാന്യം വർദ്ധിച്ചു. യജുർവേദകാലത്തു് ശിവൻ, മഹാദേവനാകുന്നു (പ്രധാന ഈശ്വരൻ). അതുപോലെ, ഇൻഡോ-ആര്യന്മാരുടെ ലിപിയും സിന്ധുതടനിവാസികളുടെ ലിപിയിൽനിന്നു് പരിണാമം പ്രാപിച്ചതാകാം. ഇടയന്മാരായ ആര്യന്മാർ, ഇന്ത്യയിലെ ആദിമവാസികളെ കീഴടക്കുകയും, അവരുടെ സംസ്കാരത്തിലെ പല അംശങ്ങളും സ്വീകരിക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കാം. ഇന്നു് നാം അറിയുന്നവിധത്തിലുള്ള ഹിന്ദുമതം ഇങ്ങനെ രൂപംകൊണ്ടതായിരിക്കാം. എന്തായാലും ഹിന്ദുസംസ്കാരത്തിന്റെ ഉത്ഭവം ആര്യന്മാരിൽനിന്നാണെന്ന സിദ്ധാന്തം തീർച്ചയായും തിരുത്തേണ്ടതുതന്നെ.

ഇറാനിൽ(പേർഷ്യ)നിന്നുള്ള ഒരു കുടിയേറ്റക്കാരുടെ വലിയ സംഘമായാണു്, ആര്യന്മാർ ഇന്ത്യയിലേക്കു വന്നതു്. 'സെന്ദ്' അവെസ്തയിൽനിന്നും, അതിലെ ദൈവങ്ങളും വൈദികകാലത്തെ ദൈവങ്ങളും തമ്മിലുള്ള സാദൃശ്യത്തിൽനിന്നും ഇതു മനസ്സിലാക്കാം. ഇന്ദ്രൻ, വരുണ, മിത്ര ഈ ദേവതകൾ ഇതിനുദാഹരണമാണു്. പ്രാചീനവൈദികകാലത്തു് ആര്യന്മാർ ഇന്ത്യയിലേക്കു കുടിയേറിയതു്. ആര്യന്മാരുടെ ഉത്പത്തിസ്ഥാനം എവിടെ ആയിരുന്നാലും ശരി, ഇന്ത്യയിലേക്കു് അവർ പേർഷ്യയിൽനിന്നാണു വന്നതെന്നുള്ളതു നിസ്തർക്കമാണു്.

ഊർജ്ജസ്വലരായ ഒരു ഇടയജനതയായിരുന്നു ആര്യന്മാർ. അവർ ആക്രമണകാരികളായല്ല, സമാധാനപ്രിയരായാണു് ഇന്ത്യയിൽ വന്നതു്. അവർ തങ്ങളുടെ ആട്ടുമാടുകളും, ഗൃഹോപകരണങ്ങളും, ദൈവങ്ങളുമെല്ലാമായാണു് ഇന്ത്യയിലേക്കു നീങ്ങിയതു്. എന്നാൽ കോട്ടകൊത്തളങ്ങളോടുകൂടിയ നഗരനിവാസികളുടെ എതിർപ്പിനെ അവർക്കു് അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടിവന്നു. രാജാക്കന്മാരും പ്രമാണികളും അവർക്കുണ്ടായിരുന്നു. നൂറു കൽത്തൂണുകളുള്ള കോട്ടകളിൽ താമസിച്ച ജനങ്ങളിൽനിന്നു് ആര്യന്മാർക്കു നേരിടേണ്ടിവന്ന എതിർപ്പിനെപ്പറ്റി ഋഗ്വേദത്തിൽ പറഞ്ഞുകാണുന്നു. വേദങ്ങളിലെ പല സൂക്തികളും, ഈ ശത്രുക്കളുമായുള്ള യുദ്ധത്തിൽ, വിജയലബ്ധിക്കായി ദൈവങ്ങളോടുള്ള ക

ങ്ങളുമായ പ്രാർത്ഥനകളാണ്. വൈദികകാലത്തെ പ്രധാനദൈവമായ ഇന്ദ്രനെ, പുരന്ദരൻ എന്ന വിളിച്ചിരിക്കുന്നതുതന്നെ അർത്ഥവത്താണ്. പുരന്ദരൻ എന്നാൽ നഗരങ്ങളെ ധ്വംസിക്കുന്നവൻ എന്നാണല്ലോ അർത്ഥം. ആറുനഗരങ്ങളുടെ അധിപനായ പൂർവ്വനിവാസികളുടെ ഒരു രാജാവിന്റെമേൽ ആര്യന്മാർ നടത്തിയ ആക്രമണത്തെപ്പറ്റിയും വിവരണമുണ്ട്.

കോട്ടകളുള്ള ഈ നഗരങ്ങളിൽ നിവസിച്ചിരുന്നവർ, സിന്ധുതടപരിഷ്കാരകാലത്തെ ജനങ്ങളല്ലെന്ന്, ആദ്യം വിചാരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. കാരണം ഇത്തരം കോട്ടകളും യുദ്ധസാമഗ്രികളും, ഹാരപ്പായിലും മഹൻജോദാരോയിലും കണ്ടിരുന്നില്ല. പിന്നീടുണ്ടായ ഗവേഷണങ്ങൾ ഈ അഭിപ്രായം അസാധുവാണെന്ന് തെളിയിച്ചിട്ടുണ്ട്. പുരവാസികളും വ്യാപാരതൽപരരുമായിരുന്നു, ആര്യന്മാർക്കു മുമ്പ് ഇവിടെ വസിച്ച ഈ ജനത. എന്നാൽ അവർ വെറും സമാധാനപ്രിയന്മാർ മാത്രമല്ല, സമരശീലന്മാർകൂടിയായിരുന്നു. സിന്ധുതടനിവാസികളായ ഇവരുടെ പുരങ്ങളും (നഗരങ്ങളും), ദുർഗ്ഗങ്ങളും (കോട്ടകളും), പുരകാവൽസ്ഥലങ്ങളും നശിപ്പിക്കുന്നതിലേക്കാണ് ആര്യന്മാർ തങ്ങളുടെ ദൈവങ്ങളോട് പ്രാർത്ഥിച്ചത്.

വേദങ്ങളിൽനിന്ന് നമുക്ക് ലഭിച്ചിട്ടുള്ള തെളിവുകളെക്കൊണ്ട്, അനുമാനിക്കേണ്ടത്, ആര്യന്മാർക്കുമുമ്പ് നിലവിലിരുന്ന പരിഷ്കാരം നാഗരികമായിരുന്നെന്നും, ആര്യന്മാരുടെ അനേകമായ ആക്രമണങ്ങൾമൂലം അതു നാമാവശേഷമായെന്നുമാണ്. ആര്യന്മാർ കൂടുതൽ ചുറുചുറുക്കുള്ളവരും മെച്ചമേറിയ ആയുധങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചിരുന്നവരുമാണ്. ആദിമനിവാസികളുടെ പ്രതിരോധങ്ങൾ ആര്യന്മാരുടെ ആക്രമണങ്ങൾക്കു മുമ്പിൽ തകർന്നു. ഭൗതികമായി മേന്മ വഹിക്കുന്നതിലും, അധഃപതനത്തിലേക്കു കാലൂന്നുന്ന പരിഷ്കാരം അപരിഷ്കൃതരുടെ ആക്രമണോത്സുകതയോടു തകരുന്ന ചരിത്രസത്യം ഈ സംഭവം വിശദമാക്കുന്നു. മംഗോളിയന്മാരുടെ ആക്രമണങ്ങളെത്തുടർന്ന് ചൈനയിലും അബ്ബാസിദ് സാമ്രാജ്യത്തിലും (കാലിഫേറ്റ്), തുർക്കികളുടെ കൈയേറ്റംമൂലം ബൈസാന്റിയത്തിലും ഇതേവിധത്തിലുള്ള ചരിത്രഗതി കാണാവുന്നതാണ്.

ആര്യന്മാർ എങ്ങനെയുള്ള ഒരു ജനസമുദായമായിരുന്നു? അവർ ശ്രേഷ്ഠരാണെന്ന് അവർതന്നെ അഭിമാനിച്ചിരുന്നു. അവർക്കു പുച്ഛമായിരുന്നു, കറുപ്പുനിറക്കാരെ. മന്ത്രവാദത്തിലും യാഗത്തിലും അവർ വിശ്വസിക്കയും, തങ്ങൾ ദൈവത്തിന്റെ സന്താനങ്ങളാണെന്ന് അഭിമാനിക്കയും ചെയ്തു. ദാർശനിക ചിന്തകൾ വേദങ്ങളിൽ കാണാം. എന്നാൽ, ആദ്ധ്യാത്മികചിന്തകളും, വേദങ്ങളിൽനിന്ന് ഉത്ഭവിച്ചവയെന്നു പറയുന്നത് ചരിത്രയാഥാർത്ഥ്യമല്ല. വെളിപാടെന്ന് അവകാശപ്പെടുന്നതു ശ്രുതി മാത്രമേ ഉള്ളൂ. മറ്റ് ആദ്ധ്യാത്മികതത്വങ്ങൾ, വേദത്തിൽനിന്നും ഉടലെടുത്തതെന്നു പറയുന്നതു ശരിയല്ല. തത്വചിന്താമണ്ഡലത്തിൽ

വേദങ്ങൾക്കുള്ള സ്ഥാനം സ്പഷ്ടമായിരുന്നു. ക്രമീകൃതമായ മതചിന്തകൾ വേദങ്ങളോടനുബന്ധിച്ചുള്ള ഇതരസാഹിത്യത്തിൽനിന്ന് രൂപം പ്രാപിച്ചതാണ്. അപ്പോഴേക്കും വൈദികകാലത്തെ ദൈവങ്ങളെ വിസ്മരിക്കയോ, പുറന്തള്ളുകയോ ചെയ്തിരുന്നു.

ഋഗ്വേദകാലത്തെ ആര്യന്മാരുടെ ആവാസസ്ഥലം പഞ്ചാബായിരുന്നു. യമുനയേയും ഗംഗയേയുംപറ്റി പരാമർശങ്ങളുണ്ടെങ്കിലും, ആര്യന്മാർ പഞ്ചാബിനു കിഴക്കുള്ള പ്രദേശങ്ങളിലേയ്ക്ക് അപ്പോൾ വ്യാപിച്ചിരുന്നില്ല. തുടർച്ചയായി കുടിയേറിപ്പാർപ്പ് ഇല്ലാത്തതുനിമിത്തം മറ്റു ഭാഗങ്ങളിൽ ആര്യന്മാർ ഉടനെ വ്യാപിക്കയുണ്ടായില്ല. പഞ്ചാബിൽനിന്നുള്ള ആര്യന്മാരുടെ വികാസം അവിടെവെച്ച് രൂപംപ്രാപിച്ച ഒരു പരിഷ്കാരത്തിന്റെ—ആര്യസംസ്കാരത്തിന്റെ— വ്യാപിക്കലിലൂടെയാണ്. എന്നാൽ ആ പരിഷ്കാരം കീഴടക്കപ്പെട്ട ജനതയുടെ പരിഷ്കാരാംശം ധാരാളം ഉൾക്കൊണ്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഇതിനുള്ള പ്രധാനലക്ഷ്യം, ആര്യന്മാരുടെ മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന പല ദൈവങ്ങളും തിരോധാനംചെയ്തുവന്നു. അസംഖ്യം കീർത്തനങ്ങളാൽ പ്രകീർത്തിതനായ വരുണദേവൻ ഒരു വെറും ദിക്പാലനാകുന്നു. ബാലിദ്വീപിൽ മാത്രമേ ഒരു ക്ഷേത്രത്തിൽ വരുണനെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിട്ടുള്ളു. വായുവും ഒരു ദിക്പാലനായി രൂപാന്തരം പ്രാപിക്കുന്നു. നഗരങ്ങളുടെ ധ്വംസകനും പ്രധാന യാഗഭോക്താവും മേഘങ്ങളുടെ അധിപനുമായ ഇന്ദ്രൻപോലും, ഒരു ദൈവം എന്ന നില വിട്ട് സ്വർഗ്ഗാധിപനായി തരംതാഴുന്നു. വിലാസലോലനായ കൊട്ടാരത്തിലെ ശില്പനായ വിഷയാസക്തനായാണ് അദ്ദേഹം ചിത്രീകരിക്കപ്പെടുന്നത്. പുതിയ ദൈവങ്ങളായ ശിവന്റേയും വിഷ്ണുവിന്റേയും അതിരിൽ സംരക്ഷണാർത്ഥം ആവലാതിപ്പെടുകയാകുന്നു, ഇന്ദ്രന്റെ പ്രധാന ജോലി. ആര്യന്മാർ 'ദാസ്യുകളെ' കീഴടക്കിയതോടെ, വൈദികദൈവങ്ങൾ മാറുകയും, അനന്തരകാലത്ത് അത്ഭുതകരവും വിസ്തൃതവുമായ പുരാണങ്ങളുടെ താളുകളിൽ പുനർജ്ജനനം സ്വീകരിക്കയും ചെയ്യുന്നു.

ഗോപന്മാരായ ആര്യന്മാരുടേയും, അവർക്കുമുമ്പുണ്ടായിരുന്ന ആദിമവാസികളുമായി സംയോഗംപ്രാപിച്ച പരിഷ്കാരത്തിന്റേയും അന്തരം, വൈദികദൈവങ്ങൾക്കുണ്ടായ മാറ്റം തെളിയിക്കുന്നു. യാഗങ്ങൾ പഴയതുപോലെതന്നെ നടന്നുവന്നു; പക്ഷേ, ശക്തിക്ഷയംഭവിച്ച ദൈവങ്ങൾക്കായി. പഴയ മന്ത്രങ്ങൾതന്നെ ജപിച്ചുവന്നു; പക്ഷേ, ആരാധിക്കപ്പെടാത്ത ദൈവങ്ങൾക്ക്. ഇന്നും ആ പഴയ ചടങ്ങുകൾ നിലനിൽക്കുന്നു. അന്നത്തെപ്പോലെ ഗായത്രി ഇന്നും ജപിക്കുന്നുണ്ട്. മഴ ഉണ്ടാകുന്നതിലേയ്ക്ക് ഇന്നും യാഗങ്ങൾ ചെയ്യുന്നു. എന്നാൽ അഗ്നിയോ, മിത്രനോ (സൂര്യൻ), ഇന്ദ്രനോ ദിവ്യപ്രഭാവമുള്ളതായി കണക്കാക്കിവരുന്നില്ല. ഈ മാറ്റങ്ങൾ നേരത്തേതന്നെ ഉണ്ടായി. ഉപനിഷത്തുകാലത്തെ ഋഷികൾ വൈദികദൈവങ്ങളെ കാര്യമാക്കിയിരുന്നില്ല. പില്ക്കാലവൈദികസാഹിത്യത്തിൽ ലോകമാതാവായ ദേവിയെപ്പറ്റിയും

സൂചനകളുണ്ട്. ആര്യന്മാർക്കുമുമ്പ് ഇന്ത്യയിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന മതത്തിൽനിന്നാണ് ഈ ആശയം സ്വീകരിച്ചത്. പല മഹർഷിമാരുടെയും പേരിനോടുചേർന്ന്, അവരുടെ അമ്മമാരുടെ പേരും കാണുന്നു. മക്കത്തായമാണ് ആര്യസമുദായത്തിലെ വ്യവസ്ഥ; ഇവിടെ കാണുന്നത് മരുമക്കത്തായ വ്യവസ്ഥിതിയുടെ പ്രതിഫലനമാണ്. ആര്യന്മാരും ആദിമനിവാസികളും തമ്മിലുണ്ടായ സമ്പർക്കത്തിൽനിന്നും ഉദയംചെയ്ത പരിഷ്കാരത്തിൽ, ബാഹ്യമായ കാര്യങ്ങളിൽ ആര്യന്മാരുടെയും, പാരമ്പര്യത്തിലും ചിന്താഗതിയിലും അവർ കീഴടക്കിയ ജനതയുടെയും, അംശങ്ങളാണ് മുന്നിട്ടുനിന്നത്.

സാമൂഹ്യജീവിതം ക്രമീകൃതമായതോടുകൂടി, ആര്യന്മാരുടെ രാഷ്ട്രീയജീവിതവും പുഷ്ടമായി. തങ്ങളുടെ നേതാക്കന്മാരുടെ കീഴിലാണ്, ആര്യന്മാർ 'ദാസ്യുക്കളു'മായി യുദ്ധം നടത്തിയത്. കീഴടക്കപ്പെട്ട സ്ഥലങ്ങൾ വിപുലമായതോടുകൂടി, ഈ നേതാക്കന്മാർ രാജാക്കന്മാരായി. ആര്യന്മാർ സിന്ധുഗംഗാസമതലത്തിൽ വ്യാപിച്ചപ്പോൾ, ഒരു പുതിയ രാജാധിപത്യം ഉടലെടുത്തു— ഭരതന്മാരുടേതു്; ആദിമനിവാസികളുടെ സംഖ്യ പഞ്ചാബിലേക്കാൾ കൂടിയിരുന്ന ഒരു രാജ്യത്തിൽ. അതിനാൽ പഞ്ചാബിലേതിൽനിന്നും വിഭിന്നമായ അടിസ്ഥാനത്തിലാണ് ഈ പുതിയ രാഷ്ട്രം സംവിധാനം ചെയ്തിരുന്നത്. ഇങ്ങനെ രണ്ടു രാഷ്ട്രീയവ്യവസ്ഥിതികൾതമ്മിൽ ആധിപത്യത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള മത്സരം അനിവാര്യമായി. ഋഗ്വേദത്തിൽ വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ള 'പത്തു രാജാക്കന്മാരുടെ യുദ്ധം' ഇപ്രകാരമുണ്ടായതാണ്. ഭാരതചരിത്രത്തിൽ ലിഖിതമായിട്ടുള്ള ആദ്യത്തെ പ്രധാനസംഭവം ഇതാണ്. ഭരതന്മാരുടെ രാജാവായ സുദാസ്, പുരാതന ആര്യന്മാരുടെ പത്തു രാജാക്കന്മാരെ ഈ യുദ്ധത്തിൽ എതിർത്തു. ഈ യുദ്ധത്തിൽ ആര്യന്മാരല്ലാത്തവരും ഇരുവശത്തും ചേർന്നു, അവരുടെ നേതാക്കന്മാരുടെ കീഴിൽ. പില്ക്കാലവൈദികസാഹിത്യത്തിലെ ഒരു പ്രധാനവിഷയമായി ഭവിച്ചു, സുദാസിനു ഈ മഹായുദ്ധത്തിൽ സിദ്ധിച്ച വിജയം. മറ്റുവിധത്തിലും ഈ യുദ്ധത്തിനു ചരിത്രപ്രാധാന്യമുണ്ട്. യുദ്ധാനന്തരം സുദാസ് സമ്രാട്ടായി. ജനതാഹൃദയത്തിൽ ഈ ആശയം രൂഢമൂലമായി. വിജിഗീഷുവായ രാജാവ്, തോല്പിക്കപ്പെട്ട രാജാക്കന്മാരുടെ രാജ്യം തന്റെ രാജ്യത്തോടു കൂട്ടിച്ചേർക്കുന്നതിനുപകരം, അവരെ സാമന്തന്മാരാക്കി, അവരുടെ മേൽക്കോയ്മ വഹിക്ക എന്നുള്ളതു്, ഹിന്ദുരാഷ്ട്രീയവ്യവസ്ഥിതിയിലെ ഒരു പ്രത്യേകതയാണ്. ശത്രുക്കളുടെ രാജ്യം കൈയടക്കുന്ന രാജാക്കന്മാർ ധർമ്മത്തിനു വിരുദ്ധമായി പ്രവർത്തിക്കുന്നവർ, എന്നു കരുതപ്പെട്ടുവന്നു. തോല്പിക്കപ്പെട്ട രാജാവ് കപ്പം കൊടുക്കുകയും, വിജയിയായ രാജാവിന്റെ മേല്ക്കോയ്മ അംഗീകരിക്കുകയും ചെയ്യുക എന്നതായിരുന്നു സാധാരണ പതിവ്. പില്ക്കാലങ്ങളുണ്ടായിട്ടുള്ള ദിഗ്വിജയങ്ങളിൽ പരാജിതനൃപന്മാരെ തിരിച്ചി

ഏകാധിപതി, സമ്രാട്ട്—പരമാധികാരിയായ ചക്രവർത്തി—ഈ ആശയങ്ങൾ ഇതിൽനിന്നും ഉത്ഭവിച്ചതത്രെ.

'ശുദ്ധ ആര്യന്മാരുടെ' ആവാസസ്ഥാനവും, പിന്നീട് രാജ്യങ്ങളുടെ മദ്ധ്യദേശത്തിൽ കാണാം. പഞ്ചാബിലെ ആദ്യത്തെ ആര്യാധിവാസിതപ്രദേശത്തു ഭൂരിഭാഗവും ആര്യന്മാർ മാത്രമായിരുന്നു. യമുനയ്ക്ക് കിഴക്കായിരുന്നു സുദാസിന്റെ രാജ്യം. അവിടെ ജനസംഖ്യയിൽ അനാര്യന്മാർ മുന്തിനിന്നു. പ്രാമാണ്യം ആര്യന്മാർക്കായിരുന്നെങ്കിലും, സുദാസിന്റെ വിജയം, ആര്യന്മാരും ആദിമവാസികളും തമ്മിൽ യോജിച്ചതിന്റെ ഫലമാണ്. സുദാസിന്റെ പക്ഷത്തുള്ള 'യക്ഷുക്കൾ' തുടങ്ങിയ അനാര്യവർഗ്ഗങ്ങളെ നയിച്ച 'ഭേദ' ആര്യഗോത്രജനല്ല. ആര്യന്മാരും അനാര്യന്മാരും തമ്മിൽ ഗംഗാസമതലത്തിൽ ഉണ്ടായ സാംസ്കാരികൈക്യത്തെ ഈ യുദ്ധം ചൂണ്ടിക്കാട്ടുന്നു.

കന്നുകാലിവളർത്തുകാരായ ആര്യന്മാർ കർഷകവൃത്തിയിലേർപ്പെടുന്ന ഒരു സമുദായമായി രൂപാന്തരം പ്രാപിക്കുന്നതും ഋഗ്വേദത്തിൽനിന്ന് കാണാം. ആദ്യം സാമ്പത്തികജീവിതം മുഖ്യമായും കന്നുകാലികളെ ആശ്രയിച്ചായിരുന്നു. അവയെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിയാണ് സമ്പത്ത് നിർണ്ണയിച്ചത്. വൻനദികളുടെ ഫലഭൂയിഷ്ഠമായ തീരപ്രദേശങ്ങളിൽ സ്ഥിരമായ പാർപ്പുറപ്പിച്ചതോടെ, കർഷകവൃത്തി പ്രാധാന്യത്തിലെത്തി. ഋഗ്വേദത്തിൽ കൃഷിയുടെ പ്രാധാന്യത്തെപ്പറ്റി പ്രസ്താവങ്ങളുണ്ട്. ആറ് എരുതുകളെക്കൊണ്ട് ഉഴുതുക, വിതയ്ക്കുക, കൊയ്യുക, മെതിക്കുക ഇവയെപ്പറ്റിയെല്ലാം അതിൽ സൂചനകൾ കാണാം.

കർഷകവൃത്തി ഇതരതൊഴിലുകളുടെ ഉത്ഭവത്തിനും ഇടയാക്കുന്നു. ഋഗ്വേദത്തിൽ, കലപ്പ മുതലായ കാർഷികോപകരണങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുന്നതിന് ലോഹപ്പണിക്കാർ വേണം. അതുപോലെ ആശാരിമാർ, ഇഷ്ടികപ്പണിക്കാർ മുതലായവരും സമുദായത്തിന് ആവശ്യമായി. വേദികസാഹിത്യത്തിൽ ആശാരിമാർ, കൊല്ലന്മാർ, തുകൽപ്പണിക്കാർ, തട്ടാന്മാർ ഇവരെല്ലാം തൊഴിലാളികളെപ്പറ്റി പരാമർശിച്ചുകാണുന്നു. നെയ്ത്തും സാധാരണമായി. നാണയങ്ങൾ പ്രചാരത്തിൽ വന്നതായി തോന്നുന്നില്ല. എന്നാൽ 'പണികളെ'(കച്ചവടക്കാരെ)പ്പറ്റി, വേദങ്ങളിൽ കാണുന്ന പ്രസ്താവങ്ങളിൽനിന്നും അനുമാനിക്കാം, വ്യാപാരിവർഗ്ഗം അന്നും ഉണ്ടായിരുന്നെന്ന്. വില കണക്കാക്കിയതു കന്നുകാലികളെ ആസ്പദിച്ചാണ്. ചൂതാട്ടവും, മദ്യപാനവുമായിരുന്നു പ്രധാന വിനോദങ്ങൾ. നൃത്തവും സംഗീതവും ആദ്യകാലംമുതലേ ഉണ്ടായിരുന്നു. സാമവേദത്തിൽനിന്നാണ് പിൽക്കാലത്തിലുള്ള സംഗീതം വളർച്ചപ്രാപിച്ചതെന്നു പറയപ്പെടുന്നു.

ഒരു കർഷകസമുദായമായി ആര്യന്മാർ വളർച്ചപ്രാപിച്ചതോടെ, ഗ്രാമങ്ങൾ വീണ്ടും പ്രാമാണ്യത്തിൽവന്നു. സ്വയംപര്യാപ്തങ്ങളായ ഗ്രാമ

ങ്ങൾ ആര്യന്മാർ സ്ഥാപിച്ചതോ, അഥവാ അവർക്കുമുമ്പ് ഇന്ത്യയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നതോ എന്നു ഖണ്ഡിതമായി പറയാൻ നിവൃത്തിയില്ല. മോഹൻജൊദാരോയെപ്പോലുള്ള നഗരങ്ങളുടെ പ്രാബല്യം, വൻതോതിലുള്ള കൃഷിയെയും ഗ്രാമീണപശ്ചാത്തലത്തെയും ആശ്രയിച്ചിരിക്കാനിടയുണ്ട്. ആര്യന്മാർ കർഷകരായതോടുകൂടി, അവർ അന്നു നിലവിലുള്ള ഗ്രാമീണസംഘടനയും സ്വീകരിച്ചിരിക്കാമെന്നു ന്യായമായി ഊഹിക്കാം.

ഇന്ത്യയിൽ മുമ്പുണ്ടായിരുന്നതാകട്ടെ, ആര്യന്മാർ നടപ്പാക്കിയതാകട്ടെ, ഇന്ത്യൻജീവിതത്തിന്റെ മാറാത്ത നട്ടെല്ലാകുന്നു ഗ്രാമം. ഇന്ത്യയുടെ ഒരറ്റത്തുനിന്ന് മറ്റേ അറ്റംവരെ, ഗ്രാമസംഘടന മാറ്റമില്ലാതെ ഇന്നും നിലനില്ക്കുന്നു. ഇന്ത്യയിൽ ഉയർന്നുവന്ന എല്ലാ സാമ്രാജ്യങ്ങളുടെയും അസ്ഥിവാരം ഗ്രാമമാണ്. ബ്രിട്ടീഷുകാർ പോലും ഗ്രാമങ്ങളെ, ഭരണകാര്യങ്ങൾക്ക് ഒരു പ്രാഥമികഘടകമായി അംഗീകരിച്ചു.

ആര്യന്മാരുടെ വരവിനെത്തുടർന്നുള്ള കാലഘട്ടത്തിൽ വലിയ പുരുഷന്മാരൊന്നും കാണാനില്ല. മുൻ ചരിത്രകാരന്മാർ ആര്യസംസ്കാരത്തിന്റെ വൈതാളികന്മാരായിരുന്നു. എന്നാൽ അതിലും ഉപരിയായ ഒരു പരിഷ്കാരം ഇന്ത്യയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നുവെന്ന വസ്തുത, ആ സംസ്കാരത്തിന്റെ പ്രാബല്യത്തെ ഇന്നു വളരെ കുറച്ചിട്ടുണ്ട്. ആര്യന്മാരുടെ സാംസ്കാരികജീവിതത്തിന്റെ സന്ദേശവാഹകരായി എന്തെങ്കിലും ഇന്നു നിലവിലില്ല. എങ്കിലും അവരുടെ സംഭാവനകളുടെ പ്രാധാന്യം ചെറുതല്ലതന്നെ.

വർണ്ണവിഭാഗം, വർണ്ണവ്യത്യാസം എന്ന ആശയങ്ങൾ, ആര്യന്മാർ ഇന്ത്യയിൽ കൊണ്ടുവന്നു. കറുത്തനിറക്കാരായ ആദിവാസികളിൽ നിന്നും വ്യത്യസ്തരായി വെളുത്തനിറക്കാരായിരുന്നു ആര്യന്മാർ. ഇത് അവരുടെ ചിന്താഗതിയെ ഗണ്യമായി സ്വാധീനിച്ചു. വർണ്ണവ്യത്യാസത്തോടുകൂടി, വേദങ്ങളിലൂടെ ദൈവം തങ്ങൾക്കുമാത്രം വെളിപ്പെടുത്തിക്കൊടുത്തെന്നും, ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കാൻ തങ്ങൾക്ക് സാധിച്ചത് രഹസ്യമായ യാഗപൂജാദികൾമൂലമാണെന്നും അവർ വിശ്വസിച്ചു. ഈ ആശയങ്ങൾ അവർ രഹസ്യമായിവെച്ചു. വർണ്ണത്തിലുള്ള വിശ്വാസവും, വിദ്യ ഞങ്ങൾക്കുമാത്രം എന്നുള്ള അഹങ്കാരവും, ആര്യന്മാരെയും അനാര്യന്മാരെയും രണ്ടായി വിഭജിച്ചു. ദ്വിജന്മാർ (രണ്ടു ജന്മമുള്ളവർ) ചില മന്ത്രതന്ത്രങ്ങൾക്കുശേഷം വിദ്യ നേടാനും ആ രഹസ്യങ്ങൾക്കും അർഹരാകുന്നു. ജാതിയുടെ ഉത്ഭവം ഇങ്ങനെയാണ്. ധർമ്മശാസ്ത്രകാരന്മാർ ചാതുർവർണ്ണ്യത്തെ പില്ക്കാലത്ത് വ്യാഖ്യാനിച്ച് വിപുലീകരിച്ചു.

വർണ്ണവ്യത്യാസം, കറുത്തനിറക്കാരായ ആദിമനിവാസികളെ സമുദായസോപാനത്തിന്റെ താഴെപ്പടിയിലാക്കിയത്, ഒരിക്കലും ഫലവത്തായിരുന്നില്ലെന്ന സംഗതി ഓർമ്മിക്കേണ്ടതാണ്. ധാരാളം ലക്ഷ്യങ്ങളു

ണ്ട്. വർണ്ണസങ്കരത്തിനും, കറുപ്പുനിറക്കാരെ ആര്യന്മാർ ഋഷികളായും ജ്ഞാനികളായും അംഗീകരിച്ചതിനും. വേദങ്ങളെ ക്രോഡീകരിക്കയും സമുചിതമായി പ്രസാധനം ചെയ്യുകയും ചെയ്ത ബാദരായണവേദവ്യാസൻ തന്നെ ഒരു ആര്യസന്യാസിക്ക് മുക്കുവത്തിയിൽ നിയമാനുസൃതമല്ലാതെ പിറന്ന പുത്രനത്രേ. കൃഷ്ണവർണ്ണനായ ബാദരായണൻ എന്ന പേരിനാൽ അദ്ദേഹം വിളിക്കപ്പെട്ടു. വിജേതാക്കളല്ലാത്തവർ അധഃസ്ഥിതരാണെന്ന പൊതുതത്വം രാജാക്കന്മാർക്ക ബാധകമായിരുന്നില്ല. അങ്ങനെയുള്ള രാജാക്കന്മാരുടെ സഹായം സുദാസ്പോലും തേടുകയുണ്ടായല്ലോ. രാജാക്കന്മാരും പുരോഹിതന്മാർപോലും ആദിമജനങ്ങളുമായി വിവാഹബന്ധത്തിലേർപ്പെട്ടതിനെപ്പറ്റി ധാരാളം സൂചനകളുണ്ട്. ഇതിനെപ്പുറമെ ജാതിവ്യവസ്ഥ പൂർണ്ണരൂപം പ്രാപിക്കുന്നതിനുമുൻപ് മിശ്രവിവാഹം ധാരാളം നടന്നതിനും തെളിവുകളുണ്ട്. വർണ്ണവിവേചനം ആര്യന്മാരുടെ സിദ്ധാന്തങ്ങളിൽപ്പെട്ടിരുന്നവെങ്കിലും, വൈദികമന്ത്രാദി രഹസ്യങ്ങൾ അറിഞ്ഞിരിക്കുക എന്നതായിരുന്നു, വിജേതാക്കളെ മറ്റുള്ളവരിൽനിന്നും വേർതിരിച്ചത്. കാലാന്തരത്തിൽ ആര്യൻ എന്ന പദം സൂചിപ്പിച്ചത്, വർണ്ണത്തെക്കാൾ കൂടുതലായി, പാണ്ഡിത്യത്തെയും പദവിയെയും ആയിരുന്നു.

ആദിമ വൈദികകാലഘട്ടം എപ്പോഴെന്ന് ഖണ്ഡിതമായിപ്പറയാൻ നിവൃത്തിയില്ല. വിന്റർനിറ്റ്സ് പറയുംപോലെ, "ശതാബ്ദങ്ങൾ നീണ്ടിരിക്കണം, ഋഗ്വേദത്തിലെ ആദ്യകാലത്തുള്ള കീർത്തനങ്ങളും, അവസാനത്തുള്ള സമാഹാരവും നിർമ്മിക്കുന്നതിനിടയ്ക്ക്." ആര്യന്മാരുടെ ഒരു സാഹിത്യസൃഷ്ടി എന്ന നിലയ്ക്ക് ഋഗ്വേദത്തിനുള്ള പ്രാധാന്യം അനുപമമാണ്. ഇതിലെ, സൂക്തങ്ങളുടെ ക്രമേണയുള്ള വളർച്ചയും, ഇന്ത്യൻചിന്താഗതിയെ സാരമായി സ്വാധീനിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇന്ത്യൻജനതയുടെ വളർച്ചയിൽ, ഇതിനുള്ള പ്രാധാന്യം, ഇതിലെ സൂക്തങ്ങൾക്ക യാതൊരു രൂപഭേദവും വരാതെ ഉച്ചരിക്കുന്നതിനും ഹൃദിസ്ഥമാക്കുന്നതിനും കൈക്കൊണ്ട നടപടികൾ വ്യക്തമാക്കുന്നു. ഗ്രന്ഥത്തിലെ പാഠത്തിനു രൂപാന്തരമോ മാറ്റമോ സംഭവിച്ചിട്ടില്ല.

ഋഗ്വേദത്തിനു നൽകിയ അപ്രതിമമായ പ്രാമാണ്യം മറ്റൊരു ഫലവും ഉളവാക്കി. ആര്യന്മാരുടെ പില്ക്കാലചിന്താഗതിക്കും വേദങ്ങളുടെ രൂപത്തിനും അത് ഊടും പാവും നൽകി. ശാക്തേയന്മാർപോലും, അവരുടെ മതവിശ്വാസത്തിനു വൈദികമായ ഉത്പത്തിയുണ്ടെന്നുകാട്ടാൻ പണിപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. വൈദികാധിഷ്ഠിതമല്ലാത്ത ബൗദ്ധമതവും ജൈനമതവുമൊഴിച്ചാൽ, മറ്റു തത്വചിന്താപദ്ധതികൾ മിക്കതും, വേദസൂക്തങ്ങളിൽനിന്നും ഉത്പത്തി അവകാശപ്പെടുന്നു. പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിൽപ്പോലും ഋഗ്വേദം ഇന്ത്യൻചിന്താരൂപത്തിന് ഒരു ചട്ടക്കൂട് നൽകുകയും (ഉദാ: ആര്യസമാജം) അങ്ങനെ ആര്യൻഇന്ത്യ എന്ന കെട്ടുകഥ പുലർത്തിപ്പോരുകയും ചെയ്തു.

അദ്ധ്യായം രണ്ട്

ഇന്ത്യയെ കീഴടക്കൽ

ഹിന്ദുമതം സംഘടിപ്പിച്ചതാണ് വൈദികകാലത്തെ പ്രധാന നേട്ടം. ക്രമേണ സിന്ധുഗംഗാസമതലം മുഴുവൻ ആര്യന്മാർക്കധീനമായി. കുരു–പാഞ്ചാലം (ഡെൽഹി–മീററ്റ്), കോസലം (അയോദ്ധ്യ), കാശി, വിദേഹം (ഉത്തരബീഹാർ) തുടങ്ങിയ പുതിയ രാജ്യങ്ങൾ ഉദയംചെയ്തു. ഭൗതികാഭ്യുദയവും രാഷ്ട്രീയവുമായ വികാസത്തോടുകൂടിത്തന്നെ, പില്ക്കാലവൈദികസാഹിത്യം—ക്രിയകളിലുള്ള താല്പര്യവും ആദ്ധ്യാത്മികവുമായ ചിന്തയും—വളർച്ചപ്രാപിച്ചു. പില്ക്കാലവേദങ്ങൾ, ബ്രാഹ്മണങ്ങൾ, ആരണ്യകങ്ങൾ, ഉപനിഷത്തുകൾ ഇവ ഹിന്ദുക്കളുടെ സമൂഹ്യമായ കെട്ടുപാടിനെ ഉറപ്പിച്ച സാഹിത്യകൃതികളാകുന്നു. ആരണ്യകങ്ങൾ, യാഗങ്ങൾ, ആരാധനാസമ്പ്രദായം ഇവയെ വിവരിക്കുന്നു. ഇന്നും ആ ആരാധനാരീതികൾ ഇന്ത്യയിൽ നിലനില്ക്കുന്നു. വേദങ്ങളിലെ മതാനുഷ്ഠാനങ്ങൾക്ക് ഇന്നും കോട്ടംതട്ടിയിട്ടില്ല. എന്നാൽ വേദങ്ങൾക്ക് ഇന്നുള്ള പ്രാധാന്യം അവ ഉച്ചരിക്കുന്നു എന്നുള്ളതുമാത്രമാണ്. മതേതരമായ പല കാര്യങ്ങളും ബ്രാഹ്മണങ്ങളിലുണ്ട്. ഉദാഹരണത്തിന്, ഐതരേയബ്രാഹ്മണത്തിൽ കിരീടധാരണാവസരത്തിൽ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ട ക്രിയകളെപ്പററി വിവരണമുണ്ട്. ഇന്ത്യയിലെ മാത്രമല്ല, സയാമിലെ രാജാക്കന്മാർപോലും ഇവ അനുകരിച്ചുവന്നു.

ബ്രാഹ്മണങ്ങളിൽനിന്നും ഉപനിഷത്തുകളിലേക്കുള്ള പരിവർത്തനം സുവ്യക്തമാണ്. ഉപനിഷത്തുകളിൽ നാം കാണുന്നത്, ഹിന്ദുക്കളുടെ ആദ്ധ്യാത്മികചിന്ത അതിന്റെ പൂർണ്ണവളർച്ചയിലെത്തുന്നതാണ്. വൈദികആര്യന്മാരുടെ മതത്തിൽനിന്നും വ്യത്യസ്തമായി ഹിന്ദുമതം ഉത്ഭവിച്ചത്, ആത്മസത്തയെ കണ്ടെത്താനുള്ള ഒരു പരിശ്രമമായി മാത്രമല്ല; അതു നിയമങ്ങളുടേയും സിദ്ധാന്തങ്ങളുടേയും യഥാക്രമമായ ക്രോഡീകരണം കൂടിയായാണ് വളർന്നത്. ചില ഉപനിഷത്തുകൾ പില്ക്കാലത്താണ് പിറന്നതെങ്കിലും, ആത്മാവ്, ബ്രഹ്മം, ദൈവവും മനുഷ്യനും തമ്മിലുള്ള ബന്ധം, ധർമ്മത്തെപ്പററിയുള്ള വ്യാഖ്യാനം മുതലായി ഉപനിഷത്തുകളിൽ കാണുന്ന പ്രധാന തത്വസംഹിതകളെല്ലാം പില്ക്കാലവൈദികഘട്ടത്തിൽത്തന്നെ ഉണ്ടായി. ഓരോ കാലഘട്ടത്തിലും നവമായ വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ നല്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഈ തത്വസംഹിതകളാണ് ഹിന്ദുക്കളുടെ ചിന്താസാമ്രാജ്യത്തിൽ ഇന്നോളം ചെങ്കോൽ വഹിച്ചിട്ടുള്ളത്. അതുപോലെതന്നെ കർമ്മം, മായ, മുക്തി, പുനർജ്ജന്മം മുതലായി ഹിന്ദുക്കളുടെ തത്വചിന്തയിലെ മൗലികപ്രമാണങ്ങൾ, ഉപനിഷത്തുക

ളിൽ നിരൂപിക്കയും വ്യാഖ്യാനിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അവ ഹിന്ദുക്കളുടെ ജീവിതത്തെ ഇന്നോളം കരുപ്പിടിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്.

പിൽക്കാലവൈദികകാലത്ത് സിദ്ധാന്തപരമായ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ഹിന്ദുമതം മാത്രമല്ല സ്ഥാപിതമായത്. ജീവിതത്തിന്റെ സാമൂഹ്യമായ അടിസ്ഥാനവും ഉറപ്പെട്ടു. വേദാംഗങ്ങളിൽ അതിപ്രധാന്യം വഹിക്കുന്ന കല്പത്തിൽ, ശ്രൗത, ഗൃഹ്യ, ധർമ്മസൂത്രങ്ങൾ ഉൾക്കൊള്ളുന്നു. ഇവയിൽ ഹിന്ദുക്കളുടെ സാമൂഹ്യ ഐക്യത്തിന് പ്രധാനമായി സഹായിച്ചത് ഗൃഹ്യസൂത്രമത്രേ. ലൗകികജീവിതത്തിൽ, ഹിന്ദുക്കൾക്ക് ആവശ്യമായ നിർദ്ദേശങ്ങൾ അത് നൽകി. ഗൃഹ്യസൂത്രങ്ങൾ ജനനം മുതൽ മരണംവരെ ഒരാൾ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ട കർമ്മങ്ങളെയും ആചാരവിധികളെയും വിശദമായി പ്രതിപാദിക്കുന്നു. ഓരോ അവസരത്തിലുമുള്ളത് എങ്ങനെ ചെയ്യണമെന്നതിനെപ്പറ്റിയുള്ള നിബന്ധനകൾ അതിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ജനനത്തിനു മുൻപു ചെയ്യേണ്ട ക്രിയകൾ, ജനനസമയത്തുള്ള കർമ്മങ്ങൾ, നാമകരണം, ഉപനയനം, വിദ്യാഭ്യാസം, വിവാഹം മുതലായവ എങ്ങനെ വേണമെന്ന് ഗൃഹ്യസൂത്രങ്ങൾ വിധിക്കുന്നു. ഗാർഹികജീവിതത്തിലെ അനുഷ്ഠാനങ്ങളും നിയമങ്ങളുമത്രേ, ഒരുവനെ ഹിന്ദുവാക്കുന്നത്. ഹിന്ദുമതത്തിലെ തത്വങ്ങൾ, ഹിന്ദുമതേതരർക്കും സ്വീകരിക്കാം. മറ്റു പല മതക്കാരും കർമ്മം, പുനർജ്ജന്മം ഇവയിൽ വിശ്വസിക്കുന്നു. ഹിന്ദുനിയമങ്ങൾ മറ്റു ചിലരും അനുകരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഗാർഹികജീവിതത്തിലെ അനുഷ്ഠാനങ്ങളും ക്രിയകളുമേ ഒരുവനെ ഹിന്ദുവാക്കുന്നുള്ളൂ.

ഗൃഹ്യസൂത്രങ്ങളാണ് ഒരു പൊതുസമ്പ്രദായത്തെ സൃഷ്ടിച്ചത്—അതായത് കുടുംബജീവിതത്തിലെ മതകർമ്മങ്ങളെ—ഹിന്ദുമതം പലതന്നിലെത്തില്ലും, അവ പ്രചാരത്തിലുണ്ട്. അതിനാൽ ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ഒരു മുഖ്യവസ്തുത ഗൃഹ്യസൂത്രമനുസരിച്ചുള്ള കുടുംബജീവിതത്തിന്റെ ചട്ടക്കൂടാണ്, കുടുംബസംവിധാനമാണ്. ഹിന്ദുമതത്തിൽപ്പെട്ട ജനവിഭാഗത്തിൽ അത് ഒരു സാംസ്കാരികൈക്യം സൃഷ്ടിച്ചു.

ചരിത്രപരമായുള്ള വളർച്ചയിൽ, ശ്രൗത (Srauta), ധർമ്മസൂത്രങ്ങൾ ഇവയ്ക്കുള്ള സ്ഥാനം താരതമ്യേന താഴെയാണെങ്കിലും, അവ നിസ്സാരമായിത്തള്ളത്തക്കതല്ല. സാമൂഹ്യാചാരങ്ങളെയും നടപടിക്രമങ്ങളെയും പററിയാണ് ധർമ്മസൂത്രങ്ങൾ—പല കാലങ്ങളിൽ വികസിതങ്ങളാണവ—അവ സമുദായത്തെ ബോധപൂർവ്വം സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള യത്നങ്ങളാണ്—ഇന്നത്തെ വീക്ഷണമനുസരിച്ച് പിൻതിരിപ്പനെങ്കിലും, ഒരേതരത്തിലുള്ള സിവിൽ ക്രിമിനൽ നിയമങ്ങൾ, സ്വത്തിനെ സംബന്ധിച്ച വ്യവസ്ഥകൾ, സാമൂഹ്യനടപടിക്രമങ്ങൾ ഇവ അക്കാലത്തു നടപ്പിലായി.

വർണ്ണാശ്രമധർമ്മത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സാമൂഹ്യതത്വങ്ങളാണ് ഇവയെക്കാളെല്ലാം പ്രാധാന്യം അർഹിച്ചത്. സമുദായത്തെ ജാതികളായി

വിഭജിക്കയും, ജീവിതത്തിലെ ഓരോ ഘട്ടത്തിലും ചെയ്യേണ്ട ബാദ്ധ്യതകളെ അവ വ്യവസ്ഥപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു; ബ്രഹ്മചര്യം, ഗാർഹസ്ഥ്യം, വാനപ്രസ്ഥം, സന്യാസം എന്നിങ്ങനെ നാലു ഘട്ടങ്ങളായി ജീവിതത്തെ വിഭജിച്ചു. ഓരോ ഹിന്ദുവിന്റെയും ജീവിതലക്ഷ്യമായിരുന്നു ഇവ. നിഷ്കൃഷ്ടമായ ഈ ആശ്രമധർമ്മങ്ങൾ സാധാരണയായി പാലിച്ചുവോ എന്നതു സംശയമാണ്. എങ്കിലും ഒരാദർശം എന്ന നിലയിൽ വർണ്ണാശ്രമധർമ്മത്തിനുള്ള സ്വാധീനശക്തി ഇന്നും മായാതെ നിൽക്കുന്നു.

ചാതുർവർണ്ണ്യത്തിന്റെ അഥവാ ജാതിവ്യവസ്ഥയുടെ വളർച്ചയും ഈ കാലഘട്ടത്തിൽതന്നെ, ഇതും ഒരു വിശാലസമുദായത്തെ ബോധപൂർവ്വം സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിനുദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടതായിരുന്നു. ദ്വിജന്മാരും ദ്വിജന്മാരല്ലാത്തവരും എന്നതായിരുന്നു ആദ്യത്തെ വിഭജനം. പൂണുനൂൽ ധരിക്കുന്നതിനുള്ള അർഹത, മൂന്നുവർണ്ണങ്ങളടങ്ങുന്ന ദ്വിജന്മാർക്കത്രേ. പിൽക്കാലവൈദികഘട്ടത്തിൽ നാലുജാതികളുടെ ഉദയം കാണാം. പഠിക്കയും ജനസമുദായത്തെ നയിക്കയും ചെയ്യുന്ന ബ്രാഹ്മണർ, യോദ്ധാക്കളായ ക്ഷത്രിയർ, സാമ്പത്തികവൃത്തിയിൽ തത്പരരായ വൈശ്യർ, കർഷകരും തൊഴിലാളികളുമായ സാമാന്യജനം ഉൾക്കൊള്ളുന്ന ശൂദ്രർ, എന്നിങ്ങനെയായിരുന്നു ചാതുർവർണ്ണ്യത്തിന്റെ രൂപം. മേല്പറഞ്ഞ വർണ്ണങ്ങളിൽ ഉൾപ്പെടാത്തവരും സാമൂഹ്യാവകാശങ്ങൾക്ക് അയോഗ്യരായ അസംഖ്യലക്ഷങ്ങളാണ് അവർണ്ണർ അഥവാ പഞ്ചമർ.

ജാതിയെപ്പററിയുള്ള സാങ്കേതികമായ നിയമങ്ങൾ അതേപടി പ്രയോഗത്തിലിരുന്നിട്ടില്ല. അനാര്യന്മാരെപ്പോലും ആര്യസമുദായത്തിലുൾപ്പെടുത്തുന്നതിന് സൗകര്യമുണ്ടായിരുന്നു. സാമവേദത്തിലുള്ള 'വ്രാത്യസ്തോമം' (Vratya Stoma) അനാര്യന്മാരെ ആര്യസമുദായത്തിൽ എടുക്കുന്നതിലേക്കുള്ള ചട്ടങ്ങൾ വിവരിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ ഇതരവർഗ്ഗങ്ങളിൽനിന്നും എടുക്കപ്പെട്ടവരാണ് 'വ്രാത്യക്ഷത്രിയന്മാർ.' ജാതിമാററത്തിനും ധാരാളം ഉദാഹരണങ്ങളുണ്ട്. ജനകനും വിശ്വാമിത്രനും ക്ഷത്രിയന്മാരായിരുന്നു, ബ്രാഹ്മണരല്ല. ഒരു കാലത്ത് ക്ഷത്രിയനായിരുന്ന ജനകരാജാവ്, ബ്രാഹ്മണരെയും വേദാന്തം പഠിപ്പിച്ചു. പല വൈദികസൂക്തങ്ങളുടെയും കർത്താവായ വിശ്വാമിത്രൻ ബ്രഹ്മർഷിപദവിയിലെത്തി. ജാതിഭേദങ്ങളെ അദ്ദേഹം കാററിൽപ്പറത്തിക്കളയും, ജാതിഭ്രഷ്ടർക്കു വേണ്ടി യാഗങ്ങൾ നടത്തുകയും പുരോഹിതവൃത്തി നിർവ്വഹിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു.

ബ്രാഹ്മണരും ക്ഷത്രിയരും തമ്മിലുള്ള മത്സരമത്രേ, പിൽക്കാലവൈദികഘട്ടത്തിലെ മറെറാരു സവിശേഷത. 'ഇന്ത്യാചരിത്രപാരമ്പര്യം' (Indian Historical Tradition) എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിൽ, പാർജിറ്റർ, ബ്രാഹ്മണമേധാവിത്വത്തെ, ക്ഷത്രിയന്മാർ—ഇവരിൽ പലരും ആര്യന്മാരല്ലായിരുന്നു—എതിർത്തിരുന്നു എന്നു ഉദാഹരിക്കുന്നതിന് പല തെളിവുകളും കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്. പിന്നീടുണ്ടായ ബ്രാഹ്മണമേധാവിത്വം, പല

ഗ്രന്ഥങ്ങളും മാറ്റിയെഴുതിയതിന്റെയും, ബ്രാഹ്മണാധിപത്യത്തിനുവേണ്ടി നടപ്പാക്കിയ വിദ്യാഭ്യാസസമ്പ്രദായത്തിന്റെയും ഫലമാണ്. മഹാഭാരതത്തിന്റെ പ്രസിദ്ധ പ്രസാധകനായ സുക്തങ്കർ (Suktanker), ആ പുരാണത്തിലുള്ള ഭാർഗ്ഗവോപാഖ്യാനത്തെ നിരൂപണം ചെയ്യുമ്പോൾ, ക്ഷത്രിയകഥ ബ്രാഹ്മണകഥയായി രൂപാന്തരപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളതിനെപ്പറ്റി പ്രസ്താവിക്കുന്നുണ്ട്. മഹാഭാരതം അത്യാഗംഭീരവും, ഒരു സർവ്വവിജ്ഞാനകോശവുമായതോടെ, അതിന് ജനസാമാന്യത്തിന്മേലുള്ള സ്വാധീനത വർദ്ധിച്ചു. ആദ്യകാലസാഹിത്യത്തിൽ ഉടനീളം കാണാം, ബ്രാഹ്മണരും ക്ഷത്രിയരും തമ്മിൽ നടന്ന അധികാരമത്സരം.

പ്രാദേശികവർഗ്ഗങ്ങളെ സ്വീകരിക്കയും, സമുദായത്തിൽ അവർക്ക് അനുയോജ്യമായ സ്ഥാനം നൽകുകയും ചെയ്യു എന്നതു ജാതിവ്യവസ്ഥ ഉറപ്പിക്കുന്നതിലേയ്ക്ക് ആവശ്യമായി ഭവിച്ചു. ചരിത്രകാലഘട്ടത്തിലും ഇതു തന്നെ വന്നതായി കാണാം. ഇൻഡോനേഷ്യ, ചമ്പാ, അന്നാം തുടങ്ങിയ രാജ്യങ്ങളിൽ, ഹിന്ദുക്കൾ ജാതിവ്യവസ്ഥിതി കൊണ്ടുപോയപ്പോൾ, ആ രാജ്യങ്ങളിലെ ഹിന്ദുമതം സ്വീകരിച്ച ഭരണാധിപന്മാർ, വർമ്മൻ ആദിയായ ജാതിനാമങ്ങൾ സ്വീകരിക്കയും ക്ഷത്രിയരാകയും ചെയ്തു. ബാലിയിൽ ഇന്നും ചാതുർവർണ്ണ്യമുണ്ട്. ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെല്ലാം ജാതിവ്യവസ്ഥ പരന്നു. മരുമക്കത്തായ സമ്പ്രദായക്കാരായ മലബാറിലെ ക്ഷത്രിയന്മാർ ഇക്കാര്യം ഉദാഹരിക്കുന്നു.

ജാതിയുടെ വളർച്ചക്കു വേണ്ടിവന്ന മറ്റൊരു സംഗതി അതിന്റെ ചട്ടക്കൂട്ടിൽ ഒതുക്കാൻ വൈഷമ്യം ഉണ്ടായ വർഗ്ഗഘടകങ്ങളുടെ അംഗീകാരമാണ്. ആന്ധ്രായിലെ റെഡ്ഡിമാർ, കേരളത്തിലെ നായന്മാർ, തമിഴ്‌നാട്ടിലെ മറവന്മാർ, മഹാരാഷ്ട്രർ മുതലായവർ ഹിന്ദുമതം സ്വീകരിച്ചു. പക്ഷേ, അവരെ നാലുജാതിയിൽ, ഒന്നിലും ഉൾപ്പെടുത്താൻ സാധിച്ചില്ല. സാമൂഹ്യമായി അവർക്കുണ്ടായിരുന്ന ഉറച്ച നിലപാടായിരുന്നു ഇതിനു കാരണം. അവരെ ശൂദ്രന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽപ്പെടുത്തുക വിഷമമായിരുന്നു; എന്നാൽ ദ്വിജന്മാരായി സ്വീകരിക്കയും എളുപ്പമല്ല. അവർ ബ്രാഹ്മണരുടെ പൊതുമേന്മയെ അംഗീകരിച്ചുവെങ്കിലും, മറ്റു ജാതികളുടെ മേന്മയെ വകവെച്ചില്ല. ഇങ്ങനെ പല സ്ഥലങ്ങളിലും ജനവിഭാഗങ്ങളുടെ ഇടയിലും എക്കാലത്തും താത്വികമായി ജാതിവ്യവസ്ഥയുടെ അടിസ്ഥാനം ഉറപ്പുള്ളതായിരുന്നില്ല.

ആര്യന്മാരുടെ രാഷ്ട്രീയമായ വളർച്ചയോടുകൂടി, തൊഴിലുകളും അഭിവൃദ്ധിപ്രാപിച്ചു. കൈത്തൊഴിലുകാർക്ക സമുദായത്തിൽ മാന്യമായ സ്ഥാനം ലഭിച്ചു. ശില്പികൾ, നാവികന്മാർ, തച്ചപ്പണിക്കാർ, കല്ലാശാരിമാർ, ചായപ്പണിക്കാർ മുതലായി പല തൊഴിൽക്കാരേയും അക്കാലത്തെ സാഹിത്യകൃതികളിൽ വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്. കച്ചവടത്തിന്റെ അഭിവൃദ്ധി മാറ്റുകളുടെ സംരക്ഷണത്തിനിടയാക്കി. വ്യാപാരിസംഘങ്ങളെപ്പറ്റിയും അന്നത്തെ സാഹിത്യത്തിൽ സൂചനകളുണ്ട്.

പൊതുവേ പറയുന്നതായാൽ, വൈദികകാലത്തിൽനിന്ന് പിന്നീടു വരുന്ന കാലഘട്ടങ്ങളിൽ, സമുദ്രയാത്രകളെപ്പറ്റിയുള്ള അറിവു വർദ്ധിക്കുന്നു. ഈ അറിവ്, ആ കാലഘട്ടത്തിലെയും സാമൂഹ്യ സ്ഥിതിഗതികളെപ്പറ്റി മനസ്സിലാക്കാനുതകുന്നു.

രാമായണകഥ അനുസരിക്കുമ്പോൾ, നാം കാണുന്ന ഇന്ത്യയുടെ ചിത്രം ഗംഗാതടങ്ങളിൽ വ്യാപിച്ചുകിടന്ന ഒരു സംസ്കാരത്തിന്റേതാണ്. ശ്രീരാമൻ വനവാസത്തിനു പോയപ്പോൾ കടന്നുപോയത്, ഋഷികളുടെ ആശ്രമങ്ങളും വനങ്ങളും മറ്റും നിറഞ്ഞുകിടന്നിരുന്നതുമായ പ്രദേശങ്ങളിലൂടെയാണ്. അവിടെ കിഷ്കിന്ധയിൽ (ഇന്നത്തെ ബെല്ലാരി ജില്ല) സംഘടിതമായ രാജ്യങ്ങളൊന്നും കാണുന്നില്ല. ലങ്കയുടെ ദക്ഷിണ ഭാഗത്ത് മഹേന്ദ്രഗിരി, മലയപർവ്വതം ഈ പ്രദേശങ്ങളെല്ലാം വനാന്തരങ്ങളായി വിവരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. രാക്ഷസന്മാരെയും വാനരന്മാരെയും പറ്റി മാത്രമേ കേൾക്കുന്നുള്ളു. എങ്കിലും നർമ്മദയ്ക്കു തെക്ക് ഒരു പ്രാചീന പരിഷ്കാരമുണ്ടായിരുന്നെന്ന് ഇതിൽ നിന്നറിയാം.

അന്ന് അപരിചിതങ്ങളായ പ്രദേശങ്ങളിൽ നടന്ന ഒരു വീരപരാക്രമചരിതമാണ് രാമായണം. എന്നാൽ മഹാഭാരതകഥ ആരംഭിക്കുമ്പോഴത്തെ പശ്ചാത്തലം വ്യത്യസ്തമാണ്. അപ്പോഴേക്കും ഇന്ത്യ ഏതാണ്ട് പരിചിതമായിക്കഴിഞ്ഞു. ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ രാജ്യങ്ങൾ, ഇന്ത്യയുടെ കിഴക്കേ ഭാഗത്തുള്ള രാജ്യങ്ങൾപോലെതന്നെ പ്രസിദ്ധങ്ങളായിത്തീർന്നു. പാണ്ഡവന്മാർ ദക്ഷിണേന്ത്യയിലേക്ക് തീർത്ഥയാത്ര നടത്തുന്നതായി മഹാഭാരതത്തിൽ പറയുന്നുണ്ട്. അർജ്ജുനൻ പാണ്ഡ്യരാജകുമാരിയായ ചിത്രാംഗദയെ വിവാഹം ചെയ്യുന്നു. തീർത്ഥാടന സ്ഥലങ്ങൾ ഇന്ത്യയുടെ തെക്കേ അറ്റംവരെ വ്യാപിച്ചിരുന്നു. വിവിധ രാജ്യങ്ങളിലുള്ള മലകളും നദികളും തീർത്ഥസ്ഥലങ്ങളുമായ സ്ഥലങ്ങളും അന്ന് അറിയപ്പെട്ടിരുന്നു. രാജസൂയത്തിൽ പങ്കെടുക്കാൻ ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽനിന്നുള്ള പാണ്ഡ്യരാജാവ് എത്തിയിരുന്നു എന്നു പറയുന്നു. ചേരരാജ്യത്തെപ്പറ്റി മഹാഭാരതത്തിൽ പരാമർശമുണ്ട്. സമുദ്രസഞ്ചാരത്തെ സംബന്ധിച്ച പ്രസ്താവങ്ങളും ഇതിലുണ്ട്. എന്നാൽ മഹാഭാരതകാലത്തു ഹിമാലയം ഏതാണ്ട് ദുർഗമമായിക്കഴിഞ്ഞു. മഹാപ്രസ്ഥാനവേളയിൽ, ഹിമാലയത്തിന്റെ ഉയർന്ന ഭാഗങ്ങളിൽ പാണ്ഡവരുടെ യാത്ര കാണുന്നതുപോലെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. കൈലാസത്തിലേയും മാനസസരസ്സിലേയും പരിചയവും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഇതിനാൽ ഇന്ത്യക്കാരുടെ അറിവ് കണ്ടുപിടിക്കപ്പെട്ടു. ഇന്ത്യയുടെ കിഴക്കൻ സമുദ്രങ്ങൾ കടന്നു.

ഇതുപോലെതന്നെ, മഹാഭാരതത്തിൽ ചിത്രീകരിച്ചിട്ടുള്ള സാമൂഹ്യ വ്യവസ്ഥിതി ഒരു കാലഘട്ടത്തിലെ ഇന്ത്യയിലേതാണ്. എന്നാൽ ഈ ഇതിഹാസം ഇന്നത്തെ രൂപത്തിലായത് എ.ഡി. നാലാം നൂറ്റാണ്ടിനു മുമ്പല്ലെന്നകാര്യം ഓർമ്മിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. മഹാഭാരതയുദ്ധം അതിനു വളരെമുമ്പു നടന്നതാണ്. എന്തെന്നാൽ ബി.സി. ആറാം നൂറ്റാണ്ടിൽ

ജീവിച്ച പാണിനി, മഹാഭാരതത്തിലെ പ്രധാനകഥാപാത്രങ്ങളെപ്പറ്റി പറയുന്നുണ്ട്. അവസാനപ്പതിപ്പിൽ പല മാറ്റങ്ങളും രൂപഭേദങ്ങളും വന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിലും പ്രധാന കഥാഗതിയിൽ വ്യത്യാസം സംഭവിച്ചിട്ടില്ല.

ജാതിവ്യവസ്ഥയെ ആസ്പദമാക്കിയാണ് മഹാഭാരതകാലത്തെ സാമൂഹ്യജീവിതം. എന്നാൽ ഇക്കാര്യത്തിൽ രാമായണവും മഹാഭാരതവും തമ്മിലുള്ള അന്തരം സുപ്രധാനമാണ്. ക്ഷത്രിയധർമ്മമനുസരിച്ച് ശ്രീരാമൻ, തപസ്സുചെയ്ത ഒരു ശൂദ്രനെ മറ്റൊന്നും ആലോചിക്കാതെ വധിക്കേണ്ടിവന്നു. പണ്ഡിതനും ഋഷിതുല്യനുമായ ശൂദ്രൻ എന്ന ആശയം രാമായണകാലത്ത് അസ്വീകാര്യമായിരുന്നു. മഹാഭാരതകാലത്ത് ഈ നിലപാട് മാറി. ദാസീപുത്രനായ വിദുരരത്രെ, ധൃതരാഷ്ട്രമഹാരാജാവിന്റെ മിത്രവും ഉപദേഷ്ടാവും മന്ത്രിയും. രാജാക്കന്മാരിൽ പലരുംതന്നെ, തനിക്ഷത്രിയരായിരുന്നില്ല. ധൃതരാഷ്ട്രരും, പാണ്ഡുവും മുക്കുവത്തിയുടെ പുത്രനായ വേദവ്യാസന്റെ പുത്രന്മാരാണ്. ഇക്കാര്യം ശ്രീകൃഷ്ണൻതന്നെ കൗരവസദസ്സിൽ സധീരം പ്രഖ്യാപിച്ചു. പാണ്ഡവന്മാരുടെ അമ്മാവനും, കൗരവസേനാനായകന്മാരിൽ ഒരുവനുമായ ശല്യർ ആര്യഗോത്രജനല്ലായിരുന്നു. അദ്ദേഹം അനുകരിച്ച അനാര്യാചാരങ്ങളെ കർണ്ണൻ അധിക്ഷേപിച്ചിട്ടുണ്ട്. മദ്രാധിപനായ ശല്യരുടെ സഹോദരിയായ മാദ്രി പാണ്ഡവന്മാരിൽ, ഒടുവിലത്തെ രണ്ടു സഹോദരന്മാരുടെ അമ്മ എന്നുള്ളതും ഇവിടെ പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ത്രിഗർത്തരാജാവായ സുശർമ്മൻ, ഭഗദത്തൻ മുതലായവരും ആര്യന്മാരായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഇവരും, പാണ്ഡവന്മാർക്കു മുമ്പുള്ളവരുടെ പുത്രന്മാരും, മഹായുദ്ധത്തിൽ ക്ഷത്രിയർക്കു തുല്യമായ സ്ഥാനം വഹിച്ചിരുന്നു. ബ്രാഹ്മണയോദ്ധാക്കൾ (ദ്രോണർ, കൃപർ, അശ്വത്ഥാമാ), കൗരവപക്ഷത്തിൽ താമസിച്ചിരുന്ന ബ്രാഹ്മണർ, ക്ഷത്രിയരാജകുമാരികളെ വിവാഹംചെയ്യുന്നതിന് അവകാശവാദം ഉന്നയിച്ച താണജാതിയിലെ വിദേശപുരുഷന്മാർ ഇവരുടെയെല്ലാം ചരിതങ്ങൾ ജാതിവ്യവസ്ഥിതിക്ക് ഉലച്ചിൽ തട്ടിയതിനെ സ്പഷ്ടമാക്കുന്നു. ഒരു ആദർശമെന്ന നിലയിലായി, ജാതിവ്യവസ്ഥിതി. ജീവിതയാഥാർത്ഥ്യങ്ങളുമായി പൊരുത്തപ്പെടാൻ അതിനു കഴിവില്ലാതായി. മേൽകാണിച്ച വസ്തുതകളിൽനിന്നും രാമായണത്തെയും മഹാഭാരതകഥയും ഇടയ്ക്കുള്ള കാലയളവിലാണ്, ഇന്ത്യൻപരിഷ്കാരം രൂപംകൊണ്ടതെന്നു മനസ്സിലാക്കാം. ഈ അന്തരാളഘട്ടത്തെപ്പറ്റി നമുക്ക് വിശദവിവരങ്ങളില്ല. എന്നാൽ മഹാഭാരതകഥ നടക്കുന്ന കാലത്ത് ഹൈന്ദവസംസ്കാരം അതിന്റെ പൂർണ്ണരൂപത്തിൽ എത്തിയതായി കാണാം.

മറ്റൊരു സ്മരണീയമായ കാര്യമാണ്, ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായുള്ള ഇന്ത്യയുടെ കിടപ്പ്. ഇത് എങ്ങനെ സംഭവിച്ചു എന്നു പറക സാദ്ധ്യമല്ല. രാമായണത്തിൽ പറഞ്ഞുകാണുന്ന ജനപദങ്ങൾ, കോസ

ണികളായിത്തീർന്നിരിക്കാം. മെസൊപ്പൊട്ടേമിയിലേക്കു പലരും അവിടെനിന്ന് പ്രയാണിച്ചിരിക്കാം. ശുദ്ധജലം കാടുകൾ വെട്ടിത്തെളിക്കയും, നദികൾ തടഞ്ഞുനിർത്തുകയും, ഭൂമി, കൃഷിക്കുപയുക്തമാക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കാം. ആദിമവർഗ്ഗക്കാർ ആര്യസാമ്രാജ്യാധിപത്യം സ്വീകരിക്കയോ, അതിനെ വിസമ്മതിച്ചവർ വിദൂരങ്ങളായ മലകളിൽ അഭയംതേടുകയോ ചെയ്തിരിക്കാം.

ആര്യന്മാരുടെ ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായ വികസനത്തെപ്പററി ചില വിവരങ്ങൾ, അവരുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ പ്രദാനം ചെയ്യുന്നു. വൈദികകാലത്തെ ആര്യന്മാർക്ക് പഞ്ചാബും, ഗംഗാസമതലവുമേ സുപരിചിതങ്ങളായിരുന്നുള്ളൂ. എന്നാൽ ധർമ്മസൂത്രങ്ങൾ മററു പല രാജ്യങ്ങളെയും അവിടങ്ങളിലെ ആചാരമര്യാദകളെയുംപററി പറയുന്നുണ്ട്. ദക്ഷിണാപഥത്തിൽ (ഡക്കാൺ) ഉള്ള മിശ്രജാതികളെപ്പററി ബൗധായനൻ സൂചിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. ഗൃഹ്യസൂത്രങ്ങളുടെ കാലമായപ്പോഴേയ്ക്കും, ഇന്ത്യയുടെ ഭൂമിശാസ്ത്രം ആര്യന്മാർ മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കാം. പ്രാദേശികവർഗ്ഗക്കാരെ ജാതിയുടെ അയഞ്ഞ ചട്ടക്കൂട്ടിൽ ഒതുക്കുകയും, വൈദികസംസ്കാരം അവരുടെ മേൽ അടിച്ചേല്പിക്കയും ചെയ്താണ് 'നവീന ആര്യന്മാർ' (Neo Aryans) ഇന്ത്യയൊട്ടുക്ക് തങ്ങളുടെ സംസ്കാരം സ്ഥാപിച്ചത്. ചരിത്രപരമായ ഈ ഗതിവിശേഷം ഇന്നും നിലച്ചിട്ടില്ല. ഈ മാർഗ്ഗങ്ങളെയാണ്, അപരിഷ്കൃതരെ ഇന്നും ഹൈന്ദവീകരിക്കുന്നത്.

വൈപുല്യം പ്രാപിച്ചുവന്ന രാജ്യങ്ങളുടെയും, അവയോടൊപ്പം സ്വതന്ത്രങ്ങളായി വളർന്നുവന്ന വർഗ്ഗസംഘടനകളുടെയും ചിത്രമാണ്, ബി. സി. ഏഴാംനൂററാണ്ടിന്റെ അവസാനത്തു നാം കാണുന്നത്. ഇന്ത്യൻ ചരിത്രത്തിന്റെ ഹൃദയകേന്ദ്രമായ സിന്ധുഗംഗാതടങ്ങളിൽ, പിൽക്കാലവൈദികഘട്ടത്തിലെ രാഷ്ട്രീയതത്വങ്ങളോടും സാമൂഹ്യപശ്ചാത്തലത്തോടും പൊരുത്തപ്പെടാത്ത പല വർഗ്ഗങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു.

ബി. സി. ആറാംനൂററാണ്ട് ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ വളരെ പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്ന ഒരു കാലഘട്ടമാണ്. സംഭവങ്ങൾക്ക് ശരിയായ കാലനിർണ്ണയം ചെയ്യുവാൻ നമുക്ക് അപ്പോഴാണ് ആദ്യമായി സാധിക്കുക. ബുദ്ധമതത്തിലെയും ജൈനമതത്തിലെയും കഥകൾ പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങൾതന്നെ. എങ്കിലും മഗധരാജാവായ ബിംബിസാരൻ, കൗശാംബിയിലെ രാജാവായ ഉദയനൻ, കോസലരാജാവായ പ്രസേനജിത്ത്, അവന്തിരാജാവായ പ്രദ്യോതനൻ, ബുദ്ധൻ, മഹാവീരൻ മുതലായവരുടെ സമകാലീനത സ്ഥാപിക്കാൻ സാധിക്കുന്നുണ്ട്. ബുദ്ധന്റെ ജീവിതകാലം നിർണ്ണയിച്ചിട്ടുള്ളത് ബി. സി. 623-നും 543-നും ഇടയ്ക്കാണ്. മഹാവീരൻ അദ്ദേഹത്തിന് അല്പംമുമ്പു ജീവിച്ചു. മേൽപ്പറഞ്ഞ രാജാക്കന്മാരെയും അവരുടെ വംശപ്പട്ടികയെയുംപററി പുരാണങ്ങൾ വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. ഇവയിൽനിന്നെല്ലാം, ഏഴാംനൂററാണ്ടിന്റെ അവ

സനാതനത്വ കാൽത്തൊള്ളായിരത്തിൽ ഉത്തരഭാരതത്തിലെ രാഷ്ട്രീയചിത്രം ഒരു ക്കെ കാണാം. ഉജ്ജയിനി തലസ്ഥാനമായിരുന്ന് അവന്തി ഭരിച്ചിരുന്നത് പ്രദ്യോതൻ (പ്രചണ്ഡസേനൻ) ആയിരുന്നു. കൗശാംബിയിലെ ഉദയനനായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജാമാതാവ്. കാളിദാസൻ അനുസ്മരിക്കുന്ന ഉദയനകഥകളിലെയും, ഭാസനാടകങ്ങളിലെയും, ഗുണാഢ്യ, സോമദേവൻ മുതലായവരുടെ കഥകളിലേയും നായകനാണ് ഉദയനൻ. കോസലരാജാവായ പ്രസേനജിത്ത് അക്കാലത്തെ സുപ്രധാനരാജാക്കളിലെ ഒരു അഗ്രേസരനായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ബുദ്ധന്റെ സന്മാർഗ്ഗോപദേശത്തിന്റെ മഹത്ത്വത്തെ പ്രകീർത്തിക്കുന്നതിൽനിന്ന് അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി ഗ്രഹിക്കാം. മഹാഭാരതകാലംമുതൽക്കേ മഹത്തായ ഒരു സാമ്രാജ്യമായിരുന്ന മഗധ, അന്ന് ബിംബിസാരനാൽ ഭരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ജൈനമതാവലംബിയായിരുന്നതിനു മുൻപേ, ബുദ്ധന് അദ്ദേഹം വിശ്വസ്തസൗഹൃദബന്ധമുള്ളവനായിരുന്നു. അനന്തരകാലത്ത് അദ്ദേഹം ബുദ്ധന്റെ ശിഷ്യനായി. രാജഗൃഹമായിരുന്നു അപ്പോൾ മഗധയുടെ തലസ്ഥാനം. മഗധരാജാക്കന്മാരും, റിപ്പബ്ലിക്കൻവർഗ്ഗക്കാരായ ലിച്ഛാവികളും തമ്മിൽ, അന്നും സഖ്യത്തിലിരുന്നു. പിന്നീടുള്ള ആയിരം വർഷകാലത്തോളം, ഇന്ത്യൻചരിത്രത്തിലെ ഒരു സുപ്രധാന സംഭവമാണ് മഗധരാജാക്കന്മാരും ലിച്ഛാവികളുമായിൽ തുടരെ പുതുക്കപ്പെട്ടുവന്ന ഈ പരസ്പര സഖ്യം.

ഇങ്ങനെ സുസംഘടിതമായ ഒരു സമുദായമണ്ഡലത്തിലാണ് ഗൗതമനും മഹാവീരനും ഒരുപോലെ ജനിച്ചത്. അക്കാലത്ത് മതപരമായ ഒരു അസംതൃപ്തി ദൃശ്യമാണ്. മുൻപു നാം കണ്ടതുപോലെ വൈദികമതത്തിന് ജാതിവ്യവസ്ഥയിലുണ്ടായിരുന്ന പ്രാബല്യം നാനാ ശേഷമാകയും, വൈദികമതോപദേശങ്ങൾ ജനങ്ങളുടെ ആത്മീയാവശ്യങ്ങൾ നിറവേറ്റുന്നതിൽ അപര്യാപ്തമായി തോന്നുകയും ചെയ്തു. ഉപനിഷത്തുകൾ, വേദാന്തഭാഗത്തിലൂടെ ഏതാണ്ട് ആത്മസാക്ഷാത്കാരം ലക്ഷിക്കാൻ ശ്രമിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ ജ്ഞാനമാർഗ്ഗം സാമാന്യർക്ക് അസുലഭമായിരുന്നു. ബ്രഹ്മം, ആത്മാവ് മുതലായ ഉപനിഷത്തുകളിലെ ആശയങ്ങൾ പണ്ഡിതർക്കേ അറിവുള്ളവയായിരുന്നുള്ളൂ. ഇന്ത്യൻ ചിന്താഗതിയുടെ വളർച്ചയെ സാരമായി സ്വാധീനിച്ച ആദ്ധ്യാത്മികതത്ത്വങ്ങൾ ഉപനിഷത്തുകളിലുണ്ട്. എന്നാൽ ജനസാമാന്യത്തിന്റെ ജീവിതം ഉപനിഷത്തത്ത്വങ്ങളനുസരിച്ച് ക്രമപ്പെടുത്തുക സുകരമല്ലായിരുന്നു.

നേരിട്ടുള്ള ആത്മസാക്ഷാത്കാരം എന്ന സിദ്ധാന്തം, മതപരമായ ചിന്തയുള്ളവരുടെ ഇടയിൽ, സന്ന്യാസവൃത്തിയോടു മമത ഉളവാക്കി. ആശ്രമവാസികൾ ആരണ്യകന്മാരായിരുന്നു. ജനക്കൂട്ടങ്ങളിൽനിന്ന് അവർ മഹാവനങ്ങളിലേക്കു പിൻവാങ്ങി, ധ്യാനത്തിലും പഠനത്തിലും അധ്യാപനത്തിലും അവർ ഏർപ്പെട്ടു. ശരീരത്തെ ദണ്ഡിപ്പിക്കുന്ന തപോവൃത്തിയും പലരും സ്വീകരിച്ചു. എന്നാൽ ആത്മജ്ഞാന

ലോകത്തിന് അത് അത്യന്താപേക്ഷിതമെന്ന് കരുതപ്പെട്ടുവന്നില്ല. ശരീരം ദണ്ഡിപ്പിക്കുക എന്ന സിദ്ധാന്തം ബുദ്ധന്റെ വരവിനു മുൻപേ ഇവിടെ ഉള്ളതാണ്. മോഹൻജൊദാരോയിൽനിന്നും കണ്ടെടുത്തിട്ടുള്ള യോഗാസനസ്ഥനായ ശിവന്റേയും, ശിലയിലുള്ള ധ്യാനമഗ്നനായ ഒരു യോഗിയുടേയും പ്രതിമകൾ തെളിയിക്കുന്നു, യോഗതത്വങ്ങൾ സിന്ധുതടപാരിസ്ഥിതികതയിൽനിന്നും സ്വീകരിച്ചതാണെന്ന്. വൈദികകാലത്തിന്റെ അവസാനത്തിലേയ്ക്കും, ആത്മനിയന്ത്രണം ധ്യാനം ഇവയാൽ നേടിട്ട് ആത്മസാക്ഷാത്കാരം ലഭിക്കാമെന്ന തത്വത്തിന്റേയും ഫലമായി, സന്യാസം ശാന്തമായ ജീവിതത്തിലെ ഒരു പ്രധാന സ്ഥാനമായി. പക്ഷേ, സമുദായമദ്ധ്യത്തിൽനിന്നും ആയിരങ്ങളാവിനെ ഈ സമ്പ്രദായം സ്വീകരിച്ചില്ല, സാധാരണക്കാരുടെ ആത്മീയപുരോഗതിയെ തടസ്സപ്പെടുത്തി എന്നു പറയുവാനാവില്ല.

ബുദ്ധന്റെ ജീവിതത്തിലെ പ്രധാന സംഭവങ്ങൾ ഇന്ന് വിവാദരഹിതമായി സ്ഥാപിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ശാക്യനേതാവായ ശുദ്ധോദനന്റെ പുത്രനായി, അദ്ദേഹം ബി. സി. 567–ൽ ജാതനായി. ലുംബിനി ഉദ്യാനത്തിലാണ് അദ്ദേഹം ജനിച്ചതെന്ന ഐതിഹ്യം, 250 ബി. സി.യിൽ അശോകൻ സ്ഥാപിച്ച ഒരു ശിലാസ്തംഭം സ്ഥിരീകരിക്കുന്നു. "ശാക്യമുനിയായ ബുദ്ധൻ ഇവിടെയാണ് ജനിച്ചത്" എന്ന് അതിൽ പറയുന്നു. യൗവനാരംഭത്തോടുകൂടി, മനുഷ്യരുടെ ദുഃഖങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരളലിയിക്കയും, മനുഷ്യരാശിയ്ക്കായി ഒരു പുതിയവഴി കണ്ടുപിടിക്കാൻ അദ്ദേഹം ഭൗതികജീവിതത്തോട് വിടവാങ്ങുകയും ഉണ്ടായി. ജീവിതരഹസ്യങ്ങളും വൈരുദ്ധ്യങ്ങളും മനസ്സിലാക്കാൻ അദ്ദേഹം പലരെയും സമീപിച്ചു. ചിലർ ആത്മാവിനെ വിശുദ്ധമാക്കാനായി ശരീരത്തെ പീഡിപ്പിച്ചു; ചില പ്രത്യേക സിദ്ധാന്തങ്ങളും മുറകളുമുണ്ടായിരുന്നു മറ്റു ചിലർക്ക്; അലാരനും, ഉദ്രകനും ഇവർ അദ്ദേഹത്തെ കഠിനമായ തപോമുറകൾ അഭ്യസിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ ഇതിൽനിന്നൊന്നും ആത്മസംതൃപ്തി ലഭിക്കാത്തതിനാൽ ഗൗതമൻ പഴയ പടി ആഹാരം കഴിക്കുകയും, അതിനാൽ ശിഷ്യന്മാർ തന്റെ പഴയ മാർഗ്ഗം അവലംബിച്ചതായി അധിക്ഷേപിക്കുകയും ചെയ്തു. അനന്തരം അദ്ദേഹം ഏകാകിയായി വെളിച്ചംതേടി ഉഴന്നു. വൈശാഖമാസത്തിലെ പൗർണ്ണമി നാളിൽ, ഗൗതമന് ചുറ്റുമുള്ള ജീവിതം, മരണം മുതലായ പ്രശ്നങ്ങളെപ്പറ്റി ജ്ഞാനോദയം സിദ്ധിച്ചു. തനിക്ക് ലഭിച്ച ഈ പുതിയ അറിവ് ലോകത്തിനു നൽകാൻ അദ്ദേഹം ഇറങ്ങി. തന്റെ ആദ്യഗുരുക്കന്മാരെ ഈ സന്ദേശവുമായി സമീപിക്കാൻ അദ്ദേഹം പോയി. എന്നാൽ അവർ അതിനുമുമ്പേ മരണം പ്രാപിച്ചിരുന്നു. പിന്നീട്, തന്നെ വിട്ടുപോയ തന്റെ ആദ്യത്തെ അഞ്ചു കൂട്ടുകാരെ അദ്ദേഹം ഓർമ്മിച്ചു. പരിപാവനമായ ബനാറസിന്റെ (കാശി) പ്രാന്തപ്രദേശത്തുള്ള സാരനാ

ഠിൽവെച്ച്. അവരോട് ബുദ്ധഭഗവാൻ ധർമ്മചക്രത്തിന്റെ പ്രവർത്തനത്തെപ്പററി ആദ്യമായി ഉപദേശപ്രസംഗം നടത്തി.

പല പ്രഭാഷണങ്ങൾവഴിയായും, സംഭാഷണങ്ങൾമുഖേനയും ബുദ്ധൻ പ്രചരിപ്പിച്ച ഉപദേശങ്ങൾ ഇവിടെ വിവരിക്കുന്നില്ല. അവയുടെ രത്നച്ചുരുക്കം, നാല് സത്യങ്ങളെ (അതായത്, 1. ദുഃഖത്തിന്റെ സത്യം: ജനനം, വാർദ്ധക്യം, രോഗം മുതലായവ. 2. ദുഃഖത്തിന്റെ മൂലം: തൃഷ്ണ, ആഗ്രഹം. 3. ദുഃഖനിവാരണം: ആഗ്രഹങ്ങളെ കീഴടക്കൽ. 4. അതിലേയ്ക്കുള്ള മാർഗ്ഗം: ഉൽകൃഷ്ടമായ അഷ്ടാംഗമാർഗ്ഗം.) അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിയുള്ള 'മദ്ധ്യമാർഗ്ഗ'സിദ്ധാന്തമാണ്. ബുദ്ധന്റെ ഉപദേശങ്ങളുടെ അടിസ്ഥാനതത്വം, മദ്ധ്യമാർഗ്ഗം സ്വീകരിച്ചാലേ, ദുഃഖത്തിന്റെ മൂലകാരണമായ തൃഷ്ണയെ കീഴടക്കാൻ സാധിക്കൂ എന്നത്രേ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മററു പല തത്വങ്ങളും ഇതിൽനിന്നും ഉടലെടുത്തതാണ്. എഴുപത്തൊമ്പതാമത്തെ വയസ്സുവരെ അദ്ദേഹം പലടത്തും സഞ്ചരിച്ച് പ്രചരണം നടത്തി. വർഷകാലങ്ങളിൽ മാത്രമേ അദ്ദേഹം അല്പം വിശ്രമം അനുഭവിച്ചിരുന്നുള്ളൂ. അന്നത്തെ പ്രാദേശികഭാഷയിലായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രസംഗങ്ങൾ. എല്ലാവിധ ജാതിക്കാരെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രഭാഷണങ്ങൾ ആകർഷിച്ചു. ബ്രാഹ്മണരും, വ്യാപാരികളും, മററു മതവിഭാഗത്തിലെ ആചാര്യന്മാരും അദ്ദേഹത്തെ സമീപിച്ചു. ബുദ്ധമതം വാസ്തവത്തിൽ ഒരു പുതിയ മതമല്ലായിരുന്നു. ഒരു പ്രവാചകൻ പ്രചരിപ്പിച്ച ഒരു പുതിയ വെളിപാടാണത്. അക്കാലത്തു മററുപലരും അങ്ങനെ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഗൗതമന്റെ ഉപദേശം ഒരു വൻപിച്ച ജനതയെ ആകർഷിച്ചു എന്ന വ്യത്യാസമേയുള്ളൂ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദയ, സ്നേഹസമ്പന്നവും മനഃശ്ശക്തി നിറഞ്ഞതുമായ വ്യക്തിപ്രഭാവം, നിസ്സീമമായ പ്രയത്നം, ഉപദേശങ്ങളുടെ സാരള്യം, ഇവയെല്ലാം ആ മതത്തിന്റെ പ്രചുരപ്രചാരത്തിന് വഴിതെളിച്ചു. രാജഗൃഹത്തിലെ ബിംബിസാരൻ ബുദ്ധന്റെ അനുയായി ആയി. കോസലരാജാവായ പ്രസേനജിത്ത് ഭഗവാൻ ബുദ്ധനെ സന്ദർശിക്കുന്നതിലേയ്ക്ക് ഒരു തീർത്ഥാടനംതന്നെ നടത്തി. ബിംബിസാരന്റെ പുത്രനായ അജാതശത്രു, ദേവദത്തന്റെ പ്രേരണയാൽ കുറെനാൾ ബുദ്ധമതശത്രുവായി വർത്തിച്ചെങ്കിലും അവസാനം ബുദ്ധന്റെ ശിഷ്യനായി. തന്റെ സ്വന്തം നാട്ടുതന്നെ ബുദ്ധനെ ബഹുമാനിച്ചു. ശാക്യന്മാരൊക്കെ—ഗൗതമന്റെ അച്ഛൻ, ഭാര്യ, പുത്രൻ, ഇവരുൾപ്പെടെ—പുതിയമതം സ്വീകരിച്ചു.

ബുദ്ധമതത്തിന്, ഇടത്തരക്കാരായ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ സിദ്ധിച്ച പ്രചാരം അത്ഭുതാവഹമാണ്. ആദിമബൗദ്ധസാഹിത്യം കച്ചവടക്കാർ ചെയ്ത പല സംഭാവനകളെയും ദാനങ്ങളെയും വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. (ഉദാ: സുദത്തൻ ജേതവനം നൽകിയതു്, വിശാഖ പൂർവ്വാരാമം സമ്മാനിച്ചതു് മുതലായവ.) സാധാരണക്കാരന് ബുദ്ധമതം ഒരു പുതിയ സുവിശേഷമായിരുന്നു. ചെലവുള്ള മന്ത്രതന്ത്രങ്ങളോ, പണച്ചിലവു

ഉള്ള യാഗങ്ങളോ, ആരാധനാച്ചടങ്ങുകളോ, ഉപനിഷത്തുകളിലെപ്പോലുള്ള ദുർഗ്രാഹ്യവേദാന്തതത്വങ്ങളോ ബുദ്ധമതത്തിലില്ലായിരുന്നു. ജനങ്ങളോട് ബുദ്ധൻ അവരുടെ ഭാഷയിൽ ഉപദേശം ചെയ്തു. ആർക്കും—സമുദായഭ്രഷ്ടിനപ്പുറത്തുള്ള ചണ്ഡാളനുപോലും—ബുദ്ധമാർഗ്ഗം സ്വീകരിക്കുവാനും, നിർവ്വാണം പ്രാപിക്കുവാനും കഴിയും. മതപരമായ വിപ്ലവം എന്നതിൽക്കൂടുതലായി ബുദ്ധൻ ഒരു സാമൂഹ്യവിപ്ലവമാണു സൃഷ്ടിച്ചത്. അസംഖ്യം സന്യാസിമാർക്ക് കഴിച്ചു താമസിക്കാവുന്ന ആശ്രമങ്ങളും, പിന്നീട് കന്യാസ്ത്രീമഠങ്ങളും അദ്ദേഹം സ്ഥാപിച്ചു. ഇത് ഒരു വലിയ പരിവർത്തനമാണ് കാണിക്കുന്നത്. ബുദ്ധനുമുമ്പ് ഇതുമാതിരി സ്ഥാപനങ്ങൾ ഉള്ളതായി കാണുന്നില്ല. ആകസ്മികപരിതഃസ്ഥിതികളിൽ നിന്ന് അവ ഉടലെടുത്തതായി തോന്നുന്നു. ഗൃഹസ്ഥാശ്രമികളായ ശിഷ്യന്മാർ ബുദ്ധന്റെ ഉപയോഗത്തിനായി പല ആരാമങ്ങളും വിട്ടുകൊടുത്തു. അദ്ദേഹം സ്വശിഷ്യന്മാർക്ക് അവയിൽ താമസിക്കുന്നതിന് അനുമതി നൽകി. ആരാമബന്ധങ്ങൾ വിപുലീകരിച്ചു അവർക്കുവേണ്ടിത്തന്നെ, ബുദ്ധൻ, ചില നിയമങ്ങൾ രൂപീകരിച്ചു. ഇങ്ങനെയാണ് അനന്തരകാലത്തു ലോകത്തിലെ പല മതങ്ങളുടേയും തണലിൽ പൊന്തിവന്ന ആശ്രമസംഘങ്ങൾ ആരംഭിച്ചത്.

പുരുഷന്മാർക്കുമാത്രമല്ല, ബുദ്ധൻ ഭിക്ഷുണികൾക്കായി ആശ്രമങ്ങൾ സ്ഥാപിച്ചത്. സാമൂഹ്യവും മതപരവുമായ ചരിത്രത്തിൽ ഇതും ഒരു വലിയ മാറ്റത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു. ബുദ്ധന്റെ മതപ്രചരണവേലയുടെ ആരംഭഘട്ടത്തിൽ, ശുദ്ധോദനന്റെ വിധവയായ രാജ്ഞി ലൗകികബന്ധങ്ങൾ ഉപേക്ഷിച്ചു ഭിക്ഷുണിയാകാൻ ആഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ ബുദ്ധൻ മൂന്നുതവണ അവരുടെ അപേക്ഷ തിരസ്കരിച്ചു. രാജ്ഞിയാകട്ടെ, നിരാശയാകാതെ സ്വന്തം മുടിവെട്ടി ഭിക്ഷുണിയുടെ വേഷത്തിൽ അദ്ദേഹത്തെ അനുഗമിച്ചു. രാജ്ഞിയും, അവരുടെകൂടെ ഉണ്ടായിരുന്ന മറ്റു സ്ത്രീകളും ഒരിക്കൽക്കൂടി കരയുന്നതുകണ്ടു മനസ്സലിഞ്ഞ്, ബുദ്ധശിഷ്യനായ ആനന്ദൻ, ഗുരുവിനോട് സ്ത്രീകൾക്കും ആശ്രമപ്രവേശം നൽകണമെന്നപേക്ഷിച്ചു. ഇക്കുറിയും തഥാഗതൻ മൂന്നു പ്രാവശ്യം ആ അപേക്ഷ നിരാകരിച്ചു. അപ്പോൾ ആനന്ദൻ അദ്ദേഹത്തോട് ചോദിച്ചു: "സ്വന്തം വീടുവെടിഞ്ഞ് അവിടത്തെ മാർഗ്ഗമനുസരിച്ചു ജീവിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീ ജ്ഞാനപ്രാപ്തിക്കർഹയാണോ?" എന്ന്. "അതെ," ബുദ്ധൻ പ്രതിവചിച്ചു. ആനന്ദൻ അപേക്ഷിച്ച സ്ത്രീകൾക്കും, ഭിക്ഷുണിമാരാകാൻ വേണമെന്ന വാദിച്ചതിനെ സ്വീകരിക്കാൻ ബുദ്ധൻ നിർബന്ധിതനായി. വളരെ ആലോചനയ്ക്കുശേഷമാണ് കർശനമായ എട്ട് ആശ്രമനിയമങ്ങൾ ബുദ്ധൻ പ്രഖ്യാപിച്ചതെന്നു കാണാം. ഭിക്ഷുണികൾ അനുസരിക്കേണ്ട ചില നിയമങ്ങൾ നോക്കുക: 1) സന്യാസിനി സന്യാസിമാരില്ലാത്ത ഏകാന്തസ്ഥലത്തു വിശ്രമിക്കരുത്. 2) സന്യാസിസംഘത്തിന്റെ മേൽനോട്ടത്തിൽ, ഭിക്ഷുണി മാസത്തിൽ രണ്ടു

തവണ ഉപവാസം സ്വീകരിക്കണം. 3) ഗൗരവതരങ്ങളായ കുറ്റങ്ങൾക്കുള്ള ശിക്ഷ സന്യാസിമാരും സന്യാസിനിമാരും അടങ്ങിയ സംഘംവേണം നിശ്ചയിക്കാൻ.

സ്വജീവിതകാലത്തുതന്നെ, ബുദ്ധന് ജനതയുടെമേലുണ്ടായിരുന്ന സ്വാധീനശക്തി, 'മഹാപരിനിർവ്വാണ'ത്തിനുശേഷമുള്ള സംഭവങ്ങളിൽനിന്നും അറിയാനാകും. റിപ്പബ്ലിക്കൻരാഷ്ട്രമായ മല്ലന്മാരുടെ രാജ്യത്തിലുള്ള കുശിനഗരത്തിൽവെച്ച് അദ്ദേഹം സമാധിയടഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവസാനത്തെ വാമൊഴി, "ഉല്പന്നമായതു നശിക്കും; ആത്മാർത്ഥമായി ശ്രമിക്കുക," എന്നതായിരുന്നു. മഹാപരിനിർവ്വാണവാർത്ത അറിഞ്ഞപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തെ സംസ്കരിക്കാനും ഉപചാരമർപ്പിക്കാനും എല്ലാ രാജ്യത്തിലെ ജനങ്ങൾ അവരുടെ പ്രതിനിധികളെ അയയ്ക്കുകയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭൗതികാവശിഷ്ടങ്ങൾ അവകാശപ്പെടുകയും ചെയ്തു. അജാതശത്രുവും, ലിച്ഛവിവംശജരും ബുദ്ധന്റെ ബന്ധുക്കൾ അനുഗൃഹീതരായ ശാക്യന്മാരും മറ്റും ഇവരിൽപ്പെടുന്നു. മല്ലന്മാർ ആദ്യം ഭൗതികാവശിഷ്ടങ്ങൾ പങ്കിടാൻ വിസമ്മതിച്ചു. ഒടുവിൽ ഒരു ബ്രാഹ്മണന്റെ അനുനയം ഫലപ്രദമായി അത് എട്ടായി വിഭജിച്ചു. ഇങ്ങനെ പങ്കിട്ടെടുത്ത ഭൗതികാവശിഷ്ടങ്ങളുടെ മേലാണ് അശോകനും കനിഷ്കനും സ്തൂപങ്ങൾ നിർമ്മിച്ചത്.

ജൈനന്മാരുടെ അവസാനത്തെ തീർത്ഥങ്കരൻ, അഥവാ, പ്രവാചകനായ മഹാവീരനും ഏകദേശം അക്കാലത്താണ് ജീവിച്ചത്. ജൈനന്മാരുടെ പുരാവൃത്തമനുസരിച്ച്, മഹാവീരനു വളരെക്കാലം മുമ്പുതന്നെ വിശ്വാസമെന്ന നിലയിൽ ജൈനമതം നിലവിലിരുന്നു. തീർത്ഥങ്കരന്മാർ എന്ന ഗുരുക്കന്മാർ ബുദ്ധനുമുമ്പുതന്നെ പ്രശസ്തരായിരുന്നു. ഇരുപത്തിമൂന്നാമത്തെ തീർത്ഥങ്കരനായ പാർശ്വനാഥൻ ഒരു ചരിത്രപുരുഷനായിരിക്കാൻ ഇടയുണ്ട്. എന്നാൽ വർദ്ധമാനമഹാവീരനാണ് ജൈനമതത്തെ പ്രത്യേക മതമാക്കിയത്. ഒരു ക്ഷത്രിയവംശജനാണ് മഹാവീരൻ. മാതാവുവഴി ലിച്ഛവിവംശവുമായി അദ്ദേഹത്തിനു ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹവും സന്യാസം സ്വീകരിക്കുകയും, മതപ്രവാചകനായി മുപ്പതുവർഷം പലരെയും ഉപദേശിക്കുകയും ചെയ്തു. അധികവും സമ്പന്നരായ വ്യാപാരികളാണ് മഹാവീരൻ പ്രസംഗിച്ച ജൈനമതം സ്വീകരിച്ചത്. ഇന്നും ഗുജറാത്തിലും രാജപുത്താനയിലുമുള്ള വൈശ്യന്മാരുടെ ഇടയിലാണ് ഈ മതം പ്രധാനമായി പ്രചരിച്ചുകാണുന്നത്.

ബുദ്ധമതത്തിന്റെയും ജൈനമതത്തിന്റെയും രണ്ടു പ്രത്യേകതകൾ ഇവിടെ പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളുന്നു. ബുദ്ധൻ സന്യാസിസംഘങ്ങൾക്ക് സ്ഥാനം നിർദ്ദേശിച്ചിരുന്നു. "സംഘം ശരണം ഗച്ഛാമി," എന്നുള്ളത് ഓരോ ബുദ്ധമതാനുയായിയുടെയും പ്രാർത്ഥനയിൽപ്പെടുന്നു. സ്വജീവിതകാലത്തുതന്നെ സംഘത്തെ സംബന്ധിച്ച നിയമങ്ങളും നടപടിക്രമങ്ങളും ബുദ്ധൻ ഏർപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഓരോ നിയമ

ങ്ങളിലും പ്രജായത്തഭരണസമ്പ്രദായം ദൃശ്യമാണ്. പ്രത്യേകമായി നിയുക്തനും വരിഷ്ഠനുമായ ഒരു സന്യാസി (ഭിക്ഷു) ഉൾപ്പെട്ടിരുന്ന സഭയിലെ ഭൂരിപക്ഷം നിശ്ചയിക്കണം. അപ്രകാരം സന്യാസിമഠങ്ങളിലും ഉള്ളങ്ങളിൽ, സമ്മതപത്രികകൾ അസാധുവാണ്. അവിടെ പ്രമേയങ്ങളിൽ, പ്രത്യേകസാഹചര്യങ്ങളിൽ അംഗസംഖ്യ അത്യാവശ്യമത്രേ. ആദ്യമായി സംഘത്തിൽ ചേരുന്നവർക്കും സ്ത്രീകൾക്കും വോട്ടവകാശമോ, ചെയ്യുന്നതിനു് അർഹതയോ ഇല്ല. ധർമ്മകാര്യങ്ങളിലുള്ള സംഘത്തിലെ തീരുമാനങ്ങൾ, ഹാജരാകാത്ത അംഗങ്ങൾ പിന്നീടു സമ്മതിച്ചാലും അസാധുവാണു്. സംഘം തീരുമാനിക്കേണ്ട പ്രമേയങ്ങൾ മൂന്നു പ്രാവശ്യം വീതം വായിച്ചുകേൾക്കണം. വോട്ടെടുപ്പ്, നിശ്ചയമായാൽ ഭേദപ്പെടുത്തുക, ചർച്ചകൾ ഇവയെല്ലാം നിർദ്ദിഷ്ടനിയമങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവ ആവശ്യമില്ലെന്നു തോന്നിയതു.

ജനകീയങ്ങളായ മേല്പറഞ്ഞ സമ്പ്രദായങ്ങൾ ബുദ്ധഭിക്ഷുക്കൾ ബുദ്ധനു്, തിപ്പബ്'ഉപദേശങ്ങളായ ലിച്ചാവികൾ, ശാക്യന്മാർ, ശാക്യയാർ ഇവരുടെ മാതൃക പ്രയോജനപ്പെടുത്തി. മേല്പറഞ്ഞ വർഗ്ഗക്കാരുടെ ഭരണരീതി തികച്ചും ജനകീയമായിരുന്നില്ല. പ്രഭുജനാധിപത്യമായിരുന്നു അവരുടെ. എങ്കിലും എല്ലാ പൊതുകാര്യങ്ങളും അവർ ചർച്ചകൾ ചെയ്താണ് തീരുമാനിച്ചതു്. അതിനാൽ സ്വാതന്ത്ര്യബോധവും ഭാവപ്രതിപത്തിയും അവരുടെ ഇടയിൽ നിലവിലിരുന്നു.

ബുദ്ധമതസംഘങ്ങൾ ജനകീയങ്ങളായിരുന്നു. പല വർഗ്ഗങ്ങളിൽപ്പെട്ടവരായിരുന്നു ഭിക്ഷുക്കൾ. ഒപ്പാതെയിൽ ഈ പ്രസ്ഥാനം തന്നെ ജനകീയമായിരുന്നു. ബ്രാഹ്മണന്മാരുടെ സംഘങ്ങളിലാകത്തതിൽ എല്ലാ ജാതിക്കാർക്കും പ്രവേശനമുണ്ടായിരുന്നു. വൈശ്യകൾ, അയിത്തൻ, രാജാക്കന്മാർ, ബ്രാഹ്മണർ ഇവരെയെല്ലാം ആതിഥ്യം ബുദ്ധഭഗവാൻ മനസ്സ സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അജാതശത്രുവിന്റെ അഭിവന്ദ്യനായ ഈ ആചാര്യപുരോഗവൻ, വലിയ അഭിമാനികളായ ലിച്ചാവികളുടെ ക്ഷണം നിരസിച്ചു്, ഒരു വേശ്യയുടെ ആതിഥ്യം സ്വീകരിച്ചു. ആധാനഭരണികളുടെ ഇരിപ്പിടമായ കാര്യങ്ങളിൽ, ബുദ്ധന്റെ ഉപദേശങ്ങൾ സാർവ്വത്രികമായി സ്വീകരിച്ചു വരുന്നതു ഉദാഹരിക്കാവുന്നതത്രേ.

ആര്യപാരമ്പര്യം ബുദ്ധമതത്തെയും ജൈനമതത്തെയും പരിച്ഛേദിച്ചതായി അവകാശപ്പെട്ടിട്ടില്ല. പ്രാചീനങ്ങളായ പുരാണകഥകൾ അവർ നിഷേധിച്ചിരുന്നില്ല. ബൗദ്ധജാതകകഥകളിൽ ബ്രഹ്മാവു്, ശക്രൻ (ഇന്ദ്രൻ) മുതലായ ദേവന്മാരെ കാണാം. മുതൽ സ്വീകരിക്കുന്നതിലെല്ലാ ചില പുതിയ തത്വങ്ങൾ ആവിഷ്കരിക്കയേ അവർ ചെയ്തുള്ളു. സാമൂഹ്യവിപ്ലവം ബുദ്ധന്റെയും മഹാവീരന്റെയും ലക്ഷ്യമായിരുന്നില്ല; അതു് ഒരു അനന്തരഫലംമാത്രമേ ആയിരുന്നുള്ളൂ. അതിനാൽ ഈ മതങ്ങളോടു് ബ്രാഹ്മണരുടെ എതിർപ്പു് ക്രമേണയേ ശക്തിപ്രാപിച്ചുള്ളൂ. ബുദ്ധൻ ഉപദേശപ്രസംഗം തുടങ്ങിയപ്പോൾ, സാധാരണ പറഞ്ഞുവ

അദ്ദേഹത്തിന്റെ തത്വങ്ങൾ ഒരു വലിയ വെല്ലുവിളിയായി വേരിക്കൊ ന്ന് യാഥാസ്ഥിതികർക്ക ദീർഘവീക്ഷണം ചെയ്യാൻ കഴിവുണ്ടായിരു ന്നില്ല. അക്കാലത്ത് വേറെയും പലരുടെ നേതൃത്വത്തിൽ നാസ്തികവിഭാഗ ങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവരും പ്രചരിപ്പിച്ചിരുന്നു നൂതനസിദ്ധാന്ത ങ്ങൾ. അതിനാൽ ഒരു പുതിയ ജീവിതമാർഗ്ഗം വെട്ടിത്തുറന്ന ആളിൽ നിന്ന് ആപത്തുണ്ടാകുമെന്ന് യാഥാസ്ഥിതികർ കരുതിയില്ല. തങ്ങൾക്ക നേരിട്ട വിപത്തിനെക്കുറിച്ച് അവർക്ക ബോധ്യമായപ്പോഴേയ്ക്കും, ബു ദ്ധന് പ്രസേനജിത്ത്, ബിംബിസാരൻ മുതലായ പ്രബലന്മാരായ രാജാ ക്കന്മാരുടെ ശക്തമായ പിൻതുണ ലഭിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

ബുദ്ധന്റെ കാലത്ത് പല പാഷണ്ഡവിഭാഗക്കാരും ഉണ്ടായി രുന്നുവെന്നത് സ്മരണീയമായ ഒരു വസ്തുതയാണ്. പല സിദ്ധാന്തങ്ങ ളും ആചാരങ്ങളും പ്രചരിപ്പിച്ചുവന്ന സന്യാസിസംഘങ്ങളെപ്പറ്റി ബൗദ്ധജൈനസാഹിത്യങ്ങളിൽ പരാമർശങ്ങളുണ്ട്. ആജീവകന്മാർ ക്ഷുദ്രസന്യാസികളെന്ന പറയപ്പെട്ടു. അവരുടെ നേതാവ് മഖാലി ഗോസാല (Makkhali Gosala) ആയിരുന്നു. ഒരു അടിമയായി ജനി ച്ച മഖാലി വിപ്ലവകാരിയായ ഒരു ആചാര്യനായി. അദ്ദേഹം പഠിത്ത ത്തിലെ അടിസ്ഥാനതത്വമായ കർമ്മത്തെ തന്നെ നിരാകരിച്ചു—മറ്റൊ രു വിപ്ലവപരമായ വിഭാഗം, അജിതകേശകംബലന്റെ (Ajita Kesa-kambala) നേതൃത്വത്തിലുള്ളതായിരുന്നു. മരണത്തോടുകൂടി സകലതും തീരുന്നു എന്ന് അദ്ദേഹം പഠിപ്പിച്ചു. ശൂന്യവാദികളുടെ മുന്നോടിയാ യിരുന്നു അദ്ദേഹം. പൂരാണകസ്സപ്പ (Purana Kassapo) ഒരു ബ്രാഹ്മണാചാര്യനായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, പ്ര വൃത്തിക്ക് ഗുണമോ ദോഷമോ ഇല്ല. വേറെയും പലരുടെ പേരുകൾ കാണുന്നുണ്ട്. നമുക്ക് അവരുടെ എതിരാളികളുടെ കൃതിക ളിൽനിന്ന് അവരുടെ ഉപദേശങ്ങളെപ്പറ്റി അല്പം ചില വസ്തുതകളെ ലഭിക്കുന്നുള്ളൂ. ബുദ്ധന്റെ കാലത്ത് അസംഖ്യം പാഷണ്ഡവിഭാഗങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നുവെന്നതാണ് നാം ഓർമ്മിക്കേണ്ട പ്രധാനകാര്യം. അപ്ര ധാനമല്ലാത്ത മറ്റൊരു പ്രധാനസംഗതി, പലരും അലഞ്ഞുതിരി ഞ്ഞുനടന്ന ആചാര്യന്മാരെപ്പറ്റിയാണ്. അവർ തങ്ങളുടെ സിദ്ധാന്ത ങ്ങൾ പ്രചരിപ്പിച്ചുവെങ്കിലും, പ്രത്യേകം മതവിഭാഗം രൂപീകരിക്കു ണ്ടായില്ല. ഇവ സ്വാഭാവികമായി, പരിതഃസ്ഥിതികളിൽനിന്ന് മുള പ്പൊട്ടിയവയാണെന്ന്, ചിലരെങ്കിലും, ഇന്നത്തെപ്പോലെ, അന്നും വിചാരിച്ചു.

ആത്മീയമായ ഈ ഉന്നതിയൊഴിച്ചാൽ, അന്നത്തെ സമുദായം, സമ്പുഷ്ടവും സമ്പന്നവുമായിരുന്നു. വ്യാപാരിവർഗ്ഗം പ്രാമാണ്യത്തിലെ ത്തുന്നു. തങ്ങളെപ്പോലെ സ്വത്തും പദവിയുമുള്ള, മറ്റു നഗരങ്ങളി ലെ ആളുകളുമായി ബന്ധം പുലർത്തിയ വ്യാപാരി പ്രമാണികളെയും, വ ലിയതോതിലുള്ള വാണിജ്യത്തെയും, ശ്രേണികളുടെ തലവന്മാരെയും,

ഉദ്യാനങ്ങളും സത്രങ്ങളുമുള്ള ഇടത്താവളങ്ങളും ആധുനികരോഗശാലകളും സുഖസൗകര്യങ്ങളുമായ ഹർമ്യങ്ങളും പാലി ബുദ്ധജൈന സാഹിത്യങ്ങൾ പ്രസ്താവിക്കുന്നുണ്ട്.

ആയിരം വർഷക്കാലത്തോളം ഇന്ത്യയിലെ പ്രമുഖനഗരമായി പ്രതിലസിച്ച പാടലീപുത്രം സ്ഥാപിച്ചത്, ബുദ്ധശിഷ്യനായ അജാതശത്രുവാണ്. ബിംബിസാരന്റെ കാലത്ത് രാജഗൃഹമായിരുന്നു മഗധയുടെ തലസ്ഥാനം. സമകാലികരും സ്വതന്ത്രരുമായ ലിച്ഛവിവർഗ്ഗക്കാരുടെ പ്രാബല്യത്തെ ഉടയ്ക്കുന്നതിൽ തല്പരനായ അജാതശത്രു, അവരെ തടയുന്നതിലേയ്ക്ക് ഗംഗാതടത്തിൽ ഒരു കോട്ടകെട്ടി. ഇങ്ങനെയാണ് പാടലീപുത്രം ഉണ്ടായത്. അത് ശരിയായ ഒരു പ്ലാനനുസരിച്ച് നിർമ്മിച്ചതും, അക്കാലത്തെ ഒരു അത്ഭുതവുമായിരുന്നു. അജാതശത്രുവിന്റെ വംശക്കാർ നൂററമ്പതുകൊല്ലത്തോളം മഗധ ഭരിച്ചു. പിന്നീട് നന്ദവംശക്കാർ ആധിപത്യത്തിൽ വന്നു. ഖാരവേലന്റെ ഹാതിഗുംഫ ശിലാലേഖത്തിൽനിന്നും, നന്ദന്മാർ കലിംഗയിലും ആധിപത്യം വഹിച്ചിരുന്നതായി മനസ്സിലാക്കാം. അവസാനത്തെ നന്ദരാജാവായ മഹാപത്മനന്ദൻ അതിശക്തനായ ഒരു മഹാരാജാവായിരുന്നു. ഉത്തരേന്ത്യ മുഴുവൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധീനതയിൽ വർത്തിച്ചു. പ്രതാപൈശ്വര്യങ്ങളോടുകൂടിയ നന്ദരാജാക്കന്മാരുടെ യശസ്സ് ദക്ഷിണേന്ത്യയിലും പരന്നു. ഒരു തമിഴ്കവിതയിൽ അവരെപ്പററി പ്രസ്താവമുണ്ട്. ആഡംബരത്തിലും പ്രതാപത്തിലും കുതുകികളായ നന്ദന്മാരുടെ കാലത്ത് മഗധയുടെ പ്രാമാണ്യം അസാമാന്യമായി വർദ്ധിച്ചു. മഹാപത്മനന്ദന്റെ കാലത്താണ് അലക്സാണ്ടർ പഞ്ചാബ് ആക്രമിച്ചത്.

അദ്ധ്യായം മൂന്ന്

സാമ്രാജ്യങ്ങളുടെ കാലം

ബി. സി. നാലാംനൂററാണ്ടിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധം ലോകചരിത്രത്തിൽ സുപ്രധാനമാണു്. ആ അമ്പതുവർഷത്തെ കാലയളവിൽ, ഗ്രീസിലെ നഗരരാഷ്ട്രങ്ങൾ മാസിഡോണിയാക്കു കീഴടങ്ങുന്നതു്, അലക്സാണ്ടറുടെ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അധഃപതനത്തോടുകൂടി ഗ്രീസിന്റെ ആധിപത്യം അസ്തമിക്കുന്നതു്, മദ്ധ്യപൂർവ്വദേശത്തെ പേർഷ്യൻശക്തി ക്ഷയിക്കുന്നതു്, ഒരു നഗരറിപ്പബ്ലിക്കായ റോം ഒരു പ്രബല സാമ്രാജ്യമായി മാറുന്നതു്, ഇന്ത്യയിൽ ഒരു സാമ്രാജ്യമാകെ ഉദയംചെയ്യുന്നതു്, ഈ മഹാചരിത്രസംഭവങ്ങൾ എല്ലാം നടന്നു. യൂറോപ്പു്, മദ്ധ്യപൂർവ്വദേശം, ഇന്ത്യ ഇവയുടെ ഭാവി ആ അമ്പതുവർഷത്തിനുള്ളിൽ നിർണ്ണയിക്കപ്പെട്ടു എന്നുപോലും വാദിക്കാവുന്നതാണു്. എന്തെന്നാൽ, അപ്പോൾ മെഡിറ്ററേനിയൻ ഒരു ശക്തിയുടെ (റോമിന്റെ) നിയന്ത്രണത്തിൽ വരികയും, മദ്ധ്യേഷ്യയിൽ സെല്യൂസിഡ് ഭരണം സ്ഥാപിതമാകുകയും, പിന്നീടു് വിസ്മൃതമാകാത്ത സാമ്രാജ്യപാരമ്പര്യം ഇന്ത്യയിൽ രൂപമെടുക്കുകയും ചെയ്തു.

പേർഷ്യൻസാമ്രാജ്യം ബി. സി. 330-ൽ അലക്സാണ്ടർ കീഴടക്കി. അതോടുകൂടി അദ്ദേഹം ഇന്ത്യയുടെ അതിർത്തിയിലെത്തി. കുറച്ചുകാലത്തേക്കു് പഞ്ചാബ് പേർഷ്യൻ രാജാക്കന്മാരുടെ കീഴിലുള്ള ഒരു പ്രവിശ്യ (സത്രാപ്പി)യായിരുന്നു. അലക്സാണ്ടർ കീഴടക്കിയതു് വാസ്തവത്തിൽ ഇന്ത്യയല്ല, പ്രത്യുത പേർഷ്യസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ഈ വിഭാഗമാണെന്നു് പ്രത്യേകം പ്രസ്താവിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ മണ്ണിൽ അലക്സാണ്ടർ നടത്തിയ യുദ്ധങ്ങൾ വാസ്തവത്തിൽ, സംഘടിതമായ ഒരു രാഷ്ട്രത്തോടല്ല, പിന്നെയോ പേർഷ്യൻആധിപത്യം സ്വീകരിച്ചിരുന്ന പ്രാദേശികനേതാക്കന്മാരുമായാണു്. അദ്ദേഹം ആ പ്രദേശങ്ങൾ അനായാസേന കീഴടക്കുകയും, പേർഷ്യൻഅതിർത്തി അതിലംഘിച്ചു ബിയാസ്നദിവരെ എത്തുകയും ഉണ്ടായി. അവിടെനിന്നത്രെ, അദ്ദേഹം പിന്തിരിഞ്ഞതു്. താൻ കീഴടക്കിയ പഞ്ചാബ്പ്രദേശത്തു് അലക്സാണ്ടർ മൂന്നു പ്രവിശ്യകൾ രൂപവൽക്കരിക്കുകയും, അവയെ ഇന്ത്യൻരാജാക്കന്മാരുടെ നിയന്ത്രണത്തിനു വിട്ടുകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു.

അലക്സാണ്ടറുടെ മരണശേഷമുണ്ടായ കുഴപ്പങ്ങൾ, യുവാവായ ചന്ദ്രഗുപ്തനു് അദ്ദേഹം ആഗ്രഹിച്ച മാർഗ്ഗം തുറന്നുകൊടുത്തു. ഹിന്ദു ഐതിഹ്യമനുസരിച്ചു്, ഈ യുവാവു് നന്ദന്റെ അനൗരസപുത്രനാ (Illegitimate son)യിരുന്നു. അദ്ദേഹം അന്നു് പഞ്ചാബിൽ ഒരു രാജ്യ

ഭ്രഷ്ടനായിക്കഴിയുകയായിരുന്നു. അലക്സാണ്ടർ നിർത്തിയ ഗ്രീക്ക് കാവൽ സൈന്യം തോല്പിച്ചശേഷം ചന്ദ്രഗുപ്തൻ തന്റെ ഗുരുവും ഉപദേഷ്ടാവുമായ ചാണക്യന്റെ സഹായത്തോടെ, നന്ദരാജാവിനെ തോല്പിക്കുകയും, മഗധയിലെ രാജാവാകുകയും ചെയ്തു.

ഇങ്ങനെ ചെറുപ്പത്തിലെ സംഘടിതവും സുശക്തവും, സമ്പന്നവുമായ ഒരു സാമ്രാജ്യാധിപനായി ചന്ദ്രഗുപ്തൻ. ആ സാമ്രാജ്യമാകട്ടെ പല ശതാബ്ദങ്ങളായി പ്രബലന്മാരായ രാജാക്കന്മാരുടെകീഴിൽ സുശക്തമായ ഒരു ഗവൺമെന്റുള്ളതായിരുന്നു, പഞ്ചാബും സിന്ധുഗംഗാസമതലം മുഴുവനും തന്നെ ആധിപത്യം വഹിച്ചിരുന്നു. മുദ്രാരാക്ഷസം നാടകത്തിൽനിന്നും മനസ്സിലാക്കാവുന്നതുപോലെ, ചാണക്യന്റെ ബുദ്ധിശാലിത്വത്തിൽ, ചന്ദ്രഗുപ്തൻ തെറ്റുപറ്റാതെ ഒരു അനന്തരഗാമിയെ പിൻതുടർന്നു. ഈ നാടകത്തിലെ കഥാനായകൻ, അവസാനത്തെ നന്ദരാജാവിന്റെ വിശ്വസ്തമന്ത്രിയെ തോല്പിച്ചതും, ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെകീഴിൽ സേവനമനുഷ്ഠിക്കുന്നതിന് സ്വീകരിച്ചതുമാണ്. അപ്പോൾ മാത്രമേ, ചാണക്യൻ നന്ദന്മാരെ തോല്പിച്ചതായും മൗര്യസാമ്രാജ്യം സ്ഥാപിച്ചതായും അവകാശപ്പെട്ടുള്ളൂ. വിദഗ്ദ്ധമായ ഈ നയം ചന്ദ്രഗുപ്തനെ സാമ്രാജ്യം സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിന് സഹായിച്ചു. ചുരുങ്ങിയ കാലത്തിനുള്ളിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധികാരം സിന്ധുമുതൽ ബ്രഹ്മപുത്രവരെയും, ഹിമാലയംമുതൽ വിന്ധ്യൻവരെയും വ്യാപിച്ചിരുന്ന പ്രദേശങ്ങൾ, സ്വീകരിച്ചു. ഇങ്ങനെ ആദ്യമായി ഒരു പ്രബലനായ സമ്രാട്ടിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ ഹിന്ദുസ്ഥാൻ ഒന്നായി.

ഏകീകരണത്തിന്റെ ഫലങ്ങൾ വേഗത്തിൽ പ്രത്യക്ഷമായി. ബി. സി. 305-ൽ, വിജയി എന്ന് ഗ്രീക്കുകാർ വിളിച്ചുവന്ന ആളും, അലക്സാണ്ടറുടെ സൈന്യാധിപന്മാരിൽ ഒരു പ്രധാനിയുമായ സെല്യൂക്കസ്, ബാക്ട്രിയയിൽ ആധിപത്യം സ്ഥാപിച്ചശേഷം, തന്റെ മഹാനായ നേതാവിനെ അനുകരിച്ച് സിന്ധുനദികടന്ന്, ഇന്ത്യ പിടിക്കാൻ യത്നിച്ചു. ഇത്തവണ, അതിർത്തിപ്രദേശത്ത് ദുർബലരായ പ്രമാണികളല്ല, ഒരു മഹാസാമ്രാജ്യത്തിലെ സൈന്യവ്യൂഹത്തെയായിരുന്നു അയാൾക്ക് നേരിടേണ്ടിവന്നത്. തുടർന്നുണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ, അസംഖ്യം വിജയങ്ങൾ നേടിയ ഗ്രീക്ക്വ്യൂഹം പരാജയപ്പെടുകയാണുണ്ടായത്. വിജയശാലിയായ ഗ്രീക്കുകാരൻ (സെല്യൂക്കസ്) അപമാനകരമായ ഒരു ഉടമ്പടിയാണ് ചെയ്യേണ്ടിവന്നത്. സന്ധിയനുസരിച്ച് കാബൂൾ ഉൾപ്പെടെ, സിന്ധുനദിക്ക് പടിഞ്ഞാറ് കാബൂൾവരെയുള്ള പ്രവിശ്യകളും, വിജയിയായ ഇന്ത്യാചക്രവർത്തിക്ക് അയാൾ സമ്മാനിക്കേണ്ടിവന്നു. മെഗസ്തനീസ് എന്ന സ്ഥാനാപതിയെയും സെല്യൂക്കസ്, മൗര്യരാജധാനിയിലേക്കയച്ചു. ഭാഗ്യവശാൽ ഇന്ത്യയെപ്പറ്റി അദ്ദേഹം എഴുതിയിട്ടുള്ള വിവരണശകലങ്ങൾ നമുക്ക് ലഭിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ സാമ്രാജ്യത്തിലെ പ്രവിശ്യകൾ, ചക്രവർത്തി നേരിട്ടു നിയമിച്ച ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഭരിച്ചുവന്നിരുന്നു. നമുക്ക് അങ്ങനെയുള്ള ഒരു ഗവർണ്ണറെപ്പറ്റി അദ്ദേഹം നടപ്പാക്കിയ വൻപിച്ച ജലസേചനപദ്ധതിയിൽനിന്നും അറിയാം. അകലെക്കിടന്ന കത്തിയവാഡ് പ്രവിശ്യ ഭരിച്ച പുഷ്യമിത്രൻ, ഗിർണാറിലുള്ള സുദർശനതടാകം, ഒരു നദിയെ അണകെട്ടി നിയന്ത്രിച്ചുണ്ടാക്കിയതാണ്. അതിനെപ്പറ്റിയുള്ള ശിലാശാസനത്തിൽനിന്നും, എത്ര ശ്രദ്ധയോടുകൂടിയാണ് ആ അണക്കെട്ടുണ്ടാക്കിയതെന്ന് മനസ്സിലാക്കാം. ഒരു വൻപിച്ച എൻജിനീയറിംഗ് വിദ്യയാണ് അത്. പ്രാചീന ഇന്ത്യയിലെ വൻകിട ജലസേചനപദ്ധതികളിൽ ഒന്നാകുന്നു ഈ അണക്കെട്ട്. ചന്ദ്രഗുപ്തന് ശരിയായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരടങ്ങിയ ഒരു ജലസേചനവകുപ്പുണ്ടായിരുന്നു. തോടുകൾ വെട്ടുകയും സംരക്ഷിക്കയും ചെയ്യുക, അണകൾ കെട്ടുക മുതലായ പ്രധാനജോലികൾ, കേന്ദ്രത്തിലെയോ പ്രവിശ്യയിലെയോ സർക്കാർ നിർവ്വഹിച്ചിരുന്നു. ഗ്രാമീണസംഘടനകളാണ് ചെറിയ ജോലികൾ നിർവ്വഹിച്ചുവന്നത്. ജലസേചനത്തിന് വെള്ളം അളന്നുകൊടുക്കുന്നതിനും, അതനുസരിച്ചു നികുതി പിരിക്കുന്നതിനും ഉള്ള ഏർപ്പാട് ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ കാലത്ത്, ഇന്നത്തെപ്പോലെ, പ്രയോഗത്തിലിരുന്നു. അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിൽ, കൗടില്യൻ ഈ നിരക്കുകളെപ്പറ്റിയും ഇറിഗേഷൻ നിയമങ്ങൾ ലംഘിച്ചാലുള്ള ശിക്ഷകളെപ്പറ്റിയും പറയുന്നുണ്ട്.

ചക്രവർത്തിമാർ, വൈസ്രോയിമാർമുഖേന ഭരിച്ച സമ്പ്രദായത്തെയും മൗര്യശിലാലിഖിതങ്ങൾ സൂചിപ്പിക്കുന്നു. നന്ദന്മാരിൽനിന്ന് പകർത്തിയതായിരിക്കാം ഈ ഭരണരീതി. എന്നാൽ ദൂരസ്ഥലങ്ങളിൽ അതു വ്യാപിപ്പിക്കുകയും, ചിട്ടപ്പെടുത്തുകയും, കേന്ദ്രത്തിന്റെ ശരിയായ നിയന്ത്രണത്തിൽ വരുത്തുകയും ചെയ്തത് ചന്ദ്രഗുപ്തനാകാൻ ഇടയുണ്ട്.

ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ ഭരണം 24 വർഷം നീണ്ടുനിന്നു. ബി. സി. 296-ൽ അദ്ദേഹം ചരമം പ്രാപിച്ചു. തന്റെ അനന്തരഗാമിയായ ബിന്ദുസാരന്, വിസ്തീർണ്ണത്തിലും അധികാരത്തിലും മുൻപുള്ള സാമ്രാജ്യങ്ങളെ അതിലംഘിച്ച ഒരു സാമ്രാജ്യം അദ്ദേഹം നൽകി. നാടകം, കവിത, കഥ ഇവയിലെ നായകനായി ചന്ദ്രഗുപ്തൻ പരിലസിക്കുന്നു.

ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ രാഷ്ട്രസംഘടനയെപ്പറ്റി നമുക്ക് പൂർണ്ണവിവരങ്ങളുണ്ട്. കൗടില്യന്റെ അർത്ഥശാസ്ത്രം, ചാണക്യനോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വീക്ഷണഗതിയുള്ള ഒരാളോ നിർമ്മിച്ചതാണ്. മൗര്യചക്രവർത്തിമാരുടെ കാലത്തെ ഭരണസമ്പ്രദായം ആ ഗ്രന്ഥത്തിൽ ചിത്രീകരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.

മൗര്യരാഷ്ട്രം ഉദ്യോഗസ്ഥാധിപത്യരീതിയിൽ (ബ്യൂറോക്രാറ്റിക്) സംഘടിപ്പിക്കപ്പെട്ട ഒന്നായിരുന്നു. രാഷ്ട്രത്തിന്റെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ, അസംഖ്യം വകുപ്പുകൾ നയിക്കയും നിയന്ത്രിക്കയും ചെയ്തിരുന്നു. കൗടി

ല്യൻ വിവരിക്കുന്ന ചില പ്രധാന ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റുകൾ താഴെ ചേർക്കുന്നു: അക്കൗണ്ട്സ് വകുപ്പ്, റവന്യൂ, ഖനികൾ, ആയുധപ്പുര, ചുങ്കം, നികുതി, കൃഷി, കച്ചവടം, ജലഗതാഗതം, എക്സൈസ്, കന്നുകാലിസംരക്ഷണം.

രാഷ്ട്രം അതിന്റെ കൈകളായ എക്സിക്യൂട്ടീവ് ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റുകളെ പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ നാഡികളായി സങ്കല്പിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ജനങ്ങളുടെ ജീവിതമണ്ഡലങ്ങളെയെല്ലാം അവ ഉൾക്കൊണ്ടു. ഗ്രാമങ്ങൾ റവന്യൂഭരണത്തിലേക്ക് സംഘടിപ്പിച്ചു. രാജ്യരക്ഷയ്ക്കായി കോട്ടയോടു കൂടിയ ഒരു കേന്ദ്രഗ്രാമത്തിന്റെ കീഴിൽ എത്രയോ ഗ്രാമങ്ങളെ വീതം ഉൾപ്പെടുത്തി. ഗ്രാമങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള ഗതാഗതസൗകര്യങ്ങളും ശരിയായി നോക്കിവന്നു. സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ സംഘടനയ്ക്കും, രക്ഷയ്ക്കും ആവശ്യമായ പ്രധാന റോഡുകളുടെ കാര്യത്തിൽ മൗര്യൻ ഭരണാധികാരികൾ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിച്ചു. പ്രധാന രാജപാത അക്കാലത്തെ അത്ഭുതങ്ങളിലൊന്നും, ഗ്രാൻഡ് ട്രങ്ക് റോഡിന്റെ മുന്നോടിയുമായിരുന്നു. ആ റോഡുവഴിയാണ് മെഗസ്തനീസ് പാടലീപുത്രത്തിലെത്തിയത്. അദ്ദേഹം ആ റോഡിനെപ്പറ്റി വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. ഈ റോഡിന്റെ ആരംഭം സാമ്രാജ്യാതിർത്തിമുതൽ, പ്രവിശ്യാതലസ്ഥാനമായ തക്ഷശിലവരെയാണ്. തക്ഷശിലയിൽനിന്ന്, പഞ്ചാബിലെ അഞ്ചുനദികൾ കടന്ന്, ഈ റോഡ് യമുനയിലെത്തുന്നു. അവിടെനിന്നും കനൂജ് വഴി പ്രയാഗയിൽ ചെന്നുചേരുന്നു. പിൽക്കാലത്തെന്നപോലെ അന്നും പ്രയാഗ രാഷ്ട്രീയമായും നയതന്ത്രപരമായും പ്രാധാന്യം വഹിച്ചുകൊണ്ട് നിലകൊണ്ടു. പ്രയാഗയിൽനിന്ന് ഈ പാത പാടലീപുത്രത്തിലേക്കും, അവിടെനിന്ന് ഗംഗയുടെ മുഖത്തേക്കും പോയിരുന്നു. ഈ പ്രധാന റോഡ്, കേന്ദ്രത്തിന്റെ നിയന്ത്രണത്തിലുള്ള ഒരു പ്രത്യേകവകുപ്പിന്റെ കീഴിലായിരുന്നു. ഈ റോഡിന്റെ സംരക്ഷണം, ആവശ്യമുള്ള കടത്തുവള്ളങ്ങളിറക്കുക, മൈൽക്കുറ്റികൾ സ്ഥാപിക്ക ഇവയെല്ലാം പ്രസ്തുത ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിന്റെ ചുമതലയിൽപ്പെട്ടു. റോഡിന്റെ ഇരുവശങ്ങളിലും ചോലവൃക്ഷങ്ങൾ വെച്ചുപിടിപ്പിക്കുന്നത്, ഒരു പുണ്യകർമ്മമായി എക്കാലത്തും കരുതിവന്നു. പലതരം റോഡുകളെപ്പറ്റിയും അവയുടെ സംരക്ഷണത്തിൽ ഗവൺമെന്റിനും ജനങ്ങൾക്കുമുള്ള ചുമതലയെപ്പറ്റിയും അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിൽ പ്രതിപാദിക്കുന്നുണ്ട്.

സമുദ്രഗതാഗതം, നാവിയാത്ര ഇവ സമുദ്രീയവകുപ്പിന്റെ നിയന്ത്രണത്തിലായിരുന്നു. ഒരു പ്രധാന ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റായിരുന്നു കപ്പൽഗതാഗതം. ഒരു മന്ത്രിയുടെ കീഴിലാണ് ഇതു വർത്തിച്ചത്. കപ്പൽപ്പണി സമുദ്രസഞ്ചാരം ഇവയെല്ലാം അദ്ദേഹം നിയന്ത്രിച്ചു. കപ്പിത്താന്മാർ തുടങ്ങി മറ്റു പല ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിൽ പ്രവൃത്തിയെടുത്തു. അപകടത്തിൽപ്പെട്ട കപ്പലുകളുടെ കാര്യം, അവരുടെ പ്രത്യേക ചുമതലയിൽപ്പെട്ടു.

മൗര്യന്മാരുടെ പ്രധാന ധനാഗമമാർഗ്ഗങ്ങൾ, ഭൂനികുതി, ഖനികളിൽനിന്നുള്ള ആദായം, ഉപ്പിന്റെ കുത്തക, ചുങ്കങ്ങൾ, എക്സൈസ് ഇവയായിരുന്നു. കൃഷിക്കാരൻ മൊത്തം വിളവിൽ ആറിലൊന്നും, കച്ചവടക്കാരൻ ആദായത്തിൽ നാലിലൊന്നും സർക്കാരിലടച്ചു. ചുങ്കസ്ഥലങ്ങൾ, പാനശാലകൾ ഇവയിൽനിന്നും ഗവൺമെന്റിനു നല്ല വരുമാനം സിദ്ധിച്ചു. ഉപ്പുകുത്തകയും ഖജനാവിനെ നല്ലപോലെ പോഷിപ്പിച്ചിരിക്കാം; മൗര്യസാമ്രാജ്യത്തിലെ നികുതിസമ്പ്രദായത്തിന്റെ അസാധാരണമായ സ്വഭാവവിശേഷത, അടിസ്ഥാനപരമായി അത് ഇന്ത്യയിൽ ഇന്നും നിലനിൽക്കുന്ന സമ്പ്രദായത്തിൽനിന്നും വ്യത്യസ്തമല്ലാത്തതാണ്. ചാണക്യന്റെ ധനകാര്യതന്ത്രമാണ് ബ്രിട്ടീഷുകാർ കണ്ടുപിടിച്ചതും, അവർ പൂർത്തിയാക്കിയതും. അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിലുള്ള ചാണക്യസിദ്ധാന്തങ്ങൾ മറഞ്ഞുപോയില്ല. പ്രത്യുത ആധുനികഭാരതത്തിൽ ഇന്നും വലിയ മാറ്റംകൂടാതെ നിലനിൽക്കുന്നു.

ഒരു പൊലീസ്‌രാഷ്ട്രമായിരുന്നു മൗര്യസാമ്രാജ്യം. രാഷ്ട്രത്തിന്റെ ശക്തി, ചാരവൃത്തിയിൽ കേന്ദ്രീകരിച്ചിരുന്നു. വേദങ്ങളുടെ കാലത്തും ചാരന്മാരുടെ ഉപയോഗം അറിഞ്ഞിരുന്നു. ഋഗ്വേദത്തിലുള്ള ഒരു ഭാഗം നോക്കുക: "നിങ്ങളുടെ ചാരന്മാരെ മുന്നോട്ടയയ്ക്കുക, ശത്രുവിഭാഗത്തിൽ തിന്മ ചെയ്യുന്നവരെ അറിയുവാൻ അരികിലായാലും അകലെയായാലും, ഒരിക്കലും നിങ്ങൾ ചതിയിൽ പെടാതിരിക്കട്ടെ". (അവരെപ്പറ്റി വിവരങ്ങൾ ശേഖരിക്കുക)."

രാമായണത്തിൽ, ഒരു ചാരന്റെ അറിയിപ്പിൽനിന്നാണ് സീതയെ ജനങ്ങൾ പഴിക്കുന്നതായി രാമചന്ദ്രൻ മനസ്സിലാക്കിയത്. അതനുസരിച്ച് സീതയെ അദ്ദേഹം പരിത്യജിക്കുകയും ചെയ്തു. പ്രാചീനകാലത്ത്, ഇന്ത്യയിൽ ചാരന്മാരെ, രാജാവിന്റെ കണ്ണും ചെവിയുമായി ഗണിച്ചുവന്നു. മൗര്യന്മാർക്ക് മുമ്പുള്ള രാജാക്കന്മാർക്കും ചാരന്മാരുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ രാജ്യരക്ഷയ്ക്ക്, അവരുടെ ആവശ്യം മനസ്സിലാക്കി അവരെ ശരിയായി സംഘടിപ്പിച്ചത് ചാണക്യനാണെന്നു തോന്നുന്നു. ഒമ്പതുതരം ചാരന്മാരെപ്പറ്റി അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിൽ പരാമർശമുണ്ട്. അലഞ്ഞുതിരിഞ്ഞു നടക്കുന്ന ചാരന്മാർ; ആളുകൾ വിശ്വസിക്കുന്ന ജ്യോത്സ്യന്മാർ, കൈനോട്ടക്കാർ തുടങ്ങിയവർ, എല്ലാ ജനവിഭാഗങ്ങളുമായി ബന്ധമുള്ള സന്ന്യാസികൾ, കൃഷിയും കച്ചവടവും പ്രധാന തൊഴിലായി സ്വീകരിച്ചവർ—ഈ തരക്കാരെല്ലാം രഹസ്യമായി വിവരങ്ങൾ ശേഖരിക്കുന്നവരത്രെ. വേശ്യകൾ, അടിമപ്പണിക്കാർ, ദാസികൾ, അലഞ്ഞുനടക്കുന്ന സ്ത്രീകൾ ഇവർക്ക് മാസശമ്പളം നൽകി, ഗവൺമെന്റ് ചാരവൃത്തിയിൽ നിയോഗിച്ചുവന്നു. പോലീസിന്റെ കീഴിലും പ്രകോപിപ്പിക്കുന്നവർ, വായാടികൾ, വിഷംകൊടുക്കുന്നവർ തുടങ്ങിയ ഏജന്റന്മാർ പ്രവർത്തിച്ചുവന്നു. ചാരന്മാർ എങ്ങനെയാണ് ജോലി ചെയ്യേണ്ടതെന്നതിന് ഉദാഹരണങ്ങളും ചാണക്യൻ കൊടുക്കുന്നുണ്ട്.

THE EMPIRE OF ASOKA

PILLAR EDICT
ROCK EDICT
MINOR ROCK EDICT

അശോകന്റെ സാമ്രാജ്യം (ബി. സി. 274—236)

അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിൽ വിവരിക്കപ്പെടുന്ന പോലീസ് രാഷ്ട്രം ആളുകൾക്ക് ഭീതിജനകമാണ്. എന്നാൽ അതിന് പരിമിതികളുണ്ടായിരുന്നു. ചാരന്മാർ സൂക്ഷിക്കുകയും റിപ്പോർട്ടുചെയ്യുകയും ഉണ്ടായെങ്കിലും, ആളുകളുടെ ദൈനംദിന ജീവിതത്തിൽ അത് ബാധകമായിരുന്നില്ല. പ്രാചീനഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ വിവരിച്ചിരിക്കുന്നതനുസരിച്ച് ചാരവൃത്തിയുടെ ഉദ്ദേശ്യം എല്ലാ ജനവിഭാഗങ്ങളെയുംപ്പറ്റിയുള്ള രാജാവിനെ പൊതുജനാഭിപ്രായമറിയിക്കയും, കാര്യക്ഷമമല്ലാത്ത ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിന് സഹായിക്കുകയുമായിരുന്നു. ഗതാഗതസൗകര്യങ്ങളുടെ അഭിവൃദ്ധിക്കുറവുമൂലം, സാമ്രാജ്യത്തിൽ എമ്പാടും നടക്കുന്ന സംഭവവികാസങ്ങളും അപ്പപ്പോൾ അറിയുന്നതിന് രാജാവിന് സാധ്യമായിരുന്നില്ല. കലഹകാരികൾ വിദേശികളുടെ രാജാക്കന്മാർ കൊലയാളികളെ അയച്ചിരുന്ന രീതികളിൽനിന്ന്, മൗര്യന്മാർ, ശത്രുക്കളോടുള്ള പെരുമാറ്റത്തിൽ നിർദ്ദാക്ഷിണ്യരായിരുന്നെന്ന് മനസ്സിലാക്കാം.

ചാണക്യന് കിട്ടിയതോ, അദ്ദേഹം പുസ്തകം കൊടുത്തതോ, അഥവാ അദ്ദേഹം വിവരിക്കയോ ചെയ്തിട്ടുള്ള രാജനീതി വലിയ വ്യത്യാസങ്ങളൊന്നുമില്ലാതെ പലകാലം നിലനിന്നു. അവസാന ഹിന്ദുരാജാവുവരെ മൗര്യസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ മൂന്നു സവിശേഷതകൾ—ചാരവൃത്തി, ഉദ്യോഗസ്ഥമേധാവിത്വം, പോലീസ് ഭരണം—പിൻതുടർന്നു. അനന്തരം അവയിൽനിന്ന് മുസ്ലിങ്ങളും, മുസ്ലിങ്ങളിൽനിന്ന് ബ്രിട്ടീഷുകാരും ഏറ്റെടുത്തു. ഇന്നത്തെ ഇന്ത്യൻ ഭരണവ്യവസ്ഥയെപ്പോലും സൂക്ഷ്മമായി പരിശോധിക്കുന്നതായാൽ അതിന്റെ അടിത്തട്ടിൽ ചാണക്യന്റെ നീതികളും രീതികളും കാണാം.

ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ പിൻഗാമി അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ ബിന്ദുസാരൻ ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്ത് സാമ്രാജ്യം ഡക്കാൻ വരെ വ്യാപിച്ചു. കീഴടക്കൽമൂലമോ, അല്ലെങ്കിൽ പ്രാദേശികരാജാക്കന്മാരുടെ സമ്മതത്തോടുകൂടിയോ ആയിരിക്കാം ഇത്. തെക്ക് മൈസൂർ വരെ മൗര്യസാമ്രാജ്യം വിസ്തൃതി പ്രാപിച്ചു. പുരാതനമായ കലിംഗരാജ്യം ഒഴിച്ചാൽ, ഇന്ത്യയുടെ തെക്കേ അറ്റം മൗര്യരുടെ കീഴിലോ, സാമന്തപദവിയിലോ ആയിരുന്നു. സെല്യൂക്കസിന്റെ മകനായ ആന്റിയോക്കസ്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അച്ഛനെപ്പോലെ, മൗര്യരാജധാനിയിൽ സ്ഥാനപതിയെ പാർപ്പിച്ചു. ഈജിപ്തിലെ രാജാവായ ടോളമി ഫിലാഡൽഫസ്, ഡയോനിഷ്യസ് എന്ന സ്ഥാനപതിയെ പാടലീപുത്രത്തിലേക്കു നിയോഗിച്ചു. ഒരു സമർത്ഥനായ ഗ്രീക്കുതത്ത്വചിന്തകനെ അയയ്ക്കാൻ ആന്റിയോക്കസിനോട് ബിന്ദുസാരൻ ആവശ്യപ്പെട്ടതായും പറയപ്പെടുന്നു. ഒരു സമാധാനകാലഘട്ടമായിരുന്നു, ബിന്ദുസാരന്റേത്. ഇരുസാമ്രാജ്യങ്ങളെയും ബന്ധിപ്പിച്ചു. ബിന്ദുസാരന്റെ പുത്രനായ അശോകൻ ബി. സി. 268–ൽ സിംഹാസനാരോഹണം ചെയ്തു

മ്പോൾ, സമ്പന്നവും സുരക്ഷിതവും മാത്രമല്ല, ആഭ്യന്തരസമാധാനം കളിയാടിയിരുന്നതുമായ ഒരു സാമ്രാജ്യമാണ് അദ്ദേഹത്തിനു ലഭിച്ചത്.

രാജ്യാവകാശിയായ രാജകുമാരനായിരുന്നപ്പോൾത്തന്നെ, അശോകൻ അതിർത്തിസംസ്ഥാനമായ തക്ഷശിലയിലേയും, പിന്നീട് ഉജ്ജയിനിയിലേയും, വൈസ്രോയി ആയിരുന്നിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭരണകാലത്തെ ആദ്യവർഷങ്ങൾ, സാമ്രാജ്യം സമാധാനപരമായി ഭരിക്കുന്നതിലേക്കു വിനിയോഗിച്ചിരിക്കണം—256 ബി. സി.യിൽ, മഹാനദിക്കും കൃഷ്ണാനദിക്കും ഇടയ്ക്കുള്ളതും, അക്കാലത്തെ ഒരു വലിയ നാവികശക്തിയുമായ കലിംഗരാജ്യവുമായി അദ്ദേഹം ഒരു യുദ്ധത്തിലേർപ്പെട്ടു—മൗര്യൻ ആധിപത്യം സ്വീകരിക്കാത്ത ഏക ജനത കലിംഗന്മാരായിരുന്നു. ഈ യുദ്ധത്തിന്റെ കാരണങ്ങൾ നമുക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ പതിമൂന്നാം ശിലാശാസനത്തിൽനിന്ന് ആ മഹായുദ്ധത്തിനുശേഷം, കലിംഗത്തെ കീഴടക്കിയെന്നും, ആ രാജ്യം സാമ്രാജ്യത്തോടുകൂട്ടിച്ചേർത്തുവെന്നും മനസ്സിലാക്കാം.

പശ്ചാത്താപപ്രസ്താവനത്തിൽ അശോകൻ നിമഗ്നനായി. ഉപയോഗശൂന്യമായ കൊലയിൽ അദ്ദേഹം ദുഃഖിച്ചു. തന്റെ കാരാബോധം അദ്ദേഹം ഒരു ശിലാശാസനത്തിൽ രേഖപ്പെടുത്തി. ശരിയായ കീഴടക്കൽ, സ്വയം കീഴടക്കുകയാണെന്ന് അദ്ദേഹം വിളംബരം ചെയ്തു.

അതീവ ഉത്സാഹത്തോടുകൂടെ, ലോകത്തിൽ ധർമ്മസാമ്രാജ്യം സ്ഥാപിക്കാൻ അദ്ദേഹം ഉത്സുകനായി. ഇതിലേക്ക് അദ്ദേഹം അനേകം വിളംബരങ്ങൾ പ്രസിദ്ധം ചെയ്തു. അവ കല്ലിൽ കൊത്തിച്ച് സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ വിവിധഭാഗങ്ങളിൽ സ്ഥാപിച്ചു. അശോകൻ ആദ്യത്തെ രാജകീയമതപ്രചാരകൻ മാത്രമായിരുന്നില്ല. പ്രചരണത്തിന്, ശാസനങ്ങൾക്കുള്ള പ്രാധാന്യം ആദ്യമായി മനസ്സിലാക്കിയ വ്യക്തിയുമാകുന്നു എന്നതു നിസ്സംശയമാണ്. അദ്ദേഹം പ്രജകൾക്കു നൽകിയ ഉദ്ബോധനങ്ങൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആദരശാസനങ്ങൾ, പക്ഷിമൃഗാദികളെപ്പറ്റിയുള്ള ദയാർദ്രമായ ഉത്തരവുകൾ, കാട്ടുജാതിക്കാരോടുപോലും അദ്ദേഹം ചെയ്തിട്ടുള്ള ധർമ്മോപദേശങ്ങൾ ഇവ നമുക്കു കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. ഇവ അശോകന് രാജത്വത്തെപ്പറ്റിയുണ്ടായിരുന്ന ഉന്നതാദർശങ്ങൾ വ്യക്തമാക്കുന്നു. രാജത്വം അധികാരമാകുകയെന്നതു മാത്രമല്ല, പ്രത്യുത സമാധാനവും, സൗഹാർദ്ദവും, സാഹോദര്യവും ലോകത്തിൽ സ്ഥാപിക്കാനുള്ള ഒരു മാർഗ്ഗവുമാണെന്ന് അദ്ദേഹം തെളിയിച്ചു.

സ്വന്തം സാമ്രാജ്യത്തിലെ ജനതയോടും അതിർത്തിവർഗ്ഗക്കാരോടും മാത്രമുള്ള മതപ്രചരണംകൊണ്ട് അശോകൻ തൃപ്തനായില്ല. അച്ഛന്റെയും മുത്തച്ഛന്റെയും കാലമുള്ള് അന്യരാജ്യങ്ങളുമായി പുലർത്തിവന്ന സൗഹൃദബന്ധം, ബുദ്ധമതം അവിടങ്ങളിൽ പ്രചരിപ്പിക്കാൻ അശോകനു സഹായകമായിഭവിച്ചു. സിറിയ, ഈജിപ്ത്, മാസിഡോണിയ, എപ്പിറസ് ഈ രാജ്യങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം മതപ്രചാരണാർത്ഥം ദൗത്യസം

ഘലത്തെ അയച്ചു. ഈ മതപ്രചാരണസംഘങ്ങളെപ്പററി നമുക്കു ശരിയായ വിവരങ്ങൾ ലഭിച്ചിട്ടില്ല. എന്നാൽ സിലോൺ ഒരു ബുദ്ധമതരാജ്യമാക്കിയതിനെക്കുറിച്ച് നമുക്കു ധാരാളം തെളിവുകളുണ്ട്. മഹാനായ ഈ ചക്രവർത്തിയുടെ ഒരു വലിയ നേട്ടമാണ് സിലോണിൽ ബുദ്ധമതം പ്രചരിപ്പിച്ചത്. അശോകന്റെ സഹോദരനാണ്, സിലോണിലേക്കുള്ള ആദ്യത്തെ മതപ്രചാരകസംഘത്തിന്റെ നേതൃത്വം വഹിച്ചത്. അദ്ദേഹം ഒരു ബുദ്ധസന്യാസിയായിരുന്നു. മഹേന്ദ്രൻ ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ മതപ്രചാരണം നടത്തിവരികയാണ്, പാണ്ഡ്യരാജ്യത്തുനിന്ന് സിലോണിലേക്കു പോകാനിടയായത്. ഈ രാജകീയമിഷനറിക്ക് സിലോൺ രാജാവിന്റെ രാജധാനിയിൽ വിജയം സിദ്ധിച്ചു. അവിടത്തെ രാജാവ് വിശിഷ്ടമായ അഷ്ടാംഗമാർഗ്ഗം സ്വീകരിച്ചു, അശോകന്റെ സഹോദരനിൽനിന്നാണ്. രണ്ടാമത്തെ മതപ്രചാരണസംഘം ചക്രവർത്തിയുടെ സഹോദരിയായ സംഘമിത്രയാണ് നയിച്ചത്. അവൾ ഇന്ത്യയുടെ കിഴക്കേത്തീരത്തുനിന്ന് കപ്പൽമാർഗ്ഗം യാത്രചെയ്തു. സിലോണിലേക്കു സംഘമിത്ര പരിശുദ്ധമായ ബോധിവൃക്ഷത്തിന്റെ ഒരു ശാഖയുംകൊണ്ടുപോയി. ഇന്നും അതു സിലോണിൽ തഴച്ചുനില്ക്കുന്നു. ബോധിവൃക്ഷം സിലോണിൽ കൊണ്ടുപോകുന്നതിനെപ്പററിയുള്ള ശിലാചിത്രം സാഞ്ചിയിൽ ഉണ്ട്.

അശോകനെ ഒരു ബുദ്ധമതചക്രവർത്തിയായും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭരണകാലം ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ബുദ്ധമതകാലഘട്ടമായുമാണ് ചിത്രീകരിക്കപ്പെടുന്നത്. ഇന്ത്യയിൽ ബുദ്ധമതവും ഹിന്ദുമതവും തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസം സാമ്പ്രദായികം മാത്രമാണ്; ശൈവമതവും വൈഷ്ണവമതവും തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസംപോലെ. മതസിദ്ധാന്തങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള അസഹിഷ്ണുത ഒരു സെമിറ്റിക് ആശയമാണ്. പുരാതനകാലത്തേക്ക്, അത് ഇന്ത്യക്ക് പുതിയതായിരുന്നു. ബുദ്ധന്റെ ജീവിതകാലത്തും പിന്നീടും അദ്ദേഹംതന്നെ ഒരു ഹിന്ദുസന്യാസിയും, അവതാരവുമായാണ് കരുതപ്പെട്ടത്. ആര്യമതപാരമ്പര്യത്തിലെ ഒരു വിഭാഗമായാണ് ബുദ്ധമതക്കാരെയും പരിഗണിച്ചത്. ഹർഷൻ ഒരു ബുദ്ധമതാനുയായിയും, കുമാരപാലൻ ഒരു ജൈനമതക്കാരനോ ആയിരുന്ന അർത്ഥത്തിലേ, അശോകനും ബുദ്ധമതാനുയായി ആയിരുന്നുള്ളൂ. അക്കാലത്തെ ജനങ്ങളുടെ വീക്ഷണത്തിൽ, അശോകൻ, അംഗീകൃതമായ ഒരു വിഭാഗത്തിൽപ്പെട്ട ഹിന്ദുരാജാവായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിലാരേഖകൾതന്നെ ഇതു തെളിയിക്കുന്നു. അഷ്ടമാർഗ്ഗം അനുസരിച്ചിരുന്നുവെങ്കിലും, അദ്ദേഹം ദാനങ്ങളും സംഭാവനകളും ബ്രാഹ്മണർക്കും, ശ്രമണർക്കും (ബുദ്ധമതപുരോഹിതർ) മററു പലർക്കും തുല്യമായി കൊടുത്തുപോന്നു. അദ്ദേഹം സ്വീകരിച്ച പേര് 'ദേവാനാം പ്രിയ' (ദൈവങ്ങൾക്കു പ്രിയമുള്ളവൻ) എന്നതാണ്. ഏതു ദൈവങ്ങൾ? തീർച്ചയായും ആര്യമതത്തിലെ ദൈവങ്ങൾ. ബുദ്ധമതത്തിന് അതിന്റേതായ ദൈവങ്ങളില്ല. അശോ

കൻ ഒരു മതഭ്രാന്തനല്ല, ഒരു 'കോൺസ്റ്റന്റയിൻ,' (റോമാസാമ്രാജ്യത്തിലെ ആദ്യത്തെ ക്രൈസ്തവചക്രവർത്തി) ആണെന്നും, പൂർവ്വമതത്തെ ധിക്കരിച്ചുവെന്നും പറയുന്നത് ഇന്ത്യൻസ്ഥിതിഗതികൾ ശരിയായറിയാഞ്ഞിട്ടാണ്. യൂറോപ്യരായ ക്രിസ്ത്യൻഗ്രന്ഥകാരന്മാരാണ് ഈ അഭിപ്രായം കൊണ്ടുവന്നത്. അശോകൻ മുഖ്യമായി ഒരു ഹിന്ദുവായിരുന്നു; ബുദ്ധമതസ്ഥാപകനും അങ്ങനെതന്നെ.

ഇന്ത്യൻസംസ്കാരത്തിന് അശോകൻ നൽകിയിട്ടുള്ള സംഭാവന മികച്ചതാണ്. അദ്ദേഹം വടക്കേഇന്ത്യ ഒട്ടുക്ക് അസംഖ്യം വിഹാരങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കയും, ശില്പസൗന്ദര്യം വഴിയുന്ന ശിലാസ്തംഭങ്ങൾ നാട്ടുകയും, സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ഒരു സംസ്കാരൈക്യം പുലർത്തുകയും ഉണ്ടായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിലാലേഖങ്ങൾ, അനുശാസനങ്ങളും, ഉത്തരവുകളും, മതോദ്ബോധനവും ഉൾക്കൊണ്ടു. ഒരു സാഹിത്യമായിത്തന്നെ ഗണിക്കാവുന്ന അവ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രജകൾക്ക് ഉത്തേജനം നൽകി. സാമ്രാജ്യാതിർത്തിയിൽപ്പെടാത്ത ചോളന്മാർ, പാണ്ഡ്യന്മാർ, സത്യപുത്രന്മാർ, കേരളീയർ ഇവരുടെ രാജാക്കന്മാരുമായി, അദ്ദേഹം സ്നേഹബന്ധം പാലിച്ചു. സിലോണിന്റെ മതപരിവർത്തനം, ആ ദ്വീപിനെ ഇന്ത്യൻസംസ്കാരവലയത്തിനുള്ളിൽ കൊണ്ടുവന്നു.

അശോകന്റെ ശിലാശാസനങ്ങളിൽനിന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്തെ പ്രവിശ്യാഭരണരീതിയെപ്പറ്റി നമുക്ക് ഗ്രഹിക്കാം. വൈസ്രോയിമാരുടെ കീഴിലുണ്ടായിരുന്ന നാലു വിഭാഗങ്ങൾ, കലിംഗ (തലസ്ഥാനം: തോസാലി), അവന്തി (തലസ്ഥാനം: ഉജ്ജയിനി), ഉത്തരാപഥം (പഞ്ചാബ് മുതലായദേശങ്ങൾ. തലസ്ഥാനം: തക്ഷശില), ദക്ഷിണദേശം (തലസ്ഥാനം: സുവർണ്ണഗിരി) ഇവയായിരുന്നു. ഗ്രാമവും, നഗരവും കേന്ദ്രത്തിന്റെ കീഴിൽ, ഡിസ്ട്രിക്ട് ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഭരിച്ചുവന്നു. അതിർത്തിപ്രദേശങ്ങളിൽ അധീശാധികാരം അംഗീകരിച്ച സാമന്തന്മാർ ഭരണം നടത്തി.

കുടുംബകലഹങ്ങളിലൂടെ അശോകന്റെ വാർദ്ധക്യകാലം അസ്വസ്ഥമായിരുന്നെന്നു തോന്നുന്നു. ഐതിഹ്യം അനുസരിച്ച്, അദ്ദേഹം തന്നെക്കാൾ വളരെ പ്രായംകുറഞ്ഞ ഒരു യുവതിയെ വിവാഹംചെയ്തതിൽനിന്നുമാണ് കുഴപ്പങ്ങളുണ്ടായത്. രാജധാനിയിലെ ഉപജാപങ്ങൾമൂലം, അശോകൻ കുണാലൻ എന്ന സ്വപുത്രനെ പീഡിപ്പിച്ചിരുന്നു, മരിക്കുന്നതിനുമുമ്പ് യാഥാർത്ഥ്യങ്ങൾ മനസ്സിലായപ്പോൾ, ആ പുത്രനെ വീണ്ടും സ്നേഹഭാജനമാക്കിയെന്നും പറയപ്പെടുന്നു. അശോകനുശേഷം, സാമ്രാജ്യം ഭരിച്ചത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പൗത്രൻ ആണ്. സാമ്രാജ്യം ഒരു ദശവർഷത്തോളംകൂടി നിലനിന്നു. ബി. സി. 185-ൽ അവസാനത്തെ മൗര്യരാജാവായ ബൃഹദ്രഥനെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സേനാനായകനായ പുഷ്യമിത്രൻ വധിച്ചു. അങ്ങനെ ഇന്ത്യയിലെ ആദ്യത്തെ സാമ്രാജ്യംസ്ഥാപിച്ച വംശം അന്ത്യശ്വാസം വലിച്ചു.

അദ്ധ്യായം നാല്

മൗര്യകാലത്തിലെ ജീവിതരീതി

ജൈനസാഹിത്യത്തിലുള്ള അസംഖ്യം തെളിവുകൾ നമുക്കുണ്ട്, മൗര്യന്മാരുടെ കാലത്തെ ജീവിതരീതി അവലോകനം ചെയ്യാൻ. ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾ—പ്രത്യേകിച്ച്, മനുവും മറ്റു നിയമകർത്താക്കളും—അന്നു കണ്ടിരുന്ന ജീവിതം വിവരിക്കുന്നു. ഒരു ഭരണകർത്താവിന്റെ വീക്ഷണകോണത്തിലൂടെ അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിൽ ആ കാലഘട്ടത്തെ കാണുന്നു. പതഞ്ജലിയുടെ മഹാഭാഷ്യത്തിൽ പ്രതിഫലിച്ചുകാണുന്ന, അക്കാലത്തെ സാമൂഹ്യവ്യവസ്ഥിതി, വിദേശീയരായ എഴുത്തുകാരുടെ വിവരണശകലങ്ങളിൽനിന്നും, നമുക്ക് കിട്ടിയിട്ടുള്ള മുൻചിത്രത്തെ നിരൂപണംചെയ്യുകയും തിരുത്തുകയും ചെയ്യാം.

മുന്നദ്ധ്യായത്തിൽ കണ്ടതുപോലെ, മൗര്യന്മാരെല്ലാം, സാമ്രാജ്യത്തിലെ പല ഭാഗങ്ങളും നേരിട്ട് ഭരിച്ചുവന്നു. കൃഷി, വ്യവസായം, വാണിജ്യം, കന്നുകാലിസംരക്ഷണം ഇവ നിയന്ത്രണം ചെയ്യുന്നതിനാവശ്യമായ വ്യവസ്ഥകളും കേന്ദ്രസർക്കാർ സൃഷ്ടിച്ചു. കേന്ദ്രഗവൺമെന്റിനോടു നേരിട്ടുള്ള നിയന്ത്രണത്തിലോ വൈസ്രോയിമാരുടെ കീഴിലോ ഉള്ള പ്രദേശങ്ങളിൽ മാത്രമേ ഈ നിയമങ്ങൾ ശരിയായി പ്രവർത്തിച്ചിരുന്നിരിക്കാനിടയുള്ളൂ. ഏതുനിലയ്ക്കും നികുതിപിരിവിൽ മാത്രമല്ല, ഉത്പാദനോപകരണങ്ങളുടെയും വ്യവസായങ്ങളുടെയും ഗവൺമെന്റ്നിയന്ത്രണത്തിൽ വരുത്താൻ ശ്രമിച്ചു എന്നതുതന്നെ, മുൻഗവൺമെന്റുകളിൽനിന്ന് വ്യത്യസ്തമായ ഒരാശയമത്രേ.

വ്യവസായികളിലധികം, വണിക്‌സംഘം മുതലായവയും, കൈത്തൊഴിൽസംഘങ്ങൾ മുതലായവയും നല്ലതോതിൽ വികാസം പ്രാപിച്ചിരുന്നു. ശ്രേണികൾ (ട്രേഡ്‌യൂണിയൻസ്) സുശക്തങ്ങളായ സ്ഥാപനങ്ങളായിരുന്നു. ഉദാഹരണത്തിന് സാഞ്ചിസ്തൂപശിലാലേഖനത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു, വിദിശയിലെ (Vidisa) ദന്തവേലക്കാരുടെ സംഘം (ശ്രേണി) ആണ് അതിലെ കൊത്തുപണികൾ ചെയ്തിരുന്നത് എന്ന്. ജുന്നാർ (Junnar) ഗുഹയിലെ ഒരു ശിലാലേഖം പറയുന്നു, ധാന്യവില്പനക്കാരുടെ സംഘം ഒരു ഗുഹ സംഭാവന ചെയ്തതായി. സ്വർണ്ണപ്പണിക്കാർ, വെള്ളിപ്പണിക്കാർ, പട്ടുനൂൽ നെയ്യുന്നവർ ഇവരുടെ സംഘങ്ങളെപ്പറ്റിയും നമുക്ക് സൂചനകളുണ്ട്. ഒരു ക്ഷേത്രത്തിന് ദാനമായി കൊടുത്ത സംഖ്യ, രണ്ടു നെയ്ത്തുകാരുടെ സംഘങ്ങൾക്ക്, പലിശമാത്രം കൊടുത്താൽ മതിയെന്ന കരാറിന്മേൽ എന്നെന്നേക്കുമായി നൽകി എന്ന് നാസിക്കിലെ ശിലാലേഖം തെളിയിക്കുന്നു. (ഉദ്ദേശം 200 ബി. സി.) ഇതാണെന്നു തോന്നു

ണം, കൂട്ടബാങ്കിംഗ് നടപടിയുടെ ആദ്യത്തെ ഉദാഹരണം. ആ രീതിയിൽ അതിനുള്ള പ്രാധാന്യം വലുതാണു്.

വ്യവസായങ്ങൾ 'ശ്രേണി'* രീതിയിൽ സംഘടിതമായതു്, കൈത്തൊഴിലുകാർക്കു് രാഷ്ട്രീയമായും സാമ്പത്തികമായുമുള്ള ശക്തി നൽകി, സ്മൃതികർത്താക്കന്മാർ അതംഗീകരിച്ചു കർശനമായ ജാതിനിയമങ്ങൾക്കു അയവു വരുത്തി. ശ്രേണികൾ ഗവൺമെന്റുവക പല ജോലികളും നിർവഹിച്ചു. സ്മൃതികർത്താക്കന്മാരെല്ലാം ബ്രാഹ്മണരാകയാൽ ഇന്ത്യയിലെ സാമൂഹ്യചരിത്രം എഴുതിയിട്ടുള്ള പലരും ഇക്കാര്യം വിസ്മരിച്ചതായി തോന്നുന്നു. കൈത്തൊഴിലുകാർക്കു് സമുദായത്തിൽ എപ്പോഴും ഉന്നതസ്ഥാനമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അയഥാർത്ഥമായ ജാതിവ്യവസ്ഥിതിയിൽ അവർ ശൂദ്രരായിരുന്നു. രാജപ്രീതിയും ധനവും സമ്പത്തും അധികാരവുമുള്ള ഈ കൈത്തൊഴിലുകാരുടെ സംഘത്തിനു് എതിരായ സ്മൃതിയിലെ പല വ്യവസ്ഥകളും, പ്രായോഗികമായില്ല.

ഭീട(Bhita)യിൽ നടത്തിയ ഉൽഖനനം മേൽപ്പറഞ്ഞതരത്തിലുള്ള തൊഴിൽസംഘങ്ങളുടെ വകയായ പല മുദ്രകളും വെളിച്ചത്തിൽ കൊണ്ടുവരിക ഉണ്ടായി. ഇവയിൽ ഒന്നു്, സർ ജോൺ മാർഷലിന്റെ അഭിപ്രായപ്രകാരം, ബി. സി. മൂന്നാം നൂറ്റാണ്ടിലോ, നാലാം നൂറ്റാണ്ടിലോ ഉള്ളതാണു്. മാർഷൽ ഉൽഖനനം ചെയ്തതു് ഒരു തൊഴിൽസംഘത്തിന്റെ കേന്ദ്രആഫീസാണു്. ഡോ: ബ്ലോക്കി(Dr. Block)ന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, പാടലീപുത്രംപോലുള്ള മഹാനഗരങ്ങളിൽ, ഇന്നത്തെ 'ചേംബർ ഓഫ് കോമേഴ്സ്' പോലുള്ള സ്ഥാപനങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നുവത്രെ.

ഉത്പാദനം ചെയ്യുന്ന കൈത്തൊഴിലുകാർക്കു സമുദായത്തിൽ സമുന്നതസ്ഥാനമില്ലായിരുന്നു. ഇതിൽ നിന്നും ചാതുർവർണ്യത്തിനു് വ്യാവസായികജോലികളോടുള്ള മനോഭാവം മനസ്സിലാക്കാം. നടന്മാർ, ചെപ്പടിവിദ്യക്കാർ, നർത്തകന്മാർ, പക്ഷിപിടുത്തക്കാർ, പാമ്പാട്ടികൾ മുതലായവർക്കു് സാമൂഹ്യമായി അംഗീകാരമില്ലായിരുന്നു. അക്കാലത്തു ജനങ്ങൾ പ്രത്യേകം പ്രതിപത്തി കാണിച്ച തൊഴിലുകൾ, ചായവേല, നെയ്ത്തു്, 'കരായന്ത്രപ്രവർത്തനം' (മെക്കാനിക്സ്), ഖനനം, ശില്പവേല, മരവേല, ലോഹജോലി, കല്പണി, തുന്നൽവേല, വാസ്തുവിദ്യ, കപ്പൽജോലി മുതലായവ ആയിരുന്നു.

മുതലാളിത്തവ്യവസ്ഥിതി, ബുദ്ധന്റെ കാലത്തിനുമുമ്പേ ഉടലെടുത്തതായി സൂചിപ്പിച്ചുവല്ലോ. മൗര്യഗുപ്തയുഗത്തിൽ, സാമ്പത്തികമായുണ്ടായ പുരോഗതിയെപ്പറ്റി ശിലാരേഖകൾ ഉണ്ടു്. സാഞ്ചിസ്തൂപത്തിലുള്ള ശിലാലേഖങ്ങൾ, സമ്പന്നരായ വ്യാപാരികൾ നൽകിയ അസംഖ്യം സംഭാവനകളെപ്പറ്റി വിവരിക്കുന്നുണ്ടു്. അവരെയെല്ലാം 'ശ്രേ

* അന്യോന്യം ഉതവിനൽകുന്നതിനുള്ള സംഘം.

ഷ്ടികൾ' എന്നാണ് വ്യവഹരിച്ചിരിക്കുന്നത്. കെട്ടിടങ്ങൾ പുനരുദ്ധാരണംചെയ്ത അനേകം വ്യാപാരികളുടെ പേരുകൾപോലും എടുത്തുപറയുന്നുണ്ട്. ക്ഷേത്രങ്ങൾക്കും, സന്യാസാശ്രമങ്ങൾക്കും ദാനങ്ങൾ നൽകുക എന്നതും അന്ന സർവ്വസാധാരണമായിരുന്നു. ബുദ്ധമതജൈനമതചരിത്രങ്ങളും, ആ മതങ്ങളുടെ ആരംഭദശയിൽ, വ്യാപാരിവർഗ്ഗക്കാർക്കുണ്ടായിരുന്ന വമ്പിച്ച സമ്പത്തിനെക്കുറിച്ച് സൂചിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്.

സാമ്രാജ്യത്തിൽ കളിയാടിയ സമാധാനം, ആഭ്യന്തരവ്യാപാരത്തിന്റെ വികാസം, ഇവയ്ക്കുപുറമേ, ഈ സാമ്പത്തികോന്നമനത്തിനു മറ്റൊരു കാരണംകൂടി കാണാം. അത് വിദേശവ്യാപാരം, വിശിഷ്യ കടൽമാർഗ്ഗമുള്ള വ്യാപാരമായിരുന്നു. അശോകന്റെ കാലംവരെ, മഗധരാജ്യത്തിന് ഒരു നാവികവ്യാപാരമുണ്ടായിരുന്നതായി തോന്നുന്നില്ല. ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ കാലത്ത് തുറമുഖങ്ങൾ സൂക്ഷിക്കുക, കപ്പൽവ്യവസായം പോഷിപ്പിക്കുക, ജലമാർഗ്ഗഗതാഗതം വികസിപ്പിക്കുക മുതലായവയ്ക്കായി ഒരു നാവികവകുപ്പുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇതിനാസ്പദമായ തെളിവു മൂലം ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെയും ബിന്ദുസാരന്റെയും കാലത്ത് പ്രജകൾക്ക് സമുദ്രവ്യാപാരത്തിൽ താല്പര്യമുണ്ടായിരുന്നോ എന്ന കാര്യം സംശയമാണ്. ഗംഗയിലുണ്ടായിരുന്ന തുറമുഖങ്ങൾ സംരക്ഷിക്കുക, ജലമാർഗ്ഗേണയുള്ള ഗതാഗതം വികസിപ്പിക്കുക, ആവശ്യമായ കപ്പൽനിർമ്മാണത്തെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുക ഇവയെല്ലാം ചന്ദ്രഗുപ്തൻ ചെയ്തിരുന്നതായുള്ളതു വാസ്തവമത്രെ. എന്നാൽ കലിംഗരാജ്യത്തിന്റെ കീഴടക്കലോടുകൂടിയാണ് പല വലിയ തുറമുഖങ്ങളും സാമ്രാജ്യത്തിനധീനമായത്. ഇതിന്റെ ഫലമായി സമുദ്രയാത്രയ്ക്കും വ്യാപാരത്തിനും കൂടുതൽപ്രാധാന്യമുണ്ടായി. അശോകന്റെ സഹോദരിയായ സംഘമിത്ര, കടൽമാർഗ്ഗം സിലോണിൽ പോയതുതന്നെ ഇതിനു മതിയായ ലക്ഷ്യമാണ്. കടൽമാർഗ്ഗം സുനിശ്ചിതവും, പ്രചാരത്തിലിരുന്നതുമായിരിക്കാം, ചക്രവർത്തി സ്വസഹോദരിയെ ആ വഴി അയച്ചത്. പുരാതനപാരമ്പര്യം കൊണ്ട് കലിംഗർ ഒരു നാവികശക്തിയായിരുന്നു. കലിംഗത്തിലേയ്ക്കുള്ള സാമ്രാജ്യവികസനം തീർച്ചയായും വ്യാപാരിവർഗ്ഗത്തിന്റെ സാമ്പത്തികോന്നമനത്തിനിടയാക്കിയിരിക്കും.

ആഭ്യന്തരവ്യാപാരവും ഗവണ്മെന്റ് പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കയും നിയന്ത്രിക്കയും ചെയ്തുവന്നു. കടത്തുവള്ളങ്ങൾ ഏർപ്പെടുത്തുകയും സാമ്രാജ്യമൊട്ടുക്ക സുരക്ഷിതമായ ഗതാഗതമാർഗ്ഗം വികസിപ്പിക്കയും ചെയ്തു. ചാണക്യൻ നിർദ്ദേശിച്ചിരുന്ന വ്യവസ്ഥകൾ വ്യാപാരത്തിന്റെ വളർച്ചയ്ക്കു കാരണമായി. പണ്ടകശാലകൾ, ഗോഡൗണുകൾ, ഗതാഗതവ്യവസ്ഥകൾ ഇവ സൂചിപ്പിക്കുന്ന, വടക്കേ ഇന്ത്യയിൽ സുശക്തമായ കേന്ദ്രഭരണം സ്ഥാപിച്ചതോടുകൂടി, അസാമാന്യമായ സാമ്പത്തികപുരോഗതി ഉണ്ടായതായി ഹാത്തിഗുംഫാശിലാലേഖത്തിൽ പറയുന്നു, ഖാരവേലൻ അദ്ദേഹത്തിനുമുൻപുള്ള ഒരു രാജാവു വെട്ടിയ തോട് വിപുലപ്പെ

ട്ടിയതായി—ആരോഗ്യസംരക്ഷണത്തിൽ ഗവൺമെൻറ് വളരെ ശ്രദ്ധി
ച്ചു—കച്ചവടപ്പാതകൾ സംരക്ഷിക്കുന്നതിന് ആവശ്യമായ ഏർപ്പാടുക
ളും ഗവൺമെൻറ് ചെയ്തിരുന്നു.

പാടലീപുത്രമായിരുന്നു സാമ്രാജ്യത്തിലെ പ്രധാന പട്ടണം. അ
ജാതശത്രുവിനാൽ ബി. സി. ആറാം നൂറ്റാണ്ടിൽ, ഗംഗാനദിയുടെ വക്ക
ത്തിൽ സ്ഥാപിതമായ ഈ നഗരി ലോകപ്രശസ്തി ആർജ്ജിച്ചു. ഭാരതീയ
ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ രാജാക്കന്മാരുടെ ആവാസമെന്ന് പ്രകീർത്തിതമായ 'സുഗാം
ഗേയ'കൊട്ടാരം നഗരത്തിന്റെ നടുവിലായി സ്ഥിതിചെയ്തു. സൂസായിലും
എക്ബറ്റാനയിലുമുണ്ടായിരുന്ന കൊട്ടാരങ്ങളെക്കാൾ അതു് അതിശയിച്ചു
നിന്നു എന്നു് മെഗസ്തനീസ് പറയുന്നു. അവിടെ നടത്തിയ ഖനനങ്ങൾ
ഇതു ശരിയെന്നു വ്യക്തമാക്കുന്നുണ്ടു്. നഗരത്തിന്റെ മുൻഭാഗത്തു് ഒമ്പ
തുനാഴിക നീളത്തിൽ നദി പ്രവഹിച്ചു. അവിടെയുള്ള ഉദ്യാനങ്ങളുടെ
രാമണീയകത്വം, കെട്ടിടങ്ങളുടെ രാജകീയമായ ഗാംഭീര്യവും ഇ
ന്ത്യയിൽ പഴമൊഴിക്കു തുല്യം പരിചിതമായിട്ടുണ്ടു്. കഥാസരിത്സാ
ഗരത്തിൽ, ഗുണാഢ്യൻ (ഒന്നാംനൂറ്റാണ്ടു് ബി. സി.) സംസ്കാര
ത്തിന്റെയും പാണ്ഡിത്യത്തിന്റെയും കലകളുടെയും കളിവീടും, ലോക
നഗരങ്ങളിൽവെച്ചു് രത്നമെന്നു് പാടലീപുത്രത്തെ പ്രശംസിക്കു
ന്നു. നഗരവാസികളുടെ സമ്പത്തിനെയാണു് ഈ പട്ടണത്തെ വിളിച്ചിരുന്നത
ങ്ങളുടെ സ്വഭാവമാണു്. ലക്ഷ്മിയും സരസ്വതിയും അവിടെ സമ്മേളി
ച്ചു. 'പൂക്കളുടെ പട്ടണ'മെന്നു് അറിയപ്പെട്ട പാടലീപുത്രത്തിന്റെ കീ
ർത്തി സാമ്രാജ്യകാലഘട്ടത്തിൽ അനന്യമായിരുന്നു. ഒരു സാർവ്വദേശീയ
നഗരമായിരുന്നു അതു്. അനേകശതാബ്ദക്കാലം അതു് ഇന്ത്യയുടെ ബു
ദ്ധിപരമായ ജീവിതത്തിൽ സ്വാധീനം ചെലുത്തി. പല വിദ്യാർത്ഥിക
ളും പാടലീപുത്രത്തിൽ, അദ്ധ്യയനത്തിനായി കൂടിച്ചേർന്നതായി
സൂചനകൾ ഉണ്ടു്. നഗരത്തിലെ ശാസ്ത്രജ്ഞരെപ്പറ്റി പതഞ്ജലി പ്ര
സ്താവിക്കുന്നുണ്ടു്. ബുദ്ധസാഹിത്യത്തിൽ സുഗാംഗേയപ്രാസാദത്തിനു്,
വേഴ്സോ, ക്യൂറിയസ്, സ്ട്രാബോ ഈ കൊട്ടാരങ്ങൾക്കു് യൂറോപ്യൻ
സാഹിത്യത്തിലുള്ള മാതൃസ്ഥാനംതന്നെ ഉണ്ടു്. ഖാരവേലന്റെ ഹാതി
ഗുംഫാശിലാലേഖം, ഈ കൊട്ടാരത്തിന്റെ പേരു പറയുകയും ഒരു നന്ദരാ
ജാവു് കലിംഗരാജധാനിയിൽനിന്നു കൊണ്ടുപോയ അപൂർവ്വമഹിമയുള്ള
ജൈനവിഗ്രഹം തിരിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു കലിംഗയിൽ സ്ഥാപിച്ചതെപ്പറ്റി
വിവരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്.

പാടലീപുത്രം തടികൊണ്ടാണു് പണിചെയ്തിരുന്നതു്. അക്കാര
ണത്താൽ ഈ നഗരം പൂർണ്ണമായി നശിച്ചശേഷം, അതിന്റെ സ്ഥാനം
നിർണ്ണയിക്കാൻപോലും, പുരാണവസ്തുഗവേഷകർ വിഷമിച്ചു. പാടലീ
പുത്രത്തിനോളം പ്രശസ്തിയില്ലെങ്കിലും, അക്കാലത്തെ മറ്റു മഹാനഗരങ്ങ
ളായിരുന്നു, ലിച്ഛവികളുടെ വൈശാലി, അവന്തിയുടെ തലസ്ഥാനവും
അശോകൻ വൈസ്രോയിയായിരിക്കുകയുംചെയ്ത ഉജ്ജയിനി, ബനാറീസ്

(ശാശ്വതമായ കാശി). പ്രസിദ്ധമായ കലാശാലയുടെ ആസ്ഥാനവും, പ്രവിഖ്യാതതലസ്ഥാനവുമായ തക്ഷശില ഇവ സമ്പൽസമൃദ്ധങ്ങളായിരുന്നു ഇവയും അക്കാലത്തു്. വൈശാലിക്കു് പാടലീപുത്രത്തേക്കാളും പഴക്കമുണ്ടു്. രാമായണത്തിൽ അതേപ്പറ്റി പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. ശ്രീരാമന്റെ പൂർവികരിലൊരാളായ ഇക്ഷ്വാകുവാണു് അതു സ്ഥാപിച്ചതു്. മഹാവീരൻ വൈശാലിയിലെ ഒരു പൗരനായാണു്, ആ പട്ടണക്കാർ കരുതിയതു്. ബുദ്ധനും വൈശാലിയുമായി അടുത്ത ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നു.

ആദ്യകാലത്തെ ബൗദ്ധജൈനസാഹിത്യങ്ങളിൽ, അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്ന ചൈത്യങ്ങളെപ്പറ്റിയും, ക്ഷേത്രങ്ങൾ, ആരാമങ്ങൾ ഇവയെപ്പറ്റിയും ധാരാളം പ്രസ്താവങ്ങളുണ്ടു്. 'ജാതക'കഥകളനുസരിച്ചു് ബുദ്ധന്റെ കാലത്തു് മൂന്നു കോട്ടകളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടിരുന്നു, വൈശാലി. നടവാതിലുകളും കാവൽപ്പുരകളും ഉണ്ടായിരുന്നു കോട്ടയ്ക്കു്. രാജധാനികളല്ലാത്ത നഗരങ്ങളുടെ വളർച്ച സാവകാശത്തിലായിരുന്നു. എങ്കിലും ഭിട്ട (Bhita) എന്ന നഗരം ഇതിനൊരപവാദമാണു്. അവിടെനിന്നു ലഭിച്ചിട്ടുള്ള ശിലാരേഖയിൽനിന്നും, ഒരു വാണിജ്യവ്യവസായകേന്ദ്രമായിരുന്നു ഭിട്ട എന്നു കാണുന്നു. ഗുരുകുലങ്ങളും അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു.

നഗരങ്ങളുടെ വലുപ്പവും അവയിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ജീവിതസൗകര്യങ്ങളും, പണക്കാരായ ആളുകളുടെ ഇടയിൽ പട്ടണജീവിതം, പ്രിയങ്കരമാക്കി. 'നാഗരികർ' (നഗരത്തിൽ താമസിക്കുന്നവർ) പ്രത്യേകം ജീവിതരീതികളും, വാസനകളും ഉള്ളവരും ആഡംബരവും സുഖഭോഗങ്ങളും അനുഭവിച്ചുപോന്നവരും ആയിരുന്നു. വാത്സ്യായനൻ അക്കാലത്തെ നാഗരികജീവിതത്തിന്റെയും, സംസ്കാരത്തിന്റെയും ഒരു ചിത്രം നമുക്കു നൽകുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം, പണവും സംസ്കാരവുമുള്ള ഒരു യുവാവിനു് നഗരജീവിതം അത്യാപേക്ഷണീയമെന്നാണു്. ബൗദ്ധരുടെ അഭിമതം, നല്ല മനുഷ്യൻ നഗരജീവിതം വെടിയണമെന്നായിരുന്നു. നാഗരികമായ ജീവിതം നയിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നവർ, പട്ടണത്തിന്റെ സമീപം വീടു പണിയണമെന്നു വാത്സ്യായനൻ ശുപാർശ ചെയ്യുന്നു. എങ്കിൽ മാത്രമേ തന്റെ പരിചാരകന്മാരായുള്ള ശ്രോതാക്കളെ കിട്ടാൻ കഴിയൂ. കാമസൂത്രത്തിലെ വിവരണമനുസരിച്ചു്, നഗരവാസിയുടെ വീടു് രണ്ടായി വിഭജിച്ചിരുന്നു: ഒന്നു് പുരുഷന്മാർക്കും മറ്റേതു സ്ത്രീകൾക്കും. ഇന്നും ഇന്ത്യയിൽ ഈ രീതി കാണാവുന്നതാണു്. വീടിനുചുറ്റും പൂച്ചെടികളും ഫലവൃക്ഷങ്ങളും നിറഞ്ഞ ഉദ്യാനങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. സാധാരണയായി ഉദ്യാനമധ്യത്തിൽ ഒരു പൊയ്ക ഉണ്ടായിരിക്കും. ഉദ്യാനം, ഗൃഹാവശ്യങ്ങൾക്കും, വിനോദത്തിനും വേണ്ടിയാണു്. ഒഴിവുസമയങ്ങളിൽ വിശ്രമസ്ഥലമായി ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന ഈ ഉദ്യാനങ്ങളുടെ സംവിധാനം വാത്സ്യായനൻ വിവരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ചന്ദ്രികയോടുല്ലസിക്കുന്നതിലേയ്ക്കു്, ചന്ദ്രശാലകൾ അദ്ദേഹം ശുപാർശ ചെയ്യുന്നു.

യുവാക്കന്മാരുടെ മുറികളുടെ വിവരണം നല്കി അക്കാലത്തെ ജീവിതരീതിയുടെ സൂക്ഷ്മചിത്രം തരുന്നു. സുഖഭോഗസൗകര്യങ്ങളെല്ലാമവയിലുണ്ടായിരുന്നു. ഗന്ധപ്പെട്ടികൾ, ചായപ്പെട്ടികൾ, സംഗീതോപകരണങ്ങൾ ഇവ സൂക്ഷിക്കുന്നതിന് അവയിൽ പ്രത്യേക സജ്ജീകരണങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. അലങ്കാരവസ്തുക്കൾക്ക് പ്രത്യേകം മേശ ഉണ്ടായിരുന്നു. കസേരകൾ പ്രചാരത്തിലില്ലായിരുന്നു. തറയിൽ വിരിച്ചിരുന്ന കംബളത്തിലാണ് നാഗരികർ ഇരിക്കാറു്. പൂക്കളാൽ മുറി അലംകൃതമായിരിക്കും. വരാന്തയിൽ തൂണിൽ മൃഗങ്ങളെയും പക്ഷികളെയും സൂക്ഷിച്ചിരുന്നു.

ഇങ്ങനെയുള്ള ഹർമ്മ്യങ്ങളിൽ, നാഗരികൻ അയാൾക്ക് താല്പര്യമുള്ള ലീലാവിനോദങ്ങളിൽ മുഴുകി സമയം കഴിച്ചു. അയാളുടെ അലങ്കാരസാമഗ്രികൾ വിസ്തരിച്ചിട്ടുള്ളതു രസകരമാണ്. നിത്യേനയുള്ള കുളികഴിഞ്ഞശേഷം, സുഗന്ധതൈലം ശരീരത്തിൽ പുരട്ടുന്നു; അല്പമായി പരിമളം പ്രസരിക്കുന്നതായിരുന്നു അയാളുടെ വസ്ത്രങ്ങളും. കണ്ണിൽ നീലാഞ്ജനം എഴുതിവന്നു. ചുണ്ടുകളിൽ ചുവപ്പുചായം പൂശും. മാതൃകപൊകാരിക്കാൻ മെഴുക് അരക്കുകൊണ്ട് അതും തേച്ചുപിടിപ്പിക്കും. അയാൾ രണ്ടുവസ്ത്രം ധരിച്ചുവന്നു. ശരീരത്തിന്റെ മേൽഭാഗത്ത് ഉത്തരീയമാണ്. ബ്രഹ്മചര്യം കഴിഞ്ഞവർ ഉത്തരീയം ധരിക്കണമെന്നാണ് ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങളനുശാസിക്കുന്നതു്. ലിച്ഛവിയുവാക്കന്മാർ ബുദ്ധനെ കാണുവാൻ നീലം, ചോപ്പ്, മഞ്ഞ ഈ നിറങ്ങളിലുള്ള വസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ചുകൊണ്ടുപോയതിനെപ്പറ്റി സൂചനകൾ ഉണ്ട്. ഉത്തരീയം നിറമുള്ള സിൽക്കുകൊണ്ടുള്ളതോ, ഞൊറിവുള്ളതോ, രണ്ടു് ഇഴകളുള്ളതോ ആയിരിക്കും. വിലകൂടിയ വസ്ത്രങ്ങൾ പലപ്പോഴും അയാളുടെ സംസ്കാരത്തിന്റെയും സമുദായത്തിലുള്ള സ്ഥാനത്തിന്റെയും പ്രതിബിംബമായിരുന്നു. ഉദാഹരണത്തിന്, ഭാസന്റെ നാടകത്തിലുള്ള വസന്തസേന എന്ന ഗണിക തന്റെ കാമുകന്റെ വേഷത്തിൽനിന്ന്, അയാളുടെ സമ്പത്തു നശിച്ചുപോയെങ്കിലും, അയാൾ വേഷവിധാനത്തിൽ പരിഷ്കൃതനെന്നു മനസ്സിലാക്കുന്നു.

ശരീരം പരിരക്ഷിക്കൽ ഒന്ന് സാധാരണമായിരുന്നെന്നു തോന്നുന്നു. നാഗരികന്മാർ വ്യായാമത്താൽ ശരീരം ആരോഗ്യദൃഢവും വടിവൊത്തതും ആക്കിവന്നു. അവർ ദിവസവും രണ്ടുതവണ പ്രധാനാഹാരം കഴിച്ചുവന്നു. കുലീനന്മാർ കഴിച്ചിരുന്ന വിവിധഭോജ്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് വാത്സ്യായനൻ നൽകുന്ന വിവരങ്ങൾ രസകരങ്ങളത്രേ. പ്രധാനഭക്ഷ്യസാധനങ്ങളായ അരി, ഗോതമ്പ്, ബാർലി, പാൽ ഇവകൂടാതെ മാംസവും ആഹാരത്തിൽ പ്രാധാന്യം വഹിച്ചു. സൂപ്പായും, പൊരിച്ചും, മറ്റു വിധത്തിലും മാംസം പ്രിയംകരമായ ഒരു ആഹാരസാധനമായിരുന്നു. മഹാഭാരതത്തിൽ, ദ്രൗപദിയുടെ സ്വയംവരസദ്യയിൽ ഉപയോഗിച്ച പലവിധ മാംസങ്ങളെ(മഹിഷത്തിന്റെ ഉൾപ്പെടെ)പ്പറ്റി വിവരിച്ചിരിക്കുന്നതു് സ്മരണീയമാണ്. ബൗദ്ധസാഹിത്യത്തിലും മാംസം കഴിക്ക

ന്നതിനെപ്പററി ധാരാളം സൂചനകൾ ഉണ്ട്. പലവിധത്തിലുള്ള വീഞ്ഞ്, കള്ള്, ആസവം മുതലായവയും സാധാരണോപയോഗത്തിലിരുന്നു. മദ്യപാനം അന്ന് സാധാരണമായിരുന്നു. മദ്യശാലകളുടെമേൽ ചില നിയന്ത്രണങ്ങൾ, ചാണക്യൻ ഏർപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്.

വാത്സ്യായനൻ നമുക്കു തരുന്ന ചിത്രം ധാരാളം വിത്തവും പണവുമുള്ള യുവാക്കന്മാരുടേതാണ്. ജീവിതസുഖങ്ങളെ കാംക്ഷിച്ചുവരും, ഉത്സവാദികളിൽ തല്പരരും, കോഴിപ്പോരുകണ്ടു രസിച്ചുവരും, ചൂതുകളിയിൽ ജാഗരൂകരും, സംഗീതാദികലകളിൽ തല്പരരും, പൊതുവിനോദസ്ഥലങ്ങളെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചുവരുമായിരുന്നു ഇക്കൂട്ടർ. ഗ്രാമത്തിലുള്ള സാധാരണക്കാരന്റെ ജീവിതചിത്രവുമായി ഇതിനു ബന്ധമൊന്നുമില്ല. ശാന്തപൂർണ്ണമായ ഗ്രാമജീവിതത്തിൽനിന്നു ഭിന്നമായി, ജീവിതരീതിയുടേയും ഫലമായി നഗരങ്ങളിൽ വളർന്ന കൃത്രിമമായ പരിഷ്കാരമാണ് വാത്സ്യായനൻ വർണ്ണിക്കുന്നത്.

അക്കാലത്തെ ഉത്സവങ്ങളെയും ആഘോഷങ്ങളെയും പററി ചിലതറിയാൻ നമുക്ക് കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. സംയുക്തനികായ (Samyutta Nikaya)യിൽ, ലിച്ഛവികൾ ആഘോഷത്തോടെ കൊണ്ടാടിവന്ന 'സബ്ബരാത്തി വാർസ്' (Sabbaratti Vars)നെ വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. ലിച്ഛവികൾ ഒന്നടങ്കം ഇതിൽ പങ്കെടുത്തതായി വിവരിക്കുന്നു. ഇതുകളെ സംബന്ധിച്ച ആഘോഷങ്ങളിൽ ഹിന്ദുക്കൾക്കുണ്ടായിരുന്ന താല്പര്യം ആദിമസാഹിത്യത്തിൽനിന്നുതന്നെ കാണാം. വസന്തോത്സവം മുതലായ ഉത്സവങ്ങളെപ്പററി അതിൽ സൂചനകളുണ്ട്. ജൈനന്മാർ, ദീപാളി അവരാണ് ആരംഭിച്ചതെന്നത്രേ പറയുന്നത്. അവരുടെ ഉത്സവം മഹാവീരന്റെ നിർവ്വാണസമയത്ത് ഉണ്ടായിരുന്ന 18 രാജാക്കന്മാർ ദീപം (വിളക്കുകൾ) കൊളുത്തിയതിൽനിന്നത്രേ. ഹിന്ദുക്കളുടെ വിശ്വാസമനുസരിച്ച്, ദീപാളി, ശ്രീരാമൻ വനവാസംകഴിച്ചു തിരിച്ചുവന്നതിനെയാണു കുറിക്കുന്നത്. ഉത്സവം എങ്ങനെ ആയാലും ശരി, പല രേഖകളിൽ ദീപാളി പ്രാചീനകാലംമുതൽക്ക് ആഘോഷിച്ചുവന്നതായി വിവരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. യാദവന്മാരുടെ ഗിരിപൂജ ഇത്തരത്തിലുള്ള പ്രാദേശികങ്ങളായ ഉത്സവങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു. യാദവന്മാർ ഉത്സവങ്ങളിൽ അതീവ തല്പരരായിരുന്നു. ഗിരിപൂജയ്ക്ക് അസംഖ്യം ആടുകളെ അവർ വനത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നു. പുഷ്പോത്സവങ്ങളെപ്പററിയും പ്രസ്താവങ്ങൾ ഉണ്ട്. ഉചിതമായ ആഘോഷത്തോടെ, ഇവയെല്ലാം ആരാധകജനങ്ങൾ കൊണ്ടാടിവന്നു.

ചൂതുകളിയും അന്ന് സർവ്വസാധാരണമായിരുന്നു. അർത്ഥശാസ്ത്രമനുസരിച്ച് ചൂതുകളിക്കാർക്ക് ലൈസൻസുകൊടുക്കയും നിയന്ത്രിക്കയും ചെയ്തിരുന്നു. ഒരു നാഗരികന്റെ വീട്ടിൽ, വാത്സ്യായനന്റെ അഭിപ്രായപ്രകാരം ചൂതുകളിക്കു പ്രത്യേകസ്ഥലം വിട്ടുകൊടുക്കേണ്ടിയിരിക്കും. പ്രാകൃതരൂപത്തിലുള്ള ചൂതുകളി ഗ്രാമപ്രദേശങ്ങളിലും നടന്നുവന്നതായി

തോന്നുന്നു. കന്ദുകക്രീഡയിൽ (പന്താട്ടം, അമ്മാനയാട്ടം മുതലായവ) സ്ത്രീകൾ താൽപര്യം കാണിച്ചു. സ്ത്രീകൾക്കായുള്ള ആരാമങ്ങളിൽ കന്ദുകക്രീഡ നടന്നുവന്നതിനെപ്പറ്റി സൂചനകളുണ്ട്. ഉയർന്നവർഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ട യുവാക്കന്മാർ നായാട്ടിൽ അതിനിവേശം കാണിച്ചു. ഒരിക്കൽ ബുദ്ധൻ വൈശാലിയിലെ വൃക്ഷച്ചുവട്ടിൽ വിശ്രമിക്കവേ, ലിച്ഛാവിയുവാക്കന്മാർ നായാട്ടിന് വേട്ടപ്പട്ടികളോടുകൂടി അവിടെ എത്തുന്നതായി പ്രസ്താവമുണ്ട്. ദുഷ്ടജന്തുസംഹാരത്തിനായി, നായാട്ട്, രാജാക്കന്മാരുടെയും രാജകുമാരന്മാരുടെയും വിനോദങ്ങളിലൊന്നായി ഗണിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ഒരു വിനോദമെന്ന നിലയിലും നായാട്ട് പ്രചാരത്തിലിരുന്നു. ചെറുപ്പക്കാർ വള്ളംകളി, നീന്തൽ, എയ്ത്ത് ഇവയിൽ പങ്കെടുക്കുകയും മത്സരിക്കയും ചെയ്തുവന്നു.

സംഗീതം, നൃത്തം ഇവ സാധാരണമായി അഭ്യസിച്ചിരുന്നു. നാഗരികർ സംഗീതപ്രിയന്മാരായിരുന്നു. വാദ്യങ്ങളായി, വീണ, നിർദ്ദിഷ്ടമായ സ്ഥലങ്ങളിൽ വെള്ളമൊഴിച്ചുള്ള പാത്രങ്ങൾ ഇവ നിർമ്മിച്ചിരുന്നു. നാട്യശാസ്ത്രം പഠിപ്പിച്ചിരുന്നവർക്ക് ജാതിയിൽ താഴ്ന്ന പടിയേ അനുവദിച്ചുള്ളൂ. എന്നാൽ ഉപരിവർഗ്ഗത്തിൽ*, രാജകുടുംബത്തിൽ നാട്യം അഭ്യസിച്ചിരുന്നവർക്ക്, ബഹുമതിയും അധികാരവും ഉണ്ടായിരുന്നു. പാണ്ഡവന്മാരുടെ അജ്ഞാതവാസത്തിന്റെ അവസാനവർഷത്തിൽ, വിരാടരാജധാനിയിൽ, അർജ്ജുനൻ നാട്യശാസ്ത്രവും സംഗീതവും പഠിപ്പിച്ചിരുന്നുവെന്നത് സ്മരണീയമാണ്. ചാണക്യന്റെ പ്രാമാണികമായ അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിൽ, ഈ തൊഴിലിനുള്ള സാമൂഹ്യമായ അംഗീകാരം എടുത്തുകാട്ടുന്നു. അഭ്യസ്തവിദ്യനായ ഒരാൾ അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ട അറുപത്തിനാല് കലകളിൽ, നൃത്തവും സംഗീതവും ഉൾപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. നാട്യാചാര്യന്മാരെപ്പറ്റി ബൗധായനൻ (500 ബി. സി.) പ്രസ്താവിക്കുന്നുണ്ട്. വളരെ പഴക്കമുള്ള ഭരതന്റെ നാട്യശാസ്ത്രം, സംഗീതനൃത്താദികൾ അഭ്യസിക്കേണ്ട രീതികൾ സവിസ്തരം പ്രതിപാദിക്കുന്നു. കൈത്തൊഴിൽകാരുടെ തൊഴിൽക്കാരായ നൃത്തക്കാർക്ക് സമുദായത്തിൽ താണ സ്ഥാനമായിരുന്നു. ഇത് ഒരു ശാപത്തിന്റെ ഫലമായി വ്യാഖ്യാനിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ കലകൾ ജനങ്ങളുടെ പ്രതിഭാപ്രകടനങ്ങളുൾക്കൊണ്ടു, എല്ലാ ജാതിയിലെയും സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ സംഗീതം, നൃത്തം ഇവയിൽ പ്രതിഭ പ്രദർശിപ്പിക്കയും ചെയ്തുവന്നു.

വിദ്യാഭ്യാസത്തിന് സാമാന്യപ്രചാരമുണ്ടായിരുന്നു. ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾ, കർമ്മാനുഷ്ഠാനങ്ങളെ പ്രധാനമായി പരിഗണിക്കുന്നു. വർണ്ണാശ്രമധർമ്മം അനുസരിച്ച് നാലു ജാതികൾക്ക് വിഭിന്നമായ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനുള്ള നിയമങ്ങൾ നിർദ്ദേശിക്കുന്നു. അദ്ധ്യാപനം പ്രധാനമായി ബ്രാഹ്മണന്റെ ജോലിയായിരുന്നു. എന്നാൽ ബുദ്ധന്റെ കാലശേ

* കപിലവസ്തുവിന്റെ ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളിലൊന്ന്.

ഷം, സന്യാസാശ്രമങ്ങൾ നൽകിയ സൗകര്യങ്ങളും, ബുദ്ധമതസന്യാസികളും വിദ്യാഭ്യാസപ്രചരണത്തിൽ പങ്കെടുത്തു. ഒരു സമർത്ഥനായ അധ്യാപകന്റെ കീഴിൽ വിദ്യ അഭ്യസിക്കുക, പ്രഭുക്കന്മാരാണെങ്കിൽ, അദ്ധ്യാപകനെ വീട്ടിൽ നിയമിക്കുക ഇവയായിരുന്നു സാധാരണരീതി. ഉയർന്ന ജാതിക്കാർ വിദ്യാഭ്യാസം അത്യന്താപേക്ഷിതമായി പരിഗണിച്ചു. തക്ഷശില, ഉജ്ജയിനി, ബനാറസ്, ഈ സർവ്വകലാശാലകൾ പ്രാചീനകാലംമുതല്ക്കേ പ്രസിദ്ധങ്ങളായിരുന്നു. പ്രസേനജിത്തുരാജാവ് ഉന്നതവിദ്യാഭ്യാസത്തിന് തക്ഷശിലാസർവ്വകലാശാലയിൽ ചേർന്നിരുന്നു. ധർമ്മപദത്തിൽ (Dharmapada). മഹാലി (Mahali) എന്ന ലിച്ഛാവിരാജാവ്, തക്ഷശിലയിൽ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തശേഷം, സ്വജനങ്ങൾക്ക് വിദ്യാദാനം ചെയ്തു ജീവിതം നയിച്ചിരുന്നതായി പറയുന്നു.

സാഹിത്യപരവും മതപരവുമായിരുന്നു വിദ്യാലയങ്ങളിലും സർവ്വകലാശാലകളിലും നൽകിവന്ന വിദ്യാഭ്യാസം. ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾ, വ്യാകരണം, അലങ്കാരം, ജ്യോതിഷം, സാമുദ്രികശാസ്ത്രം ഇവ സാധാരണമായി പഠിപ്പിച്ചുവന്നു. അവ പഠിക്കേണ്ടതിന്റെ ആവശ്യകതയെപ്പററിയും പലരും പറഞ്ഞിരുന്നു. പാണിനിയുടെ കാലംമുതൽക്കേ (4-ാം നൂറ്റാണ്ട് ബി. സി.) വ്യാകരണപഠനത്തിന്, വളരെ പ്രാധാന്യം ലഭിച്ചു. പാഠപദ്ധതിയിൽ അതിനു വലിയ സ്ഥാനമുണ്ടായിരുന്നു. മഹാഭാരതത്തെയും പുരാണങ്ങളെയും ആസ്പദമാക്കിയായിരുന്നു സാമാന്യവിദ്യാഭ്യാസം. ഇവയുടെ അറിവ് പാണിനിയുടെകാലത്തും ഉണ്ടായിരുന്നു. പാണിനിയുടെ വ്യാകരണസൂത്രത്തിൽ മഹാഭാരതത്തിലെ കഥാപാത്രങ്ങളെപ്പററി ധാരാളം പ്രസ്താവനകളുണ്ട്. പുരാണങ്ങളെപ്പററി സൂചനകൾ ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങളിലും കാണാം. ബുദ്ധന്റെകാലത്തെ വിദ്യാഭ്യാസപ്രചാരത്തെപ്പററി മെഗസ്തനീസ് വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്. സാമ്രാജ്യത്തിനാവശ്യമുള്ള ധാരാളം ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ സൃഷ്ടിച്ചതും ഇക്കാലത്തെ ഇടയിൽ നിലവിലിരുന്ന വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ പരിണതഫലമത്രെ.

സ്ത്രീവിദ്യാഭ്യാസത്തെപ്പററി നമുക്കറിവ് കുറച്ചേയുള്ളു. എങ്കിലും കന്യാസ്ത്രീമഠങ്ങളുടെ സ്ഥാപനം സ്ത്രീവിദ്യാഭ്യാസത്തെ പോഷിപ്പിച്ചിരിക്കണം. ബുദ്ധമതപ്രചാരകന്മാരായ പരിവ്രാജകന്മാർ, നാട്ടിലെങ്ങും നടക്കയും, അങ്ങനെ വിദ്യാഭ്യാസം ഗ്രാമപ്രദേശങ്ങളിലേക്കു വ്യാപിക്കയും ചെയ്തിരിക്കാം.

'ഗൈൽഡ്സ്' (തൊഴിൽസംഘങ്ങൾ) മുഖാന്തിരമായിരുന്നു, സാങ്കേതികവിദ്യാഭ്യാസം. എൻജിനീയർമാരെയും, യന്ത്രശില്പികളെയും ശില്പികളെയും കൂടാതെ കൊല്ലന്മാർ, ലോഹവേലക്കാർ തുടങ്ങിയ സാങ്കേതികജോലിക്കാരെ ശ്രേണി സംഘങ്ങൾ മുഖാന്തരം ഇവയിൽ പരിശീലനം നൽകാനായി സ്ഥാപിച്ചിരുന്നു. ഗിൽഡ്, ചായപ്പണി, ആശാരിപ്പണി ഇവയിലും സാങ്കേതികജ്ഞാനം നൽകിയിരുന്നു. ഇന്നും മററു ഗ്രാമപ്രദേശങ്ങളിൽ കാണപ്പെടുന്ന രീതിയിലുള്ള സംഘങ്ങളും

വിവരിക്കുന്നുണ്ടു്. ഓരോ പ്രത്യേക തൊഴിലിൽപ്പെട്ടവരുടെ സംഘങ്ങളും, തൊഴിൽപരിശീലിക്കുന്നവർക്കു് ഉയർന്ന മാനദണ്ഡം പാലിച്ചുവന്നിരുന്നു.

വൈദ്യശാസ്ത്രത്തിനും അക്കാലത്തു് അഭിവൃദ്ധിയുണ്ടായി. വൈദ്യം, ഇന്ത്യയിൽ പഴയകാലംമുതൽക്കുള്ള ശാസ്ത്രമാണു്. പ്രാചീനബുദ്ധമതഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ വൈദ്യന്മാരെപ്പററി പരാമർശമുണ്ടു്—സകല ജീവജാലങ്ങളോടും കരുണകാണിക്കുന്ന ബൗദ്ധമതാദർശങ്ങൾ സംഘടിതമായ ചികിത്സയ്ക്കു പ്രാമാണ്യം നൽകി. രോഗികളെ ചികിത്സിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ, അശോകൻ സ്ഥാപിച്ച ആസ്പത്രികൾ ഒരു പുതിയ കാൽവെപ്പായിരുന്നു.

മൗര്യന്മാരുടെകാലത്തു് സ്ത്രീകൾക്ക സമുദായത്തിൽ പൊതുവേ ഉണ്ടായിരുന്ന സ്ഥാനത്തെപ്പററി പറയുക വിഷമമാണു്. എന്നാൽ അവർക്ക ധാരാളം സ്വാതന്ത്ര്യം അനുവദിക്കപ്പെട്ടിരുന്നുവെന്നു് സ്ത്രീകൾ ധാരാളമായി ബൌദ്ധഭിക്ഷുണികളായതും, സന്യാസിനികളാകയും, കൊട്ടാരങ്ങളിലും കുടിലുകളിലും തുല്യസ്വാതന്ത്ര്യത്തോടെ നാടൊട്ടുക്ക സഞ്ചരിക്കയും ചെയ്തതിൽനിന്നു് മനസ്സിലാക്കാം—ഉപാദ്ധ്യായന്റെ കഥകളും, സ്ത്രീസ്വാതന്ത്ര്യത്തെ തെളിയിക്കുന്നു. പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധയുള്ള കാര്യമാണു് അക്കാലത്തെ സ്ത്രീകളുടെ വസ്ത്രധാരണരീതി. സാരി എന്നു പ്രചാരത്തിൽവന്നു, എന്നു നമുക്കറിവാൻ നിവൃത്തിയില്ല—എന്നാൽ അടുത്ത കാലത്തു് അരികമേടു(Arikamedu)വിൽ നടത്തിയ ഗവേഷണങ്ങളിൽനിന്നും, ഇന്നത്തെ സ്ത്രീകളെപ്പോലെ സാരിയുടുത്തിട്ടുള്ള സ്ത്രീകളുടെ പ്രതിമ കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. ഈ സ്ഥലം തെക്കെ ഇന്ത്യയിലാണു്; പ്രതിമയാകട്ടെ ഒന്നാം നൂററാണ്ടു് ബി. സിയിലേതും. ഇതിൽനിന്നു് തെക്കെ ഇന്ത്യൻസ്ത്രീകൾ പ്രാചീനകാലത്തും സാരിയുടുത്തിരുന്നതായി അനുമാനിക്കാം.

ഇടത്തരക്കാരുടെ ജീവിതം, മൗര്യന്മാരുടെ കാലത്തു്, പരിഷ്കൃതവും ക്രമീകൃതവും ഉയർന്നതോതിലുള്ളതുമായിരുന്നു. നല്ല വീടുകളിൽ, മനോഹരമായ ചുററുപാടിൽ അവർ ജീവിച്ചു. അവർ ധർമ്മശാസ്ത്രാനുസരണം ആത്മസംതൃപ്തിയോടും, സമുദായത്തിൽ ഉറച്ച നിലയോടും ജീവിച്ചു. തന്റെ നിലയ്ക്കനുയോജ്യമായി അവർ കർത്തവ്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിച്ചു. അവരുടെ കുടുംബജീവിതവും സാമൂഹ്യജീവിതവും നിയമാനുസൃതമായിരുന്നു. ക്ഷേമവും അഭിവൃദ്ധിയും കളിയാടിയ ഒരു മഹാസാമ്രാജ്യത്തിലെ പ്രജ എന്ന നിലയിലുള്ള സൗഭാഗ്യങ്ങൾ അവരെ ചൂഴ്ന്നുനിന്നു. ജീവിതാവശ്യങ്ങളും, നല്ല മസ്ലിൻ, നല്ല ആഹാരം, വീഞ്ഞു് ഇടങ്ങിയ സുഖഭോഗവസ്തുക്കളും, ഉദ്യാനങ്ങൾ, വിനോദങ്ങൾ, സഞ്ചാരസൗകര്യം തുടങ്ങിയ പരിഷ്കൃതജീവിതസുഖങ്ങളും അന്നു് സാധിതപ്രായങ്ങളായിരുന്നു.

ബുദ്ധന്റെ നിർവ്വാണംമുതൽ, മൗര്യസാമ്രാജ്യാധഃപതനംവരെയുള്ള കാലത്ത്, ഹിന്ദുസമുദായം ഒരു വിധത്തിൽ പുനസ്സംഘടിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. ആര്യവർഗ്ഗത്തിൽപ്പെടാത്തവരും പ്രബലന്മാരുമായ ലിച്ഛവികൾ, മല്ലന്മാർ മുതലായവർ ക്ഷത്രിയന്മാരായി ഹിന്ദുമതത്തിൽ സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടു. ഇവർ ആര്യവർഗ്ഗക്കാരാണെന്നു കാണിക്കാൻ ചില ചരിത്രകാരന്മാർ വളരെ പാടുപെട്ടിട്ടുണ്ട്. മനു അവരെ വ്രാത്യക്ഷത്രിയന്മാർ എന്നു വർണ്ണിക്കുന്നതിൽനിന്നുതന്നെ ഒരു ഒത്തുതീർപ്പുണ്ടായതായി മനസ്സിലാക്കാം. ഈ വർഗ്ഗക്കാരുടെ രാഷ്ട്രീയപ്രാധാന്യം തള്ളിക്കളയാൻ അസാദ്ധ്യമായിരുന്നു. അവർ വ്രാത്യന്മാരും വിവാഹബന്ധത്താൽ മഹാസാമ്രാജ്യങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെട്ടവരുമായിരുന്നു. ആഭീരവർഗ്ഗക്കാരും മഹാഭാരതത്തിൽ കർണ്ണനാൽ അധിക്ഷിപ്തരായ മദ്രന്മാരും, പല രാജകുടുംബങ്ങളുമായി വിവാഹബന്ധിതരായിരുന്നു. ഹിമവൽസാനുപ്രദേശത്തെ സ്ത്രീകൾ അന്നും, ഇന്ത്യൻരാജാക്കന്മാരുടെ അന്തഃപുരത്തിൽ വളരെ പ്രിയങ്കരർ ആയിരുന്നു. ഈ വർഗ്ഗങ്ങളെയെല്ലാം പുതിയ ആര്യസമുദായത്തിൽ സ്വീകരിച്ചു. മൗര്യകാലഘട്ടത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ അവർക്ക് ആര്യന്മാർക്കുള്ള അവകാശങ്ങൾ സമുദായത്തിൽ സിദ്ധിക്കയും ചെയ്തു.

മറ്റൊരു പ്രധാനകാര്യം പുതിയ ദൈവങ്ങളുടെ പിറവിയാണ്. പല പഴയ ദൈവങ്ങളും വിസ്മൃതപ്രായരായി. പാണിനിയിൽ വാസുദേവനെപ്പററി പറഞ്ഞുകാണുന്നു. കൃഷ്ണാരാധനാസമ്പ്രദായം പ്രാധാന്യത്തിൽ വരുന്നതു പിന്നീടാണെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനായ ബലരാമൻ ബി. സി. മൂന്നാം നൂററാണ്ടുമുതൽക്കേ, ദൈവമായി ആരാധിക്കപ്പെട്ടു. മി. കെയിന്റെ (Mr. Kane—ധർമ്മശാസ്ത്രചരിത്രം—രണ്ടാം വാല്യം) അഭിപ്രായപ്രകാരം, സ്കന്ദനെ മൗര്യകാലത്ത് പൂജിച്ചിരുന്നു. ശിവനു വീണ്ടും പ്രാമാണ്യമുണ്ടായി. പുരാണങ്ങളുടെയും മഹാഭാരതത്തിന്റെയും ആദ്യരൂപത്തെപ്പററിയുള്ള സൂചനകളും കാണിക്കുന്നു, ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ പുരാണദൈവങ്ങൾക്കു ജനസമ്മതി ലഭിച്ചിരുന്നതായി കാണാം.

സംസ്കൃതത്തിന്റെ വളർച്ച മൗര്യകാലഘട്ടത്തെ, ഇന്ത്യൻസംസ്കാരത്തെസ്സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അടിസ്ഥാനപ്രാധാന്യമുള്ളതാക്കുന്നു. പാണിനിയുടെ 'അഷ്ടാധ്യായി' സംസ്കൃതത്തിൽ ഒരു വഴിത്തിരിവാണ്. സംസ്കൃതം 'പൂർണ്ണതയെത്തിയ' ഭാഷയായിത്തീരുന്നു. പാണിനി ചമച്ച വ്യാകരണം, വൈയാകരണന്മാർക്ക് ഇന്ന് ഒരു മാതൃകയാണ്. എന്നാൽ ഭാഷയെ നിയമങ്ങളുടെയും നിബന്ധനകളുടെയും ചട്ടക്കൂട്ടിലിട്ട് ഞെരിച്ചത്, ക്ലാസിക്ക് ഘട്ടത്തിനുശേഷം, സംസ്കൃതത്തിന്റെ വളർച്ച നിലയ്ക്കുന്നതിനുള്ള കാരണമാണെന്നും വാദിക്കാവുന്നതാണ്. കാലം നീങ്ങിയതോടുകൂടി, അപാണിനീയം (പാണിനിക്കു വിരുദ്ധമായത്) ഒരു വലിയ നിയമലംഘനമായി. ഇതു പിന്നീടുവന്ന ഒരു സംഭവവികാസമാണ്,

ബി. സി. 500-നും, 150-നും ഇടയ്ക്ക്, കാത്യായനന്റേയും പതഞ്ജലിയുടേയും മഹത്കൃതികളും, പാണിനിക്കു ലഭിച്ച ആധിപത്യവും, സംസ്കൃതത്തിന് ഇന്നുള്ള രൂപവും ആകൃതിയും നൽകി. ഇതിന്റെ ഫലമായി ഈ കാലഘട്ടം സാഹിത്യത്തിന്റെ അസാമാന്യമായ വളർച്ചയെ ദർശിച്ചു. എന്നാൽ, അവയിൽ അല്പം ചിലവ മാത്രമേ നമുക്ക ലഭിച്ചിട്ടുള്ളൂ. കാളിദാസനെ നാം മാളവികാഗ്നിമിത്രത്തിൽ ക്ലാസിക്ക കവികളായി വർണ്ണിക്കുന്ന (സൗമില്ല്യ) ഭാസന്റേയും അഗ്നിമിത്രന്റേയും കാലത്തിനോടടുത്ത് വയ്ക്കുന്നതായാൽ അദ്ദേഹം ഈ കാലയളവിൽ പ്രശോഭിക്കുന്നു. സ്വപ്നവാസവദത്തം ഇക്കാലഘട്ടത്തിലെ ഒരു കൃതിയാണെന്നു തോന്നുന്നു. പഞ്ചരാത്രവും ഊരുഭംഗവും, ഇന്ന് നാം അറിയുന്ന മഹാഭാരതകഥയിൽനിന്നും വ്യത്യസ്തമായ ഒരു പാഠത്തിനെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി രചിച്ചതാണെന്നുള്ളതിനും ലക്ഷ്യങ്ങളുണ്ട്.

മൗര്യകലയെപ്പറ്റി നമുക്ക കൂടുതൽ ഉറപ്പിച്ചു പറയാൻ കഴിയും. അശോകൻ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ പല ഭാഗങ്ങളിലും പണിയിപ്പിച്ച ശിലാസ്തംഭങ്ങളിലും, ബാർഹട്ടിലും സാഞ്ചിയിലും നിർമ്മിച്ച സ്തൂപങ്ങളിലും, ഗയയ്ക്കു സമീപം ആജീവകർക്ക കൊടുത്ത ഗുഹകളിലും ഉള്ള കൊത്തുപണികൾ, മൗര്യകലയുടെ അവശിഷ്ടങ്ങളാണ്. ഒരു പ്രാമാണികന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, "ഈ ശില്പങ്ങൾക്ക ശ്രേഷ്ഠമായ ഭാവഭംഗിയും, സംസ്കാരസമ്പന്നമായ ആവിഷ്കരണരീതിയും, സാങ്കേതികപൂർണ്ണതയും ഉണ്ട്." അജന്ത, ഭാജ് തുടങ്ങിയ പിൽക്കാലസങ്കേതങ്ങളുടെയും മുന്നോടിയായ ആജീവകഗുഹകൾ കലാശില്പവിദ്യയുടെ അതിശയങ്ങളാണ്. ശിലാശാസനങ്ങളിൽനിന്നും നാം അറിയുന്നതുപോലെ അവ ചക്രവർത്തിയുടെ (അശോകന്റെ) നിയോഗമനുസരിച്ച് നിർമ്മിച്ചതാണ്. ഡി. ഹാവൽ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നത്, ബാർഹട്ടിലും സാഞ്ചിയിലുമുള്ള കൊത്തുപണികൾ, ആദ്യന്തം താദാത്മ്യമായ കലാംശങ്ങളുടെ സംയോജനഫലമാണെന്നാണ്.

ഈ കാലഘട്ടത്തിലെ ശിലാസ്തംഭങ്ങൾ കഴിച്ചുള്ള ശില്പവിധാനങ്ങളെപ്പറ്റി നമുക്കുള്ള അറിവ് അല്പമാത്രമാണ്. എങ്കിലും നാനാഭാഗ പണിതുള്ള, പിൽക്കാലത്തു പുനരുദ്ധരിക്കുകയും പരിഷ്കരിക്കുകയും അനേകം ശതാബ്ദങ്ങൾ വികസിക്കുകയും ചെയ്ത സമ്പ്രദായത്തിന്റെ മഹത്തായ ശില്പകലാവിലാസത്തെപ്പറ്റി നമുക്കറിയാം. ഈ കാലഘട്ടത്തിലെ, സ്തൂപങ്ങളുള്ള വിശാലമായ ഒരു ഭൂഭാഗം ഭരിച്ചപ്പോൾ, ഈ രാജകീയമനോഭാവത്തിന്റെ പ്രഭാവം സുതരാം വ്യക്തമാക്കപ്പെടുകയുമായി. ചുരുക്കിപ്പറയുന്നതായാൽ, മൗര്യർ ഭരിച്ച ഒന്നരനൂറ്റാണ്ടുകാലത്തു്, നാഗരികതയും, കലകളും സംസ്കാരവും സമ്പന്നമാകയും, തൽഫലമായി ഇന്ത്യയെ, അക്കാലത്തെ ഏറ്റവും വലിയ രാജ്യങ്ങളുടെ പന്തിയിൽ ഒരു വിശിഷ്ടാധിപത്യമായ സ്ഥാനത്തിന് അർഹയാക്കിത്തീർക്കുകയും ചെയ്തു.

സാമ്രാജ്യങ്ങളുടെ കാലം (തുടർച്ച)

അവസാനത്തെ മൗര്യചക്രവർത്തിയെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യാധിപനായ പുഷ്യമിത്രൻ വധിച്ചതുമൂലം, സാമ്രാജ്യം ഉടനടി തകരുകയുണ്ടായില്ല. ഹിന്ദുസ്ഥാൻ സാമ്രാജ്യം (കലിംഗം ഒഴികെ) പുഷ്യമിത്രന്റെ നിയന്ത്രണത്തിലായി. അദ്ദേഹം സേനാധിപതി എന്ന സ്ഥാനമേ ഉപയോഗിച്ചിരുന്നുള്ളു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ അഗ്നിമിത്രൻ, വൈസ്രോയി ആയിരുന്നപ്പോഴെ, ഭിൽസാ(Bhilsa)യിലെ മഹാരാജാവ് എന്ന സ്ഥാനം സ്വീകരിച്ചിരുന്നു. രാജകീയബിരുദങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിലും സേനാപതി പുഷ്യമിത്രൻ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാമ്രാജ്യാധിപത്യത്തെ തെളിയിക്കുവാൻ ഒരു അശ്വമേധയാഗം നടത്തി. ഇതിന്റെ പ്രാധാന്യനിമിത്തം പതഞ്ജലിയും കാളിദാസനും ഇതേപ്പറ്റി അവരുടെ കൃതികളിൽ പറയുന്നുണ്ട്. ഖണ്ഡിതമായി പ്രസ്താവിക്കുക സാദ്ധ്യമല്ലെങ്കിലും, അഗ്നിമിത്രന്റെ രാജധാനിയായ ഭിൽസാ (Bidisa or Bhilsa)യിൽ ആയിരിക്കാം, കാളിദാസൻ ജീവിച്ചതും, തന്റെ കൃതികൾ രചിച്ചതും. നാലുനൂറ്റാണ്ടിനുശേഷം, ചന്ദ്രഗുപ്തവിക്രമാദിത്യന്റെ കാലത്താണ് കാളിദാസൻ ജീവിച്ചിരുന്നത് എന്നു പല ചരിത്രകാരന്മാരും ഇന്നും അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. എങ്കിലും ഈ സിദ്ധാന്തത്തിന് ഇന്ന് അധികം അനുയായികളില്ല. ഗംഗാതടത്തിലും പഞ്ചാബിലുമുള്ള സാമ്രാജ്യഭാഗങ്ങൾ, അഗ്നിമിത്രന്റെ പിൻഗാമികൾ ഭരിച്ചുപോന്നു.

കിഴക്കുള്ള പ്രവിശ്യകൾ, പ്രത്യേകിച്ച്, പുഷ്യമിത്രനുമുമ്പേ മൗര്യന്മാരുടെ അധികാരത്തെ വലിച്ചെറിഞ്ഞ കലിംഗം, കൂടുതൽ പ്രാബല്യത്തോടെ സ്വാതന്ത്ര്യാധികാരം വഹിച്ചു. കലിംഗസിംഹാസനത്തിൽ, 183 ബി. സി.യിൽ ആരൂഢനായ ഖാരവേലന്റെ കാലത്ത്, കലിംഗയുടെ പ്രതാപം വീണ്ടും ഉച്ചത്തിലെത്തി. നമുക്കു ലഭ്യമായിട്ടുള്ള, ആദ്യത്തെ വിശദമായ ചരിത്രരേഖ, ഖാരവേലന്റെ നേട്ടങ്ങളെ കുറിക്കുന്ന ഹാത്തിഗുംഫാശിലാലേഖനമാണ്. ഇരുപത്തിനാലാമത്തെ വയസ്സിൽ, ഖാരവേലൻ കലിംഗയിലെ രാജാവായി. തന്റെ രാജ്യത്തിന്റെ അതിരുകൾ തെക്കോട്ടു വ്യാപിക്കുന്നതിലേയ്ക്കാണ് അദ്ദേഹം ആദ്യം യുദ്ധംചെയ്തത്. ശ്രീ ശാതകർണ്ണിയുടെ കീഴിൽ ആന്ധ്രഭൃത്യന്മാർ (Andhra Bhrityas) സുശക്തരായിരുന്നു. പല യുദ്ധങ്ങൾക്കുശേഷം, ഡക്കാൻ മുഴുവനും ഖാരവേലൻ തന്റെ കീഴിൽ കൊണ്ടുവന്നതായി തോന്നുന്നു. 171 ബി. സി. യിൽ അദ്ദേഹം മഗധ ആക്രമിച്ചു. അവിടം ഭരിച്ചിരുന്നത് അഗ്നിമിത്ര

ന്റെ പുത്രനായ ബൃഹസ്പതിമിത്രനായിരുന്നു. പാടലിപുത്രം, ഖാരവേലൻ കീഴടക്കി. ജൈനന്മാരോടു് സ്നേഹാദരവതിലാണ്, അദ്ദേഹം വർദ്ധിപ്പിതെന്നു തോന്നുന്നു.

അക്കാലത്തു് ഇന്ത്യയുടെ വടക്കുപടിഞ്ഞാറൻ അതിർത്തിയിൽ, വിദേശീയരുടെ പ്രാബല്യം വളർന്നു. കയോർസു (Kaorsu) സിങ്കിയാംഗ് ഈ സ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നും, ഹൂണനേതാവായ ഗിയു (Giyu), യുവെച്ചികൾ എന്ന ഒരു അപരിഷ്കൃതവർഗ്ഗക്കാരെ ഓടിച്ചു. അവരാകട്ടെ ശാകന്മാരെ (Sakas) ഓടിച്ചു് അവരുടെ വാസസ്ഥലങ്ങൾ പിടിച്ചെടുത്തു. തന്മൂലം ശാകന്മാർ ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു കടക്കാൻ നിർബ്ബന്ധിതരായി. ഉജ്ജയിനിപോലും അവർ ആക്രമിച്ചു. ബി. സി. 57-ൽ, ഹിന്ദുക്കളുടെ വിശ്വാസപ്രകാരം ഉജ്ജയിനിയിലെ വിക്രമാദിത്യൻ ശാകന്മാരെ തോല്പിച്ചോടിച്ചു. ഈ വിജയത്തെ സ്മരിക്കാനായി അദ്ദേഹം ശാകാരി എന്ന സ്ഥാനപ്പേർ എടുക്കുകയും, ഒരു പുതിയ അബ്ദം, (വിക്രമസംവത്സരം) ആരംഭിക്കയും ഉണ്ടായി. ഹിന്ദുക്കളുടെ ഇടയിൽ ഇന്നും ഈ പുതിയ അബ്ദത്തിനു് വളരെ പ്രചാരമുണ്ട്. ഇങ്ങനെ ശാകന്മാർ തോല്പിക്കപ്പെട്ടെങ്കിലും, ഹിന്ദുക്കുഷ് താഴ്വരകളിൽ താവളമുറപ്പിച്ചിരുന്ന യുവെച്ചികൾ, അതിർത്തിപ്രദേശത്തു് അധികാരം ഉറപ്പിക്കാൻ യത്നിച്ചു. കുഷാനന്മാർ എന്ന പേരാലറിയപ്പെടുന്ന ഈ വർഗ്ഗം, കനിഷ്കൻ എന്ന പ്രതാപശാലിയായ രാജാവിന്റെ കീഴിൽ, മഥുരവരെയെങ്കിലും തങ്ങളുടെ ശക്തി ഉറപ്പിച്ചിരിക്കണം. ഉത്തരേന്ത്യയിലെ സാമ്രാജ്യാധഃപതനം അവർക്കു് സഹായകമായിരുന്നു. ഹിന്ദുക്കുഷ്പ്രദേശത്തു താമസിച്ചപ്പോൾ, യുവെച്ചികൾക്കു് വലിയ മാറ്റം സംഭവിച്ചു. അവർ ബുദ്ധമതത്തിന്റെ പ്രേരണയ്ക്കു വശംവദരായി. ഗംഗാതടംവരെ അധികാരം പരത്തിയ കനിഷ്കൻ ഒരു ബുദ്ധമതാനുയായി ആയിരുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധികാരസ്ഥാനം മദ്ധ്യേഷ്യയിലായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ബുദ്ധമതം സ്വീകരിക്കയും പ്രചരിപ്പിക്കയും ചെയ്തുവെങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിനു് ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ വലിയ പ്രാധാന്യം ഇല്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ ഹവിഷ്കനെപ്പററി വലിയ വിവരമൊന്നുമില്ല. വാസുദേവന്റെ കാലത്തോടെ, കുഷാൻസാമ്രാജ്യം ഒരു ഹിന്ദു സാമ്രാജ്യമായി മാറി.

നാം ഓർക്കേണ്ട ഒരു കാര്യമാണ്, ഇന്ത്യയിലെ കുഷാൻസാമ്രാജ്യമെന്നാൽ, ചില പ്രവിശ്യകളുടെ കീഴടക്കൽമാത്രമാണെന്നു്. അതു് ഒരു ജനതയെ മറ്റൊരു ജനത കീഴടക്കിയതല്ല. അഫ്ഗാനിസ്ഥാനിൽ വ്യാപിച്ച ആ സാമ്രാജ്യം, പാടലീപുത്രത്തിലെ സാമ്രാജ്യശക്തിയുടെ ക്ഷയത്തോടെ, ഇന്ത്യയുടെ ഉള്ളിലേയ്ക്കുകൂടി വ്യാപിച്ചു എന്നുമാത്രം. വാസുദേവന്റെ ഹിന്ദുമതസ്വീകരണത്തോടെ, കുഷാൻസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ പ്രാരംഭത്തിലുണ്ടായിരുന്ന വൈദേശികസ്വഭാവംകൂടി നഷ്ടപ്പെട്ടു. ഇതുപോലെതന്നെയാണു് ഇന്ത്യയിലെ ഗ്രീക്കരാജാക്കന്മാരുടെ കഥയും. ഇന്ത്യ ഗ്രീക്കുകാർ കീഴടക്കപ്പെടുകയുണ്ടായിട്ടില്ല. അലക്സാണ്ടറുടെ പടയോട്ടത്തി

നശേഷം, ഒരു ഗ്രീക്ക് സൈന്യവും സിന്ധുനദി കടന്നിട്ടില്ല. ഇന്ത്യൻ അതിർത്തിയിലെ ചില ബാക്ട്രിയരാജാക്കന്മാർ, ഉള്ളിലേക്കു തങ്ങളുടെ ശക്തി വ്യാപിപ്പിച്ചു. അവരും ഗവർണ്ണർമാർ മാത്രമായിരുന്ന ചിലർ പിന്നീട് പ്രാദേശികരാജാക്കന്മാരായി. ഇന്ത്യയിലൊരിടത്തും ഗ്രീക്കുജനത താമസിച്ചതിന്റെ ലക്ഷ്യമില്ല. ഇതുമതി ചില യൂറോപ്യൻ ഗ്രന്ഥകാരന്മാർ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ള വാദമുഖങ്ങൾ ഖണ്ഡിക്കാൻ. അതായത്, മൗര്യസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ തകർച്ചയ്ക്കുശേഷം രണ്ടു ശതാബ്ദം വടക്കേ ഇന്ത്യ, ഗ്രീക്കുകാരുടെയും കുഷാനന്മാരുടെയും ആധിപത്യത്തിലിരുന്നുവെന്ന വാദം.

ഒന്നാം നൂറ്റാണ്ടു ബി. സി.യിൽ ശുംഗന്മാരുടെ ശക്തിക്ഷയം മുതൽ, ഭരശിവന്മാരുടെ (Bharasivas) ഉയർച്ചവരെയുള്ള കാലത്ത്, ഒരു കേന്ദ്രസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അഭാവം നാം കാണുന്നു. കുഷാനന്മാരുടെ ശക്തി അലഹബാദുവരെ അല്പകാലത്തേക്കു എത്തിയിരിക്കാൻ ഇടയുണ്ട്. എന്നാൽ വാസുദേവന്റെ കാലശേഷം ആ ശക്തി ഉയർന്നു പോലെതന്നെ അതിവേഗം നിലംപതിച്ചു. പശ്ചിമരാജപുത്താനയിൽ അന്ന് അധിവസിച്ച ഒരു പ്രബല റിപ്പബ്ലിക്കൻവർഗ്ഗമായ യൗധേയന്മാരുടെ കീഴിലുള്ള വിപ്ലവത്തിന്റെ ഫലമായാണ് അവരെ ഇന്ത്യയിൽനിന്നും പുറത്താക്കിയതെന്ന് കരുതപ്പെടുന്നു. യൗധേയന്മാരുടെ വിക്രമപരാക്രമങ്ങൾ അവരുടെ ശത്രുക്കൾപോലും സമ്മതിച്ചിട്ടുണ്ട്. (ഉദാ: രുദ്രദാമന്റെ ശിലാലേഖം.) അവർ ഒരു ദേശീയവിപ്ലവം കുഷാനന്മാർക്കെതിരായി നയിച്ചു. അക്കാലത്തുള്ള എതിർപ്പിനെക്കുറിക്കുന്ന അവരുടെ നാണയങ്ങൾ പഞ്ചാബിൽനിന്ന് കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. (യൗധേയ ഗണസ്യ ജയ) മറ്റു റിപ്പബ്ലിക്കൻവർഗ്ഗക്കാരായ മാളവന്മാരും, അർജ്ജുനായനന്മാരും ഈ ദേശീയവിപ്ലവത്തിൽ ഭാഗഭാക്കുകളായതായി തോന്നുന്നു. കുഷാൻ അധികാരം നിശ്ശേഷം നിലംപതിച്ചതിനുശേഷമാണ്, ഭരശിവന്മാർ ഇന്നത്തെ ബഘേൽഖണ്ഡിൽനിന്നും വന്ന്, വടക്കേഇന്ത്യയിൽ ആധിപത്യം ഉറപ്പിച്ചത്. ഭരശിവന്മാർ ശിവന്റെ പ്രീതിക്ക് തങ്ങൾ പാത്രീഭൂതരാണെന്നു വിശ്വസിക്കുകയും, എപ്പോഴും ശിവന്റെ പ്രതിരൂപം തോളിൽ വഹിക്കുകയും ചെയ്തു. സാമ്രാജ്യാധിപത്യത്തെക്കാണിക്കുന്ന പ്രാചീനസമ്പ്രദായമായ പത്ത് അശ്വമേധയാഗങ്ങൾ അവർ ചെയ്തതായി ഔദ്യോഗികപ്രഖ്യാപനമുണ്ട്—വീരസേനൻ ആകുന്നു അവരുടെ വംശത്തിലെ ഏറ്റവും മഹാനായ രാജാവ്—പിൻവലിഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്ന കുഷാനന്മാരുമായി തുടർച്ചയായി യുദ്ധംചെയ്യുന്നതിന് അവർ തങ്ങളുടെ ശാഖകൾ വിദിശയിലും മഥുരയിലും സ്ഥാപിച്ചു. അവസാന ഭരശിവ(നാഗ)രാജാവായ ഭവനാഗൻ, ഉയർന്നുവന്ന ശക്തിയായ വാകാടകന്മാരുമായി സഖ്യം ചെയ്തു. ഔപചാരികമായി വാകാടകസാമ്രാജ്യം സ്ഥാപിച്ചത് 284 എ. ഡി.യിലാണ്. പ്രശസ്ത വാകാടകരാജാവായ പ്രവരസേനൻ ഒന്നാമൻ ചക്രവർത്തിബിരുദം സ്വീകരിക്കുകയും, സാധികാരം ഹരിതന്മാർ ഭൂപർ പരത്തുകയും

ഉണ്ടായി. 'വിന്ധ്യശക്തി' എന്നറിയപ്പെടുന്ന വകടകന്മാരുടെ, പ്രതാപത്തെ പുരാണങ്ങൾ ഉൽഘോഷിക്കുന്നുണ്ട്. ഒരു നൂറ്റാണ്ടിനുമേൽ, വകടകന്മാർ മദ്ധ്യേന്ത്യയിൽ ക്ഷേമവും സമാധാനവും പുലർത്തുകയും, കുഷാനന്മാരുടേയും യവനന്മാരുടേയും കൊള്ളമൂലം ഇളക്കംതട്ടിയ യാഥാസ്ഥിതിക സാമൂഹ്യവ്യവസ്ഥിതി പുനഃസ്ഥാപിക്കയും ഉണ്ടായി. നന്ദിവർദ്ധനം ആയിരുന്നു അവരുടെ തലസ്ഥാനം—പ്രവരസേനന്റെ ഒരു ശിലാലേഖത്തിൽ പറയുന്നത് തന്റെ വംശം സാമ്പത്തികവും നീതിന്യായപരവുമായ ഭരണത്തെ, ഒരു ശതാബ്ദംകൊണ്ട് പുഷ്ടിയിൽ എത്തിച്ചുവെന്നാണ്—അതിശയോക്തിപരമായിരിക്കാം ഈ പ്രസ്താവമെങ്കിലും വകടകന്മാരുടെ പ്രതാപത്തെ ഇതു സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

പ്രവരസേനന്റെ പുത്രനായ ശർവസേനൻ, രാജവംശത്തിന്റെ ഒരു ശാഖ ബാസിമിൽ (Bassim) സ്ഥാപിക്കുകയും, ക്രമേണ അവരുടെ ശക്തി ദക്ഷിണകർണ്ണാടകംവരെ എത്തിക്കുകയുമുണ്ടായി. മദ്ധ്യേന്ത്യയിലെ വകടകന്മാർ ശതവാഹനന്മാരുടെ സാമ്രാജ്യം അടക്കി അവകാശികളായി. അവർ വിന്ധ്യനു തെക്കും വടക്കും അധികാരക്കൊടി പാറിച്ചു. വിന്ധ്യശക്തി എന്ന പേരിന് അവർ യഥാർത്ഥത്തിൽ അർഹന്മാർ തന്നെ.

ഗുപ്തചക്രവർത്തിമാരുടെ മുന്നോടികളായി മാത്രം ഭരശിവന്മാരെയും വകടകന്മാരെയും ഗണിക്കുന്നതു ശരിയല്ല. സമുദ്രഗുപ്തന്റേയും മഹാന്മാരായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമികളുടേയും പ്രതാപകാന്തിപ്രസരം, ഭരശിവന്മാരുടെയും വകടകന്മാരുടെയും വമ്പിച്ച നേട്ടങ്ങളെ ഏറെക്കുറെ മറയ്ക്കുന്നു. അവർ വിദേശികളെ ഇന്ത്യയുടെ മണ്ണിൽനിന്നും ഓടിക്കമാത്രമല്ല, കുഷാനന്മാരുടെ ആക്രമണങ്ങൾമൂലം തകരാറായ സാമ്രാജ്യപാരമ്പര്യം പുലർത്തുകയും ചെയ്തു. ഇതിനേക്കാളും, പ്രധാനമായി ഗുപ്തന്മാരേക്കാൾ കൂടുതലായി അവർ ചെയ്ത കാര്യം ഹിന്ദുസ്ഥാൻ മുഴുവൻ ബൈഷ്ണവസംസ്കാരവും, സംസ്കൃതവും പുനഃപ്രതിഷ്ഠിച്ചതാണ്—ഇതു് അവർ നടത്തിയ പല അശ്വമേധയാഗങ്ങളും, അവർ അവകാശപ്പെട്ട യാഥാസ്ഥിതിക(ഹിന്ദു)മതവും വ്യക്തമാക്കുന്നു. ക്ലാസിക്കൽ സംസ്കൃതസാഹിത്യം പുഷ്ടിവളർച്ചയിലെത്തിയതും അവരുടെ കാലത്താണ്. സമുദ്രഗുപ്തനെപ്പറ്റി അല്ലഹബാദ് സ്തൂപത്തിൽ ഹരിസേനൻ എഴുതിയ 'പ്രശസ്തി,' കാവ്യശൈലിയുടെ വളർച്ചയും വികസനവും വ്യക്തമാക്കുന്നു. അഗ്നിമിത്രന്റെ കാലത്ത് (150 ബി. സി.) ജീവിച്ചതായി അവകാശപ്പെടുന്ന കാളിദാസനും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലശേഷം, ജീവിക്കും ബുദ്ധചരിതവും, സൗന്ദരാനന്ദവും രചിച്ച അശ്വഘോഷനും ആകുന്നു, ഗുപ്തന്മാർക്കു മുൻപുള്ള സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിലെ ഇരട്ടരത്നങ്ങൾ.

വകടക കാലഘട്ടത്തിന്റെ പില്ക്കാലം, ലിച്ഛാവി പ്രാബല്യത്തിന്റെ പുനരുത്ഥാനം ദർശിച്ചു. മഗധയുടെ ആധിപത്യവും, ഈ

വലിയ റിപ്പബ്ളിക്കിന് ഗ്രഹണകാലമായിരുന്നു. ലിച്ഛാവികൾ മഗധയുടെ ആധിപത്യം അംഗീകരിച്ചതായി തോന്നുന്നു. എങ്കിലും അവർ റിപ്പബ്ളിക്കൻ ഭരണസമ്പ്രദായംതന്നെ തുടർന്നുവന്നു. ചാണക്യൻ അവരുടെ സംഘങ്ങളേയും, സഭയിലുള്ള ഐക്യത്തെയുംപററി പ്രസ്താവിക്കുന്നുണ്ട്. മഗധസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അധഃപതനമൂലം ലിച്ഛാവികൾ സ്വതന്ത്രരാകയും അവരുടെ അധികാരം വളരുകയും ചെയ്തു. കുറെനാളത്തേയ്ക്ക് അവർ പാടലീപുത്രംതന്നെ കൈയ്യടക്കിയതായി തോന്നുന്നു. ആയിരത്തിൽപ്പരം വർഷം പാരമ്പര്യമുള്ള ഇവരുടെ ശക്തിയും പ്രശസ്തിയും മികച്ചതായതിനാൽ, അവരുമായി സഖ്യത്തിനു പലരും ആഗ്രഹിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു സഖ്യംമൂലമാണ്, ഗുപ്തന്മാർ ആദ്യം മഗധയിൽ ആധിപത്യം സ്ഥാപിച്ചത്. ചന്ദ്രഗുപ്തൻ ഒന്നാമൻ, ലിച്ഛാവികളുമായി വിവാഹബന്ധത്തിലേർപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ സമുദ്രഗുപ്തൻ 'ലിച്ഛാവിദൗഹിത്രൻ' എന്ന പേരിൽ അഭിമാനംകൊണ്ടു. (ലിച്ഛാവിരാജ്ഞിയുടെ മകൻ)

ലിച്ഛാവികളുടേതൊഴിച്ച്, ചരിത്രത്തിൽ ഒരു റിപ്പബ്ളിക്കും ആയിരം വർഷത്തോളം നിലനിന്നിട്ടില്ല—ഏതൻസിനോ, ഗ്രീസിലെ ഏതെങ്കിലും നഗരരാഷ്ട്രത്തിനോ, വെനീസ്, ജിനോവാ മുതലായ റിപ്പബ്ളിക്കുകൾക്കോ ഇത്ര നീണ്ട ചരിത്രമില്ലതന്നെ. രാജാധിപത്യമില്ലാത്ത ഭരണരീതിക്ക് ആദ്യകാലങ്ങളിൽ ഇന്ത്യയിൽ ധാരാളം പ്രാമാണ്യമുണ്ടായിരുന്നു—യാദവരുടെ സംയുക്തസഖ്യവും (Confederacy). ഉത്തരേന്ത്യയിലുണ്ടായിരുന്ന പല റിപ്പബ്ളിക്കുകളും ഉദാഹരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇവ ഓരോന്നായി, ഉയർന്നുവന്ന സാമ്രാജ്യങ്ങൾക്കിരയായി; മററു ചിലവ രാജാധിപത്യം പിന്നീട് സ്വീകരിച്ചു; ലിച്ഛാവികൾമാത്രം ഇതിന് ഒരു അപവാദമായി നിലനിന്നു.

ചന്ദ്രഗുപ്തൻ ഒന്നാമന്റെ മുൻഗാമികൾ പ്രാദേശികരാജാക്കന്മാരായിരുന്നുവെന്ന് ഊഹിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. എന്തെന്നാൽ ശിലാലേഖകളിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുത്തച്ഛനേയും, അച്ഛനായ ഘടോൽകചനേയും പററി മാത്രമേ പ്രസ്താവിച്ചുകാണുന്നുള്ളു—ലിച്ഛാവികളുടെ സഹായത്തോടെ, പാടലീപുത്രം കരസ്ഥമാക്കിയതുമുതല്ക്കാണ് ഗുപ്തന്മാരുടെ ഉയർച്ച ആരംഭിക്കുന്നത്. ജൈസ്വാളിന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, ഈ സംഭവമാണ്, കൗമുദീമഹോത്സവം എന്ന നാടകത്തിൽ പ്രതിപാദിതമായി കാണുന്നത്—ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ ഭരണകാലത്ത്, രാജശക്തി വേണ്ടതുപോലെ ഉറച്ചിരുന്നില്ല. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ സമുദ്രഗുപ്തന്റെ—ലിച്ഛാവികളുടെ ദൗഹിത്രന്റെ—കാലത്ത് ഗുപ്തസാമ്രാജ്യത്തിനു സ്ഥിരപ്രതിഷ്ഠ ലഭിക്കുകയും, മൗര്യന്മാർക്ക് ഉത്തരേന്ത്യയിലുണ്ടായിരുന്ന പ്രതാപം ഗുപ്തന്മാർക്ക് കൈവരികയും ചെയ്തു.

സമുദ്രഗുപ്തന്റെ രാജ്യസമ്പാദനത്തേയും നേട്ടങ്ങളേയും, നമുക്ക് അലഹബാദിലുള്ള അശോകസ്തംഭത്തിൽ കൊത്തിയിട്ടുള്ള ഹരിസേന

ന്റെ ശിലാലേഖത്തിൽനിന്നും പൂർണ്ണമായി ഗ്രഹിക്കാം. ഹരിസേനൻ എന്ന കവി, സമുദ്രഗുപ്തന്റെ കാലത്തെ ഒരു പ്രമുഖ രാജ്യതന്ത്രജ്ഞൻ കൂടിയാണ്. സമുദ്രഗുപ്തന്റെ വിജയങ്ങളെയും നേട്ടങ്ങളെയുംകുറിച്ച് വേറെയും തെളിവുകൾ നമുക്കുണ്ട്.

പല യുദ്ധങ്ങളുടേയും ഫലമായി സമുദ്രഗുപ്തൻ വടക്കേഇന്ത്യ മുഴുവനും ദക്ഷിണേന്ത്യയുടെ ഒരു ഭാഗവും തന്റെ കൊടിക്കീഴിൽ കൊണ്ടുവന്നു. സമുദ്രഗുപ്തൻ തോല്പിക്കയും കീഴടക്കയും ചെയ്ത ദക്ഷിണ രാജാക്കന്മാരുടെ പേരുകളിൽനിന്നുതന്നെ (ഉദാ: പിഷ്ടപുരത്തെ മഹേന്ദ്രൻ, കാഞ്ചിയിലെ വിഷ്ണുഗോപൻ) അദ്ദേഹം ദക്ഷിണേന്ത്യ കീഴടക്കി എന്ന സംശയരഹിതമായി പറയാം.

എന്നാൽ ശിലാലേഖത്തിൽനിന്നും, വാകടകന്മാരുടെ രാജ്യമായ, വിന്ധ്യ മഹാരാഷ്ട്രം ഇവ ഉൾപ്പെട്ട വിഭാഗങ്ങൾ, ഗുപ്തന്മാർ ആക്രമിച്ചതായോ കീഴടക്കിയതായോ, കാണാൻ കഴിയുന്നില്ല—പ്രബലന്മാരായ വാകടകരാജാക്കന്മാരുടെ തുടർച്ചയും, ഗുപ്തന്മാരുമായുള്ള അവരുടെ മൈത്രീബന്ധവും (സമുദ്രഗുപ്തന്റെ പിൻഗാമിയുടെ കാലത്ത്) തെളിയിക്കുന്നത്, സമുദ്രഗുപ്തൻ ഈ വിന്ധ്യശക്തിയെ വെല്ലുവിളിച്ചില്ല എന്നാണ്. അവരുടെ നാമമാത്രമായ സാമന്തസ്ഥാനംകൊണ്ട് അദ്ദേഹം തൃപ്തനായിരിക്കണം. ചന്ദ്രഗുപ്തൻ രണ്ടാമൻ, ഒരു വാകടകരാജകുമാരിയെ വിവാഹംചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രിയായ പ്രഭാവതി പാണിഗ്രഹണം കഴിച്ചത് ഒരു വാകടകരാജകുമാരനത്രേ. ഇതിൽനിന്നെല്ലാം തെളിയുന്നത്, ഗുപ്തന്മാർ തങ്ങളുടെ സാമ്രാജ്യാധിപത്യത്തിൽ വിന്ധ്യൻരാജ്യത്തെയും പങ്കാളികളാക്കി എന്നാണ്.

സമുദ്രഗുപ്തന്റെ സാമ്രാജ്യത്തിൽ, കേന്ദ്രത്തിന്റെ നേരിട്ടുള്ള നിയന്ത്രണത്തിലുള്ള പ്രവിശ്യകൾ, അതിർത്തിപ്രദേശങ്ങൾ, സാമന്തരാജ്യങ്ങൾ ഇവ ഉൾപ്പെട്ടു. മൗര്യൻസമ്പ്രദായത്തിലായിരുന്നു കേന്ദ്രഭരണത്തിലുള്ള പ്രവിശ്യകൾ. എന്നാൽ കിഴക്കൻബംഗാളും ആസ്സാമും (കാമരൂപം), കാർത്തൃപുരം (ഗഢ്‌വാൾ, കാംഗ്ര, ഈ തലപ്രദേശങ്ങൾ), പഞ്ചാബിലെ റിപ്പബ്ലിക്കൻവർഗ്ഗക്കാർ, ഇവ ഏറെക്കുറെ സ്വതന്ത്രങ്ങളായിരുന്നു. എങ്കിലും അവയും ചക്രവർത്തിയെ അംഗീകരിക്കയും അനുസരിക്കയും ചെയ്തുവന്നു. ശിലാലേഖത്തിൽ സാമ്രാജ്യത്തോടുചേർന്ന രാജ്യങ്ങളുടേയും, സാമന്തരാജാക്കന്മാരായി പുനരധികാരം നൽകപ്പെട്ട രാജാക്കന്മാരുടെയും പേരുകൾ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ട്—സമുദ്രഗുപ്തന്റെ സാമ്രാജ്യസ്ഥാപനം, പാരമ്പര്യമനുസരിച്ച് അശ്വമേധയാഗത്താലാഘോഷിക്കപ്പെട്ടു. 'അശ്വമേധപരാക്രമനെ' സംബന്ധിച്ച നാണയങ്ങളും അദ്ദേഹം അടിച്ചു. അതിർത്തിസംസ്ഥാനങ്ങളുള്ള ശക്തികളെ തോല്പിച്ചശേഷം റോമൻ ചക്രവർത്തിമാരെപ്പോലെ സമുദ്രഗുപ്തനും പുതിയ സ്ഥാനമാനങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചു.

സമുദ്രഗുപ്തൻ ഒരു ജേതാവു മാത്രമായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം കലക

ളുടെയും ശാസ്ത്രങ്ങളുടെയും രക്ഷാധികാരികൂടിയായിരുന്നു. 'കവികളുടെ രാജാവ്' എന്ന പേരിൽ അദ്ദേഹം അഭിമാനിച്ചു. ശിലാലേഖങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ ഒരു പണ്ഡിതൻ മാത്രമായല്ല ചിത്രീകരിക്കുന്നത്, കവികളുടെയും ഗ്രന്ഥകാരന്മാരുടെയും കൂട്ടത്ത് ഇഷ്ടപ്പെട്ട ഒരാളുകൂടിയായിട്ടാണ്. അദ്ദേഹം വീണവായിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ചിത്രമാണ് ഒരിനം നാണയത്തിൽ കാണുന്നത്. സംഗീതസാമർത്ഥ്യത്താൽ അദ്ദേഹം ഗന്ധർവ്വന്മാരെ തോല്പിച്ചതായും വിവരിക്കപ്പെടുന്നു. സമുദ്രഗുപ്തന്റെ പട്ടമഹിഷി ചന്ദ്രഗുപ്തവിക്രമാദിത്യന്റെ അമ്മയായ ദത്താദേവി ആയിരുന്നു. അശ്വമേധനാണയത്തിൽ കാണുന്ന ചിത്രം അവരുടേതാണെന്നു തോന്നുന്നു. ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ ഒരു നാണയത്തിൽ ദത്താദേവി സ്വഭർത്താവിൽനിന്നു സമ്മാനം സ്വീകരിക്കുന്ന ഒരു ചിത്രമുണ്ട്.

സമുദ്രഗുപ്തനുശേഷം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ രാമഗുപ്തൻ രാജ്യഭാരം കൈയേറ്റു. വടക്കുപടിഞ്ഞാറൻ അതിർത്തിയിൽനിന്നും അപ്പോൾ ശകന്മാരുടെ ശല്യമുണ്ടായി. രാമഗുപ്തൻ അവരെ പണംകൊടുത്തു സമാധാനപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ചു. ഈ നയം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സിംഹാസനംപോലും നഷ്ടപ്പെടുത്തി. ദത്താദേവിയുടെ പുത്രനും ശകാരിവിക്രമാദിത്യൻ എന്ന പേരിൽ പ്രസിദ്ധനുമായ ചന്ദ്രഗുപ്തൻ രണ്ടാമൻ സിംഹാസനം ബലാൽക്കാരേണ കൈവശപ്പെടുത്തി. സാമ്രാജ്യത്തിൽ രാമഗുപ്തന്റെ ദൗർബ്ബല്യഭരണകാലത്തു തലപൊക്കിയ ഛിദ്രശക്തികളെ അദ്ദേഹം ഉന്മൂലനംചെയ്തു. അതിനുശേഷം ശകന്മാരെ തോല്പിച്ചോടിക്കയും, ശകാരി (ശകന്മാരെ നശിപ്പിച്ചവൻ) എന്ന പേരിനാൽ പ്രസിദ്ധനാകയും ചെയ്തു. സമുദ്രത്തോടടുത്തുകിടന്ന പ്രവിശ്യകളായ ഗുജറാത്ത്, കത്തിയവാഡ് ഇവ ഉൾപ്പെടെ, വടക്കെഇന്ത്യ മുഴുവൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരമാധികാരത്തിലായിരുന്നു. എന്നാൽ ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ പല പ്രവിശ്യകളുടെമേലുള്ള അധികാരം, അസ്ഥിരമായിരുന്നതായി തോന്നുന്നു.

ചന്ദ്രഗുപ്തൻ ഒരു വാകാടകരാജകുമാരിയെ കല്യാണം കഴിക്കയും, അങ്ങനെ ചരിത്രപരമായ പാരമ്പര്യം പുലർത്തുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രിയായ പ്രഭാവതിയെ വിവാഹം കഴിച്ചത്, രുദ്രസേനൻ എന്ന വാകാടകരാജാവത്രെ. അസാമാന്യമായ പ്രാഭവമുള്ള ഒരു സ്ത്രീരത്നമായിരുന്നു പ്രഭാവതിഗുപ്ത. അവർ മകനുപകരം റീജന്റായി ഭരിച്ചു. വകാടകന്മാരുടെയും ഗുപ്തന്മാരുടെയും പ്രതാപം അവരുടെ ശിലാലേഖങ്ങളിൽ പ്രതിഫലിതമായിട്ടുണ്ട്. വാകാടകന്മാരുമായുള്ള ഈ സഖ്യശക്തികളും വിദേശീയർക്കെതിരായി ഉപയോഗിക്കാൻ ചന്ദ്രഗുപ്തനെ സഹായിച്ചു.

സാമ്രാജ്യത്തിന് ആപത്തായി വളർന്ന ശകന്മാരെ തോല്പിച്ചോടിച്ചതാണ് ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ വലിയ നേട്ടം. ഇതൊഴിച്ചാൽ, അദ്ദേഹം സമാധാനകലകളിൽ ജാഗരൂകനായികഴിച്ചു. അദ്ദേഹം വലിയ വിഷ്ണുഭക്തൻ—'പരമഭാഗവതൻ'—ആയിരുന്നു. ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ

പുനരുദ്ധാരണം (പുരാണഹിന്ദുമതം) അക്കാലത്തുണ്ടായി. ഒരു നൂറ്റാണ്ടിനുള്ളിൽ ഹിന്ദുമതം വ്യവസ്ഥാപിതസിദ്ധാന്തങ്ങൾ സ്വീകരിക്കയും, ഹിന്ദുമതം വിപുലമായ അർത്ഥത്തിൽ പുനർവ്യാഖ്യാനം ചെയ്യപ്പെടുകയും ഉണ്ടായി. സാഹിത്യം, ശാസ്ത്രം, കലകൾ ഇവ ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ രാജധാനിയിൽ, മുമ്പില്ലാത്തവണ്ണം വളർന്നു പന്തലിച്ചു.

ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ മകനായ കുമാരഗുപ്തൻ ഒന്നാമന്റെ ഭരണം നാല്പതുവർഷം നീണ്ടുനിന്നു. അതിന്റെ പ്രധാനഭാഗം ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ മഹിമാതിരേകത്തിന്റെ ഒരു പിൻതുടർച്ചയായിരുന്നു. അതിനുശേഷം, ഹൂണന്മാർ ഇന്ത്യയുടെ അതിർത്തികളെ ഭേദിച്ചു. ഇതു പല വിനാശകരങ്ങളായ യുദ്ധങ്ങൾക്കിടയാക്കി. തന്മൂലം, സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ശക്തിക്ഷയം സംഭവിച്ചു. കുമാരഗുപ്തന്റെ പുത്രനായ സ്കന്ദഗുപ്തന്റെ കാലത്ത് ഹൂണന്മാരുടെ ആക്രമണങ്ങൾ വീണ്ടുമുണ്ടായി. എങ്കിലും ഗുപ്തന്മാരുടെ സംഘടിതശക്തികൊണ്ടാണ്, റോമാസാമ്രാജ്യത്തെ തകിടംമറിക്കയും, മധ്യയൂറോപ്പിലെ സംസ്കാരം പിഴുതെറിയുകയും ചെയ്ത ഹൂണന്മാർ, അമ്മട്ടിൽ ഇന്ത്യയെ നശിപ്പിക്കാഞ്ഞത്. തുടർച്ചയായി ഹൂണന്മാർ ഇന്ത്യൻ അതിർത്തികളിൽ ശല്യമുണ്ടാക്കി. ഈ അപരിഷ്കൃതവർഗ്ഗക്കാരെ, ഫലഭൂയിഷ്ഠമായ ഇന്ത്യൻ സമതലങ്ങളിൽ വരാതെ തടയുന്നതിന്, ഒരു നൂറ്റാണ്ടിൽപ്പരം കാലം തുടർച്ചയായി അവിരതമായി യുദ്ധം നടത്തേണ്ടിവന്നു. ഹൂണന്മാരുടെ ആക്രമണങ്ങളുടെ ദുഷ്ഫലം കുമാരഗുപ്തന്റെ ജീവിതാന്ത്യം കണ്ടു. എന്നാൽ അവരെ തടയുന്നതിനും, രാജ്യരക്ഷയ്ക്കും ബോധപൂർവ്വം ശ്രമിച്ചത്, കുമാരഗുപ്തന്റെ പുത്രനായ സ്കന്ദഗുപ്തനാകുന്നു. കുമാരഗുപ്തന്റെ ഭരണാന്ത്യത്തിൽ, സ്കന്ദഗുപ്തൻ ഒരു രാത്രിയിൽ, യുദ്ധക്കളത്തിലെ വെറും തറയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിയതിനെപ്പറ്റി ഭിറ്റാറി ശിലാലേഖം വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. സിംഹാസനാരോഹണശേഷം, സ്കന്ദഗുപ്തൻ സാമ്രാജ്യസംരക്ഷണത്തിനു വേണ്ട നടപടികൾ സ്വീകരിക്കയും, തന്മൂലം ഹൂണന്മാർ നിശ്ശേഷം പരാജിതരായിപ്പിരികയും ഉണ്ടായി. ഇങ്ങനെ ഇന്ത്യക്ക് റോമാസാമ്രാജ്യത്തിനും, പാടലീപുത്രത്തിനും, റോമിനും നേരിട്ട ദുരവസ്ഥ ഉണ്ടായില്ല. ഈ ഒറ്റ സംഭവം മതി, ഇന്ത്യ എപ്പോഴും വിദേശിയാക്രമണത്തിനു മുൻപിൽ മുട്ടുകുത്തി, എന്ന കള്ളക്കഥയുടെ പൂച്ചു തെളിയിക്കാൻ.

ചരിത്രകാരന്മാർ ശരിക്ക മനസ്സിലാക്കാത്ത പല ഫലങ്ങളും, സ്കന്ദഗുപ്തൻ ഹൂണന്മാരുടെമേൽ നേടിയ ഈ വിജയത്തിനുണ്ട്. ശക്തിയുടെ മൂർദ്ധന്യദശയിലെത്തിയ ഹൂണർ, ഈ പരാജയംമൂലം പടിഞ്ഞാട്ടു തിരിഞ്ഞു. ഇന്ത്യയിലേക്കു പ്രവേശിക്കാൻ കഴിയാത്തതിനാലാണ്, അവർ തുടർച്ചയായി കിഴക്കേ യൂറോപ്പിലേക്കു പ്രവഹിച്ചത്. ഈ സംഭവം, അതിനല്പം മുമ്പ്, ചൈനാസാമ്രാജ്യം കീഴടക്കുന്നതിൽ ഹൂണന്മാർക്ക നേരിട്ട പരാജയവുമായി താരതമ്യം വഹിക്കുന്നു. 'മധ്യേഷ്യയിലെ ആദ്യത്തെ സാമ്രാജ്യങ്ങൾ' എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിൽ, മക്ഗവൺ ഇപ്രകാരം

പ്രസ്താവിക്കുന്നു: ''ഇരുനൂറു വർഷത്തെ യുദ്ധത്തിനുശേഷം, ഹൂണന്മാരെയും, അവരുടെ ട്യൂറേനിയൻ സഹായികളെയും, പടിഞ്ഞാറോട്ട് ഓടിച്ചു. അതിന്റെ ഫലമായി ഹൂണന്മാർ നശിപ്പിച്ചത് ചൈനാസാമ്രാജ്യമല്ല, റോമാസാമ്രാജ്യമാണ്.'' ഒരു നൂറ്റാണ്ടിനുശേഷം വീണ്ടും ഹൂണന്മാർ ആക്രമണം നടത്തുകയും, പഞ്ചാബിൽ, തങ്ങളുടെ ശക്തി സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്യുമ്പോൾ, അവർക്ക് ആദ്യമുണ്ടായിരുന്ന ആവേശശക്തി ഇല്ലായിരുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ ദേശീയചരിത്രത്തിൽ സ്ഥായിയായ പ്രാധാന്യമില്ലാത്ത, ഒരു ഉപാഖ്യാനസംഭവം ആയിരുന്നു, വാസ്തവത്തിൽ, തോരമാനന്റെയും മിഹിരഗുലന്റെയും കീഴിൽ ഹൂണർക്ക് ഇന്ത്യയിലുണ്ടായിരുന്ന ആധിപത്യം.

എങ്കിലും നിരന്തരമായുള്ള വിദേശയുദ്ധങ്ങൾ ഗുപ്തവംശത്തെ ക്ഷയോന്മുഖമാക്കി. സ്കന്ദഗുപ്തന്റെ മരണശേഷം, സിംഹാസനാവകാശതർക്കങ്ങളും ഉണ്ടായി. ഇതും സാമ്രാജ്യശക്തിയെ ഉലച്ചു. കുറേനാളത്തെ ആഭ്യന്തരയുദ്ധത്തിനുശേഷം, ബുധഗുപ്തന്റെ കീഴിൽ സാമ്രാജ്യത്തിന് ഒരു പുനരുജ്ജീവനമുണ്ടായി. ഗുപ്തവംശത്തിലെ മഹാനായ അവസാനചക്രവർത്തി അദ്ദേഹമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലശേഷം ഗുപ്തവംശത്തിലെ ശാഖകൾ, വടക്കേ ഇന്ത്യയിൽ പലയിടവും ഭരിച്ചു. ആറാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യത്തോടുകൂടി (544 എ. ഡി.) ഹൂണന്മാർ വടക്കേ ഇന്ത്യയിൽ പ്രവേശിക്കയും, മാൾവായിൽ തോരമാനൻ അധികാരം സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്തു. ഇങ്ങനെ ഗുപ്തസാമ്രാജ്യം അവസാനിച്ചു എന്നു പറയാം.

അദ്ധ്യായം ആറു്

ഗുപ്തന്മാരുടെ രാജ്യഭരണം

ഹിന്ദുക്കളുടെ സാമ്രാജ്യപാരമ്പര്യത്തിന്റെ ഉച്ചാവസ്ഥയെ കാണിക്കുന്നു, 200 വർഷക്കാലത്തെ ഗുപ്തന്മാരുടെ ഭരണം. സാഹിത്യം, മതം, കല, ശില്പവിദ്യ, വ്യാപാരം, ഉപനിവേശരാജ്യങ്ങളുടെ വളർച്ച ഇവ വെച്ചു നോക്കുന്നതായാൽ, ഗുപ്തന്മാരുടെ കാലമാണു്, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെല്ലാം പ്രധാനമെന്നു് നിസ്സംശയം പറയാം. മുൻ സാമ്രാജ്യങ്ങളിലെ ഭരണമാതൃക ഗുപ്തന്മാർക്കു് പരമ്പരാഗതമായി ലഭിച്ചു. ഒരു സ്ഥാപനം പോലെയായിത്തീർന്ന മൗര്യൻ 'ബ്യൂറോക്രസി.' ഇടർച്ചയായി വന്ന പല സാമ്രാജ്യങ്ങളെയും ഉദ്യോഗസ്ഥമണ്ഡലം സേവിച്ചു. നമുക്കു, നേരിട്ടുള്ള സൂചനകളുണ്ടു്, ഗുപ്തന്മാരുടെ കാലത്തെ വൈസ്രോയിമാർ, ഗവർണ്ണർമാർ, പ്രവിശ്യാഭരണാധികാരികൾ, കേന്ദ്രത്തിലെ മന്ത്രിമാർ ഇവരെയെല്ലാംപററി—പ്രവിശ്യകളിലെ വൈസ്രോയിമാരായ *'മഹാരാജന്മാർ' മൗര്യൻകാലഘട്ടംമുതൽക്കുണ്ടു്. 12-ാം നൂററാണ്ടുവരെ ഈ ഉദ്യോഗം നിലവിലിരുന്നു. ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരിൽ ഏററവും വലിയ പദവി അവർക്കായിരുന്നു. പല 'കുമാരാമാത്യന്മാരെ'പ്പററി പ്രസ്താവങ്ങളുണ്ടു്. അവരുടെ ശരിയായ സ്ഥാനമെന്തെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ പ്രയാസമാണു്, പ്രധാനങ്ങളും അപ്രധാനങ്ങളുമായ ഉദ്യോഗങ്ങൾ അവർ വഹിച്ചതായി കാണാം. ഗ്രാമികന്മാർ (ഗ്രാമത്തലവൻ) ആയിരുന്നു ഉദ്യോഗസോപാനത്തിലെ ഏററവും താണപടിയിൽ. പ്രവിശ്യകളിലെ ഗവർണ്ണർമാരെ ഉപരികന്മാർ എന്നു വിളിച്ചിരുന്നു. ദാമോദരപുരം പ്ലേററുകളിൽ, ജയദത്തൻ എന്ന ഒരു ഉപരികനെപ്പററി പറയുന്നുണ്ടു്. വടക്കേ ബംഗാളിലെ (പുണ്ഡ്രവർദ്ധനത്തിലെ) ഗവർണ്ണറായിരുന്നു അയാൾ. പോലീസ് ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ, യുദ്ധസാമഗ്രികളുടെ മേലാവു്, ചീഫ് ജസ്റ്റിസ് (മഹാദണ്ഡനായകൻ) മുതലായവരുടെ മുദ്രകളിൽനിന്നും, രാജ്യത്തിന്റെ നാനാഭാഗങ്ങളിലും, കേന്ദ്രസർക്കാരിന്റെ അധികാരഹസ്തം നീട്ടിയ സംഘടിതമായ ഉദ്യോഗസ്ഥവ്യൂഹമുണ്ടെന്നു തെളിയുന്നു.

കേന്ദ്രഗവണ്മെന്റു് ചക്രവർത്തിയുടെ നേരിട്ടുള്ള നിയന്ത്രണത്തിൽ മുഖ്യമന്ത്രിയുടെ ഒരു മന്ത്രിസഭയാൽ ഭരിക്കപ്പെട്ടു. ഇതു് അർത്ഥശാസ്ത്രമനുസരിച്ചാണു്. ചില പ്രധാനപ്പെട്ട മന്ത്രിമാരുടെ പേരുകൾ നമുക്കു ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടു്. കവിയും മന്ത്രിയുമായ ഹരിഷേണനും വിദേശകാര്യമന്ത്രിയായ വീരസേനനും, ഇവരിൽ ചിലരത്രേ. ശിഖരസ്വാമി ഒരു ഗവർണ്ണറായിരുന്നു. ചന്ദ്രഗുപ്തമൗര്യനാൽ, 600 വർഷം മുൻപുണ്ടാ

* രാജപ്രതിനിധികളിൽ പ്രധാനികൾ.

ങ്ങപ്പെട്ട സുദർശനതടാകം, സ്കന്ദഗുപ്തന്റെ ഉത്തരവനുസരിച്ച്, പുതുക്കിപ്പണിത പർണ്ണദത്തൻ, സൌരാഷ്ട്രത്തിലെ ഗവർണ്ണരായിരുന്നു. ഇരുനൂറുവർഷക്കാലത്തെ ഭരണാധിപന്മാരായ ഗുപ്തന്മാർ കേന്ദ്രഭരണം കൂടുതൽ പരിഷ്കരിക്കയും പുഷ്ടിപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തുവെന്നു മനസ്സിലാക്കാം.

ഗുപ്തഭരണകാലം ക്ഷേമം നിറഞ്ഞ ഒരു കാലഘട്ടമാണ്. സൗരാഷ്ട്രാപ്രോവിൻസും, അറബിക്കടൽത്തീരത്തുള്ള തുറമുഖവും ലഭിച്ചതുനിമിത്തം, റോമാസാമ്രാജ്യത്തിലെ സമ്പത്ത് ഉത്തരേന്ത്യയിലേക്കു പ്രവഹിച്ചു. സമുദ്രസമീപസ്ഥലങ്ങളായ ഈ പ്രോവിൻസുകൾ ചന്ദ്രഗുപ്തൻ കീഴടക്കുന്നതുവരെ, യൂറോപ്പിന്റെ വാണിജ്യബന്ധങ്ങൾ തെക്കേന്ത്യയുമായിട്ടായിരുന്നു. അക്കാലത്ത്, കലിംഗത്തിലെ തുറമുഖങ്ങൾവഴി കിഴക്കൻദിക്കുകളുമായിട്ടായിരുന്നു പ്രധാനമായി വ്യാപാരം നടന്നുവന്നത്. ഗുപ്തന്മാർ പടിഞ്ഞാറൻരാജ്യങ്ങളുമായി വാണിജ്യം തുറന്നു. ഇതു രാജ്യത്തിന്റെ സമ്പത്തിനെ കൂടുതൽ പോഷിപ്പിച്ചു. ചന്ദ്രഗുപ്തൻ ശകന്മാർ നാണയങ്ങൾ പരിഷ്കരിച്ചു. അദ്ദേഹം സ്റ്റാൻഡേർഡ് സ്വർണ്ണനാണയങ്ങളും വെള്ളിനാണയങ്ങളും നടപ്പാക്കി. ഇതും കച്ചവടത്തെ വികസിപ്പിച്ചു. റോമൻ സമ്പത്തിന്റെ ഫലമായി, മദ്ധ്യപൗരസ്ത്യദേശങ്ങൾ ലോകവാണിജ്യകേന്ദ്രങ്ങളായിത്തീർന്നു. ഗുപ്തന്മാരുടെ കാലത്ത് ഇന്ത്യ, ഈ രാജ്യങ്ങളുമായുള്ള വാണിജ്യബന്ധംമൂലം വളരെ അഭിവൃദ്ധിപ്പെട്ടു.

ഉത്തരേന്ത്യയും ദക്ഷിണേന്ത്യയും തമ്മിലുള്ള കച്ചവടവും ഇക്കാലത്തു വർദ്ധിച്ചു. രണ്ടു കച്ചവടമാർഗ്ഗങ്ങളാണ് പ്രധാനമായി ഉണ്ടായിരുന്നത്. ഒന്ന് ജബൽപ്പൂർവഴി കിഴക്കോട്ടുള്ളതായിരുന്നു; മറ്റേത് ഉജ്ജയിനി, നാസിക്, കാർവാർ മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിലൂടെയുള്ള പശ്ചിമപാതയും. സൈന്യങ്ങളും ഈ റോഡുകളാണ് ഉപയോഗിച്ചത്. തീർത്ഥാടകന്മാരുടെ ഉപയോഗത്തിനും ഗുപ്തരാജാക്കന്മാർ സഞ്ചാരസൗകര്യങ്ങൾ പുലർത്തിവന്നു.

ഭൗതികമായി വളർന്ന ഐശ്വര്യം, ഗുപ്തകാലഘട്ടത്തിലെ കലകളിലും, ശില്പവിദ്യയിലും നിഴലിച്ചുകാണാം. അക്കാലത്തെ ഗൃഹശില്പമാതൃകകൾ ലഭിച്ചിട്ടില്ല. എന്നാൽ ശിവനു സമർപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ഭുമ്രാ (Bhumra)ക്ഷേത്രം, അജൈഗഢിലുള്ള നാഞ്ചനകുത്താറക്ഷേത്രം (Nanchana Kuthara) ഇവ നശിക്കാതെ നില്പുണ്ട്. ഡിയോഗഢിലുള്ള പ്രസിദ്ധമായ ദശാവതാരക്ഷേത്രവും, ഗുപ്തകാലഘട്ടത്തിലേതായിരിക്കാം. ഗുപ്തന്മാരുടെ കാലത്തെ, കൊത്തുപണികൾക്ക് ധാരാളം തെളിവുകളുണ്ട്. ആർ. ഡി. ബാനർജിയുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ, "ഗുപ്തന്മാരുടെ കല, നാലും അഞ്ചും ശതാബ്ദങ്ങളിൽ വടക്കേയിന്ത്യയിലുള്ള ജനങ്ങളുടെ ആദർശങ്ങളിലും ആശയങ്ങളിലും വന്ന പരിവർത്തനഫലമാണ്. ഈ നവോത്ഥാനം, പഴമയിൽ അധിഷ്ഠിതവും വിദേശീയപ്രേരണകളെ പിൻതള്ളിയതും, തികച്ചും ഭാരതീയവും, നവ്യതനികത്തതു

മാകുന്നു. കുഷാൻകാലഘട്ടത്തിലും, ഗ്രീക്കരാജാക്കന്മാരുടെ ഭരണകാലത്തും, ഉത്തരേന്ത്യയിൽ പലയിടത്തും 'ഗാന്ധാരകല' പ്രചാരത്തിൽവന്നു. തക്ഷശില അന്ന് വിദേശീയപ്രവണതകളുടെ കേന്ദ്രമായി. ഗാന്ധാരകലയിൽ, ഗ്രീക്ക് സ്വാധീനത കാണാം. ഇതിനെ അടിസ്ഥാനമാക്കി, ഫൗച്ചർ മുതലായ പണ്ഡിതന്മാർ ഇന്ത്യൻകലയുടെ നവോത്ഥാനത്തിൽ ഗ്രീസിന് വലിയ പങ്കുണ്ടെന്ന് അവകാശപ്പെടുന്നു. കഴ്സനിറ ണ്ടു കുഷാൻകാലഘട്ടത്തിൽ, ഇന്ത്യൻകലയിൽ വിദേശീയപ്രവണതകൾ കാണാം. എന്നാൽ ഭാരതീയപാരമ്പര്യത്തിന്റെ പുനഃപ്രകാശനമാണ്—പ്രത്യേകിച്ചും ശില്പകലയിൽ—ഗുപ്തന്മാരുടെ കാലത്തെ കലയുടെ മുഖ്യസ്വഭാവം."

മഥുര സമ്പ്രദായത്തിലുള്ള കൊത്തുപണി മറ്റു വടക്കെ ഇന്ത്യൻ കലാകേന്ദ്രങ്ങളായ ബനാറസ്, പാടലിപുത്രം ഇവയെക്കാൾ കൂടുതൽകാലം വിദേശീയപ്രേരണയിലിരുന്നു. ബനാറസിലും പാടലിപുത്രത്തിലും, ഹിന്ദുപാരമ്പര്യം വീണ്ടും പ്രാബല്യത്തിൽ വരികയും, കാലക്രമത്തിൽ ആ പ്രസ്ഥാനം ഇന്ത്യയിൽ സാർവ്വത്രികമാകുകയും ചെയ്തു. നളന്ദയിൽനിന്ന് ലഭിച്ചിട്ടുള്ള കൊത്തുപണികളിൽനിന്നും, മഥുരയിലുണ്ട് കുഷാൻരാജാക്കന്മാരുടെയും ഗ്രീക്കുകാരുടെയും സ്വാധീനത പ്രാദേശികങ്ങളാണെന്നത്രേ. വീണ്ടും ഒരു ഹിന്ദുസാമ്രാജ്യം ഉദിച്ചുയർന്നതോടെ, വൈദേശികപ്രവണതകൾക്ക് ഇന്ത്യയിലുണ്ടായിരുന്ന സ്വാധീനശക്തി കുറഞ്ഞു. ഗുപ്തകലയെ വിലയിരുത്തുമ്പോൾ കോഡ്രിങ്ടൺ പറയുന്നു: "ഗുപ്തകലയുടെ ബുദ്ധിപരമായ വശം പ്രശംസിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അതിനെ, ഇന്ത്യൻകലയുടെ സ്വാഭാവികമായ വളർച്ചയുടെ ഫലമായി കരുതുകയായിരിക്കും നന്ന്. ആകൃതി, മാതൃക, ചലനാത്മകത്വം മുതലായവയിൽ അവ പഴയതിന്റെ ഒരു പുനരാവിഷ്കാരമത്രേ......"

സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിന്റെ ക്ലാസിക് കാലഘട്ടമാണ് ഗുപ്തന്മാരുടെ ഭരണകാലം. പാണിനിയുടെ കാലംമുതൽക്ക് 500 വർഷമായുണ്ടായ പരിണാമഫലമായി, കാളിദാസന്റെ കാലത്ത് സംസ്കൃതം പ്രശസ്തിയുടെ പാരമ്യത്തിലെത്തി. പണ്ഡിതന്മാർ ഏകാഭിപ്രായക്കാരല്ല കാളിദാസന്റെ കാലത്തെപ്പറ്റി. എന്നാൽ ഏറെ അഭിപ്രായം അദ്ദേഹം അഗ്നിമിത്രന്റെകാലത്തു ജീവിച്ചെന്നാണ്. പല പണ്ഡിതന്മാരും ഗുപ്തകാലത്തിലാണ്, കാളിദാസന്റെ കാലനിർണ്ണയം ചെയ്തിട്ടുള്ളത്. ആ പ്രശസ്തി ഗുപ്തന്മാർക്കില്ലെങ്കിൽത്തന്നെ, സാഹിത്യപരമായി അവരുടെ കാലഘട്ടം അനുപമമാണ്. പ്രധാന പുരാണങ്ങൾ, മഹാഭാരതം ഇവയുടെ അവസാനരൂപപ്രാപ്തികൾതന്നെ അതിമഹത്തായ നേട്ടമാണ്. ഇതോടൊന്നായി, ഗുപ്തസാമ്രാജ്യത്തിന്, ഹിന്ദുസംസ്കാരരൂപീകരണത്തിലുള്ള സ്ഥാനത്തിന്. മഹാഭാരതകഥ വളരെക്കാലമുമ്പേ നിശ്ചയമായും അറിഞ്ഞിരുന്നു. ക്രിസ്തുവിനു വളരെമുമ്പേ ധർമ്മശാസ്ത്രകാരന്മാർക്ക്, പുരാണങ്ങൾ അവയുടെ ആദിമരൂപത്തിൽ പരിചിതങ്ങളാ

ധിക്കുന്നു. എന്നാൽ നമുക്കു ലഭിച്ചിട്ടുള്ള മഹാഭാരതം മൂലവും, പ്രധാന പുരാണങ്ങളും വീണ്ടും ക്രമപ്പെടുത്തുകയും, പുതിയ ഭാഗങ്ങൾ കൂട്ടിച്ചേർക്കുകയും, പ്രസാധനം ചെയ്യുകയും ചെയ്തതു ഗുപ്തകാലഘട്ടത്തിലാണ്. ഇവയുടെ ഫലമായി അവ പുതിയ സാഹിത്യംതന്നെയായി എന്നു പറയാം. മഹാഭാരതം ഹിന്ദുക്കൾക്ക് ഒരു ഇതിഹാസം മാത്രമല്ല. അത് ഇന്ത്യയുടെ ദേശീയപാരമ്പര്യത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടവും, മതം, സന്മാർഗ്ഗം, രാഷ്ട്രീയകാര്യങ്ങൾ, ധാർമ്മികമായ ബാദ്ധ്യതകൾ ഇവയുടെ ഒരു സർവ്വവിജ്ഞാനകോശവും കൂടിയാണ്. ഹിന്ദുക്കളുടെ ഏറ്റവും മഹത്തായ മതഗ്രന്ഥമായ ഭഗവദ്ഗീത, മഹാഭാരതച്ചിമിഴിൽ രത്നമെന്നപോലെ പ്രശോഭിക്കുന്നു.

മഹാഭാരതം ഇന്നും, ഗുപ്തന്മാർ പ്രസാധനംചെയ്ത രൂപത്തിൽ ഹിന്ദുക്കളുടെ ജീവിതത്തിൽ പ്രേരണ വഹിക്കുന്നു. ഇതിന്റെ ആദിമരൂപം സൂചനകളിൽനിന്നുമാത്രം അറിയാനേ ഇന്നു നിവൃത്തിയുള്ളു. പുരാണങ്ങളുടേയും കഥ ഇതുതന്നെ. ഭാഗവതം, സ്കന്ദപുരാണം, ശിവപുരാണം, മത്സ്യപുരാണം, വായുപുരാണം, ബ്രഹ്മാണ്ഡപുരാണം ഇവ ഒരു ദേശീയാവശ്യത്തിലേയ്ക്ക്, പുരാവൃത്തങ്ങൾ അനുസരിച്ച് വീണ്ടും എഴുതപ്പെട്ടു. ഈ ആവശ്യം എന്തായിരുന്നു? ഹിന്ദുമതഗ്രന്ഥങ്ങൾ സംസ്കൃതത്തിൽ വിപുലമായ രീതിയിൽ പരിഷ്കരിച്ചു പ്രസാധനം ചെയ്തത് ഇന്ത്യയിൽനിന്ന് ബുദ്ധമതം പുറംതള്ളുന്നതിനുള്ള ആദ്യപടിയായിട്ടാണെന്നും, ജാതകകഥകൾപോലുള്ള ബൗദ്ധസാഹിത്യത്തിൽനിന്നും പ്രേരണകളിൽനിന്നും പൊതുജനങ്ങളുടെ മനസ്സ് അകറ്റി, ഹിന്ദുമതഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ജനങ്ങൾക്ക് അഭിനിവേശമുളവാക്കാൻ ബ്രാഹ്മണർ ചെയ്ത ഒരു ശ്രമമാണെന്നുമുള്ള അഭിപ്രായം അടിസ്ഥാനരഹിതമാണ്. എന്തെന്നാൽ ഇതേ കാലഘട്ടത്തിൽ, സംസ്കൃതഭാഷയിൽ ബുദ്ധമതസാഹിത്യവും വളർന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ബുദ്ധചരിതം, സൗന്ദരാനന്ദം തുടങ്ങിയ കാവ്യങ്ങളും ബുദ്ധമതതത്ത്വസംഹിതകളും അന്നു പ്രചരിച്ചു. നളന്ദാസർവ്വകലാശാല, ഏറ്റവും വലിയ പ്രേരണാശക്തി ചെലുത്തിയതും അക്കാലത്തുതന്നെയാണ്. ബുദ്ധമതം പിന്നെയും നാനൂറോളം വർഷങ്ങൾ, ഇന്ത്യയിൽ സ്വതന്ത്രമായി ജനബഹുമാനമാർജ്ജിച്ചുകൊണ്ടു പുലർന്നുവന്ന കാര്യവും ഓർക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

അതിനാൽ ഈ ഗ്രന്ഥപരിഷ്കരണങ്ങളുടെ ഉദ്ദേശ്യം വേറെയാണ്. കുഷാണന്മാരും, ഗ്രീക്കുകാരും, പാർത്തിയന്മാരും ഇന്ത്യൻജീവിതത്തിൽ കൊണ്ടുവന്ന വൈദേശികവും ബാഹ്യവുമായ പ്രവണതകളെ ഉന്മൂലനംചെയ്യുകയായിരുന്നു അതിന്റെ ലക്ഷ്യം. എ. ഡി. ഒന്നാംശതകംമുതൽ ഗുപ്തന്മാർ ദേശീയതയെ പുനരുദ്ധരിക്കുന്നതുവരെ, ഹിന്ദുമതത്തിൽ വിദേശീയാശയങ്ങൾ കടന്നുകൂടിയിരുന്നു. ഗാന്ധാരകല, ഇതിനു മതിയായ ഉദാഹരണമത്രെ. ഇന്ത്യൻസാമൂഹ്യവ്യവസ്ഥിതിക്ക് ആപത്തു നേരിട്ടുള്ളത്, വിദേശീയാക്രമണങ്ങളിൽനിന്നുള്ളതിൽ കൂടുതൽ, വിദേശീയരാൽ

പ്രചരണത്തിൽനിന്നാണ്. അതിനാൽ വിപുലമായ തോതിൽ പുരാണങ്ങൾ പരിഷ്കരിച്ച്, ഹിന്ദുധർമ്മം ജനങ്ങളുടെയിടയിൽ പ്രചരിപ്പിക്കേണ്ടതും, വിനോദിയവും, വിജ്ഞാനപ്രദവുമായ അംശങ്ങൾ പുറമെ ള്ളങ്ങളും ആവശ്യമായിത്തീർന്നു.

ഈ മാർഗ്ഗത്തിൽ ഗുപ്തന്മാർക്ക സിദ്ധിച്ച വിജയം പൂർണ്ണമാണ്. ഇന്നോളം ഹിന്ദുസാഹിത്യത്തിലെ ക്ലാസിക്കുകളായും ഹിന്ദുപാരമ്പര്യത്തിന്റെ അക്ഷയപാത്രങ്ങളായും ആ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ അവശേഷിക്കുന്നു. പ്രസിദ്ധ മഹാഭാരതപണ്ഡിതനായ ഡോക്ടർ സുക്തങ്കർ പറയുംപോലെ, "ശുദ്ധീകരണം, കൂട്ടിച്ചേർക്കൽ, വിപുലപ്പെടുത്തൽ, ഇവ ഈ ഗ്രന്ഥം നൽകുന്ന പ്രചോദനത്തിന്റെയും ജീവിതമാഹാത്മ്യത്തിന്റെയും ബാഹ്യമായ അടയാളങ്ങളാണ്. പൊടിപിടിച്ച പുസ്തകഷെൽഫിൽ ഉപയോഗിക്കാതെ അതു കിടന്നില്ല. മഹാഭാരതത്തിന്റെ പുനസ്സംസ്കരണം, അതിനെ ഗിൽസാമേഷ് (Gilsamesh) മുതലായ ഇതിഹാസങ്ങളെപ്പോലെ മറവിയിൽ വീഴാതെ രക്ഷിച്ചു."

ഇന്ത്യൻസാഹിത്യത്തിന്റെയും ശാസ്ത്രത്തിന്റെയും ചരിത്രത്തിലും ഗുപ്തകാലഘട്ടം ഉയർന്നുതന്നെ നിൽക്കുന്നു. കാവ്യശാഖയെപ്പറ്റി ഇവിടെ വിവരിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. എന്നാൽ ക്രിസ്ത്വബ്ദാരംഭത്തിലുള്ള നാലു ശതാബ്ദങ്ങൾ, അന്യൂനമായ ഒരു സാഹിത്യവാസന്തം കണ്ടു. തത്വജ്ഞാനത്തിന്റെ മണ്ഡലത്തിൽ, സാംഖ്യദർശനത്തിന് വാർഷഗണ്യൻ (Varsgaganya), ഈശ്വരകൃഷ്ണ ഇതിന്റെ വ്യാഖ്യാനങ്ങൾമൂലം പുതിയ ശക്തി ലഭിച്ചു. സാംഖ്യദർശനം പല ശതാബ്ദങ്ങൾക്കു മുമ്പേ ഉടലെടുത്തതാണ്. മുൻപറഞ്ഞ വ്യാഖ്യാതാക്കളെപ്പറ്റി ബുദ്ധമതഗ്രന്ഥങ്ങളിൽനിന്നാണ് നാം അറിയുന്നത്.

ശാസ്ത്രത്തിന്റെ മണ്ഡലത്തിൽ എ. ഡി. നാലും അഞ്ചും ശതകങ്ങളിൽ, പ്രചാരിതാമതം, അതിന്റെ മൂർദ്ധന്യത്തിലെത്തി. ചിന്തയുടെ മണ്ഡലത്തിൽ നടന്ന ഏറ്റവും വിപ്ലവകരമായ കണ്ടുപിടിത്തങ്ങളിൽ ഒന്നായ പൂജ്യവും, തൽഫലമായുണ്ടായ ദശാംശസമ്പ്രദായവും ആ കാലത്തെ ചിന്തകന്മാരുടെ നേട്ടമാണ്. ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രത്തിന് ഉണ്ടായ പുരോഗതിയും വിസ്മയാവഹമാണ്. ഭൂമി അതിന്റെ അച്ചുതണ്ടിലൂടെ കറങ്ങുന്നതെന്നും, ദിവസത്തിന്റെ ദൈർഘ്യവും ഏറ്റവും നിസ്സാരമായ ഒരു തെറ്റൊഴിച്ചാൽ, ശരിയായി കണ്ടുപിടിച്ച ആര്യഭടൻ, ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രലോകത്തിൽ, ഏറ്റവും എണ്ണപ്പെട്ടവരിൽ ഒരാളാണ്. ആര്യഭടൻ (476 എ. ഡി.യിൽ പാടലിപുത്രത്തിൽ ജനിച്ചു.) ഗ്രഹണത്തിന്റെ കാരണവും അതിവിശദമായി വിവരിക്കയുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ദശാംശരീതിയെപ്പറ്റി സൂചിപ്പിക്കുന്ന ആദ്യത്തെ ഗണിതശാസ്ത്രജ്ഞൻ അദ്ദേഹമത്രേ. ഇന്ത്യയിൽ ദശാംശരീതിയെപ്പറ്റി മുമ്പേതന്നെ അറിയാമായിരുന്നു. ആ കാലഘട്ടത്തിലെ മറ്റൊരു വലിയ ശാസ്ത്രജ്ഞനായ വരാഹമിഹിരൻ പ്രകൃതിശാസ്ത്രത്തിലെ എല്ലാ വിഭാഗങ്ങൾക്കും സംഭാവന നൽ

ക്കിയ പ്രഗത്ഭധിഷണാശാലിയാണ്. ഗുപ്തന്മാരുടെ കാലത്തെ ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർക്ക് അടക്കാൻ പറ്റാത്ത ജിജ്ഞാസയും, ജ്ഞാനാന്വേഷണത്തിൽ അതീവ ജാഗ്രതയും, നിഗമനങ്ങളിലെത്തിച്ചേരാനുള്ള ധൈര്യവും ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നു പറയുക പരമാർത്ഥം മാത്രമാണ്. ആധുനിക വീക്ഷണഗതിയിൽനിന്ന് ഇതു വിഭിന്നമല്ല.

സമ്പന്നവും, ഊർജ്ജസ്വലവും, വൈചിത്ര്യം നിറഞ്ഞതുമായിരുന്നു, അന്ന് മതം. ഹിന്ദുദൈവങ്ങൾക്ക് വിപ്ലവകരങ്ങളായ മാറ്റങ്ങളുണ്ടായി. പരിചിതമായ പേരുകളും പഴയ രൂപവും, സചേതനമായ ഗുണവിശേഷങ്ങളും, ഈ ദൈവങ്ങളെ ആരാധിക്കുന്നതിൽ ജനങ്ങൾക്ക് ഒരു പുതിയ ജീവൻ പ്രദാനം നൽകി. വിഷ്ണുവിനാണ് ഏറ്റവും വലിയ മാറ്റം വന്നത്. ത്രിമൂർത്തികളിൽ, ലോകസംരക്ഷകനായ മഹാവിഷ്ണു, താത്വികമായി യോഗനിദ്രകൊള്ളുന്നു. എന്നാൽ അവതാരങ്ങളുടെ സിദ്ധാന്തപ്രകാരം, വിഷ്ണു ചൈതന്യപൂർണ്ണനും, വിശ്വാസസാധകനും, ആരാധ്യനുമായി, മനുഷ്യവർഗ്ഗസംരക്ഷകനായി. ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിനു വളരെ മുമ്പേ, ദശാവതാരകഥ പ്രചാരത്തിലുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അവതാരങ്ങളെ പൂജിക്കുന്നരീതി ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിനുശേഷം വന്നതാണ്. എല്ലാ അവതാരങ്ങളെയും ആരാധിച്ചിരുന്നില്ല. വരാഹാവതാരമായിരുന്നു, ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ ആദ്യമായി ആരാധിച്ചുവന്നതെന്നു തോന്നുന്നു. ഇന്നും ആദിവരാഹസ്വാമിയുടെ ക്ഷേത്രങ്ങൾ ജനസമ്മതി നേടിയവയാണ്. ഇതിനുള്ള കാരണം, വരാഹമാണ് ദുഷ്ടശക്തികളിൽനിന്നു ഭൂമിയെ രക്ഷിച്ചതെന്നുള്ള വിശ്വാസമാണെന്നു തോന്നുന്നു. വിഷ്ണുവിന്റെ മറ്റവതാരങ്ങളെയും ആരാധിച്ചിരുന്നുവെങ്കിലും, കൃഷ്ണനായിരുന്നു പ്രാമാണ്യം. ഇതേവരെയുള്ളതിൽ വിഷ്ണുവിന്റെ അവസാനാവതാരമാണ് കൃഷ്ണന്റേത്. മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ പൂർണ്ണാവതാരവുമാണ് അത്. ഹിന്ദുമതത്തിലുണ്ടായ ഒരു പുതിയ വളർച്ചയാണിതെല്ലാം. വസുദേവപുത്രനായ കൃഷ്ണനെപ്പറ്റി പാണിനിക്ക് അറിവുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ഒരു ദൈവാവതാരമായി കൃഷ്ണനെ പൂജിച്ചുതുടങ്ങിയത് ബി. സി. ഒന്നാം നൂറ്റാണ്ടിനു മുമ്പല്ല. കൃഷ്ണൻ സാക്ഷാൽ മഹാവിഷ്ണുതന്നെയെന്ന ആശയം, ശിവാരാധകനായ കാളിദാസൻതന്നെ രണ്ടു സ്ഥലത്തു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. (മേഘദൂതത്തിലും, മറ്റൊന്ന് കുമാരസംഭവത്തിലും) 'ഗോപാലരൂപിയായ വിഷ്ണു' എന്ന് മേഘദൂതത്തിലും, കുമാരസംഭവത്തിൽ വിഷ്ണുവിന്റെ സ്ഥാനത്തു കൃഷ്ണനെപ്പറ്റിയും പറഞ്ഞുകാണുന്നു. ശ്രീരാമനുൾപ്പെടെയുള്ള മറ്റവതാരങ്ങൾക്ക് അന്ന് ഇത്രത്തോളം പ്രാമാണ്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ശ്രീരാമൻ പിൽക്കാലത്താണ് ദൈവരൂപത്തിലാരാധിക്കപ്പെട്ടത്. കൃഷ്ണനെ വിഷ്ണുവായും, ലോകരക്ഷകനായും, സൃഷ്ടികർത്താവായും സങ്കല്പിക്കപ്പെട്ടത് ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിലെ ആദ്യശതകങ്ങളിലാണ്. ഭഗവദ്ഗീത അവസാനമായി രൂപപ്പെടുത്തിയതു ഗുപ്തകാലഘട്ടത്തിനു പിമ്പല്ല. ഏകത്വവും, നിത്യവും, പരമവുമായതാണ് കൃഷ്ണനെപ്പറ്റി ഗീതയിൽ പറയുന്നത്. ഭക്ത

ണിയതു് രണ്ടു ഗുപ്തചക്രവർത്തിമാരെങ്കിലും തീർച്ചയായും വൈഷ്ണവരാണ്. സമുദ്രഗുപ്തനും, ചന്ദ്രഗുപ്തൻ രണ്ടാമനും; ചന്ദ്രഗുപ്തൻ രണ്ടാമൻ 'ഭാഗവതൻ' എന്ന സ്ഥാനം അവകാശപ്പെട്ടു.

മേല്പറഞ്ഞതിൽനിന്നു്, ശിവന്റെ ശക്തികുറഞ്ഞുവെന്നോ, ശിവന്റെ ജനങ്ങളുടെമേലുള്ള സ്വാധീനത കുറഞ്ഞെന്നോ വിചാരിക്കുന്നതു ശരിയല്ല. ഇന്ത്യൻമതചരിത്രത്തിലെ ഒരു പ്രധാന സ്വഭാവവിശേഷം മാറാതില്ലാത്തതുള്ള ശിവന്റെ സ്വാധീനശക്തിയത്രെ. ഇതിനുള്ള ഒരു കാരണം, തപോമൂർത്തിയാണ ശിവനെന്നതാണു്. ഹിന്ദുക്കളുടെ മനസ്സിൽ തപസ്സിനു് സ്ഥായിയായ സ്ഥാനം ഉണ്ടു്. ചോരത്തുള്ളികൾ പൊടിയുന്ന ഉഗ്രചർമ്മവും, പാമ്പും ധരിക്കുന്ന ശിവൻ, സർവ്വപ്രിയനായ ഒരു ദൈവമല്ല; പൂജിക്കേണ്ടുന്ന ദൈവമാണ് ശിവൻ, സ്നേഹിക്കപ്പെടേണ്ടവനല്ല. ശ്രീകൃഷ്ണനേയോ, ശാന്തസ്വരൂപിണിയായ ദേവിയേയോപോലെ സംഹാരമൂർത്തിയും ഉഗ്രപ്രതാപിയുമായ ശിവനെ ജനങ്ങൾ പ്രേമപൂർവ്വം പൂജിച്ചില്ല. ശിവനു് അവതാരങ്ങളൊന്നുമില്ല. എന്നാൽ, ഭൈരവൻ, മഹാകാലൻ, അർദ്ധനാരീശ്വരൻ—ഇവയെല്ലാം പുറമേ, ശിവലിംഗം—ഈ രൂപങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം ജനങ്ങളുടെ ആരാധനകൾക്ക പാത്രമായി.

ശൈവാരാധകന്മാരുടെ ഇടയിൽ പല വിഭാഗങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു. പാശുപതന്മാർ, കാപാലികന്മാർ ഇങ്ങനെയുള്ള ചില സംഘങ്ങൾ, ഉഗ്രവും അപരിഷ്കൃതവുമായ ആരാധനാരീതികൾ കൈക്കൊണ്ടിരുന്നു. മതശിവന്മാർ, വൈഷ്ണവന്മാരായിരുന്നു. ഗുപ്തന്മാർ ശിവനെയും വിഷ്ണുവിനെയും മാറിമാറി ആരാധിച്ചു. ദേവീപൂജ—ലോകമാതാവിനെ പൂജിക്കൽ—എന്നതാണു് ലോകത്തിലെ ഏറ്റവും പ്രാചീനമതം. ഗുപ്തകാലഘട്ടത്തിൽ, ദേവീപൂജയ്ക്കും രാജകീയാംഗീകാരം ലഭിച്ചു. ഗുണാഢ്യന്റെ ബൃഹത്കഥയിൽനിന്നും നമുക്ക തെളിവുകളുണ്ടു്, പൂജയുള്ള തന്ത്രവിധികൾ ഒന്നാംനൂറ്റാണ്ടു് ബി. സി.യിലുണ്ടായിരുന്നുവെന്നു്. (ഉത്തരാംഗമാർഗ്ഗവും, ഇടവാമമാർഗ്ഗവും) വാമമാർഗ്ഗം സാത്വികമല്ല. ഉത്തരാംഗമാർഗ്ഗത്തിനു് യാതൊരു കളങ്കവും ഇല്ലായിരുന്നു. അതു് യാഥാസ്ഥിതികമായിരുന്നു. കാളിദാസൻ ഒരു ദേവീഭക്തനായിരുന്നുവെന്നു തോന്നുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേരുതന്നെ, (അതു് യഥാർത്ഥ നാമമല്ലായിരിക്കാം) ഇതു സൂചിപ്പിക്കുന്നു—കാളിയുടെ ദാസൻ—കൂടാതെ രഘുവംശത്തിലെ ആദ്യത്തെ ശ്ലോകംതന്നെ, ശിവനും പാർവ്വതിയും അഭിന്നരെന്ന താന്ത്രികസിദ്ധാന്തമനുസരിച്ചാണു്. കാളിദാസൻ കവിതപൂർവ്വം വളർന്നിരുന്ന ഉജ്ജയിനിയിലെ മഹാകാലനെ (ശിവനെ) താന്ത്രികപദ്ധതിയനുസരിച്ചാണ് പൂജിച്ചിരുന്നതെന്നു് ഗുണാഢ്യന്റെ കഥാസരിത്സാഗരത്തിൽനിന്നും മനസ്സിലാക്കാം. ഗുപ്തന്മാരെക്കൊണ്ടു് ദേവിയെ വിവിധരൂപങ്ങളിൽ ആരാധിച്ചുവന്നു. പല രൂപങ്ങളിലുള്ള താന്ത്രികപൂജകൾക്കും അന്നു സ്ഥിരപ്രതിഷ്ഠ ലഭിച്ചുവെന്നു തോന്നുന്നു. താന്ത്രികരീതിയിലുള്ള പൂജാവിധാനങ്ങൾ അധഃപതിച്ച ബുദ്ധമതത്തിൽനിന്നും വളർന്നതാണെന്നു ആ

ശയത്തിന് അടിസ്ഥാനമില്ല. എന്നാൽ ബുദ്ധമതക്കാരുടെ ഗുഹ്യസമാജ സിദ്ധാന്തങ്ങൾക്ക്, ഇന്ത്യയിൽ പണ്ടേ നിലവിലിരുന്ന താന്ത്രികപദ്ധതികളിൽനിന്നാണ് പ്രചോദനം ലഭിച്ചതു്.

ദേവീപൂജ, ശൈവന്മാരുടെയും വൈഷ്ണവരുടെയും ഇടയിലേക്കു വ്യാപിച്ചു. ശിവശക്തിസിദ്ധാന്തം വൈഷ്ണവർക്കു ലക്ഷ്മീനാരായണസിദ്ധാന്തമായി ഭവിച്ചു. ഗീതയിൽതന്നെ, "എന്റെ പ്രകൃതി," എന്ന സൂചനയുണ്ട്. തന്മൂലം ഇതു് ഒരു സ്വതന്ത്രമായ പദ്ധതിയല്ല. വൈഷ്ണവതം ശൈവതം ഒരുപോലെ അംഗീകരിച്ചതാണ് ദേവീപൂജ.

ഒരു കാര്യം എടുത്തുപറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഈ മൂന്നു പൂജാരീതികളും മൂന്നു മതങ്ങളായി പരിണമിച്ചില്ല. അതിനു കാരണം, അവതമ്മിൽ വ്യത്യാസമുണ്ടായിരുന്നതു്, ബാഹ്യമായ സ്വഭാവത്തിലും കാര്യങ്ങളിലും, വിഗ്രഹങ്ങളുടെ രൂപത്തിലുമായിരുന്നു; അല്ലാതെ അടിസ്ഥാനമായ മതസിദ്ധാന്തങ്ങളിലും, ആത്മീയതത്വങ്ങളിലുമല്ലായിരുന്നു എന്നതാണ്. ഇവയെല്ലാം വേദാന്തതത്വങ്ങളിൽ അധിഷ്ഠിതമാണ്. മൂന്നിന്റെയും ലക്ഷ്യം മോക്ഷംതന്നെ. വേദത്തെയല്ല, ആഗമങ്ങളിൽ അധിഷ്ഠിതമായ പൂജാവിധാനങ്ങളെയാണ് മൗലികകാരണങ്ങളിൽ മൂന്നു വിഭാഗക്കാരും സ്വീകരിച്ചതു്. ശൈവന്മാരുടെ പ്രതിരൂപങ്ങൾ (സിംബലുകൾ) രുദ്രാക്ഷം, ഭസ്മം, ലിംഗം ഇവയത്രെ. വൈഷ്ണവന്മാർക്ക് ഇവയല്ല. ശിവനെയോ, വിഷ്ണുവിനെയോ, ഏകനാം സർവ്വശക്തനായി ഓരോ വിഭാഗക്കാരും വിശ്വസിക്കുന്നതൊഴിച്ചാൽ, അവർതമ്മിൽ മറ്റു പലതിലും വലിയ വ്യത്യാസമില്ല. എല്ലാ മൂലഗ്രന്ഥങ്ങളിലും, വ്യത്യാസങ്ങൾ നാമരൂപങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചാണെന്നു് ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അതായതു് ബ്രഹ്മാ, വിഷ്ണു, മഹേശ്വരൻ ഇവർ ഈശ്വരന്റെ മൂന്നു ഭാവഭേദങ്ങളാണ്. സാധാരണക്കാരുടെ ഇടയിലാണ്, ഇവർ മൂന്നും മൂന്നു വിഭിന്നമൂർത്തികളെന്ന ആശയം കാണുന്നതു്.

ഇന്ത്യയുടെ ചൈനയുമായുള്ള ബന്ധവും, ബുദ്ധമതം ചൈനയിൽ പ്രചരിച്ചതും ഈ കാലഘട്ടത്തിലെ രണ്ടു പ്രധാന കാര്യങ്ങളത്രെ. യുവെച്ചികളുടെ തലസ്ഥാനത്തു്, (138—125 ബി. സി.) ചങ്കന്റെ മതപ്രചരണയത്നത്തോടുകൂടി, ഇന്ത്യയെക്കുറിച്ചുള്ള ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായ സംഗതികൾ ചീനക്കാർ ശേഖരിക്കാൻ തുടങ്ങി. കാഷ്മീരിൽനിന്നും മറ്റു പ്രദേശങ്ങളിൽനിന്നും ഇന്ത്യൻ ഭിക്ഷുക്കൾ ബുദ്ധമതഗ്രന്ഥങ്ങളും, ഇന്ത്യയുടെ കലാപരവും സാംസ്കാരികവുമായ ഉപഹാരങ്ങളുമായി ചാങ്ആനിൽ (ചൈനയിൽ) എത്തി.

ബുദ്ധമതം നിശ്ശേഷമായും അക്കാലത്തു് താഴ്ച്ചയിൽത്തന്നെ ആയിരുന്നു. ഫാഹിയാനിൽനിന്നും നമുക്കു തെളിവുകളുണ്ട്, ആഡംബരജീവിതം ചൈതന്യധന്യവും, വിശാലമായ അഷ്ടമാർഗ്ഗം സാമാന്യജനങ്ങൾക്ക് പ്രിയംകരമായിരുന്നു. അക്കാലത്തെ ബുദ്ധിപരമായ നവോത്ഥാനം ബ്രാഹ്മണമതത്തിനും പ്രചോദനം നൽകി. സംസ്കൃതത്തിലു

ഉള്ള ബുദ്ധമതക്ലാസിക്കുഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഈ കാലഘട്ടത്തിലുണ്ടായവയത്രെ. ഇരുനൂറു വർഷത്തിനുശേഷം പണ്ഡിതസാർവ്വഭൗമനായ യുവാൻചങ് ശേഖരിക്കയും ചൈനയിലേക്കു കൊണ്ടുപോകയുംചെയ്ത ആയിരത്തിൽ പരം ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ, പ്രമുഖങ്ങളായവ, ഗുപ്തകാലത്തു രചിച്ചവയത്രെ. നാഗാർജ്ജുനൻ, വസുബന്ധു, പരമാർത്ഥൻ, ദിങ്നാഗൻ ഇവർ ബുദ്ധമതസാഹിത്യത്തിലെ, അക്കാലഘട്ടത്തിലെ അതിപ്രശസ്തരായ നാലു മഹാത്മാക്കളാണ്. വേറെയും പല വിശിഷ്ടസാഹിത്യകാരന്മാർ അന്നു ജീവിച്ചിരുന്നു. നളന്ദാസർവ്വകലാശാല നേരത്തെതന്നെ പ്രസിദ്ധിയാർജ്ജിച്ചിരുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ പല ഭാഗങ്ങളിൽനിന്നും, മററു ബുദ്ധമതരാജ്യങ്ങളിൽനിന്നും അതിൻെറ പ്രശസ്തി പല പണ്ഡിതന്മാരെയും അങ്ങോട്ടാകർഷിച്ചു.

മതപരമായ പുനരുദ്ധാരണവും, അപരിഷ്കൃതരായ വിദേശീയരിൽനിന്നും വിമുക്തമായതിൻെറ ഫലമായി തഴച്ച രാഷ്ട്രൈക്യവും, ഗുപ്തകാലഘട്ടത്തിന് ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ അപ്രതിമമായ സ്ഥാനം നൽകുന്നു. മെഡിറ്ററേനിയൻ രാജ്യങ്ങളുമായും, പൂർവ്വദേശത്തുള്ള കോളനികളുമായും നടന്ന സമൃദ്ധവ്യാപാരത്തിൻെറ വൈപുല്യംമൂലം, ജനങ്ങളുടെ സാമ്പത്തികസ്ഥിതിയും പൊതുവെ മെച്ചമായിരുന്നു. പല ശിലാലേഖങ്ങളും ഈ വസ്തുത തെളിയിക്കുന്നു. വണിക്ശ്രേഷ്ഠന്മാരും, കച്ചവടസംഘങ്ങളും, തൊഴിൽസംഘങ്ങളും നല്കിയിട്ടുള്ള സംഭാവനകളേയും ദാനങ്ങളേയും അവ വിവരിക്കുന്നു. ഇക്കാലത്തെ കോളനികളുടെ വികാസത്തെപ്പററി അന്യത്ര വിവരിക്കുന്നതാണ്. എന്നാൽ, ഭൗതികമായ വികസനത്തിൻെറ ഫലമായി, ജനങ്ങളുടെ ആചാരങ്ങളിലും സാമൂഹ്യജീവിതത്തിലും വന്ന മാററങ്ങൾ സംക്ഷിപ്തമായി സൂചിപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു. സിൽക്കിൻെറ ഉപയോഗം സാർവ്വത്രികമായി. ചീനപ്പട്ടിനെപ്പററി കാളിദാസൻ എടുത്തു പറയുന്നുണ്ട്. സമ്പന്നരായ ആളുകൾ, ഭോഗവസ്തുവായി ലഹരിസാധനങ്ങൾ ഉപയോഗിച്ചുവന്നു. ഇത് അസാന്മാർഗ്ഗികമായി കരുതപ്പെട്ടില്ല. ഗുണാഢ്യൻെറ കാലത്തെ സമുദായസ്ഥിതിയുടെ കഥ ചിത്രം നല്കുന്ന കഥാസരിത്സാഗരത്തിൽ, സ്ത്രീകളുൾപ്പെടെ, എല്ലാ വർഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ട ആളുകളും ലഹരിപദാർത്ഥങ്ങൾ ഉപയോഗിച്ചതായി പറയുന്നു. സ്ത്രീകൾക്ക് ധാരാളം സ്വാതന്ത്ര്യം അനുവദിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. കഥാസരിത്സാഗരത്തിൽ യൗവനയുക്തയും സുന്ദരിയുമായ തൻപ്രിയ പറയുന്നതു നോക്കുക, "സ്ത്രീകളെ വേർതിരിച്ചുനിർത്തുക എന്നത് കേവലം സാമൂഹ്യാചാരമോ, അല്ലെങ്കിൽ അസൂയയിൽനിന്നുണ്ടായിട്ടുള്ള മൗഢ്യമോ ആണ്. അതുകൊണ്ടു യാതൊരു ഗുണവുമില്ല. നല്ല കുലത്തിൽപ്പെട്ട സ്ത്രീകളെ, ഭർത്താക്കന്മാർപോലെ സദ്ഗുണങ്ങൾ രക്ഷിക്കുന്നു. ദൈവത്തിനുപോലും പതിവ്രതകളല്ലാത്ത സ്ത്രീകളെ സൂക്ഷിക്കുക സാധ്യമല്ല." കറുപ്പുമുതലായ ലഹരിസാധനങ്ങളെപ്പററി അക്കാലത്തെ കൃതികളിൽ യാതൊരു സൂചനയുമില്ലെന്നുള്ളതും സ്മരണീയമാണ്.

അദ്ധ്യായം ഏഴ്

ദക്ഷിണേന്ത്യ

ആദ്യകാലഘട്ടങ്ങളിൽ, ദക്ഷിണേന്ത്യയുടെ പുരോഗതി ആര്യാവർത്തത്തെ ആശ്രയിച്ചായിരുന്നില്ല. പിൽക്കാല ഘട്ടങ്ങളിൽ, ഇന്ന് ഈ ആശയം സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. പരിഷ്കാരം സ്വതന്ത്രമായ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ഇവിടെ വികസിച്ചു. ചരിത്രാതീതകാലത്ത് സംസ്കാരത്തിന്റെ ശ്രേണികളിൽ പടിപടിയായി കയറിയിട്ടുള്ള പല ഭാഗങ്ങളും തെക്കേ ഇന്ത്യയിലുണ്ട്. ഖനനം, ലോഹവേല ഇവയെപ്പറ്റി അറിവുള്ളവരായിരുന്ന, നൃത്തസംഗീതപ്രിയരായ, സമുദായങ്ങൾ വൈവിധ്യമുള്ള ചരിത്രത്തിന്റെ വളർച്ചയിൽ, ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ പലയിടത്തും ഉണ്ടായിരുന്നു.

ചില യൂറോപ്യൻ ചരിത്രകാരന്മാരും, അവരെ അനുകരിക്കുന്നതിൽ തല്പരരായ ഇന്ത്യൻ പണ്ഡിതന്മാരും അഭിപ്രായപ്പെടുന്നത്, ദ്രാവിഡന്മാർ വെളിയിൽനിന്ന് അതിപുരാതനകാലത്ത് ഭാരതത്തിൽ വരികയും തങ്ങളുടെ പരിഷ്കാരം ഇവിടെ ഉറപ്പിക്കുകയും ചെയ്തുവെന്നാണ്. ഈ നിഗമനം തെളിയിക്കുന്നതിനു സാക്ഷ്യങ്ങളൊന്നുമില്ല. വിദേശസഹായംകൂടാതെ, ഇന്ത്യക്കാർക്ക് തനിച്ചു യാതൊന്നും സാദ്ധ്യമല്ല, എന്ന ആശയത്തിന്റെ പ്രചാരണം മാത്രമാണിത്. എന്നാൽ നമുക്കു ലഭിച്ചിട്ടുള്ള തെളിവുകളും ചരിത്രാതീതകാലത്തെ ശേഷിപ്പുകളും ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നത്, വിദേശീയരുടെ പ്രേരണയോ സഹായമോ കൂടാതെ സ്വതന്ത്രമായി വളർന്നതാണ് ദ്രാവിഡ പരിഷ്കാരമെന്നത്രേ. മലമ്പ്രദേശങ്ങളിൽ അധിവസിക്കുന്ന ആദിവാസികളെ, പരിഷ്കാരത്തിൽ ഉയർന്ന ജനസമൂഹങ്ങൾ പുറന്തള്ളി ഓടിക്കുകയും അവർ ദുർഗ്ഗമങ്ങളായ പ്രദേശങ്ങളിൽ അഭയം തേടുകയും ചെയ്തു.

ക്രിസ്തുവിനുമുമ്പുള്ള ആയിരം വർഷക്കാലത്ത് ദ്രാവിഡ പരിഷ്കാരത്തിന്റെ വളർച്ചയെ സഹായിച്ചത് കടലിനപ്പുറത്തുള്ള മെസപ്പൊട്ടേമിയാ, ഈജിപ്ത്, പാലസ്തീൻ ഈ രാജ്യങ്ങളാണ്. ധാരാളം തെളിവുകളുണ്ട്, ഈ സമ്പർക്കം തെളിയിക്കാൻ. ഏതാണ്ട് 1200 ബി. സി. മുതൽക്കെങ്കിലും, ഇന്ത്യയും മദ്ധ്യപൗരസ്ത്യരാജ്യങ്ങളുമായി സമുദ്രമാർഗ്ഗമായ സമ്പർക്കമുണ്ടായിരുന്നുവെന്ന് തെളിയുന്നു. പേർഷ്യൻ ഉൾക്കടൽ, ചെങ്കടൽ ഇവയിലെ തുറമുഖങ്ങളുമായി; ഇന്ത്യയുടെ പശ്ചിമതീരത്തെ തുറമുഖങ്ങൾ സമ്പർക്കം പുലർത്തി. നിത്യോപയോഗത്തിനുള്ള സാധനങ്ങളെ കുറിക്കുന്ന ഇന്ത്യൻ പദങ്ങൾ ഹീബ്രുഭാഷയിലുണ്ട്. ഇന്ത്യയും ബാബിലോണുമായി ദാരിയസിന്റെയും സോളമന്റെയും കാലത്ത് വാണിജ്യ

ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നു. ഓഫിർ ആയിരുന്നു അന്നത്തെ പ്രമുഖ തുറമുഖം. മുഗീറിലെ (Mughair) ചന്ദ്രദേവാലയത്തിലും, നെബുക്കദ്നെസ്സറുടെ കൊട്ടാരത്തിലും ഇന്ത്യൻതേക്കുതടി ധാരാളം ഉപയോഗിച്ചതായി കാണാം. ഇവയെല്ലാം വാണിജ്യബന്ധത്തെയാണു് കുറിക്കുന്നതു്. ചരിത്രരേഖയെന്ന നിലയിൽ ഇവയ്ക്കു വലിയ പ്രാമാണ്യമില്ല. എങ്കിലും ഒരു വസ്തുത ഇതിൽനിന്നനുമാനിക്കാം. ആദിമകാലംമുതല്ക്കു, ഉത്തരേന്ത്യൻപരിഷ്കാരവുമായി ബന്ധപ്പെടാതെ, തെക്കേഇന്ത്യയിൽ സ്വതന്ത്രമായി പരിഷ്കാരം വളർന്നുവെന്നും, മധ്യപൗരസ്ത്യരാജ്യങ്ങളുമായി തെക്കേഇന്ത്യയ്ക്കു് നിരന്തരമായി വാണിജ്യബന്ധങ്ങളുണ്ടായിരുന്നെന്നും.

പസഫിക്ദ്വീപുകളുമായുള്ള ഇന്ത്യയുടെ സമ്പർക്കം, ഇതിലും വളരെ മുൻപേ തുടങ്ങി. സിൽവിയൻ ലെവി പറയുംപോലെ, ദക്ഷിണേന്ത്യൻതുറമുഖങ്ങളിൽനിന്നും കിഴക്കൻരാജ്യങ്ങളിലേക്കുള്ള സമുദ്രമാർഗ്ഗം ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിനു് അനേകശതാബ്ദങ്ങൾമുമ്പ് പ്രചാരത്തിൽവന്നു. ഇന്ത്യൻപരിഷ്കാരം അന്യദേശങ്ങളിൽ വ്യാപിക്കാനിടയാക്കിയ സംഘടിതശ്രമങ്ങൾ, ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിനുശേഷമാണു്. എങ്കിലും ഈ പുതിയ സമുദ്രമാർഗ്ഗങ്ങൾ അപ്പോൾ തുറന്നതല്ല. തെക്കേ ഇന്ത്യയിൽനിന്നുള്ള കുടിയേററം അതിനു വളരെമുൻപേ തുടങ്ങി. ആസ്ത്രോ-ഏഷ്യൻ ജനതയിലും, മഡഗാസ്കറിലെ ജനങ്ങളിൽപ്പോലും ഇന്ത്യ അതേ സ്വാധീനം ചെലുത്തിവന്നു.

ദക്ഷിണേന്ത്യ, ആദ്യമായി രാമായണം മുഖേന അറിയപ്പെട്ടപ്പോൾ, ജാവായെപ്പററിയും സുമാത്രയെപ്പററിയും വ്യക്തമായ സൂചനകൾ ഉണ്ടു്. ശ്രീരാമൻ കിഷ്കിന്ധ(ഇന്നത്തെ ബെല്ലാറി)യിൽ എത്തുന്നതുവരെ, പരിഷ്കൃതജനസമൂഹങ്ങളെ കണ്ടില്ലെന്നുള്ള വസ്തുത, ഉത്തരേന്ത്യയും ദക്ഷിണേന്ത്യയും തമ്മിൽ സാംസ്കാരികബന്ധം അന്നില്ലായിരുന്നുവെന്നതിനു് ഉത്തമമായ തെളിവാണു്. ഉത്തരേന്ത്യൻ സംസ്കാരത്തിനും ദക്ഷിണേന്ത്യൻ സംസ്കാരത്തിനും അന്നു് ഒരു പൊതുവായ അടിസ്ഥാനമില്ലായിരുന്നു. അനന്തരം ബി. സി. മൂന്നാംശതാബ്ദത്തിൽ അശോകൻ ശിലാശാസനങ്ങൾ പുറപ്പെടുവിച്ചപ്പോൾ, ദക്ഷിണേന്ത്യയെപ്പററി അറിഞ്ഞിരുന്നു മാത്രമല്ല, അവിടെ പുതിയ ആര്യസംസ്കാരം പ്രചരിപ്പിക്കുന്നു. അശോകന്റെ ആദ്യകാലഘട്ടത്തിലെ രണ്ടു ശിലാലേഖങ്ങൾ മൈസൂറിലുള്ള ചിററാൽദ്രുഗ്ഗിലാണു്. മൈസൂർ ഉൾപ്പെടെയുള്ള ഡക്കാൻ മൗര്യസാമ്രാജ്യത്തിൽപ്പെട്ടു. തെക്കെ അററത്തുള്ള ചോളചേരപാണ്ഡ്യരാജ്യങ്ങൾ സ്വതന്ത്രങ്ങളായിരുന്നു. ഇവയുമായി മൗര്യരാജാക്കന്മാർ സ്നേഹബന്ധം പുലർത്തിപ്പോന്നു. മുൻപു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ, സിലോണിലേക്കു് അശോകൻ അയച്ച ബുദ്ധമതദൗത്യത്തെപ്പററി.

മൗര്യകാലഘട്ടത്തിനുമുൻപുള്ള ഏതാനും ശതാബ്ദങ്ങളിൽ, 'പുതിയ ആര്യൻസംസ്കാരം' ദക്ഷിണേന്ത്യയിലേക്കു കടക്കുകയും, സ്ഥിരപ്പെ

തിഷ്ഠപ്രാപിക്കയും ചെയ്തു. മൗര്യന്മാരാണ് രാഷ്ട്രീയാധിപത്യം തെന്നിന്ത്യയിൽ സ്ഥാപിച്ചതു്. ചോള,ചേര,പാണ്ഡ്യരാജ്യങ്ങൾ ഇന്ത്യയിൽ അന്നത്തെ എണ്ണപ്പെട്ട രാജ്യങ്ങളായിരുന്നു. സംസ്കാരപരമായ നിലപാടിൽനിന്നു് നോക്കിയാൽ വടക്കും തെക്കും തമ്മിലുള്ള അന്തരം കുറഞ്ഞതായിക്കാണാം. എന്നാൽ പിന്നീടും, ദക്ഷിണേന്ത്യ തികച്ചും സ്വതന്ത്രം ആയിരുന്നു, താല്പര്യത്തിലും സാമ്പത്തികവളർച്ചയിലും.

ഒന്നാം നൂറ്റാണ്ടു ബി. സി.യിൽ, തെന്നിന്ത്യയും റോമാസാമ്രാജ്യവും തമ്മിലുള്ള വാണിജ്യം വളരെ വർദ്ധമാനമായി. 'കേംബ്രിഡ്ജ് പ്രാചീനചരിത്രം' (Cambridge Ancient History) അനുസരിച്ച്, ഈജിപ്തിനെ ഒഴിച്ചാൽ ഇന്ത്യയിൽനിന്നായിരുന്നു, ഇറ്റലി ഏറ്റവും അധികം ഇറക്കുമതി ചെയ്തുവന്നതു്. ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു്, പ്ലിനിയുടെ കണക്കിൻപ്രകാരം, റോമിൽനിന്നും ആണ്ടുതോറും 550 കോടി 'സെസ്റ്റേർസ്സു്' നാണയ(ഒരു സെസ്റ്റേർസ്സ് = അരരൂപ)മാണ് പ്രവഹിച്ചുവന്നതു്. ഇന്ത്യയുമായുള്ള കച്ചവടത്തിൽ, റോമാക്കു് 100 കോടി സെസ്റ്റേർസ്സാണ് നഷ്ടം ആണ്ടുതോറും ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരുന്നതു്. അടുത്തകാലത്തു് പോണ്ടിച്ചേരിക്കടുത്തു് അരിക്കമേടുവിൽ നടത്തിയ ഖനനങ്ങൾ സ്ഥാപിച്ചിട്ടുണ്ടു്, സാമ്പ്രദായികമായ ഇറക്കുമതികൾ അന്നു് ഇന്ത്യയിലുണ്ടായിരുന്നതായി. റോമാസാമ്രാജ്യവുമായുള്ള വാണിജ്യമാശ്രയിച്ച്, അവ അഭിവൃദ്ധിയിലിരുന്നു. മെഡിറ്ററേനിയൻ വ്യാപാരകേന്ദ്രങ്ങളായി അന്നു വർത്തിച്ചതു് പശ്ചിമതീരത്തുള്ള 'മുസിറിസ്സ്' (കൊടുങ്ങല്ലൂർ) പൂർവ്വതീരത്തുള്ള 'അരിക്കമേടു'മായിരുന്നു. അനേകം റോമൻനാണയങ്ങൾ ഇവിടങ്ങളിൽനിന്നും കണ്ടെടുത്തിട്ടുള്ളതു് ഇതിനു മതിയായ പ്രത്യക്ഷസാക്ഷ്യങ്ങളാണു്. ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിനുമുമ്പു്, തെക്കെ ഇന്ത്യയ്ക്കു കൈവന്നിരുന്ന ഭൗതികമായ ഐശ്വര്യത്തെ ഖനനത്തിൽനിന്നും ലഭിച്ചിട്ടുള്ള അറിവുകൾ സുതരാം സ്പഷ്ടമാക്കുന്നുണ്ടു്.

അടുത്ത കാലത്തു്, അരിക്കമേടുവിൽ നടത്തിയ ഖനനഗവേഷണഫലങ്ങൾ, ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിനു മുൻപുള്ള ദ്രാവിഡപരിഷ്കാരത്തിന്റെ പ്രത്യേകതകളെ സംശയലേശമെന്യേ സ്ഥാപിച്ചിട്ടുണ്ടു്. തമിഴ്സാഹിത്യവുമായി ഈ നിഗമനങ്ങൾ യോജിക്കുന്നുമുണ്ടു്. വിദേശവ്യാപാരികളുടെ പണ്ടകശാലകളോടുകൂടിയ വിപുലമായ ഒരു കച്ചവടകേന്ദ്രത്തിന്റെ അവശിഷ്ടം ഗവേഷണഫലമായി കണ്ടുകിട്ടി. മറ്റു പല പ്രധാന സാധനങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ, തീയ്യതിയോടുകൂടിയ റോമൻ മൺപാത്രങ്ങളും കാണുകയുണ്ടായി. ഒന്നാം ശതാബ്ദത്തിലുള്ള തമിഴ്സാഹിത്യത്തിൽ കാവേരിപ്പൂംപട്ടണത്തിന്റെ വർണ്ണനയുണ്ടു്. ഇന്നത്തേതിൽനിന്നു് അല്പം തെക്കോറിയായിരുന്നു അന്നു് ഈ നഗരം നിലകൊണ്ടതു്. ഒരു തമിഴ് ക്ലാസിക്കു്കൃതിയിൽ നഗരത്തെ ഇങ്ങനെ വിവരിച്ചിരിക്കുന്നു: "ഉയരത്തിലുള്ള പണ്ടകശാലകളിലെ മട്ടുപ്പാവുകളിലും, മാനിൻകണ്ണുകൾപോലുള്ള ജനാലകളോടുകൂടിയ പ്രാസാദശിഖരങ്ങളിലും സൂര്യകിരണ

ങ്ങൾ പ്രകാശിപ്പിച്ചു. പുഹാറിലെ പല ഭാഗങ്ങളിലും യവനന്മാരുടെ കെട്ടിടങ്ങൾ കാണികളെ ഹഠാൽ ആകർഷിച്ചു. യവനന്മാരുടെ സമ്പത്ത്പ്രഭാവം ഒരിടത്തും മറഞ്ഞിരുന്നില്ല. വിദൂരസ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നുള്ള നാവികന്മാരെ ഇവിടെ കാണാമായിരുന്നു." റോമൻനാണയങ്ങൾ ധാരാളമായി പ്രചരിച്ചു. റോമും ദക്ഷിണേന്ത്യയും തമ്മിൽ പ്രധാനമായി സുഗന്ധദ്രവ്യങ്ങൾ, വസ്ത്രം, രത്നങ്ങൾ മുതലായവ ക്രയവിക്രയം ചെയ്തുപോന്നു. മൺപാത്രങ്ങൾ, കണ്ണാടിപ്പാത്രങ്ങൾ, സ്വർണ്ണം ഇവയായിരുന്നു റോമിൽനിന്ന് ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു പ്രധാനമായി ഇറക്കുമതി ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നത്.

ചോളചേരപാണ്ഡ്യരാജ്യങ്ങളും (തമിഴ്രാജ്യം) ദ്രാവിഡപാരമ്പര്യം പുലർത്തി. സമുദ്രവ്യാപാരവികസനം, മെഡിറ്ററേനിയൻ രാജ്യങ്ങളും പസഫിക് ദ്വീപുകളുമായുള്ള ഉറ്റസമ്പർക്കം ഇവമൂലം ഈ രാജ്യങ്ങൾക്ക് വലിയ സാമ്പത്തികാഭിവൃദ്ധി കൈവന്നു. പാണ്ഡ്യന്മാരെപ്പറ്റി മെഗസ്തനിസ് കേട്ടിരുന്നു. അക്കാലത്ത് അവരെ ഭരിച്ചിരുന്നത് ഒരു രാജ്ഞിയായിരുന്നുവത്രെ. 500 ആനകളും, 400 കുതിരകളും, 130,000 കാലാളും അടങ്ങിയതായിരുന്നു രാജ്ഞിയുടെ സൈന്യം. ഈ രാജ്യം സൈനികശക്തിമൂലമാണ് മൗര്യന്മാർക്ക് കീഴടക്കാൻ സാധിക്കാഞ്ഞത് എന്നുള്ളതു നിസ്തർക്കമാണ്.

പതഞ്ജലി (150 ബി. സി.) കാഞ്ചീപുരത്തെയും കേരളത്തെയും പറ്റി പ്രസ്താവിക്കുന്നുണ്ട്. വലിയ കടകൾക്ക് 'സത്ര' എന്ന പേരാണ് ഉപയോഗിച്ചതെന്ന പാണിനി പറയുന്നു. ഇതിൽനിന്ന് രണ്ടാം ശതാബ്ദം ബി. സിയിലെ, സംസ്കൃതം തെന്നിന്ത്യയിൽ പ്രചരിച്ചതായി മനസ്സിലാക്കാം. മെഗസ്തനിസ് നൽകുന്ന സൂചനകളിൽനിന്നും, അശോകന്റെ ശിലാലേഖങ്ങളിൽനിന്നും ബി. സി. 5-ാം ശതാബ്ദാവസാനത്തിൽ പുതിയ ആര്യസംസ്കാരം ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ ദൃഢമായി വേരൂന്നി എന്ന് നമുക്ക് അനുമാനിക്കാം.

തെക്കേഇന്ത്യയിലെ സമുദായസംഘടനെ പ്രധാനമായി വംശപരവും, ആര്യന്മാരുടേതിൽനിന്ന് വ്യത്യസ്തവുമത്രെ. 'ടോട്ടമിക്' വർഗ്ഗ സമ്പ്രദായം അനുസരിച്ചാണ് ദ്രാവിഡസമുദായം സംഘടിപ്പിച്ചതെന്ന് തോന്നുന്നു. വളരെ നാളത്തേയ്ക്ക് അവർ ടോട്ടമിക് പ്രതിരൂപങ്ങൾ ആരാധിച്ചുവന്നു. നായന്മാരുടെ ഇടയിലെ നാഗപൂജ അതിന്റെ ഒരു ഉദാഹരണമായി ഇന്നും നിലവിലിരിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു സമുദായത്തിലേയ്ക്കാണ് ആര്യസംസ്കാരം കടന്നുവന്നത്. ഈ ആദിമതത്തിന് എതിർപ്പ് നേരിടേണ്ടിവന്നത് യഥാർത്ഥത്തിൽ ഹിന്ദുമതത്തിൽനിന്നല്ല, പിന്നെയോ, ജൈനബുദ്ധമതങ്ങളിൽനിന്നാണ്. ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ ഈ രണ്ടു പുതിയ മതങ്ങൾക്കും അതിവേഗം പ്രചാരം കിട്ടി. അശോകന്റെ മിഷനറിമാർക്ക് ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ നല്ല പ്രചരണസൗകര്യങ്ങൾ ലഭിച്ചു. സുശക്തമല്ലാത്ത ആര്യമതത്തിന്, ആത്മാർത്ഥതയും പ്രസരിപ്പുമുള്ള

ബുദ്ധമതസന്യാസിമാരുടെ യത്നങ്ങളെ അഭിവൃദ്ധികരിക്കാൻ കഴിയാതെ പോയി.

ബി. സി. രണ്ടാം നൂറ്റാണ്ടോടുകൂടിയാണ്, ദക്ഷിണേന്ത്യ, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ പ്രാബല്യത്തോടെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നത്. കലിംഗരാജാവായ ഖാരവേലന്റെ ഹാതിഗുംഫാശിലാലേഖയാണ്, ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ ഒരു രാജാവ് നേരിട്ട് നടത്തിയ ആക്രമണങ്ങളുടെ ആദ്യത്തെ ചരിത്രരേഖ. കലിംഗന്മാരും ദ്രാവിഡരായിരുന്നു; പക്ഷേ, മറ്റു ദക്ഷിണേന്ത്യൻ ജനങ്ങളെക്കാൾ കൂടുതലായി അവർ ആര്യപരിഷ്കാരം സ്വീകരിച്ചിരുന്നു. ഖാരവേലൻ ചോളന്മാർ, പാണ്ഡ്യന്മാർ, കേരളന്മാർ ഇവരൊഴിച്ചുള്ള ദക്ഷിണേന്ത്യൻരാജാക്കന്മാരെ മുഴുവൻ കീഴടക്കിയതായി വിചാരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

തമിഴ്‌രാജ്യങ്ങളുടെ ഒരു സഖ്യം നശിപ്പിച്ചതായി ഖാരവേലൻ പറയുന്നു (165 ബി. സി.). പാണ്ഡ്യരാജ്യവും കേരളവും അക്കാലത്ത് മുത്തിനു പ്രസിദ്ധിപെട്ടിരുന്നു. ഖാരവേലന്റെ ശിലാരേഖയിൽ, മേൽപറഞ്ഞ രാജ്യങ്ങളിൽനിന്ന് വളരെ മുത്ത് കൊണ്ടുപോയതായും പ്രസ്താവിച്ചുകാണുന്നു. ഈ സൂചനകളിൽനിന്നും അതിനു മുമ്പുള്ള മെഗസ്തനീസിന്റെ വിവരണങ്ങളിൽനിന്നും, തമിഴ്‌രാജ്യം ഒറ്റരാജ്യമായി സംഘടിപ്പിച്ചിരുന്നതായും, സാംസ്കാരികമായി ഒരു ഉയർന്ന നിലവാരം പ്രാപിച്ചതായും അനുമാനിക്കാം.

നമുക്ക് അറിവുള്ള ആദ്യത്തെ ചേരരാജാവ്, ഉദയചേരൻ (ഉദ്ദേശം 130 എ. ഡി.) ആകുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ (നെടുംചേരലാതൻ) യവനന്മാരെ ഒരു നാവികയുദ്ധത്തിൽ തോൽപ്പിച്ചതായും, അവരെ തടവുകാരായിപ്പിടിച്ചതായും അറിയപ്പെടുന്നു. അദ്ദേഹം ഒരു വലിയ ജേതാവായിരുന്നിരിക്കണം. "ഹിമാലയംവരെയുള്ള രാജ്യങ്ങളുടെ അധിപനായി" അദ്ദേഹം സ്വയം പ്രഖ്യാപിച്ചതായി കാണാം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ ചേരൻചെങ്കുട്ടുവൻ തെന്നിന്ത്യയിലെ മഹാന്മാരായ രാജാക്കന്മാരിൽ ഒരുവനാണ്. പാണ്ഡ്യന്മാരെയും ചോളന്മാരെയും തോല്പിച്ച്, തമിഴ്‌രാജ്യത്താകെ ആധിപത്യംസ്ഥാപിച്ച കരികാലചോളന്റെ (190 എ. ഡി.) നാമധേയവും സ്മരണാർഹമാണ്. കൃഷിഭൂമി വികസിപ്പിക്കയും, ജലസേചനത്തിനു കുളങ്ങൾ കുഴിപ്പിക്കയും, ജനങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തിനു ശ്രമിക്കയും ചെയ്ത ഒരു സംസ്കൃതാശയനായിരുന്നു അദ്ദേഹം.

ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിലെ പ്രാരംഭശതകങ്ങൾ തമിഴകത്ത് സാഹിത്യവികസനത്തിന്റെ കാലഘട്ടമാണ്. ആദ്യത്തെസംഘം (സാഹിത്യ അക്കാദമി) അക്കാലത്തുണ്ടായതായി പറയപ്പെടുന്നു. ചിലപ്പതികാരം ഉൾപ്പെടെ, തമിഴിലുള്ള പ്രമുഖങ്ങളായ പല ക്ലാസിക്കൽകൃതികളും ഈ ഘട്ടത്തിലുണ്ടായതാണെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല.

തമിഴകം ഒറ്റരാജ്യമായി ഐശ്വര്യം പ്രാപിച്ചുകൊണ്ടിരു

ന്നപ്പോൾ, വടക്കേ ഡക്കാനിൽ പരിവർത്തനങ്ങൾ ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ ഖാരവേലന്റെ സാമ്രാജ്യം ദീർഘകാലം നിന്നില്ല. വടക്കും തെക്കും സംയോജിപ്പിക്കുന്നതിൽ കൂടുതൽ പ്രാധാന്യം വഹിച്ച രാജവംശമാകുന്നു പ്രാതിഷ്ഠാനത്തിലെ 'ശതവാഹനന്മാർ.' ഈ വംശത്തിലെ നമുക്കറിയാൻകഴിഞ്ഞിട്ടുള്ളതിൽ ആദ്യത്തെ രാജാവ് കൃഷ്ണനാണ്. അവസാനരാജാവ് മാധവീപുത്രനും. കൃഷ്ണരാജന്റെ പിൻഗാമി സ്വകുലനും, അയാളുടെ പിൻഗാമി ശതകർണ്ണിയുമാണ്. വിന്ധ്യന്റെ തെക്കും വടക്കും, ശതവാഹനന്മാരുടെ ശക്തി, ശതകർണ്ണിയുടെ കാലത്തു വ്യാപിച്ചു. വടക്കുള്ള രാജ്യങ്ങളുടെ തകർച്ചയും, തൽഫലമായി ശാകന്മാർ തുടങ്ങിയ വിദേശീയരുടെ ആക്രമണങ്ങളും,* പ്രാതിഷ്ഠാൻ രാജ്യചരിത്രത്തെയും സ്പർശിച്ചു. ഗൗതമീപുത്രശതകർണ്ണി എന്ന ശതവാഹനരാജാവ്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിലാലേഖങ്ങളിൽ വിദേശീയരെ തുരത്തിയതായും, തന്റെ വംശത്തിന്റെ പ്രശസ്തി പാലിച്ചതായും അവകാശപ്പെടുന്നു. ക്രിസ്തുവർഷാരംഭത്തിൽ ശതവാഹനന്മാരുടെ ശക്തി ശരിയായി സ്ഥാപിച്ചിരുന്നു. സുംഗസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അധഃപതനം മുതൽ വാകടകന്മാരുടെ ഉയർച്ചവരെയുള്ള കാലഘട്ടത്തിൽ, മധ്യേന്ത്യ ക്ഷേമവും സമാധാനവും അനുഭവിച്ചതായി, ശതവാഹനന്മാരുടെ പല ശിലാലേഖകളും സാക്ഷ്യംവഹിക്കുന്നു. വിദേശീയാക്രമണത്തിൽനിന്ന് വിമുക്തവുമായിരുന്നു അവരുടെ രാജ്യം. മൂന്നു നൂറ്റാണ്ടുകളോളം ശതവാഹനന്മാർ ആധിപത്യം വഹിച്ചു—73 ബി. സി. മുതൽ 218 എ. ഡി. വരെ—ഈ കാലഘട്ടം, 'പുതിയ ആര്യസംസ്കാരം' ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ വേരൂന്നിയെന്ന കാരണത്താലും പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്നു.

ഈ രാജവംശത്തിന്റെ ഒരു പ്രത്യേകത, അവർ തങ്ങളുടെ പേരിനോടു ചേർത്തുവന്ന സ്ത്രീനാമങ്ങളാണ്. ഉദാഹരണത്തിന്, ഗൗതമീപുത്രശതകർണ്ണി (ഗൗതമിയുടെ മകനായ ശതകർണ്ണി), വസിഷ്ഠിപുത്രപുളുമായി (വസിഷ്ഠിയുടെ പുത്രനായ പുളുമായി) മുതലായവ. അസാധാരണമായ ഈ ആചാരം വിദൂരപൗരസ്ത്യദേശത്തെ ചില മരുമക്കത്തായ രാജകുടുംബങ്ങളിലും കാണാം.

വടക്ക് ആര്യസംസ്കാരത്തിന്റെയും, തെക്ക് പുരാതന ദ്രാവിഡസംസ്കാരത്തിന്റെയും ഇടയ്ക്കു ചരിത്രപരമായ പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്ന ഭാഗമായ പ്രാതിഷ്ഠാൻ സാമ്രാജ്യം, അതിന്റെ 300 കൊല്ലത്തെ ആധിപത്യകാലത്ത് ഇന്ത്യയുടെ സാംസ്കാരികൈക്യം എന്ന മഹത്തായ ആദർശം നടപ്പാക്കി. മൗര്യന്മാർ ദക്ഷിണേന്ത്യ കീഴടക്കുകയും തന്മൂലം ഉത്തരേന്ത്യൻസംസ്കാരവും ആശയങ്ങളും തെക്കോട്ടു കടക്കുകയുമുണ്ടായി എന്നത് വാസ്തവംതന്നെ. എന്നാൽ അശോകനുശേഷം മൗര്യശക്തി ക്ഷയിച്ചുപോയി. വടക്കും തെക്കും തമ്മിൽ ആശയൈക്യം സ്ഥാപിക്കുന്നതിനാവശ്യമായ കാലത്തോളം മൗര്യസാമ്രാജ്യം നിലനിന്നില്ല. ശതവാഹനന്മാരുടെ ചരിത്രപരമായ സന്ദേശം ഇതാണ്: ഇന്ത്യയുടെ

ദക്ഷിണേന്ത്യ (ബി. സി. 300—എ. ഡി. 500)

മധ്യത്തിൽ സ്ഥാപിതമായ അവരുടെ സാമ്രാജ്യത്തിന് ഇക്കാര്യം വിജയപൂർവ്വം നടത്തുന്നതിന് അതിന്റെ ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായ കിടപ്പ് സഹായിച്ചു. നാലാംനൂറ്റാണ്ടിൽ നാം കാണുന്ന ദക്ഷിണേന്ത്യ, ചിന്തയിലും ആശയത്തിലും ആര്യസംസ്കാരം സ്വീകരിച്ചതാണ്. കാഞ്ചിയിലെ പല്ലവന്മാരുടെ പരിഷ്കാരം ആര്യന്മാരുടേതിൽ അധിഷ്ഠിതമാണ്. വിപുലവും വ്യാകീർണ്ണവും ആയ ഹിന്ദുപരിഷ്കാരവലയത്തിൽ വന്നു, പാണ്ഡ്യചേരന്മാർപോലും. ഈ വലിയ പരിവർത്തനത്തിന് ഉത്തരവാദികൾ ശതവാഹനന്മാരാണ്.

ശതവാഹനന്മാരുടെ തലസ്ഥാനമായ പ്രതിഷ്ഠാൻ, അക്കാലത്തെ ഒരു പരിഷ്കാരകേന്ദ്രവും, സാമ്രാജ്യാസ്ഥാനമായ മഹാനഗരിയുമായിരുന്നു. സാഹിത്യത്തിൽ അതിന്റെ പ്രതാപൈശ്വര്യങ്ങൾ നിഴലിച്ചുകാണാം. ടോളമി 'ബൈതന' എന്നാണ് ഈ നഗരത്തെ വിളിച്ചുള്ളത്. ബൃഹത്കഥയുടെ കർത്താവും വിശ്രുതനുമായ ഗുണാഢ്യൻ ഇവിടെയാണ് താമസിച്ചിരുന്നത്. ബൃഹത്കഥയുടെ തന്തു, സാഹിത്യവും 'പൈശാചി'(അപരിഷ്കൃതരുടെ ഭാഷ)യും തമ്മിലുള്ള ബന്ധമാണ്. പരിഷ്കരണത്തിന്റേയും സംസ്കാരത്തിന്റേയും ഉപാധിയായി സംസ്കൃതഭാഷ പ്രാമാണ്യത്തിൽ വരുന്നതു ബൃഹത്കഥയിൽ കാണാം.

ശതവാഹനന്മാരുടെ കീഴിൽ, ഹിന്ദുമതവും ബുദ്ധമതവും തുല്യമായി വളർച്ചപ്രാപിച്ചു. നമ്മുടെ അബ്ദത്തിൽ (ക്രിസ്ത്വബ്ദം) ഗ്രൂസെറ്റ് പറയുന്നു: "വടക്കേ ഇന്ത്യ രാഷ്ട്രീയമായും കലാപരമായും ഗ്രീക്കുകാർ, സിതിയന്മാർ മുതലായ വിദേശീയരുടെ ആധിപത്യത്തിലായിരുന്നു. അക്കാലത്ത്, അവരിൽനിന്നു രാഷ്ട്രീയമായും, കലാപരമായും ഇന്ത്യയുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം സംരക്ഷിച്ചതു ആന്ധ്രയാണ്." അമരാവതി, ഗോളി (Goli), നാഗാർജ്ജുനകൊണ്ട മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ എ.ഡി. ഒന്നുമുതൽ 4 വരെ ശതാബ്ദങ്ങളിൽ അസംഖ്യം സ്മാരകങ്ങൾ ഉണ്ടായി. ഇവയിലെ കൊത്തുപണിയെ (ശതവാഹനകലയെ) സാഞ്ചിയിലെ ആദിമരൂപത്തിലുള്ള കലാശില്പങ്ങളുടെയും ഗുപ്തകാലകലയുടെയും ആയി ഗണിക്കാം. മതസ്ഥാപനങ്ങൾ, ക്ഷേത്രങ്ങൾ, സന്യാസിമഠങ്ങൾ, ധർമ്മശാലകൾ ഇവ രാജ്യത്തിൽ ഉടനീളം ഉണ്ടായി. രാജാക്കന്മാരുടെയും, വ്യക്തിദാതാക്കളുടെയും ഔദാര്യത്താലാണ് അവ ഉത്ഭവിച്ചത്. ശ്രീശതകർണ്ണിയുടെ കരകൗശലവേലക്കാരുടെ നേതാവ് ഒരു ദാനം കൊടുത്തതായി ഭിത്സായിലെ ഒരു ശിലാലേഖം പറയുന്നു. നാസിക്കിലെ ശിലാലേഖം, ഉഷവദത്തൻ ബുദ്ധമതസന്യാസിമാർക്ക് ഒരു ഗുഹ പണിചെയ്തുകൊടുത്തതിനെ വിവരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം ബ്രാഹ്മണർക്കും പല ദാനങ്ങൾ ചെയ്തതായി അതേ ശിലാലേഖം പറയുന്നു. കൂടാതെ ഭക്തനായ ഈ ബുദ്ധമതവ്യാപാരി ഒരു ലക്ഷം ബ്രാഹ്മണർക്ക് ഭോജനം നൽകാനും ഏർപ്പാടു ചെയ്തു. ബ്രാഹ്മണരുടെ സംരക്ഷകനെന്ന്

സ്വയമഭിമാനിക്കുന്ന ഗൗതമീപുത്രശതകർണ്ണി, ബുദ്ധമതക്കാർക്ക നൽകിയ ഒരു സംഭാവനയെപ്പററിയും പ്രസ്താവിക്കുന്നുണ്ട്.

ശതവാഹനന്മാർ പല ഗുഹാക്ഷേത്രങ്ങളും നിർമ്മിച്ചു—മനോഹരങ്ങളായ ചൈത്യങ്ങൾ. അല്ല, ഈ ക്ഷേത്രങ്ങൾ ശതവാഹനന്മാരുടെ പാരമ്പര്യത്തിന്റെ പിൻതുടർച്ചകളത്രെ—മഹാരാഷ്ട്രയിലെ, പല്ലവരാജവംശങ്ങൾ ആധുനികമായി ചരിത്രപരമായ ബന്ധം അവകാശപ്പെട്ടു. മഹാരാഷ്ട്രയിൽ അടിസ്ഥാനപരമായ പാരമ്പര്യം ശതവാഹനസാമ്രാജ്യത്തിന്റേതായിരുന്നു, വടക്കേ ഇന്ത്യയിൽ മൗര്യസാമ്രാജ്യത്തിന്റേതുപോലെ. ചരിത്രപരമായ അജ്ഞതാപാതത്തിന്റെ വിക്ഷണകോണത്തിൽ നിന്ന്, ഈ പ്രധാനകാര്യം ശ്രദ്ധേയമാണ്. എന്നാൽ, പിന്നീട് കാണാവുന്നതുപോലെ, ശതവാഹനന്മാരിൽനിന്ന് പ്രവഹിച്ച ആ പാരമ്പര്യം അടുത്തകാലംവരെ ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ സജീവമായ ഒരു ഘടകം ആയിരുന്നു.

ശതവാഹനസാമ്രാജ്യം പശ്ചിമസമുദ്രംമുതൽ പൂർവ്വസമുദ്രംവരെ വ്യാപിച്ചു. ചേരചോളപാണ്ഡ്യരാജ്യങ്ങളുൾപ്പെടുന്ന ദക്ഷിണേന്ത്യമുഴുവനും വടക്ക്, വിന്ധ്യ, മഹാരാഷ്ട്രയിലെ സിന്ധാഭാഗവും അതിലുൾപ്പെട്ടിരുന്നു. സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ കെട്ടുറപ്പുള്ള നിയന്ത്രണത്തിലായിരുന്നു ഒട്ടുമുക്കാലും. സ്വാഭാവികമായിത്തന്നെ, പ്രധാന തുറമുഖങ്ങളുൾപ്പെട്ട ഇതു നിരവധി സമുദ്രതീര വാണിജ്യവ്യവസായികളുടെ അഭിവൃദ്ധിക്കു ഹേതുവായി. കല്യാൺ ആയിരുന്നു ഏററവും പ്രസിദ്ധമായ കച്ചവടകേന്ദ്രം. അവിടത്തെ അസംഖ്യം വാണിജ്യപ്രമാണികളുടെ പേരുകൾ കാൻഹേറിയിലെയും ജുന്നാറിലെയും ഗുഹകളിൽ കൊത്തിവെച്ചിട്ടുണ്ട്. അവർ ധർമ്മപ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് ഉദാരസംഭാവനകൾ നൽകിയവരത്രെ. കാർലിഗുഹകൾ ധർമ്മിഷ്ഠനും, വാണിജ്യപ്രമാണിയുമായ വൈജയന്തിയിലെ (ഇന്നത്തെ ഗോവയ്ക്കു സമീപം) ഒരു സേഠ് നിർമ്മിച്ചതാണെന്നുള്ള വസ്തുതയിൽനിന്നും അന്നത്തെ വലിയ കച്ചവടക്കാരുടെ സമ്പത്ത്പ്രഭാവം മനസ്സിലാക്കാം.

ശതവാഹനസാമ്രാജ്യത്തെപ്പററിയുള്ള മറെറാരു സ്മരണീയമായ കാര്യം, സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ വിവിധഭാഗങ്ങൾ തമ്മിലുണ്ടായിരുന്ന ഗതാഗതസൗകര്യങ്ങളാണ്. പല പ്രധാന സ്ഥലങ്ങളിലും തെളിയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള സംഭാവനകൾ നൽകിയിട്ടുള്ളത്, സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ വിദൂരസ്ഥലങ്ങളിൽ പാർത്തിരുന്ന കച്ചവടക്കാരാണ്. ശതവാഹനരാജാക്കന്മാർ വാണിജ്യത്തിനു പ്രോത്സാഹനം നൽകി. മുതലാളിവർഗ്ഗക്കാരുടെ പ്രാമാണ്യവും യാത്രാസൗകര്യങ്ങളുടെ വളർച്ചയ്ക്കു ഹേതുഭൂതമായി. പ്രാചീനകാലംമുതൽക്കേ ഉണ്ടായിരുന്ന തീർത്ഥാടനകേന്ദ്രങ്ങളും ഇതിനുള്ള മറെറാരു കാരണമാണ്.

മൂന്നാം ശതാബ്ദത്തിന്റെ മധ്യത്തിലായി, വിന്ധ്യാപ്രദേശത്ത് വകാടകന്മാർ ആവിർഭവിച്ചതോടുകൂടിയാണ്, ശതവാഹനന്മാരുടെ

പ്രതാപം അസ്തമിച്ചു്. എന്നാൽ സ്വതന്ത്രമായി, സ്വന്തം രാജ്യത്തു സ്ഥാപിച്ച ഒരു സാമ്രാജ്യം, ഒരു രാജവംശത്തിന്റെ അധഃപതനത്തോടെയൊന്നും തകരുന്നില്ല. ഗോദാവരീതീരത്തിൽ, രാഷ്ട്രകൂടന്മാരും ചാലുക്യന്മാരും, തെക്ക് പല്ലവന്മാരും ഈ സാമ്രാജ്യത്തിലെ അവരവരുടെ പ്രദേശങ്ങളിൽ അനന്തരാവകാശികളായി ആവിർഭവിച്ചു. ഈ വംശക്കാർ ആദ്യം ശാതവാഹനന്മാരുടെ സാമന്തന്മാരായിരുന്നു. പിന്നീടു വടക്കോട്ട് വാകാടകന്മാർ ആധിപത്യം സ്ഥാപിച്ചതും അവകാശം ഉന്നയിച്ചതും. ഗംഗന്മാരും, കദംബന്മാരും ശാതവാഹനസാമ്രാജ്യം അവകാശപ്പെട്ടവരാണ്, 'ചാലുക്യപ്രധാനികൾ' എന്ന് വിജയനഗരചക്രവർത്തികൾ അവകാശപ്പെട്ടു. വിജയനഗരചക്രവർത്തിമാരും പിൽക്കാലത്ത് ചാലുക്യവംശജരെന്നു പ്രഖ്യാപിച്ചു. ഉദയാറ്റിലെ രാജാക്കന്മാരും ചാലുക്യവംശജരെന്ന് അവകാശം പുറപ്പെടുവിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇങ്ങനെ നോക്കിയാൽ, ശാതവാഹനന്മാരുടെ സാമ്രാജ്യപാരമ്പര്യം, പതിനേഴാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ പ്രാരംഭംവരെ അനവച്ഛിന്നമായി നിലനിന്നതായി കാണാം.

കാഞ്ചിയിലെ പല്ലവരാജവംശത്തിന്റെ ഉത്ഭവം അജ്ഞാതമാണ്. പല്ലവന്മാരും, പഹ്ലവന്മാരും (Pahlavas) തമ്മിൽ പേരിലുള്ള സാദൃശ്യംമൂലം, ചില ചരിത്രകാരന്മാർ, പല്ലവന്മാരും, പഹ്ലവന്മാരും ഒരേ വർഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ടവരാണെന്ന് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ഇന്ത്യയിലെ എല്ലാ ഉന്നത സംസ്കാരങ്ങൾക്കും, വിദേശീയമായ ഉത്പത്തിയാണെന്നുള്ള യൂറോപ്യൻ ചരിത്രകാരന്മാരുടെ പക്ഷപാതിത്വത്തിന് ഇത് ഒരുദാഹരണമാണ്. ഇന്ത്യാചരിത്രകാരന്മാരിൽ അഗ്രിമസ്ഥാനീയനായ ഡോക്ടർ കൃഷ്ണസ്വാമി അയ്യങ്കാർ സകല തെളിവുകളും സസൂക്ഷ്മം പരിശോധിച്ച് പറയുന്നു:

"പഹ്ലവാ എന്ന വാക്കിന്റെ രൂപം പല്ലവന്മാരുടെ യാതൊരു രേഖകളിലും കാണുന്നില്ല......പഹ്ലവരെപ്പറ്റി ചരിത്രരേഖകളിൽ നാം കാണുന്ന, വടക്കുപടിഞ്ഞാറുനിന്നും തെക്കോട്ടും ആളുകളുടെയോ, കുടുംബത്തിന്റെയോ ഉള്ള നീക്കത്തെപ്പറ്റി പറയുന്നില്ല. അങ്ങനെ ഒരു വിദേശീയവംശം ഇവിടെ സ്ഥാപിച്ചതിനെപ്പറ്റി യാതൊരു സൂചനയുമില്ലതന്നെ......"

രാജശേഖരൻ, പഹ്ലവ, പല്ലവ ഈ വാക്കുകൾ തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസത്തെ സ്ഥാപിച്ചിട്ടുണ്ട്.

പല്ലവന്മാർ, ശാതവാഹനന്മാരുടെ തെക്കേ അതിർത്തിയിലെ ഗവർണ്ണർമാരാണെന്നു തോന്നുന്നു. പ്രതിഷ്ഠാനസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അധഃപതനത്തോടെ അവർ സ്വതന്ത്രരായി. സമുദ്രഗുപ്തൻ തെക്കോട്ടു പട നയിച്ചപ്പോൾ, തൊണ്ടമണ്ഡലത്തിന്റെയും ചോളവംശത്തിന്റെയും പ്രാചീനതലസ്ഥാനമായ കാഞ്ചിയിൽ, അവർ പ്രബലന്മാരായി ഭരിച്ചുവന്നു. സമുദ്രഗുപ്തൻ കീഴടക്കിയതായി ഹരിസേനന്റെ ശിലാലേഖത്തിൽ പറയുന്ന വിഷ്ണുഗോപൻ ഒരു പല്ലവരാജാവായിരുന്നു.

എന്നാൽ പല്ലവന്മാരുടെ ഉയർച്ച അധികകാലമായില്ല. തലസ്ഥാനത്തുനിന്ന് ഓടിച്ചെങ്കിലും ചോളന്മാരുടെ ശക്തി നിശ്ശേഷം ക്ഷയിച്ചില്ല. പാണ്ഡ്യന്മാരും അവരുടെ സ്വാതന്ത്ര്യവും അധികാരവും, ശതവാഹനന്മാർക്കെതിരായിപ്പോലും സ്ഥാപിച്ചിരുന്നു.

ശതവാഹനരാഷ്ട്രത്തിന്റെ മറ്റൊരു അനന്തരഗാമിയായിരുന്നു, വടക്കേ ഡക്കാനിൽ സാമ്രാജ്യപാരമ്പര്യം വഹിച്ച ചാലൂക്യന്മാർ. തങ്ങൾ സൂര്യവംശജരാണെന്ന് അവർ അവകാശപ്പെട്ടു. വാസ്തവത്തിൽ ഒരു പ്രാദേശികവംശം ക്രമേണ ഉന്നമനം പ്രാപിച്ചവരും, രാഷ്ട്രകൂടന്മാരുമായി നിരന്തര യുദ്ധം ചെയ്തശേഷം പ്രതാപത്തിലെത്തിയവരുമാണ് അവർ. രാഷ്ട്രകൂടന്മാരായിരുന്നു, ശതവാഹനന്മാരുടെ ശക്തിക്ഷയം സംഭവിച്ചപ്പോൾ ഈ രാജ്യഭാഗം ഭരിച്ചിരുന്നത്. എന്തായാലും, ശിലാലേഖങ്ങൾ സൂചിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്, ആദ്യത്തെ പ്രധാന ചാലൂക്യരാജാവായ ജയസിംഹൻ, രാഷ്ട്രകൂടവംശത്തിലെ കൃഷ്ണന്റെ പുത്രനായ ഇന്ദ്രനെ തോല്പിച്ചശേഷമാണ് തന്റെ രാജവംശം സ്ഥാപിച്ചതെന്ന്.

പല്ലവന്മാരും ചാലൂക്യന്മാരും ദക്ഷിണേന്ത്യയുടെ ചരിത്രത്തെ മുന്നൂറുവർഷത്തോളം നയിച്ചവരാകുന്നു.

അദ്ധ്യായം എട്ട്

ബൃഹദ്ഭാരതം

ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിന്റെ തുടക്കത്തിനു തൊട്ടടുത്തുള്ള ശതാബ്ദത്തിൽ, ഇന്ത്യൻസംസ്കാരവും പ്രേരണാശക്തിയും മദ്ധ്യേഷ്യയിലേക്കും, തെക്കുകിഴക്കൻരാജ്യങ്ങളിലേക്കും പസഫിക്ദ്വീപുകളിലേക്കും വ്യാപിച്ചത് ചരിത്രപ്രധാനമായ ഒരു വസ്തുതയാണ്. അശോകന്റെ മിഷനറിമാർ പാശ്ചാത്യരാജ്യങ്ങളിലേക്കു പോയിരുന്നു. എന്നാൽ ആന്റിയോക്, അലക്സാൻഡ്രിയാ തുടങ്ങിയ വിദേശരാജ്യങ്ങളിൽ അവരുടെ ശ്രമങ്ങൾ എത്രമാത്രം വിജയിച്ചു എന്നുള്ളത് ഊഹാവിഷയമാണ്. ബാക്ട്രിയയിലും വടക്കുപടിഞ്ഞാറൻ അതിർത്തിയിലും അവർ ചെലുത്തിയ സ്വാധീനശക്തിക്ക് തെളിവുകളുണ്ട്. 'മിലിൻദപാൻഹോ' (മിനാൻഡറുടെ ചോദ്യങ്ങൾ), സ്പഷ്ടമായി സ്ഥാപിക്കുന്നു, ബുദ്ധമതചിന്തയ്ക്ക് അതിർത്തിയിലെ ഇൻഡോഗ്രീക്കുരാജാക്കന്മാരുടെ മേലുള്ള സ്വാധീനത. കാലക്രമത്തിൽ ഈ പ്രവണതകളിൽനിന്നും രൂപംകൊണ്ടതാണ് ഗാന്ധാരകല (ഗ്രീക്കോബുദ്ധിസ്റ്റ്കല).

കനിഷ്കന്റെയും ഹുവിഷ്കന്റെയും വാസുദേവന്റെയും കീഴിൽ, കുഷാൻസാമ്രാജ്യമാണ്, വാസ്തവത്തിൽ, ഭാരതീയചിന്ത മദ്ധ്യേഷ്യയിൽ പ്രചരിപ്പിച്ചത്. മഹായാന ബുദ്ധമതത്തിന്റെ രക്ഷാധികാരിയായിരുന്നു കനിഷ്കൻ. ഇന്ത്യക്കു വെളിയിലുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാമ്രാജ്യവിഭാഗം, മതപ്രചാരണപ്രവർത്തനത്തിന്റെ കേന്ദ്രമായി. മഹാന്മാരായ കാശ്യപമാതംഗനും, ധർമ്മരത്നവും ഇൻഡോസിത്യൻ രാജ്യങ്ങളിൽ മതപ്രചാരണവേല നടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നപ്പോഴാണ്, ചൈനീസ് സ്ഥാനപതികൾ അവരെ കണ്ടെത്തിയത് (68 എ. ഡി.). അക്കാലംമുതൽ ഇടതടവില്ലാതെ പണ്ഡിതന്മാരും, ബുദ്ധമതഭിക്ഷുക്കളും, മതപ്രചാരകന്മാരും ചൈനയിലേക്ക്, പ്രവഹിച്ചു. അവരിൽ ഏറ്റവും പ്രശസ്തൻ കുമാരജീവനത്രെ. അദ്ദേഹം ചീനഭാഷയിലേക്ക്, അശ്വഘോഷൻ, നാഗാർജ്ജുനൻ, വസുബന്ധു ഇവരുടെ കൃതികൾ തർജ്ജമ ചെയ്തു. കോട്ടാൻ, കുചാ (Kucha) മുതലായി മദ്ധ്യേഷ്യയിലുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ ഭാരതീയപരിഷ്കാരം സ്ഥാപിതമായതിനെപ്പറ്റി അവിടങ്ങളിൽനിന്ന് പല ഗവേഷകസംഘങ്ങളും കണ്ടെടുത്ത ബുദ്ധമതഗ്രന്ഥങ്ങൾ തെളിയിക്കുന്നു.

കരമാർഗ്ഗമായുള്ള ഇന്ത്യയുടെ സ്വാധീനശക്തി സാംസ്കാരികവും മതപരവുമായിരുന്നു. സമുദ്രത്തിനപ്പുറത്തുള്ളത് കോളനിയുംകൂടിയാണ്. എ. ഡി. ഒന്നാം നൂറ്റാണ്ടുമുതല്ക്ക്, അന്നാമിലും, കൊച്ചിൻചൈനായി

ല്യം, പസഫിക് ദ്വീപുകളിലും നാം ഹിന്ദുരാജ്യങ്ങൾ കാണുന്നു. രാമായണത്തിൽ, ജാവായേയും സുമാത്രയേയുംപററി പരാമർശമുണ്ട്. ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിന് വളരെ നൂററാണ്ടു മുൻപേ തന്നെ ഇന്ത്യയും പസഫിക് ദ്വീപുകളുമായി സമുദ്രമാർഗ്ഗമായുള്ള ഗതാഗതം നടപ്പായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. എന്നാൽ ആദ്യത്തെ കുടിയേറിപ്പാർപ്പിനെപ്പററിയുള്ള ശരിയായ തെളിവ് ക്രിസ്ത്വബ്ദം ഒന്നാംനൂററാണ്ടിലാകുന്നു. കരവഴി മലയായിലൂടെയും, കടൽവഴി സിംഗപ്പൂർകടലിടുക്കിലൂടെയുമായിരിക്കണം ഈ അധിനിവേശം നടന്നതു്. കാട്ടാ—ഇന്നത്തെ കേഡാ (Kedah)—യെപ്പററി പറയിട്ടുള്ളതും, ആദ്യം ഇറങ്ങിയ പ്രധാന ഇടമെന്ന പേരു കാണുന്നു.

കാട്ടാ(Kataha)യിലേയ്ക്ക് പോയിട്ടു കപ്പലുകൾ സഞ്ചരിക്കുന്നതായി കഥാസരിത്സാഗരത്തിൽ ധാരാളം പ്രസ്താവങ്ങളുണ്ട്. പ്രാചീനകാലത്തെയാണ് ഇതു കുറിക്കുന്നതു്. ദേവസ്മിതയുടെ കഥയിൽ ഇപ്രകാരം പറയുന്നു: "അപ്പോൾ ഗുഹസേനൻറ (കഥാനായകൻറ) അച്ഛൻ മരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിൻറെ ബന്ധുക്കൾ, കാട്ടാരാജ്യത്തു പോകാൻ അയാളെ പ്രേരിപ്പിച്ചു." തൻറെ പ്രിയതമയോടു വിശ്വാസപ്രതിജ്ഞ ചെയ്തശേഷം, ഗുഹസേനൻ ബംഗാളിലെ തുറമുഖമായ താമ്രലിപ്തിയിൽനിന്നും യാത്രതിരിച്ചു. കാലവിളംബംകൂടാതെ അയാൾ കാട്ടായിൽ എത്തിച്ചേർന്നു. അയാൾ രത്നവ്യാപാരത്തിലേർപ്പെടുകയും, ആ തൊഴിലിൽ അഭിവൃദ്ധിപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ചന്ദ്രസ്വാമി എന്ന, കഥാസരിത്സാഗരത്തിലുള്ള മറെറാരു കഥയിൽ ഇങ്ങനെ കാണുന്നു: "കനകവർമ്മൻ എന്നൊരു വ്യാപാരി കാട്ടിൽ കണ്ടുകിട്ടിയ തൻറെ സുന്ദരനായ ബ്രാഹ്മണബാലനോടുകൂടി ഇവിടെ വന്നുവെന്നതു ശരിയാണ്. എന്നാൽ അയാൾ നാരികേലദ്വീപിലേയ്ക്കു പോയി." ബ്രാഹ്മണൻ, അയാളെ തിരഞ്ഞ് കാട്ടായിൽ എത്തി. ഒരു കച്ചവടക്കാരനായ ദാനവർമ്മനൊത്തു് കപ്പലിൽ, അവിടെനിന്ന് അയാൾ 'കർപ്പൂരദ്വീപി'ലേയ്ക്കും (Camphor Island) സുവർണ്ണദ്വീപിലേയ്ക്കും(സുമാത്ര) അവരെ അനുഗമിച്ചു. ആദ്യകാലത്തു്, പാർട്ടിച്ചയിലൂട് നടന്നിരുന്ന ഗവേഷണങ്ങൾ തെളിയിക്കുന്നതു്, ഇന്ത്യൻകച്ചവടക്കാരൻ പോയ മാർഗ്ഗം ഉപദ്വീപിൽകൂടിയാണ് എന്നത്രേ. മലയാ ഉപദ്വീപിലെ ടാക്കൊപ്പാ(Takuopa) നദിയുടെ തീരത്തുള്ള ടക്കോള(Takola) എന്ന വ്യാപാരകേന്ദ്രം ഒന്നാംശതാബ്ദം മുതൽ വളരെ അഭിവൃദ്ധിയിലിരുന്നു. പാശ്ചാത്യവ്യാപാരത്തിൻറെ പ്രധാനകേന്ദ്രം അതാണെന്ന് തെളിയിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.

ഇന്ത്യൻവ്യാപാരികൾ മലയായിൽകൂടി കമ്പോഡിയ, ചമ്പാദേശങ്ങളിലേയ്ക്കും, സമുദ്രവർമ്മൻറെ കഥയിൽ കാണുന്നപോലെ മലക്കാകടലിടുക്കുവഴിയും യാത്രചെയ്തിരിക്കണം. സമുദ്രപാതകളുടെ വലയമായിട്ടാണ്, സുമാത്ര, ജാവ, ബോർണിയോ ഇവ കണ്ടുപിടിച്ചതും, ഉപനിവേശരാജ്യങ്ങളാക്കിയതും. അഗസ്ത്യൻറെ കഥയിൽ ഈ

സാഹസികവീരചരിത്രമാണ് ഉൾക്കൊള്ളുന്നത്. ... കാന്തനെയും നായികമാരെയും കണ്ടെത്താൻ ... രാധിക്കപ്പെടുന്നു. ഇൻഡോനേഷ്യയിലും ... മുതലായ ... ളിലും സമുദ്രത്തിലെ വെള്ളം മുഴുവൻ അഗസ്ത്യൻ ... ച താഴെച്ചേർക്കുന്നു: ഒരിക്കൽ ദേവന്മാരുടെ തിരു... തോറും, കടലിൽ ഒളിച്ചിരിക്കുന്ന രാക്ഷസന്മാർ ... ങ്ങൾ നശിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തുവന്നു. അവർ അഗസ്ത്യ... ആവലാതി ബോധിപ്പിച്ചു. രാക്ഷസന്മാർ കടലിനടിയിൽ ... കളാണെന്ന് അഗസ്ത്യനു മനസ്സിലായി. അതിനാൽ അദ്ദേഹം കടൽ കുടിച്ചുവറ്റിക്കയും, അവിടെയുള്ള രാക്ഷസന്മാരെ തോല്പിക്കയും ചെയ്തു. ഈ പുരാണകഥയും, കോളനികളിൽ നിലവിലിരുന്ന അഗസ്ത്യാരാധനയും സൂചിപ്പിക്കുന്നതു്, ആദ്യം ഇന്ത്യാക്കാർ ഈ ദ്വീപുകളിൽ താമസിച്ചതു്, തദ്ദേശവാസികളെ നിർബന്ധം ഉപദ്രവിച്ചു കീഴ്പ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടുതന്നെ ഇരുന്നതിനായിരുന്നുവെന്നാണ്. ജാവയെപ്പറ്റി രാമായണത്തിൽ കാണുന്ന പരാമർശവും, ജാവാദ്വീപിനെപ്പറ്റി ടോളമിയുടെ സൂചനയും വ്യക്തമാക്കുന്നതു്, ജാവാ ഇന്ത്യയുടെ സ്വാധീനവലയത്തിൽ ക്രിസ്ത്വബ്ദാരംഭത്തിലെങ്കിലും പെട്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നുവെന്നാണ്.

മെക്കോങ്ങിന്റെ താഴ്വരയിലുള്ള, ഇന്നത്തെ ഇൻഡോചൈനയുടെ ഒരു ഭാഗമായ ചമ്പാരാജ്യമാണ്, ഹിന്ദുസാമ്രാജ്യത്തിൽ ആദ്യമായുണ്ടായ ഹിന്ദുസാമ്രാജ്യമെന്നതിനാണ്, ആദ്യമായി നമുക്കുള്ള തെളിവു്. ചൈനീസ് രേഖകൾ പറയുന്നതു് ഈ രാജ്യം 192 ക്രി. വർഷത്തിൽ സ്ഥാപിച്ചുവെന്നാണ്. ശ്രീമാര (Srimara) എന്ന രാജാവിന്റെ ഒരു ശിലാലേഖവും നമുക്ക് കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. ഇതും ആ കാലയളവിലെതാണെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. ക്രിസ്ത്വബ്ദം നാലാം നൂറ്റാണ്ടിലെ ബോർണിയോയിൽനിന്നും കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടുള്ള ഒരു ശിലാലേഖയിൽനിന്ന് അറിയാം, അശ്വവർമ്മന്റെ പുത്രനായ മൂലവർമ്മൻ ഹിന്ദുമതമനുസരിച്ച് പല യാഗങ്ങളും, ബ്രാഹ്മണരുടെ നേതൃത്വത്തിൽ നടത്തിയതായി അതിൽ വിവരിക്കുന്നു. ക്രി. പി. നാലാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ബോർണിയോയിൽ ഇന്ത്യക്കാർ, കുടിയേറിപ്പാർത്തിരുന്നു. ഇങ്ങിനെയുള്ള സ്ഥലങ്ങളും മലയാ, സുമാത്രാ, ജാവാ മുതലായവ അതിനു വളരെ മുമ്പേ ഇന്ത്യൻ അധികാരത്തിനും സ്വാധീനതയ്ക്കും വഴിപ്പെട്ടിരിക്കണം.

അയോധ്യാരാജാക്കന്മാരുടെ ഭരണത്തിൽ ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ, ഇന്നത്തെ കംബോഡിയയിലെ ഒരു ചരിത്രമതിൽ, ഫ്യൂണാനിൽ (Kambuja) ഒരു ഹിന്ദുരാജ്യം സ്ഥാപിച്ചതായി പറയുന്നു. ഒരു പഴയ ഐതിഹ്യമാണത് എന്നു വിവരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. അത് ഇങ്ങനെയാണ്: "പഴയ കാലത്തു് ഈ രാജ്യം ഭരിച്ചതു് 'ലിയുയെ' (Lieou-ye) എന്ന രാജ്ഞിയാകുന്നു. കി (Ki) എന്ന രാജ്യത്തിലെ 'ഹൗൺ ടിയൻ' (Hoeun-Tien) എന്നൊരാൾ, ഒരിക്കൽ അദ്ദേഹത്തിന് ഒരു വില്ലു കൊ

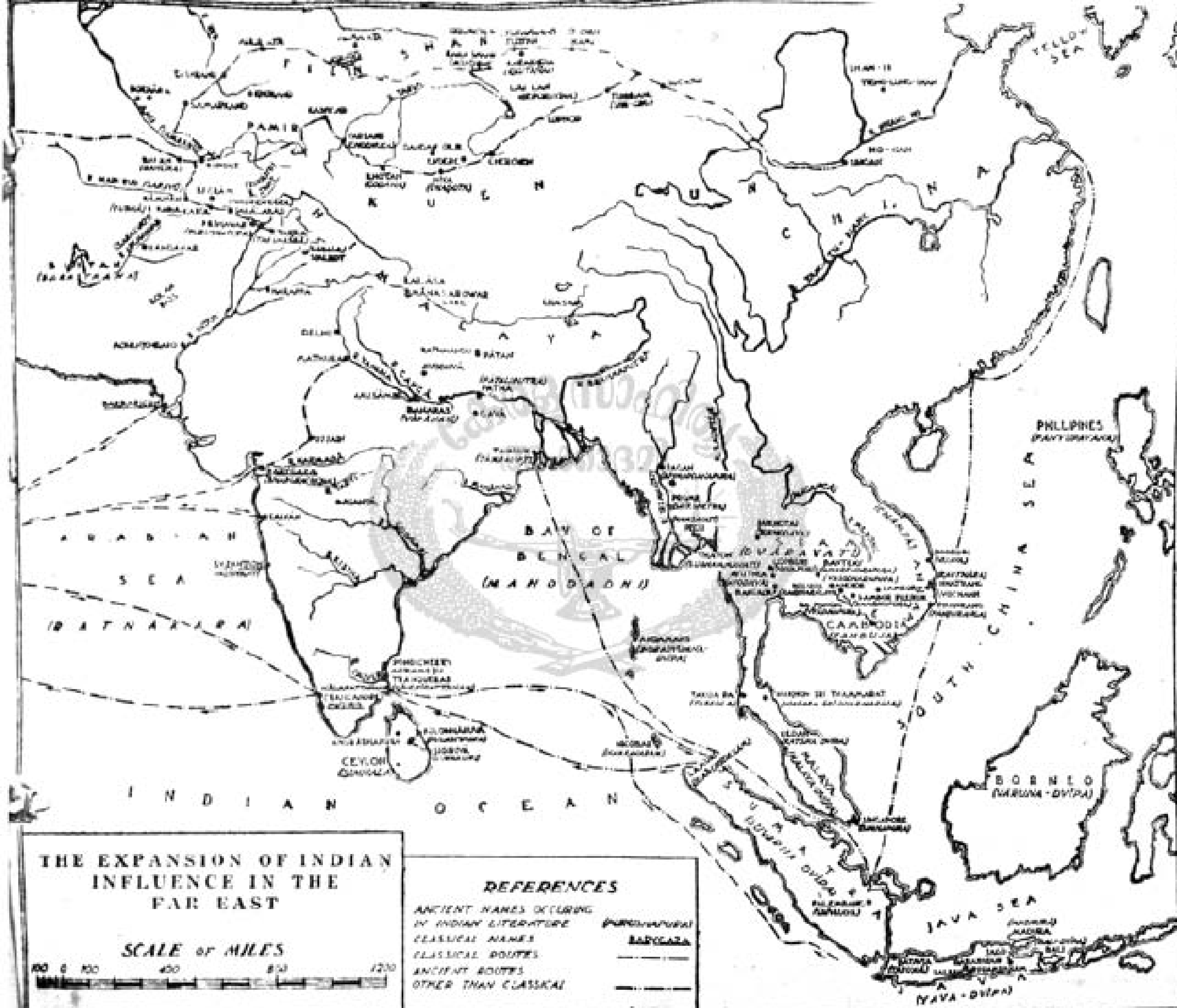
ട്ടണരായും, കടലിൽ ഒരു ചീനക്കപ്പലിൽകയറി യാത്രചെയ്യാൻ പറഞ്ഞതായും സ്വപ്നം കണ്ടു. പിറേറന്നു രാവിലെ ഹൊയൂൺ ടെയിൻക്ഷേത്രത്തിൽ പോയപ്പോൾ, സ്വപ്നത്തിൽ കണ്ടതുപോലുള്ള ഒരു വില്ല് അവിടെ കണ്ടു. അദ്ദേഹം അതും എടുത്ത്, ഒരു നൗകയിൽകയറി ഫ്യൂനാനിലേയ്ക്ക് യാത്രചെയ്തു. അയാളെ എതിർക്കാനായി 'ലിയേയി' സൈന്യസമേതം ചെന്നു. അപ്പോൾ ഹൊയൂൺ ടെയിൻ ഒരു വില്ലുകുലച്ച് ഒരു ശരംവിട്ടതും, അത് നൗകയുടെ ഒരുവശം വിളറി, ഒരാളെ വീഴ്ത്തുകയുംചെയ്തു. ഇതുകണ്ട് ഭയവിഹ്വലയായി രാജ്ഞി കീഴടങ്ങി. ഹൊയൂൺ ടെയിൻ അവരെ വിവാഹം ചെയ്തു. അവർക്ക് വസ്ത്രമില്ലാഞ്ഞതിനാൽ, അദ്ദേഹം അവരെ വസ്ത്രം ധരിപ്പിച്ചു.

'ഹൊയൂൺ ടെയിൻ' എന്നത് കൗണ്ഡിന്യ (Kaundinya) എന്നതിന്റെ രൂപഭേദമായിരിക്കണം. ആ പേര് ബഹുമാനിക്കപ്പെട്ടതും, പല ശിലാരേഖകളിലും, പൂർവ്വദ്വീപിലെ ഹിന്ദുരാജ്യവംശസ്ഥാപകനായി വിവരിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. 658 എ. ഡി.യിലുള്ള ഒരു ചമ്പാശിലാരേഖയിൽ ഇങ്ങനെ എഴുതിയിരിക്കുന്നു: "അവിടെയാണ്, മഹാനായ കൗണ്ഡിന്യൻ, ദ്രോണപുത്രനായ അശ്വത്ഥാമാവിൽനിന്നും ലഭിച്ച വേല് നാട്ടിയത്. അവിടെ ഒരു നാഗരാജാവിന്റെ മകളുണ്ടായിരുന്നു. കൗണ്ഡിന്യൻ അവളെ വിവാഹംചെയ്തു."

കൗണ്ഡിന്യനെക്കുറിച്ചുള്ള ഐതിഹ്യം മൂന്നു പ്രകാരത്തിൽ പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്നു. ഒന്നാമതായി, കടലോടികളുടെ നേതാവ് ഒരു ബ്രാഹ്മണനാണ്; രണ്ടാമതായി, അദ്ദേഹം സമുദ്രമാർഗ്ഗമായാണ് വന്നെത്തിയത്; മൂന്നാമതായി, അദ്ദേഹത്തെ ആ ദേശത്തെ രാജ്ഞി എതിർത്തു. അദ്ദേഹം അവരെ തോല്പിച്ചു, പാണിഗ്രഹണംചെയ്തു.

ആ രാജ്യത്തിലെ ജനങ്ങൾ, പരിഷ്കൃതരല്ലായിരുന്നുവെന്നത്, അവരുടെ രാജ്ഞിപോലും ദിഗംബരയായിരുന്നുവെന്നതിൽനിന്ന് വ്യക്തമാകുന്നു. കൗണ്ഡിന്യൻ അവരുടെ കീഴടക്കം സ്വീകരിക്കുമ്പോൾ, അവളെ വസ്ത്രംകൊണ്ട് ആവരണംചെയ്യുന്നു. മഹാനായ ബ്രാഹ്മണനായ്, ഒരു പല്ലവശിലാലേഖത്തിൽ ഇതുപോലെ വേറൊരു സംഭവം വിവരിക്കുമ്പോൾ പറയുംപോലെ, ഒരു നാഗകന്യകയും രാജ്യവും ലഭിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ സ്ഥാപിച്ച രാജവംശം ഹൈന്ദവാചാരങ്ങളും നിയമങ്ങളും സ്വീകരിച്ചു. കൗണ്ഡിന്യന്റെ അനുഗാമികളും ആ നാട്ടിലെ സ്ത്രീകളെ വിവാഹം ചെയ്ത്, ഫ്യൂനാനിൽ സ്ഥിരതാമസമാക്കി. ഇങ്ങനെ, മാതൃരാജ്യത്തിന്റെ പാരമ്പര്യം, കഴിയുന്നതും പുലർത്തിക്കൊണ്ട്, സമുദ്രത്തിനപ്പുറത്ത് ഒരു ഹൈന്ദവസമുദായം സ്ഥാപിതമായി.

കൗണ്ഡിന്യൻ കടൽവഴിക്കാണല്ലോ ഫ്യൂനാനിലെത്തിയത്. അയാൾ ഭാരതത്തിൽനിന്നുമാണോ പോയത്? എ. ഡി. ഒന്നാം ശതാബ്ദിക്കു മുമ്പ് ജാവാ ഒരു ഹിന്ദുരാജ്യമായിരുന്നുവെന്ന് നമുക്കറിയാം. ദേവവർമ്മൻ എന്ന ജാവാരാജാവിന്റെ ഒരു ദൂതൻ, 132 എ. ഡി.യിൽ

THE EXPANSION OF INDIAN INFLUENCE IN THE FAR EAST
SCALE of MILES
REFERENCES
ANCIENT NAMES OCCURING IN INDIAN LITERATURE
CLASSICAL NAMES
CLASSICAL ROUTES
ANCIENT ROUTES OTHER THAN CLASSICAL
BARYGAZA
PAMIR
CHINA
BAY OF BENGAL
(MAHODADHI)
ARABIAN SEA
(RATNAKARA)
INDIAN OCEAN
SOUTH CHINA SEA
JAVA SEA
YELLOW SEA
CEYLON
CAMBODIA
PHILIPINES
BORNEO
(VARUNA-DVIPA)
(YAVA-DVIPA)
MALAYA
SUMATRA
DELHI
PATNA
BANARAS
PONDICHERRY
MADRA
BALI

ചൈനാ സന്ദർശിച്ചിരുന്നു. അതിനും മുമ്പ്, യവദ്വീപ് എന്ന സംസ്കൃതനാമധേയത്തിൽ, ജാവാ ഇവിടത്തുകാർക്കു പരിചിതമായിരുന്നു. മൂന്നാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഫ്യൂനാൻ സന്ദർശിക്കയും കൌണ്ഡിന്യന്റെ കഥ എഴുതിവെയ്ക്കുകയും ചെയ്ത ചൈനീസ് സ്ഥാനപതിയായ കാങ്ങ്‌തായ് (Kang-Tai), പറയുന്നത്, കൌണ്ഡിന്യൻ ആർച്ചിപ്പെലാഗോയിലെ ഒരു ദ്വീപിൽനിന്നാണ് പോയതെന്നത്രെ. ഇതിൽനിന്ന് ആ ദ്വീപുകൾ മൂന്നാം നൂറ്റാണ്ടിനു മുമ്പേ, ഇന്ത്യക്കാർ ഉപനിവേശരാജ്യങ്ങളാക്കി എന്നുള്ള വസ്തുത തെളിയുന്നു.

കൌണ്ഡിന്യൻ സ്ഥാപിച്ച രാജ്യം അതിവേഗം വളർന്നു. ചൈനീസ് ചരിത്രങ്ങളിൽ, അഞ്ചാം നൂറ്റാണ്ടിൽ, ഫ്യൂനാനിന്റെ കീഴിലുള്ള ചില സാമന്തരാജ്യങ്ങളെപ്പറ്റി പറയുന്നുണ്ട്. അങ്ങനെയുള്ള ഒരു സാമന്തരാജ്യത്തെപ്പറ്റി ഇങ്ങനെ കാണുന്നു: "അവിടെ അസംഖ്യം കച്ചവടക്കാർ വ്യാപാരത്തിനായി വരുന്നു. വലിയൊരു ചന്ത, കിഴക്കും പടിഞ്ഞാറും തമ്മിലുള്ള സമ്മേളനസ്ഥലമാണ്." മറ്റൊരു സാമന്തരാജ്യത്തെപ്പറ്റി പറയുന്നതിങ്ങനെയാണ്: "ഇന്ത്യയിൽനിന്നും വന്നിട്ടുള്ള ആയിരത്തിൽപ്പരം ബ്രാഹ്മണർ അവിടെ താമസിക്കുന്നു. ജനങ്ങൾ അവരുടെ ഉപദേശങ്ങൾ സ്വീകരിക്കുകയും, തങ്ങളുടെ പുത്രിമാരെ അവർക്കു കല്യാണംകഴിച്ചുകൊടുക്കുകയും ചെയ്യുന്നു."

ഫ്യൂനാനിലെ രാജാക്കന്മാരും ഇന്ത്യയുമായി അടുത്ത സമ്പർക്കത്തിലിരുന്നു. ഫ്യൂനാനിലെ ഒരു രാജാവ് 240 എ. ഡി.യിൽ ഒരു ദൌത്യം ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കയച്ചതായും, ആ കാര്യം നടപ്പിലാകാൻ നാലുവർഷം വേണ്ടിവന്നതായും പറഞ്ഞുകാണുന്നു.

"നാലാംനൂറ്റാണ്ടിലെ ചൈനീസ് ചരിത്രത്തിൽ മറ്റൊരു രസകരമായ കൌണ്ഡിന്യകഥ ഉണ്ട്. അതു തർജ്ജമചെയ്ത പെല്ലിയോട്ട് (Pelliot) എന്ന പ്രശസ്ത ഫ്രഞ്ചുപണ്ഡിതൻ ഇപ്രകാരം എഴുതുന്നു: "ഇന്ത്യയിൽനിന്നുള്ള ഒരു ബ്രാഹ്മണനായ കൌണ്ഡിന്യനോട് ഒരു അശരീരി പറഞ്ഞു, 'നീ ഫ്യൂനാനിൽ പോകുകയും അവിടം ഭരിക്കുകയും ചെയ്യണം.' അതനുസരിച്ച്, സന്തുഷ്ടനായ കൌണ്ഡിന്യൻ യാത്രതിരിക്കുകയും, തെക്കുള്ള പാൻ-പാനിലെത്തുകയും ചെയ്തു. ഫ്യൂനാനിലെ ജനങ്ങൾ കൌണ്ഡിന്യനെപ്പറ്റി കേട്ടറികയും, ആ രാജ്യമാസകലം സന്തോഷത്താൽ ഇളകിമറിയുകയും ചെയ്തു. അവർ അദ്ദേഹത്തിനെ ചെന്നു കാണുകയും രാജാവായി സ്വീകരിക്കുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം സകലനിയമങ്ങളും ഇന്ത്യയിലെ രീതിയനുസരിച്ച് ഭേദഗതിചെയ്തു."

ആദ്യത്തേതിൽനിന്ന് വ്യത്യസ്തമാണ് രണ്ടാമത്തെ ഈ വരവ്. എന്തെന്നാൽ, നാലാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഫ്യൂനാനിൽ ഒരു ഹിന്ദുരാജ്യം നേരത്തെതന്നെ സ്ഥാപിതമായിക്കഴിഞ്ഞു. സമീപപ്രദേശങ്ങളിലും മലയായിലും അക്കാലത്ത് ഹിന്ദുരാജ്യങ്ങൾ സ്ഥാപിതമായിരു

നു. ഫൂണാനിന്റെ കീഴിലുള്ള ചെറിയ ഒരു സാമന്തരാജ്യമായിരുന്നു, മുൻപുപറഞ്ഞ പാൻപാൻ. ഇതിനെപ്പററി ചൈനീസ് ചരിത്രങ്ങളിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകാണുന്നു: "അവരെല്ലാം(ജനങ്ങൾ) ബ്രാഹ്മണഗ്രന്ഥങ്ങൾ പഠിക്കുകയും, ബുദ്ധന്റെ നിയമം ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ബുദ്ധമതക്ഷേത്രങ്ങളും ഹിന്ദുക്ഷേത്രങ്ങളും അവിടെ ഉണ്ടു്. രാജസദസ്സിൽ, അനേകം ബ്രാഹ്മണർ അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നും സംഭാവനകൾ കിട്ടാനായി ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു്, വരുന്നതു് കാണാം."

പാൻപാനിൽനിന്നും രണ്ടാമത്തെ കൗണ്ഡിന്യൻ ടക്കോളവഴിയുള്ള കരമാർഗ്ഗമാണു് സ്വീകരിച്ചതു്. ഇതു പ്രത്യേകം പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്ന ഒരു കാര്യമാണു്. ദ്വീപുകളിലുള്ള ഇൻഡ്യൻ കോളനികളെ അതു പരസ്പരം ബന്ധപ്പെടുത്തി. ക്രിസ്തുവബ്ദം ആദ്യത്തെ മൂന്നു നൂററാണ്ടുകളിൽ ജാവായിലും, ബോർണിയോയിലും കർപ്പൂരദ്വീപുകളിലും (Camphor Islands) ഹിന്ദുരാജ്യങ്ങൾ നിലനിന്നിരുന്നതിനു ധാരാളം സാക്ഷ്യങ്ങളുണ്ടു്. എന്നാൽ ആറാം നൂററാണ്ടിൽ ശ്രീവിജയസാമ്രാജ്യം ഉദയം ചെയ്യുന്നതുവരെ ഇടയ്ക്കുള്ള കാലഘട്ടത്തെപ്പററി നമുക്കു് അറിവില്ല. ഫൂണാൻ, ചമ്പാ, പാൻപാൻ ഇവ അഭിവൃദ്ധിയിലെത്തിയിരുന്നു. ഇൻഡ്യൻ കുടിയേററപ്പാർപ്പുകാർ ഉപയോഗിച്ച കരമാർഗ്ഗം ഏതോ കാരണത്താൽ, അപായകരമായി ഭവിച്ചിരിക്കാം. തന്മൂലം ആ ദ്വീപുകളിലേയ്ക്കു് ഇന്ത്യൻയാത്രക്കാർ പോകാൻ മടിച്ചിരിക്കാം. ഈ ചെറിയ കോളനികൾ ആദിമനിവാസികളുമായി സങ്കലനം ചെയ്തിരിക്കാം. മാതൃരാജ്യവുമായുള്ള ബന്ധം കുറഞ്ഞതോടെ, മൂലവർമ്മന്റെ ബോർണിയോശിലാരേഖയിൽ വിവരിക്കുന്നതുപോലുള്ള സംസ്കൃതാഭ്യാസത്തിനും ക്ഷതം സംഭവിച്ചിരിക്കാം. മെക്കോങ്ങ്താഴ്വരയിലുള്ള രാജ്യങ്ങളാകട്ടെ, ക്വാറിച്ചു്"വെയിൽസ്" തെളിയിച്ചിട്ടുള്ളതുപോലെ, കരമാർഗ്ഗം ഇന്ത്യയുമായി സമ്പർക്കം പുലർത്തിവന്നു.

ഇന്ത്യൻനിയമങ്ങളും ആചാരങ്ങളും ഫൂണാനിൽ നടപ്പാക്കിയ കൗണ്ഡിന്യൻ രണ്ടാമൻ, രാഷ്ട്രവും സമുദായവും പുനഃസംഘടിപ്പിച്ചതായി തോന്നുന്നു. നമുക്കു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനന്തരഗാമികളുടെ ചില ശിലാരേഖകൾ കിട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. കൗണ്ഡിന്യവംശത്തിന്റെ ചന്ദ്രനായി വർണ്ണിക്കപ്പെടുന്ന ഗുണവർമ്മൻ ഒരു വിഷ്ണുക്ഷേത്രം പണിയിച്ചു. മറെറാരു രാജാവായ കൗണ്ഡിന്യജയവർമ്മൻ, ചമ്പാരാജ്യത്തിനെതിരായി സഹായമഭ്യർത്ഥിച്ചുകൊണ്ടു്, 484 എ. ഡി.യിൽ ചൈനയിലേയ്ക്കു് ഒരു ദൗത്യം അയച്ചു. ഒരു ശിലാലേഖം ഇങ്ങനെ പറയുന്നു:

"ഫൂണാനിലെ രാജാവായ കൗണ്ഡിന്യജയവർമ്മൻ, സമുദ്രത്തിന്റെ അരികിലുള്ള രാജ്യത്തിൽ വസിക്കുന്നു. അസംഖ്യം തലമുറകളായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുൻഗാമികൾ തെക്കുള്ള വിദൂരരാജ്യങ്ങൾ ഭരിക്കുകയും, ഞങ്ങളുടെ ആത്മാർത്ഥ സുഹൃത്തുക്കളാകുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. അദ്ദേഹത്തിനു് സമ്മാനദാനങ്ങൾ നൽകുകയും നമ്മുടെ സ്നേഹം കാണിക്കുകയും

ആവശ്യമാണ്. ശാന്തമായ ദക്ഷിണഭാഗത്തെ സേനാനായകർ എന്ന ബഹുമതി അദ്ദേഹത്തിനു കൊടുക്കുന്നു."

കൗണ്ഡിന്യന്മാരുടെ കാലത്തെ ഫ്യൂനാനിനെപ്പറ്റി ചൈനീസ് ചരിത്രങ്ങൾ വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. പെല്ലിയോട്ട് നൽകുന്ന രസകരമായ വിവരണം നോക്കുക: "സ്വർണ്ണം, വെള്ളി, പട്ട് ഇവ അവർക്ക വിൽക്കാനുണ്ട്. ഉന്നതസ്ഥാനമുള്ളവർ കസവുപട്ടാണ് ധരിക്കുന്നത്. സ്ത്രീകളും ഒരുതരം തലപ്പാവ് ഉപയോഗിക്കുന്നു. സാധുക്കൾ, ഉണ്ണിക്കഷണങ്ങൾ ധരിക്കുന്നു. വീടുണ്ടാക്കുന്നതിന് അവർ മരങ്ങൾ വെട്ടുന്നു; പല നിലകളുള്ള കൊട്ടാരത്തിലാണ് രാജാവു താമസിക്കുന്നത്. അവർ തടികൊണ്ട് വേലിയുണ്ടാക്കുകയും, ഉയർത്തി താങ്ങിയിട്ടുള്ള വീടുകളിൽ അധിവസിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അവർ നൗകകൾ നിർമ്മിക്കുന്നു. രാജാവ് ആനപ്പുറത്താണ് സഞ്ചരിക്കുന്നത്. സ്ത്രീകൾക്കും ആനപ്പുറത്തു സഞ്ചരിക്കാൻ വശമാണ്. വിനോദത്തിന്, അവർക്ക് കോഴിപ്പോരും പന്നിപ്പോരുമുണ്ട്." അവരുടെ മതാചാരങ്ങളെപ്പറ്റി പറയുന്നു: "അവർ ഓട്ടുകൊണ്ടു ദൈവപ്രതിമകൾ ഉണ്ടാക്കുന്നു—ചിലതിന് രണ്ടു മുഖങ്ങളുണ്ട്, മറ്റു ചിലതിന് നാലുമുഖങ്ങളും എട്ടു കൈകളും......ഓരോ കൈയിലും എന്തെങ്കിലും ആയുധമോ മറ്റോ പിടിച്ചിരിക്കും."

തികച്ചും ഒരു ഹിന്ദുരാജ്യമായിരുന്നു ഫ്യൂണാൻ. അഞ്ചാം നൂറ്റാണ്ടോടെ, ചമ്പാ എന്ന മറ്റൊരു രാജ്യം ആധിപത്യത്തിലെത്തുന്നു. ഈ രാജ്യം ഫ്യൂണാനുമായി ഇടർച്ചയായി യുദ്ധം ചെയ്തു. അവരുടെ കൈയേറ്റത്തിനെതിരായി സഹായമപേക്ഷിച്ചുകൊണ്ടാണ് ജയവർമ്മൻ, ചൈനീസ് ചക്രവർത്തിക്ക് ആദ്യമായി ദൗത്യം അയച്ചത്.

ദ്വീപുകളിലുള്ള രാജ്യങ്ങൾ നേരത്തെ സ്ഥാപിച്ചതായിരുന്നെങ്കിലും, നമുക്ക് അവയുടെ ആരംഭത്തെ സ്ഥിതി അറിയാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ചൈനീസ് ചരിത്രരേഖകൾ മാത്രമാണാലംബം. എ. ഡി. 56–ലാണ്, ജാവായിൽ, കുടിയേറിപ്പാർപ്പ് ആദ്യമായി ആരംഭിച്ചതെന്ന് പറയപ്പെടുന്നു. തീർച്ചയായും ഈ ദ്വീപിൽ, അണിണായി ചെറിയ ഹിന്ദുരാജ്യങ്ങൾ, രണ്ടാം നൂറ്റാണ്ടിലുണ്ടായിരുന്നു. അവയിലൊന്നിലെ രാജാവായ ദേവവർമ്മൻ 132 എ. ഡി.യിൽ ചൈനായിലേയ്ക്ക് ഒരു ദൗത്യസംഘം അയച്ചു. രാജാധിരാജന്റെ പുത്രനായ പൂർണ്ണവർമ്മന്റെ സംസ്ഥാനത്തിലുള്ള ശിലാലേഖകളും നമുക്ക ലഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. എ. ഡി. 399 മുതൽ 414 വരെ ഇന്ത്യയിലുണ്ടായിരുന്ന ബുദ്ധഭിക്ഷുസന്യാസിയായ ഫാഹിയാൻ, കടൽമാർഗ്ഗം ചീനത്തേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോയപ്പോൾ, അഞ്ചുമാസം ജാവായിൽ താമസിക്കേണ്ടായി. അവിടെ ബ്രാഹ്മണമതം പ്രാബല്യത്തിലിരിക്കുന്നതായി അദ്ദേഹം കണ്ടു.

അഞ്ചാം നൂറ്റാണ്ടോടെ, ബൃഹദ്ഭാരതത്തിലെ സ്ഥിതിഗതികളിങ്ങനെ സംഗ്രഹിക്കാം: എ. ഡി. ഒന്നാംനൂറ്റാണ്ടോടുകൂടി കുടിപാർപ്പുകാരുടെ തരംഗപരമ്പര ഇൻഡൊനേഷ്യൻ ദ്വീപുകളുടെയും ഇൻഡോ

മൈനാമുഖത്തും തീരപ്രദേശങ്ങളിൽ ചെന്നെത്തുവാൻ തുടങ്ങി. അവർ ചെറിയ രാജ്യങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കയും, തദ്ദേശവാസികളുമായി വിവാഹബന്ധത്തിലേർപ്പെടുകയുംചെയ്തു. അവരുടെ രാജ്യങ്ങൾ, ഇന്ത്യയുമായുള്ള വ്യാപാരകേന്ദ്രങ്ങളായി വർത്തിച്ചു. കിഴക്കേ തീരത്തുള്ള തുറമുഖങ്ങളായ താമ്രലിപ്തി, നാഗപട്ടണം മുതലായവയിൽനിന്നുമായിരുന്നു കപ്പലുകൾ പോയിരുന്നത്. പ്രധാനമായ ഈ സമുദ്രവ്യാപാരത്തിന്റെ കേന്ദ്രം മലയായിലുള്ള 'ടക്കോള'കമ്പോളം ആയിരുന്നു. മലയായിൽ അസംഖ്യം ഹിന്ദുരാജ്യങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവയിൽ പ്രധാനം നാക്കോൺ ശ്രീ ധർമ്മരാട് (Nakhon Sri Dharmarat) ആയിരുന്നു. ഈജിപ്തും, സുമാത്രയും ഇവ ബന്ധപ്പെട്ടുവന്ന ഇന്ത്യൻ കോളനികൾ, സെലൻസിങ് (Selensing), പംഗ (Panga), പുകെറ്റ് (Puket), ടക്കോപ്പാ (Takuopa) ഇവിടങ്ങളിലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ സ്വാധീനശക്തി പ്രവഹിച്ചത്, ബംഗാൾ ഉൾക്കടലിന്റെ ചുറ്റുപാടുമുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നുമാണു.

മൂന്നും നാലും നൂറ്റാണ്ടുകളിൽ, ഈ ദ്വീപുകളിൽ ഇന്ത്യൻശക്തി ക്ഷയിച്ചു. അതിനു കാരണം കടൽമാർഗ്ഗത്തിൽ നേരിട്ട വൈഷമ്യങ്ങളോ, മലയാ കടലിടുക്ക് ശത്രുക്കൾ പിടിച്ചടക്കിയതോ, കടൽകള്ളന്മാരുടെ ഉപദ്രവമോ ആയിരിക്കാം. ബോർണിയോയിലും, സെലബസ്സിലും, ജാവായിൽപ്പോലും, ഫ്യൂണാനിലും ചമ്പായിലേതുപോലുള്ള അഭിവൃദ്ധി കാണുന്നില്ല. മൂന്നും നാലും നൂറ്റാണ്ടുകളിൽ ഇന്ത്യൻസാഹസികന്മാരും വ്യാപാരികളും, വിദൂരപൂർവ്വദേശത്തേയ്ക്ക് കരമാർഗ്ഗം സ്വീകരിച്ചുവന്നതായി തോന്നുന്നു. പെട്ടെന്നു ഫ്യൂണാൻ, ഒരു ഹിന്ദുരാജ്യമായിത്തീർന്നത് ഈ നിഗമനത്തിനു ലക്ഷ്യമാണ്.

ഹിന്ദുക്കളുടെ ജാതിവ്യവസ്ഥിതി മേല്പറഞ്ഞ രാജ്യങ്ങളിലും ഒരുതരത്തിൽ നടപ്പിലായി. എന്നാൽ തെക്കെ ഇന്ത്യയുടേതിനോട് ഏറെക്കുറെ സാദൃശ്യം വഹിക്കുന്നതുമാത്രമേ ആയിരുന്നുള്ളു എന്നു തോന്നുന്നു. ബ്രാഹ്മണനായ കൗണ്ഡിന്യൻ, നിഗംബതയായ രാജ്ഞിയെ വിവാഹം ചെയ്യുകയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്താനപരമ്പര ക്ഷത്രിയരാകയും, 'വർമ്മ' എന്ന ക്ഷത്രിയസംജ്ഞ സ്വീകരിക്കയുംചെയ്തു. ഇന്ത്യയിൽനിന്നു വന്ന ബ്രാഹ്മണരും മറ്റും തദ്ദേശീയസ്ത്രീകളെ കല്യാണം കഴിച്ചിരുന്നു. ആദ്യത്തെ ഉപനിവേശത്തോടുകൂടിത്തന്നെ, ഇന്ത്യൻമതവും ആചാരങ്ങളും പ്രചരിച്ചു. ഇന്ത്യയിൽനിന്ന് കൂടുതൽ കൂടുതൽ ജനങ്ങൾ വന്നപ്പോൾ, ഒരു സങ്കീർണ്ണവർഗ്ഗം അവിടെ ഉണ്ടായി. അതിനാൽ, ഒരു മിശ്രസമുദായസൃഷ്ടി വളരെവേഗം നടന്നു.

പൊതുവെ പറഞ്ഞാൽ, 5-ാം നൂറ്റാണ്ടവസാനംവരെയുള്ള ഇന്ത്യാധിനിവേശം ഒരു തയ്യാറെടുക്കലായിരുന്നു. അക്കാലത്ത് ഭാരതീയർ വിദൂരപൗരസ്ത്യദേശങ്ങളിൽ ചെല്ലുകയും, പരിഷ്കൃതരീതികൾ പ്രചരിപ്പിക്കയുംചെയ്തു. ചമ്പാ, കംബോജം, ശ്രീവിജയം, ജാവാ ഈ രാജ്യങ്ങ

ളുടെ വളർച്ചയും പ്രതാപവും പില്ക്കാലത്താണ്. എങ്കിലും ഭാവിയിൽ വരാനിരുന്ന മഹത്വത്തിന്റെ ചില വശങ്ങൾ, ഫ്യൂണാനിലെ രാജാക്കന്മാരുടെ രേഖകളിൽനിന്ന് നമുക്കു കാണാം.

സമുദ്രത്തിനപ്പുറമുള്ള ഈ രാജ്യങ്ങളുമായുള്ള ബന്ധം ഇന്ത്യയുടെ ചരിത്രഗതിയെയും സാരമായി സ്പർശിച്ചു. ശതവാഹനകാലത്തുള്ള ക്ഷേത്രങ്ങൾക്ക വ്യാപാരികൾ നൽകിയ സംഭാവനകളെയും ദാനങ്ങളെയും കുറിക്കുന്ന ചരിത്രരേഖകളെപ്പററി പറഞ്ഞല്ലോ. വിദേശീയവ്യാപാരംമൂലമാണ് അവർ സമ്പന്നന്മാരായതു്. ഗുണാഢ്യന്റെ കഥകളിൽ കച്ചവടത്തിനായി വിദേശരാജ്യങ്ങളിൽപോയ വ്യാപാരികളെപ്പററി ധാരാളം സൂചനകളുണ്ട്. ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിന്റെ ആദ്യശതകങ്ങളിലുള്ള ചിലപ്പതികാരം, മണിമേഖല മുതലായ തമിഴ്സാഹിത്യകൃതികളും കടലിനക്കരെയുള്ള വ്യാപാരത്തിൽ ഭാരതീയർ കാണിച്ച പ്രതിപത്തിയെ പരാമർശിക്കുന്നു. കലിംഗതുറമുഖങ്ങളിൽ വിദൂരദ്വീപുകളിൽനിന്നും സുഗന്ധവസ്തുക്കൾ നിറഞ്ഞ കപ്പലുകൾ വന്നതിനെപ്പററി കാളിദാസകവീന്ദ്രനും വർണ്ണിക്കുന്നുണ്ട്.

കലിംഗക്കാരും, ദക്ഷിണേന്ത്യൻരാജ്യക്കാരുമായിരുന്നു ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ മാർഗ്ഗദർശികൾ ആയിരുന്നതു്. മഹാനാവികനായ ബുദ്ധഗുപ്തന്റെ പേരുകൊത്തിയ ശിലയിൽ ചുവന്ന കളിമണ്ണുള്ള ദിക്കിൽനിന്ന് അദ്ദേഹം വന്നതായി വിവരിച്ചുകാണുന്നു. മിഡ്നാപ്പൂരിലുള്ള 'രംഗമാടി' ആണ്, ഈ സ്ഥലമെന്ന് നിർണ്ണയം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഇതിൽനിന്ന് മനസ്സിലാക്കാവുന്നതു് സമുദ്രതീരമായി ഇന്ത്യയുടെ എല്ലാ ഭാഗങ്ങളും ഈ മഹാവികസനത്തിൽ—ഉപനിവേശരാജ്യങ്ങളും സംസ്കാരം, വ്യാപാരം ഇവ മറുനാടുകളിൽ പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിൽ—പങ്കുകൊണ്ടു എന്നാണ്.

സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ കാലഘട്ടം—ഹർഷൻ

ബുദ്ധഗുപ്തനുശേഷം എ. ഡി. 544-ഓടുകൂടി ഗുപ്തസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ശക്തി നശിക്കുകയും, ഗുപ്തവംശസാമ്രാജ്യം വളരെനാളത്തേയ്ക്കു് സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ പല ഭാഗങ്ങളിലും ഭരണം തുടർന്നു. ഗുപ്തചക്രവർത്തിമാരുടെ വംശജരെന്നു് അവകാശപ്പെട്ട പല രാജാക്കന്മാരെപ്പറ്റി വിവരിക്കുന്ന പല ശിലാശാസനങ്ങളും നമുക്കു ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ അവർക്കു പ്രാദേശികാധിപത്യമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. പ്രബലനായ യശോധർമ്മനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമികളും വിന്ധ്യാ ആരാവലിമലകൾക്കിടയിലും, ഗുപ്തരാജവംശത്തിലെ ശാഖകൾ മഗധയിലും, സാമ്രാജ്യാധിപതികളെന്ന ഭാവേന ഭരിച്ചുവന്നു. എന്നാൽ വടക്കുപടിഞ്ഞാറെ ഇന്ത്യ ഹൂണന്മാർക്കധീനമായി. 485 എ. ഡി.യിൽ, തോരമാണൻ പഞ്ചാബിൽ ആധിപത്യം സ്ഥാപിക്കുകയും മാൾവയെ ആക്രമിക്കയുമുണ്ടായി. ഇന്ത്യൻചരിത്രത്തിൽ ആറുവർഷമായി നടന്ന ആക്രമണം, ഹൂണന്മാരുടെ സ്വഭാവത്തിൽ മാറ്റംവരുത്തി. തോരമാണൻ, അലഞ്ഞുതിരിഞ്ഞു നടന്ന കിരാതനല്ല, പിന്നെയോ തകർന്ന ഒരു സാമ്രാജ്യത്തെ ആക്രമിച്ചു ഹൈന്ദവീകരിക്കപ്പെട്ട ഒരു അതിർത്തിദേശ നേതാവാണു്. അയാളിലുള്ള വിദേശീയത്വം മാഞ്ഞുപോയ്ക്കഴിഞ്ഞു. അയാളുടെ പിൻഗാമിയായ മിഹിരഗുലൻ, ചരിത്രത്തിലറിയപ്പെടുന്ന ഏറ്റവും വലിയ പ്രജാപീഡകന്മാരിൽ ഒരാളെന്നുള്ള നിലയ്ക്കാണു്. ഗുപ്തസമ്രാട്ടുകളിൽ അവസാനത്തെ പ്രഭാവനായ ബാലാദിത്യഗുപ്തന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ വടക്കെ ഇന്ത്യയിലെ എല്ലാ രാജാക്കന്മാരും അയാൾക്കെതിരായി 528 എ. ഡി.യിൽ ഒരു മഹാസഖ്യം നടത്തി. അതോടുകൂടി കഷ്ടിച്ചു ഒരു തലമുറ നിലനിന്ന ഹൂണഭരണം നാമാവശേഷമായി.

വടക്കെഇന്ത്യ മുഴുവൻ ചെങ്കോൽനടത്തിയ ഒരു സാമ്രാജ്യാധികാരത്തിന്റെ അഭാവവും, മിഹിരഗുലന്റെ മാൾവയിലെ കടന്നാക്രമണശൃംഖല, ചരിത്രകാരന്മാർ, ആറാംശതകത്തിൽ, ഇന്ത്യയിൽ രാഷ്ട്രീയമായി ഒരു അരാജകത്വഘട്ടമെന്ന, നിഗമനത്തിൽ എത്തിച്ചിട്ടുണ്ടു്. മാൾവാ നഷ്ടപ്പെട്ടതോടുകൂടി ഗുപ്തന്മാരുടെ അധികാരം കിഴക്കോട്ടു പിൻവലിഞ്ഞു എന്നാലും, സാമ്രാജ്യത്തിൽ പ്രാദേശികരാജാക്കന്മാരുടെമേലുള്ള അധികാരം കുറഞ്ഞുവന്നു എന്നുള്ളതും തർക്കമറ്റതുതന്നെ. എന്നാൽ ഈ കാലഘട്ടം പൊതുവെ പറഞ്ഞാൽ നേട്ടങ്ങളുടെ കാലംതന്നെയാണു്. ആദിത്യസേനന്റെ ചരിത്രകാലം രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള ശിലാലേഖകളിൽനിന്നു കാണാം, പിൽക്കാലഗുപ്തന്മാരുടെ കീഴിലെ മഗധരാജ്യം, എ

ഴാംനൂററാണ്ടവസാനംവരെ അനുസ്യൂതം തുടർന്നുവന്നതായി. നളന്ദാസർവ്വകലാശാല ഈ ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരുടെ പരിചരണത്തിലാണ് പ്രശസ്തി പ്രാപിച്ചത്.

കനൗജിലെ മൗഖാരികളാണ് സിന്ധുഗംഗാതടം ഭരിച്ചിരുന്നത്. ആറാംനൂററാണ്ടിൽ അവർ രാഷ്ട്രീയമായി പരിപൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം നേടി. മഗധയിലെ ഗുപ്തന്മാരെ വകവെയ്ക്കാതെ സ്വതന്ത്രന്മാരായ രാജാക്കന്മാരുടെ കീഴിൽ, ഉജ്ജയിനിക്കും, പാടലീപുത്രത്തിനുമുണ്ടായിരുന്ന പ്രതാപം കനൗജിനു സിദ്ധമായി. ഗുപ്തസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അധഃപതനമൂലം കള്ളസ്സുവർണ്ണവും പ്രാബല്യത്തിൽവന്നു.

ഹർഷന്റെ സാമ്രാജ്യം സ്ഥാപിതമാകുന്നതിനു മുമ്പുള്ള നൂറു വർഷത്തെ ഇന്ത്യയുടെ ചരിത്രം, അരാജകത്വം നിറഞ്ഞതല്ല. പ്രത്യുത സാമ്രാജ്യപാരമ്പര്യം പുലർത്തിവന്ന സുസ്ഥാപിതമായ ഏതാനും രാജ്യങ്ങളുടെ ചരിത്രമാണ്. വിന്ധ്യനു വടക്കുള്ള പ്രദേശങ്ങൾ വകകക്കാർ സ്വതന്ത്രമായി ഭരിച്ചു. മഗധയിൽപ്പോലും ആദ്യത്തെ പ്രതാപൈശ്വര്യങ്ങൾ അസ്തമിച്ചെങ്കിലും പുനസ്സംഘടിപ്പിക്കപ്പെട്ട സാമ്രാജ്യം പില്ക്കാല ഗുപ്തരാജാക്കന്മാർ ചരിത്രപാരമ്പര്യം പുലർത്തി ഭരണംനടത്തി. ഗംഗാതടത്തിൽ മൗഖാരിരാജാക്കന്മാർ അവരുടെ ശക്തി സംഘടിപ്പിച്ചു. സാമ്രാജ്യപാരമ്പര്യത്തിന് ക്ഷതം സംഭവിച്ചെങ്കിലും, മേൽപ്പറഞ്ഞ കാര്യങ്ങൾ തെളിയിക്കുന്നത് രാജ്യത്തു പൊതുവേ, സമാധാനവും ക്ഷേമവും ഉണ്ടായിരുന്നെന്നാണ്. ഏതായാലും അരാജകത്വം ഇല്ലെന്നുള്ളതു തീർച്ചതന്നെ.

മേൽപ്പറഞ്ഞ കാര്യങ്ങൾ, അക്കാലത്തെ നേട്ടങ്ങൾ പ്രത്യക്ഷമാക്കുന്നു. ഒരു ശിലാരേഖ പറയുന്നു: "കൈലാസപർവ്വതത്തെ അതിശയിക്കുന്നതിന്", ബാലാദിത്യൻ അത്ഭുതകരവും വിശിഷ്ടവും ആയ ഒരു ക്ഷേത്രം ശുദ്ധോദനന്റെ പ്രശസ്തപുത്രനായി (ബുദ്ധന്) നളന്ദയിൽ പണിചെയ്യിച്ചു." ലോകപ്രസിദ്ധമായ സർവ്വകലാശാലയായിരുന്നു ഇതു. ബാലാദിത്യന്റെ പിൻഗാമികളും ഈ സർവ്വകലാശാലയെ സംഭാവനകളാൽ പുഷ്കലമാക്കുകയും, ആറാം നൂററാണ്ടിൽ നളന്ദാസർവ്വകലാശാല വളരെ അഭിവൃദ്ധിയിൽ വരികയുംചെയ്തു. പാണ്ഡിത്യത്തിന്റെ പര്യായമായ സ്ഥിരമതി ആയിരുന്നു ആറാംനൂററാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ സർവ്വകലാശാലയുടെ അധിപൻ. അനന്തരശതാബ്ദത്തിന്റെ ഉത്തരപാദത്തിൽ സർവ്വകലാശാലയുടെ അദ്ധ്യക്ഷനായ ധർമ്മപാലനും ഒരു അഗാധപണ്ഡിതനായിരുന്നു. വസുബന്ധുവിന്റെ കാലംമുതൽ (480 എ. ഡി.), ഏഴാംനൂററാണ്ടിൽ ശീലഭദ്രന്റെ കാലംവരെയായിരുന്നു, നളന്ദയുടെ സുവർണ്ണകാലം.

ക്ലാസിക്കൽസംസ്കൃതത്തിന്റെ പുഷ്ടിവികാസവും ആറാംനൂററാണ്ടിലായിരുന്നു. ഭാരവി, കുമാരദാസൻ ('ജാനകീഹരണ'കർത്താവ്), ഭട്ടി തുടങ്ങിയ കവികളും, വിശാഖദത്തൻ, കൗമുദീമഹോത്സവത്തി

ന്റെ കർത്താവ്, മുതലായ നാടകകൃത്തുക്കളും ആറാംനൂറ്റാണ്ട് എ. ഡി. യിൽ ജീവിച്ചു. ഭാരതീയഗണിതം, ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രം ഇവയുടെ വളർച്ച കാലവും ഇതായിരുന്നെന്നാണ് യൂറോപ്യൻ പണ്ഡിതന്മാരുടെ അഭിപ്രായം. വരാഹമിഹിരൻ 587 എ. ഡി.യിലാണ് ചരമഗതി പ്രാപിച്ചതെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. 476 എ. ഡി.യിൽ ആര്യഭട്ടൻ ജനിച്ചു. അദ്ദേഹം ആറാംനൂറ്റാണ്ടിൽ ജീവിച്ചു. വൈദ്യശാസ്ത്രവും ഇക്കാലത്തു പുരോഗതി പ്രാപിച്ചു.

തത്വജ്ഞാനം, തർക്കശാസ്ത്രം, ദർശനങ്ങൾ ഇവയും ആറാംനൂറ്റാണ്ടിൽ അഭിവൃദ്ധിപ്പെട്ടു. പ്രധാനപ്പെട്ട ദർശനങ്ങൾ ഇക്കാലത്ത് ഉളവായവയത്രെ. ബുദ്ധമതക്കാരുടെയും ഹിന്ദുമതക്കാരുടെയും തർക്കശാസ്ത്രത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ആറാംനൂറ്റാണ്ട് ഒരു സുവർണ്ണയുഗമായിരുന്നു. പ്രാദേശികസാഹിത്യങ്ങളുടെ വളർച്ചയാണ് ഇക്കാലഘട്ടത്തിലെ മറ്റൊരു നേട്ടം. പ്രാകൃതഭാഷ, ഇക്കാലത്ത് സാഹിത്യഭാഷയായിത്തീർന്നു. പ്രാകൃതഭാഷകൾക്ക് വ്യാകരണങ്ങൾ ഉണ്ടായി. തൽഫലമായി രാജശേഖരനും മറ്റും, പ്രാകൃതഭാഷയെ, ഒമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിൽ, ക്ലാസിക്കൽസാഹിത്യമാക്കി.

ആറാംനൂറ്റാണ്ട് അരാജകത്വത്തിന്റെയും തകർച്ചയുടെയും കാലമെന്നും, ഹർഷന്റെ ഭരണകാലം വെളിച്ചത്തിന്റെ തിരപ്പുറപ്പാടെന്നുമുള്ള പഴയ അഭിപ്രായം പുനഃപരിശോധിക്കേണ്ടതാണെന്ന് മേൽപ്രസ്താവിച്ച സംഗതികൾ വ്യക്തമാക്കുന്നു. നേരെമറിച്ച്, ആറാംനൂറ്റാണ്ട്, വിജ്ഞാനത്തിന്റെ ഒരു കാലമായിരുന്നു. അക്കാലത്തുണ്ടായ നേട്ടങ്ങൾക്കു പുറമെ, ഭാവിയിലുണ്ടായ പല വികാസങ്ങൾക്കും അതു കളമൊരുക്കി.

ഹർഷന്റെ ചരിത്രം (606—647) സ്വദേശീയവും വൈദേശികവുമായ തെളിവുകളിൽനിന്ന് നമുക്ക് പൂർണ്ണമായറിയാം. ബാണന്റെ ഹർഷചരിതം, അസാമാന്യ ഗുണങ്ങളിണങ്ങിയ ഒരു സാഹിത്യകൃതിയും, ജീവചരിത്രവും മാത്രമല്ല, ചരിത്രപരമായ അറിവുകളുടെ ഒരു ഭണ്ഡാരംകൂടിയാണ്. ബാണന്റെ ശൈലി ധ്വന്യാത്മകം ആണ്. ആ ഗ്രന്ഥത്തിൽ, പല ദുർഘടസംഭവങ്ങളെപ്പററിയും പരാമർശങ്ങളുണ്ട്. (ഉദാ: ചന്ദ്രഗുപ്തൻ ധ്രുവസ്വാമിനിയെ രക്ഷിച്ചത്) മററു ചരിത്രരേഖകളുമുണ്ട്, അവയെ തെളിയിക്കാൻ. ഹർഷചരിതത്തിനു പുറമെ, നമുക്ക് ചീന സന്യാസിയായ യുവാൻചങ്ങിന്റെ വിവരണങ്ങളിൽനിന്നും ഹർഷനെപ്പററി അറിയാം. യുവാൻചങ്ങിന്റെ ജീവിതം, ലോകചരിത്രത്തിലെ ഒരു അത്ഭുതകഥയത്രെ. ബുദ്ധമതസംബന്ധമായുള്ള അതിശയോക്തികളെ നീക്കിനോക്കിയാൽ യുവാൻചങ് ഒരു നിഷ്പക്ഷനിരീക്ഷകനാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഞ്ചാരവിവരണങ്ങൾ, ഇന്ത്യയെപ്പററി നമുക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ള ആദ്യത്തെ പൂർണ്ണചിത്രമാണ്.

ഹർഷന്റെ ഭരണകാലത്തെ പ്രധാനസംഭവങ്ങൾ ഇങ്ങനെ സംഗ്രഹിക്കാം: താനേശ്വരത്ത്, ഒരു പ്രാദേശികരാജാവായിരുന്നു, അ

ദ്ദേഹത്തിന്റെ മുത്തച്ഛനായ ആദിത്യവർദ്ധനൻ. ആദിത്യവർദ്ധനന്റെ പുത്രനായ പ്രഭാകരവർദ്ധനന്റെ കാലത്ത് താനേശ്വരം അക്കാലത്തെ ഒരു പ്രധാന രാഷ്ട്രമായി ഭവിച്ചു. അതിർത്തിദേശത്തുള്ള ഹൂണന്മാരോടും, മാൾവായിലെ രാജാക്കന്മാരുമായും അദ്ദേഹം തുടരെ യുദ്ധം ചെയ്തു. പ്രഭാകരന്റെ കാലശേഷം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മൂത്ത പുത്രനായ രാജ്യവർദ്ധനൻ സിംഹാസനാരൂഢനായി. ഗൗഡരാജ്യത്തിലെ രാജാവായ ശശാങ്കനുമായുള്ള ഒരു യുദ്ധത്തിൽ അദ്ദേഹം മൃതനായി. അനന്തരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹോദരനായ ഹർഷൻ രാജാവായി. രാജ്യങ്ങൾ കീഴടക്കിയോ, സഖ്യങ്ങൾ മുഖേനയോ ആര്യാവർത്തം മുഴുവൻ തന്റെ കൊടിക്കീഴിൽ വരുത്താൻ അദ്ദേഹം ശ്രമിച്ചു. മഗധയിലെ മാധവഗുപ്തനുമായും, കാമരൂപത്തിലെ കുമാരനുമായും അദ്ദേഹം സഖ്യം സ്ഥാപിച്ചു. നേപ്പാളും, കാഷ്മീരും ഹർഷന്റെ സാമ്രാജ്യത്തിലുൾപ്പെട്ടു.

വിന്ധ്യനുവടക്ക് സാമ്രാജ്യം സ്ഥാപിച്ചശേഷം, ഹർഷൻ തെക്കോട്ടുതിരിച്ചു. എന്നാൽ തപ്തി നദീതീരത്തുവച്ച്, ചാലൂക്യരാജാവായ പുലികേശിരണ്ടാമൻ അദ്ദേഹത്തെ തോല്പിച്ചു. ഹർഷന്റെ മേൽ നേടിയ വിജയത്തിന്റെ സൂചകമായി പുലികേശി, ചക്രവർത്തിപദം സ്വീകരിച്ചു. എന്തായാലും ഉത്തരേന്ത്യയുടെ നാഥനായി, ഹർഷചക്രവർത്തി. തനിക്കു നേരിട്ട പരാജയത്തിനുശേഷം, അദ്ദേഹം തന്റെ ശ്രദ്ധ സമാധാനപരമായ കലകളിലേയ്ക്കു തിരിച്ചതായി തോന്നുന്നു. ഹർഷൻ ഒരു മികച്ച നാടകകൃത്തും കവിയുമായിരുന്നു. അക്കാലത്തെ പ്രധാന സാഹിത്യകാരന്മാരായ ബാണൻ, മയൂരൻ, ദിവാകരൻ, ജയസേനൻ ഇവരെല്ലാം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സദസ്സിനെ അലങ്കരിച്ചു. ചീനസഞ്ചാരിയായ ഹ്യുവാൻസാങ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജധാനിയിൽ താമസിച്ചു. അക്കാലത്തെ ജീവിതത്തെപ്പറ്റി ശരിയായ ഒരു ചിത്രം ഹ്യുവാൻസാങിൽനിന്ന് നമുക്കു ലഭിക്കുന്നു.

ഒരു വ്യക്തി എന്ന നിലയിൽ ഹർഷൻ ബുദ്ധമതാനുയായി ആയിരുന്നു; എന്നാൽ ഇന്ത്യയിലെ മറ്റു ബുദ്ധമതരാജാക്കന്മാരെപ്പോലെ അദ്ദേഹവും ഒരു ഹിന്ദുപ്രേമിയായിരുന്നു. സ്വന്തം കൃതികളിൽ ആദ്യം അദ്ദേഹം ശിവനെയാണ് പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത്. ദിവസംപ്രതി അദ്ദേഹം അഞ്ഞൂറു ബ്രാഹ്മണർക്കും ആയിരം ബുദ്ധമതസന്യാസികൾക്കും ഭോജനം നൽകി. അദ്ദേഹം നടത്തിയ ഉത്സവങ്ങളിൽ, ബുദ്ധനെയും, ശിവനെയും വിഷ്ണുവിനെയും ആരാധിച്ചുവന്നു. ഹ്യുവാൻസാങ് തന്നെ ഇതിനു സാക്ഷ്യംവഹിക്കുന്നു. ആദ്ധ്യാത്മികസംബന്ധമായ വാദപ്രതിവാദങ്ങളിലും, ലളിതകലകളിലും തൽപരനായിരുന്നുവെങ്കിലും, ഹർഷൻ, രാജാവെന്ന നിലയിലുള്ള ധർമ്മനിർവ്വഹണത്തിലും അതീവതൽപരനായിരുന്നു. ഹ്യുവാൻസാങ് ഊന്നിപ്പറയുംപോലെ തന്റെ വിപുലമായ സാമ്രാജ്യത്തിൽ, അദ്ദേഹം ചുറ്റി സഞ്ചരിച്ചുവന്നു. തന്റെ സാമന്തന്മാരുടെ ഭരണത്തെയും അദ്ദേഹം പരിശോധിച്ചിരുന്നു.

കൃത്രിമമായ ഒരു പരിവേഷം ഹർഷന്റെ ഭരണകാലത്തെ ചൂഴുന്നു. അതിനു കാരണം, ബാണന്റെ പ്രശസ്തികാവ്യവും, ചൈനീസ് സഞ്ചാരി നൽകിയിട്ടുള്ള രസകരമായ വിവരണങ്ങളുമാണ്. ഹർഷന്റെ സാമ്രാജ്യം വാസ്തവത്തിൽ, ദുർബലങ്ങളായ പല സ്വതന്ത്രരാജാക്കന്മാരെ ഉൾക്കൊണ്ട ഒന്നുമാത്രമാണ്. അദ്ദേഹത്തെ അവർ സമ്രാട്ടായി അംഗീകരിച്ചത്, അദ്ദേഹത്തോടുള്ള ഭക്തിബഹുമാനങ്ങൾകൊണ്ടാണ്; അല്ലാതെ ഒരു സാമ്രാജ്യത്തോടുള്ള വിധേയത്വംമൂലം മാത്രമല്ല. ഹർഷനോടു സഖ്യംചെയ്ത മുഖാരികൾ, കിഴക്കേഭാഗങ്ങളിലുള്ള തങ്ങളുടെ പൈതൃകരാജ്യം ഭരിച്ചു. മഗധരാജാവായ മാധവഗുപ്തൻ പ്രബലനായ ഒരു രാജാവായിരുന്നു. വലഭിയിലെ മൈത്രകന്മാരും, കാമരൂപത്തിലെ ഭാസ്കരനും സാമന്തന്മാരായിരുന്നെന്നു പറഞ്ഞാൽ അതു യഥാർത്ഥമല്ല. ഇവരെയെല്ലാം ഹർഷന്റെ വ്യക്തിമാഹാത്മ്യം സ്വീകരിക്കയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കോയ്മ അംഗീകരിക്കയും ചെയ്തു. ഹർഷന്റെ മഹത്തായ വ്യക്തിപ്രഭാവമാണ്, സിന്ധു മുതൽ ബ്രഹ്മപുത്രാവരെ വ്യാപിച്ചിരുന്ന സാമ്രാജ്യത്തിന് ഐക്യത്തിന്റെ ഒരു ഛായ നൽകിയത്.

നാല്പത്തൊന്നുവർഷത്തെ ഭരണശേഷം, ഹർഷൻ 647–ൽ ദിവംഗതനായതോടുകൂടി, കൃത്രിമമായ ഈ സാമ്രാജ്യൈക്യവും തകർന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധികാരത്തിനു മുമ്പിൽ കൈവണങ്ങിയ രാജാക്കന്മാർ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനന്തരഗാമിയായി ആരെയും അംഗീകരിക്കയുണ്ടായില്ല. ഈ അന്തരാളഘട്ടത്തിൽ, ഹർഷന്റെ മരണമുണ്ടായ ഒരു സംഭവത്തിന്, വിദേശീയ ചരിത്രകാരന്മാർ അനാവശ്യമായ പ്രാധാന്യം നൽകിക്കാണുന്നു. അവർ, ചൈനാ, ഇന്ത്യയെ ആക്രമിച്ചതായി പറയുന്നു. ഹിമാലയപ്രദേശത്തുള്ള, തിർഹട്ടിലെ ഗവർണ്ണർ, ചൈനീസ് സ്ഥാനപതിയായ വാങ് ഹ്യൂൻ-സിയെ അവമാനിച്ചു. അദ്ദേഹം നിപ്പാൾകാരുടെയും ടിബറ്റുകാരുടെയും സഹായംതേടി. അതനുസരിച്ച് നിപ്പാളികളും റ്റിബറ്റുകാരും, തിർഹട്ട്, കാമരൂപത്തിലെ ഭാസ്കരവർമ്മന്റെ സഹായത്തോടെ ആക്രമിക്കയും, അപമര്യാദക്കാരനായ ഗവർണ്ണറെ ശിക്ഷിക്കയും ചെയ്തു. നിസ്സാരമായ ഈ സംഭവത്തെ ചില ചരിത്രകാരന്മാർ അതിശയോക്തിയുടെ നിറംനൽകി, ചൈനായുടെ ഇന്ത്യനാക്രമണമായി ചിത്രീകരിച്ചു.

യുവാൻ ചങ്ങിന്റെ സഞ്ചാരങ്ങളിൽനിന്നും, ബാണൻ രചിച്ച ഹർഷചരിതത്തിൽനിന്നും, ഏഴാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ പ്രഥമപാദത്തെപ്പറ്റി ശരിയായ ചിത്രം നമുക്കു ലഭിക്കുന്നു. യുവാൻ വടക്കുപടിഞ്ഞാറൻ അതിർത്തിയിലൂടെ ഇന്ത്യയിലെത്തി കാശ്മീർ സന്ദർശിച്ചശേഷം, സിയാൽകോട്ട്, ജലന്ധർ ഈ വഴി അദ്ദേഹം കനൗജിലെത്തി. നിപ്പാളിലെ ബുദ്ധമതക്കാരുടെ പുണ്യസ്ഥലങ്ങൾ സന്ദർശിച്ചശേഷം, അദ്ദേഹം വള്ളംവഴി ഗംഗയിലൂടെ സഞ്ചരിക്കയും, പ്രയാഗിലും ബനാറസിലും പോകയും, ബുദ്ധഗയയിൽ തീർത്ഥാടനം ചെയ്യുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേ

ഹം രണ്ടുതവണകളിലായി, നളന്ദയിൽ എട്ടുമാസക്കാലം താമസിക്കയും, ബംഗാളും ആസ്സാമും സന്ദർശിക്കയും ചെയ്തു. അവിടെനിന്നു ഒറീസ്സാ വഴി ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെത്തുകയും, പല്ലവന്മാരുടെ കാഞ്ചിയും, ചാലുക്യന്മാരുടെ വാതാപിയും സന്ദർശിച്ചശേഷം, മാൾവാവഴി, ഗുർജ്ജാർ സിന്ധ് ഇവിടെ എത്തുകയും ഉണ്ടായി. അവിടെനിന്നു വീണ്ടും നളന്ദയിലേയ്ക്കു പോകയും, അവിടത്തെ പ്രധാനിയായ ശീലഭദ്രന്റെ കീഴിൽ പഠനങ്ങൾ നടത്തുകയുംചെയ്തു. അദ്ദേഹം കനോജിൽ ഹർഷന്റേയും കാമരൂപത്തിലെ (ആസ്സാം) ഭാസ്കരവർമ്മന്റേയും, രാജധാനികളിൽ പാർക്കുകയുണ്ടായി. ഇതിൽനിന്ന് മനസ്സിലാക്കാവുന്നത്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഞ്ചാരങ്ങൾ, നമുക്കു വിചാരിക്കാൻ കഴിയുന്നിടത്തോളം പൂർണ്ണമായിരുന്നു എന്നാണ്.

യുവാൻചാങ്ങിന്റെ സഞ്ചാരക്കുറിപ്പുകളിൽ, ഏഴാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഇന്ത്യയിലുണ്ടായിരുന്ന പ്രധാന നഗരങ്ങളുടെ വിവരണങ്ങൾ കിട്ടുന്നു. മിഹിരഗുലന്റെ കൊള്ളകൾമൂലം പെഷവാറും തക്ഷശിലയും നശിച്ചുപോയിരുന്നു. പ്രവരപുരം (ഇന്നത്തെ ശ്രീനഗർ) അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിച്ച ഒരു നഗരമായിരുന്നു. ജലന്ധരും, മധുരയും നാശോന്മുഖമായി. സാമ്രാജ്യതലസ്ഥാനമായ കനൗജിനെ യുവാൻചാങ് ഇങ്ങനെ വിവരിക്കുന്നു: "ഉയർന്ന കോട്ടകളും, കിടങ്ങുകളും അതിനു ചുറ്റുമുണ്ട്. എല്ലാ വശങ്ങളിലും ഗോപുരങ്ങളും കൂടാരങ്ങളും കാണാം. നഗരാതിർത്തിയിലെങ്ങും പലയിടത്തും പൂങ്കാവുകളും, സ്ഫടികസദൃശമായ ജലമുള്ള കുളങ്ങളുമുണ്ട്. എല്ലാ രാജ്യങ്ങളിൽനിന്നുമുള്ള അപൂർവ്വസാധനങ്ങൾ ഇവിടെ കാണപ്പെടുന്നു." ഇന്നത്തെപ്പോലെ, അന്നും പ്രയാഗ (അലഹബാദ്) ഒരു പ്രസിദ്ധ നഗരമായിരുന്നു. അത് ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ ഒരു നാഡീകേന്ദ്രമാണ്. ബനാറസ്സു കഴിഞ്ഞാൽ ഹിന്ദുക്കൾക്ക് പ്രയാഗയാണ് പ്രധാന പുണ്യസ്ഥലം. അവിടേയ്ക്കു പ്രവഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന തീർത്ഥാടനക്കാരുടെ സംഖ്യയും, ദേഹത്തെ ദണ്ഡിപ്പിച്ചു സന്യാസിമാരേയും കണ്ടപ്പോൾ ചൈനീസ് സഞ്ചാരി അത്ഭുതസ്തിമിതനായിപ്പോയി. കൈയിൽ പിടിച്ചിരുന്ന ഒരു ദണ്ഡിൽ ഒരു കാലുകുത്തി, സൂര്യനെ നോക്കിക്കൊണ്ട് വായുവിൽ ദിവസമുഴുവൻ കിടന്ന യോഗികൾ, യുവാൻചാങ്ങിനെ വിസ്മയിപ്പിച്ചു. ഇന്നും അത്തരം കാഴ്ചകൾ അവിടെ സുലഭമാണ്.

ഹിന്ദുക്കളുടെ ശാശ്വതനഗരമായ ബനാറസ് (കാശി) ഏഴാം നൂറ്റാണ്ടിൽ, ഏകദേശം ഇന്നത്തെപ്പോലെതന്നെയായിരുന്നു. ചീനസന്യാസി ആ നഗരത്തിന്റെ സമ്പത്തും, ക്ഷേത്രബാഹുല്യതയും ഇങ്ങനെ വിവരിക്കുന്നു: "പല നിലയിലുള്ള ഈ ക്ഷേത്രങ്ങൾ, കൊത്തുപണികളാലും, അലങ്കാരങ്ങളാലും സമ്പന്നമാണ്. വർണ്ണശബളങ്ങളായ ചായം പൂശി മിനുക്കിയ തടികളാലാണ് ചില ഭാഗങ്ങൾ നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ളത്. ക്ഷേത്രങ്ങളുടെ നാലുപാടും വെള്ളമാണ്. തണൽവൃക്ഷങ്ങളുള്ള കാവുകളുടെ നടുവിലാണ് അവ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നത്." വിവിധവിഭാഗങ്ങ

ളിൽനിന്നുംവന്ന അസംഖ്യം സന്യാസിമാരേയും നമ്മുടെ മഹാതീർത്ഥാടകൻ കണ്ടു. എങ്കിലും ബനാറസ് മുഖ്യമായി ശിവഭക്തന്മാരുടെ കേന്ദ്രമാണ്. ഈ യോഗികൾ ശരീരത്തെ ദണ്ഡിപ്പിച്ചുവന്നു. ചൈനീസ് പണ്ഡിതന്റെ ദൃഷ്ടികളെ, ബനാറസിലെ കലാശില്പവും ആകർഷിച്ചു. ഗുപ്തകാലത്ത് തനി ഹൈന്ദവരീതിയിൽ അതു വളർന്നതാണ്. ഗാന്ധാരകലയിൽനിന്നും മഥുരയിലെ സങ്കലിതകലാരൂപങ്ങളിൽനിന്നും അതു വിഭിന്നമായിരുന്നു. ശിവന്റെ മനുഷ്യാകൃതിയിലുള്ള വിഗ്രഹം (ഔറംഗസീബ് നശിപ്പിച്ച കാശിവിശ്വനാഥവിഗ്രഹം) ഗാംഭീര്യവും സൗന്ദര്യവും നിറഞ്ഞതായിരുന്നെന്ന് യുവാൻ പറയുന്നു. അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ: "ആ ദിവ്യവിഗ്രഹം കാണുമ്പോൾ, ആരും, ദൈവത്തിന്റെ സാന്നിധ്യത്തിലെന്നോണം ഭയഭക്തിക്ക് അടിമയായിപ്പോകും."

ലിച്ഛാവികളുടെ തലസ്ഥാനമായ വൈശാലി നശിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ലിച്ഛാവികളുടെ മരുമകനെന്നു സ്വയം വിളംബരംചെയ്ത സമുദ്രഗുപ്തൻ ആ വലിയ റിപ്പബ്ലിക്കിനെ നശിപ്പിച്ചു. പാടലീപുത്രം നേരത്തെതന്നെ ക്ഷയോന്മുഖമായിക്കഴിഞ്ഞു. കാളിദാസന്റെ കാലംമുതല്ക്ക് പാടലീപുത്രത്തിന്റെ പ്രതാപം കുറഞ്ഞുവന്നു. മറ്റു രാജ്യങ്ങളുടെ തലസ്ഥാനങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ, പാടലീപുത്രത്തെപ്പറ്റി അപൂർവമായേ അദ്ദേഹം പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളു. നളന്ദയെപ്പറ്റി പ്രത്യേകമായി പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

ഹിന്ദുക്കളെസംബന്ധിച്ചിടത്തോളം, യുവാൻചങ് വിവരിച്ച നിലയിൽനിന്ന് വളരെ ഇന്ത്യ ഇന്ന് വ്യത്യസ്തമാണോ? പ്രധാന പട്ടണങ്ങളിൽ അന്നത്തെ ജീവിതരീതി തന്നെ ഇന്നും തുടരുന്നു. ഗ്രാമജീവിതത്തിൽ വന്ന മാറ്റങ്ങൾ നിസ്സാരമാണ്. ബുദ്ധമതകാലഘട്ടമെന്ന് വിളിക്കുന്ന കാലത്തുപോലും, ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ പ്രാബല്യം മാഞ്ഞുപോയില്ല. യുവാൻചങ്ങിന്റെകാലത്തും ഹിന്ദുമതം ഇന്നത്തെപ്പോലെ വൈവിധ്യത്തിലും പ്രാദേശികത്തിലും മികച്ചുനിന്നു. ജാതിവ്യവസ്ഥിതി, ഹിന്ദുസമുദായക്കൂട്ടത്തെ, ഭിന്നിച്ചിരുന്നതായി യുവാൻ വിവരിക്കുന്നു.

നളന്ദാ സർവ്വകലാശാല, അന്ന് അതിന്റെ ഉച്ചാവസ്ഥയിലെത്തുകയും അന്താരാഷ്ട്രപ്രശസ്തി സമ്പാദിക്കുകയും ചെയ്തു. സാർവ്വലൗകികമായ ചിന്താഗതി, പാഠ്യവിഷയവൈവിധ്യം ഇവയിൽ നളന്ദ, ഇന്നത്തെ വലിയ സർവ്വകലാശാലകളായ ഓക്സ്ഫോർഡ്, കേംബ്രിഡ്ജ്, പാരീസ്, ഹാർവാർഡ് ഇവയോടു സാദൃശ്യംവഹിക്കുന്നു. ബുദ്ധമതക്കാരുടെ സംഘാരാമമായി, ഒരു പില്ക്കാല ഗുപ്തരാജാവാണ് ഈ സർവ്വകലാശാലയ്ക്ക് അടിസ്ഥാനമിട്ടത്. ഭാരതത്തിന്റെ വിവിധഭാഗങ്ങളിലെ രാജാക്കന്മാരും പ്രഭുക്കന്മാരും കടലിനപ്പുറമുള്ള ഹിന്ദു ഉപനിവേശരാജ്യക്കാരും അതിന് ഉദാരമായ ധനസഹായം ചെയ്തു. കാലക്രമത്തിൽ നളന്ദ, വിജ്ഞാനത്തിന്റെ സാർവ്വദേശീയകേന്ദ്രമായി ഭവിച്ചു. ഈ മഹാസ്ഥാപനത്തെപ്പറ്റി യുവാൻചങ്ങിന്റേയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കേൾവി

ളെപ്പറ്റി അനഗാമിയായ ഇററ്സിംഗിന്റെയും പൂർണ്ണവിവരങ്ങൾക്കു പുറമേ, ധാരാളം ശിലാമുദ്രകളും പുരാണവസ്തുപരമായ വസ്തുതകളുമുണ്ട്.

പുരാതനകാലംമുതല്ക്കേ ഇന്ത്യയിൽ സർവ്വകലാശാലകളുണ്ടായിരുന്നു. പ്രാചീനരാജ്യമായ കേരളത്തിൽ, ഇന്നും വൈദികവിജ്ഞാനവിതരണത്തിനായുള്ളവയുണ്ട്. ചെറുതെങ്കിലും പാരമ്പര്യമാഹാത്മ്യമുള്ള സർവ്വകലാശാലകളുണ്ട്. ഇങ്ങനെയുള്ള വേദാന്തവിദ്യാലയങ്ങൾക്കുപുറമേ, ഭാരതത്തിന്റെ പല ഭാഗങ്ങളിലുമുണ്ടായിരുന്ന സാങ്കേതികമായ അർത്ഥത്തിൽതന്നെ പ്രശസ്തങ്ങളായ സർവ്വകലാശാലകൾ ഉണ്ടായിരുന്നതായി പ്രാചീനസാഹിത്യങ്ങൾ ഉദ്ഘോഷിക്കുന്നു. ഉദാഹരണത്തിന് തക്ഷശിലയും, ഉജ്ജയിനിയും. തക്ഷശില വൈദ്യപഠനത്തിനായിരുന്നു പ്രകീർത്തിതമായിരുന്നത്; ഉജ്ജയിനിയാകട്ടെ ഗണിതത്തിനും ജ്യോതിഷത്തിനും. നളന്ദയുടെ കാലത്തുതന്നെ മററു ചില പ്രധാനസർവ്വകലാശാലകളുണ്ടായിരുന്നു. തെക്കെഇന്ത്യയിലെ കാഞ്ചി, നളന്ദപോലെ പ്രസിദ്ധമായിരുന്നെന്ന് ഇററ്സിംഗ് പറയുന്നു. ധ്രുവൻ ഒന്നാമന്റെ മരുമകളായ ദുദ്ദ(Dudda)യാൽ സ്ഥാപിതമായ വളഭി, നളന്ദക്കു സമീപമുള്ള വിക്രമശില മുതലായവ അക്കാലത്തെ മററു ചില സർവ്വകലാശാലകളത്രെ.

രാജാക്കന്മാരുടെ ഉദാരമായ സംഭാവനകളാൽ, നളന്ദ വൻപിച്ച കെട്ടിടങ്ങളോടുകൂടിയ ഒരു നഗരമായി വളർന്നു. പല ഭരണാധികാരികളാൽ സ്ഥാപിതമായ എട്ടു കോളേജുകൾ അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവയിലൊന്നു സ്ഥാപിച്ചത് ശ്രീവിജയ(സുമാത്ര)യിലെ രാജാവായ ബാലപുത്രദേവനായിരുന്നു. ഖനനത്തിൽനിന്ന് മനസ്സിലാക്കാവുന്നത്, മനോഹരങ്ങളായ അങ്കണങ്ങളോടുകൂടിയ കോളേജുകൾ വരിവരിയായി സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നുവെന്നാണ്. അവയിൽ ഒന്നിന് നാലുനില ഉണ്ടായിരുന്നുവെന്ന് യുവാൻചാങ് പറയുന്നു. യശോവർമ്മദേവന്റെ ശിലാലേഖനത്തിൽ നളന്ദയിലെ കെട്ടിടങ്ങളുടെ മനോഹാരിതയെ വർണ്ണിക്കുന്നു. അതിൽ അതിശയോക്തിയില്ലെന്ന് ഖനനങ്ങൾ തെളിയിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ഒരു ഇഷ്ടികമതില്, യൂണിവേഴ്സിററി സ്ഥലത്തിന് ചുററും ഉണ്ടായിരുന്നു. യുവാൻചാങിന്റെ വിവരണം നോക്കുക: "ഈ സ്ഥാപനത്തിനു ചുററും ഇഷ്ടികകൊണ്ടുള്ള മതിലുണ്ട്. വലിയ ഗേററ് പ്രധാന കലാലയത്തിലേയ്ക്കാണ്. നടുവിലുള്ള എട്ടു വലിയ ഹാളുകൾ അതിൽനിന്ന് വേർതിരിഞ്ഞുനില്ക്കുന്നു. അലങ്കാരപ്രചുരിമയാർന്ന ഗോപുരങ്ങളും പർവ്വതാഗ്രംപോലെ കൂർത്ത പ്രാസാദശിഖരങ്ങളും ഒന്നിച്ചുചേർന്ന് അവ പരിലസിച്ചു. നക്ഷത്രമാല ഘടിപ്പിച്ചതെന്നു തോന്നുന്നു. മുകളിലത്തെ മുറികളുടെ മുകൾഭാഗം ആകാശം പിളർന്നുനില്ക്കുന്നു. പുരോഹിതന്മാർ താമസിക്കുന്ന പുറമേയുള്ള കെട്ടിടങ്ങൾക്ക് നാലുനിലയുണ്ട്. അവ പല എടുപ്പുകളോടുകൂടിയതും, നിരയുള്ള ഗുഹകൾപോലെയുള്ളതും ആ

ണ്ട്. പവിഴംപോലെ ചുകന്ന ഇഷ്ടികകളിൽ കൊത്തുവേലകൾ കാണാം. അലങ്കാരസമ്പന്നമായ ബാല്യുസ്ത്രേഡ്പംക്തിയും കാണേണ്ടതാണ്. സൂര്യരശ്മി ഒരായിരം വർണ്ണവിശേഷം പ്രതിഫലിപ്പിക്കുന്ന ഓടുകൊണ്ടു മേഞ്ഞതാണ്, മേൽപ്പുര."

കല്ലും കുമ്മായവുമല്ല ഒരു സർവ്വകലാശാല ഉണ്ടാക്കുന്നത്. എങ്കിലും നല്ല കെട്ടിടങ്ങൾ ഒട്ടും അപ്രധാനമല്ല, ഒരു സർവ്വകലാശാലയ്ക്ക്. വിവിധവിഷയങ്ങൾ പഠിക്കുന്നതിന് നളന്ദയിൽ എല്ലാവിധ സൗകര്യങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു. ടിബററൻരേഖകൾ പറയുന്നതനുസരിച്ച് അവിടെ മൂന്നു വലിയ ഗ്രന്ഥശാലകൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. രത്നസാഗരം, രത്നോദധി, രത്നരഞ്ജക എന്ന പേരുകളോടുകൂടി. വിവിധവിഷയങ്ങൾ പഠിപ്പിക്കുന്ന അദ്ധ്യാപകരുൾപ്പെടെ, നളന്ദയിൽ പതിനായിരത്തിൽപ്പരം അദ്ധ്യേതാക്കളുണ്ടായിരുന്നു. അവർ ഇന്ത്യയുടെ വിവിധഭാഗങ്ങളിൽനിന്നും, വിദൂരഭാരതത്തിൽനിന്നും (Further India) മദ്ധ്യേഷ്യാ, ചൈനാ, കൊറിയാ എന്നിവിടങ്ങളിൽനിന്നും വന്നവരാണ്. ചുരുക്കത്തിൽ, എല്ലാ ബുദ്ധമതരാജ്യങ്ങളിൽനിന്നും അവിടെ വിദ്യാർത്ഥികൾ തടിച്ചുകൂടി. നമുക്ക് പല കൊറിയൻപണ്ഡിതന്മാരുടെ പേരുകൾപോലും കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. ഉദാഹരണത്തിന് ഹ്വയിനീ (Huih Nieh), ആര്യവർമ്മൻ (സംസ്കൃതത്തിലുള്ള പേര്). ഹ്വയിനീ, നളന്ദയിൽ താമസിച്ചതിനെപ്പററി ഇററ്സിംഗ് എന്ന ചൈനീസ് സഞ്ചാരി സാക്ഷ്യപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. ഇററ്സിംഗിനു ലഭിച്ച ഒരു കൈയെഴുത്തുപ്രതിയിൽ "......മരച്ചുവട്ടിൽ താമസിച്ചപ്പോൾ കൊറിയൻ പുരോഹിതനായ ഹ്വയിനീ ഈ കുറിപ്പ് എഴുതി," എന്നു പറയുന്നു.

ബുദ്ധമതകേന്ദ്രമായിരുന്നു, നളന്ദയിലെങ്കിലും, മററു ഭാരതീയസർവ്വകലാശാലകളെപ്പോലെ അത് സാർവ്വദേശീയമായിരുന്നു. പ്രവേശനത്തിനായി അവിടെ ചെല്ലുന്ന വിദ്യാർത്ഥികൾ 'പഴയതും പുതിയതുമായ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ' അറിഞ്ഞിരിക്കണം. ബുദ്ധമതഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കു പുറമേ, പാഠ്യപദ്ധതിയിൽ, ഹിന്ദുമതഗ്രന്ഥങ്ങൾ, വേദാന്തം(സാംഖ്യാ മുതലായവ), വ്യാകരണം, വൈദ്യം, മുതലായവയും ഉൾപ്പെട്ടു. യുവാൻചാങ്ങിന്റെ ജീവചരിത്രത്തിൽനിന്നും, അവിടെയുള്ള പണ്ഡിതന്മാർ വിവിധവിഷയങ്ങളിൽ പാണ്ഡിത്യം നേടിയെന്നു മനസ്സിലാക്കാം. തർക്കശാസ്ത്രവും, വേദവ്യാഖ്യാനവും അതിപ്രധാനങ്ങളായിരുന്നു. അതിനു കാരണം പുറമേനിന്നു വരുന്ന പണ്ഡിതന്മാരുമായി, നളന്ദയിലെ ആചാര്യന്മാർ വാദങ്ങളിലേർപ്പെടേണ്ടിവന്നതാണ്. ഇങ്ങനെ, പൊതുവായുള്ള വാദപ്രതിവാദങ്ങളുടെ ആവശ്യകതനിമിത്തം, നളന്ദയിലെ അദ്ധ്യാപകന്മാരും വിദ്യാർത്ഥികളും, എല്ലാവിധ തത്വചിന്താപദ്ധതികളും പഠിക്കേണ്ടിവന്നു, ജസ്യൂട്ട്പണ്ഡിതന്മാർ മററു മതങ്ങളിലെ അദ്ധ്യാത്മവിദ്യ പഠിക്കുന്നതുപോലെ. ഉദാഹരണത്തിന്, യുവാൻചാങ്ങിന്റെ ജീവചരിത്രത്തിൽ, സാംഖ്യാപദ്ധതിയുടെ ഒരു സമഗ്രവിവരണമുണ്ട്.

ഒരു സാംഖ്യാപണ്ഡിതനെ, വാദപ്രതിവാദത്തിൽ അദ്ദേഹം തോൽപി ക്കുകയുണ്ടായി. യുവാൻ പറയുന്നു: "വാദപ്രതിവാദങ്ങളിൽ വേഗം പ്രാവീണ്യം നേടുന്നതിനായി, പല നഗരങ്ങളിൽനിന്നും പണ്ഡിതന്മാർ ഇവിടെ തടിച്ചുകൂടുന്നു." ഈ പാരമ്പര്യം ഇന്ത്യയിൽ ഇന്നും നിലനിൽക്കുന്നു. സമീപകാലത്ത് അതിനുള്ള ഉദാഹരണം, ആര്യസമാജസ്ഥാപകനായ സ്വാമി ദയാനന്ദൻ പലയിടത്തുംവെച്ചും നടത്തിയ വാദപ്രതിവാദങ്ങളാണ്.

നമുക്കു ഇടർച്ചയായി ലഭിച്ചിട്ടുള്ള ചരിത്രരേഖകളിൽനിന്നും അസംഖ്യം ആചാര്യന്മാരിൽനിന്നും, സാർവ്വദേശീയതയും വിശാലമനോഭാവവും ഉൾക്കൊള്ളുന്ന നളന്ദാസർവ്വകലാശാലയെപ്പററി ഗ്രഹിക്കാം. തെക്കേഇന്ത്യയിലെ കാഞ്ചിയിലുള്ള ഒരു തമിഴ് കുലീനനായിരുന്നു ശീലഭദ്രന്റെ ഗുരുനാഥനും പ്രധാന മഠാധ്യക്ഷനുമായ ധർമ്മപാലൻ. ജിനമിത്രൻ(Jinamitra)എന്ന മറെറാരു ആചാര്യപുംഗവൻ ആന്ധ്രയിൽനിന്നാണ് വന്നത്. യുവാൻചാങ്ങിന്റെ ഗുരുവായ ശീലഭദ്രൻ, കിഴക്കൻപ്രദേശത്തുനിന്ന് (ആസ്സാമിൽനിന്നുമായിരിക്കാം) വന്നയാളും, ബുദ്ധമതം സ്വീകരിച്ച ഒരു ബ്രാഹ്മണനുമായിരുന്നു. നളന്ദാസർവ്വകലാശാല, ചുരുക്കിപ്പറഞ്ഞാൽ, ഇന്ത്യയിലൊട്ടുമിക്കയിടത്തുമുള്ള പണ്ഡിതന്മാരെയും ആചാര്യന്മാരെയും ആകർഷിച്ചു, ഒരു ബുദ്ധികേന്ദ്രമായിരുന്നു.

പ്രസ്താവയോഗ്യമായ മറ്റൊരു സംഗതി, വിദേശരാജ്യങ്ങളിൽ ബുദ്ധമതത്തിനു പുനരുജ്ജീവനം നൽകിയ പല മിഷനറിമാർക്കും നളന്ദയിൽ പരിശീലനം നൽകിയിരുന്നുവെന്നുള്ളതാണ്. ടിബെററൻരേഖകൾ സംശയരഹിതമായി ചൂണ്ടിക്കാട്ടുന്നത്, നളന്ദയിൽനിന്ന് അവിടെ ഇടർച്ചയായി പണ്ഡിതന്മാരായ സന്യാസികൾ ചെന്നിരുന്നുവെന്നാണ്. നളന്ദയിലെ പ്രശസ്തരായ ചില പണ്ഡിതന്മാരുടെ കൃതികൾ, ടിബെററിൽ സൂക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ട്. ചൈനയിൽ പോകയും, ബുദ്ധമതഗ്രന്ഥങ്ങൾ തർജ്ജമചെയ്യുകയും ചെയ്ത, നളന്ദയിലെ ഒരു പണ്ഡിതനായ ശുഭകരസിംഹനെപ്പററിയും (എട്ടാംനൂററാണ്ട്) നമുക്കറിവുണ്ട്. ജാവാ, ശ്രീവിജയാ തുടങ്ങിയ ഇന്ത്യൻകോളനികളിൽ പോയവരെപ്പററി പറയേണ്ട ആവശ്യമില്ലല്ലോ! കാരണം ശ്രീവിജയായിലെ ചക്രവർത്തി നളന്ദയുടെ ഒരു രക്ഷാധികാരിയും, ഉദാരമായ സംഭാവനകൾകൊണ്ട് സർവ്വകലാശാലയെ പോഷിപ്പിക്കയും ചെയ്തു എന്നുള്ളതാണ്, ഏഴും എട്ടും നൂററാണ്ടുകളിൽ, ഭാരതസംസ്കാരദീപ്തി, ബുദ്ധിസ്റ്റ് ഏഷ്യയിലെങ്ങും പ്രസരിച്ചത് നളന്ദയിൽനിന്നത്രെ.

ബുദ്ധമതതത്വങ്ങൾക്കാകമാനം, പുതുരൂപം നൽകിയതാണ്, കുലപതികളായ വസുബന്ധു, അസംഗൻ, നാഗാർജ്ജുനൻ മുതലായവരുടെ പ്രധാനസംഭാവന. അവരുടെ പാരമ്പര്യമാണ്, നളന്ദ പുലർത്തിയതും വളർത്തിയതും. മൂന്നാം നൂററാണ്ടു മുതൽ ബൗദ്ധചിന്ത ആദ്ധ്യാത്മികവും

പാണ്ഡിത്യപരവുമായി. ഈ മാററം, ആദ്ധ്യാത്മികമായ പഠനത്തിന് സംസ്കൃതം ഉപയോഗിച്ചതിൽനിന്ന് വ്യക്തമാകുന്നു. ദിങ്നാഗനോടുകൂടി ഒരു പുതിയ താർക്കികപദ്ധതി ആവിർഭവിച്ചു. (അതിനെപ്പററിയുള്ള സിദ്ധാന്തങ്ങൾ) ആദ്ധ്യാത്മികതത്വങ്ങൾ, യോഗാചാരപദ്ധതി ഇവയുടെ പ്രാതിനിധ്യം അദ്ദേഹം വഹിക്കുന്നു. ഇവ സംസ്കൃതത്തിൽ രൂപപ്പെട്ടതു ബുദ്ധമതത്തിന്റെ സവിശേഷതകളാകുന്നു. ഹിന്ദുമതത്തിനോടുള്ള ഒരു സമീപനം ആകുന്നു ഇതു്. മാദ്ധ്യമികന്മാരും യോഗാചാരികളും തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസം തത്വജ്ഞാനികൾക്കല്ലാതെ സാധാരണക്കാർക്കു മനസ്സിലാകുന്നതല്ല. ബുദ്ധമതത്തിന് ഈ പുതിയ രൂപം നൽകുന്നതിൽ നളന്ദയാണു് പ്രധാനമായ പങ്കുവഹിച്ചതു്. തന്മൂലം ബുദ്ധമതം, പിന്നീടുവന്ന കാലഘട്ടത്തിൽ ഹിന്ദുമതത്തിൽ പൂർണ്ണമായി ഉൾച്ചേർന്നു.

സാമ്രാജ്യൈക്യം എന്ന നിലപാടിൽനിന്ന് നോക്കിയാൽ, ഹർഷന്റെ ചരമത്തോടുകൂടി വടക്കേഇന്ത്യയുടെ ചരിത്രത്തിനു മങ്ങൽതട്ടുന്നു. ഒരു ചെറിയ അന്തരാളഘട്ടത്തിനുശേഷം കനൗജ്, യശോവർമ്മന്റെ കീഴിൽ പ്രാമാണ്യത്തിലെത്തി. എട്ടാം നൂററാണ്ടിന്റെ ആദ്യപാദത്തിലാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭരണകാലം. അദ്ദേഹം ഉത്തരേന്ത്യയിൽ, സാമ്രാജ്യാധികാരത്തിന്റെ നിഴൽ വീണ്ടും സ്ഥാപിച്ചു. കാശ്മീരിലെ ലളിതപീഡമുക്താദിത്യൻ അദ്ദേഹത്തെ 733 എ. ഡി.യിൽ തോല്പിച്ചതോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ അത്യാകാംക്ഷകൾ പരാജയപ്പെട്ടു. എന്നായാലും യശോവർമ്മന്റെ കനൗജ് നഷ്ടപ്പെട്ടതായി തോന്നുന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ, ഔകോംഗ് (Ou-Kong) പറയുന്നു, കാശ്മീരരാജാവു് മദ്ധ്യേന്ത്യയിലെ രാജാവുമായി സഖ്യത്തിലിരുന്നുവെന്നു്. യശോവർമ്മനു സാഹിത്യത്തിൽ കൂടുതൽ പ്രാധാന്യവും പ്രശസ്തിയുമുണ്ട്. പ്രസിദ്ധ നാടകകൃത്തായ ഭവഭൂതിയുടെയും, പ്രാകൃതഭാഷയിലെ ഐതിഹാസികകവിയായ വാക്പതിരാജന്റെയും രക്ഷാധികാരിയായിരുന്നു അദ്ദേഹം.

യശോവർമ്മന്റെ പിൻഗാമികൾ സിന്ധുഗംഗാതടത്തിൽ, രാഷ്ട്രകൂടരാജാവായ ധ്രുവൻ ആക്രമിക്കുന്നതുവരെ (785) അധികാരം വഹിച്ചു. ധ്രുവൻ "ശത്രുക്കളുടെ കൈയിൽനിന്ന് ഗംഗയും യമുനയും പിടിച്ചെടുക്കുകയും അദ്ദേഹം ആ രാജ്യത്തെ അധിപനാക്കുകയും ചെയ്തു." ഗംഗയുടെയും യമുനയുടെയും അടയാളമായിരുന്നു ആ സമ്രാട്ടിന്റെ ചിഹ്നം. ധ്രുവൻ അതു വഹിച്ചിരുന്നതായി പറയപ്പെടുന്നു. കിഴക്കെ ഇന്ത്യയിലെ രാജാവിനെയും തോല്പിച്ചതായി രാഷ്ട്രകൂടരാജാവു് അവകാശപ്പെടുന്നുണ്ടു്.

എട്ടാം നൂററാണ്ടിൽ രാഷ്ട്രീയാധികാരത്തിന് ഒരു പ്രധാനമായ മാററം സംഭവിച്ചു. മുസ്ലിം ആധിപത്യം സിന്ധുവിൽ സ്ഥാപിച്ചതും, ആ പ്രവിശ്യ ഖലീഫമാരുടെ സാമ്രാജ്യത്തിൽപ്പെട്ടതായതും, അവിചാരിതമായ ഒരു ഭാഗത്തുനിന്ന് ഇന്ത്യയ്ക്കു് ഒരു പുതിയ വിപത്തുണ്ടാക്കി. 725-ൽ ജുനൈദിന്റെ (Junaid) കീഴിൽ മുസ്ലിംസൈന്യം സിന്ധുമുഖത്തിൽനിന്ന് ആക്രമണങ്ങൾ നടത്തുകയും, മാർവാർ, മാൾവാ ഇ

സ്ഥലങ്ങൾവരെ എത്തുകയും ചെയ്തു. ഗുജറാത്തിന്റെ തീരഭാഗം അവർ നിരന്തരം ആക്രമിച്ചു. ഈ അപകടം, ഇന്ത്യയുടെ രക്ഷാസ്ഥാനം ഗുജറാത്തിലേക്കു മാററി. നാഗഭട്ടൻ ഒന്നാമൻ, എന്ന പ്രമുഖനേതാവിന്റെ കീഴിൽ, മുസ്ലിങ്ങളെ എതിർക്കുന്നതിന് ഇന്ത്യ തയ്യാറാവുകയും ആക്രമകാരികളെ ഓടിക്കയുംചെയ്തു. താൽക്കാലികമായി വിദേശിയക്കധീനമായ പ്രദേശങ്ങളെ വീണ്ടെടുത്തശേഷം, നാഗഭട്ടൻ സ്വാധികാരം ഗുജറാത്തു മുതൽ ഗ്വാളിയർവരെ സ്ഥാപിച്ചു. മുൻ രാജവംശത്തിലെ ഉപദേഷ്ടാക്കൾ എന്ന നിലവിട്ട് ഈ പുതിയ വംശം—പ്രതിഹാരന്മാർ—രാജ്യാധികാരികളായി ഉയർന്നു. അവരുടെ ഉൽപത്തി എന്തുതന്നെയായാലും, ഇന്ത്യയ്ക്കു നേരിട്ട ഒരു വിപത്സന്ധിയിൽ അവർ വിദേശിയാക്രമണങ്ങൾക്കെതിരായി വിജയപൂർവ്വം നേതൃത്വം സ്വീകരിച്ചു. അങ്ങനെ ദേശീയമായ കൃതജ്ഞതയ്ക്ക് അവർ അവകാശികളാണ്.

പ്രതിഹാരശക്തിയുടെ ഉയർച്ചയോടെതന്നെ, അവരുടെ എതിരാളികളായ രാഷ്ട്രകൂടന്മാരും അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിച്ചു. മുൻപു പറഞ്ഞതുപോലെ ദന്തിദുർഗ്ഗരാഷ്ട്രകൂടനും അയാളുടെ പിൻഗാമികളും, പ്രതിഹാരന്മാരുമായുള്ള യുദ്ധത്തിൽ നിർണ്ണായകമായ വിജയം സിദ്ധിക്കാതെ, ഡെക്കാണിലേക്കു നീങ്ങി. പ്രതിഹാരശക്തി ഗുജറാത്തിൽ ഉറച്ചു. നാഗഭട്ടന്റെ അനന്തരഗാമികൾ, ഗുജറാത്തിലും, മാൾവായിലും, രാജപുത്താനയിലും പ്രാബല്യം സ്ഥാപിച്ചു. ജൈനന്മാരുടെ രേഖകളിൽനിന്ന്, നമുക്കറിയാം, 788 എ. ഡി.യിൽ, രണഹസ്തി എന്ന പേരിൽക്കൂടി അറിയപ്പെടുന്ന, വത്സരാജപ്രതിഹാരൻ [illegible] ഭാഗങ്ങളിലെ അധിപനാണെന്നും, ഉജ്ജയിനിയിൽവെച്ച് അദ്ദേഹം ഹിരണ്യഗർഭം നടത്തിയെന്നും. വത്സരാജൻ കനൂജിലെ രാജാവിനെ തോല്പിക്കയും തന്റെ ശക്തി ബംഗാൾവരെ വ്യാപിപ്പിക്കയും ചെയ്തു (783). ഗൂർജ്ജരസാമ്രാജ്യസ്ഥാപകനായി അദ്ദേഹത്തെ കണക്കാക്കാം.

നാഗഭട്ടന്റെ പുത്രനും പിൻഗാമിയുമായ നാഗഭട്ടൻ രണ്ടാമൻ—പരമഭട്ടാരക മഹാരാജാധിരാജ പരമേശ്വരൻ— ചക്രവർത്തിബിരുദങ്ങളെല്ലാം സ്വീകരിച്ചുകാണുന്നു. ഉത്തരേന്ത്യയിലെ അധികാരം, അദ്ദേഹം ബംഗാളിലെ ധർമ്മപാലനുമായി പങ്കിട്ടെടുത്തു. മഗധയിലെ ദുർബ്ബലന്മാരായ ഗുപ്തന്മാരെ, എട്ടാംനൂററാണ്ടിന്റെ ആരംഭത്തിൽ, ബംഗാളിലെ പാലരാജാക്കന്മാർ കീഴടക്കി. പാലരാജാക്കന്മാരും സാമ്രാജ്യാവകാശം പുറപ്പെടുവിച്ചിരുന്നു. കനൂജ് ഭരിച്ചുവന്ന ചക്രായുധനെ തോല്പിച്ച്, നാഗഭട്ടൻ, തലസ്ഥാനം കനൂജിലേക്കു നീക്കി. ബംഗാളിലെ ധർമ്മപാലനായിരുന്നു, ചക്രായുധനെ സിംഹാസനസ്ഥനാക്കാൻ സഹായിച്ചത്. വടക്കേ ഇന്ത്യയിലെ പ്രമുഖരാജാക്കന്മാരായ നാഗഭട്ടനും ധർമ്മപാലനും തമ്മിൽ മോൺഗിറിൽവെച്ച്, ഒരു യുദ്ധം നടന്നു. അതിന്റെ ഫലം ഉത്തരേന്ത്യയുടെ രണ്ടായിട്ടുള്ള വിഭജനമായിരുന്നു. കിഴക്കേ സാമ്രാജ്യം ധർമ്മപാലന്റേതും, പടിഞ്ഞാറേത് നാഗഭട്ടന്റേതുമായി.

പ്രതിഹാരന്മാർ ഇപ്രകാരം കനൗജ് കൈവശപ്പെടുത്തുകയും, പഞ്ചാബ്, രാജപുട്ടാനാ, മാൾവാ, ഗുജറാത്ത്, മഗധവരെയുള്ള സിന്ധുഗംഗാതടം, ഈ ഭാഗങ്ങളിൽ സാമ്രാജ്യാധികാരം നടത്തുകയും ഉണ്ടായി. അവരുടെ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ തെക്കേഅതിർത്തി വിന്ധ്യനായിരുന്നു. നാഗഭട്ടൻ രണ്ടാമൻ 833-ൽ മരണമടഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേട്ടങ്ങൾ പരിഗണനാർഹങ്ങൾതന്നെ. ആര്യാവർത്തം മുഴുവൻ ഹർഷനെപ്പോലെ ഒരു ഏകഛത്രസാമ്രാജ്യത്തിൻകീഴിൽ കൊണ്ടുവന്നില്ലെങ്കിലും, നാഗഭട്ടൻ രണ്ടാമൻ തന്റെ മകനു നൽകിയ സാമ്രാജ്യം കൂടുതൽ സംഘടിതവും, ഉറപ്പുള്ളതും, വിദേശിയാക്രമണത്തെ തടുത്തു എന്ന പ്രശസ്ത പാരമ്പര്യത്തിൽ അധിഷ്ഠിതവുമായിരുന്നു. ഇങ്ങനെ കനൗജിലെ ഗൂർജ്ജരപ്രതിഹാരന്മാർക്ക്, ശരിയായ അവകാശമുണ്ട്, മൗര്യന്മാരുടെയും, വകടകന്മാരുടെയും, ഗുപ്തന്മാരുടെയും മഹനീയപാരമ്പര്യം പുലർത്തിയവരെന്ന പ്രശസ്തിക്ക്.

നാഗഭട്ടന്റെ പിൻഗാമിയായ രാമഭദ്രൻ മൂന്നുവർഷമേ ഭരിച്ചുള്ളു. അദ്ദേഹത്തിന്, ബംഗാളിലെ ദേവപാലനെ കിഴക്കും, സാമന്തന്മാരുടെ പ്രക്ഷോഭത്തെ ഗുജറാത്തിലും അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടിവന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ മിഹിരഭോജൻ 835-ൽ സിംഹാസനസ്ഥനായി. അമ്പതുകൊല്ലം അദ്ദേഹം രാജ്യം ഭരിച്ചു. അദ്ദേഹം കനൗജിന്റെ പ്രശസ്തി പുനരുദ്ധരിക്കയും, തന്റെ വിപുലമായ സാമ്രാജ്യത്തിൽ സ്വാധികാരം പരത്തുകയും ചെയ്തു. അക്കാലത്ത് ഉത്തരേന്ത്യാ, മൂന്നു വലിയ രാജ്യങ്ങളായി വിഭജിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ബംഗാൾ പാലവംശത്തിൻകീഴിലായിരുന്നു. ഈ വംശം സ്ഥാപിച്ചത് ഗോപാലനാണ് (765). അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ ധർമ്മപാലൻ, നാഗഭട്ടന്റെ എതിരാളിയായിരുന്നകാര്യം പ്രസ്താവിച്ചുവല്ലോ. ധർമ്മപാലന്റെ പുത്രനായ ദേവപാലൻ കിഴക്കേഇന്ത്യയും മഗധയും ഭരിച്ചു. കനൗജിലെ ചക്രവർത്തിമാരുടെ കീഴിൽ വർത്തിച്ചു, ഹിന്ദുസ്ഥാൻ. വിന്ധ്യപ്രദേശം രാഷ്ട്രകൂടന്മാരുടെ കീഴിലിരുന്നു. ശതവാഹനന്മാർക്കുശേഷം അവർ ആധിപത്യത്തിൽ വന്നു. ചാലൂക്യശക്തിയുടെ ക്ഷയത്തോടുകൂടി അവർ സാമ്രാജ്യാധികാരം വീണ്ടും സ്ഥാപിച്ചു. മിഹിരഭോജന്റെ സമകാലീനനായ അമോഘവർഷൻ, അസാമാന്യപ്രഭാവമുള്ള ഒരു ഭരണാധികാരി ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന് മദ്ധ്യപ്രദേശത്ത് അപ്രതിമമായ ഒരു സ്ഥാനമുണ്ടായിരുന്നു.

തുടർച്ചയായുള്ള സമരങ്ങൾമൂലം മിഹിരഭോജൻ, ദേവപാലന്റെ ശക്തിയെ കുറച്ചു. അമോഘവർഷന്റെ ശക്തിയേയും അദ്ദേഹം നിയന്ത്രിച്ചു. ഹിന്ദുസ്ഥാൻ മുഴുവനും പ്രതിഹാരന്മാരുടെ പരമാധികാരം അംഗീകരിച്ചതായി പറയാം. ഇതു വളരെ പ്രധാനമായ ഒരു കാര്യമാണ്. എന്തെന്നാൽ സിൻധിലെ ഗവർണ്ണറായ ഇമ്രാൻ ഇബിൻ മൂസാ (Imran Ibn Musa) അക്കാലത്ത് മുസ്ലിം അധികാരം വ്യാപിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം കച്ച് കീഴടക്കുകയും, ഇന്ത്യയുടെ പശ്ചിമ

യിൽ അധികാരം പരത്താൻ യത്നിക്കയും ചെയ്യുകയായിരുന്നു. മിഹിരന്റെ പ്രാബല്യം ഇതിനു വിഘാതമായി വർത്തിച്ചു. അദ്ദേഹം മരിക്കുന്നതിനു മുൻപ്, സിന്ധിലെ രണ്ടു അപ്രധാനരാജ്യങ്ങളിൽ മാത്രമായി മുസ്ലിം ശക്തി ചുരുങ്ങി.

ഹർഷനെപ്പോലെ മിഹിരൻ, ഒരു അധിരാജ്യ ദാതാവായി നിന്നില്ല. അദ്ദേഹം രാജ്യങ്ങൾ കീഴടക്കുകയും, നേരിട്ടു ഭരിക്കുകയും, പ്രധാനസ്ഥലങ്ങളിൽ കാവൽപ്പട്ടാളങ്ങളെ നിർത്തുകയും ചെയ്തു. മുസ്ലിം ആക്രമണങ്ങൾക്കെതിരായി അദ്ദേഹം ഇന്ത്യയെ സംഘടിപ്പിച്ചുവെന്നു പറയാം. ഒന്നരനൂറ്റാണ്ടോളം ആ സംഘടന നിലനിന്നു. മിഹിരന്റെ പുത്രനായ മഹേന്ദ്രപാലൻ, സാമ്രാജ്യപാരമ്പര്യം ശരിക്കും പുലർത്തി. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലശേഷം സാമ്രാജ്യം ക്ഷയിക്കാൻതുടങ്ങി.

ഗുർജ്ജരന്മാരുടെ രാഷ്ട്രീയസംഘടന, അന്യരാജ്യങ്ങളുടെ ഒരു കോൺഫെഡറസി (സഖ്യം) ആയിരുന്നു. അതിലെ അംഗങ്ങൾ പ്രതിഹാരന്മാർ, പരമാരന്മാർ, ചഹമാനന്മാർ, ചാലൂക്യന്മാർ, ഗുഹിലോട്ടന്മാർ (Guihilots: ഇന്നത്തെ ചില രാജപുത്രവംശങ്ങളുടെ പൂർവ്വികന്മാർ) ഇവരത്രേ. പ്രതിഹാരന്മാരുടെ ശക്തി ക്ഷയിച്ചപ്പോൾ, ധാറിലെ പരമാരന്മാർ സാമ്രാജ്യാധികാരികളായി. ഇതിനിടയിൽ, ഇസ്ലാം പക്ഷേ പടിഞ്ഞാറെ അതിർത്തിയിൽ പ്രബലമായി സംഘടിച്ചു. ഒരു വലിയ സംഘട്ടനം എപ്പോൾ വേണമെങ്കിലും പൊട്ടിപ്പുറപ്പെടാം എന്ന നില ഇന്ത്യയിൽ വന്നുകൂടി.

നാല്പതാം കത്ത്

ദക്ഷിണേന്ത്യ

ദക്ഷിണേന്ത്യയുടെ ചരിത്രത്തിന് ചില സവിശേഷതകളുണ്ട്. അവ ഇന്ത്യയുടെ മറ്റു ഭാഗങ്ങളിലെ ചരിത്രത്തിൽനിന്നും, തെക്കേ ഇന്ത്യയെ വേർതിരിച്ചു നിർത്തുന്നു. സാമൂഹ്യസംഘടനയുടെ അനുസ്യൂതത്വവും, സംസ്കാരത്തിന്റെ ഐക്യവുമാണ്, ആ സവിശേഷതകൾ. ഇതിനടുത്തകാലംവരെ, പൂർവ്വികകാലത്തെ ചേരചോളപാണ്ഡ്യരാജ്യങ്ങളുടെ പാരമ്പര്യം ഇടമുറിവില്ലാതെ നിലനിന്നു. രാജവംശങ്ങളുടെ മാറ്റം ഈ ഘടകങ്ങളുടെ രാഷ്ട്രീയമായ സത്തയ്ക്ക് മാറ്റംവരുത്തിയില്ല. സ്റ്റുവാർട്ട് രാജവംശത്തെ, ഹാനോവേറിയൻ രാജവംശം സ്ഥാനഭ്രഷ്ടമാക്കിയതുകൊണ്ട് ഇംഗ്ലണ്ട് ഇംഗ്ലണ്ടാകാതെ ഇരിക്കാത്തതുപോലെയും; നെപ്പോളിയന്റെ വംശം ഉലഞ്ഞിട്ടും രാജധാനി മാറിയതുകൊണ്ടു ഫ്രാൻസ് ഫ്രാൻസല്ലാതായിത്തീരാത്തതുപോലെയും തെക്കേഇന്ത്യയിലും രാജവംശങ്ങളുടെ മാറ്റം അത്ര കാര്യമല്ല. പാണ്ഡ്യമണ്ഡലം, തൊണ്ടമണ്ഡലം, കേരളം ഇവ ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായി പ്രത്യേകഘടകങ്ങളാണ്. അവയ്ക്ക് സ്ഥായിയായും തുടർച്ചയായുമുള്ള രാഷ്ട്രീയജീവിതമുണ്ട്. അവയുടെ വ്യക്തിത്വം ഇന്നും മാറ്റമില്ലാതെ കാണപ്പെടുന്നു. എന്നാൽ ഉത്തരേന്ത്യയിലാകട്ടെ, അവിടത്തെ ചരിത്രം, ഏറെക്കുറെ രാജവംശങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കിയാണ്. അതിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായിപ്പറയാവുന്നത് മഗധയാണ്. ഒരു കാലത്ത് അതിന് വ്യക്തിത്വമുണ്ടായിരുന്നു. പില്ക്കാലത്ത് ഗുജറാത്തും ബംഗാളും വെവ്വേറെ ആയിത്തീർന്നുവെന്നുമാത്രം.

അഞ്ചാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ ആരംഭത്തിൽ, കാഞ്ചി തലസ്ഥാനമായുള്ള തൊണ്ടമണ്ഡലം മുൻപുപറഞ്ഞതുപോലെ, ശിലാരേഖകളിൽ പല്ലവന്മാർ എന്ന് അറിയപ്പെടുന്ന ഒരു രാജവംശത്താൽ ഭരിക്കപ്പെട്ടുവന്നു. അവർ തൊണ്ടമാൻ രാജാക്കന്മാരാകുന്നു. ആ പേരിലാണ് തമിഴ്സാഹിത്യത്തിൽ അവർ അറിയപ്പെടുന്നതും. കാഞ്ചി എക്കാലത്തും ഒരു പ്രധാന നഗരമായിരുന്നു. മാത്രമല്ല അവിടം ഒരു വിദ്യാഭ്യാസകേന്ദ്രവും സർവ്വകലാശാലയുടെ ആസ്ഥാനവുമായിരുന്നു. പല്ലവന്മാരുടെ അധികാരം വടക്ക കൃഷ്ണാനദിവരെയും, തെക്ക് പാണ്ഡ്യന്മാരുടെ അധീനതയിലുള്ള മധുരവരെയും, വ്യാപിച്ചതോടെ, കാഞ്ചി, തെക്കേഇന്ത്യയിലെ മെട്രോപൊളിസ് ആയിത്തീർന്നു.

പല്ലവന്മാരുടെ അസംഖ്യം ശിലാലേഖനങ്ങൾ നമുക്ക ലഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവർ ആദ്യം പ്രാകൃതഭാഷയെ പോഷിപ്പിച്ചു. ശാതവാഹനപാരമ്പര്യം അനുകരിച്ചു. പ്രാകൃതഭാഷയിലുള്ള അവരുടെ ശിലാലേഖകൾ

ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ ക്രമേണ ആര്യസംസ്കാരം പരന്നതിനെ കാണിക്കുന്നു. തെക്കേയിന്ത്യയിൽ, അവർ വടക്കേയിന്ത്യയിൽ ഗുപ്തന്മാരെപ്പോലെ സംസ്കൃതസംസ്കാരം പ്രചരിപ്പിച്ചുവെന്ന ജയസ്വാളിന്റെ അഭിപ്രായം തെറ്റാണെന്ന് ഇതു സ്ഥാപിക്കുന്നു.

എന്നാൽ ആറാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ പ്രാരംഭത്തോടെ പല്ലവന്മാർ സംസ്കൃതഭാഷയോടു പ്രതിപത്തി കാണിക്കാൻ തുടങ്ങി. അവരുടെ ശിലാശാസനങ്ങളും പ്രായേണ സംസ്കൃതത്തിലായി. കാഞ്ചി സർവ്വകലാശാല തന്നെ സംസ്കൃതാചാര്യന്മാരുടെ സ്വാധീനവലയത്തിൽ വന്നിരിക്കാം.

പല്ലവന്മാരുടെ ശക്തി, ക്രമേണ വളർന്നതാണ്. 550 എ. ഡി. യോടുകൂടി, അവർ ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ നേതൃസ്ഥാനത്തിലെത്തി. വാതാപി തലസ്ഥാനമാക്കി ഭരിച്ച സുശക്ത രാജാക്കന്മാരായ ചാലൂക്യന്മാരുമായി അവർ നിരന്തരം സമരംചെയ്തു. രാഷ്ട്രകൂടന്മാരിൽനിന്ന്, മഹാരാഷ്ട്രരാജ്യത്തെ അധികാരം ചാലൂക്യന്മാർ കൈവശപ്പെടുത്തി. അവർ പുലികേശൻ ഒന്നാമന്റെ കാലത്തു് നേടിയ സാമ്രാജ്യപ്രതാപം ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ നെടുനാൾ നിലനിന്നു. ഡക്കാന്റെ ആധിപത്യത്തിനു വേണ്ടിയാണ് ഈ രണ്ടു രാജവംശങ്ങൾ മത്സരിച്ചതു്. രണ്ടു രാജവംശങ്ങൾതമ്മിലുള്ള യുദ്ധം എന്നതിൽക്കൂടുതൽ, ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായ മത്സരമായിരുന്നു അതു്. എന്തെന്നാൽ, 1565-ലെ തളിക്കോട്ടായുദ്ധംവരെ; തെക്കേയിന്ത്യയിലെ രാജാധികാരം, മഹാരാഷ്ട്രവുമായി, കൃഷ്ണാതീരത്തു വെച്ചു് ഇതേ ഏറ്റുമുട്ടലുകളുണ്ടായിട്ടുണ്ടു്.

പല്ലവന്മാർ ഒരു രാജവംശമല്ല. നാലു വിഭിന്ന രാജവംശങ്ങൾ ആ പേരിൽ അറിയപ്പെടുന്നു. പ്രാകൃതം ഉപയോഗിച്ച ആദ്യരാജവംശങ്ങൾ ശതവാഹനന്മാരുടെ സാമന്തന്മാരായിരുന്നു. സമുദ്രഗുപ്തന്റെ കാലത്തിനുമുമ്പാണ് അതു്. ശിലാരേഖകളിൽനിന്ന് 36 പല്ലവരാജാക്കന്മാരുടെ പേരുകൾ അറിയാം. തുടർച്ചയായുള്ള ഒരു ഭരണചരിത്രം വിസ്മയാവഹമാണ്. പല്ലവരാജവംശചരിത്രത്തിന് വലിയ പ്രാധാന്യം നൽകേണ്ട. എന്നാൽ അഞ്ചാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യത്തോടുകൂടി പല്ലവസാമ്രാജ്യത്തിനു ലഭിച്ച പ്രാമുഖ്യവും, അതു അപ്രതിഹതമായി എട്ടാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യംവരെ നിലനിന്നതും, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ ഗണനീയമായ ഒരു സംഗതിയാണ്. 625 മുതൽ 645 വരെ ഭരിച്ചു, മാമല്ലൻ എന്ന പേരിൽ അറിയപ്പെടുന്ന നരസിംഹവർമ്മന്റെ കാലത്തു് പല്ലവസാമ്രാജ്യം ഉച്ചാവസ്ഥയിലെത്തി. 642-ൽ അദ്ദേഹം ചാലൂക്യതലസ്ഥാനമായ വാതാപി കീഴടക്കുകയും, ഹർഷനെ തോല്പിച്ച മഹാരാജാവായ പുലികേശൻ രണ്ടാമനെ തോല്പിച്ചു വധിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ ചാലൂക്യശക്തി അതുകൊണ്ടു് അസ്തമിച്ചില്ല. പുലികേശന്റെ ഒരു പിൻഗാമിയായ വിക്രമാദിത്യൻ രണ്ടാമൻ, 740-ൽ പല്ലവരാജധാനി കീഴടക്കി, കുറേനാൾ കൈവശംവെച്ചു. ചാലൂക്യശക്തിയുടെ അധഃപതനത്തോടുകൂടി, മഹാരാഷ്ട്രരാജ്യം കീഴടക്കിയ രാഷ്ട്രകൂട

ന്മാർ ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായ കാരണങ്ങളാൽ, തെക്കോട്ട് തങ്ങളുടെ അധികാരം വ്യാപിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കയും പല്ലവന്മാരുമായി ക്രമത്തിൽ വിജയകരമായി യുദ്ധം നടത്തുകയും ചെയ്തു. തെക്കേ അറ്റത്ത്, പാണ്ഡ്യശക്തിയുടെ പുനരുത്ഥാനവും ചോളന്മാർക്ക് സഹായകമായി. ഒമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ ഉത്തരപാദത്തിൽ ചോളരാജാവായ ആദിത്യൻ പല്ലവന്മാരുടെ ശക്തിയെ അവസാനമായി ഉച്ചാടനം ചെയ്തു.

ഇന്ത്യൻസംസ്കാരത്തിന് പല്ലവന്മാർ നൽകിയ സംഭാവനകൾ എല്ലാപ്രകാരത്തിലും സുപ്രധാനമാണ്. ഗ്രോസെറ്റ് പറയുന്നതു നോക്കുക: "ആദ്യകാലംമുതൽ അവർ സ്വകീയമായ ഒരു ശില്പവിധാനം സൃഷ്ടിച്ചു. ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ പില്ക്കാലരീതികൾക്കും അതു മാതൃകയായി. യുവാൻചാങ്ങിന്റെ സന്ദർശനകാലത്ത്, അവരുടെ തലസ്ഥാനമായ മാമല്ലപുരം, ഇന്ത്യൻകലയുടെ ഒരു പ്രധാനകേന്ദ്രമായി......തീരപ്രദേശത്തുള്ള കമേർക്ഷേത്രങ്ങൾ, ചാമിലെയും (Cham), മലയാ ആർച്ചിപ്പെലാഗോയിലെയും ക്ഷേത്രങ്ങളെ ചൊല്ലുവിളിച്ചു. പാറകൾ ഗുഹകളുടെ രൂപത്തിൽ കൊത്തിയെടുത്ത്, അവയ്ക്കു വാസ്തുവികത നൽകിയിരുന്നു; അവരുടെ ഗുഹാചിത്രങ്ങൾക്ക് ചലനം, ലാവണ്യം, വിന്യാസം ഇവയിൽ, അന്ന് ഇന്ത്യയിൽ എതിരില്ലായിരുന്നു."

പല്ലവരാജാക്കന്മാരിൽ ഏറ്റവും മഹാനായ വംശസ്ഥാപകൻ മഹാമല്ലൻ (മാമല്ലൻ) ആണ്. അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നാണ് മഹാബലിപുരത്തിന് ആ പേര് സിദ്ധിച്ചത്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്താണ്, ഗംഗയെ ഭൂമിയിലേക്കു കൊണ്ടുവന്ന അത്ഭുതമായ പല്ലവകലാശില്പം നിർമ്മിച്ചത്. എക്കാലത്തെയും ശില്പകലയിൽ അതിനു സുപ്രധാന സ്ഥാനമുണ്ട്. ഗംഗാനദി ആകാശത്തുനിന്ന് ഭൂമിയിലേക്കു വരുന്നതും, ദൈവങ്ങളും, മനുഷ്യരും, പക്ഷിമൃഗങ്ങൾ മുതലായ സകല ജീവരാശികളും ഭക്ത്യാദരങ്ങളോടെ ആ കാഴ്ച നോക്കിനിൽക്കുന്നതുമായ ചിത്രമാണ് അത്.

പല പല്ലവരാജാക്കന്മാരും കവികളും സാഹിത്യത്തിന്റെ രക്ഷാധികാരികളുമായിരുന്നു. നരസിംഹപല്ലവന്റെ പിതാവായ മഹേന്ദ്രവർമ്മൻ, 'മത്തവിലാസപ്രഹസനം' എന്ന സാമൂഹ്യനാടകത്തിന്റെ കർത്താവാണ്. ഭാരവിയും ദണ്ഡിയും പല്ലവരാജധാനിയിൽ ജീവിച്ചതിനു ലക്ഷ്യങ്ങൾ, പ്രസിദ്ധചരിത്രകാരനായ ഡോക്ടർ കൃഷ്ണസ്വാമിഅയ്യങ്കാർ ഉന്നയിച്ചിട്ടുണ്ട്.

എട്ടാംനൂറ്റാണ്ടിൽ ഇന്ത്യയിൽ സംഭവിച്ച മതപരിഷ്കരണവും, പല്ലവരാജധാനിയിലാണ് ആദ്യം രൂപമെടുത്തത്. തമിഴരുടെ വൈഷ്ണവസാഹിത്യവും ശൈവസാഹിത്യവും ഇക്കാലത്താണ് പ്രധാനമായി വികസിച്ചത്. ഇന്ത്യയുടെ ഇതരഭാഗങ്ങളിൽ അറിയപ്പെടാത്ത ഈ ഭക്തിസാഹിത്യം, ആത്മീയചിന്തയുടെയും ഈശ്വരപ്രേമത്തിന്റെയും ഒരു സമുദ്രമാണ്. തെന്നിന്ത്യയിലുള്ള ശിവാരാധനയും വൈഷ്ണവസമ്പ്രദായ

വും ഭക്തിയുടെ രൂപഭേദങ്ങളാണ്. പല്ലവകാലഘട്ടത്തിലാണ്, ശൈവവൈഷ്ണവസിദ്ധന്മാരിൽ മിക്കവരും ജീവിച്ചതു്. അവരുടെ കൃതികളും ജീവിതവും ഇന്നും തെക്കേഇന്ത്യയിൽ സ്വാധീനം ചെലുത്തുന്നു. അവസാന ശൈവസിദ്ധനായ സുന്ദരമൂർത്തി പല്ലവരുടെ ആധിപത്യത്തിന്റെ അവസാനദശയിൽ ജീവിച്ചു. നരസിംഹവർമ്മന്റെ സമകാലികന്മാരായിരുന്നു, ഇവരിൽ ഏററവും ദിവ്യന്മാർ. യുവാൻചാങ് കാഞ്ചി സന്ദർശിച്ചപ്പോൾ, ബുദ്ധമതത്തിനും ജൈനമതത്തിനും തെക്കേ ഇന്ത്യയിൽ പ്രാബല്യം കുറഞ്ഞുവന്നു. എന്നാൽ അതിനുമുമ്പ്, ജൈനമതത്തിന് തെക്കേഇന്ത്യയിൽ പ്രചാരമുണ്ടായിരുന്നുവെന്നതിനു തെളിവുകളുണ്ട്. പല്ലവന്മാർ യാഥാസ്ഥിതികഹിന്ദുക്കളായിരുന്നു. ചിലർ ശൈവന്മാരായിരുന്നെങ്കിലും, അവരിൽ മിക്കവരും വൈഷ്ണവന്മാരായിരുന്നു. ഇങ്ങനെ നോക്കിയാൽ ഏഴാംനൂററാണ്ടിലെ മതപ്രബുദ്ധതയ്ക്ക് അടിസ്ഥാനമിട്ടതു് പല്ലവന്മാരെന്നു കാണാം.

പല്ലവകാലത്താണ്, തെക്കേഇന്ത്യയിൽ ആര്യസംസ്കാരം പൂർണ്ണതയിലെത്തിയതു്. അവരുടെ ദാനങ്ങൾ കാണിക്കുന്നു, ആറാംനൂററാണ്ടിൽ ആര്യൻസാമൂഹ്യവ്യവസ്ഥിതി, തെക്കേഇന്ത്യയിൽ വേരൂന്നിയതായി. അപസ്തംബീയ(Apathambiya)ബ്രാഹ്മണർക്കും, ബൗധായന ബ്രാഹ്മണർക്കും നൽകിയിട്ടുള്ള ദാനപ്രമാണങ്ങളിൽ പ്രത്യേകം പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിൽനിന്നും അനുമാനിക്കാവുന്നതു്, വടക്കേഇന്ത്യയിലെ ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾക്ക് പല്ലവരാജ്യത്ത് സ്വാധീനം ലഭിച്ചുവെന്നാണ്. സംസ്കൃതത്തിനും അവരുടെ കാലത്തു് പ്രാബല്യം ഉണ്ടായി. കാഞ്ചിസർവ്വകലാശാലയ്ക്ക് ഒരു പ്രധാന പങ്ക് ഇതിലുണ്ട്. യുവാൻചാങ്ങിൽനിന്നും മനസ്സിലാക്കാവുന്നതാണ്, ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ പ്രശസ്തമായ വിദ്യാപീഠം കാഞ്ചിയായിരുന്നെന്ന്. നാലാംനൂററാണ്ടിൽ ജീവിച്ച താർക്കികനും, ന്യായഭാഷ്യത്തിന്റെ കർത്താവുമായ വാത്സ്യായനൻ കാഞ്ചിയിലെ ഒരു പണ്ഡിതനാണെന്നു തോന്നുന്നു. ദിങ്നാഗനും (Dinnaga) ഈ ദക്ഷിണേന്ത്യൻതലസ്ഥാനത്തു് അദ്ധ്യയനം ചെയ്തുവെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. അഞ്ചാംനൂററാണ്ടിൽ, കദംബവംശത്തിലെ മയൂരവർമ്മൻ ഉപരിപഠനത്തിനു കാഞ്ചിയിൽ പോയതിന് ശിലാരേഖ ഉണ്ട്. ദക്ഷിണേന്ത്യയിലും വിദൂരപൂർവ്വദേശത്തെ ഇന്ത്യൻകോളണികളിലും, സംസ്കൃതം പ്രചരിപ്പിച്ച കേന്ദ്രം എന്ന സ്ഥാനം കാഞ്ചിക്ക് ന്യായമായി അവകാശപ്പെടാം.

തെക്കേഇന്ത്യയിൽ, പല്ലവന്മാരുമായി സാമ്രാജ്യാധികാരത്തിന്റെ പങ്കാളികളായ ചാലുക്യന്മാരെപ്പററി നേരത്തേ സൂചിപ്പിച്ചല്ലോ. ശതവാഹനന്മാരെ പിന്തുടർന്ന അവരുടെ ശക്തി നരസിംഹപല്ലവൻ 642-ൽ നശിപ്പിച്ചു. ആറാംനൂററാണ്ടിന്റെ ആരംഭത്തിലാണ് ചാലുക്യന്മാർ അധികാരത്തിൽ വന്നതു്. അപ്പോൾ, അവരുടെ രാജാവായ ജയസിംഹൻ, വളർന്നുകൊണ്ടിരുന്ന രാഷ്ട്രകൂടശക്തിയെ നശിപ്പിക്കയും,

ഇന്നത്തെ മഹാരാഷ്ട്രരാജ്യത്ത് ആധിപത്യം സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്തു. ജയസിംഹന്റെ പുത്രനായ പുലികേശൻ ഒന്നാമൻ അശ്വമേധയാഗം കഴിച്ചു. സ്വന്തം രാജ്യത്ത് അദ്ദേഹം ഏകച്ഛത്രാധിപതിയായി എന്നതിനെ ഇതു തെളിയിക്കുന്നു. സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ തെക്ക്, അവർക്കു പല്ലവന്മാരെയും, വടക്ക് വിന്ധ്യൻപ്രദേശം ഭരിച്ചിരുന്ന രാഷ്ട്രകൂടന്മാരെയും നേരിടേണ്ടിവന്നു. എന്നാൽ ഇന്നത്തെ മഹാരാഷ്ട്രം, അവർ ഒരു സ്വതന്ത്ര രാഷ്ട്രമാക്കി. ഉത്തരേന്ത്യ കീഴടക്കിയശേഷം, ദക്ഷിണേന്ത്യ കീഴടക്കാൻ വന്ന ഹർഷനെ പുലികേശൻ രണ്ടാമൻ തോല്പിച്ചകാര്യം മുൻപു പ്രസ്താവിച്ചുവല്ലോ.

പുലികേശൻ രണ്ടാമനെ നരസിംഹപല്ലവൻ തോല്പിച്ചത് ചാലുക്യശക്തിക്ക് ഒരു വലിയ ആഘാതമായിരുന്നു. വിക്രമാദിത്യൻ രണ്ടാമൻ ഇതിനു പകരംവീട്ടി. "തന്റെ പൂർവ്വികന്മാരുടെ പ്രശസ്തികളെ മങ്ങിച്ച പല്ലവന്മാരെ വേരോടെ നശിപ്പിക്കാൻ" അദ്ദേഹം ഉറച്ചു. അദ്ദേഹം പല്ലവരാജ്യത്തു യുദ്ധം ചെയ്യുകയും കാഞ്ചി കീഴടക്കുകയും പല്ലവരാജാവിനെതിരായി മറ്റൊരാളെ രാജാവാക്കുകയും ചെയ്തു. തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ വിക്രമാദിത്യൻ, അദ്ദേഹത്തിന്റെകൂടെ കാഞ്ചിയിൽനിന്നു ചില പ്രസിദ്ധരായ ശില്പികളെയും ("സുസിദ്ധി ആചാര്യന്മാർ") കൊണ്ടുപോന്നിരുന്നതും സ്മരണീയമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പട്ടമഹിഷിയുടെ ഉത്തരവനുസരിച്ച് അവരിൽ ഒരാൾ പണിതതാണ്, ലോകേശ്വരക്ഷേത്രം.

പല്ലവന്മാരും ചാലുക്യന്മാരും വലിയ നാവികശക്തികളായിരുന്നു. പല്ലവന്മാരുടെ പ്രധാനപ്രവർത്തനരംഗം വിയത്നാം, മലയാ, ഇൻഡോനേഷ്യ ഇവയായിരുന്നു. ചാലുക്യരുടെ നാവികശക്തിയെപ്പററി നമുക്ക് അസംഖ്യം ശിലാലേഖകളുണ്ട്. പുലികേശൻ, നൂറു കപ്പലുകളോടുകൂടി ഒരു ശത്രുരാജ്യത്തിന്റെ തലസ്ഥാനം കീഴടക്കിയത്രെ. ചാലുക്യരാജാവിനെ സന്ദർശിച്ച, ഹ്യൂയാൻചാങ് അവരുടെ രാജ്യ(ചാലുക്യരാജ്യം)ത്തെപ്പററി വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹം പുലികേശന്റെ വിശാലഹൃദയത്തെയും, ഔദാര്യത്തെയുംപററി പ്രശംസിച്ചു. യുദ്ധാടിസ്ഥാനത്തിൽ ആണ് രാജ്യം സംഘടിപ്പിച്ചിരുന്നതെന്നു അദ്ദേഹം പറഞ്ഞുകാണുന്നു.

മഹാരാഷ്ട്രരാജ്യത്തിന്റെ ചരിത്രവും, മററു തെന്നിന്ത്യൻരാജ്യങ്ങളെപ്പോലെ ഇടർച്ചയുള്ളതാണ്. ഏത്ര പ്രശസ്തമായ രാജവംശം ക്ഷയിച്ചാലും, രാജ്യചരിത്രത്തിന് വിരാമം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. രണ്ടു നൂററാണ്ടുകൾക്കുമുൻപ് ചാലുക്യന്മാരാൽ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടരാക്കപ്പെട്ട, രാഷ്ട്രകൂടന്മാർ വീണ്ടും സാമ്രാജ്യാധിപതികളായി. ചാലുക്യവംശത്തിലെ ശക്തിവിഹീനരായ ചെറുരാജാക്കന്മാർ, ഒരു നൂററാണ്ടുകൂടി തുടർന്നു ഭരിച്ചു. മാൽക്ക്ഹെഡി(Malk hed)ലെ ദന്തിദുർഗ്ഗൻ അവസാനമായി അവരുടെ

പ്രാബല്യം ഉന്മൂലനംചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ കൃഷ്ണരാജൻ "ചാലുക്യസമുദ്രത്തെ കടഞ്ഞു." കൃഷ്ണരാജന്റെ നേട്ടങ്ങൾ മറ്റു മണ്ഡലങ്ങളിലുമുണ്ടായിരുന്നു. എല്ലോറയിലെ കൈലാസക്ഷേത്രം അദ്ദേഹമാണ് പണിയിച്ചത്. അദ്ദേഹം അതിൽ അഭിമാനംകൊണ്ടിരുന്നു എന്ന്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബറോഡാശാസനം തെളിയിക്കുന്നു. അതിൽ ഇപ്രകാരം പ്രസ്താവിച്ചുകാണുന്നു. അദ്ദേഹം, "മലയിൽ അത്ഭുതാകൃതിയോടുകൂടിയ ഒരു ക്ഷേത്രം നിർമ്മിച്ചു." ദേവന്മാർ അതു കണ്ടപ്പോൾ പറഞ്ഞു. "ഈ ശിവക്ഷേത്രം സ്വയംഭൂവാണ്. മനുഷ്യസൃഷ്ടമായ ഒരു കലാശില്പത്തിനും ഇത്ര ഭംഗി കാണുകയില്ല." കൃഷ്ണന്റെ പിൻഗാമികളും ശക്തന്മാരായിരുന്നു; വിശിഷ്യാ ഗോവിന്ദൻ മൂന്നാമനും, അമോഘവർഷനും. ഈ രാജവംശം 973–വരെ നിലനിന്നു. അപ്പോൾ അവരെ ചാലൂക്യന്മാർ അധികാരഭ്രഷ്ടരാക്കി. അനന്തരം വിജയനഗരസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അന്ത്യംവരെ ചാലൂക്യന്മാരുടെ പ്രാബല്യം നിലനിന്നു. രാജപുത്താനയിലെയും മദ്ധ്യന്ത്യയിലെയും റാത്തോഡ്(Rathod)വംശങ്ങൾ രാഷ്ട്രകൂടന്മാരുടെ പ്രതാപം ഇന്നും നിലനിർത്തുന്നു.

ഭാരതത്തിന്റെ ഏറ്റവും തെക്കുള്ള ചേര, അഥവാ കേരളം എന്ന രാജ്യത്തെപ്പറ്റിയും ചില കാര്യങ്ങൾ പറയാം. പശ്ചിമപർവ്വതനിരയുടെ പടിഞ്ഞാറ് കന്യാകുമാരിവരെ നീണ്ടുകിടക്കുന്ന ഈ രാജ്യം പുരാതനകാലംമുതൽക്കേ പടിഞ്ഞാറൻരാജ്യങ്ങളുമായുള്ള വ്യാപാരത്തിന്റെയും ഗതാഗതത്തിന്റെയും കേന്ദ്രമായിരുന്നു. അവിടത്തെ തുറമുഖങ്ങളായ, മുസിറിസും (കൊടുങ്ങല്ലൂർ), കൊല്ലവും ആദ്യകാലംമുതല്ക്കേ പ്രസിദ്ധങ്ങളാണ്. ക്രിസ്തുമതപ്രചരണാരംഭത്തിന് ശ്രീശങ്കരൻ അവതരിക്കുന്ന കാലംവരെയുള്ള ചരിത്രത്തിൽ രണ്ടു പ്രധാനസംഭവങ്ങളാണ് മുന്നിനിൽക്കുന്നത്. ഇവ അപ്പോസ്തലനായ സെന്റുതോമസിന്റെ ആഗമനവും, ബഹിഷ്കൃതരായ യഹൂദന്മാരുടെ വരവുമാണ്. സെന്റുതോമസിന്റെ ആഗമനത്തെപ്പറ്റി ശരിയായ തെളിവുകളില്ലെങ്കിലും, അതിനെപ്പറ്റിയുള്ള ഉറച്ച വിശ്വാസം അത്രവേഗം തള്ളിക്കളയാവുന്നതല്ല. അരിക്കമേഡുവിലെ ഖനനങ്ങൾ തെക്കെ ഇന്ത്യക്ക് ഗ്രീക്കോ റോമൻരാജ്യങ്ങളുമായി നിരന്തരസമ്പർക്കമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു തെളിയിച്ചിട്ടുണ്ട്. സെന്റുതോമസിന്റെ ആഗമനത്തെപ്പറ്റിയുള്ള ഐതിഹ്യം ശരിയാണെന്നുള്ളതിന് ഇതു കൂടുതൽ പ്രാബല്യം നൽകുന്നു. പോരെങ്കിൽ നമുക്ക് യൂസിബിയസിന്റെ (Eusebius) പ്രമാണത്തിൽനിന്നും, അലക്സാൻഡ്രിയൻസ്കൂളിന്റെ ആദ്യപ്രിൻസിപ്പാളായ, പാന്റേനസ്സിന്റെ ശിഷ്യന്മാരായ ഒറിജനും, അലക്സാൻഡ്രിയായിലെ ക്ലെമന്റും, ഇന്ത്യാ സന്ദർശിച്ചെന്നും, ഇവിടെ അഭിവൃദ്ധിപ്രാപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു ക്രൈസ്തവസമുദായം ഉണ്ടായിരുന്നെന്നും അവർ സെന്റ്മത്യുവിന്റെ ഗ്രന്ഥം സൂക്ഷിച്ചിരുന്നുവെന്നും ഗ്രഹിക്കാം. അതിനാൽ, മലബാറിലെ ക്രൈസ്തവസഭ അപ്പോസ്തലനിൽനിന്ന് ഉത്ഭവിച്ചു എന്നതിനെ എതിർക്കുക എളു

ട്ടുണ്ട്. ഒരു സിറിയൻ വ്യാപാരിയായ ക്നായിത്തൊമ്മൻ (Thomas of Kana) അഞ്ചാംനൂററാണ്ടിൽ മലബാറിൽ വരികയും, ഒരു സഭാവിഭാഗം സ്ഥാപിക്കയുംചെയ്തു. അതു മലബാറിൽ മാത്രമേ പ്രചരിച്ചുള്ളൂ. എങ്കിലും സെൻറ് അഗസ്റ്റിൻ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ക്രിസ്തുമതം പ്രചരിപ്പിച്ചതിനു പിൻപല്ല, ഈ സംഭവവും എന്നോർക്കണം.

ദക്ഷിണേന്ത്യയിലും ഉത്തരേന്ത്യയിലും ഇക്കാലത്ത് വിദ്യാഭ്യാസം ഒരു ഉന്നതനിലയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. നളന്ദ ഉത്തരേന്ത്യയിലെന്നപോലെ, ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ ബുദ്ധിപരമായ ജീവിതത്തെ നിയന്ത്രിച്ചിരുന്ന കാഞ്ചിയെപ്പററി മുൻപു സൂചിപ്പിച്ചുവല്ലോ. ഈ വിജ്ഞാനകേന്ദ്രത്തിനു പുറമെ, തെക്കേഇന്ത്യയിൽ വേറെയും പ്രസിദ്ധ വിദ്യാലയങ്ങളും കലാശാലകളുമുണ്ടായിരുന്നു. രാഷ്ട്രകൂടരാജാവായ കൃഷ്ണൻ മൂന്നാമന്റെ വിദേശകാര്യമന്ത്രി നിർമ്മിച്ചതും പോഷിപ്പിച്ചതുമായ 'സാലോഗ്തി' (Salogti) കോളേജ് അങ്ങനെയുള്ള ഒന്നായിരുന്നു. വിദ്യാർത്ഥികൾക്ക് സൗജന്യമായി താമസിക്കുന്നതിന് ഇരുപത്തേഴുകെട്ടിടങ്ങൾ അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. നല്ല ശമ്പളംകൊടുത്തിരുന്ന ആചാര്യന്മാരായിരുന്നു അദ്ധ്യാപനം നടത്തിയത്. പൊതുജനങ്ങൾ ഈ സ്ഥാപനത്തിനു നൽകിവന്ന സഹായസഹകരണങ്ങളും സ്മരണീയമാണ്. ഗ്രാമത്തിലെ ഓരോ ഗൃഹനായകനും, വിശേഷാവസരങ്ങളിൽ, തനിക്കനുയോജ്യമായ സംഭാവന കോളേജ് ഫണ്ടിലേക്കു നൽകിവന്നു. എണ്ണായിരംക്ഷേത്രകോളേജിൽ (Ennayirom Temple College) പത്തു വകുപ്പുകളും 240 വിദ്യാർത്ഥികളുമുണ്ടായിരുന്നു. അവിടെ വിദ്യാഭ്യാസം സൗജന്യമായിരുന്നു. ആദ്ധ്യാത്മികവും ഭൗതികവുമായ വിഷയങ്ങളിൽ സൗജന്യമായ വിജ്ഞാനവിതരണത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് പ്രസിദ്ധക്ഷേത്രങ്ങളോടനുബന്ധിച്ച് കോളേജുകൾ നടത്തിവന്നിരിക്കണം. പല്ലവന്മാർക്കുശേഷം, തെക്കെഇന്ത്യയിലെ കോളേജുകൾ പ്രധാനമായും വൈദികമായ സ്വഭാവത്തോടുകൂടിയതായിത്തീർന്നു.

മുൻ അദ്ധ്യായത്തിൽ നാം കണ്ടു, അഞ്ചാംനൂററാണ്ടിന്റെ അവസാനത്തിൽ, മെക്കോങ്ങ്ഡൽറ്റ, മലയാ, ഇൻഡോനേഷ്യൻ ദ്വീപുകൾ ഇവയെല്ലാം ഹിന്ദുരാജ്യങ്ങളാൽ സങ്കീർണ്ണമായിരുന്നെന്ന്—അവയിൽ ഫ്യൂണാൻപോലെ ചിലത്, വളരെ അഭിവൃദ്ധിയിലും പ്രാമാണ്യത്തിലും വന്നു. ഇത് രചനാത്മകമായ ഒരു കാലഘട്ടമായിരുന്നു. ഹിന്ദുസംസ്കാരവും വ്യവസ്ഥിതിയും ഉറച്ച അടിസ്ഥാനത്തിൽ സ്ഥാപിതമായിക്കഴിഞ്ഞു. തദ്ദേശീയജനങ്ങൾ, പ്രത്യേകിച്ച് ഉയർന്നതരക്കാർ, ഇന്ത്യൻനിവാസികളുമായി സങ്കലനത്തിലേർപ്പെട്ടു. അടുത്ത അഞ്ചു നൂററാണ്ടുകൾ, ഈ രാജ്യങ്ങളിൽ, ഭാരതസംസ്കാരം തളിർത്തു പൂവും ചൂടുന്നതു കണ്ടു. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ഒരു ഭാഗമാണ്, ഈ രാജ്യങ്ങളുടെ ചരിത്രവും. കാരണം 12-ാംനൂററാണ്ടുവരെ, അവിടത്തെ ജനങ്ങൾ ഭാരതലോകത്തിലെ അംഗങ്ങളാണ് തങ്ങൾ എന്നു വ്യവഹരിച്ചുവന്നു.

ആറാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ ഉദയത്തോടുകൂടി വിദൂരപൗരസ്ത്യയിൽ മൂന്ന് പ്രധാന രാജ്യങ്ങൾ ആവിർഭവിച്ചു. കാംബുജ (കാംബോഡിയാ), ചമ്പാ (സയാം), മലയാ ഉപദ്വീപും സുമാത്രയും ഉൾക്കൊണ്ട നാവികസാമ്രാജ്യമായ ശ്രീവിജയ ഇവയാണ് ആ രാജ്യങ്ങൾ. പല ചെറിയ രാജ്യങ്ങൾ ഉൾക്കൊണ്ട ഒരു വിപുലമായിരുന്നു ജാവ. ബോർണിയോവിനും ആ ഹിന്ദുവൽക്കരണത്തിൽ പങ്കുള്ളതായി തോന്നുന്നു.

കാംബുജ ആദ്യം ഫ്യൂനാന്റെ കീഴിലുള്ള ഒരു സാമന്തരാജ്യമായിരുന്നു. ചൈനീസ് ചരിത്രങ്ങളനുസരിച്ച് ആറാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ കാംബുജ, ഫ്യൂനാനിന്മേൽ ആധിപത്യം സ്ഥാപിച്ചു. സ്ഥിതവർമ്മനാകുന്നു അവിടത്തെ രാജ്യവംശസ്ഥാപകൻ. ശിലാരേഖകളനുസരിച്ച് പിന്നീട് കംബോഡിയ ഭരിച്ച രാജാക്കന്മാർ അദ്ദേഹത്തെ തങ്ങളുടെ വംശസ്ഥാപകനായി പറയുന്നു. അസംഖ്യം രാജാക്കന്മാരുടെ പട്ടികയും, അവരുടെ ഭരണപദ്ധതികളും വിവരിക്കുന്ന ശിലാലേഖങ്ങൾ നമുക്ക് കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. അവർ കാംബുജയുടെ സമ്പത്തും പ്രശസ്തിയും വർദ്ധിപ്പിക്കുകയും, അവിടം സംസ്കൃതസംസ്കാരത്തിന്റെ കേന്ദ്രമാക്കുകയും ചെയ്തു. ആദ്യത്തെ ശിലാലേഖകൾ എല്ലാം സംസ്കൃതത്തിലാണ്. പ്രാചീനഭാരതത്തെപ്പോലെ പല സ്ഥാപനങ്ങളും അവിടെയുണ്ട്. കാംബുജരാജാക്കന്മാർ മിക്കവാറും ശൈവമതാവലംബികളായ ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നു. അവർ ശിവലിംഗം പ്രതിഷ്ഠിച്ചതിനെപ്പറ്റി ധാരാളം സൂചനകളുണ്ട്. താഴെ ഉദ്ധരിക്കുന്ന ഒരു ശിലാലേഖനത്തിലെ ഭാഗങ്ങൾ, ഈ രാജാക്കന്മാരുടെ ആസ്തിക്യവും, തങ്ങളുടെ രാജ്യം ഹൈന്ദവസംസ്കാരകേന്ദ്രമാക്കുന്നതിന് അവർ ചെയ്ത പ്രയത്നങ്ങളും വെളിപ്പെടുത്തുന്നു: "ശ്രീ വീരവർമ്മന്റെ പുത്രിയും, ശ്രീ ഭവവർമ്മന്റെ സഹോദരിയും, ഭർത്താവിനോടും മതത്തോടും സവിശേഷഭക്തിയുള്ളവളും ആയ ഒരു രണ്ടാം അരുന്ധതി (വസിഷ്ഠപത്നിയായ മാതൃകാവനിത)യുമായിരുന്നു അവൾ. അവളുടെ ഭർത്താവായ ശ്രീ സോമവർമ്മനും, സാമവേദജ്ഞനോടുകൂടി ത്രിഭുവനേശ്വരനെ (സൂര്യവിഗ്രഹവും ശിവവിഗ്രഹവും ചേർന്നത്) പ്രതിഷ്ഠിച്ചു. രാമായണവും, പുരാണങ്ങൾക്കൊപ്പം, സമ്പൂർണ്ണഭാരതവും അദ്ദേഹം പുരോഹിതന്മാർക്ക് കൊടുത്തു. അവ മുടങ്ങാതെ നിത്യവും പാരായണം ചെയ്യുന്നതിന് ഏർപ്പാടുചെയ്തു."

ഇന്ത്യൻസംസ്കാരത്തിന്റെ നിലപാടിൽനിന്ന് നോക്കിയാൽ, കൂടുതൽ പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്നത്, കാവ്യശൈലിയിൽ എഴുതിയിട്ടുള്ള ഭാവവർമ്മന്റെ 'പ്രശസ്തി'യാണ്. കാളിദാസന്റെ രഘുവംശത്തെ അനുകരിച്ചുള്ളതാണ് ആ കൃതി. ആറാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ ഈ ഭാവവർമ്മന്റെ പുത്രനായിരുന്ന ഫ്യൂനാനിന്റെ ശക്തിപ്രഭാവം അവസാനിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. വിദൂരപൗരസ്ത്യയിൽ കാവ്യശൈലിക്ക് ലഭിച്ച പ്രചാരവും, കാളിദാസകൃതികൾക്ക് ലഭിച്ച സ്വാഗതവും, മാതൃരാജ്യവും കോളനികളും തമ്മിലുള്ള ഉറ്റബന്ധം തെളിയിക്കുന്നു. ഏഴാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ

മദ്ധ്യംവരെ, കാംബുജായിൽ ഹിന്ദുമതമായിരുന്നു. പിന്നീടാണ് ബുദ്ധമതത്തെപ്പററി ആദ്യം സൂചന കാണുന്നതു്. രണ്ടു മതങ്ങളും അനന്തരകാലത്തു് സഹജീവിച്ചു; എങ്കിലും പ്രാമാണ്യം ഹിന്ദുമതത്തിനായിരുന്നു.

എട്ടാംനൂററാണ്ടുവരെ കാംബുജായിൽ പല്ലവർക്ക നിസ്തുലമായ പ്രേരണാശക്തി ഉണ്ടായിരുന്നു. ഔദ്യോഗികമതം, തെക്കേഇന്ത്യയിലെ ശൈവമതമായിരുന്നു. പല്ലവലിപികളിലാണ് ശിലാലേഖങ്ങൾ; മഹേന്ദ്രവർമ്മൻ തുടങ്ങിയ രാജനാമങ്ങളും പല്ലവന്മാരെ അനുകരിച്ചുള്ളതു്. പാർമെൻറിയർ (Parmentier) വ്യക്തമായി സ്ഥാപിച്ചിട്ടുള്ളതുപോലെ കാംബുജാശില്പകലയും, പല്ലവശില്പകലയെയാണ് അനുകരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. കാംബുജരാജാക്കന്മാരിൽ ഏററവും വലിയ വംശസ്ഥാപകൻ യശോവർമ്മനാണ്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിതാവായ മഹീപതിവർമ്മൻ, ആര്യദേശത്തെ ഒരു ബ്രാഹ്മണന്റെ വംശജയായ ഇന്ദ്രദേവി എന്നൊരു ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീയെ വിവാഹം ചെയ്തതായി പറയപ്പെടുന്നു. ചുരുക്കത്തിൽ ഇന്ത്യയും കാംബുജവും തമ്മിൽ ഉററ സാംസ്കാരികബന്ധം പുലർത്തിവന്നു.

യശോവർമ്മന്റെ ഒരു ശിലാലേഖത്തിൽനിന്നു്, സംസ്കൃതം കാംബുജായിൽ എത്ര നിഷ്കർഷയായി പഠിച്ചുവന്നു എന്നു സ്പഷ്ടമാകും. അതിൽ, അദ്ദേഹത്തെ, സേതുബന്ധത്തിൽ പ്രവരസേനനേക്കാൾ (വാകടകരാജാവു്) മഹാനായും പ്രാകൃതം ഇഷ്ടമല്ലാത്തവരിൽ ഗുണാഢ്യനായും, ഭീമകനെ പരാജയപ്പെടുത്തിയ ഒരു ഭീമകനായും പ്രകീർത്തിച്ചിരിക്കുന്നു. ഹർഷന്റെ കാലത്തെ മയൂരകവിയെപ്പററിയും അദ്ദേഹം പറയുന്നു: "മയൂരസ്തോത്രംകൊണ്ടു് സൂര്യൻ സംതൃപ്തനായിരിക്കാം; എന്നാൽ സൂര്യനെ അതിലംഘിക്കുന്ന രാജാവിനെ അനേകജനങ്ങൾ ആരാധിക്കുന്നു."

ചമ്പാ(ഇന്നത്തെ അന്നാം)യും, കാംബുജാപോലെതന്നെ പ്രാചീനമായ ഒരു രാജ്യമാണ്. ആറാംനൂററാണ്ടിനു മുൻപു്, അതു് ഫ്യൂണാന്റെ കീഴിലായിരുന്നുവെന്നു തോന്നുന്നു. ഗംഗാരാജാവിൽനിന്നും പിന്തുടർച്ച അവകാശപ്പെടുന്ന ഭദ്രസേനനാണ് അവിടത്തെ ആദ്യത്തെ പ്രസിദ്ധ രാജാവു്. ആസ്തികരായ പല ഹിന്ദുരാജവംശങ്ങളും ചമ്പാ ഭരിച്ചു. മിക്ക രാജാക്കന്മാരും ശൈവന്മാരായിരുന്നു; ചിലർ വൈഷ്ണവരും, മററു ചിലർ ശങ്കരനാരായണഭക്തന്മാരും (ശിവനും വിഷ്ണുവും ചേർന്നതു്) ആയിരുന്നുവെന്നും കാണുന്നു.

ചമ്പായും, കാംബുജായെപ്പോലെ വലിയ ഒരു ഭാരതീയസംസ്കാരകേന്ദ്രമായിരുന്നു. ഭൃഗുവംശത്തിലെ ഇന്ദ്രവർമ്മൻ മൂന്നാമൻ ആറു് താത്വികപദ്ധതികളും (ഷഡ്ദർശനങ്ങൾ) ബൌദ്ധദാർശനികപദ്ധതിയും, പാണിനിയുടെ വ്യാകരണവും, കാശികയുടെ (Kasika) വ്യാഖ്യാനവും, ശൈവന്മാരുടെ പുണ്യഗ്രന്ഥങ്ങളും പഠിച്ചതായി പറയപ്പെടുന്നു. സംസ്കൃതമായിരുന്നു ഔദ്യോഗികഭാഷ. ആ ഭാഷയിലുള്ള നൂറിൽപ്പരം ശിലാലേഖകൾ ഇതിനകം കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. വേദങ്ങളും ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങളും

നിഷ്കൃഷ്ടമായി പഠിച്ചുവന്നു. ശ്രീജയഇന്ദ്രവർമ്മൻ ഏഴാമൻ നാരദീയം, ഭാർഗ്ഗവീയം ഈ ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങളിൽ നിപുണനെന്നു വാഴ്ത്തപ്പെട്ടു. രാമായണവും മഹാഭാരതവും പരക്കെ പഠിച്ചുവന്നു. ശില്പകല ദാക്ഷിണാത്യമായിരുന്നു. ഒരു പ്രസിദ്ധ ബംഗാളിപണ്ഡിതൻ പറയുന്നു: "ചമ്പായിലെ രീതി ആദിമദ്രാവിഡരീതിയുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതല്ലെന്നു പറയുക സാദ്ധ്യമല്ല." തെക്കെഇന്ത്യയിൽനിന്നും തീർച്ചയായും ഉത്ഭവിച്ച സാംസ്കാരികപ്രവണതകളാണ് ചമ്പായിലും കാംബുജായിലും കാണുന്നത്.

ചൈനീസ്സംസ്കാരത്തിന്റെ മുന്നണി ആയ അന്നാമുമായി പലശതാബ്ദങ്ങൾ നടന്ന യുദ്ധങ്ങളുടെ ഫലമായി ചമ്പാ ചരിത്രത്തിൽനിന്ന് തിരോധാനം ചെയ്തു. ഭാരതീയരുടെ സവിശേഷമായ കൃതജ്ഞതയ്ക്കർഹമാണ്, കാംബുജായും ചമ്പായും. വികസിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ചൈനാസാമ്രാജ്യം സിംഗപ്പൂർവരെ വ്യാപിക്കാഞ്ഞതും, ഇന്ത്യൻമഹാസമുദ്രം അതേപേരിൽ ഇന്നും ഇരിക്കുന്നതും, കാംബുജായും ചമ്പായും ആ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ വളർച്ചയെ തടുത്തുനിറുത്തിയതുകൊണ്ടാണ്. ഇന്ന് കാംബുജാ ഫ്രാൻസിന്റെ അധീനതയിലുള്ള ഒരു ചെറുരാജ്യമാണ്. ചമ്പായുടെ വിശിഷ്ട പാരമ്പര്യം സയാം സംരക്ഷിക്കുന്നു. അവ ചൈനീസ്സംസ്കാരത്തിന്റെയും വളർച്ചയുടെയും അതിർത്തിരേഖകളായി വർത്തിക്കുന്നു.

ചൈനീസ്സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ കരമാർഗ്ഗമായ വളർച്ചയെ ഒരു സഹസ്രാബ്ദം വിദൂരേന്ത്യ തടഞ്ഞെങ്കിൽ, സമുദ്രമാർഗ്ഗം സംരക്ഷിച്ചതിനുള്ള പ്രശസ്തി ശ്രീവിജയരാജ്യം ഉൾക്കൊണ്ട ശൈലേന്ദ്രന്മാരുടെ സാമ്രാജ്യത്തിനാണ്. ഈ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ആരംഭം ശ്രീവിജയായിൽ (സുമാത്രയിലെ പാലംപോംഗ്—Palampong) ആകുന്നു. ശൈലേന്ദ്രവംശക്കാർ ദ്വീപു മുഴുവൻ ശക്തി സ്ഥാപിച്ചശേഷം, അയൽദ്വീപുകൾ കീഴടക്കുകയും, ഏഴാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ ആരംഭത്തിൽ അവരുടെ ആധിപത്യം മലാക്കാകടലിടുക്കിൽ സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്തു. എട്ടാംനൂറ്റാണ്ടിൽ അവർ, തങ്ങളുടെ ശക്തി മലയാഉപദ്വീപിലും വ്യാപിപ്പിച്ചു. ഇങ്ങനെ ഒരു കാല് വൻകരയിലും, മറ്റേ കാല് സുമാത്രായിലും ചവുട്ടിക്കൊണ്ട്, അവർ കടലിടുക്ക് നിയന്ത്രിക്കുകയും അഞ്ചു നൂറ്റാണ്ടോളം ഇരുകടലിന്നും നാഥന്മാരായി വർത്തിക്കുകയും ചെയ്തു.

ബംഗാൾ ഉൾക്കടലിൽ, അവരുടെ ആധിപത്യം പതിനൊന്നാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ചോളന്മാർ വെല്ലുവിളിച്ചു. നമുക്കു പിന്നീടു കാണാവുന്നതുപോലെ, രാജേന്ദ്രചോളൻ ശൈലേന്ദ്രന്മാരുമായി ഒരു ശതവത്സരസമരമാരംഭിച്ചു. കുറെക്കാലത്തേയ്ക്ക് ചോളസാമ്രാജ്യം മലയാ ഉപദ്വീപിലും വ്യാപിച്ചെങ്കിലും യുദ്ധാവസാനത്തിൽ ശൈലേന്ദ്രന്മാർ കടലിന്ന് അധിപതികളായി ശേഷിച്ചു. പന്ത്രണ്ടാംനൂറ്റാണ്ടിലെ ചൈനീസ് വിവരണങ്ങൾ കാണിക്കുന്നത്, ശൈലേന്ദ്രന്മാർ കടലിടുക്കുകൾ മുഖേന

സമുദ്രവ്യാപാരം നിയന്ത്രിച്ചുവെന്നാണ്. തികച്ചും എഴുനൂറുവർഷം, ദ്വീപുകളുടെ ചുറ്റുമുള്ള സമുദ്രം അവരുടെ അധീനതയിൽ വർത്തിച്ചു. ഇന്ത്യൻ സംസ്കാരപതാക അവർ ആർച്ചിപ്പെലാഗോയിൽ പാറിച്ചു.

ശൈലേന്ദ്ര രാജാക്കന്മാർ ബുദ്ധമതക്കാരായിരുന്നു. ആ മതപ്രചരണത്തിൽ അവർ കാണിച്ച ഔത്സുക്യം, വിഹാരങ്ങൾ വിദൂരങ്ങളായ നളന്ദയിലും, നാഗപട്ടണത്തിലും സ്ഥാപിക്കാൻ പ്രേരിപ്പിച്ചു. ചോളരോടും പാണ്ഡ്യന്മാരുമായി അവർ സ്നേഹബന്ധം പുലർത്തി. നമുക്ക് രേഖകളുണ്ട്, തെക്കെഇന്ത്യയിൽനിന്ന് പണ്ഡിതന്മാർ ശൈലേന്ദ്ര തലസ്ഥാനത്തു പോയതിന്. അവരുടെ പല ശിലാരേഖകളും തെക്കെഇന്ത്യയിലെ ഗ്രന്ഥലിപിയിലാണ്. സുമാത്രയിലെ, പല ഗോത്രനാമങ്ങളും വംശനാമാവലികളും തെക്കെഇന്ത്യയിലേപ്പോലെയാണ്. (ഉദാ: ചോളന്മാർ, പാണ്ഡ്യന്മാർ).

കോളനൈസേഷനെപ്പറ്റിയുള്ള ഈ നീണ്ട അദ്ധ്യായത്തിൽ വിവരിച്ചിട്ടുള്ള നാവികപ്രവർത്തനങ്ങളുടെ അടിസ്ഥാനം പൊതുസംഘങ്ങളുടെ ശ്രമഫലമാണ്. മണിഗ്രാമവും (Manigramam), നാനാദേശിയും (Nanadesis) ആണ് അവയിൽ പ്രമുഖമായവ. മണിഗ്രാമസംഘം, അന്ന് അറിയപ്പെട്ട എല്ലാ രാജ്യങ്ങളുമായും വ്യാപാരം നടത്തി. ഇതിലേക്ക് സൂക്ഷ്മമായ ചരിത്രരേഖകൾ, ദാനരേഖകൾ, ശിലാരേഖകൾ ഇവ ഉണ്ട്. കച്ചവടത്തിന് അവർക്ക് കുത്തകയും, പിന്നീടുള്ള പ്രത്യേകാവകാശം ലഭിച്ച കമ്പനികൾക്കുള്ളതുപോലെ പ്രത്യേകാവകാശങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു. 'നാനാദേശികൾ' (എല്ലാ ദേശങ്ങളിൽനിന്നുമുള്ള ആളുകൾ), വലങ്കൈ, ഇടങ്കൈ (Etangai) ഇവയെപ്പറ്റി ഒരു മൈസൂർ ശിലാരേഖ ഇങ്ങനെ പറയുന്നു: "അവർ പല രാജ്യങ്ങളിലും പര്യടനം നടത്തിയ ധീരന്മാരായിരുന്നു. കരമാർഗ്ഗവും ജലമാർഗ്ഗവും ആയി അവർ ആറു ഭൂഖണ്ഡങ്ങളിലും, സഞ്ചരിച്ചു. കുതിര, ആന, വിലയുറ്റ രത്നങ്ങൾ, സുഗന്ധദ്രവ്യങ്ങൾ, ഔഷധങ്ങൾ ഇവ മൊത്തമായും ചില്ലറയായും അവർ വിറ്റുവന്നു." ഇങ്ങനെയുള്ള സാഹസിക പ്രകൃതിയോടുകൂടിയ വ്യാപാരിസംഘങ്ങൾ, പല നൂറ്റാണ്ടുകളോളം വിദൂരഇന്ത്യയിലെ വ്യാപാരവും രാഷ്ട്രീയഗതിയും നയിച്ചു.

അദ്ധ്യായം പതിനൊന്ന്

ഹിന്ദുമതപരിഷ്കരണം

ഹിന്ദുമതഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ പുനഃപ്രസാധനം ഗുപ്തകാലത്തു നടന്നതു മുൻപു വിവരിച്ചുവല്ലോ. അതിനു ദേശീയമായ പ്രാധാന്യമുണ്ടായിരുന്നു. മതപരമായ വീക്ഷണത്തിൽ അതിനു കൂടുതൽ പ്രാമുഖ്യം ഉണ്ടായിരുന്നു. പരിഷ്കരിച്ചു പുതിയ പുരാണങ്ങളും, മഹാഭാരതവും, ഭാരതീയജനതയ്ക്ക്, ഒരു പുരാവൃത്താഖ്യാനവും, അനുപമമായ വീരാരാധനാസാഹിത്യവും, സമ്പന്നമായ സന്മാർഗ്ഗതത്വങ്ങളും, സാമാന്യജനതയ്ക്ക് ഒരു മതസാഹിത്യവും നൽകി. ഹിന്ദുമതത്തിലെ എല്ലാ വിഭാഗങ്ങൾക്കും അവയിൽ പ്രാതിനിധ്യം ഉണ്ട്. ആറാംനൂറ്റാണ്ടിൽ, വിഷ്ണുവിന്റെ ഒരവതാരമായി ബുദ്ധനേയും സ്വീകരിച്ചു. അദ്ദേഹം യാഥാസ്ഥിതികരായ ഹിന്ദുക്കൾക്കും ആരാധ്യനായി. മത്സ്യപുരാണത്തിൽ, ബുദ്ധനെ ഒരവതാരമായി ഗണിച്ചിരിക്കുന്നു. മഹാഭാഗവതത്തിലും, വിഷ്ണുവിന്റെ അവതാരമായി ബുദ്ധനെ അംഗീകരിച്ചു. ബുദ്ധന്റെ വാർഷികോത്സവം എങ്ങനെ കൊണ്ടാടണമെന്നുപോലും ബ്രഹ്മാണ്ഡപുരാണം നിർദ്ദേശിക്കുന്നു. ആ ദിവസത്തിൽ ബുദ്ധന്റെ വിഗ്രഹം ഒരു പ്രത്യേകരീതിയിൽ ആരാധിക്കേണ്ടിയിരുന്നു. ഏഴാംനൂറ്റാണ്ടിലെ ഒരു ശിലാലേഖത്തിൽനിന്നും തെക്കേഇന്ത്യയിലും ബുദ്ധനെ അവതാരമായി പരിഗണിച്ചതായി കാണാം.

ഗുപ്തന്മാരുടെ കാലത്തെ, മതപുനരുദ്ധാരണത്തിന്റെ ഒരു പ്രധാനസംഭാവനയത്രേ അവതാരങ്ങളെപ്പറ്റിയുള്ള സിദ്ധാന്തം. ബുദ്ധനുമ്പേ ഈ ആശയം ഉണ്ടായിരുന്നു. പാണിനിയുടെ കാലത്തുതന്നെ ചില അവതാരങ്ങൾ അറിയപ്പെടുകയും ആരാധിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തിരുന്നു. എന്നാൽ പതഞ്ജലിയിൽ (ഉദ്ദേശം 150 ബി. സി.)നിന്നു കാണാം, കൃഷ്ണനെ ഈശ്വരാവതാരമായി കൈക്കൊണ്ടു്. മനുഷ്യനിൽ ദൈവത്വം ആരോപിക്കലല്ലായിരുന്നു അതു്. അവതാരസിദ്ധാന്തം ലളിതവും ഗീതയിൽ വിശദമായി വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളതുമാണ്. ശ്രീകൃഷ്ണൻ പറയുന്നു: "എപ്പോൾ ധർമ്മത്തിനു ക്ഷയം സംഭവിക്കുകയും അധർമ്മം വർദ്ധിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുവോ, അപ്പോൾ ഞാൻ അവതരിക്കും," എന്ന്. ഇന്ന് ഹിന്ദുക്കൾ പൊതുക്കയിന്നു സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ള തത്വം, മനുഷ്യസമുദായം ഉദ്ധരിക്കേണ്ട ആവശ്യം വരുമ്പോൾ, ഈശ്വരപ്രചോദനം സിദ്ധിച്ചവർ ജനിക്കുന്നു എന്നാണ്. അവർ അവതാരങ്ങളാണ്. എന്നാൽ ദൈവത്തിന്റെ പൂർണ്ണാവതാരങ്ങളല്ല; ദിവ്യത്വമുള്ള മനുഷ്യർ മാത്രമാണ്. ലോകപരിപാലകനായ മഹാവിഷ്ണുവാണ് അവതാരങ്ങൾ കൈക്കൊള്ളുന്നതു്. ആ

അവതാരങ്ങളിൽ, ശ്രീകൃഷ്ണൻ സാക്ഷാൽ മഹാവിഷ്ണുതന്നെയാണ്. മററവതാരങ്ങളായ ശ്രീരാമൻ, പരശുരാമൻ, ബലരാമൻ മുതലായവർ ആരാധനാർഹരെങ്കിലും, പരിപൂർണ്ണരായ ഈശ്വരന്മാരല്ല.

ആദ്യം മുതൽക്കേ, അവതാരസിദ്ധാന്തം പല രീതിയിൽ വ്യാഖ്യാനിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ഋഷീശ്വരന്മാരായ കപിലൻ, ദത്താത്രേയൻ, വ്യാസൻ ഇവരെ വിഷ്ണുവിന്റെ അവതാരങ്ങളായി പുരാണങ്ങൾ കൊണ്ടാടുന്നു. ധർമ്മസംസ്ഥാപനത്തിനു യത്നിച്ച മററു പലർക്കും ദിവ്യത്വം ആരോപിച്ചിട്ടുള്ളതായി കാണാം. അവതാരസിദ്ധാന്തം, ആരാധകന് സ്വകീയമായ ദൈവങ്ങളെ നൽകി. അതേസമയം, ദൈവം നാമഗുണരൂപരഹിതനെന്ന ഹിന്ദുമതചിന്തയ്ക്ക് അതു വിരുദ്ധവുമല്ലായിരുന്നു. അറിയപ്പെടാൻ അസാദ്ധ്യമായ നിർഗ്ഗുണബ്രഹ്മം, മനുഷ്യരൂപമെടുക്കുമ്പോൾ നമുക്ക് അറിയാൻ സാധിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ ദുർഗ്രാഹ്യമായ വേദാന്തചിന്തയെയും, വ്യക്തിദൈവങ്ങളെ ആരാധിക്കുന്നതിൽ സാമാന്യജനങ്ങൾക്കുള്ള ആവശ്യത്തെയും, അവതാരസിദ്ധാന്തം സമഞ്ജസമായി യോജിപ്പിച്ചു.

പുരാണങ്ങളുടെയും മഹാഭാരതത്തിന്റെയും പുനഃപ്രസാധനം (പരിഷ്കരണം) സാധാരണക്കാർക്ക് ഹിന്ദുമതസാഹിത്യം നൽകിയെങ്കിൽ, അതു് ഭഗവദ്ഗീതയ്ക്ക് ഉത്തുംഗതയും നൽകി. അതു് അക്കാലത്തിനുള്ളിൽ ബുദ്ധിജീവികളുടെ അത്യുത്തമമായ ഒരു വേദഗ്രന്ഥം ആയി ഭവിച്ചു. മഹാഭാരതത്തിൽ അതിപ്രധാനഭാഗവും, മഹായുദ്ധത്തിനു മുൻപു നടന്നതുമായ ഒരു സംഭാഷണം ആണു് അതു്. ഗീതയുടെ മൂലം കണ്ടുപിടിക്കാൻ ശ്രമിച്ച, റുഡോൾഫ് ഓട്ടോയും എത്തിച്ചേർന്ന നിഗമനം, "പൂർണ്ണമായി ഗീത പിൽക്കാലത്തു് മഹാഭാരതത്തിൽ കൂട്ടിച്ചേർത്തിട്ടുള്ളതല്ല എന്നും; നേരെമറിച്ച് ഇതിഹാസം കൃഷ്ണപരമായി രൂപാന്തരപ്പെട്ടപ്പോൾതന്നെ ഗീതയുടെ മൂലം അതിലുൾച്ചേർന്നിരുന്നുവെന്നുമാണ് മററുഭാഗങ്ങൾ, വ്യക്തിഗതമായ സിദ്ധാന്തങ്ങളാണ്." സിദ്ധാന്തപരങ്ങളായ താത്വികമൂല്യങ്ങൾ, (അതായതു് ഉപനിഷത്തോടടുത്ത ഗീത) ആണ്, ആദ്ധ്യാത്മികന്മാരിൽനിന്നും പ്രധാനമായിട്ടുള്ളതു്. ഈ മഹദ്ഗ്രന്ഥമാകുന്നു, അദ്ധ്യാത്മരംഗങ്ങളിൽ ഭക്തിയോഗം, കർമ്മയോഗം, ജ്ഞാനയോഗം ഇവയുടെ അടിസ്ഥാനമായി ഭവിച്ചതു്.

ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ താത്വികമായ പുനഃസംവിധാനത്തിൽ ഗീതയ്ക്കുള്ള പ്രാധാന്യം എത്രയെന്നു പറയുക സാദ്ധ്യമല്ല. കാണാതെ പഠിക്കാവുന്ന ഈ അമൂല്യഗ്രന്ഥത്തിൽ, ഉപനിഷത്തുക്കൾ ചർച്ച ചെയ്യുകയും ലളിതമായി വ്യാഖ്യാനിക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഹിന്ദുക്കളുടെ ചിന്താതന്തുക്കളെ ഇത്രമാത്രം സ്പൃഹണീയമായി സ്പർശിച്ചിട്ടുള്ള മറെറാരു ഗ്രന്ഥവുമില്ല. അദ്വൈതസിദ്ധാന്തം സ്ഥാപിക്കാൻ, എട്ടാംനൂററാണ്ടിൽ മഹാനായ ആദിശങ്കരൻ ഗീതയെയാണ് വ്യാഖ്യാനിച്ചതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മററു പിൻഗാമികളും തങ്ങളുടെ സിദ്ധാന്തങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കുന്നതിന് ആധാരമാക്കിയിട്ടുള്ളതു് ഗീതയുടെ പ്രാമാണികതയെ

യാണ്. ആൽബറൂണിയുടെ കാലമായപ്പോഴേക്കും, ഗീതയുടെ പ്രാമാണ്യസ്ഥിതി ഏറെ ദൃഢമായി. മുസ്ലിം ഗ്രന്ഥകാരനായ അദ്ദേഹം പലയിടത്തും ഗീത ഉദ്ധരിക്കുന്നു. ഹിന്ദുക്കൾക്ക് ദൈവത്തെപ്പറ്റിയുള്ള അഭിപ്രായം പറയേണ്ടിവരുമ്പോൾ, ആൽബറൂണി ഗീതയിൽനിന്ന് ശ്ലോകങ്ങളെടുത്താണ് ഉദ്ധരിക്കുന്നത്. പല കാലഘട്ടങ്ങളിലും ഇന്നും ഗീതക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള പ്രാമാണികത്വം ഇന്ത്യയുടെ വിവിധഭാഗങ്ങളിൽ അതിനുണ്ടായിട്ടുള്ള നിസ്സംഖ്യം വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ ഉച്ചൈസ്തരം ഉദ്ഘോഷിക്കുന്നു. കൂടാതെ ആണ്ടുതോറും ആധുനികരീതിയിലുള്ള ഗീതയുടെ വ്യാഖ്യാനപാഠങ്ങളായി ധാരാളം ഗ്രന്ഥങ്ങൾ പ്രസിദ്ധംചെയ്യപ്പെടുന്നു. (ആധുനികകാലത്തുണ്ടായിട്ടുള്ള പ്രധാന വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ ഇന്ത്യൻദേശീയതയുടെ പിതാവായ തിലകൻ, പോണ്ടിച്ചേരി സന്യാസി അരവിന്ദഘോഷ്, മഹാത്മാഗാന്ധി, സി. രാജഗോപാലാചാരി, വിനോബാ ഇവരുടെതാണ്.)

ഹിന്ദുമതപുനസ്സംവിധാനം ജനകീയമായ അടിസ്ഥാനത്തിലായിരുന്നു. അതേസമയം മീമാംസാസിദ്ധാന്തങ്ങൾക്കനുസരണമായി പൂജാവിധാനങ്ങൾ ബ്രാഹ്മണർ വിപുലമാക്കി. ശബരന്റെ (Sabara) സൂത്രങ്ങളും, അവയ്ക്ക് ജൈമിനി നിർമ്മിച്ച വ്യാഖ്യാനങ്ങളും ഗുപ്തകാലത്തിനു മുമ്പാണ്. എന്നാൽ മതസംബന്ധമായ തത്വപദ്ധതി എന്ന നിലയ്ക്ക്, ആറാംനൂറ്റാണ്ടവസാനത്തിൽ പ്രഭാകരനോടുകൂടിയേ അതു ആരംഭിക്കുന്നുള്ളു. ഏഴാംനൂറ്റാണ്ടിൽ ജീവിച്ച കുമാരില(Kumarila)നാണ്, ഈ ശാഖയിലെ മറ്റൊരുപ്രധാനവ്യക്തി. മത തത്വജ്ഞാനപദ്ധതി എന്ന നിലയ്ക്ക്, മീമാംസയെ പ്രഭാകരനും, കുമാരിലനും, തത്വചിന്തയെന്നതിനേക്കാളേറെ, തത്വചിന്തയുടെ സാങ്കേതികത്വമായിട്ടായിരുന്നു കരുതിയത്. പരമതത്വത്തെ അന്വേഷിക്കുന്നതിനോടൊപ്പം, സത്യത്തെ ആരായുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങളും, വ്യാഖ്യാനത്തിനുള്ള നിയമങ്ങളുമാണ് ഈ പദ്ധതി വിപുലീകരിച്ചത്. മതമെന്ന നിലയിൽ, ആരാധനാചടങ്ങുകളെ മാത്രമേ അതു ഗണിച്ചുള്ളു. മീമാംസകൻ സ്വയം വെളിവാക്കിയിട്ടുള്ള വേദങ്ങളുടെ ലോകത്തു ജീവിക്കുന്നു. അവയിൽ അനുശാസിച്ചിരിക്കുന്ന അനുഷ്ഠാനങ്ങൾ അനുസരിക്കുന്നതിൽ അയാൾ നിഷ്കർഷിക്കുന്നു. ഇക്കാരണം ജൈമിനിയെ, നിരീശ്വരവാദിയെന്നു പറഞ്ഞ് പലരും എതിർത്തിട്ടുണ്ട്. കുമാരിലൻ അവരുടെനേരായി അദ്ദേഹത്തെ പിൻതാങ്ങി. എന്നാൽ കുമാരിലന്റെ പിൻഗാമികൾ, ഈശ്വരൻ അത്ര ഗണ്യമല്ലെന്നും വൈദികാനുഷ്ഠാനങ്ങൾ കൃത്യമായനുഷ്ഠിച്ചാൽ മതിയെന്നും ദിവ്യത്വത്തിനു സ്ഥാനമില്ലെന്നുള്ള നിഗമനത്തിലാണ് നമ്മെ എത്തിക്കുന്നത്.

ഏഴും എട്ടും നൂറ്റാണ്ടുകളിൽ മീമാംസാസിദ്ധാന്തത്തിന്, പ്രഭാകരന്റേയും കുമാരിലന്റേയും ശ്രമഫലമായി, ഹിന്ദുമതചിന്തകരുടെ ഇടയിൽ വലിയ സ്വാധീനശക്തി ഉണ്ടായി. അത് ജനങ്ങളെ ആകർഷിച്ചു പുരാണമതത്തിനോടും, ബുദ്ധമതത്തിലേയും ഉപനിഷത്തുകളിലേയും

തത്വചിന്തയോടും ഒരു വെല്ലുവിളിയായിരുന്നു. ഭക്തിയോഗമോ കർമ്മയോഗമോ അനുസരിച്ച് വ്യക്തിദൈവങ്ങളോടുള്ള സാക്ഷാത്കാരത്തെയും ബുദ്ധന്റെ ഉപദേശങ്ങളെയും അതു പുറന്തള്ളി. അദ്വൈതമതസ്ഥാപകനായ ശങ്കരനാണ് അതിപ്രശസ്തമായ ഈ അനുഷ്ഠാനപദ്ധതിയെ, ഒരു ദേശീയമതമാകാതിരിക്കാൻ വേണ്ടതു ചെയ്തത്. അദ്ദേഹം ഹിന്ദുമതത്തിന് അടിസ്ഥാനപരമായ സിദ്ധാന്തസംഹിത നൽകുകയും, ഇസ്ലാമിന്റെയും ക്രിസ്തുമതത്തിന്റെയും മുന്നേറ്റത്തിൽനിന്ന് ഹിന്ദുമതത്തെ സംരക്ഷിക്കുകയും ചെയ്തു.

ശങ്കരന്റെ കാലം എട്ടാംനൂറ്റാണ്ടിലാണെന്ന് കല്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. കേരളത്തിലുള്ള കാലടിയിൽ ഒരു നമ്പൂതിരിയില്ലത്തിലാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജനനം. വിദ്യാഭ്യാസത്തിനുശേഷം അദ്ദേഹം ഉത്തരേന്ത്യയിൽ പലയിടത്തും സഞ്ചരിക്കുകയും, അദ്വൈതവേദാന്തസിദ്ധാന്തം പ്രചരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. ഉപനിഷത്തുക്കളെ, പ്രത്യേകിച്ച് ബാദരായണന്റെ ബ്രഹ്മസൂത്രങ്ങളെ ആണ്, തന്റെ സിദ്ധാന്തങ്ങൾക്ക് അദ്ദേഹം അവലംബമാക്കിയത്. ഭഗവദ്ഗീതയ്ക്ക്, ഒരു വ്യാഖ്യാനം നിർമ്മിക്കുകയും, അതിൽനിന്ന് അദ്വൈതത്തിന്റെ സത്ത അദ്ദേഹം സ്ഥാപിക്കുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സിദ്ധാന്തങ്ങൾക്ക് ഈ വ്യാഖ്യാനം ഉപോൽബലകമായി. ഉപനിഷത്പാഠങ്ങളുടെ വിശിഷ്ടപാരമ്പര്യവും ഹിന്ദുമതയാഥാർത്ഥ്യത്തിന്നനുയോജ്യമായ വിശ്വാസവും, വിദഗ്ദ്ധവീക്ഷണവും കൊണ്ട് സമ്പുഷ്ടമായ ശങ്കരന്റെ മേധാശക്തി, മീമാംസകാചാര്യന്മാരെയും ബുദ്ധമതപണ്ഡിതന്മാരെയും സധീരം വെല്ലുവിളിച്ചു. അനുഷ്ഠാനവിധികളുടെ നേതൃമാന്യനായ മണ്ഡനമിശ്രനുമായുള്ള ശങ്കരന്റെ വാദകോലാഹലം ഐതിഹാസികമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. മീമാംസാകാരന്മാർ ശങ്കരനെ എതിർത്തത് അദ്ദേഹം ഒരു കപടബുദ്ധമതക്കാരനായിരുന്നുവെന്നുപറഞ്ഞാണ്. വൈദികവിഹിതമെന്നു പറഞ്ഞുവന്ന യാന്ത്രികമായ മതാചാരങ്ങൾ അന്ന് മതത്തിന്റെ സ്ഥാനം കരസ്ഥമാക്കിയിരുന്നു. ശങ്കരൻ അതിനെ എതിർത്തു. ഈ അർത്ഥത്തിലാണെങ്കിൽ അദ്ദേഹം ഒരു ബുദ്ധമതാനുയായിയായിരുന്നു. ബുദ്ധമതക്കാരാകട്ടെ, തങ്ങളുടെ ഏററവും അധൃഷ്യനായ ശത്രുവായി ശങ്കരനെ എണ്ണി. ബുദ്ധമതത്തിലെ തത്വജ്ഞാനപദ്ധതികൾ ഇന്ത്യയിൽ നാമാവശേഷമായതിനു ഹേതുഭൂതൻ വാസ്തവത്തിൽ ശങ്കരൻതന്നെ.

ഹിന്ദുമതത്തിന്, വിശാലമായ ഒരു താത്വികാടിസ്ഥാനവും, എല്ലാ വിഭാഗങ്ങളിൽപ്പെട്ട ഹിന്ദുക്കളുടെയും തത്വജ്ഞാനികൾക്ക് സ്വീകാര്യമായി ഈശ്വരനെപ്പററിയുള്ള സങ്കല്പവും, ഉൾക്കൊണ്ട ഈ പ്രസ്ഥാനം തെക്കേഇന്ത്യയിൽ ഉത്ഭവിച്ചതു് സ്വാഭാവികമാണ്. ആദ്യകാലഘട്ടങ്ങൾ മുതല്ലോ, ശിവന്റെയും വിഷ്ണുവിന്റെയും ഈശ്വരവാദപദ്ധതിയും, വേദാന്തപരവും, ഭക്തിപരവുമായ ചിന്താസരണിയും തെക്കേഇന്ത്യയിലുണ്ടായിരുന്നു, തമിഴ് ശൈവമതം, അത്യന്തം പ്രാ

നമായ ഒരു വേദാന്തസിദ്ധാന്തമായിരുന്നു. എ. ഡി. മൂന്നും ഏഴും നൂററാണ്ടുകൾക്കിടയിലുള്ള ശൈവസന്ന്യാസികളുടെ ആദ്ധ്യാത്മികകൃതികൾ മികച്ചുവയത്രെ. മാണിക്യവാചകരുടെ, 'തിരുവാചകം' തമിൾ ശൈവന്മാരുടെ അതിപ്രധാനവും സവിശേഷവുമായ ഒരു ക്ലാസിക്കൽകൃതിയാണ്. ഹിന്ദുമതത്തിൽ അതിനുള്ള സ്ഥാനം ഇതേവരെ ശരിക്ക നിർണ്ണയം ചെയ്തിട്ടില്ല. അതു് ഭക്തിപരമെങ്കിലും, അതിന്റെ ആത്മീയസ്വഭാവത്തിനു് മദ്ധ്യകാലികഹിന്ദുക്കളുടെ ആദ്ധ്യാത്മശാസ്ത്രവുമായി അടുത്ത സാമ്യമുണ്ട്.

ആൾവാർസന്ന്യാസിമാരുടെ നേതൃത്വത്തിലുള്ള വൈഷ്ണവ പ്രസ്ഥാനം, ശൈവന്മാരുടേതിനോടു സമകാലികമാണ്. 'നാലായിരം' എന്ന കൃതി വൈഷ്ണവ ആൾവാർമാരുടെ സ്തുതികൾ ഉൾക്കൊള്ളുന്നു. അതു തമിൾവൈഷ്ണവന്മാരുടെ ഒരു പ്രാമാണിക വേദഗ്രന്ഥമാണ്. ശങ്കരന്റെ ആവിർഭാവത്തിനു തൊട്ടുമുമ്പുള്ള കാലഘട്ടം തെന്നിന്ത്യയിൽ ആത്മീയവും ബൗദ്ധികവുമായ പ്രവണതകളുടെ കേളീരംഗമായിരുന്നു. ശങ്കരന്റെ ചെറുപ്പകാലം വിദ്യാഭ്യാസം ഇവയിൽ തെന്നിന്ത്യയിലെ ആത്മീയമണ്ഡലം വളരെ സ്വാധീനം ചെലുത്തിയതു് സ്വാഭാവികമാണ്. അദ്ദേഹം ശിവനേയും വിഷ്ണുവിനേയും ദേവിയേയും പററി രചിച്ചിട്ടുള്ള സ്തോത്രകൃതികൾ, സംസ്കൃതത്തിലെ ഭക്തിസാഹിത്യത്തിൽ ഇന്നും ഏററവും ജനസമ്മതി ആർജ്ജിച്ചവയായി നിലകൊള്ളുന്നു. ഇതിൽനിന്നും അദ്ദേഹം മതത്തിൽ ഉപാസനയ്ക്കുള്ള സ്പൃഹണീയമായ സ്ഥാനം മനസ്സിലാക്കിയെന്നു കാണാം.

ശങ്കരൻ, ധീരവും, നവീനവും ആയ ഒരു പദ്ധതി സ്ഥാപിച്ചു്, ഭൂതകാലത്തെ സിദ്ധാന്തങ്ങളും പാരമ്പര്യങ്ങളുമായി, അതു് അനുരഞ്ജിപ്പിച്ചു. അങ്ങനെ അദ്ദേഹം ഹിന്ദുമതത്തിനു് ഒരു ആത്മതത്ത്വശാസ്ത്രത്തിന്റെ പശ്ചാത്തലം നൽകി—എന്നാൽ ഒരു തത്ത്വചിന്തകൻ മാത്രമല്ല അദ്ദേഹം; പ്രത്യുത ഒരു പ്രായോഗിക പരിഷ്കർത്താവു കൂടിയാണ്. താന്ത്രികഗ്രന്ഥപ്രകാരം ദേവീപൂജയിൽ കടന്നുകൂടിയ പല ദുഷിച്ച സമ്പ്രദായങ്ങളും അദ്ദേഹം നീക്കം ചെയ്തു. 'സമയാചാര'(Samayachara) വിധിപ്രകാരമുള്ള ദേവീപൂജ അദ്ദേഹം സ്ഥാപിച്ചതാണെന്നു് പറയപ്പെടുന്നു. ഈ ആരാധനാസമ്പ്രദായമനുസരിച്ചുള്ള പ്രധാനകൃതി ശങ്കരന്റെ സൗന്ദര്യലഹരിയാണ്. വാമപക്ഷതന്ത്രപ്രകാരം ദേവീപൂജ നടത്തുന്നവരും 'സൗന്ദര്യലഹരി' അവരുടെ പ്രാമാണികഗ്രന്ഥമായി സ്വീകരിക്കയും, അവരുടെ വിശ്വാസാചാരങ്ങൾക്കനുകൂലമായി അതിനെ വ്യാഖ്യാനം ചെയ്കയും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതു് ഇത്തരുണത്തിൽ സ്മരണീയമാണ്.

സംഘടനാപരമായി ശങ്കരൻ അനുഷ്ഠിച്ച പ്രധാനപ്രവൃത്തി, നാലു പ്രധാന സന്ന്യാസമഠങ്ങളുടെ സ്ഥാപനമാണ്. വടക്ക് ഹിമാലയത്തിലുള്ള ബദരിയിലും, കിഴക്ക് പുരിയിലും, പശ്ചിമതീരത്തു് ദ്വാരക

യിലും, തെക്ക് ശൃംഗേരിയിലും ആകുന്നു അവ. കേന്ദ്രമഠങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിഷ്യപരമ്പരയിൽപ്പെട്ട ശങ്കരാചാര്യന്മാരുടെ കീഴിലാണ്. അദ്വൈതവേദാന്തവും ഉപനിഷത്ത്തത്വങ്ങളും മാലിന്യമേശാതെ സംരക്ഷിക്കയാണ് അവരുടെ പ്രധാനകർത്തവ്യം. ഈ മഠങ്ങളും, ശങ്കരാചാര്യർ എന്നു ചിലപ്പോൾ വിളിച്ചുവരുന്ന മറ്റ് ആചാര്യന്മാരുടെ കീഴിലുള്ള സ്ഥാപനങ്ങളും, ശങ്കരന്റെ ഉപദേശങ്ങളെ നിലനിർത്തുകയും, ജനങ്ങളുടെ മേൽ ഹിന്ദുമതത്തിനുള്ള സ്വാധീനതയെ പുലർത്തുകയും ചെയ്തുവരുന്നത്, നിസ്തർക്കമത്രെ.

മഠസ്ഥാപനങ്ങളോടൊപ്പം, ശങ്കരന്റെ പേരുമായി ഒട്ടിനിൽക്കുന്നു, സന്യാസസംഘങ്ങളുടെ പുനസ്സംഘടന. ദശനാമിസന്യാസിമാർ(Dasanami) അവകാശപ്പെടുന്നു, അവർ ശങ്കരന്റെ ആത്മീയദായാദികളാണെന്ന്. ശങ്കരൻ ആരംഭിച്ച പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ വിജയത്തിനും, നാനാഭാഗങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉപദേശങ്ങൾ പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിനും പരിശീലനമുള്ള മിഷനറിമാർ ഉണ്ടായി. ഇന്ത്യയിൽ എക്കാലവും ഉണ്ടായിരുന്നു, ദേശാടനക്കാരായ മതാചാര്യന്മാർ. എന്നാൽ ബുദ്ധമതത്തിലും ജൈനമതത്തിലും ഒഴിച്ച്, അവർ സന്യാസിസംഘടനയിൽപ്പെട്ടവരല്ലായിരുന്നു. ഓരോ പ്രത്യേകഗുരുക്കന്മാരുടെ ശിഷ്യന്മാരായിരുന്നു അവർ. ശങ്കരൻ അവരെ സംഘടിപ്പിച്ച്, ഒരു നിയതമായ സംഘമാക്കി. രാജ്യമൊട്ടുക്ക് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സിദ്ധാന്തങ്ങൾ പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിന് ഒരു കാരണം ഈ സന്യാസസംഘങ്ങളാണെന്നു വാദിക്കുന്നതിൽ അപാകതയില്ല.

മുമ്പ് സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ക്ഷേത്രങ്ങളോടനുബന്ധപ്പെട്ടു നിന്ന അസംഖ്യം കോളേജുകളും, ശങ്കരസിദ്ധാന്തങ്ങൾ പ്രചരിപ്പിക്കുകയുണ്ടായി. പ്രസ്തുത കോളേജുകൾ വിപുലമായ തോതിൽ, ഉപരിവിദ്യാഭ്യാസം സൗജന്യമായി നൽകി. ശിലാരേഖകളിൽനിന്നു കാണാവുന്നത് അവയിൽ മതപരമായ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനായിരുന്നു പ്രാമാണ്യമെന്നാണ്. ബുദ്ധമതപഠനം അവയിൽനിന്ന് ഒഴിവാക്കിയിരുന്നു. നളന്ദയിലും മറ്റു ബുദ്ധമതസർവ്വകലാശാലകളിലും ഹിന്ദുമതവും പഠിക്കയും, ചർച്ചചെയ്യുകയും ചെയ്യവേ, ഹിന്ദുക്കളുടെ ക്ഷേത്രാനുബന്ധികളായ കോളേജുകളിൽ, ഒരു ഗ്രന്ഥപാഠികളെ സ്വീകരിക്കുകയും, പാഠ്യപദ്ധതിയിൽ, ഇന്ത്യയിൽ വളരെക്കാലം സ്വാധീനത ചെലുത്തിയ മറ്റു സിദ്ധാന്തങ്ങൾ പഠിക്കുന്നതിന് സൗകര്യം ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നില്ല. ഹിന്ദുമതപുനർഘടനയിൽ എന്തായാലും ഈ കോളേജുകൾക്ക് ഗണ്യമായ പങ്കുണ്ടായിരുന്നു.

യൂറോപ്യൻചിന്തകരെ അമ്പരപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു വിഷയമാണ്, ഇന്ത്യയിൽനിന്ന് ബുദ്ധമതം തിരോധാനം ചെയ്തത്. ഒമ്പതാംശതാബ്ദത്തോടുകൂടി, ഇന്ത്യയിൽ ബുദ്ധമതത്തിനുള്ള സ്ഥാനം നഷ്ടപ്പെട്ടു എന്നത് നിസ്തർക്കമായ കാര്യമാണ്. നളന്ദ തുടങ്ങിയ ചില അപൂർ

കേന്ദ്രങ്ങളിൽ ഒരു തത്വജ്ഞാനശാഖയായി അല്പകാലംകൂടി നിലനിന്നു. എന്നാൽ ജനങ്ങളുടെ മതമെന്ന നിലയിൽ ഒമ്പതാംനൂററാണ്ടിൽ ബുദ്ധമതം തിരോധാനം ചെയ്തു. ഇതിന്റെ ആരംഭം യഥാർത്ഥത്തിൽ നേരത്തെതന്നെ തുടങ്ങിയതാണ്. എന്തെന്നാൽ ഏഴാംനൂററാണ്ടാദ്യം, പല കേന്ദ്രങ്ങളിലും ബുദ്ധമതം ക്ഷീണപ്രായമായതായി ഹ്യുവാൻസാങ്ങ് പറയുന്നുണ്ട്. എന്നാൽ, ഇന്ത്യൻചിന്തയിൽ പതിനൊന്നിൽപ്പരം നൂറാണ്ടുകളായി സ്വാധീനതവഹിച്ച ഈ മതത്തിന്റെ തിരോധാനം വിശദീകരണമാവശ്യപ്പെടുന്ന ഒന്നാകുന്നു. അതിന്റെ മൂലകാരണം കാലക്രമത്തിൽ, ബുദ്ധമതവും ഹിന്ദുമതവും തിരിച്ചറിയാൻ പാടില്ലാതായി എന്നതത്രേ. അവ തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസം മാഞ്ഞുപോയി. ശങ്കരനെ പ്രച്ഛന്നബുദ്ധൻ എന്ന് അവഹേളിച്ചതു്, ഒരുപ്രകാരത്തിൽ ശരിയാണ്. മാധ്യമികമാർഗ്ഗത്തിന്റെ അന്തരംഗം അദ്വൈതത്തിൽ കേൾക്കാം. മീമാംസകന്മാരുമായി, വിജയപൂർവ്വം നടത്തിയ തർക്കത്തിൽ, ശങ്കരൻ ബുദ്ധമതത്തിനും ഹിന്ദുമതത്തിനും ഇടയ്ക്കുനിന്ന കോട്ട നശിപ്പിച്ചു. പുരിയിലെ ജഗന്നാഥക്ഷേത്രംപോലുള്ള ബുദ്ധമതക്ഷേത്രങ്ങൾ ഹിന്ദുമതക്ഷേത്രങ്ങളായി മാറി. സാമാന്യജനത ഹിന്ദുമതത്തോട് പ്രതിപത്തി കാണിച്ചതോടെ, ബുദ്ധമതാശ്രമങ്ങൾക്ക്, ജനങ്ങളെ ആകർഷിക്കാൻ കഴിയാതായി. ബുദ്ധമതചരിത്രകാരനായ എലിയട്ട് പറയുന്നതുപോലെ, "ബുദ്ധമതത്തിലെ ഗൃഹസ്ഥാശ്രമികളെ സാധാരണഹിന്ദുക്കളിൽനിന്ന് വേർതിരിച്ചു അറിയാതിരിക്കെ, മായാൻ തുടങ്ങി. ആശ്രമങ്ങളിൽ ആയിരുന്ന പ്രത്യേക മതാദ്ധ്യാപനം നടത്തിവന്നിരുന്നു", ഇവയിൽ വേണ്ടത്ര ആളുകളെ കിട്ടാതായി. ബുദ്ധമതാശ്രമങ്ങളിൽപ്പോലും, പഠിപ്പിച്ചിരുന്ന സിദ്ധാന്തങ്ങൾക്ക് ബുദ്ധന്റെ ഉപദേശങ്ങളെക്കാൾ സാദൃശ്യം, ഹിന്ദുമതത്തിനോടായിരുന്നു. മതസഹിഷ്ണുതയും, ഓരോ കാലത്തോടും അനുസരിച്ച് ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ ആശയസ്വീകരണവുമാണ്, ഇന്ത്യയിൽ ബുദ്ധമതത്തിന് അതിന്റേതായ വ്യക്തിത്വവും, ഒരു പ്രത്യേകമതമെന്ന നിലനില്പും ഇല്ലാതാക്കിയതു്."

ചുരുക്കിപ്പറഞ്ഞാൽ, പത്താംനൂററാണ്ടവസാനത്തിൽ, ഹിന്ദുമതം അതിന്റെ സാർവ്വത്രികമായ ആധിപത്യം ഇന്ത്യയിൽ ഉറപ്പിച്ചു. മാത്രമല്ല, ജനസമ്മതിലഭിച്ച സിദ്ധാന്തങ്ങൾ അംഗീകരിക്കയും, ബുദ്ധിജീവികൾക്ക് സ്വീകാര്യമായ ഉയർന്ന തത്വചിന്ത സ്വീകരിക്കുകയും, ബുദ്ധമതത്തിലെ പ്രധാനാംശങ്ങൾ ഉൾക്കൊള്ളുകയും ചെയ്തു. കാശ്മീരംമുതൽ കന്യാകുമാരിവരെ, ശിവൻ, വിഷ്ണു, ദേവി ഇവരുടെ ആരാധന നടപ്പിലാകയും, ഹിന്ദുതത്വചിന്തയുടെ പശ്ചാത്തലമായ, വാദമെന്യേ, (പരമാത്മാ, ജീവാത്മാ, മായ, പുനർജ്ജന്മം ഇവയെ) ജാതിയിലും ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങളിലും അധിഷ്ഠിതമായ ജനസമുദായം സ്വീകരിക്കയും ചെയ്തു.

അദ്ധ്യായം പത്ത്

മുസ്ലീംസമ്പർക്കത്തിനുമുമ്പുള്ള ഇന്ത്യ

ചരിത്രകാരന്മാരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെടാത്ത ഒരു പ്രധാന സംഗതി, അഞ്ഞൂറിൽപ്പരംവർഷം, അതായത് തോരമാണൻ മുതൽ ഗസ്നിയിലെ മുഹമ്മദിന്റെ കാലംവരെ, ഇന്ത്യ വിദേശിയാക്രമണത്തിൽ നിന്ന് വിമുക്തമായിരുന്നുവെന്നതാണ്. ബാഗ്ദാദിലെ കാലിഫന്മാർ കീഴടക്കിയ മരുഭൂമിയായ സിൻഡ് ഒഴിച്ചാൽ ഇന്ത്യ ഈ നീണ്ടകാലയളവിൽ, വിദേശിയരുടെ ശല്യങ്ങളിൽനിന്ന് ഒഴിഞ്ഞുനിന്നു. ലോകത്തിൽ അറിയപ്പെടുന്ന ഒരു രാജ്യവും ആക്രമണഭീതിയിൽനിന്ന് ഇത്ര ദീർഘമായ കാലം വിമുക്തമായിരുന്നിട്ടില്ല. വടക്കേ പടിഞ്ഞാറൻ സംസ്ഥാനങ്ങളും, ചില അവസരങ്ങളിൽ ഗംഗാതടവും കുഷാൻമാരും, ശകന്മാരും ഹൂണന്മാരും ആക്രമിച്ചു കാര്യംതന്നെ ജനങ്ങൾ വിസ്മരിച്ചു. തങ്ങളുടെ രാജ്യം ആരും ആക്രമിക്കയില്ലെന്നുള്ള സുദൃഢമായ ബോധമാണ് അവർക്കുണ്ടായിരുന്നത്. സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനു നൽകേണ്ട വില, കരുതലോടെ ഇരിക്കയെന്നതാണ്. ആ കാലത്ത് ജനങ്ങൾ ഈ തത്വം ഓർത്തില്ല. ഏഴു മുതൽ പതിനൊന്നുവരെ നൂറ്റാണ്ടിലെ ഹിന്ദുക്കൾ, വിദേശത്തുനിന്നുള്ള ആപത്തുളവാക്കിയ സ്വദേശസ്നേഹവും ദേശീയാഭിമാനബോധവും നശിച്ചവരായിരുന്നു. വിഷ്ണുപുരാണകർത്താവ് ഭാരതവർഷത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യം പ്രകീർത്തിച്ചു; എന്തെന്നാൽ അന്ന് ഭാരതവർഷം രക്ഷിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി പടവെട്ടുക ആവശ്യമായിരുന്നു. ബാണനു പിന്നീടുണ്ടായ ഗ്രന്ഥകാരന്മാർക്ക് ഈ പ്രചോദനം ഇല്ലാതെപോയി. അവർ കൈകാര്യം ചെയ്ത സാഹിത്യവിഷയങ്ങൾപോലും പ്രാദേശികങ്ങളായിരുന്നു; സേനാപതിയായ ദൈവത്തിന്റെ അവതാരമോ, അസുരനും ശിവനും തമ്മിലുള്ള യുദ്ധമോ അല്ല അവർ സ്വീകരിച്ച വിഷയം.

വിദേശിയാക്രമണഭീതിയില്ലാത്തതിന്റെ മറ്റൊരു ഫലം, അക്കാലത്തെ ഇന്ത്യക്കാരുടെ ഔദ്ധത്യമായിരുന്നു. ഇന്ത്യൻ കാര്യങ്ങളെ സൂക്ഷ്മമായി മനസ്സിലാക്കിയ പണ്ഡിതനായ ആൽബെറൂണി പറയുംപോലെ "ഹിന്ദുക്കളുടെ വിചാരം, അവരുടേതുപോലെ ഒരു രാജ്യവും, അവരെപ്പോലെ ഒരു ജനതയും, അവരുടേതുപോലുള്ള രാജാക്കന്മാരും, മതവും ശാസ്ത്രവും മറ്റാർക്കുമില്ലെന്നാണ്. അവർ അന്യരാജ്യങ്ങളിൽ സഞ്ചരിക്കയും മററു ജനങ്ങളുമായി ഇടപെടുകയും ചെയ്താൽ, ഈ സ്വഭാവം മാറും. എന്തെന്നാൽ അവരുടെ പൂർവ്വികന്മാർ, അവരെപ്പോലെ ഇടുങ്ങിയ മനസ്സോടുകൂടിയവരല്ല." ആൽബെറൂണി വരാഹമിഹിരനെ ഉദ്ധരിക്കുന്നു. മ്ലേച്ഛന്മാരെങ്കിലും യവനന്മാരെ ബഹുമാനിക്കണമെന്നാണദ്ദേഹം പറ

അദ്ധ്യായം പന്ത്രണ്ട്

മുസ്ലീംസമ്പർക്കത്തിനുമുമ്പുള്ള ഇന്ത്യ

ചരിത്രകാരന്മാരുടെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെടാത്ത ഒരു പ്രധാന സംഗതി, അഞ്ഞൂറിൽപ്പരം വർഷം, അതായത് തോരമാനൻ മുതൽ ഗസ്നിയിലെ മഹ്മൂദിന്റെ കാലംവരെ, ഇന്ത്യ വിദേശിയാക്രമണത്തിൽ നിന്ന് വിമുക്തമായിരുന്നുവെന്നതാണ്. ബാഗ്ദാദിലെ ഖലീഫമാർ കീഴടക്കിയ അതിർത്തിയിലായ സിൻധ് ഒഴിച്ചാൽ ഇന്ത്യ ഈ നീണ്ടകാലയളവിൽ, വിദേശിയരുടെ ശല്യങ്ങളിൽനിന്ന് ഒഴിഞ്ഞുനിന്നു. ലോകത്തിൽ അറിയപ്പെടുന്ന ഒരു രാജ്യവും ആക്രമണഭീതിയിൽനിന്ന് ഇത്ര ദീർഘമായ കാലം വിമുക്തമായിരുന്നിട്ടില്ല. വടക്കുപടിഞ്ഞാറൻ സംസ്ഥാനങ്ങളും, ചില അവസരങ്ങളിൽ ഗാന്ധാരവും കാബൂൾവരെയും, ശാകന്മാരും ഹൂണന്മാരും ആക്രമിച്ച കാര്യംതന്നെ ജനങ്ങൾ വിസ്മരിച്ചു. തങ്ങളുടെ രാജ്യം ആരും ആക്രമിക്കയില്ലെന്നുള്ള സുദൃഢമായ ബോധമാണ് അവർക്കുണ്ടായിരുന്നത്. സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന് നൽകേണ്ട വില, കരുതലോടെ ഇരിക്കുകയെന്നതാണ്. ആ കാലത്ത് ജനങ്ങൾ ഈ തത്വം ഓർത്തില്ല. എട്ടു മുതൽ പതിനൊന്നുവരെ നൂറ്റാണ്ടിലെ ഹിന്ദുക്കൾ, വിദേശത്തുനിന്നുള്ള ആപത്തുളവാക്കിയ സ്വദേശസ്നേഹവും ദേശീയാഭിമാനബോധവും നശിച്ചവരായിത്തീർന്നു. വിഷ്ണുപുരാണകർത്താവ് ഭാരതവർഷത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യം പ്രകീർത്തിച്ചു; എന്തെന്നാൽ അന്ന് ഭാരതവർഷം രക്ഷിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി പൊരുതുക ആവശ്യമായിരുന്നു. ബാണനെ പിന്തുടർന്ന ഗ്രന്ഥകാരന്മാർക്ക് ഈ പ്രചോദനം ഇല്ലാതെയായി. അവർ കൈകാര്യം ചെയ്ത സാഹിത്യവിഷയങ്ങൾപോലും പ്രാദേശികങ്ങളായിരുന്നു; സേനാപതിയായ ദൈവത്തിന്റെ അവതാരമോ, അർജ്ജുനനും ശിവനും തമ്മിലുള്ള യുദ്ധമോ അല്ല അവർ സ്വീകരിച്ച വിഷയം.

വിദേശീയാക്രമണഭീതിയില്ലാത്തതിന്റെ മറ്റൊരു ഫലം, അക്കാലത്തെ ഇന്ത്യക്കാരുടെ ഔദ്ധത്യമായിരുന്നു. ഇന്ത്യൻ കാര്യങ്ങളെ സൂക്ഷ്മമായി മനസ്സിലാക്കിയ പണ്ഡിതനായ ആൽബറൂണി പറയുംപോലെ "ഹിന്ദുക്കളുടെ വിചാരം, അവരുടേതുപോലെ ഒരു രാജ്യവും, അവരെപ്പോലെ ഒരു ജനതയും, അവരുടേതുപോലുള്ള രാജാക്കന്മാരും, മതവും ശാസ്ത്രവും മറ്റാർക്കുമില്ലെന്നാണ്. അവർ അന്യരാജ്യങ്ങളിൽ സഞ്ചരിക്കയും മറ്റു ജനങ്ങളുമായി ഇടപെടുകയും ചെയ്താൽ, ഈ സ്വഭാവം മാറും. എന്തെന്നാൽ അവരുടെ പൂർവ്വികന്മാർ, അവരെപ്പോലെ ഇടുങ്ങിയ മനസ്സോടുകൂടിയവരല്ല." ആൽബറൂണി വരാഹമിഹിരനെ ഉദ്ധരിക്കുന്നു. മ്ലേച്ഛന്മാരെങ്കിലും യവനന്മാരെ ബഹുമാനിക്കണമെന്നാണദ്ദേഹം പറ

ആശയങ്ങളിൽ നിന്നകന്നും ഒറ്റപ്പെട്ടും സ്വയം തൃപ്തരായും ലോക
ത്തിന്റെ ഇതരഭാഗങ്ങളിലെ സംഭവവികാസങ്ങളിൽ അജ്ഞരായും ക
ഴിഞ്ഞ ഇന്ത്യാക്കാരുടെ വളർച്ച ഇക്കാരണങ്ങളാൽ മുരടി. വിദേശ
സംസ്കാരങ്ങളുമായുള്ള സമ്പർക്കമാവുമെന്നതുവായി പരിഷ്കാരം പ്ര
വേശിക്കാതായി. സമുദായം ചലനരഹിതമായി. ചാതുർവർണ്ണ്യം അ
സ്പൃശ്യത, ആഹാരസാധനങ്ങളെപ്പറ്റിയുള്ള വിലക്ക്, ഇവയെല്ലാം
ദൈവകൃതമെന്നു വിശ്വസിച്ചു. മനുവും യാജ്ഞവല്ക്യനും ഈ സ്ഥിതി
കണ്ടാൽ അത്ഭുതപ്പെട്ടുപോകുമായിരുന്നു.

എല്ലാ ജീവിതരംഗങ്ങളിലും ഈ അധഃപതനം കാണാം. ബാ
ണൻപോലും സമ്മതിക്കുന്നു, സാഹിത്യത്തിൽ ദുഷിച്ച വാസന വന്നു
ചേർന്നതായി. മാഘന്റെയും ഹർഷന്റെയും കൃതികളിൽ ഇതു വളർന്നു
തായി കാണാം. കാവ്യരീതി അധഃപതിച്ച്, വെറും പാണ്ഡിത്യപ്രകടന
മായി. കാളിദാസകൃതികളിൽ കാണുന്ന മിതത്വം, സരളത, സൗകു
മാര്യം ഇവയുടെ സ്ഥാനത്തു കൃത്രിമത്വവും അലങ്കാരധോരണിയും സ്ഥ
ലംപിടിച്ചു. പില്ക്കാലകാവ്യസാഹിത്യം, ചിത്രകാരുടെ കടംകഥകളും,
പദപ്രശ്നങ്ങളുംപോലെ നിരർത്ഥമായി. സാഹിത്യത്തിൽ സാന്മാർഗ്ഗി
കമായ അധഃപതനവും കാണാം. നീണ്ടതും ശൃംഗാരപരവുമായ വ
ർണ്ണനകൾ, കാവ്യത്തിനു വേണമെന്നായി. സ്വഭാവശുദ്ധിയുള്ള കവി
കൾപോലും ഇവ അംഗീകരിക്കേണ്ടതായി വന്നുകൂടി. ശില്പതന്ത്രത്തിന്റെ
കഥ ഇതുതന്നെ. ഉത്തരേന്ത്യയിലെ എല്ലോറാ, ഖജുരാഹോ (Khaju-
raho), ഭുവനേശ്വരം ഈ ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ കാണുന്ന ശില്പകലാവൈഭവ
ത്തിന്റെ സ്ഥാനത്ത് ആദ്യകാലത്തെ ഭാവനാഭാസുരമായ ക്ഷേത്രശില്പ
ത്തിന്റെ സ്ഥാനത്ത്, നാം കാണുന്നത്, ചുമരിൽ കൊത്തിയിട്ടുള്ള
അസാന്മാർഗ്ഗികരൂപങ്ങളാണ്. ഉയർന്നവർഗ്ഗക്കാരുടെ സാന്മാർഗ്ഗികാധഃ
പതനമാണ് ഈ ദുഷിച്ച വാസനയ്ക്കു കാരണം. മതത്തിലും, നാം അ
ധോഗതി കാണുന്നു. ശങ്കരന്റെ മഹത്തായ പരിഷ്കാരങ്ങൾ സാന്മാർഗ്ഗി
കമായ ശക്തിയുളവാക്കി, ഹിന്ദുമതത്തെ നിലനിർത്തി. ഹിന്ദുക്കൾ
ക്ക് ഉയർന്ന ചിന്തയും, ഹിന്ദുമതത്തിനു പൊതുവായുള്ള ഒരു തത്വശാസ്ത്ര
സംഹിതയും പശ്ചാത്തലവും അദ്ദേഹം നൽകി; ഹിന്ദുമതത്തിന് ശാ
ശ്വതമായ വേദാന്തസിദ്ധാന്തസംഹിതയും അദ്ദേഹം പ്രദാനംചെയ്തു. എ
ന്നാൽ മതാചാരങ്ങളിൽ കടന്നുകൂടിയ പല ദുഷ്പ്രവണതകളും ഉച്ചാടനം
ചെയ്യാൻ അദ്ദേഹത്തിനു സാധിച്ചില്ല. വാമമാർഗ്ഗം (The Left-hand
Marga) പ്രബലമായി വന്നു. അതിന്റെ പരിശീലനത്തിനായി വിക്രമ
ശിലയിലും, കാശ്മീരിലും, ബംഗാളിലും സ്ഥാപനങ്ങളുയർന്നു. ദേശീ
യജീവിതത്തെ കരണ്ടുതിന്നുന്നതിനെ ഉദാഹരിക്കുന്ന ഒരു സംഭവം വി
ക്രമശിലയിലുണ്ടായതു നോക്കുക. അവിടത്തെ കലാശാലയിൽ പഠി
ച്ചിരുന്ന ഒരു പുരോഹിതവിദ്യാർത്ഥിയെ ഒരുകുപ്പി വീഞ്ഞുമായി കണ്ടു
പിടിക്കപ്പെട്ടു. അത് എങ്ങനെ കിട്ടിയെന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ, താൻ

രഹസ്യബന്ധം പുലർത്തിവന്ന ഒരു മഠവാസിനിയിൽനിന്നും ലഭിച്ചതാണെന്നായിരുന്നു മറുപടി. അയാളുടെപേരിൽ ശിക്ഷണനടപടികൾക്ക് സർവ്വകലാശാലാധികൃതർ മുതിർന്നു. എന്നാൽ സർവ്വകലാശാലയിലെ ചിലർതന്നെ ഇതിനെ എതിർക്കുകയും തന്മൂലം പല കുഴപ്പങ്ങളുണ്ടാകുകയും ചെയ്തു.

'ഗുഹ്യസമാജ്'ത്തിന്റെ കാലവും ഇതായിരുന്നു. (ഗുഹ്യസമാജങ്ങൾ) ബുദ്ധമത'താന്ത്രിക'ന്മാരുടെ ഒരു വിശുദ്ധഗ്രന്ഥമാണ് 'ഗുഹ്യസമാജം' എന്ന അവകാശവാദം ഉയർന്നു. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ, ദേവതകളുമായി ബുദ്ധൻ പല അസാന്മാർഗ്ഗികകാര്യങ്ങളും ചെയ്യുന്നതായി പറയുന്നു. 'വിനയം' എന്ന ശീലത്തെ ഇതിൽ തരംതാഴ്ത്തിയിരിക്കുന്നു. അവരുടെ ആരാധനാരീതിയിൽ മാംസം, മത്സ്യം, വീഞ്ഞ്, സ്ത്രീകൾ ഇവയെല്ലാം അനുവദിച്ചിരുന്നു. നരബലിയും അവർ കഴിച്ചുവന്നു. ആ ഗ്രന്ഥത്തിൽ [illegible] നരമാംസം പൂജയ്ക്ക് ഉപയോഗിച്ചിരുന്നു, 'മഹാപ്രസാദമായി' അതു ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ടുവെന്നും കാണുന്നു. മനുഷ്യരക്തം വീഞ്ഞിനോടു കലർത്തി കുടിക്കുകയും അസാധാരണമല്ലായിരുന്നു.

നാലു പ്രധാന മഠങ്ങൾ സ്ഥാപിച്ചതു ശങ്കരന്റെ ഒരു വലിയ നേട്ടമാണ്. അദ്ദേഹം സന്ന്യാസിസംഘത്തെ പുനസ്സംഘടിപ്പിച്ചതിനെപ്പറ്റിയും പറഞ്ഞുവല്ലോ. ദശനാമികൾ (പത്തു സന്ന്യാസിസംഘം) അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാരമ്പര്യത്തിൽപ്പെട്ടവരെന്നവകാശപ്പെടുന്നു. ഈ മഠങ്ങളുടെ പരിഷ്കാരങ്ങളുടെയും ലക്ഷ്യം ആദരണീയമാണ്. യഥാസ്ഥിതികമതത്തെ സംരക്ഷിക്കുകയായിരുന്നു നാലുമഠങ്ങളിലെയും പണ്ഡിതന്മാരായ ആചാര്യന്മാരുടെ ചുമതല. സന്ന്യാസിമാരുടെ പ്രധാനജോലി, എല്ലാ ഗൃഹങ്ങളിലും മതബോധം നൽകുക എന്നതും. ഈ സംഘടനകൾ കുറേക്കാലം ശങ്കരന്റെ മഹനീയപാരമ്പര്യം നിലനിർത്തി. എന്നാൽ ബുദ്ധമതത്തിന്റെ തിരോധാനശേഷം, ഈ മഠങ്ങൾ, മറ്റു വലിയ സന്ന്യാസാശ്രമങ്ങളെപ്പോലെ സുഖഭോഗകേന്ദ്രങ്ങളായി മാറി. അവയുടെ അധിപതികളായ ശങ്കരാചാര്യന്മാർ ധർമ്മാധ്യക്ഷ എന്ന ബഹുമതി സ്വീകരിച്ചു. ചെറിയ മഠങ്ങളുടെ അധിപതികൾ കൂടുതൽ വിഷയാസക്തരായി. ക്ഷേമേന്ദ്രന്റെ നർമ്മ, മാല മുതലായ കൃതികളിൽ അവരുടെ പല ദുർന്നടപടികളും അവഹേളിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. സന്ന്യാസിമാർ സമുദായത്തിനു ഭാരമായി. അവരുടെ എണ്ണം വർദ്ധിച്ചുവന്നു. അന്ധവിശ്വാസം അവരെ തീറ്റിപ്പോറ്റി. സാധാരണക്കാർ അവരെ ബഹുമാനിച്ചു. ഒരു ലഘുജീവിതമാർഗ്ഗമെന്ന നിലയിലാണ് പലരും സന്ന്യാസിമാരായത്. ഇതിൽനിന്നു ദൈവഭക്തിയും പരിശുദ്ധിയും ഉള്ള സന്ന്യാസിമാരില്ലായിരുന്നു എന്നർത്ഥം വരുന്നില്ല. എന്നാൽ മിക്കവരും കൊള്ളരുതാത്തവരും, അലസരും കാവിവസ്ത്രത്തിൽ പൊതിഞ്ഞുമൂടിയവരുമായിരുന്നു.

മതം എത്ര അധഃപതിച്ചുപോയി എന്നതു് ഇക്കാലത്തു വളർന്ന ദേവദാസിസമ്പ്രദായവും വ്യക്തമാക്കുന്നു. അങ്ങനെ ആരാധന വേദാന്ത

ചിന്തയോടൊപ്പംതന്നെ, ഹിന്ദുമതം വിചിത്രമായ പല നടപടികൾക്കും ഇണങ്ങിനിന്നതായി കാണാം. ബുദ്ധന്റെ കാലത്തും ശങ്കരന്റെ കാലത്തും ഈ വിലക്ഷണനടപടികൾ നിലനിന്നു. പാശുപതന്മാർ, കാപാലികന്മാർ മുതലായവർക്ക പ്രത്യേകം ക്ഷേത്രങ്ങളും, പ്രത്യേകം ആരാധനാരീതികളും ഉണ്ടായിരുന്നു. അവരുടെ ആചാരനടപടികളുടെ സാമൂഹ്യവശത്തെ ചോദ്യം ചെയ്തിരുന്നില്ല.

ദേവദാസീസമ്പ്രദായം, സന്മാർഗ്ഗികനിയമങ്ങൾക്ക് അയവുവരുത്തി. 'സമയമാതൃക' (Samaya Matraka) 'കുട്ടനീമതം' മുതലായ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ, ഈ ക്ഷേത്രവേശ്യകളുടെ ജീവിതത്തെയും, അവരുടെ സാമൂഹ്യബന്ധത്തെയുംപററി വെളിച്ചം വീശുന്നു. മേല്പറഞ്ഞ രണ്ടുകൃതികളും രചിച്ചതു സമുദായത്തിൽ ഉയർന്ന നിലയുള്ളവരും, തികഞ്ഞ സന്മാർഗ്ഗിക ജീവിതം നയിച്ചവരുമായിരുന്നു. ക്ഷേമേന്ദ്രന്റെ 'സമയമാതൃക,' ഒരു വേശ്യയുടെ ആത്മകഥയത്രെ. ക്ഷേമേന്ദ്രൻ ഒരുപക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്തെ ഏററവും വലിയ വിദ്യാഭ്യാസപ്രവർത്തകനും വിജ്ഞാനഭണ്ഡാഗാരവും ആയിരിക്കാം. അദ്ദേഹം ബൃഹത്കഥ, രാമായണത്തിലെ ചില ഭാഗങ്ങളുടെ സംഗ്രഹം എന്നിവ രചിച്ചിട്ടുണ്ടു്. 'സമയമാതൃക'യിൽ, കഥാനായിക, അവളുടെ സമുദായത്തിന്റെ വിവിധരംഗങ്ങളിലുള്ള സാഹസചരിതങ്ങൾ വർണ്ണിക്കുന്നു. ഒരു പാരിണി, ഒരു പ്രഭുവിന്റെ വെപ്പാട്ടി, തെരുവിൽ അലഞ്ഞുനടക്കുന്നവൾ, ദല്ലാൾ, കപടസന്യാസിനി, യുവാക്കന്മാരെ ദുർമ്മാർഗ്ഗത്തിൽ നയിക്കുന്നവൾ ക്ഷേത്രങ്ങളിലും ദിവ്യസ്ഥലങ്ങളിലും സഞ്ചരിക്കുന്നവൾ—എന്നിങ്ങനെ പോകുന്നു അവളുടെ ജീവിതരംഗങ്ങൾ. ഈ കൃതി നൽകുന്ന ചിത്രം, അന്നത്തെ സമുദായത്തിൽ, സന്മാർഗ്ഗികനിലവാരം വളരെ താണിരുന്നു എന്നാണ്. ഇതു് ഒരു ഭാവനാസന്താനം എന്ന നിലയിൽ തള്ളാവുന്നതല്ല. ഒരു കാഷ്മീരരാജാവിന്റെ മന്ത്രിയായ ദാമോദരഗുപ്തന്റെ കൃതിയായ 'കുട്ടിനീമതം,' അസാമാന്യഗുണങ്ങളുള്ള ഒരു സാഹിത്യകൃതിയാണ്. ക്ഷേമേന്ദ്രൻ നൽകിയ ചിത്രത്തെ അതു കൂടുതൽ സമർത്ഥിക്കുന്നു. ചില താന്ത്രികസാഹിത്യത്തിന്റെ അശ്ലീലതയും, ക്ഷേത്രങ്ങളിലെ ചിത്രങ്ങളും കൊത്തുപണികളും (കലാമേന്മയുള്ളവയാണ് ചിലതെങ്കിലും), ഇതേ കഥതന്നെയാണു പറയുന്നതു്. ഇബ്നുബത്തൂത്താ പറയുന്നതു്, ഇന്ത്യയിൽ വ്യഭിചാരം, ഒരു കുററമായി കരുതിയിരുന്നില്ല എന്നത്രെ.

മററതരത്തിൽപ്പറഞ്ഞാൽ, സാമൂഹ്യജീവിതം കെട്ടിനിന്നു ദുഷിച്ചു. ഉയർന്ന കുടുംബങ്ങളിൽ വൈധവ്യനിയമങ്ങൾ വളരെ കർശനമാക്കി. കൗടില്യനെപ്പോലുള്ള വിധിദാതാക്കൾ പൊതു വാദപ്രതിവാദങ്ങളിൽ പറയുന്നതു നാം ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ കാണുന്നില്ല; നേരെമറിച്ചു്, സാഹിത്യകൃതികൾ ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നതു് വിധവകളുടെ ജീവിതം എട്ടും ഒമ്പതും നൂററാണ്ടുകളിൽ കർശനമാക്കിയെന്നാണ്. ജാററ് കൃഷിക്കാരെപ്പോലുള്ള സാധാരണജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ വിധവാ

വിവാഹം അനുവദിച്ചിരുന്നതു ശരിതന്നെ; എന്നാൽ യാഥാസ്ഥിതികരും ഉയർന്ന ജാതിക്കാരും അതിന്നനുസരിച്ചിരുന്നില്ല.

സാമ്പത്തികമായ അസമത്വങ്ങളും വർദ്ധിച്ചു. നമുക്കു ചരിത്രരേഖകളുണ്ട്, 200 കോടി രൂപാ ധർമ്മത്തിനു ചെലവഴിച്ചു, വസ്തുപാലൻ, തേജപാലൻ ഈ സഹോദരന്മാരുടെയും, മാർബിൾകൊണ്ട് ആബു (Abu) ക്ഷേത്രം പണിത ബിമൽഷായുടെയും, ഇൻഡീസുമായി കച്ചവടം ചെയ്ത മണിഗ്രാമം കോർപ്പറേഷന്റെയും സമ്പൽസമൃദ്ധിയെപ്പററി മനസ്സിലാക്കുവാൻ. അതേസമയം സാധാരണ ഗ്രാമീണർ നിർദ്ധനരായിരുന്നു. എങ്കിലും കൃഷിസ്ഥലത്തിന് വൈഷമ്യം കുറവായതിനാൽ, ഇന്നത്തെപ്പോലെ ദരിദ്രരല്ലായിരുന്നു അന്നത്തെ കർഷകർ. സമ്പന്നന്മാർ ധർമ്മത്തിനു ധാരാളം ധനം ചെലവഴിച്ചു, എന്നാൽ അന്നത്തെ ധർമ്മസംഭാവനകളുടെ രംഗം, പരിമിതമായിരുന്നു. അവരുടെ ഔദാര്യം പ്രവഹിച്ചതു്, ക്ഷേത്രം പണിയിലും, തീർത്ഥാടനകേന്ദ്രം അലങ്കരിക്കുന്നതിലും, ധർമ്മസ്ഥാപനങ്ങൾക്കു ഗ്രാന്റു നൽകുന്നതിലുമായിരുന്നു.

ഈ ഔദാര്യത്തിന്റെ മറ്റൊരു സ്പൃഹണീയമായ വശം ആശുപത്രികളുടെ സ്ഥാപനമാണ്. ആവശ്യത്തിനു വേണ്ട ഔഷധങ്ങളും, ഭിഷഗ്വരന്മാരും, നേഴ്സുകളും അവയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. 'ബോധിസത്വാവദാനകല്പലത'യിൽ, ഇപ്രകാരമുള്ള ഒരു ആസ്പത്രിയുടെ രസകരമായ വർണ്ണനയുണ്ട്. എല്ലാ പട്ടണങ്ങളിലും ആസ്പത്രികൾ ഉണ്ടാക്കിച്ച 'പുണ്യബാല' എന്ന രാജാവ്, അവയിൽ പരിശീലനം സിദ്ധിച്ച നേഴ്സുകളുടെ ആവശ്യകതയെപ്പററി ഊന്നിപ്പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എന്തെന്നാൽ, മേല്പറഞ്ഞ കൃതിയുടെ കർത്താവു പറയുന്നു: "ചികിത്സയിൽ ആദ്യത്തെ പ്രധാന ഘടകം, പരിശീലനമുള്ള നേഴ്സല്ലയോ? സ്നേഹവും, കാര്യശേഷിയും, ക്ഷമയും, ഡോക്ടറോട് അനുസരണശീലവുമുള്ള നേഴ്സുമാർ അപൂർവ്വമാണ്." നേഴ്സുകളോട് രാജാവ് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞതായി, ഗ്രന്ഥകാരൻ പ്രസ്താവിക്കുന്നു. "ആശുപത്രികളിൽ ഞാൻ നല്ല ഡോക്ടർമാരെ നിയമിക്കയും, ധാരാളം ഔഷധങ്ങൾ സംഭരിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. രോഗാതുരന്മാർക്ക് ആരോഗ്യ പുനഃപ്രാപ്തിയുണ്ടാക്കി കൊടുക്കുക നിങ്ങളുടെ ചുമതലയാണ്. രോഗത്തിനു വേണ്ട പ്രതിവിധികൾ കണ്ടുപിടിക്കുകയും, രോഗികൾക്കു പഥ്യാഹാരം നൽകുകയും, മധുരസംഭാഷണത്താൽ അവരുടെ നിരാശ അകററുകയും, അവരുടെ ഗ്ലാനി വിനോദങ്ങളാൽ മാററുകയും ചെയ്യേണ്ടതു നിങ്ങളാണ്."

നർമ്മമാലയിലും, ദശോപദേശത്തിലും, ക്ഷേമേന്ദ്രൻ അന്നത്തെ സമുദായസ്ഥിതി വർണ്ണിക്കുന്നതു രസകരമാണ്. ഉദ്യോഗസോപാനത്തിലെ വിവിധ ഘടകങ്ങൾ അദ്ദേഹം വിവരിക്കുന്നതു പ്രത്യേകം വിജ്ഞാനപ്രദമാണ്. എന്തെന്നാൽ, മററു മാർഗ്ഗങ്ങളിൽനിന്നും നമുക്കു ഗവൺമെന്റിനെപ്പററി കിട്ടുന്ന വിവരങ്ങൾ അപൂർണ്ണങ്ങളാണ്. നർമ്മമാല ഉദ്യോഗമണ്ഡലത്തെപ്പററിയുള്ള ഒരു പരിഹാസകൃതിയാണ്. അതിൽനിന്നും

ഉദ്യോഗസോപാനത്തിലെ ഏററവും താണപടിയിലുള്ളവർ ഗ്രാമത്തിലെ 'ദിവിരന്മാ'രാ (ഇപ്പോൾ പട്വാരി എന്നു വിളിക്കുന്നു) ഇവരാകണം. കൊട്ടാരത്തിലെ ഗുമസ്തന്മാരെ—'ആസ്ഥാനദിവിരന്മാരെ'—യും ക്ഷേമേന്ദ്രൻ വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. 'ദിവിര'നു തൊട്ടു മുകളിലുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥനാണ് 'നിയോഗി'. ഒരു ഡിസ്ട്രിക്ടിലെ കണക്കുകൾ പരിശോധിക്കുക, ഭരണം നടത്തുക ഇവയാണ് അയാളുടെ പ്രധാന ജോലി. നിയോഗി ഡിസ്ട്രിക്ടിൽ സഞ്ചാരം നടത്തുന്നു. അപ്പോൾ ജനങ്ങൾക്കു ഉതിരുന്ന വൈഷമ്യങ്ങൾ ക്ഷേമേന്ദ്രൻ വർണ്ണിക്കുന്നു, ഇതും ശരിയാണ്. ഗവർണ്ണർമാർ അഥവാ പരിപാലകന്മാരാണ് ഡിസ്ട്രിക്ട് ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്കു മുകളിൽ. ഇവരെ ഭരണകാര്യങ്ങളിൽ സാമ്പത്തികോദ്യോഗസ്ഥന്മാർ സഹായിക്കുന്നു. വിപുലമായ അധികാരങ്ങളോടുകൂടിയ പ്രധാനപ്പെട്ട ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരായിരുന്നു പരിപാലകന്മാർ. പ്രവിശ്യയിലെ ഭരണം മുഴുവൻ അവരുടെ നിയന്ത്രണത്തിലായിരുന്നു. 'ലേഖകോപാദ്ധ്യായനാ'യിരുന്നു, ഗവർണ്ണറുടെ പ്രധാനപ്പെട്ട സഹായോദ്യോഗസ്ഥൻ. ഗവണ്മെൻറു റിക്കാർഡുകൾ സൂക്ഷിക്കുക, ഉത്തരവുകൾ പുറപ്പെടുവിക്കുക മുതലായവ അയാളുടെ ചുമതല ആയിരുന്നു. 'ഗഞ്ജദിവിരന്മാ'രും (ഫിനാൻസ് സൂപ്രണ്ടന്മാർ) പ്രവിശ്യയിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരായിരുന്നു. ഭരണകൂടത്തിന്റെ മുകൾത്തട്ടിൽ മന്ത്രിസഭയും കേന്ദ്രസെക്രട്ടേറിയററും നിലകൊണ്ടു.

കാശ്മീരിലെ പ്രധാനമന്ത്രിയായ നാഗന്റെ വംശജനും സജീവിതകാലത്തു് (990—1065) ഉന്നതമണ്ഡലങ്ങളിൽ വിഹരിച്ചവനുമായ ക്ഷേമേന്ദ്രന്റെ വിവരണം വിലയേറിയതാണ്. ശരിയായ ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥമേധാവിത്വവും പല നിലയിലുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ഉണ്ടായിരുന്നതായും, ഉദ്യോഗക്കയററം സാങ്കേതികത്വത്തെ ആശ്രയിച്ചായിരുന്നെന്നും ആ വിവരണത്തിൽനിന്ന് തെളിയുന്നു. ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്ക്, ഉന്നതസ്ഥാനം കിട്ടുന്നതിനുള്ള രീതികളും ക്ഷേമേന്ദ്രൻ വർണ്ണിക്കുന്നുണ്ട്. മററു ചരിത്രരേഖകളും ഉദ്യോഗസ്ഥമേധാവിത്വം നിലവിലിരുന്നതായി സമർത്ഥിക്കുന്നു. ഒരു പബ്ളിക് പ്രമാണം വിവരിക്കുമ്പോൾ, ദിപ്ലൂമ മതാസൂത്രത്തിൽ, അതു് ഒരു പബ്ളിക് ആഫീസിൽവെച്ച്, ഒരു കായസ്ഥൻ (ഗുമസ്തൻ) എഴുതിയതാണെന്നും, ഓഫീസ് സൂപ്രണ്ട് സാക്ഷ്യപ്പെടുത്തിയതാണെന്നും പറയുന്നു.

ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്കുപയോഗിച്ചിരുന്ന സാമാന്യനാമം കായസ്ഥന്മാർ എന്നായിരുന്നു. പതിനൊന്നാംനൂററാണ്ടുവരെ, കായസ്ഥന്മാർ ഒരുദ്യോഗസ്ഥവർഗ്ഗമായിരുന്നു. ക്ഷേമേന്ദ്രന്റെ കൃതികളിലും, രാജതരംഗിണിയിലും ഈ പദം ഉദ്യോഗസ്ഥവർഗ്ഗം എന്നർത്ഥത്തിലാണ് ഉപയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഉദാഹരണത്തിന്, രാജതരംഗിണിയിൽ, ശിവരഥൻ എന്ന ബ്രാഹ്മണനെ, ഒരു കായസ്ഥനായാണ് വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. എട്ടാംനൂററാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യം മുതലുള്ള പല ശിലാരേഖ

ങ്ങളിലും കായസ്ഥന്മാർ എന്ന പദം ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ എന്ന അർത്ഥത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചുകാണുന്നു.

ഔദ്യോഗികവർഗ്ഗത്തെ പ്രധാനമായി തെരഞ്ഞെടുത്തതു് ബ്രാഹ്മണരിൽനിന്നും, ശൂദ്രരിൽനിന്നും, വിദ്യാഭ്യാസപാരമ്പര്യമുള്ള മററു ചില ജാതിക്കാരുടെ ഇടയിൽനിന്നുമായിരുന്നു. ശൂദ്രരുടെ ഇടയിലെ വിദ്യാഭ്യാസമുള്ള ജാതിക്കാർക്കു്, ബുദ്ധമതാദർശങ്ങൾ പ്രചരിച്ചിരുന്ന സ്ഥലങ്ങളിൽ, സമുദായത്തിൽ മാന്യസ്ഥാനം ലഭിച്ചുവന്നു. മൗര്യന്മാരുടെ കാലംമുതല്ക്കെങ്കിലും, അവർ ഉദ്യോഗമണ്ഡലത്തിന്റെ അസ്ഥിവാരമായി ഭവിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ രാജകൊട്ടാരത്തിലെ ഉയർന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ, പ്രവിശ്യാഗവർണ്ണർമാർ, ന്യായാധിപന്മാർ, മജിസ്ത്രേട്ടുമാർ മുതലായവരെല്ലാം ബ്രാഹ്മണർ, മററു് ഉയർന്നജാതിക്കാർ ഇവരിൽനിന്നുമാണു് തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടിരുന്നതു്.

ചിരകാലപാരമ്പര്യത്തോടെ നിലനിന്നുവന്ന ഇത്തരത്തിലുള്ള ബ്യൂറോക്രസി(ഉദ്യോഗസ്ഥമേധാവിത്വം)ക്കു് ലോകത്തിലെപ്പോലെ സാഹിത്യത്തിലും സൂക്ഷ്മ വിലമതിപ്പുള്ള ഒരു രാജ്യത്തിൽ, അതിന്റെ മായ രീതികളും നിബന്ധനകളും ഉണ്ടാകുക സ്വാഭാവികമത്രെ. ഒന്നാംനൂററാണ്ടു ബി. സി. യിലെ ഹാതിഗുംഫ ശിലാലേഖത്തിൽനിന്നും നമുക്കു് അറിയാം, ഖരവേലൻ പ്രമാണങ്ങൾ എഴുതുന്നതിൽ പരിശീലിച്ചുവന്നു്. സംസ്കൃതത്തിൽ, ഔദ്യോഗിക പ്രമാണങ്ങൾ എഴുതുന്നതിനു് ഒരു ലേഖപദ്ധതി ഉണ്ടായിരുന്നു. അതിൽനിന്നും പ്രാചീനഇന്ത്യയിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ, എഴുത്തുകുത്തിൽ ഉപയോഗിച്ച വിവിധ രീതികൾ മനസ്സിലാക്കാം. ഗുജറാത്തിലെ രാജാക്കന്മാരുടെ ലേഖപദ്ധതിയിൽ അമ്പത്തിനാലു വ്യത്യസ്തരീതികൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. രാഷ്ട്രതന്ത്രത്തെപ്പററിയുള്ള ഒരു പ്രാമാണികഗ്രന്ഥമായ 'ശുക്രനീതി'യെ, ഒരു 'സെക്രട്ടേറിയററ് പാഠപുസ്തകം' എന്നു വിളിക്കാവുന്നതാണു്.

ഇന്ത്യയിലെ എല്ലാ രാജ്യങ്ങളും പകുതി സൈനികച്ഛായയായ അടിസ്ഥാനത്തിലായിരുന്നു സംഘടിപ്പിച്ചിരുന്നതു്. സൈന്യം പലയിടത്തും വലുതായിരുന്നെങ്കിലും, കാര്യക്ഷമത കുറഞ്ഞതായിരുന്നു. പ്രധാനസ്ഥലങ്ങളിൽ കോട്ടകൊത്തളങ്ങളും, ഗതാഗതത്തിനുള്ള സാമാന്യമായ ഏർപ്പാടുകളും, ധാന്യം സൂക്ഷിക്കുന്നതിനുള്ള കരുതൽനടപടികളും ഉണ്ടായിരുന്നു. രാജ്യം കീഴടക്കുന്നതിൽ താല്പര്യമുള്ള സാമ്രാജ്യകാംക്ഷികളായ രാജാക്കന്മാർ ഒഴിച്ചാൽ, യഥാർത്ഥത്തിൽ സൈന്യശക്തി പൊതുവെ കുറവായിരുന്നതായി തോന്നുന്നു. എന്തെന്നാൽ, പരാജിതരായ രാജാക്കന്മാരെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടരാക്കുകയോ, അവരുടെ രാജ്യം സംയോജിപ്പിക്കപ്പെടുകയോ അപൂർവ്വമായിരുന്നു.

സുസംഘടിതമായ ഒരു ഇസ്ലാമിക രാജ്യവുമായി ആദ്യം ഏററുമുട്ടുന്നതിനുമുമ്പു്, അതായതു് പത്താം നൂററാണ്ടിന്റെ അന്ത്യത്തിൽ, ഇന്ത്യയുടെ സാമാന്യസ്ഥിതി ഇങ്ങനെ സംഗ്രഹിക്കാം. ഹിന്ദുസാമൂഹ്യ

ഘടന ഉറപ്പുള്ളതും, വിദേശീയാക്രമണം തടയാൻ പുനസ്സംഘടിപ്പിച്ചതുമായിരുന്നു. ബുദ്ധമതം ഹിന്ദുമതത്തിൽ ലയിച്ചതോടും, സാമാന്യജനങ്ങൾക്ക് ഹിതകരമായ പുതിയരീതികൾ വന്നതോടുംകൂടി ഹിന്ദുമതത്തിന് ഒരു പുതിയ ഉണർവ്വും ഉശിരും ഉണ്ടായി. അതുപോലെ ബുദ്ധിജീവികൾക്കെല്ലാം സ്വീകാര്യമായ പൊതുവായ ഒരു തത്വജ്ഞാനപരമായ പശ്ചാത്തലവും ഹിന്ദുമതത്തിനുണ്ടായി. ഇത് ഹിന്ദുമതത്തിലെ വിവിധ വിഭാഗങ്ങളെ ഒരുമിപ്പിക്കയും ചെയ്തു. മെച്ചമേറിയതായിരുന്നു സാമ്പത്തിക നിലവാരം. ആഭ്യന്തരശാന്തിയുടെയും, സമാധാനത്തിന്റെയും, കച്ചവടത്തിന്റെയും, കോളനിസ്ഥാപനത്തിന്റെയും ഫലമായി രാജ്യത്ത് സാമ്പത്തികപുരോഗതി ഉണ്ടായി. എന്നാൽ രാഷ്ട്രീയമായ ഘടന ക്ഷീണോന്മുഖമായിരുന്നു. ഇന്ത്യ, എന്ന ബോധം ജനതയിൽ ഇല്ലാതായി. വിദേശീയാക്രമണകാലത്ത് ഹിന്ദുക്കളെ ഒന്നിപ്പിച്ച, ഒരു രാജ്യമാണ് 'ഭാരതവർഷം' എന്ന ചിന്താഗതി വിസ്മൃതമായി. സ്വദേശാഭിമാനം ഇല്ലാതായി. വിദേശീയരെ ഒരുമിച്ചുനിന്നെതിർക്കണം എന്ന ചിന്തപോലുമില്ലായിരുന്നു. രാജ്യങ്ങളുടെ രാഷ്ട്രീയഘടന ദുഷിച്ച ബ്യൂറോക്രസിയിൽ അധിഷ്ഠിതമായിരുന്നു. രാജവംശതാല്പര്യമായിരുന്നു, ഒരേയൊരു ഐക്യശക്തി. ഇക്കാരണങ്ങളാൽ മുഹമ്മദിന്റെ ആദ്യത്തെ ആക്രമണത്തിന്റെ തള്ളലിനെ തടുത്തുനില്ക്കാൻ ദുർബ്ബലങ്ങളായ രാജ്യങ്ങൾക്ക് കഴിഞ്ഞില്ല. തെക്കേഇന്ത്യ ഇതിൽനിന്നും കുറെ വ്യത്യസ്തമായിരുന്നു. അവിടെ, രാജാധിപത്യങ്ങൾ ആദ്യംമുതല്ക്കേ ദേശീയമായ അധിഷ്ഠാനത്തിലായിരുന്നു. രാഷ്ട്രം, അതിൽ അഭിമാനം കൊണ്ട് ഒരു ജനതയെ പ്രതിനിധീകരിച്ചു. ചോളന്മാർ, പാണ്ഡ്യന്മാർ, ആദ്യകാലപല്ലവന്മാർ ഇവർ മുമ്പുപറഞ്ഞതുപോലെ ദേശീയരാജാധിപത്യങ്ങൾ ആയിരുന്നു. അവർക്ക പ്രജകളിൽനിന്നും ലഭിച്ച അനുസരണയും ഭക്തിയും പില്ക്കാലത്തെ ക്ഷണഭംഗുരങ്ങളായ ഉത്തരേന്ത്യൻസാമ്രാജ്യങ്ങൾക്ക കിട്ടിയില്ല. അങ്ങനെ, വിദേശീയാക്രമണത്തിനിരയായ ഭാഗം ദേശീയസ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള ഒരു യുദ്ധത്തിന് തയ്യാറായിരുന്നില്ല.

അദ്ധ്യായം പതിമൂന്ന്

ഇസ്ലാമും ഇന്ത്യയും

ലോകചരിത്രത്തിലെ ഏററവും ഗണനീയമായ അദ്ധ്യായങ്ങളിലൊന്നാണ്, അമ്പതുവർഷത്തിനുള്ളിൽ (670-ൽ പേർഷ്യാ കീഴടക്കി, 711-ൽ സ്പെയിൻ കീഴടക്കി.) അന്ന് അറിയപ്പെട്ട ലോകത്തിന്റെ പകുതിഭാഗം അറബികൾ കീഴടക്കിയത്. 711-ൽ, പ്രവാചകൻ മെക്കാവിട്ട്, മെഡിനായിലേക്കു പോയി. തൊണ്ണൂറു വർഷത്തിനുശേഷം, ഇസ്ലാമികസാമ്രാജ്യം ചൈനയുടെ അതിർത്തികൾ മുതൽ അററ്ലാൻറിക്ക് കടൽത്തീരംവരെ വ്യാപിച്ചു. ലോകം അതുവരെ കാണാത്ത ഒരു സൈനികശക്തി, റോമാസാമ്രാജ്യം അതിന്റെ ഉച്ചാവസ്ഥയിൽ ഭരിച്ചതിലും വിപുലമായ ഭൂഭാഗങ്ങളെ ബാഗ്ദാദ് തലസ്ഥാനമാക്കിക്കൊണ്ടു ഭരിച്ചു. ഇസ്ലാമിന്റെ സൈന്യങ്ങൾ പേർഷ്യൻസാമ്രാജ്യം മാത്രമല്ല നശിപ്പിച്ചത്, പ്രത്യുത മൊറോക്ക് വരെ ആഫ്രിക്കയും സ്പെയിനും കീഴടക്കുകയും, കാലിഫിന്റെ ശക്തി ഫ്രാൻസിന്റെ ഉള്ളിലേക്ക് എത്തിക്കയും ചെയ്തു. ഇസ്ലാമിന്റെ ശക്തിയെ തടയുന്നതിനു കഴിഞ്ഞ അക്കാലത്തെ ഏകശക്തി ഇന്ത്യയായിരുന്നു. 712-ൽ മഹമ്മദ്ബിൻകാസിം, കാലിഫിന്റെ നാമത്തിൽ, സിൻഡിൽ കാലുകുത്തി. ആ മണലാരണ്യപ്രദേശം, അവിടത്തെ പ്രമാണികളെ തോല്പിച്ച് കീഴടക്കുകയും, ഒരു സൈനികസങ്കേതമായി മാററുകയും ചെയ്തു. സാവധാനത്തിൽ മുസ്ലീംശക്തി, ഒരു പ്രധാന വാണിജ്യവ്യവസായകേന്ദ്രമായ മുൾട്ടാനിലേക്കു വ്യാപിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ അത് അതിനപ്പുറം കടന്നില്ല.

മുന്നേററത്തിനു സാമാന്യം വലുതായ ഒരു സങ്കേതവും, നാവികാധിപത്യവും ഉണ്ടായിരുന്ന കാലിഫന്മാർ, അവരുടെ പ്രതാപത്തിന്റെ മൂർദ്ധന്യത്തിൽ, ലോകം മുഴുവൻ അവരുടെ പെരുമ്പറകേട്ടു വിറച്ചിരുന്ന സമയത്ത്, സിൻഡിൽനിന്നും എല്ലാഭാഗത്തേക്കും മുന്നോട്ടു പോകാതിരുന്നതെന്ന കാര്യം സൂക്ഷ്മമായ പരിശോധനക്കു വിധേയമാക്കേണ്ടതാണ്. അവരുടെ [illegible] എന്തെന്നാൽ സിൻഡിലെ ഗവർണ്ണർമാർ തുടർച്ചയായി, അവരുടെ രാജ്യം വിപുലപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ചു എന്നു നമുക്കറിയാം. 725-ൽ ബിൻകാസിമിനുശേഷം സിൻഡു ഗവർണ്ണറായി വന്ന ജുനയാദ് (Junyad) ബ്രോച്ചും, ഉജ്ജയിനും, മാൾവായും പിടിച്ചടക്കാൻ തീവ്രശ്രമം നടത്തി. ഇത് ഒരു ആക്രമണമായിരുന്നു, ആരംഭത്തിൽ വിജയമുണ്ടായെങ്കിലും, ലക്ഷ്യപ്രാപ്തിയിലെത്താൻ കഴിഞ്ഞില്ല. മാൾവാ ആക്രമിക്കുക വിഷമകരമായതിനാൽ, ജുനയാദിന്റെ പിൻഗാമിയായ താമിൻ(Tamin), ഘക്കാ

ന്നിൽ പ്രവേശിക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. ഒരു നാവികസൈന്യത്തോടുകൂടി അവർ വടക്കോട്ടു നീങ്ങി. എന്നാൽ പുലികേശി എന്ന ചാലൂക്യനാൽ 'അവനിജനാശ്രയ'നെന്നു്, അദ്ദേഹം പരാജിതരാക്കപ്പെട്ടു(738). ഈ പരാജയങ്ങൾ ഒരു പ്രകാരത്തിലും, ഖലീഫമാരുടെ സാമ്രാജ്യമോഹത്തെ ബാധിച്ചില്ല. അവർ കൂടുതൽ ശക്തിയോടു് കൂടെ സൈന്യങ്ങളെ വിട്ടു് ഗുജറാത്തിനെ ആക്രമിച്ചു. അവരിലൊരുത്തു്, ക്ഷയിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന പോലെ ഗുജറാത്തിലായ രാജ്യങ്ങൾ, അവരെ തോല്പിച്ചോടിച്ചു. ബാലാദിത്യൻ എന്ന അക്കാലത്തെ കവി പറയുന്നു: "ഗുർജ്ജരന്മാരുടെ സൂക്ഷ്മ ബുദ്ധിയാൽ, തൈമൂറിന്മാരെ, അദ്ദേഹം നശിപ്പിച്ചു."

ഇരുനൂറ്റിയിരുപതോളം വർഷത്തിനിപ്പുറം, ഈ വിജയം ഇന്ത്യയെ രക്ഷിച്ചു. ഇസ്ലാമികശക്തി അതിനുശേഷം ഉപഭൂഖണ്ഡത്തിലേക്കു് പ്രവേശിക്കാൻ കിഴക്കുള്ള ഇന്ത്യയെ പിടിച്ചടക്കാൻ അനന്തരം ഖലീഫമാർ ശ്രമിക്കുകയുണ്ടായില്ല. പക്ഷെ, സിന്ധിലെ ഒരു ഗവർണ്ണറായ ഇമ്രാനബിൻമൂസ, 831-ൽ കച്ച്‌ പിടിക്കാൻ ഒരു ശ്രമം നടത്തി. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തെ മിഹിരഭോജൻ തോല്പിച്ചോടിച്ചു. ചരിത്രകാരന്മാർ പറയുന്നതുപോലെ, നാഗഭട്ടന്റെ വിജയത്തിനുശേഷം, വടക്കുപടിഞ്ഞാറെ അതിർത്തിയിൽ, പുതിയ സംഭവഗതികൾ ആവിർഭവിച്ചതുവരെ, ഇസ്ലാമിൽനിന്നുള്ള വിപത്തു് ഇന്ത്യയെ ബാധിച്ചില്ല.

മൂന്നാളം ശതാബ്ദക്കാലത്തെ സമാധാനഫലമായി, ഗുർജ്ജരരാജ്യത്തിന്റെ പദവും, ഇസ്ലാമിന്റെ വിപത്തു് വിസ്മൃതപ്രായമായി. തെക്കുനിന്നു് വന്ന കർണ്ണാടകത്തെപ്പോലെ, ബനാറസിനും ഗംഗാതടത്തിലും, പരസ്പരയുദ്ധം ചെയ്യുന്ന ഉത്തരേന്ത്യൻ രാജാക്കന്മാർ അങ്ങനെയായി വർത്തിച്ചു. ബാഹ്യമായുള്ള കാര്യങ്ങളിൽ കനൗജിലെ ഗുർജ്ജരപ്രതീഹാരന്മാരുടെ രാജ്യ പ്രദേശമായിരുന്നു. ഗുർജ്ജരന്മാരുടെ തലസ്ഥാനത്തോടുകൂടി ഗംഗാതടത്തിലെ പരമാധികാര സാമ്രാജ്യാധികാരികളായി. ഈ വംശത്തിലെ ഏറ്റവും പ്രസിദ്ധനായ രാജാവ് ഭോജൻ ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാമ്രാജ്യത്തിലെ കിഴക്കു ഭാഗങ്ങളും മധ്യഭാരതവും, പഞ്ചാബും പ്രദേശങ്ങൾ കൂടിച്ചേർന്നതായിരുന്നു. പടിഞ്ഞാറു് കാണുന്ന അതിരുകളെ വടക്കുപടിഞ്ഞാറാണു് ഉണ്ടായതു്. ബംഗാളുമായി യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതിനു്, ഒരു രാജ്യം ഇന്ത്യയിൽ വേറെ ഇല്ലായിരുന്നു.

ഇന്നു് അഫ്ഗാനിസ്ഥാൻ എന്ന പേരിൽ അറിയപ്പെടുന്ന പ്രദേശം, വളരെനാളത്തേയ്ക്കു്, ഖലീഫയുടെ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ഒരു പുറം പ്രവിശ്യയായിരുന്നു. തുടക്കം കാർക്കശ്യമായി കണക്കാക്കപ്പെട്ട ഒരു പ്രവിശ്യയായിരുന്നു അതു് അവിടെ. ഖലീഫയുടെ ശക്തി ബാഗ്ദാദിൽ ക്ഷയിച്ചുതുടങ്ങിയപ്പോൾ, ഖൊറാസാനിലെ ഗവർണ്ണറായ അബ്ദുൽമാലിക്കിന്റെ കീഴിലുള്ള ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥനായ അലപ്‌റ്റ്ജിൻ, തന്റെ അധികാരം ഗസ്നിയിൽ സ്ഥാപിക്കയും, കേന്ദ്രത്തിലെ അധികാരത്തെ വക

വല്ലാതെ സ്വതന്ത്രമായി അവിടം ഭരിക്കയും ചെയ്തു. 977-ൽ അധികാരത്തിൽവന്ന സബുക്തിജിന്റെ കാലത്തുമാത്രമേ ഗസ്നി സംഘടിതവും പ്രബലവുമായ ഒരു രാജ്യമായുള്ളു. ആധുനിക അഫ്ഗാനിസ്ഥാന്റെ ഒരു ഭാഗം അന്ന് ഷാഹി (Shahi) എന്ന ഒരു ബ്രാഹ്മണവംശമായിരുന്നു ഭരിച്ചത്. പല നൂറ്റാണ്ടുകൾ ഈ രാജ്യം അഭിവൃദ്ധിയിലായിരുന്നു. ഇക്കാലത്ത് പഞ്ചാബുവരെ അതിന്റെ അതിരുകൾ വ്യാപിച്ചു. അഫ്ഗാനിസ്ഥാൻ മുഴുവൻ തന്റെ കീഴിൽ വരുത്തുക എന്ന സബുക്തിജിന്റെ നയം, അവിടത്തെ ഹിന്ദുരാജാവായ (ഷാ) ജയപാലനുമായി ഏറ്റുമുട്ടലുകൾ ഉണ്ടായി. ഒടുവിൽ ഒരു ചെറിയ എതിർപ്പിനുശേഷം, ഷാ, ഗസ്നിരാജാവിന്റെ കോയ്മ മനസ്സില്ലാമനസ്സോടെ അംഗീകരിക്കേണ്ടിവന്നു.

ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ വീണ്ടും അതിർത്തിപ്രദേശത്ത് വിപ്ലവകരമായ പരിതഃസ്ഥിതി സംജാതമായി. അഫ്ഗാൻപ്രദേശം, അസംഘടിതമോ ദുർബ്ബലമോ ആണെങ്കിൽ, ഇന്ത്യ ആക്രമണഭീതിക്ക് വശംവദയല്ല. എന്നാൽ അഫ്ഗാനിസ്ഥാൻ സുശക്തമാകുകയാണെങ്കിൽ, പഞ്ചാബിന്റെ കാര്യം വിഷമത്തിലാണ്. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ ഇതിനു ധാരാളം ദൃഷ്ടാന്തങ്ങൾ കാണാം. പഞ്ചാബ്, പേർഷ്യാസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ഭാഗമായിരുന്നു, അവിടത്തെ ചക്രവർത്തി കാബൂൾ കീഴടക്കിയപ്പോൾ. ഇന്ത്യയിൽ, പേർഷ്യയുടെ വകയായ ആ പ്രദേശമാണ് അലക്സാണ്ടർ ആക്രമിച്ചത്. ഈ പ്രദേശത്ത് കുഷാൻകാർ ആധിപത്യം സ്ഥാപിച്ചു. കീവിൽനിന്നും ബൊക്കാറായിൽനിന്നും അവർക്ക് വിഭവങ്ങൾ ലഭിച്ചിരുന്നു. പഞ്ചാബ് തന്മൂലം അവർക്കധീനമായി. അല്പായുസ്സായ ഹൂണഭരണത്തിന്റെ കഥയും ഇതുതന്നെ. സബുക്തിജിന്റെ കാലത്തും, കൂടുതൽ വിപുലമായി മഹമൂദിന്റെ കാലത്തും, സംഭവിച്ചത് ഇതുതന്നെ. ഖൊറാസ്സാനും, മദ്ധ്യേഷ്യൻ രാജ്യങ്ങളും ഉൾക്കൊണ്ട ഒരു വലിയ സൈനികരാഷ്ട്രം, ഇന്ത്യയുടെ അതിർത്തിയിലുള്ള ഈ നിസ്സഹായകരാജ്യത്ത് ഉയർന്നു. അതിനെ എതിർക്കാൻതക്ക കെല്പ് ഇന്ത്യയ്ക്കില്ലെങ്കിൽ, പഞ്ചാബിന്റെ കാര്യം വിഷമത്തിലാണ്.

അതിർത്തിപ്രദേശത്തിനെതിരെ, സംജാതമായ ഈ നൂതന പരിതഃസ്ഥിതി, ഇന്ത്യ ശരിക്ക് ഗ്രഹിച്ചില്ല. ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായ കാരണങ്ങളാലുണ്ടായ ഒറ്റപ്പെടൽ, ഇന്ത്യൻഭരണാധികാരികൾക്ക് ഭൂഖണ്ഡപരമായ വീക്ഷണഗതിയും, അന്താരാഷ്ട്രീയരംഗത്തിലെ വലിയ പരിവർത്തനങ്ങളും ശരിക്ക് മനസ്സിലാക്കാൻ, തടസ്സമായിരുന്നു. എന്നാൽ നേരത്തെ ഇന്ത്യയ്ക്ക് ധാരാളം മുന്നറിയിപ്പുകൾ കിട്ടിയിരുന്നു. കാലിഫമാരുടെ ശ്രമങ്ങൾ, അവ വിജയിച്ചില്ലെങ്കിലും, ഇന്ത്യയെ ഈ ആപത്ത് മനസ്സിലാക്കേണ്ടതായിരുന്നു. എന്നാൽ, ആ ആക്രമണങ്ങളെ നിഷ്പ്രയാസം തടുക്കുന്നതിനു സാധിച്ചതും, അതിനെ തുടർന്നുവന്ന ഇരുനൂറ്റമ്പതിലേറെ വർഷങ്ങളും, വീണ്ടും ആവിർഭവിക്കാൻ തുടങ്ങിയ വിപത്തിനെ

നിസ്സാരമായി കണക്കാക്കാനോ അല്ലെങ്കിൽ വേണ്ടതുപോലെ അഭിമുഖീകരിക്കാതിരിക്കാനോ, ഇടയാക്കി.

ഗസ്നി മഹമൂദുമായുള്ള ആദ്യത്തെ ഏറ്റുമുട്ടലിനുശേഷം, തന്റെ വംശത്തിനും, ഹിന്ദുമതത്തിനും നേരിട്ട ഈ വിപത്ത് ഷാഹിരാജാവായ ജയപാലൻ മനസ്സിലാക്കി. ആജ്മീറിലെ ചാഹമാനന്മാർ (Chahamanas), കനൗജിലെ രാജാക്കന്മാർ തുടങ്ങി, സാമാന്യം പ്രബലരായ തന്റെ അയൽപക്കങ്ങളിലുള്ള രാജാക്കന്മാരുമായി അദ്ദേഹം ഒരു സഖ്യം ഉണ്ടാക്കി. 991-ൽ സഖ്യസേനകളെ അദ്ദേഹം ശത്രുവിനെതിരായി നയിച്ചു. എന്നാൽ യുദ്ധം ജയപാലന്റെ പരാജയത്തിലാണ് പര്യവസാനിച്ചത്. ഇസ്ലാമികചരിത്രത്തിലെ ഒരു പ്രധാന കഥാപാത്രവും, സബുക്തിജിന്റെ പുത്രനും പിൻഗാമിയുമായ സുൽത്താൻ മഹമൂദ്, പെഷവാർ കീഴടക്കി. സ്വന്തം പ്രജകൾക്ക് നീതിമാനും പരിപാലകനുമായ ഒരു രാജാവ്, കലകളുടെയും ശാസ്ത്രത്തിന്റെയും രക്ഷാധികാരിയെന്ന് ഇസ്ലാമികലോകം മുഴുവൻ പ്രാമുഖ്യമാർജിച്ചവൻ, യഥാസ്ഥിതികത്വത്തിന്റെ നട്ടെല്ല്, ഭക്തനായ മുസ്ലിം ഈ നിലകളിൽ ചരിത്രപ്രസിദ്ധനായ മഹമൂദ്, ഇസ്ലാമിക രാജാക്കന്മാർക്ക് മാതൃകയായിരുന്നു. പിതാവിൽനിന്നും ഒരു സൈനികശേഷിയായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിനു ലഭിച്ചത്. അഫ്ഗാൻ മലകളിലും, ഖൊറാസ്സാനിലെ മണലാരണ്യത്തിലും യുദ്ധം ചെയ്തു പഴകിയ ഒരു സൈന്യമായിരുന്നു, അദ്ദേഹത്തിന്റേത്. പെഷവാർ കരസ്ഥമായതോടെ, പഞ്ചാബിലേയ്ക്കുള്ള മാർഗ്ഗം അദ്ദേഹത്തിനു തുറന്നുകിട്ടി. മഹമൂദ് പല ആക്രമണങ്ങളും നടത്തി, അവയുടെ പ്രധാനോദ്ദേശ്യം കൊള്ള ആയിരുന്നു. ഓരോ കൊള്ളയ്ക്കുശേഷം, ഹിന്ദുസ്ഥാനിലെ സമ്പന്നങ്ങളായ രാജ്യങ്ങളിലെയും ക്ഷേത്രങ്ങളിലെയും വൻപിച്ച സ്വത്തിനോടുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദുരാഗ്രഹം വർദ്ധിച്ചു. പഞ്ചാബ് കീഴടക്കി, അദ്ദേഹം അവിടം തന്റെ സാമ്രാജ്യഭാഗവും, പിന്നീടുള്ള ആക്രമണങ്ങളുടെ ആസ്ഥാനവും ആക്കി. കവർച്ചയ്ക്കും, വിഗ്രഹാരാധനക്കാരായ ഹിന്ദുക്കളുടെ ക്ഷേത്രങ്ങൾ നശിപ്പിക്കുന്നതിനും വേണ്ടി, അദ്ദേഹം സ്വന്തം സൈന്യത്തെ, അകലെക്കിടന്ന ഗംഗാതടത്തിലേയ്ക്കും തെക്ക് അനിഹിലപട്ടണം (Anihilapatan), ഗുജറാത്തിലുള്ള സോമനാഥം ഇവിടങ്ങളിലേയ്ക്കും ആനയിച്ചു. ഗംഗാതടത്തിലെ ഐശ്വര്യപൂർണ്ണങ്ങളായ നഗരങ്ങൾക്ക് അയാൾ വലിയ നാശം ചെയ്തു. പുരാതനം, സാമ്രാജ്യതലസ്ഥാനമായ കനൗജ്, ശ്രീകൃഷ്ണനുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതും ആയിരത്തിൽപ്പരം വർഷം സംസ്കാരകേന്ദ്രമായി പ്രശോഭിച്ചതുമായ മഥുര ഇവയെല്ലാം കൊള്ളചെയ്യപ്പെട്ടു. സമകാലീനചരിത്രകാരനായ ഉത്ബി (Utbi) മഥുരയിലെ ക്ഷേത്രങ്ങളെപ്പറ്റി നൽകുന്ന വിവരണം ഉദാഹരണാർഹമാണ്.

“അവിടെ ഇന്ത്യാക്കാരുടെ ഒരു ആരാധനാസ്ഥലമുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം അവിടെച്ചെന്നപ്പോൾ, അതിമനോജ്ഞമായ ഒരു നഗരം

കണ്ടു, അതുകണ്ടാൽ സ്വർഗ്ഗപുരിയാണെന്നു തോന്നിപ്പോകും......... അവർ അതിലേക്കു് വലിയ കല്ലുകൾ കൊണ്ടുവന്നു്, സമനിരപ്പായി അടിത്തറ ശരിപ്പെടുത്തി. അതിനു ചുറ്റുമായി, കല്ലുകൊണ്ടു് ആയിരംകോട്ട കെട്ടിപ്പൊക്കി.........നഗരമദ്ധ്യത്തിലായി, ഏറ്റവും പൊക്കമാർന്ന ഒരു ക്ഷേത്രമുണ്ടാക്കി. അതിന്റെ അലങ്കാരങ്ങളും മണിയറകളും പകർത്താൻ കവികളുടെ തൂലികക്കോ, ചിത്രകാരന്മാരുടെ ബ്രഷിനോ കഴിവില്ല.........ഈ യാത്രയെപ്പറ്റിയുള്ള സ്മരണകളിൽ, സുൽത്താൻ (മഹമ്മദ്) പറയുന്നു; ആരെങ്കിലും ഇതുപോലൊരു നഗരം പണിയാമെന്നോറാൽ, ആയിരം ദിനാർ (നാണയം) ഉള്ള ഒരു ലക്ഷം മടിശ്ശീല താൻ അതിലേക്കു വിനിയോഗിക്കാമെന്നും, വിദഗ്ധശില്പികൾക്കപോലും, അതു പൂർത്തിയാക്കാൻ 200 വർഷം വേണമെന്നും.''

അങ്ങിനെ ഇന്ത്യയിലെ നഗരങ്ങൾ നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. സുൽത്താനെപ്പോലും അത്ഭുതവും മതിപ്പും ഉണ്ടാക്കിയ ഇന്ത്യൻ ശില്പവേലകൾ ഉൾക്കൊണ്ട കെട്ടിടങ്ങൾ തരിപ്പണമാക്കപ്പെടുകയും, അവയിലെ സംഖ്യാതീതങ്ങളായ സമ്പത്തു് കൊണ്ടുപോകപ്പെടുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ മഹമ്മദ് പഞ്ചാബൊഴിച്ചു്, ഇന്ത്യയിൽ മറ്റു സ്ഥലങ്ങൾ കീഴടക്കാൻ യത്നിച്ചില്ല. അയാളുടെ ആക്രമണങ്ങൾ, വാസ്തവത്തിൽ കൊള്ളകൾ ആയിരുന്നു. അന്നത്തെ ഹിന്ദുക്കൾ അവയെ പ്ലേഗുതുടങ്ങിയ മഹാമാരികളെപ്പോലെ, ഭയപ്പെടുകയും ദൈവശിക്ഷകളെന്നു വിശ്വസിക്കുകയും ചെയ്തു. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ മഹമ്മദിന്റെ ആക്രമണങ്ങൾക്കുള്ള സ്ഥാനം, നൂറ്റമ്പതു വർഷത്തിനു ശേഷമുള്ള മഹമ്മദ്ഗോറിയുടെ വിജയകരമായ ശ്രമങ്ങൾക്കു മുന്നോടിയായി നിന്നു എന്നുള്ളതു മാത്രമാണു്.

ഗസ്നിയിലെ കൊട്ടാരകവി ഹിന്ദുക്കൾ മുസ്ലീങ്ങളെ എതിർത്തതായി വിവരിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ ഒരു സന്ദർഭത്തിൽ മഹമ്മദിനു് കഠിനമായ എതിർപ്പു നേരിടേണ്ടതായും, തിടുക്കത്തിൽ വലിയ നാശനഷ്ടങ്ങളോടെ പലായനം ചെയ്യേണ്ടതായും വന്നിട്ടുണ്ടു്. ഇതു മുസ്ലീംചരിത്രകാരന്മാരും സമ്മതിച്ചിട്ടുള്ള വസ്തുതയാണു്. 1026 ജനുവരിയിൽ കത്തിയവാഡിലുള്ള സോമനാഥം എന്ന പ്രസിദ്ധ തീർത്ഥകേന്ദ്രം മഹമ്മദ് ആക്രമിച്ചു—അയാൾ സോമനാഥനഗരം പിടിച്ചടക്കുകയും, അവിടത്തെ ക്ഷേത്രം കൊള്ളയിടുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ ഔദ്യോഗികചരിത്രകാരൻ പറയുന്നതു് മഹമ്മദ് അവിടെനിന്നും ധൃതഗതിയിൽ പിരിഞ്ഞെന്നാണു്. "ആ സ്ഥലത്തുനിന്നും പിന്തിരിഞ്ഞു; കാരണം ഹിന്ദുക്കളുടെ രാജാവായ പരംദേവ (Paramdeo). എതിർക്കാൻ വരികയായിരുന്നു. തനിക്കു സിദ്ധിച്ച വിജയം നഷ്ടപ്പെടാൻ അമീർ മഹമ്മദ് ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. മഹമ്മദ് തിരിച്ചുപോയതു ശരിയായ വഴിയിലൂടെ അല്ല, ഒരു വഴികാട്ടിയുടെ സഹായത്തോടെ മറ്റൊരു വളഞ്ഞ മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ മുൾട്ടാനിലേക്കാണു്. വഴിയിൽവെച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭടന്മാർക്കു പല കഷ്ടനഷ്ടങ്ങൾ നേരിട്ടു. പലതരങ്ങളും, മുസ്ലീംസൈന്യത്തിൽ അസംഖ്യം

ങ്ങളുകളും ഉൾപ്പെട്ടു." ഇപ്രകാരമാണ് ഇതേപ്പറ്റി സുൽത്താന്റെ സ്തുതിപാഠകനായ ഇബ്നു് അൽ അതീർ വിവരിക്കുന്നതു്. മഹമ്മൂദിനെ കത്തിയവാഡിൽവെച്ചു് എതിർത്തതു് ധാറിലെ പരമാരരാജാവായ ഭോജനായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാമ്രാജ്യം അന്നു കത്തിയവാഡ് വരെ വ്യാപിച്ചിരുന്നു. മഹമ്മൂദ് ഗസ്നി സിംഹാസനത്തിൽ വന്നു് രണ്ടു വർഷത്തിനു ശേഷമാണ്—999-ൽ—ഭോജൻ രാജാവായതു്. ഒരു മഹാനായ രണാധിപൻ, അതിലും മികച്ച പണ്ഡിതൻ, കലകളുടെ രക്ഷാധികാരി ഈ നിലകളിൽ അദ്ദേഹം ഇന്ത്യയൊട്ടുക്ക പ്രശസ്തനായിരുന്നു. ഒരു ഗ്രന്ഥകർത്താവു്, സാഹിത്യത്തിന്റെ രക്ഷാധികാരി ഈ നിലകളിലുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേട്ടങ്ങൾ ഇവിടെ പറയേണ്ട കാര്യമില്ല. ഒരു രണാധിപൻ എന്ന നിലയിൽ, അദ്ദേഹം ഗുർജ്ജരസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ മഹത്വം പുനഃസ്ഥാപിച്ചു. മഹമ്മൂദ് ഗംഗാതടം കൊള്ളയടിച്ചപ്പോൾ ഭോജൻ മദ്ധ്യേന്ത്യയിലും ഗുജറാത്തിലും കത്തിയവാഡിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആധിപത്യമുറപ്പിക്കുകയായിരുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള മഹാനായ രണാധികാരിയെയാണ്, സോമനാഥം കൊള്ളമൂലം മഹമ്മൂദ് വെല്ലുവിളിച്ചതു്. ഭോജൻ കത്തിയവാഡിലേക്കു തന്റെ സൈന്യത്തെ നയിക്കയും, മഹമ്മൂദിനു് പിൻവാങ്ങാനുള്ള വഴി അടയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. ഇബ്നു്-അൽ-അതീർ (Ibn-ul-Athir)ന്റെ വാചകത്തിൽ ഗസ്നി സുൽത്താൻ തിടുക്കത്തിൽ വെള്ളമില്ലാത്ത സ്ഥലങ്ങളിൽക്കൂടി പലായനം ചെയ്യുകയും "അവസാനം പല വൈഷമ്യങ്ങളും ദുരിതങ്ങളും അനുഭവം ചെയ്തശേഷം" നാട്ടിൽ രക്ഷപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഇരുസൈന്യങ്ങളും തമ്മിൽ യുദ്ധം നടന്നതായി മുസ്ലിം ചരിത്രകാരന്മാർ പറയുന്നില്ല. എന്നാൽ 'ഉദയപുരം പ്രശസ്തി'യിൽ, ഭോജൻ തുർക്കികളെ തോല്പിച്ചതായി അവകാശപ്പെടുന്നു—തന്റെ "വമ്പിച്ച വിജയം കെട്ടുകഥയെന്നുള്ള" ഭീതി ഒന്നുകൊണ്ടു മാത്രം മഹമ്മൂദ് ജലശൂന്യമായ മണലാരണ്യം വഴി തിരിച്ചുപോകുമെന്നു വിശ്വസിക്കുക വിഷമമാണ്. മഹമ്മൂദിനു തിരിച്ചുപോകുന്നതിൽ എതിർപ്പു നേരിടേണ്ടിവരികയോ, പരാജയം സംഭവിക്കുകയോ ചെയ്യുന്നില്ലെങ്കിൽ മാനംരക്ഷയോടുകൂടി പലായനം ചെയ്തിരിക്കാനാണ് ഇട.

മഹമ്മൂദിന്റെ പിൻഗാമികൾ ഇന്ത്യയിലെ അവരുടെ പ്രവിശ്യയിൽ, അധികാരം പുലർത്തി. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ 'മസൂദിന്റെ കാലത്തു്', 'തിലകൻ' എന്ന ഒരു ഹിന്ദു സൈന്യാധിപനെയാണു്, പഞ്ചാബിൽ സുൽത്താനെ എതിർത്ത മുസ്ലിം ഗവർണ്ണർമാരെ അമർച്ചചെയ്യാനും സമാധാനം പാലിക്കാനും ചുമതലപ്പെടുത്തിയതു് എന്നകാര്യം ഓർമ്മിക്കത്തക്കതാണ്.

ഗസ്നി മഹമ്മൂദിന്റെ മരണംമുതല്ക്കു്, മഹമ്മൂദ് ഗോറിയുടെ 1191-ലെ ആക്രമണംവരെ അതായതു് നൂറ്റമ്പതു വർഷത്തോളം, പഞ്ചാബൊഴിച്ചാൽ, മുസ്ലീം ആക്രമണത്തിൽനിന്നും ഇന്ത്യ സ്വതന്ത്രയാ

യിരുന്നു. സിർഹിന്ദും (Sirhind) പഞ്ചാബും ഒരു വിദേശശക്തിക്കധീനപ്പെട്ടതിൽനിന്നും ഗംഗാതടത്തിനു നേരിടാവുന്ന വിപത്ത് അന്നത്തെ ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാർ വേണ്ടത്ര മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. വിദേശികളെ ഉൾക്കൊള്ളുന്നതിന് കരുത്തുള്ള ശക്തങ്ങളായ രാഷ്ട്രങ്ങൾ അന്ന് ഉണ്ടായിരുന്നു. ഗുർജ്ജരസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ പ്രതാപം ജയസിംഹസിദ്ധരാജൻ പുനഃസ്ഥാപിച്ചു. ഗുർജ്ജര രാജാക്കന്മാരുമായി സഖ്യം ചെയ്തിരുന്ന സുശക്തരായ ചാഹമാനന്മാരായിരുന്നു. (Chahamana) ഗുർജ്ജരസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ഉത്തരഭാഗത്തുള്ള ശാകംഭരി (Sambhar) ഭരിച്ചുവന്നത്. ഈ രാജവംശത്തിലെ നടുക്കറിയപ്പെടുന്ന ആദ്യത്തെ രാജാവായ വിശാലദേവചൗഹാൻ, സംഭാറിൽ ആധിപത്യം സ്ഥാപിക്കയും, രാജ്യാതിർത്തി പഞ്ചാബുവരെ വ്യാപിപ്പിയ്ക്കയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേട്ടങ്ങളെക്കുറിച്ച് നമുക്ക് ഡൽഹിയിലെ അശോകസ്തംഭത്തിൽ അദ്ദേഹംതന്നെ രേഖപ്പെടുത്തിയ വിവരങ്ങളിൽനിന്നും മനസ്സിലാക്കാം. വിശാലദേവന്റെ പുത്രനായ സോമേശ്വരൻ സിദ്ധരാജനുമായുള്ള ഉടമ്പടിമൂലം ഉത്തരഭാഗത്തു തന്റെ ശക്തി വർദ്ധിപ്പിച്ചു. ഡൽഹിയിലെ രാജാക്കന്മാരുടെ മേലും, വടക്കൻപ്രദേശങ്ങളിലും അദ്ദേഹം ഒരു സമ്രാട്ടെപ്പോലെതന്നെ മേൽക്കോയ്മ വഹിച്ചു. ചൗഹാന്മാരുടെ ശക്തി ഉച്ചനിലയിലെത്തിയത്, സോമേശ്വരന്റെ പുത്രനായ പൃഥ്വിരാജന്റെ കാലത്താണ്. ധീരനും, സാഹസികനും ആയ പൃഥ്വിരാജൻ പല വീരപ്രവൃത്തികളും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ദൃഢവ്രതനായ ഒരു ശത്രുവിന്റെ നേർക്ക്, രാജ്യത്തെ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിന് അദ്ദേഹം വേണ്ടത്ര വൈഭവം കാണിച്ചില്ല.

അജ്മീറിലെ ചൗഹാൻരാജാവു കഴിഞ്ഞാൽ ഉത്തരേന്ത്യയിലെ ഏറ്റവും പ്രസിദ്ധനായ രാജാവ് കനൗജിലെ ജയചന്ദ്രനായിരുന്നു. സാമ്രാജ്യതലസ്ഥാനാധിപതി, ഗംഗാതടത്തിന്റെ അധിപൻ ഈ നിലകളിൽ, അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്ന പ്രാമാണ്യം നിസ്തുല്യമായിരുന്നു. ഹിന്ദുസ്ഥാനിലെ രാജാക്കന്മാർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രാഭവം അംഗീകരിച്ചിരുന്നു. പുറമെനിന്നുള്ള ഒരു നിരീക്ഷകന്, പഞ്ചാബിൽനിന്നുള്ള മുസ്ലീങ്ങളുടെ ആക്രമണം അഭിമുഖീകരിക്കാൻ ഇന്ത്യ ദുർബ്ബലയായിരുന്നതായി തോന്നുകയില്ല.

1186-ൽ ഗോറിലെ മഹമ്മദ്, സാബുക്തിജിന്റെ വംശത്തെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടരാക്കി. പഞ്ചാബിൽ സമാധാനം പുനഃസ്ഥാപിച്ചശേഷം, 1191-ൽ അദ്ദേഹം ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു കടക്കുകയും, പൃഥ്വിരാജന്റെ സൈന്യവുമായി ഏറ്റുമുട്ടുകയും ചെയ്തു. യുദ്ധത്തിൽ മുസ്ലീംസൈന്യം പരാജിതമായി. ജീവരക്ഷാർത്ഥം മഹമ്മദിനു പലായനം ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം അടുത്തവർഷം, കൂടുതൽ സംഘടിതവും സുശക്തവുമായ ഒരു സൈന്യത്തോടുകൂടി വീണ്ടും ഇന്ത്യയെ ആക്രമിച്ചു. ഇത്തവണ പൃഥ്വിരാജനാണ് പരാജയം പറ്റിയത്. ഹിന്ദുസൈന്യത്തിന്റെ

അണിനിരന്നു. മഹമ്മദ്, പൃഥ്വിരാജനെ തടവുകാരനാക്കുകയും വധിക്കുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തെ സഹായിക്കാൻ വന്ന രജപുത്രസൈന്യവും ചിന്നഭിന്നമായി. സുൽത്താൻ അനന്തരം ആജ്മീർ അധീനമാക്കി. പിന്നീട്ട് അദ്ദേഹം അവിടം പൃഥ്വിരാജന്റെ ഒരു മകനു വിട്ടുകൊടുക്കയും, അയാൾ സുൽത്താന്റെ കോയ്മ സമ്മതിച്ചു ഭരിക്കയും ചെയ്തു.

ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ ഈ വിജയത്തിനുശേഷം, ഗംഗാതടം കീഴടക്കിയ കഥ, ഏതാനും വാചകങ്ങളിൽ സംഗ്രഹിക്കാം. സുൽത്താൻ പോയപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗവർണ്ണറായി നിയമിച്ച കുത്ബുദീൻ ഐബക്ക്, ദൽഹി പിടിച്ചെടുക്കുകയും അത് അയാളുടെ തലസ്ഥാനമാക്കുകയും ചെയ്തു. ഒരു പ്രാദേശികരാജാവിനാൽ 993 എ. ഡി. യിൽ സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ട ദില്ലി ഒരു ചെറിയ പ്രാദേശികനഗരമായിരുന്നു. കുത്ബുദീൻ, അയാളുടെ തലസ്ഥാനമാക്കിയതോടെ, അവിടം ഭാവിയിലെ മുസ്ലീം അധികാരത്തിന്റെ ആസ്ഥാനമായി. 1194-ൽ സുൽത്താൻ ജയചന്ദ്രനെ തോൽപ്പിക്കയും, കനൗജ് കീഴടക്കയും ചെയ്തു. ഈ വിജയത്തിന്റെ ഫലമായി മീററ്റു മുതൽ ബനാറസ് വരെയുള്ള സമ്പൽസമൃദ്ധമായ സമതലം ഗോറിരാജാവിന്റെ കീഴിലായി. ഹിന്ദുസ്ഥാനിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ശക്തി സ്ഥാപിച്ചതോടെ, മറ്റു രാജ്യങ്ങൾ കീഴടക്കുകയെന്നത് ലഘുവായ ഒരു കാര്യമായി ഭവിച്ചു. ഒരു ചെറുസൈന്യത്തോടുകൂടി ഭക്തിയാർഖിൽജി ബിഹാർ കീഴടക്കി. അയാളുടെ നേട്ടങ്ങളിൽപ്പെടുന്നതാണ്, നളന്ദാസർവ്വകലാശാലയുടെയും, ശതാബ്ദങ്ങളായി അവിടെ സമ്പാദിച്ചുവെച്ച ഗ്രന്ഥപ്പുരയുടെയും നിശ്ശേഷം നശിപ്പിക്കൽ!! (1197). രണ്ടു വർഷത്തിനുശേഷം ഭക്തിയാർ ബംഗാൾ കീഴടക്കി. ഒരു കവിയും പ്രശസ്തപണ്ഡിതനുമായ ബംഗാളത്തെ രാജാവായ ലക്ഷ്മണസേനൻ, ഭക്തിയാറുടെ വരവിനെപ്പറ്റി കേട്ടപ്പോൾത്തന്നെ ഒളിച്ചോടി രക്ഷപ്പെട്ടു. 1202-ൽ കുത്ബുദീൻതന്നെ, ബുന്ദേൽഖണ്ഡിലെ ചന്ദേല രാജാവിനേയും കീഴടക്കി. ഇങ്ങനെ അഞ്ചുവർഷത്തിനുള്ളിൽ, മഹമ്മദ്ഗോറി, തന്റെ ഗവർണ്ണറായ കുത്ബുദീൻ മുഖാന്തരം, പഞ്ചാബ്, ഗംഗാസമതലം, ബംഗാൾ ഇവ ഉൾക്കൊണ്ട ഒരു സാമ്രാജ്യം ഇന്ത്യയിൽ സ്ഥാപിച്ചു. 1206-ൽ മഹമ്മദ് ചരമംപ്രാപിച്ചു.

തുർക്കി അമീറന്മാർ, അപ്പോൾ, കുത്ബുദീനെ സുൽത്താനായി തെരഞ്ഞെടുത്തു. ചരിത്രത്തിൽ, 'അടിമവംശം', എന്ന് അനുചിതമായി വിളിച്ചുവരുന്ന രാജവംശത്തിലെ ആദ്യത്തെ രാജാവ് അദ്ദേഹമാണ്. ദില്ലിയിലെ ആദ്യത്തെ ചില സുൽത്താന്മാരെ അമീറന്മാരും സേനാനായകന്മാരാണ് തെരഞ്ഞെടുത്തത്. രാജധാനിയിലും, ഗവൺമെന്റിലും സൈന്യത്തിലും പ്രധാന ഉദ്യോഗങ്ങൾ വഹിച്ചുപോന്നത് രാജാവിന്റെ അടിമകളായിരുന്നു. അതിനാൽ, തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട രാജാക്കന്മാർ മിക്കപ്പോഴും അടിമകളായി ജീവിതം തുടങ്ങിയവരത്രേ. ചെറുപ്പത്തിൽ, കുത്ബുദീനുതന്നെ, അടിമയായി വാങ്ങിയതാണ്. ഇന്ത്യയിലെ

പ്രധാന രാജ്യങ്ങൾ കീഴടക്കിയതിന്നുത്തരവാദിയായ അദ്ദേഹം, സുൽത്താനായശേഷം, സാമ്രാജ്യം സംഘടിപ്പിക്കയും, അതിന് ഉറച്ച ഒരു അടിസ്ഥാനമിടുകയും ചെയ്തു.

കുത്ബുദ്ദീന്റെ മരണംമുതൽക്ക് (1210), ബാബർ ദില്ലി കീഴടക്കിയതുവരെ(1526)യുള്ള ദില്ലിസുൽത്താന്മാരുടെ വംശചരിത്രം, നീരസജനകമാണ്. സിംഹാസനാരോഹണമത്സരങ്ങൾ, പ്രഭുക്കന്മാരുടെയും പ്രമാണികളുടെയും കൂട്ടക്കൊല, അപ്പുറം ചില സമർത്ഥന്മാരായ സുൽത്താന്മാർക്ക് മുമ്പും പിമ്പും ഉണ്ടായിരുന്ന ദുർബ്ബലന്മാരുടെയും സുഖലോലുപന്മാരുടെയും ഭരണം ഇങ്ങനെ പോകുന്നു, ആ നീണ്ട കഥ. കുത്ബുദ്ദീനു ശേഷം, അടിമവംശത്തിൽ അസാമാന്യസാമർത്ഥ്യം പ്രകടിപ്പിച്ച രണ്ടു രാജാക്കന്മാരുണ്ടായി. ഇൽത്തുമിഷും, ബാൽബനും. ഇൽത്തുമിഷ്, മദ്ധ്യേന്ത്യയിലുള്ള ഉജ്ജയിനിവരെ മുസ്ലീംശക്തി പരത്തുകയും, ദില്ലിയിലെ അധികാരം അംഗീകരിക്കാതെ, ഉദ്ധതമായി കലാപം അഴിച്ചുവിട്ട ബംഗാളിലെ ഖിൽജിമാലിക്കുമാരെ വരുതിയിൽ വരുത്തുകയും ഉണ്ടായി. കുത്ബ്മിനാർ അദ്ദേഹം പണിചെയ്തതായി വിചാരിക്കപ്പെടുന്നു. അത്ഭുതചരിതയായ റസിയാബീഗം, അടിമവംശത്തിലെ പ്രസിദ്ധരാജ്ഞിയാണ്. അവർക്കുണ്ടായിരുന്ന ഒരേ ഒരു കുറവ്, അവർ സ്ത്രീയായി പിറന്നതാണെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. ഇവരെ ഒഴിവാക്കിയാൽ കുത്ബുദ്ദീന്റെ പിൻഗാമികൾ ദുർബ്ബലരായിരുന്നു. 1266-ൽ അമീറന്മാർ, ഒരു യോദ്ധാവായ ബാൽബനെ സുൽത്താനാക്കി അവരോധിച്ചു. ബംഗാളിലെ ഖിൽജിമാരുടെ കലാപം ഒതുക്കുന്നതിനും, സമാധാനം പുനഃസ്ഥാപിക്കുന്നതിനും അദ്ദേഹത്തിനു കഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ സുൽത്താൻഭരണത്തിന് ആക്രമണപ്രവണത കുറഞ്ഞു; ഇൽത്തുമിഷിനുശേഷം, പുതുതായി ഒരു രാജ്യവും പിടിച്ചടക്കുകയുണ്ടായില്ല. ബാൽബന്റെ പിൻഗാമികൾക്ക് സാമ്രാജ്യത്തിലെ പ്രവിശ്യകൾ തങ്ങളുടെ അധികാരത്തിൻ കീഴിൽ നിർത്തുന്നതിനു കഴിഞ്ഞില്ല. വളരെ വിഷമിച്ചു കീഴടക്കിയ ബുന്ദേൽഖണ്ഡിലെയും മദ്ധ്യേന്ത്യയിലെയും ഹിന്ദുക്കൾ വീണ്ടും സ്വാതന്ത്ര്യം പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തു.

പുതിയതും ഊർജ്ജസ്വലവും ആയ ഒരു രാജവംശം അനന്തരം അധികാരത്തിലെത്തി. ഖിൽജിരാജവംശത്തിൽ ഒരു അസാമാന്യനായ രാജാവുണ്ടായിരുന്നു—അലാവുദ്ദീൻ. അയാൾ ഒരു വലിയ അഹങ്കാരനായിരുന്നെങ്കിലും, മുസ്ലീംശക്തി തെന്നിന്ത്യയുടെ അറ്റംവരെയെത്തിച്ചു. ചരിത്രപ്രസിദ്ധങ്ങളായ ദേവഗിരിയിലെ യാദവന്മാരെയും, ഗുജറാത്തിലെ ചാലൂക്യന്മാരെയും അയാൾ അടിപ്പെടുത്തി. അദ്ദേഹത്തിനു നേരിടേണ്ടിവന്ന പ്രധാനമായ എതിർപ്പ് റന്തംഭോറിലെ റാണാമാരിൽനിന്നായിരുന്നു. റാണാഹമ്മീറിന്റെ കീഴിൽ ഹിന്ദുക്കൾ അലാവുദ്ദീനെ എതിർത്തു. റാണാമാരുടെ ഈ എതിർപ്പ്, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ മുഗൾകാലംവരെ കാണാം. അനന്തരകാലത്ത് അവർ തങ്ങളുടെ പാരമ്പര്യം

ശിവജിയിൽ സമർപ്പിച്ചു. എന്തെന്നാൽ മീവാറിലെ രാജാക്കന്മാരിൽ നിന്നത്രെ ശിവാജി തന്റെ പിൻതുടർച്ച അവകാശപ്പെട്ടതു്. ഹമ്മീര മഹാകാവ്യത്തിൽനിന്നും, മീവാറിലെ രാജാക്കന്മാർ ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ സംരക്ഷകരായിരുന്നതായി കാണാം. റാണാമാരുമായുള്ള യുദ്ധത്തിൽ വിജയംവരിച്ചതു് അലാവുദീൻ ആയിരുന്നു. അയാൾ റന്താംഭൂരും ചിറ്റൂർ കോട്ടയും കീഴടക്കി. എന്നാൽ മീവാർ കീഴടക്കുകയുണ്ടായില്ല. അലാവുദിന്നു് അന്യത്ര ദൃഷ്ടിപതിപ്പിക്കേണ്ടതായിവന്നു.

ഡക്കാൻസുൽത്താന്റെ സേനാനായകനായ മാലിക്ക്കാഫർ കൊള്ളയിടുകയും രാമേശ്വരംവരെ അയാൾ ദണ്ഡയാത്ര നടത്തുകയും ഉണ്ടായി. ഒരു സ്വതന്ത്രമായ സൈനികരാഷ്ട്രം, ഉത്തരേന്ത്യയിലുണ്ടായിരുന്ന എന്നും മിന്നൽക്കണക്കെ പ്രാചീനരാജവംശങ്ങളെ പിഴുതെറിയാൻ കഴിഞ്ഞു് അതിനുണ്ടെന്നുള്ള ബോധം, തെന്നിന്ത്യയിലെ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ഉളവായി. അതു് രാഷ്ട്രീയപുനസ്സംഘടനയ്ക്കു് കളമൊരുക്കിയതായി കാണാം. ഇരുപത്തഞ്ചു വർഷത്തിനുള്ളിൽതന്നെ വടക്കുനിന്നുള്ള ആക്രമണങ്ങളെ ചെറുക്കാൻ കരുത്തുള്ള ഒരു രാജ്യം അവിടെ ഉദ്ഭവിച്ചു. എന്നാൽ ഗുജറാത്തിലെ സ്ഥിതി നേരെ മറിച്ചായിരുന്നു. നാനൂറുവർഷങ്ങൾക്കുമുൻപ് ഇസ്ലാമിന്റെ ആക്രമണത്തെ വിജയപൂർവ്വം ചെറുത്ത ആ രാജ്യം അലാവുദീന്റെ സേനാനികൾക്കു് അതിവേഗം ഇരയായി. പിന്നീടു് ഗുജറാത്ത് ആധിപത്യത്തിൽ വന്നില്ല. എങ്കിലും നീണ്ട ശതാബ്ദക്കാലത്തെ അസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെ ഫലമായി, സുൽത്താൻമാരുടെകീഴിൽ ഗുജറാത്തിൽ ദേശീയത്വം വികസിച്ചതായി കാണാം.

ഖിൽജിവംശത്തിലും, അലാവുദീനുശേഷം, ആഭ്യന്തരസമരങ്ങളും അന്തഃഛിദ്രങ്ങളുമുണ്ടായി. വിജയിയായ കക്ഷി, മുൻവംശത്തിലെ അംഗങ്ങളേയും, പ്രമാണികളേയും വധിച്ചു. ഗൂഢാലോചനകളും, കലഹങ്ങളും തലപൊക്കി. അകലെക്കിടന്ന പ്രവിശ്യകൾ സ്വതന്ത്രങ്ങളായി. രാജധാനിതന്നെ നാണംകെട്ട പേക്കൂത്തുകളുടെ കേളീരംഗമായി. കുത്ബുദ്ദീൻ മുബാറക്ക് എന്ന സുൽത്താൻ പലപ്പോഴും "സ്ത്രീവേഷമണിഞ്ഞു്, ശരീരം അലങ്കരിച്ചു് നഗരത്തിൽ കലാകാരന്മാരുടെകൂടെ സഞ്ചരിക്കുകയും പ്രഭുമന്ദിരങ്ങളിൽ നൃത്തമാടുകയും ചെയ്തതായി" പറയപ്പെടുന്നു. ഇതിന്റെ എല്ലാം ഫലമായി മറ്റൊരു രാജവംശം അധികാരത്തിൽവന്നു—ഒരു വർഷത്തിനിടയ്ക്കുള്ള മൂന്നാമത്തെ രാജവംശം. ഗിയാസുദ്ദീൻ തുഗ്ലക്കിനു് (1320—'25) ചില പ്രവിശ്യകളിൽ സമാധാനം സ്ഥാപിക്കാൻ സാധിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമിയായ മുഹമ്മദ് തുഗ്ലക്കിന്റെ രാജധാനിയിൽ കുറേക്കാലം, സുപ്രസിദ്ധസഞ്ചാരിയായ ഇബിൻ ബതൂത, താമസിക്കുകയുണ്ടായി. (ചരിത്രത്തിലെ ഒരു അത്ഭുതവ്യക്തിയാണു് ഇബിൻ). മുഹമ്മദിന്റെ പദ്ധതികൾ കടലാസ്സിൽ എല്ലാം ശരിയാണു്: എന്നാൽ, അവ പ്രായോഗികമാക്കിയപ്പോൾ അവ ഗുരുതരങ്ങളായ ദുരിതങ്ങൾക്കും കഷ്ടനഷ്ടങ്ങൾക്കും ഇടയാക്കി. സാ

ഥാന്യം വിപുലവും, സുരക്ഷിതവുമായ ഒരു സാമ്രാജ്യമാണ് സിംഹാസനാരോഹണസമയത്തു് അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നതു്; എന്നാൽ ഒരന്ത്യത്തിൽ അതു തകർന്നു തരിപ്പണമായി. ഈ നാശത്തിനു ഉത്തരവാദി സുൽത്താനല്ലെന്നും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പദ്ധതികൾ ഒന്നാംതരമായിരുന്നു എന്നും വാദിക്കുന്നതിലർത്ഥമില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു പരിഷ്കാരം നാണയങ്ങൾക്കു പകരം, മുദ്രയടിച്ച തുകൽക്കഷണങ്ങൾ നടപ്പാക്കിയതാണ്. ഇന്നു് കറൻസിനോട്ടിന്റെ രൂപത്തിൽ ആ ആശയം കച്ചവടം, വ്യവസായം, ബാങ്കിംഗ് മുതലായ മണ്ഡലങ്ങളിലെല്ലാം ലോകമൊട്ടുക്കു വ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. എന്നാൽ സുൽത്താന്റെ പരിഷ്കാരം, രാജ്യത്തെ ഖജനാവിനെ പാപ്പരാക്കി. സുൽത്താന്റെ മറ്റൊരു പദ്ധതി, തലസ്ഥാനം ദൗലത്താബാദി (പഴയ ദേവഗിരി)ലേയ്ക്കു നീക്കംചെയ്യലത്രേ. ഈ ആവശ്യത്തിലേയ്ക്കു് അദ്ദേഹം ഒരു പുതിയ റോഡുവെട്ടിക്കുകയും, ഡൽഹിയിൽനിന്നും പോകുന്ന ജനങ്ങൾക്കു വഴിക്കു സൗജന്യമായ ആഹാരത്തിനും താമസത്തിനും സൗകര്യം ചെയ്യുകയും ഉണ്ടായി. എന്നാൽ ദില്ലിയിൽനിന്നു സകലരും—പുരുഷന്മാരും സ്ത്രീകളും കുട്ടികളും—മാറാൻ അദ്ദേഹം നിർബ്ബന്ധിച്ചു. ഇബിൻ ബത്തൂത്ത പറയുന്നതു്, സുൽത്താൻ ദില്ലിയിൽ വല്ലവരും ഒളിച്ചുതാമസിച്ചുവോ എന്നറിയാൻ ഒരു അന്വേഷണംപോലും നടത്തിയെന്നാണ്. അതിന്റെ ഫലമായി രണ്ടുപേരെ പിടികിട്ടി. ഒരു കുരുടനേയും ഒരു മുടന്തനേയും. ഈ കഥ അതിശയോക്തിപരമാണെങ്കിലും, ഇതു ശരിയല്ലെങ്കിലും, മഹമ്മദ് ഉഗ്ലക്കിന്റെ തലതിരിഞ്ഞ സ്വേച്ഛാധിപത്യം ഇതു തെളിയിക്കുന്നു.

മഹമ്മദിന്റെ ഭരണം, അവശേഷിച്ചിരുന്ന ഹിന്ദുരാജ്യങ്ങൾക്ക് സംഘടിക്കുന്നതിനവസരംകൊടുത്തു എന്ന നിലയിൽ പ്രധാനമാണ്. മീവാർ, ചിറ്റൂരും മറ്റും തിരിച്ചുപിടിച്ചു. സമർത്ഥരായ റാണാമാർ, രാജപുത്താനയിൽ വീണ്ടും സുശക്തരായിത്തീർന്നു. 1338-ൽ വിജയനഗരം, തുംഗഭദ്രാനദീതീരത്തു് സ്ഥാപിതമായി. സുശക്തമായ ഈ സാമ്രാജ്യം, തെന്നിന്ത്യയിലെ ഹിന്ദുക്കളെ സംയോജിപ്പിച്ചു്, സംഘടിപ്പിച്ചു. മറ്റു സ്ഥലങ്ങളിലും ഹിന്ദുക്കളുടെ ശക്തി വളർന്നു. ഒരുപ്രകാരത്തിൽ, നോക്കിയാൽ, മഹമ്മദ് ഉഗ്ലക്കിന്റെ ദുർഭരണം ഹൈന്ദവഭാരതത്തിന്റെ പുനർജ്ജനനത്തിനും, പരാജയത്തിന്റെ ചാമ്പലിൽനിന്നു്, ഹിന്ദുസ്ഥാനം വീണ്ടും ഒരു രാഷ്ട്രീയശക്തിയായി ഉയരുന്നതിനും ഇടംകൊടുത്തു.

ഉഗ്ലക്കിന്റെ ദുരുപദിഷ്ടനയം സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ദൂരസ്ഥമായ ഭാഗങ്ങളെയും കുഴപ്പത്തിലാക്കി. ദില്ലിയെ ഒരിക്കലും ശരിക്കനുസരിക്കാതെ നിന്ന ബംഗാൾ സ്വതന്ത്രമായി (1336). മഹാരാഷ്ട്രദേശത്തു്, ഒരു പുതിയ സ്വതന്ത്രരാജ്യം ഹസ്സൻഗംഗു സ്ഥാപിച്ചു. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ ബാഹ്മനിരാജ്യം എന്ന പേരിൽ പ്രസിദ്ധിസമ്പാദിച്ചതു് ഈ രാജവംശമത്രേ. ഗുജറാത്തും സാമ്രാജ്യബന്ധത്തിൽനിന്നകന്നു. സാമ്രാ

ജ്യാധികാരം, അതിന്റെ സ്വന്തമെന്നു പറയപ്പെടാവുന്ന ഗംഗാതടങ്ങളിൽപ്പോലും ഉലയാൻതുടങ്ങി.

മുഹമ്മദിന്റെ പിൻഗാമിയായ ഫിറോസ്, ദുർബ്ബലനും, ദൃഢനിശ്ചയമില്ലാത്തവനും, മതഭ്രാന്തനും ആയിരുന്നു. സമരത്തിൽ അദ്ദേഹം താല്പര്യം കാണിച്ചില്ല. എങ്കിലും ഷെർഷായ്ക്കു മുൻപ് ജനോപകാരപ്രദമായ പൊതുമരാമത്തിൽ ശ്രദ്ധിച്ച ഏക മുസ്ലീം രാജാവ് എന്ന നിലയിൽ അദ്ദേഹം സ്മരണാർഹനാണ്. പല ജലസേചനപദ്ധതികളും അദ്ദേഹം നടപ്പിലാക്കി. ഗാഗ്ഗർ(Ghaggar), യമുന ഈ നദികളിലെ വെള്ളം സംഭരിച്ച് കൃഷിക്കുപയോഗയോഗ്യമാക്കി; പഞ്ചാബിലെ വമ്പിച്ച ജലസേചനപ്പണികളുടെ തുടക്കമിട്ടതായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പദ്ധതികൾ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ വഴിക്കുള്ള നേട്ടം മറക്കാൻവയ്യാത്തതത്രെ. അത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദീർഘദൃഷ്ടിയെയും ഔദാര്യമനഃസ്ഥിതിയെയും പ്രതിനിധാനം ചെയ്യുന്നു. എന്നാൽ ഫിറോസിന്റെ ഭരണം ദുർബ്ബലമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമികളുടെ കാലത്ത് ഡൽഹിയിലെ സുൽത്താൻഭരണം ക്രമേണ തകരാൻ തുടങ്ങി. ജോൺപൂരിൽ സ്ഥാപിതമായ പുതിയതും സുശക്തവുമായ രാജ്യം, ബീഹാറിൽ അധികാരം സ്ഥാപിച്ചു. മാൾവായിൽ, ഒരു ഖിൽജിഅമീർ പുതിയൊരു വംശം സ്ഥാപിച്ചു. അതുവരെ, സാമ്രാജ്യത്തിനോടു വിധേയത്വം കാണിച്ചുവന്ന ഗുജറാത്തും സ്വാതന്ത്ര്യം പ്രഖ്യാപിച്ചു. ആ ശതാബ്ദത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ, ഡൽഹിയിലെ സുൽത്താൻഭരണത്തിന്റെ അതിർത്തി പഞ്ചാബിലും, തലസ്ഥാനത്തോടു സമീപസ്ഥമായ സ്ഥലങ്ങളിലുമായി ചുരുങ്ങി. 1398-ൽ തൈമൂർ സിന്ധുനദി തരണം ചെയ്ത്, ദില്ലിയുടെ ഗോപുരംവരെ വന്നപ്പോൾ മാത്രമേ, അയാൾക്ക് കാര്യമായ എതിർപ്പ് നേരിടേണ്ടിവന്നുള്ളു. കോട്ടപ്പുറത്തുവെച്ച് നടന്ന യുദ്ധത്തിനുശേഷം, തൈമൂർ ദില്ലി അധീനപ്പെടുത്തുകയും അസാമാന്യമായ ക്രൂരതയോടെ തന്റെ ഭടന്മാർക്ക് നഗരം കൊള്ള ചെയ്യുന്നതിനും, അസംഖ്യം നഗരവാസികളെ കൂട്ടക്കൊല ചെയ്യുന്നതിനും അനുവാദം നൽകുകയും ചെയ്തു.

തൈമൂറിന്റെ ആക്രമണം, ഡെൽഹിയിലെ സുൽത്താൻഭരണത്തിന് ഒരു വലിയ ആഘാതമായിരുന്നു. ഇരുനൂറുവർഷത്തോളം, സാമ്രാജ്യതലസ്ഥാനപദവി അലങ്കരിച്ചശേഷം, ഡെൽഹി ഒരു പ്രവിശ്യാതലസ്ഥാനമായിത്തീർന്നു. ഡെൽഹി ഭരിച്ച സെയിദ്, ലോദി ഈ വംശങ്ങൾ വാസ്തവത്തിൽ സാമ്രാജ്യാധികാരം നടത്തിയിരുന്നില്ല. ലോദി വംശം, സിക്കന്ദർ എന്ന ഒരു മഹാനെ സംഭാവന ചെയ്തു. അദ്ദേഹമാണ് ആഗ്രാനഗരം സ്ഥാപിച്ചത്. പിന്നീട് നൂറിലേറെ വർഷത്തോളം ആ നഗരം ദില്ലിയേക്കാൾ പ്രാധാന്യം വഹിച്ചു. സിക്കന്ദർ തന്റെ ഭരണകാലം പ്രധാനമായി ചെലവഴിച്ചത്, വിപ്ലവകാരികളായ പ്രഭുക്കന്മാരെ അമർച്ച ചെയ്യുന്നതിലായിരുന്നു. എന്നാൽ പുനരുജ്ജീവിപ്പി

കാനാവാത്തവണ്ണം സാമ്രാജ്യം തകർന്നുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. തന്മൂലം ഡൽഹിയുടെ സാമ്രാജ്യപുനഃസ്ഥാപനം അശക്യമായി ഭവിച്ചു. അതിനാൽ തൈമൂറിന്റെ പിൻമുറക്കാരനായ ബാബർ ഇന്ത്യ ആക്രമിച്ചപ്പോൾ (1525), ഡൽഹിയിലെ അഫ്ഗൻ രാജാവിന് അദ്ദേഹത്തെ ശരിയായി എതിർത്തുനില്ക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. മുഗൾആക്രമണകാരികൾക്ക് നേരിടേണ്ടിവന്ന യഥാർത്ഥമായ എതിർപ്പ്, മഹമൂദ് തുഗ്ലക്കിന്റെ ദുർഭരണംമൂലം നൂറ്റമ്പതോളം വർഷമായി വളർന്നുവന്ന രജപുത്രശക്തിയുടേതാണ്. ഗുജറാത്തിനും ഡൽഹിക്കുമിടയ്ക്കുള്ള വിസ്തൃതമായ പ്രദേശം രജപുത്രർക്കധീനമായിരുന്നു.

തുർക്കികളുടെ അധികാരം തുഗ്ലക്ക് രാജാക്കന്മാരുടെ കാലത്ത് അധഃപതിച്ചശേഷം, ഇന്ത്യയിലെ മുസ്ലിംരാജവംശങ്ങളൊന്നും ഡൽഹിയിൽ ഒതുങ്ങുന്നില്ലായിരുന്നു. മുസ്ലിംസംസ്കാരത്തിന്റെ പ്രതിനിധികൾ, ദുർബ്ബലരും ദുർവൃത്തരും ആയ ഫിറോസ് തുഗ്ലക്കിന്റെ പിൻഗാമികളല്ല; പ്രത്യുത ബംഗാൾ, ജൗൻപൂർ, ഗുജറാത്ത്, മാൾവാ ഈ സംസ്ഥാനങ്ങളിലെ സുൽത്താന്മാരായിരുന്നു. അവരുടെ രാജധാനികളിൽ, 15-ാം നൂറ്റാണ്ടിലെ ഇന്ത്യൻഇസ്ലാമിന്റെ സ്വഭാവവിശേഷങ്ങൾ കാണാം. സംസ്കാരസങ്കലനം അടിയിൽ നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഡൽഹിസുൽത്താനേറ്റ് (സുൽത്താൻഭരണം), തുർക്കികളായ അമീറന്മാരുടെയും, അതിർത്തി കടന്നു പുതുതായി വന്നവരുടെയും നിയന്ത്രണത്തിലായിരുന്നു. തന്മൂലം അതിന്റെ വൈദേശികസ്വഭാവം നിലനിന്നു. എന്നാൽ ബംഗാളിലും, ജൗൻപൂരിലും, ഗുജറാത്തിലും, അതിൽ അല്പം കുറഞ്ഞ്, മാൾവായിലും പുതിയ പ്രവണതകൾ ഉണ്ടായി. പില്ക്കാലത്ത് മുഗൾവംശക്കാരുടെ കാലത്ത്, അത് പൂർണ്ണതയിലെത്തി.

ഗുജറാത്ത്, അലാവുദ്ദിൻഖിൽജി 1297-ൽ കീഴടക്കിയിരുന്നു. നൂറുവർഷത്തെ പരാധീനതയ്ക്കുശേഷം, 1401-ൽ സാഫർഖാൻ, ഷാ എന്ന സ്ഥാനം സ്വീകരിക്കുകയും, സ്വാതന്ത്ര്യം പ്രഖ്യാപിക്കയും ചെയ്തു. അടുത്ത ഒന്നരനൂറ്റാണ്ടുകാലം ഗുജറാത്ത്, ഇന്ത്യയിലെ ഒരു പ്രമുഖ രാജ്യമായും നാഗരികതയുടെയും സംസ്കാരത്തിന്റെയും, വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെയും കേന്ദ്രമായും വിലസി. തുറമുഖങ്ങളിൽനിന്നും രാജ്യത്തിലേക്കു സമ്പത്തൊഴുകി. രാജാക്കന്മാർക്ക് (ഡൽഹിയുമായുള്ള വിയോജിപ്പുമൂലം) ജനങ്ങളെയും, സമ്പത്തിന് കച്ചവടക്കാരെയും ആശ്രയിക്കേണ്ടിവന്നു. ഇപ്പറഞ്ഞവർ പ്രധാനമായി ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നതിനാൽ, ഭരണാധികാരികൾ മതസഹിഷ്ണുത കാണിക്കേണ്ടിവന്നു. അഹമ്മദ്ഷാ(1411—1441)യാണ്, അഹമ്മദാബാദ് നഗരം സ്ഥാപിച്ചത്. അദ്ദേഹം ആ നഗരിയെ ശില്പസംവിധാനങ്ങളാൽ മോടിപിടിപ്പിച്ചു. ഹിന്ദു ശില്പകലയുടെ പ്രേരണ അതിൽ തെളിഞ്ഞുകാണാം. അഹമ്മദ്ഷായുടെ പിൻഗാമിയായ മഹമൂദ്ഷായും കലകൾക്ക് കല്പതരുവായി വർത്തിച്ചു.

മാറിവന്ന കാലത്തിന്റെ മറ്റൊരു സ്വഭാവം, ഇടയ്ക്കുകിടന്ന രാജ്യങ്ങളിലെ ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാർ മാൾവായിലെയും, ഗുജറാത്തിലെയും സുൽത്താന്മാർ തമ്മിലുള്ള യുദ്ധങ്ങളിൽ, ഓരോ പക്ഷത്തു ചേർന്നതാണു്. രജപുത്രരാജാക്കന്മാരുടെ പ്രദേശങ്ങൾ കിടന്നിരുന്നതു്, മേല്പറഞ്ഞ രണ്ടു് മുസ്ലീംശക്തികളുടെയും ഇടയ്ക്കായിരുന്നു. ഈ രണ്ടു് മുസ്ലീംശക്തികളെയുംവിരോധിപ്പിക്കുന്ന ഒരു നയമാണു് മീവാറിലെ റാണാമാർ സ്വീകരിച്ചതു്. ഗുജറാത്തു്, മീവാറിലെ റാണാമാരുമായി നിരന്തരയുദ്ധത്തിലേർപ്പെട്ടു. അബു മലമ്പാത(Abu pass) വരെ റാണാമാരുടെ അധികാരം വ്യാപിച്ചിരുന്നു. മുസ്ലീംശക്തിയുടെ അതിരു കുറിച്ചതു്, അബു മലയിലുള്ള അചൽഗാർ കോട്ടയായിരുന്നു.

ഖിൽജിരാജാക്കന്മാരുടെ കീഴിൽ, 1401-ൽ മാൾവായും സ്വതന്ത്രമായി. അവിടത്തെ ആദ്യരാജാവായ ഹുസംഗ് ഷാ(Husung Sha) ഭോജൻ പണികഴിപ്പിച്ച ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ മാൻഡു(Mandu)വിലേക്കു് തന്റെ തലസ്ഥാനം മാറ്റി. ഹുസംഗ്, ഒരു വലിയ ആലയനിർമ്മാതാവായിരുന്നു. മാൻഡുവിലെ ശില്പകലാസംവിധാനങ്ങൾ, ഹിന്ദുമുസ്ലീം കലാസങ്കലനം വെളിപ്പെടുത്തുന്നു. സുൽത്താൻ മഹമൂദിന്റെ കാലത്താണു്, മാൾവാ ഒരു പ്രധാന രാജ്യമായതു്. മഹമൂദ്, ഒരു ഉത്കർഷേച്ഛുവായ രാജാവായിരുന്നു. അദ്ദേഹം മീവാർ റാണായായ കുംഭയുടെ നേർക്കു്, ഏഴുതവണ പടനീക്കം നടത്തി. ഒരു യുദ്ധത്തിൽ റാണാ, മാൻഡു കീഴടക്കുകയും, സുൽത്താനെ തടവുകാരനായിപ്പിടിച്ചു് ചിറ്റൂരിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകുകയും ചെയ്തു. കുറച്ചുകാലം സുൽത്താൻ ചിറ്റൂരിൽ തടവുകാരനായിക്കഴിയേണ്ടിവന്നു. ഫെറിഷ്ടാ, പറയുന്നു: "സുൽത്താന്റെ കീഴിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രജകളായ മുസ്ലീങ്ങളും ഹിന്ദുക്കളും സന്തുഷ്ടരായിക്കഴിഞ്ഞു. ഇരുസമുദായവും പരസ്പരമൈത്രിയിൽ വർത്തിച്ചു." മറ്റൊരുദാഹരണവും ഇതു വ്യക്തമാക്കുന്നു. സുൽത്താൻ മഹമൂദ് രണ്ടാമന്റെ കാലത്തു്, ക്ഷുബ്ധരായ മുസ്ലീംപ്രഭുക്കൾക്കു് എതിരായി അദ്ദേഹം ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരുടെ സഹായമാണു് അപേക്ഷിച്ചതു്. മെഡിനാറാവു(Medina Rao) എന്നൊരു ഹിന്ദുവായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രധാനമന്ത്രി.

കുറച്ചുകാലമേ നിലനിന്നിരുന്നുള്ളുവെങ്കിലും, ജോൻപൂർ സുൽത്താനേറ്റിന്റെയും ചരിത്രം സ്മരണാർഹമാണു്. മാലിക്-ഉസ്-ഷാർക്കിന്റെ(Malik-us-sharq) —പൗരസ്ത്യനാഥൻ— പിൻഗാമികളുടെ കാലത്തു്. ഈ രാജ്യം, പാണ്ഡിത്യത്തിന്റെ മാത്രമല്ല, ശില്പകല, പുനരുത്ഥാനത്തിന്റെയും നികേതനമായി. ഇബ്രാഹിമിന്റെ കാലത്തു്, പ്രശസ്ത മുസ്ലീംപണ്ഡിതന്മാർ, ഇന്ത്യയിൽനിന്നെല്ലാം ജോൻപൂരിൽ തിങ്ങിക്കൂടി. തൈമൂറിന്റെ ആക്രമണത്തിനുശേഷം, ഉണ്ടായ അരാജകാവസ്ഥയും, കേന്ദ്രഗവണ്മെന്റിന്റെ തകർച്ചയും ഇതിനു പ്രേരകമായി.

മുകിലന്മാർക്കുമുമ്പു്, ഹിന്ദു-മുസ്ലിം ആശയങ്ങളുടെ സങ്കലനമായ ശില്പകലയെ ജൗൻപൂരിലേതായിരുന്നു.

ഹിന്ദുസ്ഥാനിലെ മറ്റൊരു സ്വതന്ത്രരാജ്യമായിരുന്നു ബംഗാൾ. ഭക്തിയാർഖിൽജി, കിഴടക്കിയ നാളുമുതല്ക്കേ, ബംഗാൾ ഡൽഹിയിലെ സുൽത്താന്മാരോടു നാമമാത്രമായ വിധേയത്വമേ വാസ്തവത്തിൽ കാണിച്ചിരുന്നുള്ളു. കിഴക്കുകിടന്ന ഈ വലിയ പ്രവിശ്യയെ തങ്ങളുടെ അധികാരത്തിൽ കൊണ്ടുവരാനായി, മിക്കവാറും എല്ലാ സുൽത്താന്മാരും ആക്രമണം നടത്തിയിട്ടുണ്ടു്. ഫിറോസ് തുഗ്ലക്കിന്റെ കാലത്താണു്, ഈ പ്രവിശ്യയുമായുള്ള ബന്ധം നിശ്ശേഷം പരിസമാപിച്ചതു്. സ്വതന്ത്രന്മാരായ ബംഗാൾരാജാക്കന്മാരുടെ പ്രതാപം ഇല്യാസ്ഷായുടെ കാലംമുതല്ക്കാണു തുടങ്ങുന്നതു്. ആ രാജവംശം, ബംഗാൾ പിടിച്ചടക്കി, അക്ബർ, മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തോടു് 1576-ൽ ചേർക്കുന്നതുവരെ ഭരിച്ചു.

മുകളിൽ വിവരിച്ച വസ്തുതകളിൽനിന്നും, 1210 മുതൽ 1525 വരെയുള്ള കാലഘട്ടം, രണ്ടായി വിഭജിക്കാവുന്നതാണെന്നു കാണാം. കിഴടക്കലിന്റെ കാലഘട്ടം, അതായതു് സാമ്രാജ്യാശയം സിദ്ധാന്തപരമായി വ്യാപിച്ചകാലം; രണ്ടാമതു് ശിഥിലകാലഘട്ടം, ഇക്കാലത്തു് ദേശീയരാജ്യങ്ങൾ രൂപമെടുത്തു. കിഴടക്കലിന്റെ കാലഘട്ടം, കൊള്ളയുടെയും കവർച്ചയുടെയും കാലമായിരുന്നു. ദില്ലിയിലെ സുൽത്താന്മാരുടെ സാമ്പത്തികനയം, മററു കീഴടക്കപ്പെട്ട രാജ്യങ്ങളിലെ സമ്പത്തിൽനിന്നു് അവരുടെ ചെലവിനുള്ള ഇനങ്ങൾ കണ്ടെത്തുന്നതായിരുന്നെന്നു തോന്നുന്നു. തെലിംഗാനാ ആക്രമിച്ചപ്പോൾ, മാലിക്ക് കാഫർ അലാവുദ്ദീന് നൽകിയ അനുശാസനം താഴെച്ചേർക്കുന്നു. "രാജാവു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ രത്നങ്ങളും, നിധികളും, ആനകളും കുതിരകളും സമർപ്പിക്കാൻ സമ്മതിക്കയും, സ്വർണ്ണവും ആനകളും അടുത്തവർഷം അയയ്ക്കുകയും ചെയ്താൽ" അദ്ദേഹത്തിനെ അധികം ഉപദ്രവിക്കേണ്ട. കാഫർ, അതനുസരിച്ചു്. "കനംകൊണ്ടു തെളിഞ്ഞ ആയിരം ഒട്ടകങ്ങളുടെ പുറത്തു നിധികൾ കയററി" സുൽത്താനയച്ചുകൊടുത്തു. രണ്ടാമത്തെ ഘട്ടത്തിൽ ഡൽഹിയുടെ പ്രാദേശികരാജ്യങ്ങൾ യഥാർത്ഥത്തിൽ ചുരുങ്ങുന്നു, സ്വതന്ത്രരായ പഠാണന്മാർ അധീനത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടും. അപ്പോൾ, ഗുജറാത്തു്, മാൾവാ, ജൗൻപൂർ, ബംഗാൾ ഈ പ്രവിശ്യകൾ, സ്വതന്ത്രങ്ങളായി ഉറച്ച ഭരണമുറ സ്ഥാപിക്കയും, സമാധാനകലകളിലും, പ്രജകളുടെ ക്ഷേമത്തിലും വ്യാപൃതമാകയും ചെയ്തു. ഇസ്ലാമിന്റെ യഥാർത്ഥമായ മഹത്വം ഈ കാലയളവിൽ, ദില്ലിയിലല്ലായിരുന്നു; പിന്നെയോ അഹമ്മദാബാദിലും, മാൻഡുവിലും, ജൗൻപൂരിലും, ലക്നൗട്ടിയിൽ (Laknauti) ആയിരുന്നു. ഇന്ത്യയ്ക്കു് ഇസ്ലാം നൽകിയ സംഭാവനയെപ്പററി പരിഗണിക്കുമ്പോൾ, ഈ വ്യത്യാസം ഓർമ്മയിലിരിക്കേണ്ടതാണു്.

മുഗൾകാലത്തിനു മുമ്പുള്ള ഇൻഡോ മുസ്ലീം ശില്പനിർമ്മാണത്തിന് വേണ്ടത്ര അംഗീകാരം ചരിത്രകാരന്മാരിൽനിന്നും ലഭിച്ചിട്ടില്ല. താജ്മഹാൾ തുടങ്ങിയ മുഗൾആലയശില്പങ്ങളുടെ അപ്രതിമത്വം അതിനുമുമ്പുള്ള ആദ്യഘട്ടത്തിലെ കലാശില്പങ്ങളെ അധഃകരിച്ചതാണ് ഇതിനു കാരണം. എന്നാൽ, 15-ാം നൂറ്റാണ്ടിൽ, ഇൻഡോ മുസ്ലീം ആലയശില്പകല ഉത്ഭവിക്കയും, വളരുകയും ചില അത്യുൽകൃഷ്ടശില്പങ്ങളെ സംഭാവന ചെയ്യുകയും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്ന് സ്പഷ്ടമാണ്. ജോൻപൂരിലെ ജാമിമസ്ജിദ്, മാൻഡുവിലെയും അഹമ്മദ്ബാദിലെയും പള്ളികളും കൊട്ടാരങ്ങളും, ഉദാഹരണങ്ങൾ. ഹിന്ദുക്കളുടെയും മുസ്ലീങ്ങളുടെയും ശില്പമാതൃകകളുടെ സമഞ്ജസസമ്മേളനം ഇവയിൽ കാണാം. സർ ജോൺമാർഷൽ ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നതുപോലെ "സസ്സാനിയൻ (പേർഷ്യൻ), ബൈസാന്റൈൻ, സാമ്രാജ്യങ്ങളിലെ ശില്പസംവിധാനങ്ങളുമായി ഇടപഴകിയ മുസ്ലീം ശില്പി, ഇന്ത്യയിലെ വലിയ കെട്ടിടങ്ങൾ കണ്ടപ്പോൾ, അയാൾക്ക് ഒരു പുതിയ കാഴ്ചപ്പാടും, അവയിലെ അംശങ്ങൾ സ്വീകരിക്കുന്നതിനുള്ള സന്നദ്ധതയും കാട്ടി." അഹമ്മദ്ബാദിലെയും, ജോൻപൂരിലെയും മുസ്ലീംപള്ളികളിലാണ് ഇൻഡോ-മുസ്ലീം കലാരീതിയുടെ കമനീയത പ്രകർഷേണ കളിയാടിയത്. മുസ്ലീം ശില്പികളായിരുന്നു ഇവ വിഭാവനചെയ്തത്. എന്നാൽ പ്രമുഖശില്പവേലക്കാരും, തൊഴിൽക്കാരും ഇന്ത്യാക്കാർതന്നെ ആയിരുന്നു. ഇന്ത്യൻ കൈവേലക്കാരെപ്പറ്റി അക്കാലത്തു വലിയ മതിപ്പായിരുന്നു. സഫർനാമ (Zafarnama) അനുസരിച്ച്, തൈമൂർ അനേകായിരം ശില്പികളെ ദില്ലിയിൽ വിളിച്ചുവരുത്തുകയും, അവരിൽ ഒന്നാംകിടക്കാരെ അയാൾ തെരഞ്ഞെടുത്തശേഷം, ബാക്കിയുള്ളവരെ അമീറന്മാർക്ക വിഭജിച്ചുകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. സാമർക്കണ്ഡിൽ, അതിവിപുലമായ ഒരു പള്ളിപണിയാൻ തൈമൂർ പ്ലാൻ ചെയ്തിരുന്നു. ആ പാവനമായ ജോലിക്ക് "എല്ലാ കല്ലുപണിക്കാരെയും ശേഖരിക്കാൻ അദ്ദേഹം ഉത്തരവു കൊടുത്തു."

ശില്പകലയിൽ ആദ്യകാലത്തെ ഇസ്ലാം ശ്രേഷ്ഠമായ സംഭാവനകൾ നൽകിയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, വിജ്ഞാനം, ശാസ്ത്രം, കവിത ഈ രംഗങ്ങളിൽ അവർ ചെയ്ത സംഭാവനയെപ്പറ്റി അങ്ങനെ പറയാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ഈ മുന്നൂറു കൊല്ലങ്ങളിൽ, ഇൻഡ്യയിലെ ഇസ്ലാം, പ്രാമാണികന്മാരായ തത്വജ്ഞാനികളെയോ, പണ്ഡിതന്മാരെയോ, ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരെയോ സൃഷ്ടിക്കയുണ്ടായില്ല. ഇന്ത്യയിലെ ഇസ്ലാമിന്റെ നാളുകളിൽ, ഒരു 'അവറോസിനെയോ', 'അവിസെന്നായെയോ', 'ബെറൂനിയെയോ', 'മസൂദിയെയോ' കാണാൻ സാധ്യമല്ല. 1200 മുതൽ 1525 വരെയുള്ള കാലഘട്ടം പൊതുവേ നോക്കിയാൽ ഇക്കാര്യത്തിൽ ശൂന്യം ആണ്, ഇസ്ലാമിക ചരിത്രത്തിൽ. ഇസ്ലാമിന്റെ ആദിമകാലത്തെ സാംസ്കാരികപാരമ്പര്യം അപരിഷ്കൃതരായ തുർക്കികളും, സെൽജൂക്കുകളും പുലർത്തുകയുണ്ടായില്ല. ഹസ്സൻഷായുടെ ഔദാര്യത്തിൽ വളർന്ന ജോൻപൂരിലെ കോളേ

ജിൽനിന്നും നല്ല സംഭാവനകൾ ഉണ്ടായേനേ. പക്ഷേ, അതു വളരെ കുറച്ചുനാളത്തേക്കേ നിലനിന്നുള്ളൂ. സാഹിത്യലോകത്തിൽ മികച്ചുനില്ക്കുന്ന മറ്റൊരു നാമം, അമീർ ഖുസ്രുവിന്റേതാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേർഷ്യൻകവിതകൾ ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ വെളിച്ചം വിതറുന്നു. ഇന്ത്യൻ ഇസ്ലാമിന്റേതായ ഒരു ഭാഷ ജനിക്കാത്തതായിരിക്കാം, സാഹിത്യപുരോഗതിക്കു തടസ്സമായിരിക്കുന്നത്. പേർഷ്യൻസാഹിത്യത്തോട്, ഇന്ത്യയിലെ മുസ്ലിം സാഹിത്യം കെട്ടുപിണഞ്ഞുകിടന്നു. എങ്കിലും മുസ്ലിംഭരണാധികാരികൾ, പ്രാദേശികസാഹിത്യകാരന്മാരെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചിരുന്നു. ഉദാഹരണത്തിന്, നസ്രത്ത് ഷാ(Nusrat Sha)യുടെ ഉത്തരവനുസരിച്ചാണ്, മാലധർ വസു (Maladhar Vasu) ഭഗവത്ഗീത തർജ്ജമചെയ്തത്. ഹുസൈൻഷായുടെ ഒരു സേനാനായകനായ പരംഗൽഖാ(Parangal Khan)ന്റെ നിയോഗമനുസരിച്ചത്രേ, കവീന്ദ്ര പരമേശ്വരൻ മഹാഭാരതം പരിഭാഷപ്പെടുത്തിയത്. സാഹിത്യത്തിന് ഇസ്ലാമിന്റെ നേരിട്ടുള്ള സംഭാവന തുച്ഛമെന്നിരിക്കിലും, അത് ഇന്ത്യൻ കവികളെയും ഗ്രന്ഥകാരന്മാരെയും പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചത് ശ്ലാഘ്യമതാണ്.

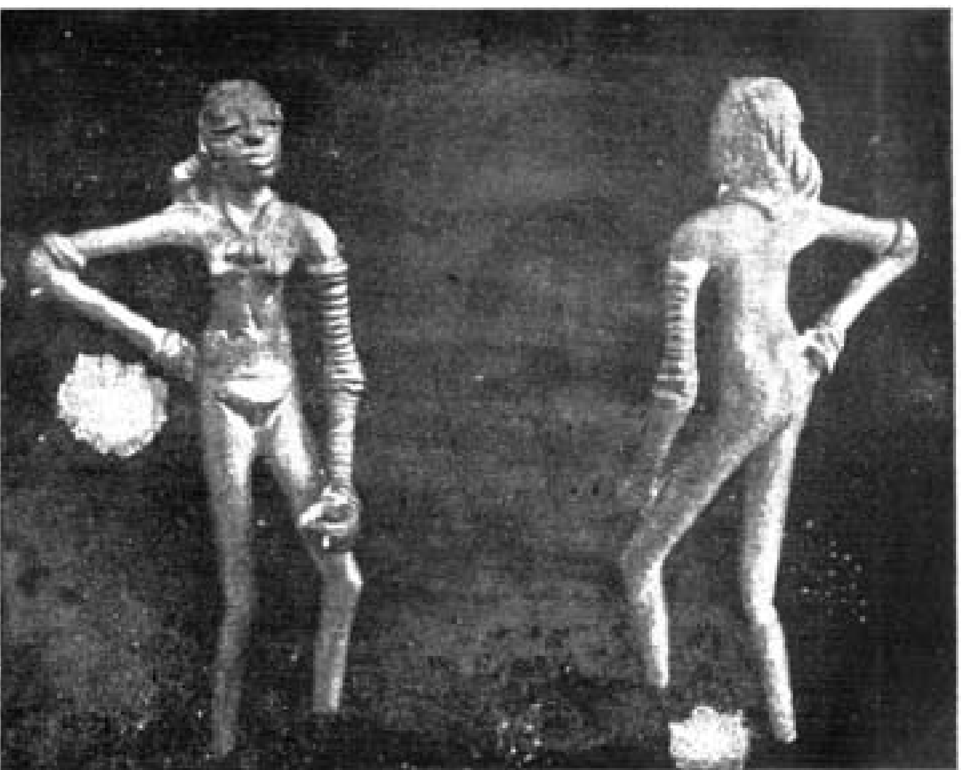
ഭാരതീയവും ഇസ്ലാമികവുമായ പാരമ്പര്യത്തിന്റെ സങ്കലനമായ ഇൻഡോ മുസ്ലിം ശില്പകല, ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ, തനി ഭാരതീയശില്പകലയെ സാരമായി ബാധിച്ചില്ല. ഹിന്ദുശില്പശാസ്ത്രമനുസരിച്ചു യാഥാസ്ഥിതിക രീതിയിൽ ഉയർന്നുവന്ന, ഉത്തരേന്ത്യയിലെപ്പോലുള്ള ക്ഷേത്രങ്ങളുടെയും കൊട്ടാരങ്ങളുടെയും പിന്നീ സൂര്യദേവപ്രതിഷ്ഠയായ കോണാർകക്ഷേത്രം (The Konarka Temple), അക്കാലത്തെ, ഇതിനുള്ള ഒരു ഉത്തമമാതൃകയാണ്. മുസ്ലിം ആക്രമണങ്ങൾക്കുശേഷം, വടക്കേ ഇന്ത്യയിലുണ്ടായ, ഹിന്ദുശില്പകലാവിജ്ഞാനത്തിന്റെ വൈജയന്തിയാണ്, മണ്ഡനന്റെ വിഭാവനയനുസരിച്ചു നിർമ്മിച്ച, ഉദയപ്പൂരിലുള്ള ചിറ്റോർഗാർ (Chittorgarh). അതിൽ ഇസ്ലാമിന്റെ പ്രേരണാശക്തി കാണാനില്ല. റോമിൽ, ട്രാജന്റെയെന്നപോലെ, അതു ഒരു വിജയസ്തംഭമാണെന്ന്, ഫെർഗൂസൻ പറയുന്നു. എന്നാൽ ചിറ്റോർഗാറിന്, റോമൻമാതൃകയെക്കാൾ, കലാസൗഷ്ഠവവും, തച്ചിനതയും കൂടും. ക്ഷേത്രകലാശില്പത്തിന്റെ ഉത്തമമാതൃക, അക്കാലത്ത് റാംപൂർ ആകുന്നു. അതിൽ പ്രകടമാകുന്ന ഭാവനാവിലാസം, നിർമ്മാണകൗശലം, വൈവിധ്യം, സ്തൂപങ്ങളുടെയും കനകഗോപുരങ്ങളുടെയും സംവിധാനത്തിൽ നിന്നും ഉളവാകുന്ന നിഴലും വെളിച്ചവും, ഇവ ഈ ക്ഷേത്രത്തെ ഹിന്ദുശില്പകലയുടെ ഒരു അപ്രതിമനേട്ടം ആക്കുന്നു.

യുദ്ധങ്ങളും രാജ്യകൃത്യങ്ങളും കൊണ്ടുമ്പിരികൊണ്ട ആ കാലഘട്ടത്തിൽ, കോട്ടകൾ നിർമ്മിക്കുന്നതിലായിരുന്നു കൂടുതൽ ശ്രദ്ധ പതിപ്പിച്ചത് എന്നതു സ്വാഭാവികമാണ്. പതിമൂന്നും പതിനാലും നൂറ്റാണ്ടുകളിൽ രജപുത്രശക്തിയുടെ പുനരുദ്ധാരണോന്മുഖമായിരുന്നു, രാജസ്ഥാനിലെ ഗിരി

കൾ, ദുർഗ്ഗങ്ങളാൽ നിറയപ്പെട്ടു. അക്കാലത്തെ സൈനികശില്പകലാചാതുര്യത്തിൻറ യശഃസ്തംഭം ആയിരുന്നു അവ. ഇവയിലും ഇസ്ലാമികരു സ്വാധീനത കാണ്മാനില്ല. സംക്ഷേപിച്ചുപറയുന്നതായാൽ, ഇൻഡോ മുസ്ലിം ശില്പകലയും ഹിന്ദുശില്പകലയും ഇക്കാലത്തു തോളോടുതോൾ ചേർന്നു വളർന്നു.

ദില്ലിയിലെ കൊട്ടാരംചരിത്രകാരന്മാരെ മാത്രം ആശ്രയിച്ചാൽ, നമുക്ക് അത്ര സൂക്ഷ്മമല്ലാത്തതും തികച്ചും അയഥാർത്ഥവുമായ, ഒരു ചിത്രമാണ്, ഹിന്ദുസ്ഥാനിലെ ആദ്യഇസ്ലാമികകാലത്തെ, ഹിന്ദുക്കളുടെ സ്ഥിതിയെപ്പററി കിട്ടുക. ബറാണി (Barani)യെപ്പോലുള്ള ചരിത്രകാരന്മാർ, തങ്ങളുടെ വിരുദ്ധപക്ഷക്കാരെ, ഇസ്ലാമികഗുണങ്ങളുടേയും യഥാസ്ഥിതികത്വത്തിന്റേയും മാതൃകയായി ചിത്രീകരിക്കുന്നതിൽ പ്രധാനമായും തല്പരരായിരുന്നു. ക്ഷേത്രനശീകരണം, വിഗ്രഹധ്വംസനം, ഹിന്ദുക്കളെ മതപരിവർത്തനം, കൂട്ടക്കൊല, ഇവയെപ്പററിയെല്ലാം അവർ യഥാസ്ഥിതിക മുസ്ലിംലോകത്തെ ന്യായീകരിച്ചുകൊണ്ടു് എഴുതി. തങ്ങളുടെ രാജാക്കന്മാരുടെ മഹത്വവും, 'കാഫിർമാരോട്' അവർ എങ്ങനെ പെരുമാറിയെന്നും മററും അവർ ഈ ലക്ഷ്യം വെച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ എഴുതി. കീഴടക്കൽക്കാലത്തു് തീർച്ചയായും ഹിന്ദുക്കൾക്ക് പല ദുരിതങ്ങളും അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നു. വലിയ രാജ്യവിഭാഗങ്ങളിൽ അവർക്കുണ്ടായിരുന്ന രാഷ്ട്രീയാധികാരം ഒരിക്കൽ ഇല്ലാതായി. അവരുടെ മതം അവഹേളിക്കപ്പെട്ടു. ആരാധനാസ്ഥലങ്ങൾ നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. ഇതൊക്കെയാണെങ്കിലും, ആദ്യത്തെ ഉത്സാഹത്തള്ളൽ ഒന്നടങ്ങിയപ്പോൾ, രാജ്യത്തിലെ സാമ്പത്തികജീവിതഘടന, വളരെ മതഭ്രാന്തിയുള്ള രാജാക്കന്മാരെപ്പോലും അവരുടെ നയം തിരുത്താൻ നിർബ്ബന്ധിതരാക്കി. മുസ്ലിംആക്രമകാരികൾ, തങ്ങളുടെകൂടെ കൃഷിപ്പണിക്കാരെ കൊണ്ടുവന്നില്ല. ദില്ലി ആക്രമിച്ചതും കീഴടക്കിയതും, ഗംഗാതടത്തിലെ ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരെ നശിപ്പിച്ചതും സൈന്യമാണ്. മുസ്ലിംരാജാക്കന്മാർ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നെങ്കിൽപ്പോലും, പട്ടാളത്തെക്കൊണ്ടു് കൃഷിനടത്തിക്കാൻ സാധിക്കയില്ല. വലിയ അമീറന്മാർക്ക് ജാഗീറുകൾ കൊടുക്കാനേ കഴിഞ്ഞുള്ളു; കൃഷിനടത്തിയതു് ഹിന്ദുക്കൾതന്നെ ആയിരുന്നു. ഹിന്ദുജമീന്ദാരന്മാരെയും കൃഷിക്കാരെയും സ്ഥാനനീക്കം ചെയ്യത്തക്കവിധം മതപരിവർത്തനം നടത്തുകയോ, അതിലേയ്ക്കു ശ്രമിക്കയോ ചെയ്തിട്ടില്ല. ഇതു തെളിയിക്കാൻ, എഴുനൂറുവർഷക്കാലം തുടർച്ചയായി മുസ്ലിംആധിപത്യത്തിലിരുന്ന ഡോവാബിൽ ഇന്നും ഭൂരിപക്ഷം ജനങ്ങളും ഹിന്ദുക്കളാണെന്നുള്ള വസ്തുതമാത്രം മതിയാകും. ഭൂവുടമയ്ക്കും കാര്യമായി മാററം ഭവിച്ചില്ല. അതിനാൽ, നാട്ടിൻപുറങ്ങളിലുള്ള ഹിന്ദുക്കൾ പഴയതുപോലെ തങ്ങളുടെ ജീവിതം പിൻതുടർന്നു.

കൃഷിയിലെന്നതുപോലെതന്നെ, വ്യാപാരം ക്രയവിക്രയം ഇവയിലും വലിയ ഒരുമാററം ഉണ്ടായില്ല. മുസ്ലിംആക്രമണകാരികൾ, മിക്ക

Courtesy, Archaeological Department, Government of India

മോഹൻജൊദാരോ
വിൽനിന്ന് ലഭി
ച്ച നർത്തകികളു
ടെ വെങ്കലപ്രതി
മകൾ

Courtesy, Archaeological Department, Government of India

പട്ടടക്കലിലുള്ള ക്ഷേത്ര ശില്പം: ശ്രീകോവിലിന്റെ വടക്കേ ഭിത്തിയിലുള്ള ഒരു ഭാഗം—ഗജേന്ദ്രമോക്ഷം

Courtesy, Archaeological Department, Government of India

മഹാബലിപുരം: അർജ്ജുനന്റെ തപസ്സിനെ ചിത്രീകരിച്ചിട്ടുള്ളതിൽ മധ്യഭാഗം. ഗംഗാവതാരവും കാണാം.

Courtesy, Ecole francaise d'Extreme Orient

അങ്കോർ വാട്ടു്
വിഷ്ണു ക്ഷേത്രം.
(കംബോഡിയ)

Courtesy, École française d'Extrême Orient

അങ്കോർതോമിലെ (കംബോഡിയാ) ചതുർമ്മുഖബ്രഹ്മസ്തൂപം

Courtesy: Archaeological Department, Government of India

കൃഷ്ണദേവരായന്റെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ രണ്ടു രാജ്ഞിമാരുടെയും
ലോഹ പ്രതിമകൾ

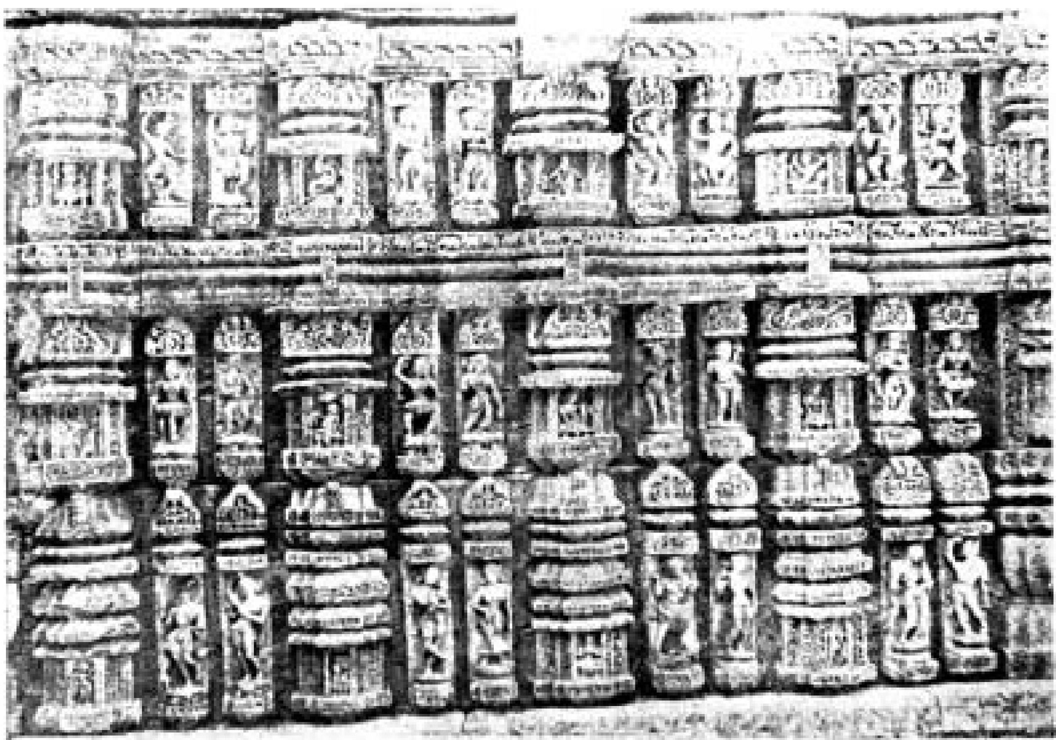
Courtesy, Archaeological Department, Government of India

ഗുൽബർഗ്ഗയിലെ കോട്ടയിലുള്ള വലിയപള്ളി (ജാമി മസ്ജിദ്): കമാനപാതകൾ

Courtesy, Archaeological Department, Government of India

രാധയും കൃഷ്ണനും (കാങ്ഗ്രാരീതി)

ഭുവനേശ്വരം ക്ഷേത്രത്തിലെ സഭാമണ്ഡപം—പുറത്തെ ഭിത്തിയിലെ ചുമർ
കലാശില്പാലങ്കാരങ്ങൾ.

ടിബററിലെ ലെഹനിരകളുടെ ഹിമാലയം—ഒരു വിമാനയാത്രാവീക്ഷണം.

[illegible]

ശ്രീരംഗപട്ടണത്തിലെ ഒരു ദേവാലയം

വരും സൈനികരായിരുന്നു. അവർക്കാകട്ടെ കച്ചവടത്തെപ്പറ്റി പുച്ഛവും. പോരെങ്കിൽ, ഇന്ത്യൻസമ്പദ്‌വ്യവസ്ഥയിലെ അടിസ്ഥാനമായ [illegible] വാണിജ്യവും അവർക്ക് അജ്ഞാതമായിരുന്നു. വ്യാപാരിവർഗ്ഗത്തെ, കേന്ദ്രസർക്കാരും, അതിന്റെ പ്രാദേശികപ്രതിനിധികളും ഞെക്കിപ്പിഴിഞ്ഞുവന്നു. എന്നാൽ ഇന്നത്തെപ്പോലെതന്നെ, അന്നും ഹിന്ദുബനിയാമാർ സമുദായഘടനയിലെ അവശ്യാംശമായി നിലകൊണ്ടു.

അന്നത്തെ മുസ്ലിംഭരണാധികാരികൾ, ഹിന്ദുമതത്തെ അവജ്ഞയോടെ ഗണിച്ചു എന്ന പരാമർശംപോലും, ശരിയായ പരിശോധനയെ അതിജീവിക്കുകയില്ല. അലാവുദ്ദീൻഖിൽജി, ഫിറോസ്ഷാ തുഗ്ലക്ക് തുടങ്ങിയ മതഭ്രാന്തന്മാർപോലും ഹിന്ദുമതപ്രമാണികളെ ബഹുമാനിച്ചതിനും സ്വീകരിച്ചതിനും ധാരാളം ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളുണ്ട്. ജൈനരേഖകളിൽനിന്നും നമുക്ക് മനസ്സിലാകും, അലാവുദ്ദീൻ മതത്തെപ്പറ്റി ആചാര്യ മഹാസേനനുമായി വാദപ്രതിവാദം നടത്തിയതായി. ഈ ആവശ്യത്തിലേക്ക്, അദ്ദേഹത്തെ കർണ്ണാടകത്തിൽനിന്നും കൊണ്ടുവരികയാണ് ചെയ്തത്. അതുപോലെതന്നെ, ഡൽഹിയിലെ പൂർണ്ണചന്ദ്രൻ എന്ന ദിഗംബരജൈനനും, രാമചന്ദ്രസൂരി എന്ന ശ്വേതാംബരജൈനസന്യാസിയും, അതേ സുൽത്താന്റെ പ്രീതിക്ക് പാത്രങ്ങളായിരുന്നു. ഗിയാസുദ്ദീൻ തുഗ്ലക്കിന്, രണ്ടു പ്രധാനജൈനഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുണ്ടായിരുന്നുവത്രേ. അവർക്ക് സുൽത്താന്റെമേൽ വലിയ സ്വാധീനം പ്രയോഗിക്കാൻ സാധിച്ചിരുന്നു. രത്നശേഖരൻ എന്ന കവിയെ ഫിറോസ്ഷാ വളരെ ബഹുമാനിച്ചിരുന്നു.

ഹിന്ദുസമുദായത്തെ സംബന്ധിച്ച മറ്റൊരു സംശയാതീതമായ സംഗതി ബ്യൂറോക്രസിയിലെ (ഉദ്യോഗമണ്ഡലത്തിലെ) താഴ്ന്നപടിയിലുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥരെല്ലാം ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നു എന്നതാണ്. ഇന്ത്യയിൽ മുമ്പ്, ഈ നൂറ്റാണ്ടിലെപ്പോലെ, പ്രാചീനവും വിശേഷാംശങ്ങളോടുകൂടിയതും സ്വന്തം രീതിയും രൂപവുമുള്ളതുമായ ഒരു 'ബ്യൂറോക്രസി' ഉണ്ടായിരുന്നു. ഉയർന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെല്ലാം മുസ്ലിങ്ങളായിരുന്നു. പക്ഷെ, താഴ്ന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെല്ലാം ഹിന്ദുക്കളായിരിക്കണമെന്നത് ഒരു ആവശ്യമായിരുന്നു. ഡിസ്ട്രിക്റ്റുകളിലുള്ള പട്‌വാരിമാരും, അക്കൗണ്ടന്റുമാരും, ഷഹനാമാരും (ലഘുനാവുദ്യോഗസ്ഥന്മാരും) മിക്കവാറും ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നു. ഗവർണ്ണർമാരും, ഡിസ്ട്രിക്റ്റ് ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും മുസ്ലിങ്ങളായിരുന്നു. നീതിന്യായഭരണം മാത്രമേ മുസ്ലിം ഭരണകർത്താക്കൾ ഏറ്റെടുത്തിരുന്നുള്ളു. കാസികൾ (Qazis) മുസ്ലിംനിയമമനുസരിച്ച് നീതിന്യായഭരണം നടത്തി. ഇൽത്തുമിഷിനെയും അലാവുദ്ദീൻഖിൽജിയെയും, ചുരുങ്ങിയ സമയത്തിനുള്ളിൽ സമാധാനം സ്ഥാപിക്കാനും, സാമ്രാജ്യങ്ങളുടെ ഉറപ്പിക്കാനും സഹായിച്ചത് ഈ ബ്യൂറോക്രസി ആകുന്നു. പ്രവിശ്യാഗവർണ്ണർമാർക്ക്, ഒരു ചെറിയ മുസ്ലിംസൈന്യത്തിന്റെ മാത്രം സഹായത്തോടുകൂടി, രാജ്യങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കാൻ സഹായകമായി തീർന്നതും

ളുത ബ്യൂറോക്രസിയത്രെ. ഉദാഹരണത്തിന്, ഭക്തിയാർഖിൽജി ബംഗാൾ ആക്രമിച്ചതു് ഒരു ചെറിയ സംഘം കൊണ്ടുമാത്രമായാണ്.

സുൽത്താന്മാരുടെ സ്വേച്ഛാധിപത്യബാധ്യം പ്രധാനമായി വീണതു് അമീറന്മാരുടെയും രാജധാനിയിലെ പ്രഭുക്കന്മാരുടെയും മേലാണ്. ശരിക്ക പരിശോധിച്ചാൽ കാണാം, ചരിത്രകാരന്മാർ വിസ്തരമായി രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള പ്രകാരം, ഭരണകർത്താക്കളുടെ പ്രധാന ജോലി, പ്രഭുക്കന്മാരുമായുള്ള കക്ഷിവഴക്കുകളാണ്, അവർ മറ്റു രാജ്യങ്ങളുമായി യുദ്ധത്തിലേർപ്പെടാത്ത സമയങ്ങളിലെന്ന്. ഈ കക്ഷിവഴക്കുകൾ, കട്ടക്കെട്ടുകൾക്കും കൂട്ടക്കൊലയ്ക്കും മററും പലപ്പോഴും ഇടയാക്കി. തുടർച്ചയായുള്ള ഗവർണ്ണർമാരുടെ കലഹങ്ങളും, അവയെ അമർച്ചചെയ്യാൻ, സുൽത്താന്മാർ നടത്തിയ യുദ്ധങ്ങളും മുസ്ലീം പ്രഭുക്കന്മാരുടെയും സൈന്യത്തിൻേറയും നേർക്കായിരുന്നു. ഗിയാസുദ്ദീൻതുഗ്ലക്കിന് ബംഗാളിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന വിപ്ലവം അടിച്ചമർത്തേണ്ടിവന്നു. രാജകൊട്ടാരത്തിലെ സ്വേച്ഛാധിപത്യം പ്രധാനമായി കൊട്ടാരത്തിലെ സേവകന്മാരെയാണ ബാധിച്ചതു്. പിൽക്കാലത്തെ തുഗ്ലക്കന്മാരുടെ കട്ടക്കെട്ടുകൾ സാമാന്യജനങ്ങളെ സ്പർശിച്ചില്ല. എന്നാൽ കേന്ദ്രഭരണം ദുർബ്ബലമായതിനാൽ ഗ്രാമീണജനങ്ങൾക്കു പല പ്രയാസങ്ങളും നേരിടേണ്ടിവന്നു. ഈ അർത്ഥത്തിൽ മാത്രമേ ദുർഭരണം അവരെ ബാധിച്ചുള്ളൂ.

കീഴടക്കപ്പെട്ട രാജ്യങ്ങളിലെ ഹിന്ദുക്കൾ അസന്തുഷ്ടർ ആയിരുന്നു എന്നതിനു സംശയമില്ല. ഒരു ജനതയ്ക്ക് ആത്മാഭിമാനവും അന്തസ്സും നല്കുന്ന രാഷ്ട്രീയാധികാരം അവരെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞിരുന്നു. ഉയർന്ന ഉദ്യോഗങ്ങൾ അവർക്കില്ല. ഭരണാധികാരികളുടെ വൃത്തത്തിൽപ്പെട്ടവരായി അവരെ പരിഗണിച്ചില്ല. നികുതിപിരിവിലും അവരോടു നിഷ്പക്ഷത കാണിച്ചില്ല. എന്നാൽ അവരുടെ ജീവിതം ദുസ്സഹമെന്നു കരുതാൻ ഒരു കാരണവുമില്ല. ബറാണി പറയുംപോലെ, അവരിൽനിന്നും ബഹുമാനവും, വണക്കവുമായിരുന്നു കിട്ടിപ്പോന്നതു്. ഒരു കാസിയോടു ഹിന്ദുക്കളുടെ സ്ഥിതിയെന്തെന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ നൽകിയ മറുപടി ബറാണി ഇങ്ങനെ ഉദ്ധരിക്കുന്നു. "ഖിറാജ് ഗുസ്സാർസ്"(കപ്പം കൊടുക്കുന്നവർ) എന്നാണു് അവരെ വിളിക്കുന്നതു്. ഒരു റവന്യൂഉദ്യോഗസ്ഥൻ അവരിൽനിന്നും വെള്ളി ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ, യാതൊരു എതിർപ്പും കൂടാതെ ഭയഭക്തിപൂർവ്വം അവർ സ്വർണ്ണം കൊടുക്കണം. നികുതിപിരിവുകാരന് അവരുടെ മുഖത്തു തുപ്പാനാണിഷ്ടമെങ്കിൽ, അവർ സംശയിക്കാതെ വാപൊളിച്ചു കൊടുക്കണം. ഇതിൽനിന്നും ഹിന്ദുക്കളുടെ സൗമ്യതയും, അനുസരണയും വിനയവും കാണാം." ഇതായിരുന്നു മതപരമായ നില. അലങ്കാരപ്രചുരമായ ഈ വിവരണം അലാവുദീനു രസിച്ചിരിക്കാം. എന്നാൽ ചരിത്രകാരന്മാരിൽനിന്നുതന്നെ നമുക്കറിയാം ദുവാബിലെ വലിയ ഭൂസ്വത്തുടമസ്ഥന്മാർ പലപ്പോഴും എതിർപ്പുകാണിച്ചിരുന്നു്. മുകളിൽ വിവരിച്ചരീതി നടപ്പാക്കുന്നതിന് ഒരു വലിയവ്യൂഹം സിവിൽ

ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ വേണ്ടിയിരുന്നു. സുൽത്താന് അതു സാദ്ധ്യമാകാതിരുന്നതിനാൽ പഴയ ഹിന്ദുബ്യൂറോക്രസിയെത്തന്നെ അവലംബം പ്രാപിച്ചു.

ഇസ്‌ലാം ഉത്തരേന്ത്യയെ കീഴടക്കിയ ആദ്യത്തെ ആറുനൂറുവർഷക്കാലത്തെ ചരിത്രത്തിലെ അത്ഭുതകരമായ സംഗതി ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ ശക്തിയാണ്. ഇസ്‌ലാംമതം സ്വീകരിച്ച ഹിന്ദുവിന് നേടാൻ അസാദ്ധ്യമായി ഒന്നുമില്ലായിരുന്നു. ഏതുദ്യോഗത്തിനും സ്ഥാനമാനത്തിനും അയാൾ അർഹനാണ്. കവിയും ചരിത്രകാരനും ഹിന്ദുജാതിയിൽപ്പെട്ട ഒരു അടിമയുമായ ഖുസ്രു (Khusrau), നാസിർ ഉദ്ദീൻ എന്ന പേരിൽ അല്പകാലം ദില്ലിസിംഹാസനത്തിൽപ്പോലും അധിരോഹണംചെയ്യുകയുണ്ടായി. ഇങ്ങനെ അധികാരപദങ്ങളിൽ ഉയർച്ചയ്ക്കുള്ള വഴി തെളിഞ്ഞുകിടന്നിട്ടും, അവിടെ തുടർച്ചയായി അറുനൂറുവർഷക്കാലം മുസ്ലീംഭരണത്തിൻകീഴിലായിരുന്നു. എന്നിട്ടുപോലും ഇന്നും ഉത്തരപ്രദേശത്തുള്ള മുസ്ലീംജനസംഖ്യ 14 ശതമാനം മാത്രമാണ്. ഹിന്ദുമതം ഇസ്‌ലാമിന്റെ ആഘാതത്തെ എതിർത്തുനിന്നു. ചരിത്രരേഖകൾ തെളിയിക്കുന്നത് നിർബ്ബന്ധിതമതപരിവർത്തനം വളരെ ചുരുക്കമായിരുന്നെന്നും, ഹിന്ദുക്കളുടെ പൊതുവേയുള്ള നില കഷ്ടത്തിലായിരുന്നില്ലെന്നുമാണ്.

ഹിന്ദുക്കളുടെ ക്ഷീണതപോലും അധികനാൾ നിലനിന്നില്ല. കീഴടക്കൽകാലത്തുള്ള വിദേശീയാക്രമണങ്ങളെ തടയുന്നതിന് ഫെഡറൽ സംഘടന ഉണ്ടാക്കുകയും, നാനൂറുവർഷത്തോളം ഇടതടവില്ലാതെ എതിർപ്പ് നടത്തുകയും ചെയ്തുവെന്നത് രജപുത്രന്മാരെ പ്രത്യേകം ഇന്ത്യയുടെ കൃതജ്ഞതയ്ക്ക് അർഹരാക്കുന്നു. മുഹമ്മദ്ഗോറിയുമായുള്ള യുദ്ധത്തിൽ ചൌഹാന്മാർ തോറ്റപ്പോൾ, രജപുത്രരാജ്യങ്ങൾ അസംഘടിതമായും, കരുത്തുറ്റ തുണയില്ലാതെയും കിടന്നിരുന്നു. എന്നാൽ അതിനുശേഷം ഒരു പുതിയ വംശം നേതൃസ്ഥാനത്തെത്തി—മീവാറിലെ ഗുഹിലോട്ടവംശം (Guihilot). അവരുടെ, നാനാഭാഗങ്ങളിലുമുള്ള പ്രദേശങ്ങൾ അവർ ഒരു സൈനികസഖ്യമായി സംഘടിപ്പിച്ചു. തന്റെ അധികാരത്തിന്റെ ഉച്ചാവസ്ഥയിൽപ്പോലും അലാവുദീന്, പിന്നീട് അക്ബറിനെന്നതുപോലെ, മീവാർരാജാക്കന്മാരുടെ അഭിമാനം തകർക്കുന്നതിനോ, അവരുടെ ഉശിരിനെ കെടുത്തുന്നതിനോ കഴിഞ്ഞില്ല. 'ഹമ്മീരവിജയ'ത്തിൽ പ്രകീർത്തിതനും, മഹാനുമായ 'ഹമ്മീരൻ' (Hammira) ദീർഘകാലം ദില്ലിയുടെ ശക്തിയെ ചെറുത്തുനിന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ 'ഖേതൻ' (Kheta) അജ്മീറിൽപ്പോലും ആധിപത്യക്കൊടി നാട്ടി. പതിനാലാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ അന്ത്യത്തോടുകൂടി മീവാർരാജാക്കന്മാർ ഉത്തരേന്ത്യയിലെ മഹാശക്തികളിലൊന്നായി ഉയർന്നു. മാൾവായും ഗുജറാത്തുമായി രാണാമാർ എപ്പോഴും യുദ്ധത്തിലേർപ്പെട്ടിരുന്നു. ലാഖാസിംഹന്റെ (Lakha Singh) മീവാർസൈന്യം, ഗയാവരെപോലും ആക്രമിക്കുകയുണ്ടായി. മീവാർരാജ്യം അതിന്റെ പ്രതാപത്തിന്റെ മൂർദ്ധന്യത്തിലെത്തിയത്, മദ്ധ്യകാലഇന്ത്യയിലെ അതിപ്രശസ്തപുരുഷ

ന്മാരിൽ ഒരാളായ മഹാറാണാകുംഭായുടെ കീഴിലാണ് (1433—68). മാൾവായിലെയും ഗുജറാത്തിലെയും സുൽത്താന്മാരെ അദ്ദേഹം പരാജയപ്പെടുത്തുകയും അവരുടെ അധികാരവളർച്ചയെ തടയുകയും ചെയ്തു. ഉത്തരേന്ത്യയിൽ പല ഭാഗങ്ങളിലും ഹിന്ദുക്കളുടെ പ്രാബല്യം അദ്ദേഹം ഉറപ്പിച്ചു. കുംഭനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമികളും, ഹിന്ദുപുനരുദ്ധാരണത്തിന്റെ രക്ഷാപുരുഷന്മാർ എന്ന നിലയിൽ മാത്രമല്ല ജനപ്രീതി നേടിയത്. മുസ്ലീംകൈയേറ്റത്തിൽനിന്നും, പലയിടവും സംരക്ഷിച്ചതിനു പുറമേ, ഉത്തരേന്ത്യയിൽ ഇതരഭാഗങ്ങളിലുള്ള ഹിന്ദുക്കളിൽ അവർ ധൈര്യം ഉളവാക്കി. 'ഹിന്ദുക്കളുടെ സൂര്യൻ' എന്ന സ്ഥാനത്തിനുള്ള അവകാശം, ഹമ്മീർമുതൽ പ്രതാപ്സിംഹ്‌വരെയുള്ള ബാപ്പാറാവലിന്റെ വംശജർ നിലനിർത്തി.

രാജപുട്ടാണയിൽ മാത്രമായിരുന്നില്ല ഹിന്ദുക്കളുടെ എതിർപ്പ്. മറ്റു സ്ഥലങ്ങളിലും ഹിന്ദുക്കൾ ഉണർന്നു. പതിനാലാംനൂറ്റാണ്ടോടുകൂടി കേന്ദ്രസർക്കാർ ദുർബ്ബലമായപ്പോൾ ഗംഗാതടത്തിലും, വലിയ ജന്മികൾക്ക് മുസ്ലീംഭരണത്തെ എതിർക്കുന്നതിനു വേണ്ട സ്വാധീനതയും ശക്തിയും ഉണ്ടായി. ജമീന്ദാരന്മാരുടെ പ്രക്ഷോഭണങ്ങളെപ്പററിയും, ഇതനുഭവപ്പെട്ടുകൊണ്ട് ദില്ലിയിലെ രാജാക്കന്മാർ അവരെ അമർച്ചവരുത്തിയതിനെക്കുറിച്ചും നമുക്ക് അറിവുണ്ട്.

മഹമ്മദ്ഗോറിക്കുശേഷം, ഇന്ത്യയിലെത്തിയ തുർക്കികളും അഫ്ഗാൻമാരും, മഹത്തായ ഇസ്ലാമികസംസ്കാരത്തെ പ്രതിനിധീകരിച്ചില്ല. അവർ ഇസ്ലാംമതത്തിന്റെ സന്ദേശവാഹകരായിരുന്നു. എന്നാൽ ബാഗ്ദാദിലെയോ, കെയ്റോവിലെയോ, കോർഡോവായിലെയോ, സാമ്രാജ്യത്തോടനുബന്ധിച്ചുനിന്ന സംസ്കാരത്തിന്റെ അനുകരണം, ഇന്ത്യയിൽ രാഷ്ട്രീയാധികാരം വഹിച്ച തുർക്കി മാലിക്കന്മാരിൽ നിന്നും നാം കേൾക്കുന്നില്ല. ദില്ലിയിലെ ഈ പറയപ്പെട്ട രാജവംശങ്ങളുടെ പ്രധാനസംഭാവന ഇസ്ലാംമതമായിരുന്നു. സിദ്ധാന്തപരമായ സാഹോദര്യത്തിനു പുറമേ, മതപ്രസംഗസ്വാതന്ത്ര്യം, മതത്തിന്റെപേരിലുള്ള അഭിമാനം, ഹിന്ദുക്കളുടേതിനേക്കാൾ പുരോഗമനപരമായ ഒരു നിയമസംഹിത, ഇവയും ഇസ്ലാം ഇന്ത്യയിൽ അവതരിപ്പിച്ചു. സാംസ്കാരികരംഗത്ത്, തുർക്കിസുൽത്താന്മാർ പുതിയരീതിയിലുള്ള ശില്പകലയും കെട്ടിടനിർമ്മാണരീതിയും കൊണ്ടുവന്നു. മദ്ധ്യേഷ്യൻരീതിയിലുള്ള കുംഭഗോപുരങ്ങളും നിറപ്പകിട്ടുള്ള മെച്ചിലോടുകളോടുകൂടിയ തുഗ്ലക്സുൽത്താന്മാരുടെ സ്മാരകമന്ദിരങ്ങളും ഇതിന് ഉത്തമമാതൃകകളാണ്. ഇസ്ലാമിന്റെ ശക്തിയേറിയ സമത്വസാഹോദര്യം, മതത്തിൽ മുസ്ലീമിനുണ്ടായിരുന്ന അഭിമാനവും, ഇന്ത്യയെ സാരമായി സ്പർശിച്ചു. ഈ പുതിയ പ്രവണത രാജപുട്ടാണയിലെയും, വിജയനഗറിലെയും ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരിൽ കാണാമെന്നു ചുരുക്കി പ്രസ്താവിക്കാം. ധർമ്മത്തിന്റെ സംരക്ഷകരും, മതത്തിന്റെ നെടുംതൂണുകളുമായിരുന്നു അവർ. ഇതു് ഇസ്ലാമും

ആയുള്ള സമ്പർക്കത്തിന്റെ നേരിട്ടുള്ള ഫലമാണ്. പ്രാചീനകാലത്തെ ഏററവും യാഥാസ്ഥിതികരായ രാജാക്കന്മാർപോലും—ഭാരശിവന്മാരും ഗുപ്തന്മാരും ഉത്തരേന്ത്യയിലും, പല്ലവന്മാരും ചോളന്മാരും തെന്നിന്ത്യയിലും—ഒരു പ്രത്യേക മതത്തിന്റെയോ, സമുദായത്തിന്റെയോ, രക്ഷാധികാരികളെന്ന് അവകാശപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. അവർ വലിയ മതവിശ്വാസികളായിരുന്നെങ്കിലും, മതം സംരക്ഷിക്കയും, മതത്തിനുവേണ്ടി നിലകൊള്ളുകയും ചെയ്യുന്നതെന്ന ആശയം അവർക്ക വൈദേശികമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഹമ്മീരൻമുതൽ കുംഭൻവരെയും കൃഷ്ണദേവരായർമുതൽ രാമരായർവരെയും ഉള്ള ഭരണാധിപന്മാർ പ്രധാന ചുമതലയായി എണ്ണിയത് മതം സംരക്ഷിക്കുക എന്നതായിരുന്നു. ഇസ്ലാമിന്റെ ആവിർഭാവത്തിന്റെ ഫലമായി, മതവിശ്വാസം പുലർത്തുക ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരുടെ ഒരു നയമായി ഭവിച്ചു.

ഇസ്ലാംമതം ഇന്ത്യയിൽ ആവിർഭവിച്ചതിന്റെ സാമൂഹ്യമായ ഫലം, ഒരു ജനസമുദായത്തെ മതപരമായ അടിസ്ഥാനത്തിൽ വെട്ടിത്തിരിച്ചതാണ്. നേരെമറിച്ച് പതിമൂന്നാം നൂററാണ്ടിനുമുൻപ് ഹിന്ദുസമുദായമാകട്ടെ പല തട്ടുകളായിട്ടാണ് വിഭജിക്കപ്പെട്ടിരുന്നത്. ബുദ്ധമതമോ ജൈനമതമോ ഈ വിഭജനത്തെ സാരമായി ബാധിച്ചിട്ടില്ല. ഇസ്ലാമാകട്ടെ ഇന്ത്യൻസമുദായത്തെ മുകളിൽനിന്നും താഴോട്ടു രണ്ടായി വിഭജിച്ചു. ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലീങ്ങളും രണ്ടു വിഭിന്നജനതകളെന്ന ആശയത്തിന്റെ ആരംഭമാണിത്. ഒരേരാജ്യത്തു വളർന്ന രണ്ടു സമാന്തരസമുദായങ്ങളാണ് അവർ. എല്ലാ ഘട്ടങ്ങളിലും അവർ രണ്ടായിരുന്നു. സാമൂഹ്യമായുള്ള ഇടപാടുകളോ, കൂടിച്ചേരലോ ഇല്ലായിരുന്നു. ഹിന്ദുമതത്തിൽനിന്നും അവിരളമായി മതപരിവർത്തനം നടന്നിരുന്നുവെന്നുള്ള വാസ്തവംതന്നെ. അതേസമയത്തുതന്നെ ഹിന്ദുമതത്തിനും പ്രാബല്യം വർദ്ധിച്ചുവന്നിരുന്നു. ഇതിനു കാരണം പുതിയ മതസിദ്ധാന്തങ്ങളുടെയും വിശ്വാസങ്ങളുടെയും ഉത്ഭവവും, സ്വയംരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി എടുക്കപ്പെട്ട നടപടികളുമാണ്. ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ഒരു വലിയ സംഭവവിശേഷം ഹിന്ദുമതം പുനരുദ്ധരിക്കുന്നതിനു വേണ്ടിയുണ്ടായ പ്രസ്ഥാനങ്ങളാണ്. ജയദേവൻമുതൽ മീരാബായ്‌വരെയുള്ള മഹനീയവ്യക്തികളാൽ പ്രതിനിധീകരിക്കപ്പെട്ട വൈഷ്ണവപ്രസ്ഥാനവും, രാമാനന്ദനും കബീറും, ഉത്തരേന്ത്യയിലും, നാമദേവനും ജ്ഞാനേശ്വരനും മഹാരാഷ്ട്രത്തിലും ഗുജറാത്തിലും, കർണ്ണാടകത്തിൽ ലിംഗായത്തുകളും (Lingayats) ഇക്കാലത്തെ പ്രകാശമാനമാക്കുന്നു. പുരിയിൽവെച്ചു ജയദേവനാൽ രചിക്കപ്പെട്ട ഗീതഗോവിന്ദത്തിനു വലിയ പ്രചാരം സിദ്ധിച്ചു. ആ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പ്രാമാണികമായ വ്യാഖ്യാനം രാജപുത്താണയിലെ വീരനായ മഹാറാണാ കുംഭൻ എഴുതിയതാണ്. ഇന്നും പ്രസ്തുത കൃതിയുടെ അംഗീകൃതവ്യാഖ്യാനം അതാണ്. തമിഴകത്തെ നേരത്തെയുള്ള മതസിദ്ധാന്തങ്ങളെ അടിസ്ഥാനമാക്കി രാമാ

നന്ദി നയിച്ച പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ കേന്ദ്രം ബനാറസ് ആയിരുന്നു. ആദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വാധീനശക്തി കബീറിന്റെ ദാർശനികമായ ഉപദേശങ്ങളിലും, നാനാക്കിന്റെ ഭക്തിപരമായ മിസ്റ്റിസിസത്തിലും, ചൈതന്യന്റെ ഭക്തിനിർഭരമായ പ്രേമാനുഭൂതിയിലും ദൃശ്യമാണ്.

പൊതുവേ പറഞ്ഞാൽ, ഈ കാലഘട്ടത്തിലെ മതപ്രസ്ഥാനങ്ങൾ, അനുഷ്ഠാനപരങ്ങളല്ല, ഭക്തിയെ അടിസ്ഥാനമാക്കിയുള്ളതാണ്. ഭക്തിപ്രസ്ഥാനത്തിലെ ആശയങ്ങൾ, ഇന്ത്യയിൽ അതിപ്രാചീനമാണ്. പാഞ്ചരാത്രത്തിലെയും ഭാഗവതത്തിലെയും ഉപദേശങ്ങളിലധിഷ്ഠിതമാണ് അത്. ഇസ്‌ലാം, ഹിന്ദുമതകേന്ദ്രങ്ങൾ കീഴടക്കിയതിന്റെ ഫലമായി സംജാതമായ പലായനചിന്തയിൽനിന്നമാണ് അതിന് ആ കാലത്ത് പെട്ടെന്ന് ഇത്ര പ്രചാരം ഉണ്ടായത്. ഭക്തിയോഗം ഗീതയിലും കാണാം. അതിലെ മൗലികമായ സന്ദേശം, സകലതും ഈശ്വരനായി അർപ്പിക്കയെന്നതത്രേ. എന്നാൽ മീരായും ചൈതന്യനും പ്രകടമാക്കിയതരത്തിലുള്ള ഭക്തിയുടെ തീവ്രത അല്ലായിരുന്നു അത്. ഗീത ഉപദേശിക്കുന്നതരത്തിലുള്ള, തികഞ്ഞതും, ഊർജ്ജസ്വലവും ആയ ജീവിതത്തിന്റെ മാറ്റൊലിയല്ല, 14-ം, 15-ം, നൂറ്റാണ്ടിലെ ഭക്തിപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ അടയാളമായ രാധാകൃഷ്ണാരാധനയിൽ നാം ദർശിക്കുന്നത്.

ഒരു കാര്യം വ്യക്തമാണ്. ഇസ്ലാമിന് ഹിന്ദുമതത്തിന്റെമേൽ വലിയ പ്രേരണാശക്തി ഉണ്ടായിരുന്നു, ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ. മധ്യകാലഹിന്ദുക്കളുടെ ഈശ്വരവാദം ചില കാര്യങ്ങളിൽ, ഇസ്‌ലാമിന്റെ ആക്രമണത്തോടുള്ള ഒരു മറുപടി ആയിരുന്നു. മധ്യകാലത്തെ ഉപദേഷ്ടാക്കന്മാരുടെ സിദ്ധാന്തം, അവർ ഏതു പേരിൽ തങ്ങളുടെ ദൈവങ്ങളെ വിളിച്ചിരുന്നെങ്കിലും, പ്രധാനമായി ഏകദൈവപരം ആയിരുന്നു. ഭക്തന്റെ ആരാധനാപാത്രം ഒരേ ഒരു ദൈവമാണ്. മോക്ഷം വേണമെങ്കിൽ ആ ദൈവത്തിന്റെ അനുഗ്രഹത്തിനാണ് പ്രാർത്ഥിക്കേണ്ടത്. എല്ലാ ഭക്തിപ്രസ്ഥാനങ്ങളും, തന്മൂലം പ്രധാനമായി, ഏകദൈവാധിഷ്ഠിതം ആണ്. ഏകദൈവത്തെ, പല രൂപങ്ങളിൽ ആരും ആരാധിക്കരുതെന്ന് ഇതുകൊണ്ടർത്ഥമാകുന്നില്ല. ശിവൻ, കൃഷ്ണൻ, ദേവി, ഇതിൽ ഏതു രൂപത്തിലാരാധിച്ചാലും, അവയെല്ലാം ഏകവും സനാതനവുമായ ദൈവത്തിന്റെ പ്രതീകങ്ങളാണ്, എന്നതായിരുന്നു മൗലികമായ ആശയം. കബീറിന്റെ ഗീതങ്ങളിൽ ഇതു സ്പഷ്ടമാക്കിയിട്ടുണ്ട്. സാമാന്യജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ, അവയ്ക്ക് വലിയ പ്രചാരം സിദ്ധിച്ചു.

കർണ്ണാടകത്തിൽ, വീരശൈവവിഭാഗത്തിന്റെ വളർച്ചയും, ഈ കാലഘട്ടത്തിലെ ഒരു സുപ്രധാനസംഭവമാകുന്നു. തമിഴ്‌നാട്ടിലെപ്പോലെ, കർണ്ണാടകത്തിലും ശൈവമതവിഭാഗത്തിന് നീണ്ട ഒരു പാരമ്പര്യമുണ്ട്. പന്ത്രണ്ടാംനൂറ്റാണ്ടിൽ കർണ്ണാടകത്തിൽ ഒരു വലിയ ശൈവനേതാവുണ്ടായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാമധേയം ബസവൻ (Basava)

എന്നാകുന്നു. ശിവൻ എന്ന ഒരു ദൈവമേയുള്ളുവെന്ന് അദ്ദേഹം സിദ്ധാന്തിച്ചു. ജാതിവ്യത്യാസത്തേയും ബ്രാഹ്മണാധിപത്യത്തേയും അദ്ദേഹം തിരസ്കരിച്ചു. വീരശൈവന്മാർ തങ്ങളുടെ മതത്തിന്റെ ഉദ്ധാരകനായി കൊണ്ടാടുന്ന ഈ ദിവ്യന് മദ്ധ്യകാലഘട്ടത്തിലെ ഹൈന്ദവസിദ്ധാന്തങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ഗണ്യമായ ഒരു സ്ഥാനമുണ്ട്.

മറ്റൊരു പ്രധാനകാര്യത്തിലും ഇസ്ലാം ഹിന്ദുമതത്തിൽ സ്വാധീനത ചെലുത്തി. അതു ദേശീയഭാഷകളുടെ വളർച്ചയാണ്. ചാന്ദ് ബർദായിയുടെ ശ്രമഫലമായി, ഹിന്ദിക്ക് ഒരു സാഹിത്യനിലവാരം ഇതിനു മുമ്പുണ്ടായി എന്നതു് ശരിതന്നെ. എന്നാൽ വടക്കേ ഇന്ത്യയിലെ മിക്ക പ്രാദേശികഭാഷകളും വളർന്നതു് ഇക്കാലത്താണ്. സംസ്കൃതത്തിന് ഔദ്യോഗികമായി ഉണ്ടായിരുന്ന മേന്മപോലും ഇല്ലാതായി. തന്മൂലം പ്രാദേശികഭാഷാപണ്ഡിതന്മാർക്ക് കൂടുതൽ അംഗീകാരം കിട്ടി. ഈ കാലഘട്ടത്തിലെ ഏക മുസ്ലിംകവിയായ അമീർകുസ്രു (14-ാം നൂറ്റാണ്ട്), പേർഷ്യൻ അറബിക് എന്നീ ഭാഷകളുമായി ഹിന്ദിയെ താരതമ്യപ്പെടുത്തുകയും, പേർഷ്യൻഭാഷയേക്കാൾ ചില കാര്യങ്ങളിൽ കൂടുതൽ സമ്പന്നവും വഴങ്ങുന്നതും ഹിന്ദിയാണെന്നഭിപ്രായപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ബംഗാളി, ഗുജറാത്തി, മറാത്തി ഈ ഭാഷകൾക്കും പ്രാമാണ്യമുണ്ടായി. മൈഥിലിയിലുള്ള വിദ്യാപതിയുടേയും, ബംഗാളിയിലുള്ള ചണ്ഡിദാസന്റെയും, രാജസ്ഥാനിലുള്ള മീരായുടേയും, മറാട്ടിയിലുള്ള നാമദേവന്റേയും ഗാനങ്ങൾക്ക് പ്രചുരപ്രചാരം കിട്ടിയതിനുപുറമെ ഉത്തമസാഹിത്യം എന്ന നിലയിൽ അംഗീകാരം സിദ്ധിക്കുകയും ചെയ്തു. സംസ്കൃതത്തിലെ ക്ലാസിക്കുകൾ പ്രാദേശികഭാഷകളിൽ തർജ്ജമചെയ്യപ്പെട്ടതും ഈ കാലഘട്ടത്തിലത്രേ. ബംഗാളിലെപ്പോലെ, അതു ചിലപ്പോൾ മുസ്ലിംരാജാക്കന്മാരുടെ നേരിട്ടുള്ള രക്ഷാധികാരത്തിന്റെ തണലിലാണു ചെയ്യപ്പെട്ടതു്. ഇസ്ലാമിന്റെ ആഗമനംമൂലമുണ്ടായ വിപത്തിന്റെ ഫലമായി, മതവും സാഹിത്യവും പണ്ഡിതന്റെ കുത്തക എന്ന നിലവിട്ട്, കൂടുതൽ കൂടുതലായി സാമാന്യജനതയെ സമീപിച്ചു.

സംസ്കൃതസാഹിത്യം വളർച്ചമുറ്റിനിന്നു എന്നു പറയുന്നതു് ശരിയായിരിക്കയില്ല. ഗുജറാത്തിൽ, ഹേമചന്ദ്രസൂരിയുടേയും പണ്ഡിതാലംകൃതമായ വീരധവലന്റെ(Viradhavala)യും രാജസദസ്സിൽ, സംസ്കൃതത്തിന് വലുതായ ഉത്ഥാനം ഉണ്ടായി. വീരധവലന്റെ മന്ത്രിയായ വസ്തുപാലൻ ഒരു പ്രമുഖകവികൂടിയായിരുന്നു. ഇവർ ഭോജന്റെ പാരമ്പര്യം പശ്ചിമഭാഗത്തു് പുലർത്തി. രാജപുട്ടാണയിലും, സംസ്കൃതത്തിന് പ്രോത്സാഹനം സിദ്ധിക്കാതിരുന്നില്ല. ജോനരാജ(Jonaraja)ന്റെ പൃഥ്വിരാജവിജയത്തിനും, അലാവുദ്ദീന്റെ കാലത്തെ ഹമ്മീരവിജയത്തിനും പുറമേ, ഇക്കാലത്ത്, നിസ്തുലപ്രശസ്തനായ കുംഭന്റെ ചിത്രവും നമുക്ക കാണാം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജധാനി ചിത്തോറിന്റേയും

സംസ്കാരത്തിന്റെയും നികേതമായിരുന്നു. കുംഭൻ ഗീതഗോവിന്ദത്തിന്റെ സുപ്രസിദ്ധ വ്യാഖ്യാതാവും, അതിവിപുലമായ 'സംഗീതരാജ' എന്ന സംഗീതശാസ്ത്രപ്രാമാണികഗ്രന്ഥത്തിന്റെയും, സംസ്കൃതത്തിലുള്ള അസംഖ്യം കവിതകളുടെയും കർത്താവുംകൂടിയാകുന്നു. ഗംഗാതടം വിദേശീയർ കൈക്കലാക്കിയപ്പോൾ, സംസ്കൃതപണ്ഡിതന്മാരും കവികളും അവിടം വെടിഞ്ഞു്, വിദൂരസ്ഥലങ്ങളായ ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരുടെ സദസ്സുകളിൽ അഭയംതേടി. മിവാർ, കലിംജാർ, ഗുജറാത്തു് ഇങ്ങനെയുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ ഇക്കാരണത്താലാണു് സംസ്കൃതസാഹിത്യം പെട്ടെന്നു് പുഷ്പപുഷ്കലമായതു്.

ഇസ്ലാമിന്റെ പ്രാണോദ്ഗതിയിൽനിന്നു വിഭിന്നവും, എന്നാൽ സമകാലികവുമായ മറ്റൊരു സംഭവമാണു ജൈനമതത്തിന്റെ പുനരുദ്ധാരണം. വളരെനാളത്തേയ്ക്കു്, വർദ്ധമാനന്റെ മതത്തിന്റെ വളർച്ച ബുദ്ധമതത്തിന്റെ വിജയപ്രകാശത്തിൽ മങ്ങിപ്പോയി. എന്നാൽ ഖാരവേലന്റെ ഹാത്തിഗുംഫാശിലാലേഖത്തിൽനിന്നു ആ കലിംഗരാജാവു തീർത്ഥങ്കരന്റെ അനുയായി ആയിരുന്നെന്നു കാണാം. പല്ലവന്മാരുടെ രേഖകളിൽനിന്നും, തമിഴ്സാഹിത്യത്തിൽനിന്നും, മനസ്സിലാകും, ക്രിസ്ത്വബ്ദം ആദ്യത്തെ ആറു നൂറ്റാണ്ടുകളിൽ ജൈനമതത്തിനു്, തെക്ക് സാമാന്യം പ്രചാരം ലഭിച്ചിരുന്നെന്നു്. ഗുജറാത്തിൽ ഈ മതത്തിനു് എക്കാലത്തും ചുരുങ്ങിയതെങ്കിലും ചൈതന്യപുഷ്ടമായ ഒരു ചരിത്രം ഉണ്ടായിരുന്നു. പന്ത്രണ്ടാംനൂറ്റാണ്ടിൽ കുമാരപാലൻ അധികാരത്തിൽ വന്നപ്പോൾ, ജൈനമതം വീണ്ടും പ്രാമാണ്യത്തിൽ വന്നു. അസാധാരണ കഴിവുകളും, പാണ്ഡിത്യവും, വിശാലവീക്ഷണവും, തികഞ്ഞു് ശങ്കരനു സമാനനായ ഒരു ആചാര്യൻ ജൈനമതത്തിനുണ്ടായി. യതിയും, ശബ്ദകോശനിർമ്മാതാവും, ഇതിഹാസകവിയും, ഉപദേഷ്ടാവുമായ ഹേമചന്ദ്രസൂരി, അസാമാന്യ വ്യക്തിവൈഭവമുള്ള, ഇന്ത്യയിലെ മഹാന്മാരിൽ അപൂർവ്വം ഒരാളാണു്. ജൈനമതത്തിനു് അദ്ദേഹം നൽകിയ അതിമഹത്തായ സംഭാവന, ആര്യൻസംസ്കാരവും ജൈനമതചിന്തയും യോജിപ്പിച്ചിണക്കിയതാണു്. പല വാല്യങ്ങളിലുള്ള ഒരു ഇതിഹാസം ആയ '.പുരുഷചരിത'ത്തിൽ, ഹേമചന്ദ്രൻ, ഹിന്ദുക്കളുടെ പുരാണകഥകൾ മുഴുവൻ ജൈനവേഷത്തിൽ അവതരിപ്പിച്ചു. മഹാഭാരതം, രാമായണം ഇവയിലെ കഥകളും, പ്രാചീനങ്ങളായ ഐതിഹ്യങ്ങളുമെല്ലാം ഹേമചന്ദ്രൻ, തന്റെ യശസ്സ്തംഭമായ ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ ക്രോഡീകരിക്കയും, 'കലികാലവ്യാസൻ' എന്ന അപരാഭിധാനത്തിനു് തികച്ചും അർഹനാകയും ചെയ്തു. ആധുനിക ഭാരതീയചിന്തയുടെ ഉപജ്ഞാതാക്കളിൽ ഒരുവനാണു് ഹേമചന്ദ്രൻ. വാല്മീകിയുടെയും, വ്യാസന്റെയും, ശങ്കരന്റെയും പംക്തിയിൽ അദ്ദേഹത്തിനു സ്ഥാനമുണ്ടു്.

ഹേമചന്ദ്രൻ സംസ്കൃതത്തിലാണെഴുതിയതു്. ഗുജറാത്തിൽ അക്കാലത്തുണ്ടായ വിപുലമായ സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിനു് അദ്ദേഹമാണു്

പ്രചോദനമരുളിയതു്. ബാലചന്ദ്രസൂരി (വസന്തവിലാസം—1296), യശപാലൻ ('മോഹപരാജയ'കർത്താവു്), രാമചന്ദ്രസൂരി (നളവിലാസം), വസ്തുപാലൻ (നരനാരായണീയം) ഇവർ പതിമ്മൂന്നാംനൂററാണ്ടിലെ അതിപ്രഗല്ഭരായ ചുരുക്കം ചില ജൈനസാഹിത്യകാരന്മാരാണു്. അവർ സംസ്കൃതത്തിന്റെ സമ്പത്തു വർദ്ധിപ്പിച്ചു. ഹേമചന്ദ്രനുശേഷം, ജൈനമതം പശ്ചിമത്തിലെ ഒരു സാംസ്കാരികപ്രസ്ഥാനമായിത്തീർന്നു.

ആക്കാലത്തു്, ഉത്തരേന്ത്യയിൽ ഹിന്ദുക്കൾ സാഹിത്യത്തിലും കലകളിലും മാത്രമല്ല ദത്താവധാനന്മാരായിരുന്നതു്. ഇസ്ലാമിന്റെ ആക്രമണം ആവശ്യമാക്കിത്തീർത്ത സാമൂഹ്യപ്രശ്നങ്ങളെല്ലാം, സ്മൃതികളെ അടിസ്ഥാനമാക്കേണ്ടിയിരുന്നു. ഒമ്പതാം (സിന്ധിൽ) മുസ്ലിം ആക്രമണകാലത്തു ജീവിച്ച മേധാതിഥിക്കു (Medhadhiti) സാമൂഹ്യസമീകരണപ്രശ്നത്തെക്കുറിച്ചു് എഴുതേണ്ടിവന്നു. ദേവലനു്, മതപരിവർത്തനപ്രശ്നത്തെപ്പററി—അടിമകളാക്കിയ ഉയർന്ന ജാതിക്കാരുടെ പ്രശ്നത്തെപ്പററി—ചിന്തിക്കേണ്ടിവന്നു. സ്മൃതികളിലെ പ്രായശ്ചിത്തവിഭാഗത്തിനു പ്രാധാന്യം വർദ്ധിച്ചു. മതപരിവർത്തനം വിഷമതരമാക്കുന്നതിനു, സ്മൃതിനിയമങ്ങൾ കർശനമാക്കി. അതേസമയം നിർബ്ബന്ധിച്ചു മതംമാറിയവരെ തിരിച്ചു സമുദായത്തിലെടുക്കുന്നതിനു നിബന്ധനകൾ ഉണ്ടാക്കേണ്ടിവന്നു. തന്മൂലം, സാമൂഹ്യചിന്തയിൽ പരസ്പരവിരുദ്ധമായ രണ്ടു ശക്തികളുണ്ടായി. ഒരു വശത്തു സ്വയംരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി നിയമങ്ങൾ സൃഷ്ടിക്കേണ്ടിവന്നു, മതപരിവർത്തനം തടയാൻ. മറുവശത്തു് പൂർവ്വകാലത്തെ നിയമനിർമ്മാതാക്കൾ വിചാരിക്കാത്ത പ്രശ്നങ്ങൾക്കു പ്രതിവിധിയും കാണേണ്ടിവന്നു (മതപരിവർത്തനം ചെയ്തവരെ എങ്ങനെ തിരിച്ചെടുക്കണം എന്നതായിരുന്നു പ്രശ്നം).

1200-നും 1500-നും ഇടയ്ക്കു് ഉത്തരേന്ത്യയിലുണ്ടായ നിയമശാസ്ത്രവ്യാഖ്യാനങ്ങളും 'നിബന്ധനകളും' നിയമസംഗ്രഹങ്ങളും അതിവിപുലമാണു്. വിജ്ഞാനേശ്വരന്റെ 'മിതാക്ഷര,' പന്ത്രണ്ടാംനൂററാണ്ടിലുണ്ടായതല്ല. മനുസ്മൃതിയുടെ സുപ്രസിദ്ധ വ്യാഖ്യാതാവായ കുല്ലൂകൻ, പതിനാലാംനൂററാണ്ടിന്റെ ആദ്യം ബംഗാളിൽ ജീവിച്ചു. ബീഹാർകാരനും, സ്മൃതികൾക്കു് അസംഖ്യം ടിപ്പണികൾ എഴുതിയ ആളുമായ ചണ്ഡേശ്വരൻ, താൻ ഒരു മന്ത്രിയും, 1314-ൽ (അലാവുദ്ദീന്റെ കാലത്തു്) സ്വർണ്ണതുലാഭാരം നടത്തിയ ആളുമാണെന്നു പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. മ്ലേച്ഛന്മാരുടെ വേലിയേറ്റത്തിൽനിന്നും അദ്ദേഹം ഭൂമിയെ രക്ഷിച്ചുവെന്നു് ഗ്രന്ഥകാരൻ പറയുന്നതും സ്മരണീയമാണു്. എന്തായാലും ഇക്കാലത്തു സാമൂഹ്യമായ ബന്ധങ്ങൾ കാലാനുസരണം മാറേണ്ടിവന്നു. അതിനാൽ സ്മൃതികൾക്കു് അസംഖ്യം വ്യാഖ്യാനങ്ങളും നിരൂപണങ്ങളും ഈ കാലഘട്ടത്തിലുണ്ടായി.

മുകളിൽ വിവരിച്ച വസ്തുതകളിൽനിന്നും, ഹിന്ദുക്കളുടെ മനസ്സിനെ ഇസ്ലാം കീഴടക്കിയില്ലെന്നു കാണാവുന്നതാണു്. ചിന്താമണ്ഡല

ത്തിലുണ്ടായ കൊടുങ്കാറ്റ് മതത്തിനെയാണ് സ്പർശിച്ചത്. പ്രാചീനകാലത്തെ ഭക്തിസിദ്ധാന്തം, സമ്യക്കായി ഇസ്ലാമിലെ സൂഫികളുടെ തത്വങ്ങളോടനുരൂപമായി തെളിച്ചു. രാമാനന്ദന്റെയും, കബീറിന്റെയും മീരാബായിയുടെയും യോഗാത്മകഗീതങ്ങൾ, ഇസ്ലാമിലെ സൂഫിസന്യാസിമാരുടേതിൽനിന്നും വ്യത്യസ്തമല്ല. ഇതിൽ, ഒന്നിനു മറ്റൊന്നിന്മേലുള്ള പ്രേരണയും, സ്വാധീനശക്തിയും ഖണ്ഡിതമായി അപകാരപ്പെടുകയോ സ്ഥാപിക്കപ്പെടുകയോ സാദ്ധ്യമല്ല.

പ്രാദേശികസാഹിത്യത്തിന്റെ വളർച്ചയെപ്പറ്റി മുമ്പു പ്രസ്താവിച്ചല്ലോ. അത് ഹിന്ദുമനസ്സിന്റെ പിൻവാങ്ങലും ഇസ്ലാമിന്റെ പ്രേരണാശക്തിയും ഉദാഹരിക്കുന്നു. ഈ കാലഘട്ടത്തിലെ സംസ്കൃതവും പ്രാദേശികഭാഷകളും തമ്മിൽ താരതമ്യപ്പെടുത്തിയാൽ, സംസ്കൃതസാഹിത്യം കൂടുതൽ അയഥാർത്ഥവും, അലങ്കാരസമൃദ്ധവും, ജീവിതത്തിൽനിന്നകന്നതും, ജനതയുടെ ആത്മീയവും സാമുദായികവുമായ അഭിലാഷങ്ങളകന്നോർക്ക് പ്രതാണ്ടുമുഖ്യമായിരുന്നു. എന്നാൽ പ്രാദേശിക പദ്യസാഹിത്യത്തിൽ വാസ്തവികതയും, സൗന്ദര്യവും, ജീവിതവിശ്വാസവും അലതല്ലുന്നതായി കാണാം. വിദ്യാപതിയുടെയും, കബീറിന്റെയും, മീരയുടെയും ഭക്തിനിർഭരമായ കവനങ്ങളിൽ മാത്രമല്ല, നാം ഇതു കാണുന്നത്. പ്രാദേശികഭാഷകളിലെ പ്രേമഗീതങ്ങൾക്കും സംസ്കൃതരീതിയിൽ ദൃശ്യമല്ലാത്ത ഒരു പുതുമയുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ സംസ്കൃതത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം അസ്തമിച്ചില്ല. ഹിന്ദുക്കളെ അതു മാത്രമാണ് ഏകീകരിച്ചത്. തിരുവിതാംകൂർമുതൽ കാശ്മീർവരെ ഹിന്ദുക്കളുടെ പാണ്ഡിത്യത്തിന്റെയും ചിന്തയുടെയും ഭാഷയായിരുന്നു ഇതു. അഖിലമായ സംസ്കൃതാദ്ധ്യയനം ഇല്ലായിരുന്നെങ്കിൽ, ഹിന്ദുജനതയ്ക്ക് ഐക്യബോധം നശിച്ചുപോയേനെ. പക്ഷേ, അതേസമയംതന്നെ, സംസ്കൃതം സാധാരണക്കാരനിൽനിന്ന് അകന്നു. പ്രാദേശികഭാഷകളെ സംസ്കൃതത്തിന്റെ ചിന്താരൂപങ്ങളും, പാരമ്പര്യങ്ങളുമായി തൊട്ടതിൽനിന്നാണ് മുകളിൽപ്പറഞ്ഞ വൈഷമ്യം പരിഹരിച്ചത്. ഇതും ഈ കാലഘട്ടത്തിലെ ഒരു നേട്ടമാണ്.

അദ്ധ്യായം പതിനഞ്ച്

തെക്കെ ഇന്ത്യയും ഇസ്ലാമും

ഇസ്ലാമിന് തെക്കെഇന്ത്യയുടെ മേലുള്ള പ്രത്യാഘാതത്തിന് മറ്റൊരു കഥയാണ് പറയാനുള്ളത്. പല്ലവന്മാരുടെ അധഃപതനത്തിനു ശേഷം, ചോളന്മാർ കാവേരിയിൽ ആധിപത്യമുറപ്പിക്കുകയും, മുന്നൂറുവർഷത്തിലധികകാലം സാമ്രാജ്യകർത്തൃത്വം വഹിക്കയും ചെയ്തു. ചോളന്മാരുടെ പ്രശസ്തിയെയും, മലയായിലെ അവരുടെ സാമ്രാജ്യത്തെയും, സുമാത്രയിലെ ശൈലേന്ദ്രരാജാക്കന്മാരുമായി കടലിൽവെച്ചു നടത്തിയ ശതവത്സരസമരത്തെയും പറ്റി, സംക്ഷിപ്തമായി പറയാനേ തരമുള്ളു. ചോളന്മാർ ക്രമേണ തങ്ങളുടെ സാമ്രാജ്യം, പ്രാചീന പല്ലവന്മാരുടെ അതിർവരെ എത്തിക്കയും, പത്താംനൂറ്റാണ്ടിൽ ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ പ്രധാനശക്തിയായിത്തീരുകയും ചെയ്തു. കാവേരിസിംഹാസനത്തിൽ ൯൮൫-ൽ ആരൂഢനായ രാജരാജൻ, രാഷ്ട്രാതിർത്തി ഒറീസ്സായുടെയും ഗംഗാനദിയുടെയും സമീപംവരെയും ഡെക്കാനിൽ വിപുലമാക്കി. ഈ രാജ്യവികസനനയം, അദ്ദേഹത്തെ, മഹാരാഷ്ട്രയിലെ ചാലൂക്യന്മാരുമായി സംഘട്ടനത്തിലെത്തിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ രാജേന്ദ്രൻ (ഗംഗൈകൊണ്ട ചോളൻ) അതേ നയംതന്നെ തുടരുകയും സിലോണിനെ തോല്പിച്ചു കീഴടക്കുകയും ഉണ്ടായി. അദ്ദേഹം തന്നെയായിരുന്നു, കടൽകടന്ന് നിക്കോബർദ്വീപുകൾ കീഴടക്കിയതും, മലയായിലെ 'കാദം' (Kadarm) കൈവശപ്പെടുത്തിയതും. രാജേന്ദ്രന്റെ പേര്, ഈ വിജയങ്ങളും, ശൈലേന്ദ്രരാജാക്കന്മാരുമായി സമുദ്രത്തിനക്കരെ നടത്തിയ യുദ്ധങ്ങളും മാത്രംകൊണ്ടല്ല പ്രസിദ്ധം. അദ്ദേഹം വമ്പിച്ച പല ജലസേചനപദ്ധതികളും നടപ്പിലാക്കി. പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടുവരെ, അവ കൃഷിസ്ഥലങ്ങൾക്കു വെള്ളം നൽകിയിരുന്നു.

പല്ലവന്മാരിൽനിന്നും പിന്തുടർച്ചയായി ലഭിച്ചിരുന്ന ചാലൂക്യന്മാരുമായുള്ള, ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ മത്സരം ഓരോ തലമുറയിലും തുടർന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. നാവികപ്പട സജ്ജമാക്കുക, സൈന്യങ്ങളെ നയിക്കുക, അകലെ മലയായിൽ ശൈലേന്ദ്രന്മാരുമായി യുദ്ധം നടത്തുക, അതേസമയം ചാലൂക്യരെ എതിർക്കുക, ഇവയെല്ലാംമൂലം ചോളരാജാക്കന്മാർക്ക്, തെക്കുള്ള അവരുടെ സാമ്രാജ്യം നിലനിർത്താൻ സർവ്വശക്തികളുമുപയോഗിക്കേണ്ടിവന്നു. രണ്ടു സമരമുഖങ്ങളിലും അവർക്കു വിജയം സിദ്ധിച്ചതായി തോന്നുന്നു. വീരരാജേന്ദ്രൻ ഒരു മഹായുദ്ധത്തിൽ ചാലൂക്യന്മാരെ കീഴടക്കി. മലയാ ഉപദ്വീപിലും അദ്ദേഹം അധികാരം വ്യാപിപ്പിച്ചു. ചോളരാജാക്കന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ അതിശ്രേഷ്ഠന്മാരിൽ

രോളായ, കലോത്തുംഗൻ, യുദ്ധവിജയങ്ങളോടൊപ്പം സമാധാനമംഗളും വിജയങ്ങൾ നേടി. അദ്ദേഹം രാജ്യത്തു് വിപുലമായ തോതിൽ ഒരു കണക്കെടുപ്പു നടത്തി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമികളുടെ കീഴിൽ ഈ രാജവംശം പതിമ്മൂന്നാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യംവരെ വാട്ടംതട്ടാതെ നിന്നു. 1250-നും 1300-നും മദ്ധ്യേ ഈ വംശത്തിന്റെ ശക്തി ക്ഷയിക്കാൻ തുടങ്ങി. കേന്ദ്രത്തിലെ അധികാരം ഉലഞ്ഞുതുടങ്ങി. ആ, തക്കം നോക്കി, പാണ്ഡ്യന്മാർ തെക്കുനിന്നും, ഹോയ്സാലന്മാർ വടക്കുനിന്നും തങ്ങളുടെ രാജ്യം വികസിപ്പിക്കുകയും, ചോളരാജ്യത്തിലെ ഭാഗങ്ങൾ കൈവശപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു.

നാനൂറുവർഷക്കാലത്തെ ചോളന്മാരുടെ ഭരണം, രാഷ്ട്രീയവും, സാഹിത്യപരവും, കലാപരവുമായ മഹനീയസിദ്ധികളുടെ കാലമാണു്. ചോളന്മാരായിരുന്നു, നാവികശക്തിയുടെ പ്രാധാന്യം മനസ്സിലാക്കുകയും, ഒരു സമുദ്രീയ നയം സ്വീകരിക്കുകയും ചെയ്ത ആദ്യത്തെ ഇന്ത്യൻ ഭരണാധിപന്മാർ. അവർ ബംഗാൾ ഉൾക്കടലിൽ ആധിപത്യം പുലർത്തുകയും, നൂറുവർഷത്തോളം മലയായിൽ സാമ്രാജ്യാധിപത്യം പുലർത്തുകയും ചെയ്തു. അക്കാലത്തു് ബംഗാൾ ഉൾക്കടൽ, ചോളന്മാരുടെ ഒരു തടാകം പോലെ ആയിരുന്നു. ശൈലേന്ദ്രന്മാരുമായുള്ള നിരന്തര യുദ്ധം സാമ്രാജ്യത്തെ ശോഷിപ്പിച്ചു. ചോളന്മാരുടെ അധഃപതനത്തിനുള്ള കാരണങ്ങളിലൊന്നായിരുന്നു ഇതു്. എങ്കിലും അവരുടെ തെക്കെഇന്ത്യയിലെ സാമ്രാജ്യം, വിജയകരമായി ഒരു സമുദ്രീയ നയം ഉണ്ടാക്കയും, സമുദ്രത്തിനപ്പുറമുള്ള സാമ്രാജ്യവും, സിലോണും വളരെനാൾ കൈവശംവെയ്ക്കുകയും ഉണ്ടായി.

ചോളന്മാരുടെ കലാപരമായ നേട്ടങ്ങളെക്കുറിച്ചു് ധാരാളം തെളിവുകളുണ്ടു്. അവർ പണിചെയ്ത മഹാക്ഷേത്രങ്ങളും, ശില്പപ്രതിമകളും ഇന്നും അവശേഷിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അക്കാലത്തെ നടരാജപ്രതിമകളും, സിദ്ധന്മാരുടെ വിഗ്രഹങ്ങളും ചിത്രങ്ങളും ലോകത്തിലെ, ആ വഴിക്കുള്ള അപ്രതിമകലാസമ്പത്തുകളത്രെ. അവരുടെ ക്ഷേത്രശില്പത്തിന്റെ ഉത്തമമാതൃകകൾ, തഞ്ചാവൂരിലും, ചിദംബരത്തുമുള്ള ചില ക്ഷേത്രങ്ങളാണു്: പ്രാചീന കലാപാരമ്പര്യത്തിന്റെ പരിശുദ്ധി അവയിൽ തെളിഞ്ഞുകാണാമെന്നതു് സുവിദിതമാണു്.

മനോഹരങ്ങളായ ശില്പകലകളുടെ നിർമ്മാതാക്കൾ മാത്രമായിരുന്നില്ല ചോളന്മാർ. പൊതുജനോപയോഗപ്രദമായ മരാമത്തുവേലകൾ ചെയ്യിച്ചതാണു്, അവരുടെ മഹത്വത്തിനുള്ള അവകാശം. തുടർച്ചയായി പല ചോളമന്നന്മാരും ജലസേചനപദ്ധതികൾ നടപ്പിലാക്കി. അതിന്റെ ഫലമായി കാവേരി ഡെൽറ്റസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അന്നപ്പുരയായി. ഒരു ആധുനികപ്രാമാണികൻ അഭിപ്രായപ്പെടുംപോലെ ബ്രിട്ടീഷ് സാമ്രാജ്യത്തിനകത്തും പുറത്തും പ്രചരിച്ച ഒരു ജലസേചനപദ്ധതി ആദ്യം നടപ്പാക്കിയതിനുള്ള മേന്മ മദ്രാസിനു് അവകാശപ്പെടാം. ബ്രി

ട്ടീഷുകാർക്കുമുമ്പ് ഇവിടെ ഉണ്ടായിരുന്ന നാട്ടുകാരായ എഞ്ചിനീയർമാർ, വൻനദികളുടെ മുകളിൽ, നദീജലം നിയന്ത്രിക്കാൻ പദ്ധതികൾ രൂപവല്കരിച്ചിരുന്നു. ചോളന്മാരാണ് ഇങ്ങനെ നദീജലം നിയന്ത്രിച്ച് കൃഷിക്കുപയുക്തമാക്കുന്നതിനുള്ള പദ്ധതികൾ പ്രയോഗത്തിൽ വരുത്തിയത്.

പതിമൂന്നാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ അന്ത്യത്തിൽ ഈ മഹാസാമ്രാജ്യം തകർന്നു. തെന്നിന്ത്യയിൽ അനേകം ചെറു രാജകുടുംബങ്ങളുടെ കാലഘട്ടം വന്നു. അലാവുദ്ദീന്റെ കല്പനയനുസരിച്ച് മാലിക്ക് കാഫർ തെക്കെ ഇന്ത്യ കൊള്ളചെയ്തപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന് ഉടനടി വിജയം കിട്ടി. അവരെ എതിർക്കുന്നതിന് പ്രബലമായ ഒരു ശക്തി അന്ന് തെക്ക് ഇല്ലായിരുന്നു.

രാഷ്ട്രകൂടന്മാരുടെ അധഃപതനത്തിനുശേഷം, അവരുടെ സാമ്രാജ്യത്തിന് മൂന്ന് അവകാശികളുണ്ടായി—ദേവഗിരിയിലെ യാദവർ, വാറങ്കലിലെ കാകതീയന്മാർ (മധ്യദക്ഷിണത്തിൽ), കർണ്ണാടകത്തിലെ ഹോയിസാലന്മാർ. ദേവഗിരിയിലെ യാദവന്മാർ ശക്തന്മാരായ രാജാക്കന്മാരായിരുന്നു. വിജ്ഞാനവും കലകളും അവരുടെ കീഴിൽ വളർന്നു. സമുദ്രവ്യാപാരം മഹത്തായി രാജ്യത്തിന്റെ സാമ്പത്തികനിലവാരവും മെച്ചമായി. എന്നാൽ ആക്രമണശീലരായ ഖിൽജിസുൽത്താന്മാരുടെ ശക്തിയെ നേരിടാൻ വേണ്ട സൈനികശക്തി അവർക്കില്ലായിരുന്നു. കാകതീയന്മാരുടെ കീഴിൽ വാറങ്കലും പ്രശസ്തിയാർജിച്ചു. മാർക്കോപ്പോളോ പറയുന്നത്, അവിടത്തെ രാജ്ഞിയായ രുദ്രമ്മ പ്രഗത്ഭയും വിദുഷിയുമായിരുന്നെന്നാണ്. പ്രതാപരുദ്രന്റെ കീഴിൽ സാഹിത്യപരമായും വാറംഗൽ ഉയർന്നു. എന്നാൽ ഇസ്ലാമിനെ ചെറുത്തുനില്ക്കാൻ ഈ രാജ്യത്തിന് കഴിഞ്ഞില്ലായിരുന്നു. ദ്വാരസമുദ്രത്തിലെ ഹോയിസാലന്മാർ വീരബല്ലാലൻ മൂന്നാമന്റെ കീഴിൽ വലിയ പ്രതാപത്തിൽവന്നു. അവരുടെ മഹത്വം, അവരുടെ ശില്പകലാനിർമ്മാണങ്ങൾ വെളിവാക്കുന്നു. എന്നാൽ ഈ രാജ്യങ്ങളിലൊന്നിനും, തന്നിമിത്തം മാലിക്ക്കാഫറിനെ എതിർക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ലായിരുന്നു. യാദവന്മാർ നേരത്തെതന്നെ കീഴടങ്ങിയിരുന്നു; കാകതീയന്മാർ സാമന്തന്മാരായി.

ഹോയിസാലന്മാരുടെ അധഃപതനം, തെന്നിന്ത്യൻചരിത്രത്തിലെ സ്പൃഹണീയമായ ഒരു സംഭവമത്രേ. അവർ പാണ്ഡ്യന്മാരുമായി ഇടവിടാതെ യുദ്ധത്തിലേർപ്പെട്ടു. ചോളസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ പതനത്തിൽനിന്നും അവർക്കാണ് കൂടുതൽ ഗുണം കിട്ടിയത്. വീരബല്ലാലൻ രണ്ടാമന്റെ കാലത്ത്, ദ്വാരസമുദ്രം തെക്കെഇന്ത്യയിൽ ഉച്ചനിലയിലെത്തി. മധുരരാജ്യംവരെ അവരുടെ ശക്തി പരന്നു. ബല്ലാലൻതന്നെ അഭിമാനത്തോടെ പ്രഖ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ട്, അദ്ദേഹത്തിന്റെഅമ്മ ഒരു പാണ്ഡ്യരാജകുമാരിയാണെന്ന്. ഏകദേശം അമ്പതു വർഷത്തെ വാഴ്ചക്കാലത്ത് (1173—1220) അദ്ദേഹം, മലബാർതീരത്തുള്ള ബംഗലാപുരംവരെ

അധികാരം സ്ഥാപിക്കയും, പില്ക്കാലചോളന്മാരുടെമേൽ, കോയ്മ നേടുകയും, ഇന്നത്തെ മൈസൂറിൽ ഹോയിസാലന്മാരുടെ പരമാധികാരം പുലർത്തുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമിയായ വീരബല്ലാളനും, പ്രാപ്തനായ ഒരു രാജാവായിരുന്നു. മാലിക്"കാഫറുടെ ആക്രമണകാലത്ത്", ഹോയിസാലന്മാരായിരുന്നു, തെന്നിന്ത്യയിലെ മികച്ച ശക്തി. ദ്വാരസമുദ്രത്തിന്റെ പതനം, ദക്ഷിണേന്ത്യൻ തലസ്ഥാനങ്ങളെ മാലിക്"കാഫറിനു തുറന്നുകൊടുത്തു.

ചോളന്മാരുടെ ശക്തി അധഃപതിച്ചതിനാൽ, തെന്നിന്ത്യയിൽ, മുസ്ലിംസൈന്യാധിപനെ എതിർക്കാൻതക്ക ഒരു ശക്തി ഇല്ലാതെപോയി. പാണ്ഡ്യരാജാക്കന്മാർ തമ്മിൽ സിംഹാസനത്തിനുവേണ്ടി മത്സരിക്കയായിരുന്നു. ഇടക്കുള്ള രാജ്യങ്ങൾ കീഴടക്കിയശേഷം, മാലിക്"കാഫർ 1311–ൽ മധുര ആക്രമിക്കയും കീഴടക്കയും ചെയ്തു. കവർച്ചമുതലുമായി അനന്തരം അയാൾ ദില്ലിയിലേക്കു തിരിച്ചു.

മാലിക്"കാഫറുടെ കൊള്ളക്കുശേഷം ഉത്ഭൂതമായ അരാജകാവസ്ഥ, വേണാട്ട് (കൊല്ലം) രാജാവായ രവിവർമ്മകുലശേഖരനെ ഉയർച്ചയിലെത്തിച്ചു. അദ്ദേഹം മുസ്ലിംകാവൽപ്പടയെ തുരത്തുകയും, കാഞ്ചിയിൽവെച്ച്" 1312–ൽ കിരീടധാരണം നടത്തുകയും ചെയ്തു. തന്മൂലം മുസ്ലിംങ്ങൾക്ക്", തെക്ക്" ആധിപത്യം ഉറപ്പിക്കാൻ സൗകര്യം ലഭിച്ചില്ല. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ രവിവർമ്മന്റെ ഈ നേട്ടത്തിനു വലിയ പ്രാധാന്യമുണ്ട്". എന്തെന്നാൽ ഇരുപത്തുവർഷത്തിനുശേഷം ഉപദ്വീപത്തിൽ ഹിന്ദുക്കളുടെ എതിർപ്പ്" സംഘടിപ്പിക്കാൻ അതു സഹായിച്ചു.

ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽനിന്നും മുസ്ലിംങ്ങൾ പിൻവാങ്ങിയപ്പോൾ, കാവേരിക്ക വടക്കുള്ള ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ ഒരു സ്ഥിരമായ ശക്തി ഇല്ലാതായി. വാറംഗലിലെ കാകതീയവംശം നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. ദേവഗിരിയിലെ യാദവന്മാരും നാമാവശേഷമായി. എന്നാൽ താമസിയാതെതന്നെ എതിർപ്പു പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. വാറംഗലിനടുത്തുള്ള കാകതീയജനറൽ പ്രോലയനായകന്റെ (Prolaya-Nayaka) നേതൃത്വത്തിൽ വിമോചനസമരം സമാരംഭിച്ചു. ഇതിന്റെ ഫലമായി റെഡ്ഡിരാജ്യങ്ങളായ അദ്ദങ്കിയും (Addanki) കൊണ്ടവീടും സ്ഥാപിതമായി. ചാലൂക്യസമ്രാട്ടുകളുടെ ഒരു പിൻഗാമിയായ സോമദേവൻ 1331–ൽ പശ്ചിമതെലുങ്കുരാജ്യവും സ്വതന്ത്രമാക്കി. ജനകീയമായ എതിർപ്പുമൂലം ഉപദ്വീപപ്രദേശങ്ങളിൽ, ഇങ്ങനെ മുസ്ലിംശക്തി തുരത്തപ്പെട്ടു. തെക്കേഇന്ത്യയിലെ പ്രശസ്തമായ ഐക്യബോധം ഇക്കാലത്ത്" ഹരിഹരൻ, ബുക്കാ ഈ രണ്ടു നേതാക്കന്മാർ മുഖാന്തരം ഉദ്ദീപിക്കപ്പെട്ടു. ഈ സഹോദരന്മാർ ആദ്യം കാകതീയന്മാരുടെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരായിരുന്നു; അല്ല, ഹോയിസാലന്മാരുടേതെന്ന്", ഫാദർ ഹീറാസ്" അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. വിജയനഗരം എന്ന പേരിൽ അറിയപ്പെടുന്ന ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ ഒരു പുതിയരാഷ്ട്രം

അവർ പണിതു (1336). വിജയനഗരം അതിവേഗം പ്രാമാണ്യത്തിലേക്കുയർന്നു—1340–ൽത്തന്നെ. എന്നാൽ അതിന്റെ മേലധിപൻ രാജസ്ഥാനം സ്വീകരിച്ചില്ല. ബല്ലാലൻ മൂന്നാമൻ, പേരിന്ന് അന്നും ദ്വാരസമുദ്രത്ത് ഭരണം നടത്തിവന്നു. വിരൂപാക്ഷബല്ലാലൻ 1346–ൽ ചരമം പ്രാപിച്ചപ്പോൾ, ബുക്കാ ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ ചക്രവർത്തിയായി പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യുകയും, ചാലൂക്യന്മാരുടെയും, ഹൊയ്സാലന്മാരുടെയും പല്ലവന്മാരുടെയും ചോളന്മാരുടെയും വിശിഷ്ടമായ പാരമ്പര്യങ്ങളുടെ പിൻതുടർച്ചാവകാശിയാകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം സ്ഥാപിച്ച സാമ്രാജ്യം മൂന്നൂറിൽപ്പരം കൊല്ലങ്ങളോളം നിലനിന്നു. ആ മഹാസാമ്രാജ്യം മുസ്ലീം ആക്രമണങ്ങൾക്കെതിരായുള്ള ഒരു ബലമുള്ള കോട്ടയായി ഭവിച്ചു. പതിനേഴാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യത്തോടെ ആ സാമ്രാജ്യം നിലംപതിച്ചു. പക്ഷേ, അപ്പോഴേക്കും ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ സംരക്ഷണഭാരം ശിവാജി ഏറ്റെടുത്തുകഴിഞ്ഞു.

ഉദ്യമങ്ങളിലൂടെ വിജയകരമായ സംരക്ഷണത്തിന് പ്രധാനമായി വേണ്ടിയിരുന്നത് അതിന്റെ ഐക്യബോധം സംഘടിപ്പിക്കയായിരുന്നു. ഈ പ്രധാനജോലിയിലാണ്, ബുക്കായുടെ പിൻഗാമികൾ ശ്രദ്ധപതിപ്പിച്ചത്. കമ്പരായന്റെ കീഴിൽ, സാമ്രാജ്യം ശരിയായി സംഘടിക്കുകയും, രാമേശ്വരംമുതൽ കൃഷ്ണാവരെയുള്ള ഭാഗങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധികാരത്തിൻകീഴിൽ വരികയും ചെയ്തു. കമ്പരായൻ മധുര കീഴടക്കിയതിനെപ്പറ്റി അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നിയായ ഗംഗാദേവി മനോഹരമായ ഒരു സംസ്കൃതകാവ്യം രചിച്ചിട്ടുണ്ട്. വിജയനഗരത്തിന്റെ വടക്കോട്ടുള്ള ഭീഷണമായ ബാഹ്മിനിരാജ്യം ഉദിച്ചു. 1347–ൽ ഹസ്സൻഗംഗു ആണ് ഈ പുതിയ രാജ്യം സ്ഥാപിച്ചത്. അദ്ദേഹം കൃഷ്ണായും നർമ്മദായും ഇടയ്ക്കുള്ള സ്ഥലങ്ങൾ കീഴടക്കി, ശക്തിമത്തായ ഒരു രാഷ്ട്രം പണിതു. ഡക്കാൻസമതലത്തിൽ, ഒരു മുസ്ലീംശക്തി ഇങ്ങനെ ഉയർന്നത് ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ വളരെ പ്രധാനമാണ്. ബാഹ്മിനിരാജ്യം, തെക്ക് വിജയനഗരവുമായും, വടക്ക് മുസ്ലീംരാജ്യങ്ങളുമായും യുദ്ധത്തിൽ ഇടപെടേണ്ടിവന്നു. ഈ യുദ്ധങ്ങൾമൂലം ബാഹ്മിനിരാജാക്കന്മാർക്ക്, ഹിന്ദുപ്രജകളുടെ പിന്തുണ ആവശ്യമായി. ബാഹ്മിനിരാജ്യവും വിജയനഗരസാമ്രാജ്യവും തമ്മിലുള്ള നിരന്തരസമരങ്ങൾ, രണ്ടു രാജ്യങ്ങളെയും എപ്പോഴും യുദ്ധസന്നദ്ധമാക്കി നിർത്തി. ഒരിക്കൽപ്പോലും വിജയനഗരസമ്രാട്ടുകൾക്ക്, തങ്ങളുടെ പരമലക്ഷ്യം തെക്കേ ഇന്ത്യയും ഹിന്ദുമതവും മുസ്ലീങ്ങളിൽനിന്നും രക്ഷിക്കയാണെന്നുള്ളതു മറക്കാൻകഴിഞ്ഞില്ല. ഫിറോസും ദേവരായനും തമ്മിലും, അഹമ്മദ്ഷായും ദേവരായൻ രണ്ടാമനും തമ്മിലും നടന്ന യുദ്ധങ്ങൾ രണ്ടു പക്ഷത്തിന്റെയും ദൃഢനിശ്ചയത്തെ കാണിക്കുന്നു. വിജയനഗരസാമ്രാജ്യമില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ, ഗംഗാതടംപോലെ, ദക്ഷിണേന്ത്യയും മുസ്ലീങ്ങൾക്ക് അധീനമായേനെ.

വിജയനഗരത്തെപ്പററി നമുക്ക് നിക്കോളോ കോൺററിയുടെ വിവരണങ്ങളുണ്ട്. "വിജയനഗരം എന്ന മഹാനഗരി കിഴക്കാംതൂക്കായ മലകൾക്കരികിലാണ്. പട്ടണത്തിന്റെ ചുററളവ് അറുപതു ചതുരശ്രനാഴികയത്രെ. അതിന്റെ കോട്ട മലവരെ എത്തുകയും, സമതലത്തെ വളഞ്ഞുപോകയും ചെയ്യുന്നു. ഇതുകാരണം നഗരത്തിന്റെ വിസ്താരം കൂടുന്നു. ആയുധമെടുക്കുന്നതിനു യോഗ്യരായി ഈ നഗരത്തിൽ 90,000 ആളുകളുണ്ട്." "ഈ നഗരത്തിലെ രാജാവ്," നിക്കോളാസ് തുടരുന്നു, "ഇന്ത്യയിലെ മറെറല്ലാ രാജാവിലും കൂടുതൽ ശക്തനാണ്." 1420-ൽ ഇതു തികച്ചും വാസ്തവമായിരുന്നു. വിജയനഗരം സന്ദർശിച്ച അബ്ദുർ റസ്സാക്ക് പേർഷ്യയുടെ സ്ഥാനപതിയായിരുന്നു. മദ്ധ്യപൗരസ്ത്യദേശത്തെ പട്ടണങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിനു സുപരിചിതങ്ങളായിരുന്നു. വിജയനഗരം അദ്ദേഹം വിവരിക്കുന്നതുനോക്കുക—"ലോകത്തിലൊരിടത്തും, വിജയനഗരത്തിനു തുല്യമായ ഒരു നഗരത്തെ കണ്ടിട്ടുള്ള കണ്ണുകളില്ല. അങ്ങനെയൊന്നിനെപ്പററി കേട്ടിട്ടുള്ള ചെവികളുമില്ല. ഒന്നിനകത്തു മറെറാന്നായി, ബലിഷ്ഠങ്ങളായ ഏഴു കോട്ടകളോടുകൂടിയാണ്, അതു പണിചെയ്തിട്ടുള്ളത്. പുറംകോട്ടയ്ക്കു വെളിയിലായി അൻപതുവാരസ്ഥലത്ത് ഒരു കോട്ടമൈതാനമുണ്ട്. അവിടെ അടുത്തടുത്ത്, ഒരാൾ ഉയരത്തിൽ, പകുതിഭാഗം കുഴിച്ചുറപ്പിച്ചിട്ടുള്ള കല്ലുകളുണ്ട്. അതിനാൽ കാലാളിനോ, കുതിരപ്പടയ്ക്കോ അവിടെക്കൂടി മുന്നേറുക എളുപ്പമല്ല."

വിജയനഗരരാജവംശത്തിലെ ഏററവും മഹാനായ രാജാവ് കൃഷ്ണദേവരായനാണ് (1509—1530). അദ്ദേഹത്തിന്റെകാലത്ത് വിജയനഗരത്തിന്റെ പ്രതാപം പാരമ്യത്തിലെത്തി. അദ്ദേഹം ഒറീസ്സാ കീഴടക്കുകയും, സാമ്രാജ്യം കടലോരത്ത് കട്ടാക്കുവരെ വ്യാപിപ്പിക്കയും ചെയ്തു. ബാഹ്മിനിരാജ്യം ശിഥിലീഭവിച്ചാണ് ഡക്കാൻ സുൽത്താനേററുകൾ ഉണ്ടായത്. ഇതും കൃഷ്ണദേവന് അനുകൂലമായ പരിതസ്ഥിതി സൃഷ്ടിച്ചു. അദ്ദേഹം ബീജാപ്പൂരിനെ ഒരു യുദ്ധത്തിൽ നിശ്ശേഷം തോല്പിച്ചു. രണ്ടുതലമുറക്കാലം മുസ്ലിം സുൽത്താന്മാർ, വിജയനഗരത്തിനെതിരായി സംഘടിക്കാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല.

കൃഷ്ണദേവരായൻ, അശോകന്റെയും ചന്ദ്രഗുപ്തവിക്രമാദിത്യന്റെയും ഹർഷന്റെയും ഭോജന്റെയും പാരമ്പര്യത്തിൽപ്പെട്ട ഒരു മഹാനായ ചക്രവർത്തിയാണ്. അദ്ദേഹം പ്രശസ്തനായ ഒരു പണ്ഡിതനും, കവിയും, ഗ്രന്ഥകാരനുമായിരുന്നു. ഹിന്ദുരാജത്വത്തിന്റെ മഹനീയപാരമ്പര്യം അദ്ദേഹം ഒരിക്കൽക്കൂടി പുലർത്തി. അദ്ദേഹം രാജ്യഭരണം നേരിട്ടു നടത്തുകയും, സൈന്യത്തെ തന്നത്താൻ നയിക്കയും, വിപുലമായ സാമ്രാജ്യത്തിൽ അനവരതം സഞ്ചരിക്കയും, ക്ഷേത്രങ്ങൾ പണിയിക്കുകയും അവയ്ക്ക് ഉദാരമായ സംഭാവനകൾ നല്കുകയും, ധർമ്മത്തിന് കൈയയച്ചു ചെലവഴിക്കയും ചെയ്തിരുന്നു. പോർട്ടുഗീസുകാരുമായി അദ്ദേഹം മൈത്രീഭാവം കൈക്കൊണ്ടു. പേർഷ്യാ മുതലായ വിദേശരാജ്യങ്ങളിലെ

പ്രതിനിധികളെ സ്വാഗതം സ്വീകരിച്ചുവന്നു. അക്ബറിനുമുൻപ് മദ്ധ്യകാലഘട്ടത്തിൽ ഇത്രയും പ്രശസ്തി സമാർജ്ജിച്ച മറ്റു രാജാക്കന്മാർ വളരെ അപൂർവ്വമാണ്.

കൃഷ്ണദേവരായശേഷവും, സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ പ്രാഭവം കെടാതെ നിന്നു. എന്നാൽ വിജയനഗരത്തിന്റെ വളർന്നുവന്ന പ്രാബല്യം അനൈക്യത്തിൽ കഴിഞ്ഞ മുസ്ലിംസുൽത്താന്മാരെ, തങ്ങളെ അഭിമുഖീകരിച്ച വിപത്തു ബോദ്ധ്യപ്പെടുത്തി. അവർ വിജയനഗരത്തിനെതിരായി സംഘടിക്കയും; 1565-ൽ ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ തളിക്കോട്ടയുദ്ധത്തിൽ വെച്ച് വിജയനഗരത്തെ പരാജയപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു. ഒരു ഭീമമായ പരാജയം ആയിരുന്നു അത്. ആ മഹാനഗരി അതിനുശേഷം കൊള്ള ചെയ്യപ്പെട്ടു. എന്നാൽ വിജയനഗരസാമ്രാജ്യം തളിക്കോട്ടയുദ്ധത്തിൽ തകർന്നു എന്ന പഴയ ആശയം സാധൂകരിക്കത്തക്കതല്ലെന്ന്, ഇന്നു മനസ്സിലായിരിക്കുന്നു. വിജയനഗരത്തിന്റെ ശക്തിയും മാഹാത്മ്യവും രാജവംശങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചല്ല, തെക്കെ ഇന്ത്യയിലെ ഹിന്ദുക്കളുടെ ഉറച്ച ദേശീയതാബോധത്തിലും, മുസ്ലിങ്ങളെ എതിർക്കണമെന്ന ദൃഢനിശ്ചയത്തിലുമാണ് അധിഷ്ഠിതമായിരുന്നത്. സൈനികമായ ഒരു വമ്പിച്ച പരാജയം, ഒരു രാജവംശത്തെ നശിപ്പിച്ചേക്കാം; ജനതയുടെ ആത്മവീര്യത്തെ തല്ക്കാലം കെടുത്തിയേക്കാം. എന്നാൽ അതിന് പ്രാചീനവും സുശക്തവുമായ ഒരു സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ദേശീയബോധത്തെ തകർക്കാൻ സാധിക്കയില്ല. ഒരു പുതിയ രാജവംശത്തിന്റെ കീഴിൽ അതിവേഗം വിജയനഗരം പുനസ്സംഘടിതമായി. ഇതിൽ മുൻകൈ എടുത്തത് തിരുമലൻ (Tirumala) ആകുന്നു. വെങ്കിടൻ രണ്ടാമന്റെ കീഴിൽ, സാമ്രാജ്യം അതിന്റെ നഷ്ടപ്പെട്ട പ്രശസ്തിയും പ്രതാപവും, ഏറെക്കുറെ വീണ്ടെടുത്തു. തളിക്കോട്ടയുദ്ധത്തിനുശേഷം അമ്പതുവർഷത്തിനുമേൽ, വിജയനഗരം ഹിന്ദുനാഗരികതയുടെയും സംസ്കാരത്തിന്റെയും കേദാരമായിത്തന്നെ ഇരുന്നു. കാലക്രമത്തിൽ, കേന്ദ്രശക്തിക്ക് ക്ഷീണം തട്ടുകയും, സാമ്രാജ്യത്തിലെ പ്രവിശ്യകൾ സ്വതന്ത്രങ്ങളാകയും ചെയ്തു. ഇവയിൽ ഒന്നായ മൈസൂർ, 1947-ൽ ഇന്ത്യ സ്വതന്ത്രയായതിനുശേഷമാണ്, ഒരു രാഷ്ട്രം എന്ന നിലയിൽ വ്യക്തിത്വം ഇല്ലാതായത്.

വിജയനഗരം പ്രധാനമായി ഒരു സൈനികരാഷ്ട്രമായിരുന്നു. വിജയകരമായി മുസ്ലിങ്ങളെ തടയുക എന്ന ലക്ഷ്യത്തോടുകൂടി ആയിരുന്നു അതിന്റെ സംവിധാനം, എങ്കിലും അത് ഹിന്ദുപുനരുദ്ധാരണത്തിന്റെയും, സംസ്കൃതം പ്രാദേശികം ഈ ഭാഷകളുടെ നവോത്ഥാനത്തിന്റെയും കേന്ദ്രസ്ഥലിയായിരുന്നു. യാഥാസ്ഥിതികസിദ്ധാന്തമനുസരിച്ചുള്ള ഹിന്ദുസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ പിൻഗാമിയായി വിജയനഗരം നിലകൊണ്ടു. ഈ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ സ്ഥാപനംതന്നെ ഐതിഹ്യപ്രകാരം മാധവവിദ്യാരണ്യന്റെ നാമവുമായി ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. പില്ക്കാ

ലത്തെ വൈഷ്ണവമതവും, വിജയനഗര രാജാക്കന്മാരുമായി അഭേദ്യമായി ബന്ധപ്പെട്ടു നിൽക്കുന്നു. അക്കാലത്തെ ജനതയുടെ മതവികാരങ്ങളുടെ ഉത്തേജനകേന്ദ്രങ്ങളാണ്, സാമ്രാജ്യത്തിലുടനീളം അവർ പണിയിക്കുകയും, ധനസഹായങ്ങൾ കൊണ്ട് പോഷിപ്പിക്കുകയും ചെയ്ത അസംഖ്യം ക്ഷേത്രങ്ങൾ.

സംസ്കൃതത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം, ബുക്കായുടെ മന്ത്രിയും, മാധവാചാര്യരുടെ ഇളയ സഹോദരനുമായ സായനനാണ്, (Sayana) വേദങ്ങളുടെ ഒടുവിലത്തെ പ്രധാന വ്യാഖ്യാതാവ്. ഇന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാഷ്യം ഒരു പ്രാമാണികഗ്രന്ഥമാണ്. പ്രശസ്തനിയമജ്ഞനായ മാധവാചാര്യരുടെ 'പരാശരമാധവീയ' ഇന്നും ഒരു പ്രാമാണികഗ്രന്ഥമായാണ് പരിഗണിക്കപ്പെട്ടുവരുന്നത്. രാജകൊട്ടാരവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഉദ്യോഗസ്ഥനായിരുന്നു അദ്ദേഹം. സ്വന്തം കൃതികളിൽ മാധവാചാര്യർ, പ്രസ്താവിക്കുന്നത് അദ്ദേഹം ബുക്കായുടെ ഒരു മന്ത്രിയാണ് എന്നത്രെ. വിജയനഗരരാജവംശത്തിലെ പല രാജ്ഞിമാരും കവയിത്രികൾ എന്ന നിലയിലും പ്രശോഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. 'മധുരാവിജയ'ത്തിന്റെ ഗ്രന്ഥകർത്രിയായ ഗംഗാദേവിയും, 'വരദാംബികാപരിണയം' രചിച്ച തിരുമലാംബാദേവിയും പ്രത്യേകം പ്രസ്താവമർഹിക്കുന്നു. മുൻപു പറഞ്ഞതു പോലെ, കൃഷ്ണദേവരായർ ഒരു മികച്ച പണ്ഡിതനും ഗ്രന്ഥകാരനുമായിരുന്നു. വിജയനഗരചക്രവർത്തികളുടെ രക്ഷാധികാരത്തിൽ തെലുങ്ക്, കന്നടം ഈ ഭാഷകൾ പുരോഗമിച്ചു. തെലുങ്കുസാഹിത്യത്തിലെ 'അഷ്ടദിഗ്ഗജങ്ങൾ' (എട്ടു പ്രശസ്തസാഹിത്യകാരന്മാർ) കൃഷ്ണദേവരായരുടെ രാജസദസ്സിനെ അലങ്കരിച്ചു. തെലുങ്കിലെ ഒരു പ്രശസ്തസാഹിത്യകാരൻകൂടിയായിരുന്നു കൃഷ്ണദേവരായർ. ആ ഭാഷയിലുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ 'ആമുക്തമാല്യദ' ഒരു ക്ലാസിക്കായി ഗണിക്കപ്പെടുന്നു. കൊട്ടാരകവിയായ 'പെദ്ദന,' തെലുങ്കുസാഹിത്യത്തിന്റെ പിതാക്കന്മാരിലൊരാളത്രെ.

പ്രാചീനഭാരതീയരാജാക്കന്മാരുടെ പാരമ്പര്യം വിജയനഗര രാജാക്കന്മാർ മനസ്സിലാക്കുകയും ബോധപൂർവ്വം പുലർത്തുകയും ചെയ്തു. യാഥാസ്ഥിതികഭാരതത്തിന്റെ ചക്രവർത്തിമാരായിരുന്നു അവർ. മധുരയിലെ മദനഗോപാലസ്വാമിക്ഷേത്രത്തിലെ ഒരു ശിലാലേഖയിൽ, വിജയനഗരചക്രവർത്തിയെ 'ചാലൂക്യചൂഡാമണി'യായി വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. ഹമ്പി(Hampi)യെ 'ഹമ്പിഹസ്തിനപുരി' എന്നാണ് വിളിച്ചത്. ഇതിൽനിന്ന് മഹാഭാരതത്തിലെ തലസ്ഥാനമായ ഹസ്തിനപുരിയിലെ ആത്മീയമായ പിൻതുടർച്ച അദ്ദേഹം അവകാശപ്പെട്ടതായി കാണാം. ചക്രവർത്തിയെ വിവരിച്ചുകാണുന്നത്, "സേതു മുതൽ സുമേരു വരെയും, ഉദയപർവ്വതം മുതൽ അസ്തപർവ്വതംവരെയുമുള്ള സാമ്രാജ്യം, പുരാണത്തിലെ രാജാക്കന്മാരുടെ കീർത്തിയെയും ധർമ്മനിഷ്ഠയെയും അതിലംഘിച്ച്"

അനുഗ്രഹം ഭരിച്ചു എന്നത്രെ. വാസ്തവത്തിൽ വിജയനഗരചക്രവർത്തിമാർ അവകാശപ്പെട്ടത്, ഇന്ത്യയുടെ ഇതരഭാഗങ്ങൾ മുസ്ലിമധീനമായിരുന്നതിനാൽ, ഹിന്ദുപാരമ്പര്യം അവരിലാണ് നിക്ഷിപ്തമായിരുന്നതെന്നത്രെ.

പോർത്തുഗീസുപ്രമാണങ്ങളിൽനിന്നും, മുസ്ലിംഗ്രന്ഥകാരന്മാരിൽനിന്നും വിജയനഗരചക്രവർത്തിമാരുടെ കീഴിൽ, ദക്ഷിണേന്ത്യ അത്ഭുതപൂർണ്ണമായി ഐശ്വര്യാഭിവൃദ്ധി പ്രാപിച്ചുവെന്ന് മനസ്സിലാക്കാം. സമുദ്രവ്യാപാരം നടത്തുന്ന മുന്നൂറിൽ കുറയാതെ തുറമുഖങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. പേർഷ്യയും, പാശ്ചാത്യരാജ്യങ്ങളുമായി ഉറ്റ വ്യാപാരബന്ധം ഉണ്ടായിരുന്നു—പോർത്തുഗീസുകാരുടെ അഭിവൃദ്ധി മുഖ്യമായി വിജയനഗരവുമായുള്ള കച്ചവടവേഴ്ചയെ ആശ്രയിച്ചിരുന്നു. പ്രവിശ്യകളുടെ തലസ്ഥാനങ്ങളും വ്യാപാരകേന്ദ്രങ്ങളായിരുന്നു. പോർത്തുഗീസുകാരുടെ വരവോടുകൂടി യൂറോപ്പിലെ വിപണികളിൽ ഇന്ത്യയിലെ സാധനങ്ങൾ ധാരാളമായി ചെന്നുതുടങ്ങി. പടിഞ്ഞാറുനിന്നും ഇന്ത്യൻതുറമുഖങ്ങൾവഴി ഇങ്ങോട്ടും സാധനങ്ങൾ വന്നു കുമിയാൻ തുടങ്ങി. വിദേശീയനിരീക്ഷകന്മാരെ അത്ഭുതപ്പെടുത്തിയ ഈ സമ്പൽപ്രഭാവം രാജാക്കന്മാരുടെ ആഢംബരകോലാഹലങ്ങളിൽ മാത്രമല്ല, പ്രഭുക്കന്മാരിലും പ്രതിഫലിച്ചു കണ്ടിരുന്നു. വിജയനഗരരാജാക്കന്മാരുടെ മഹത്തായ ശില്പനിർമ്മാണങ്ങൾ പലതും മൺമറഞ്ഞു; അവശേഷിക്കുന്നവയിൽനിന്നുതന്നെ നമുക്ക് അവയെപ്പറ്റി ഒരു കാഴ്ചപ്പാട് കിട്ടും. മഹാന്മാരായ ചക്രവർത്തിമാരും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും തെക്കേഇന്ത്യയൊട്ടുക്ക് പണിചെയ്യിച്ച ക്ഷേത്രശില്പങ്ങൾ, കലയിൽ മുൻഗാമികളുടെ മഹനീയമായ പാരമ്പര്യം സംരക്ഷിച്ച വിശിഷ്ടസംസ്കാരത്തെ ദൃഷ്ടാന്തീകരിക്കുന്നു.

വിജയനഗരത്തിന്റെ സമകാലികമായ ബാഹ്മിനിരാജ്യത്തിന്റെ വളർച്ചയെപ്പറ്റി മുൻപു സൂചിപ്പിച്ചുവല്ലോ. ഹസ്സൻ ഗംഗുവാൽ, 1347-ൽ സ്ഥാപിതമായ ഈ രാജ്യം കൃഷ്ണാനദിക്കു വടക്ക് പ്രാബല്യത്തിൽ വരികയും വിജയനഗരവുമായി, തോറ്റും, ജയിച്ചും, തുടരെത്തുടരെ യുദ്ധം ചെയ്യുകയും ചെയ്തു. ബാഹ്മിനിരാജാക്കന്മാർ സ്വീകരിച്ച നയം, പേർഷ്യയിൽനിന്നും വന്ന സമർത്ഥരായ ആളുകളെ ഉദ്യോഗം നൽകി പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുക എന്നതായിരുന്നു. ഇതു സ്വദേശീയരായ അമീറന്മാരും വിദേശീയപ്രഭുക്കന്മാരും തമ്മിൽ മത്സരമുളവാക്കി. രാജ്യത്തിന്റെ ഇസ്ലാമികസ്വഭാവം നിലനിർത്തി എന്ന നിലപാടിൽ ഈ നയം വിജയമായിരുന്നു. എന്നാൽ അതിൽനിന്നും സംജാതമായ മാത്സര്യം രാജ്യത്തിന്റെ കെട്ടഴിക്ക് കാരണവുമായി. നൂറ്റമ്പതിൽപ്പരം കൊല്ലം, ബാഹ്മിനിരാജ്യം ഛിദ്രിക്കാതെ നിലനിന്നു—പതിനഞ്ചാം നൂറ്റാണ്ടവസാനത്തിൽ, അതു് അഞ്ചു പ്രത്യേക രാജ്യങ്ങളായി വേർപിരിഞ്ഞു; ബിറാർ, അഹമ്മദ്നഗരം, ബിജാപ്പൂർ, ഗോൽക്കൊണ്ടാ, ബീദാർ. വിജയനഗരത്തിനെ എതിർക്കുന്ന കാര്യത്തിലേ ഇവ യോജിച്ചുള്ളൂ.

ബാഹമനിരാജവംശത്തിന്റെ ചരിത്രപരമായ പ്രാധാന്യം, അതു പഴയ ശതവാഹനന്മാരെയും വാകടകന്മാരെയും ചാലുക്യന്മാരെയും പോലെ, വടക്കെഇന്ത്യക്കും തെക്കെഇന്ത്യക്കും ഇടയ്ക്കുള്ള മദ്ധ്യഭാഗത്തു് അധികാരം വഹിച്ചു എന്നതാണ്. മതവിശ്വാസികളായിരുന്നെങ്കിലും ബാഹമനിരാജാക്കന്മാർ ഹിന്ദുക്കളായ പ്രജകളെ, മർദ്ദിക്കയോ, അവരോട് അസഹിഷ്ണുത കാണിക്കയോ ചെയ്തില്ല. അവർ വലിയ ജലസേചനപദ്ധതികൾ നിർമ്മിച്ചു; കലകളും സാഹിത്യവും പരിപോഷിപ്പിച്ചു. മിക്ക രാജാക്കന്മാരും വിദ്യാഭ്യാസത്തിനും സംഭാവനകൾ നൽകി. മൂവായിരത്തിൽപ്പരം ഗ്രന്ഥങ്ങളുടങ്ങിയ ഗ്രന്ഥപ്പുരയോടുകൂടിയ ഒരു അറബിക്കൻ കോളേജ് മഹാനായ മഹമൂദ് ഗവാൻ എന്ന മന്ത്രി സ്ഥാപിക്കയുണ്ടായി. അക്കാലത്തു പല ക്ഷേത്രങ്ങളും ഹിന്ദു–ജൈനമഠങ്ങളും അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിച്ചതിനുമുണ്ട് ലക്ഷ്യങ്ങൾ. മതപീഡനങ്ങൾ തീർച്ചയായും ഉണ്ടായിരുന്നു. എങ്കിലും ഡെക്കാനിലെ ഗ്രാമങ്ങൾ ആക്രമണഭീതിയെന്യേ, പഴയതുപോലെ സാധാരണ ജീവിതരീതി അവലംബിച്ചിരുന്നതായി കാണാം.

അദ്ധ്യായം പതിനഞ്ചു്

മദ്ധ്യകാലത്തെ മതം

മൂന്നു ശതാബ്ദങ്ങളിലെ ഹിന്ദുമുസ്ലിം സംഘട്ടനകാലത്തു ഹിന്ദുക്കളുടെ മതവികാരം വളർച്ച് പ്രാപിച്ചതു പ്രത്യേകം പ്രാധാന്യമുള്ള ഒരു വിഷയമാണു്. മുൻകാലഘട്ടങ്ങളിൽ—ഗുപ്തന്മാരുടെയും, ശങ്കരന്റെയും കാലത്തു്—ഹിന്ദുമത പുനരുത്ഥാന ഘടന സാമൂഹ്യസ്ഥിതിഗതികൾമൂലമോ, മതത്തിലെ ഈശ്വരവാദങ്ങൾ മൂലമോ ആയിരുന്നു. അപരിഷ്കൃതന്മാരുടെ സാമൂഹ്യവും ആശയപരവുമായ മുന്നേറ്റമായിരുന്നു ഗുപ്തരുടെകാലത്തു ഹിന്ദുമതത്തിനു് അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടിവന്നതു്. ശങ്കരനു നേരിടേണ്ടിവന്നതു്, മീമാംസകന്മാരുടെ അനുഷ്ഠാനപദ്ധതികളും ബുദ്ധമതക്കാരുടെ പാഷണ്ഡവാദങ്ങളും ആയിരുന്നു. പതിമൂന്നാം നൂറ്റാണ്ടിലുളവായ പ്രശ്നം ഇവയിൽനിന്നും വിഭിന്നമാണു്. ഹിന്ദുമതത്തിനു്, അതിന്റെ തത്വപരമായ അടിസ്ഥാനത്തെയും മൗലികമായ സാമൂഹ്യഘടനയെയും ബഹുദൈവാരാധനാസിദ്ധാന്തങ്ങളെയും വെല്ലുവിളിച്ച ഒരു ചൈതന്യവത്തായ ഒരു മതത്തിനെ നേരിടേണ്ടിവന്നു. ഹിന്ദുമതത്തിലെ പ്രത്യേകതകളായ പുരുഷൻ, പ്രകൃതി, ഗുണങ്ങൾ, പുനർജന്മം മുതലായവയെ അംഗീകരിക്കാത്തതും, ഏകദൈവവിശ്വാസം, ജനകീയാടിസ്ഥാനാധിഷ്ഠിതമായ സംഘടന ഇവയുള്ളതുമായ ഇസ്ലാമിന്റെ ഏറ്റുമുട്ടൽ മൂലമാണു് മദ്ധ്യകാലത്തു് ഹിന്ദുമതത്തിൽ പല നൂതനപ്രസ്ഥാനങ്ങൾ ഉണ്ടാകാൻ ഇടയായതു്.

മദ്ധ്യകാലത്തെ ഹിന്ദുചിന്തയുടെ എല്ലാം മൗലികസ്വഭാവം ഈശ്വരവാദമാണു്. അവയിൽ മിക്കവയും, നേരിട്ടുള്ള ഉപദേശംവഴി അല്ലെങ്കിൽ തന്നെ, ജാതിവ്യത്യാസങ്ങളെ, പ്രയോഗത്തിൽ തിരസ്കരിച്ചു. വ്യക്ത്യധിഷ്ഠിതമായുള്ള ഒരു ദൈവത്തെ, സൃഷ്ടാവും സർവ്വനിയന്താവുമായ ദൈവത്തെ, സ്നേഹിക്കയും വിശ്വസിക്കയും, ദൈവത്തിനു കീഴടങ്ങുകയും ചെയ്യുക എന്നതായിരുന്നു ഈ വിഭാഗങ്ങളുടെയെല്ലാം അടിസ്ഥാനതത്വം. ഹിന്ദുമതത്തിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു പ്രസ്ഥാനം, ശങ്കരന്റെ വ്യക്ത്യതീതമായ വേദാന്തം സ്വീകരിക്കുകയായിരുന്നെങ്കിൽ ഉണ്ടാകാൻ പ്രയാസമാണു്. പില്ക്കാലത്തെ ഈശ്വരവാദപ്രസ്ഥാനങ്ങൾക്കെല്ലാം പ്രചോദനം നൽകിയതു്, ശങ്കരനെപ്പോലെതന്നെ ഒരു വലിയ ചിന്തകനായ രാമാനുജനാണു്. അദ്ദേഹം മറ്റൊരു ചിന്താപദ്ധതി ജനതയുടെ മുമ്പിൽ വെച്ചു. മദ്ധ്യകാലത്തെ ആദ്ധ്യാത്മികചിന്തയുടെ വളർച്ചയിൽ രാമാനുജന് സുപ്രധാനമായ പങ്കുണ്ടു്.

ശ്രീരംഗം ആസ്ഥാനമാക്കിയുള്ള വൈഷ്ണവാചാര്യന്മാരുടെ വംശപരമ്പരയിൽ രാമാനുജൻ പെടുന്നു. ശ്രീവൈഷ്ണവന്മാർ ഒരിക്കലും ശങ്കരന്റെ വികാരരഹിതവും ദുർഗ്രാഹ്യവുമായ തത്വജ്ഞാനമാർഗ്ഗം പൂർണ്ണമായി സ്വീകരിച്ചിരുന്നില്ല. യമുനൻ തുടങ്ങിയ ആചാര്യവര്യന്മാരുടെ നേതൃത്വത്തിൽ അവർ, മായ, അവിദ്യ മുതലായ സിദ്ധാന്തങ്ങളെ എതിർത്തു. രാമാനുജൻ യമുനാചാര്യരുടെ ശിഷ്യനായിരുന്നു. (1017-ൽ ജനിച്ചു.) അദ്ദേഹം പതിനൊന്നാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ, പരമാചാര്യപദത്തിൽ അധിരോഹണം ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രധാന ജോലി, ശങ്കരന്റെ അദ്വൈതവാദത്തെ എതിർക്കുന്നതിലല്ല്, ഒരു വേദാന്തസിദ്ധാന്തം വിശകലനം ചെയ്യുകയായിരുന്നു. ബ്രഹ്മസൂത്രങ്ങളുടെ വ്യാഖ്യാനമായ, ശ്രീഭാഷ്യമാണ്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖ്യഗ്രന്ഥം. ശങ്കരന്റെ ഗീതാവ്യാഖ്യാനത്തിലെ സിദ്ധാന്തങ്ങളെ എതിർത്തുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം ഗീതക്ക് ഒരു പുതിയ വ്യാഖ്യാനം നിർമ്മിച്ചു. ബ്രഹ്മത്തിന്റെ ഏകത്വവും, യാഥാർത്ഥ്യവും രാമാനുജനും അംഗീകരിച്ചു. ചിത്തും, അചിത്തും (ബോധവും അബോധവും), ബ്രഹ്മത്തിൽ ഉൾക്കൊള്ളുന്നുണ്ടെങ്കിലും, അവ പ്രത്യേകവും, ഒരുപോലെ ശാശ്വതവുമാണെന്നത്രേ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിഗമനം. ഇതാണ് വിശിഷ്ടാദ്വൈതമതം. വേദാന്തപരമായ വ്യത്യാസമല്ല ഇവിടെ കാര്യം. രാമാനുജന്റെ ഉപദേശത്തിന്റെ മതപരമായ വശമാണ് കൂടുതൽ പ്രധാനമായുള്ളത്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സിദ്ധാന്തം, ദൈവാനുഗ്രഹത്താൽ കർമ്മബന്ധം ഇല്ലാതാക്കാമെന്നത്രേ. ശങ്കരന്റെ ദുർഗ്രാഹമായ വേദാന്തത്തിൽനിന്നും വ്യത്യസ്തമായി, നീതിയുടെയും സ്നേഹത്തിന്റെയും നികേതനമാണ്, ഈശ്വരൻ എന്ന ആശയമത്രേ രാമാനുജൻ ഹിന്ദുമതപുനരുദ്ധാരണത്തിനു നൽകിയ സംഭാവന. പ്രൊഫസർ കെ. വി. രംഗസ്വാമിഅയ്യങ്കാരഭിപ്രായപ്പെടുമ്പോലെ, "സ്വതന്ത്രമായ ആത്മാവിന്റെ അവകാശങ്ങളെയും ബാദ്ധ്യതകളുടെയുംകൂടെ, രാമാനുജൻ മതപരമായ ഒരു വീക്ഷണം നൽകി. ഇത് ആത്മീയമായ ഭാവങ്ങളുടെ വിപുലമായ വളർച്ചക്കു സൗകര്യം നൽകി. ജാതിമതാദിവ്യവസ്ഥകൾക്കതീതമായ വിശാലതയും, സഹിഷ്ണുതയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പദ്ധതിയിൽ കാണാം......"

ഉത്തരേന്ത്യയിൽ മുസ്ലീമാധിപത്യത്തിന്റെ കാലത്ത് ഈ ഭക്തിസിദ്ധാന്തമാണ്, ഹിന്ദുമതത്തിന് ആശ്വാസം നൽകിയത്. അലഹബാദിൽ ജനിച്ച ഒരു വൈഷ്ണവസന്യാസിയായ രാമാനന്ദൻ ഭക്തിയുടെ സുവിശേഷം പ്രസംഗിച്ചു. അദ്ദേഹം പല സ്ഥലങ്ങളിലും നടന്ന് ജനങ്ങളെ ഉദ്ബോധിപ്പിച്ചു, ദയാപരനായ ദൈവത്തിൽ വിശ്വസിക്കണമെന്നും, സർവ്വവും അദ്ദേഹത്തിൽ സമർപ്പിക്കണമെന്നും. അക്കാലത്തെ ഹിന്ദുക്കൾക്ക്, ദൈവത്തിന്റെ പിതൃത്വം, ഈ ലോകത്തിലെ ദുരിതങ്ങളിൽനിന്നും മോചനത്തിനുള്ള വഴി, ദൈവത്തിനു മുമ്പിൽ സമത്വം, മുതലായവ ഉൾക്കൊണ്ടിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ സിദ്ധാന്തങ്ങൾ

ഉത്തേജനമേകി. രാമാനന്ദൻ ബനാറസിൽ താമസമാക്കുകയും അസംഖ്യം അന്തേവാസികൾ അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടാകുകയും ചെയ്തു. അവരിൽ പ്രമുഖൻ ഒരു മുസ്ലീംനെയ്ത്തുകാരനായ കബീറത്രേ (1398).

ഹിന്ദുക്കളുടെ മതചിന്തയിൽ, പതിനഞ്ചാംനൂറ്റാണ്ടിൽ കബീറിനുണ്ടായിരുന്ന സ്വാധീനശക്തി അനുപമമത്രേ. ജന്മനാ ഒരു മുസ്ലീമായ അദ്ദേഹത്തിന് ഏകദൈവത്തിൽ ദൃഢവിശ്വാസമുണ്ടായിരുന്നു.

"അദ്വൈതം ഒന്നാണ്; രണ്ടില്ല.
രാമൻ, ഖുദാ, ശക്തി, ശിവൻ എല്ലാം ഒന്നാണ്.
ഒരു നാമത്തിൽ ഞാൻ ദൃഢമായി വിശ്വസിക്കുന്നു."

കബീർ ഉച്ചൈസ്തരം പ്രഖ്യാപിക്കുന്നതു നോക്കുക:

"എന്റെ നാവിൽ വിഷ്ണു;
എന്റെ കണ്ണുകളിൽ നാരായണൻ വസിക്കുന്നു;
എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ഗോവിന്ദനും;
എന്റെ ധ്യാനം ഹരിയെക്കുറിച്ചു."

രാമാനന്ദൻ ഉപദേശിച്ചതും, കബീർ പ്രചരിപ്പിച്ചതുമായ സിദ്ധാന്തങ്ങൾ ഏകദൈവവിശ്വാസം, സകലതും ദൈവത്തിനർപ്പിക്കുക, ഭക്തി(പ്രേമം)വഴി ദൈവത്തെ പ്രാപിക്കുക ഇവയത്രേ. ഇത്തരം മതത്തിൽ, ജാതിനിയമങ്ങൾ കാര്യമല്ല. അതിനാൽ ഭക്തിപ്രധാനം ഇസ്ലാമിന്റെ ഏകേശ്വരവാദവും, സമത്വസിദ്ധാന്തവും ഉൾക്കൊണ്ട ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ ഒരു നൂതനവ്യാഖ്യാനമാണ്. എന്നാൽ അതിന്റെ മതപരമായ മൗലികസിദ്ധാന്തം ഭഗവദ്ഗീതയുടേതാണ്—സകലതും ദൈവത്തിൽ സമർപ്പിച്ച്, ദൈവത്തിൽ അഭയംപ്രാപിക്ക എന്ന തത്വം. അക്കാലത്തെ സ്ഥിതിഗതികൾ തികച്ചും ഇതിനനുകൂലമായിരുന്നു.

ഇന്ത്യയിൽ പിന്നീടുണ്ടായ മതോപദേഷ്ടാക്കളിൽ മിക്കവരിലും കബീറിന്റെ സ്വാധീനശക്തി കാണാം, പ്രത്യേകിച്ച് നാനാക്കിൽ. 'ആദിഗ്രന്ഥ'ത്തിൽ (ഗുരുനാനാക്കിന്റെ), കബീറിനെ ഒരു മഹാത്മാവായി ഗണിക്കമാത്രമല്ല, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പല ഗീതങ്ങളും ചേർക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിഷ്യസംഘം, മേല്പറഞ്ഞ തത്വങ്ങൾ സഞ്ചാരികളായ ഭക്തഗായകർവഴി ഇന്ത്യയിലൊട്ടുക്കെത്തിച്ചു. രാമാനന്ദന്റെ ശിഷ്യന്മാരിൽ സേനാ ഒരു ക്ഷുരകനും, ധന്നാ ഒരു ജാട്ടുകർഷകനും, റായ്"ദാസ്" ചെരുപ്പുകുത്തിയുമായിരുന്നു. ഭക്തിസമ്പ്രദായം ഒരു ബ്രാഹ്മണസന്യാസി ഉപദേശിച്ചതായാൽപ്പോലും, അതിൽ ജാതിക്ക് സ്ഥാനമില്ല. "ഹരിയെ ഭജിക്കുന്നവനും, ഹരിയുടെ സ്വന്തവുമായ ആളിന്റെ ജാതിയും ജനനവും ആര് ചോദിക്കും?" ഇതായിരുന്നു ഭക്തന്മാരുടെ അടിസ്ഥാനം.

ഭക്തിസിദ്ധാന്തം അസംഖ്യം ആളുകൾ വ്യാഖ്യാനിച്ചു. മിഥിലയിലെ വിദ്യാപതിയായിരുന്നു അതിന്റെ ആദ്യത്തെ മഹാകവി. ദൈവ

ത്തിനുവേണ്ടി സർവ്വവും ത്യജിച്ചു കീഴടങ്ങുക, ശ്രീകൃഷ്ണനെ പ്രേമിക്കുക മുതലായ ആശയധന്യമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവഗീതങ്ങൾ ഭക്തിപ്രസ്ഥാനത്തെ ബംഗാളത്തിൽ പ്രചരിപ്പിച്ചു. ചിറ്റൂരിലെ രാജ്ഞിയായ മീരാബായി ഈശ്വരപ്രേമത്തിൽ സായൂജ്യം പ്രാപിച്ചു. ഈ ദേവി നൽകിയ ആത്മീയപ്രദീപ്തി രാജപുത്താനയിലെയും ഗുജറാത്തിലെയും ലക്ഷക്കണക്കിനാളുകൾക്ക്, ഇന്നും പ്രചോദനഹേതുവാണ്. ഭഗവദ്ഗീതയ്ക്ക്, ഭക്തിയോഗത്തിനു പ്രാധാന്യം നൽകിക്കൊണ്ടുള്ള പല പുതിയ വ്യാഖ്യാനങ്ങളും ആവിർഭവിച്ചു. ഇവയിൽ പ്രധാനം ജ്ഞാനേശ്വരിയുടേതാണ്. ഗുജറാത്തിലെ ഭക്തന്മാർക്ക് ഇതു് ഒരു മതഗ്രന്ഥമാണ്.

ഇങ്ങനെ മദ്ധ്യകാലമതം, ഭക്തിയിലൂന്നിയുള്ള ഔന്നത്യമാർന്നും, ഹിന്ദുമുസ്ലീം ആശയങ്ങളുടെ സമ്മേളനംകൊണ്ട് ഉന്നതാദർശപരവുമായിരുന്നു. ഏകദൈവവിശ്വാസത്തിനും, ദൈവത്തിനുമുൻപിലുള്ള മനുഷ്യസമത്വത്തിനുംവേണ്ടി യാഥാസ്ഥിതികഹിന്ദുക്കൾക്ക് ഇസ്ലാമിൽ ചേരേണ്ടതില്ലായിരുന്നു. ഉപനിഷത്തുക്കളിൽ ഇവയെല്ലാം പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ മദ്ധ്യകാലത്തെ ഉപദേഷ്ടാക്കൾക്ക് പ്രചോദനവും ശക്തിയും ഇക്കാര്യങ്ങളിൽ നൽകിയതു് ഇസ്ലാമാണെന്നുള്ളതു് നിസ്സർക്കമാണ്.

പലായനവാദസ്വഭാവമാണ് ഭക്തിപ്രസ്ഥാനത്തിൽ ഏറ്റവും പരിഗണനാർഹം. സകലതും ദൈവത്തിനു സമർപ്പിക്കുക, ദൈവത്തിൽ ആശ്വാസംകൊള്ളുക എന്ന ആഗ്രഹം ഉത്തരേന്ത്യയിലെ ഇടത്തരം ഹിന്ദുക്കളിലും പൊതുജനവും ശക്തമായി പടർന്നുപിടിച്ചതു്, അവർക്ക ഭൗതികമായി അക്കാലത്തു നേരിട്ട ഭയങ്കരമായ വിപത്തുകൾ ആകുന്നു. മിസ്റ്റിക്കുകൾക്കും, യോഗികൾക്കും ഒരുപോലെ ചിന്താഗതിയുണ്ടാവുക സഹജമാണ്. മിസ്റ്റിക് മതം അപൂർവ്വം ചിലരുടെ മതമാണ്. അതു് സാമാന്യജനങ്ങളുടേതാകുന്നതു്, അവർക്ക് ഈ ലോകത്തു സകലതും നശിക്കുമ്പോൾ, ആശ്രയം വഴികാണാതെ വരുമ്പോഴാണ്. സാധാരണ മനുഷ്യൻ, ഈ ലോകത്തിലൊന്നുമില്ലാതാകുമ്പോഴാണ് സ്വർഗ്ഗത്തെപ്പറ്റി സ്വപ്നംകാണുക. കാര്യങ്ങൾ മൂർച്ഛിക്കുമ്പോൾ, ഭൗതികമായ വിക്ഷണതയേ ഉണ്ടാകൂ. മതവിശ്വാസമുള്ളവർക്കുപോലും. എന്നാൽ ഒരു രാജ്യം അന്യർക്ക് അടിമപ്പെടുകയും, അതിന്റെ ആത്മാവിന്റെയും ക്ഷയിക്കുകയും ചെയ്യുമ്പോൾ, അന്യലോകത്തെപ്പറ്റിയുള്ള ചിന്തയിൽ അതു് ആശ്വാസംതേടുന്നു. മിസ്റ്റിക്കുകളും ഈശ്വരപ്രേമികളുമായ സന്യാസിമാരും ഭക്തിസിദ്ധാന്തത്തിന്റെ ഉപദേഷ്ടാക്കളും, ആളുകൾ അവരുടെ സന്ദേശം കേൾക്കാൻ കാത്തുനില്ക്കുന്നതു കണ്ടു. പലായനാത്മകമായ ഭക്തിപ്രസ്ഥാനം പതിനഞ്ചാം നൂറ്റാണ്ടിലെ പുതിയ സുവിശേഷം ആയിത്തീർന്നു. ഭക്തിപ്രസ്ഥാനം നിസ്സഹായമായ അന്ധവിശ്വാസത്തിലടിയുറച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ മതം, ഒരു പുതിയ വെളിച്ചത്തിൽ പ്രവൃത്തിപൂർണ്ണമായ ജീവിതം എന്ന രീതിയിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചതു് തുളസീദാസൻ

ആകുന്നു. അദ്ദേഹവും, ഒരു മിസ്റ്റിക്കായിരുന്നെങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാമായണം, അവതാരപുരുഷനും ധീരനുമായ രാമന്റെ പ്രവൃത്തികളെ വർണ്ണിച്ച് ഭാവത്തെ പ്രകീർത്തിക്കുന്നു. പ്രവൃത്തിയുടെ മാഹാത്മ്യമാണ്, കീർത്തനമല്ല, അദ്ദേഹം പ്രകീർത്തിക്കുന്നത്. പില്ക്കാലത്ത് അല്പം മാറ്റത്തോടെ, രാമദാസ്‌വരെയുള്ള ഗുരുക്കന്മാർ ഈ രീതി സ്വീകരിച്ചു. അവർ നാനാക്കിന്റെ ഭക്തിപ്രസ്ഥാനം, സജീവവും ചൈതന്യധന്യവുമായ സിക്കുമതമായി രൂപാന്തരപ്പെടുത്തി.

ഭക്തിപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ ഉത്ഭവസ്ഥാനമായ തെന്നിന്ത്യയിൽ, അതിനു വടക്കേ ഇന്ത്യയിലെപ്പോലെ ഒരിക്കലും പ്രചാരം സിദ്ധിച്ചില്ലെന്നുള്ളത് ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതാണ്. പൂർവ്വകാലംമുതൽക്കുതന്നെ വൈഷ്ണവ മിസ്റ്റിസിസം അവിടെയും നിലനിന്നു. ജനതയിൽനിന്നും ഉയർന്ന ആഴ്വാന്മാരിൽ അതിനു ലഭിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ സാധാരണക്കാരുടെ ഇടയിൽ അതു പ്രചരിച്ചില്ല. ഭക്തിപ്രസ്ഥാനകാലത്തുതന്നെയാണ് വിജയനഗരസാമ്രാജ്യമുണ്ടായത്. അതിനാൽ മുസ്ലീംരാജാക്കന്മാരുടെ ആധിപത്യം അവിടെ ഉറച്ചില്ല. പതിനാറാം നൂറ്റാണ്ടുവരെ നിലകൊണ്ട വിജയനഗരരാജാക്കന്മാർ, മതം പ്രവൃത്തിരൂപത്തിൽ വരുത്തി. പരാജിതരുടെ ആരാധനാലയങ്ങളായിരുന്ന അവിടം. വിജയനഗരരാജാക്കന്മാരുടെ പോലെ മനോഹരമായ ക്ഷേത്രശില്പങ്ങൾ അക്കാലത്തു വടക്കേ ഇന്ത്യയിലുണ്ടായില്ല. ഇതിനൊരു കാരണം മുസ്ലീം ആധിപത്യമാണ്; എന്നാൽ അതിലും പ്രധാനം, അവിടെ ഭക്തിപ്രസ്ഥാനം ഉൽബോധിപ്പിച്ചത് പരലോകത്തെപ്പറ്റിയാണെന്നുള്ളതാണ്.

മുഗൾകാലത്തിനു മുമ്പു വടക്കേ ഇന്ത്യയിൽ മതം പ്രധാനമായും ഒരു ഭക്തിപ്രസ്ഥാനമായെങ്കിലും, മറ്റു പതിവുള്ള പ്രസ്ഥാനങ്ങൾ ഇല്ലെന്നർത്ഥമാക്കുന്നത് അബദ്ധമാണ്. ശൈവമതസിദ്ധാന്തങ്ങൾ കാശ്മീരിൽ പ്രചരിച്ചു. ഇക്കാലത്ത് ഈ വിഭാഗത്തിൽ വലിയ മതോപദേഷ്ടാക്കളില്ലായിരുന്നെങ്കിലും, എല്ലാ വിഭാഗങ്ങളിലും എപ്പോഴും ശിവാരാധകന്മാർ ഉണ്ടായിരുന്നു. താന്ത്രികസിദ്ധാന്തങ്ങൾക്ക്, അവയുടെ നിഗൂഢരഹസ്യംമൂലം ഇക്കാലത്ത് കൂടുതൽ പ്രചാരം കിട്ടാനായിരുന്നു സാദ്ധ്യത, എന്തെന്നാൽ നമുക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ള പല തന്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങളും ഇക്കാലത്തുള്ളവയാണ്. നിത്യജീവിതത്തിലെ ശോകമൌനാവശ്യങ്ങൾമൂലം, താന്ത്രികന്മാർ അവരുടെ അനുഷ്ഠാനങ്ങളും മറ്റും കൂടുതൽ വിപുലമാക്കുകയാണു ചെയ്തത്. താന്ത്രികസമ്പ്രദായത്തിലും ജാതിക്കോ, സ്ഥാനമാനങ്ങൾക്കോ പരിഗണനയില്ലായിരുന്നു. അതിലെ അനുഷ്ഠാനങ്ങളും ആചാരങ്ങളും അധഃപതിക്കയും, അസന്മാർഗ്ഗികമായ ക്രൂരകർമ്മങ്ങളും, സാമാന്യജീവിതസുഖങ്ങൾ ലഭ്യമല്ലാത്തവരുടെ ഇടയിൽ അതിന് സ്വാഗതം ലഭിക്കുകയും ചെയ്തു.

ആസ്സാമിലുണ്ടായ വൈഷ്ണവപ്രസ്ഥാനത്തെപ്പറ്റിയും ഇവിടെ സൂചിപ്പിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ശങ്കരദേവ് ആയിരുന്നു നേതാവ്. ഷാൻപ്ര

ദേശത്തുകാരായ അഹോംരാജാക്കന്മാർ (Ahom Kings) മദ്ധ്യകാലഘട്ടത്തിൽ ആസ്സാം കീഴടക്കിയതിന്റെ ഫലമായി, അവിടത്തെ സംസ്കാരം ഭാരതീയമല്ലാതായി. കുമാരഭാസ്കരന്റെ കാലത്ത്, ഇന്ത്യയുമായി ആസ്സാമിനുണ്ടായിരുന്ന ബന്ധം പാടെ വിസ്മരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. സാംസ്കാരികമായും മതപരമായും ആസ്സാമിനെ ഭാരതത്തിന്റെ പ്രേരണാവലയത്തിൽ വീണ്ടും കൊണ്ടുവന്നത് ശങ്കരദേവനാണ്.

ശങ്കരദേവ് (1449-ൽ ജനിച്ചു) ജാതിയിൽ ഒരു കായസ്ഥനായിരുന്നു. എന്നാൽ ജീവിതത്തിന്റെ ആദ്യഘട്ടത്തിൽത്തന്നെ അദ്ദേഹം ശ്രീകൃഷ്ണഭക്തനായി. വൈഷ്ണവനായ അദ്ദേഹം, "ഒരു ദൈവമേയുള്ളൂ, അദ്ദേഹത്തിൽ സകലവും സമർപ്പിച്ചു ജീവിക്കണം" എന്ന് ഉപദേശിച്ചു. ഭാരതമൊട്ടുക്ക് അദ്ദേഹം തീർത്ഥാടനം നടത്തി. ചൈതന്യസംസർഗ്ഗത്തിന്റെ വൈശിഷ്ട്യം അദ്ദേഹത്തിൽ ദൃഢമൂലമായി. ആസ്സാമിൽ ഉടനീളം സഞ്ചരിച്ച്, തന്റെ തത്ത്വസിദ്ധാന്തങ്ങൾ അദ്ദേഹം പ്രചരിപ്പിക്കയും, കൂച്ചിലെ (Kotch) രാജാവുൾപ്പെടെ, അസംഖ്യം ആളുകളെ സ്വമതത്തിൽ ചേർക്കുകയും ചെയ്തു. ആസ്സാമിലെ മതനവോത്ഥാനത്തിന്റെ പ്രണേതാവ് ശങ്കരദേവ് ആണ്. ഇന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വാധീനശക്തി ആ രാജ്യത്തിൽ നശിക്കാതെനില്ക്കുന്നു.

വടക്കേയിന്ത്യയിൽ ഇക്കാലത്തുണ്ടായ മതസാഹിത്യകൃതികൾ മിക്കതും ഉത്തമങ്ങളായിരുന്നു. വിദ്യാപതി, കബീർ, ഉമാപതി, നാനാക്ക്, മീരാബായി മുതലായവർ, എക്കാലത്തെയും വാസനാസമ്പന്നരായ കവികളാണ്. കേശവദാസ്, സൂർദാസ് ഇവരെയും ഈ ഘട്ടത്തിലെ, ഭക്തകവികളുടെ കൂട്ടത്തിൽപ്പെടുത്താം. എന്നാൽ വേദാന്തപരമായ, 14-ാം നൂറ്റാണ്ടിലെ മഹദ്ഗ്രന്ഥങ്ങൾ—അവയിൽ ഏററവും പ്രധാനം മാധവാചാര്യരുടെ ഭാഷ്യവും, സായണരുടെ വേദങ്ങളുടെ വ്യാഖ്യാനവുമാണ്—തെക്കേയിന്ത്യയിലാണുണ്ടായതെന്നത് അത്ഭുതപൂർവ്വമായ ഒരു സംഗതിയാണ്.

ഒരു ദേശീയരാജാധിപത്യത്തിലേക്ക്

മഹമ്മദ്ഗോറിക്കുശേഷം, ദില്ലിസിംഹാസനമലങ്കരിച്ച സാഹസികന്മാരായ അഫ്ഗാനും തുർക്കികളും, ഖിൽജികൾ, തുഗ്ലക്കുകൾ, ലോദികൾ ഇവരിൽനിന്നെല്ലാം വളരെ വിഭിന്നനായിരുന്നു, അനന്തരം ഡൽഹി കീഴടക്കി സ്വയം 'പാദ്ഷാ ഇ ഹിന്ദ്' എന്ന സ്ഥാനം സ്വീകരിച്ച രാജാവ്. തൈമൂറിന്റെ വംശത്തിലെതന്നെ അംഗവും, അമ്മവഴി ചെങ്കിസ്ഖാനുമായി രക്തബന്ധമുള്ളവനുമായ ബാബർ, മദ്ധ്യേഷ്യയിലെ രണ്ടു വഴിക്കുള്ള രാജത്വവും സമ്മേളിച്ച ഒരുവനായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുൻഗാമികൾ ലോകം കീഴടക്കുകയും ഭരിക്കുകയും ചെയ്തവരാണ്—ഏഷ്യയിലെ ഏതു രാജ്യവും പാരമ്പര്യവഴി അദ്ദേഹത്തിനുള്ളതാണ്, അവ കരസ്ഥമാക്കുകയാണെങ്കിൽ. ഡൽഹി സ്വത്താണെന്ന്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ അദ്ദേഹത്തിനവകാശപ്പെട്ടതാണ്. അയഥാർത്ഥമായ ഒരു അവകാശമായി ഇതു നമുക്ക് തോന്നാം— എന്നാൽ തൈമൂർ അതു കീഴടക്കുകയും കൈവശപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തതാണ്. ഫെർഗാനയിലാണെങ്കിലും, കാബൂളിലാണെങ്കിലും, ഡൽഹിയിലാണെങ്കിലും, ബാബർ സ്വന്തരാജ്യത്താണ്, താനെന്ന് വിശ്വസിച്ചു. അവ താല്ക്കാലികമായി അദ്ദേഹത്തിന്, ഒന്നു നഷ്ടപ്പെട്ടുപോയവയാണ്. സ്വസാമർത്ഥ്യംകൊണ്ട് അദ്ദേഹം അവ തിരിച്ചുപിടിച്ചു. രാജ്യതന്ത്രം തന്റെ ജന്മസിദ്ധമായ അവകാശവും തൊഴിലുമാണെന്ന് അദ്ദേഹം എപ്പോഴും വിശ്വസിച്ചു.

മഹമ്മദ്ഗോറിയുടെ ആക്രമണത്തിനുശേഷം, തൈമൂറിന്റെ ഒഴിച്ചാൽ, ഇന്ത്യയെ അതിന്റെ അതിർത്തികടന്ന് ആരും ആക്രമിച്ചിട്ടില്ല. ചെങ്കിസ്ഖാന്റെ പട, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചൈനീസ്പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ ഉപദേശപ്രകാരം, ഇന്ത്യയെ ദയാപൂർവ്വം ആക്രമിക്കാതെ വിടുകയാണുണ്ടായത്. ചില കാര്യങ്ങളിൽ സുപ്രധാനമെങ്കിലും, രസകരമായ ഒരു കഥപോലെയാണ് തൈമൂറിന്റെ ആക്രമണത്തിന്റെ ഗതിവിശേഷം. ഈ നീണ്ട കാലയളവിൽ ഇന്ത്യ വിദേശീയാക്രമണത്തിൽനിന്നും വാസ്തവത്തിൽ രക്ഷപ്പെട്ടത്, അഫ്ഗാൻ മലമ്പ്രദേശങ്ങളിലെ അക്കാലത്തെ പരിതഃസ്ഥിതികൾകൊണ്ടു മാത്രമാണ്. മദ്ധ്യേഷ്യ ഭരിച്ചു 'ഖാരിസ്മിയൻ' സാമ്രാജ്യമായിരുന്നു. കാബൂൾ, ഹീറാറ്റ്, കാൻഡഹാർ ഈ നാടുകളിൽ ശ്രദ്ധിക്കാതെ, അവയെ പുറം പ്രവിശ്യകളായി തള്ളിയിരുന്നു. ചെങ്കിസ് ആ സാമ്രാജ്യം ചാമ്പലാക്കുകയും, ഇസ്ലാംജനതകളെ മംഗോളിയർ, സിന്ധുതീരത്തുവെച്ചു തോല്പിക്കുകയും ചെ

യുദ്ധശേഷം, അതിർത്തിപ്രദേശങ്ങളിൽ അരാജകത്വവും കുഴപ്പങ്ങളും നടമാടി. തൈമൂറിന്റെ ആക്രമണങ്ങളും അവിടത്തെ സ്ഥിതിഗതികൾക്കു മാററം വരുത്തിയില്ല. മദ്ധ്യേഷ്യയിലെ ആധിപത്യകേന്ദ്രം സമർക്കന്ദ് ആയി. ഇതുമൂലം അതിർത്തിദേശത്ത്, രാഷ്ട്രീയമായ ഒരു ശൂന്യാവസ്ഥ സംജാതമായി.

1500-ൽ ബാബർ സമർക്കന്ദിലെ രാജാവായി. എന്നാൽ അതിനടുത്തകൊല്ലംതന്നെ ഉസ്ബെഗ്സ്, അദ്ദേഹത്തെ സിംഹാസനഭ്രഷ്ടനാക്കി ഓടിച്ചു. മൂന്നു വർഷത്തിനുശേഷം അദ്ദേഹത്തിനു കാബൂൾ ലഭിച്ചു. അദ്ദേഹം, ഡൽഹിയെ കീഴടക്കാൻ പററിയ ഒരു താവളം ആക്കുന്നതിന് അവിടം പുനസ്സംഘടിപ്പിച്ചു. 1526 ഏപ്രിലിൽ, ബാബറിനു മുൻപിൽ ഡൽഹി സുൽത്താനേററു് തകരുകയും, തൈമൂറിന്റെ വംശജർ സാമ്രാജ്യസിംഹാസനാരോഹണം ചെയ്യുകയും ചെയ്തു. സുൽത്താനേററിന്റെ പതനം ബാബറെ പഞ്ചാബിന്റെ അധിപതിയാക്കി. മററു പല പ്രവിശ്യകളും അദ്ദേഹത്തിനോ അനന്തരഗാമികൾക്കോ കീഴടങ്ങേണ്ടതായിവന്നു. ചരിത്രകാരന്മാർ മറന്നിട്ടുള്ള ഒരു വസ്തുത, ഗംഗാസമതലത്തിലൊഴികെ, ബാബറിനു നേരിടേണ്ടിവന്ന എതിർപ്പ്, ഹിന്ദുക്കളിൽനിന്നുമാണുണ്ടായതു്. വിക്രമജിത് എന്ന ഒരു ഹിന്ദുരാജാവിന്റെ കീഴിലായിരുന്ന ഗ്വാളിയർ പോലും—ബാബർ അദ്ദേഹത്തിനെതിരായി സ്വപുത്രനും അനന്തരാവകാശിയുമായ ഹുമയൂണിനെ അയച്ചു. എന്നാൽ ഏററവും ശക്തിമത്തായ എതിർപ്പ് ഉണ്ടായതു മീവാറിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ രാജപുത്രന്മാരിൽനിന്നായിരുന്നു. അവിടെ മഹാനായ കുംഭന്റെ പിൻഗാമികൾ, പഴയ ഗുജറാത്തിലെ ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരെ ഒരു സഖ്യത്തിൻകീഴിൽ സംഘടിപ്പിച്ചു. റാണാസംഗാ ആയിരുന്നു അവരുടെ ധീരനേതാവു്. മഹമൂദ് ലോദി, ബാബറിനെതിരായി, സംഗായുമായി ഒരു സഖ്യം ചെയ്തുവെന്നുള്ളതും ശ്രദ്ധേയമാണ്. ഹിന്ദുമുസ്ലിംബന്ധത്തിൽവന്ന മാററം ഈ സഖ്യം വ്യക്തമാക്കുന്നു. ഹിന്ദുക്കളുടെ ശക്തിവർദ്ധനവിനും, ഇരുമതങ്ങളും തമ്മിലുള്ള സൗഹാർദ്ദബന്ധത്തിനും ഇതു നല്ല തെളിവാണ്. ബിയാനാ (Biyana)യിൽവെച്ച് ഹിന്ദുസൈന്യം ബാബറെ എതിർത്തു. ബാബറിന് അതിൽ പ്രശസ്തവിജയം ലഭിച്ചു. രജപുത്രശക്തിയെ, ഈ വിജയം നശിപ്പിച്ചില്ലെങ്കിലും, ദില്ലിയുടെയും, ലോദിസുൽത്താന്റെ മറ്റു സ്ഥലങ്ങളുടെമേലുമുള്ള ബാബറിന്റെ ആധിപത്യം ഇതു് ഉറപ്പിച്ചു.

ബാബർ 1530-ൽ മരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ ഹുമയൂൺ ചക്രവർത്തിയായി. സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ കീഴിലുള്ള പ്രവിശ്യകൾ തന്റെ കീഴിൽ കൊണ്ടുവരാൻ അദ്ദേഹം ശ്രമിച്ചു. ഡൽഹിസുൽത്താനേററു് സാമ്രാജ്യപദവി അവകാശപ്പെട്ടിരുന്നെങ്കിലും, വാസ്തവത്തിൽ ദോവാബിനു പുറത്തു് അതിനു് ആധിപത്യം ഉണ്ടായിരുന്നില്ലെന്ന വിവരങ്ങൾക്കു് ലക്ഷ്യം ലഭിക്കുന്നു. ദോവാബിനു വെളിയിലുള്ള കലി

ഗരിന്റെ തെക്കായിരുന്നു, ഹുമയൂണിന്റെ ആദ്യത്തെ പടനീക്കം. ഏഴുനൂറിൽപ്പരം വർഷം ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാർ ഭരിച്ചുവന്ന ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ രാജ്യമായിരുന്നു കലിംഗർ. 978–ലും, 1008–ലും അവിടത്തെ രാജാവ്, ഗസ്നിമഹമ്മൂദുമായി ഏറ്റുമുട്ടിയിട്ടുണ്ട്. കുത്ബുദ്ദീൻ, ഇൽത്തുമിഷ്, തുടങ്ങിയ സുൽത്താന്മാർ ഈ രാജ്യം കീഴടക്കുകയും, സാമ്രാജ്യത്തോടുകൂടി ചേർക്കുകയും ചെയ്യുന്നതായി അവകാശപ്പെടുന്നു. എന്തായാലും ഹുമയൂൺ ഒരു വലിയ സൈന്യം കലിംഗറിലെ ഹിന്ദുരാജാവിന്റെ നേരെ അയയ്ക്കുന്നതായി നാം കാണുന്നു. കലിംഗർ കീഴടക്കുക വിഷമമെന്നുകണ്ട് ഹുമയൂൺ അവിടത്തെ രാജാവുമായി ഒരു ഉടമ്പടിയുണ്ടാക്കി. അതിൻപ്രകാരം, അവിടത്തെ രാജാവ്, മുഗൾചക്രവർത്തിയുടെ സാമന്തനായി. മുഗൾചക്രവർത്തിമാരുടെ പുതിയ രാഷ്ട്രീയനയത്തിന്റെ ആരംഭത്തെ ഇതു കാണിക്കുന്നു. ഹുമയൂണിന്റെ പിൻഗാമികളുടെ കാലത്ത് ഇതു കൂടുതൽ വികസിതമായി. തുർക്കികൾക്കോ, അഫ്ഗാൻകാർക്കോ, കഴിഞ്ഞില്ല, ഒരു ഹിന്ദുരാജാവിനെ ഇസ്ലാമികസാമ്രാജ്യത്തിലെ ഒരു മഹാപ്രഭുവായി അംഗീകരിക്കാൻ. ഇസ്ലാമിൽനിന്നല്ല, ഈ ആശയത്തിന്റെ ആവിർഭാവം; മംഗോളിയരിൽനിന്നുമാണ്. ചെങ്കിസ്സിന്റെ പിൻഗാമികൾ, മതത്തിൽ താല്പര്യമില്ലാത്ത, ഒരു ലോകരാഷ്ട്രീയത്വം രൂപവൽക്കരിച്ചു. ചെങ്കിസ്സിന്റെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രന്റെയും പ്രധാനമന്ത്രി ചൈനയിലെ ഒരു 'കിട്ടാനായ' (Khitan), 'യി-ല്യൂ-ച്ചുട്ട്സെ' (Ye Liu Chutsai) ആയിരുന്നെന്ന കാര്യം ഉദാഹരിക്കുന്നു. ഒരു ഹിന്ദുരാജാവ്, സാമ്രാജ്യത്തിലെ മഹാപ്രഭു ('ഗ്രാൻഡീ') ആയിരിക്കുന്നതിൽ അസാധാരണത്വമോ അസാംഗത്യമോ മുഗളന്മാർ കണ്ടില്ല. ബാബറിന്റെ പിൻഗാമികൾ, രാജ്യഭരണം തൊഴിലാക്കിയവരും, രാജ്യത്തിന്റെ അഭ്യുദയത്തെ പ്രധാനമായി നോക്കിയവരുമാണ്.

കിഴക്കൻപ്രവിശ്യകളിൽ, ഹുമയൂണിന്റെ, അധികാരത്തിന് ഉറപ്പുപോരായിരുന്നു. ബംഗാൾ സ്വതന്ത്രമായി വർത്തിച്ചു. മുഗളന്മാരുടെ രാഷ്ട്രശക്തി ജീവിക്കണമെങ്കിൽ, ഗംഗാതടം കീഴടങ്ങേണ്ടിയിരുന്നു. അഫ്ഗാൻ സർദ്ദാർമാർ, മുഗളന്മാർക്ക് കീഴടങ്ങാൻ തയ്യാറല്ലായിരുന്നു. അവർക്ക് സമർത്ഥനായ ഒരു നേതാവിനെ കിട്ടി—ഷേർഖാൻ. ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം തയ്യാറാക്കിയ പ്ലാനോടുകൂടിയ ഒരു യുദ്ധത്തിൽ ഷേർഖാൻ, ഹുമയൂണിനെ പരാജിതനാക്കി. പല ക്ലേശങ്ങളും സഹിച്ച്, സ്ഥാനഭ്രഷ്ടനായ ഹുമയൂൺ, രജപുട്ടാണയിലെ മണലാരണ്യങ്ങൾവഴി പലായനംചെയ്തു. മരുഭൂമദ്ധ്യം അമർക്കോട്ടുവെച്ച് അദ്ദേഹത്തിന് ഒരു പുത്രൻ ജനിച്ചു—അക്ബർ. പതിനഞ്ചുവർഷം ഹുമയൂൺ രാജ്യഭ്രഷ്ടനായിക്കഴിച്ചു. 1555–ൽ, ഷേർഖാന്റെ (ഷെർഷാ) മരണശേഷം, അദ്ദേഹം വിജയിയായി, പതിനാലുവയസ്സായ പുത്രനൊരുമിച്ച് ദില്ലിയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

ഹുമയൂണിന്റെ പതിനഞ്ചുവർഷത്തെ രാജ്യഭ്രഷ്ടുകാലം മുഗൾചരിത്രത്തിലും ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലും ഒരുവിധത്തിൽ പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്നു. അതിനുശേഷം, മംഗോളിയർ, ഇറാനിയൻസംസ്കാരം (പേർഷ്യൻ) സ്വീകരിച്ചുവെന്നായി ചരിത്രകാരന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. പ്രാഡ്‌വിൻ (Pradwin) പറയുംപോലെ, "തൈമൂർ വിശ്വസിച്ചു, ഇറാനിയന്മാരുടെ സഹായത്തോടെ, ഇറാനെ കീഴടക്കാമെന്ന്; എന്നാൽ അദ്ദേഹം സംരക്ഷിക്കാനാഗ്രഹിച്ച ഇറാനിയൻസംസ്കാരം അദ്ദേഹത്തിനുമുമ്പേ പൊലിഞ്ഞുപോയി. എന്തെന്നാൽ തൈമൂർ, ഒരു അപരിഷ്കൃതനായിരുന്നു. തന്റെ കൈയേറ്റങ്ങൾമൂലം മധ്യേഷ്യയിൽ അദ്ദേഹം പരത്തിയത് വാസ്തവത്തിൽ ഇറാനിയൻപരിഷ്കാരവും സംസ്കാരവുമായിരുന്നു." ബാബർ എന്നാൽ, ആ പരിഷ്കാരത്തിന്റെ പ്രതിനിധിയായിരുന്നു. ഒരു ഗ്രന്ഥകാരനും, സംസ്കാരചിത്തനും, ഉദ്യാനങ്ങളെ സ്നേഹിച്ചിരുന്നവനുമായിരുന്ന അദ്ദേഹം സംസ്കാരത്തിന്റെ സന്ദേശവാഹകൻകൂടിയായിരുന്നു. ഹുമയൂൺ അച്ഛനേയും അതിലംഘിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേർഷ്യൻസാമ്രാജ്യത്തിലെ താമസം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമികളുടെ സാമ്രാജ്യത്തിനും ഒരു തികഞ്ഞ പേർഷ്യൻസ്വഭാവം നൽകി. പേർഷ്യയിലേയ്ക്ക് ഹുമയൂണിനെ കൂടെപ്പോയ പ്രമുഖന്മാരും അനുചരന്മാരും, അദ്ദേഹത്തോടൊപ്പം തിരിച്ചുവന്ന ഇറാനിയന്മാരും (പേർഷ്യൻ), പേർഷ്യൻസംസ്കാരത്തിന്റെ പ്രചാരകന്മാരായി. കൂടാതെ, തുടർച്ചയായി അസംഖ്യം സമർത്ഥരായ പേർഷ്യക്കാർ ഇന്ത്യയിൽ വരികയും, രാജധാനിയിൽ ഉന്നതസ്ഥാനങ്ങൾ അലങ്കരിക്കയും ചെയ്തു. ഇങ്ങനെ ഹുമയൂണിന്റെ നാടുവിട്ടുപോകൽ ഹേതുവായി അടുത്ത ഒരു നൂറ്റാണ്ട് സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തിന് മാറ്റം സംഭവിച്ചു.

1556-ൽ അക്ബർ ദില്ലി സിംഹാസനത്തിൽ ആരൂഢനായി. ഇന്ത്യയിൽ അദ്ദേഹത്തിനു ലഭിച്ച രാജ്യം വലിപ്പത്തിലും ശക്തിയിലും വിഭവസമൃദ്ധിയിലും വിജയനഗരസാമ്രാജ്യത്തെക്കാൾ ചെറുതായിരുന്നു. ജനസംഖ്യയിലാണെങ്കിൽ, ബംഗാളിലേയും, ഗുജറാത്തിലേയും സുൽത്താനേറ്റുകളെക്കാൾ മോശവും. രാജസ്ഥാനം കിട്ടിയപ്പോൾ, അക്ബറിന് പ്രായപൂർത്തി എത്തിയിരുന്നില്ല. ഹുമയൂണിന്റെ കാലത്ത് മുഗളന്മാർ തമ്മിൽത്തമ്മിലുള്ള സ്പർദ്ധ എത്രയെന്ന് വ്യക്തമായിരുന്നു. ബാലനായ രാജാവിന്റെ ഭാഗ്യം, അദ്ദേഹത്തിന്നധീനമായ ചെറുരാജ്യത്തിന്റെയും ഭാവി നിർണ്ണയനം ചെയ്യാൻ മിക്കവാറും സാധ്യമായിരുന്നില്ല. പ്രവിശ്യകളുടെ കീഴടക്കൽ, സാമ്രാജ്യസംഘടന, പുതിയ സ്ഥാപനങ്ങളുടെ സൃഷ്ടികൾ, ഇന്ത്യയിൽ മായാത്ത മുദ്ര എന്നെന്നും പതിപ്പിച്ച ചക്രവർത്തിയുടെ അനിതരസാധാരണവും ബഹുമുഖവും തികഞ്ഞതുമായ വ്യക്തിമാഹാത്മ്യം, ഇവയെപ്പറ്റിയെല്ലാം സംക്ഷിപ്തമായി സൂചിപ്പിക്കുന്നതിനേ ഇവിടെ നിവൃത്തിയുള്ളൂ.

അക്ബറിന്റെ ഭരണാരംഭകാലത്തു് വിശ്വാസപൂർവ്വം റീജന്റായി അദ്ദേഹത്തെ സഹായിച്ചതു് ബൈറാംഖാനായിരുന്നു. സമർത്ഥനായ ഈ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ രാജ്യത്തു ക്രമസമാധാനങ്ങൾ പുനഃസ്ഥാപിച്ചു. ഗ്വാളിയർ നിയന്ത്രണത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നതും, ജൗൻപൂർ സാമ്രാജ്യത്തോടു ചേർത്തതും ബൈറാംഖാനാണു്. 1560-ൽ ഈ അമരക്കാരനെ അക്ബർ, ജോലിയിൽനിന്നും പിരിച്ചു്, നേരിട്ടു ഭരണഭാരം കൈയേറ്റു. അപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യത്തിൽ പഞ്ചാബും, ബംഗാൾസുൽത്താനേറ്റുവരെയുള്ള ഗംഗാസമതലവുമേ, ഉൾപ്പെട്ടിരുന്നുള്ളു. തെക്കേ അതിർത്തി ഗ്വാളിയറിനപ്പുറമില്ലായിരുന്നു. പല യുദ്ധങ്ങൾക്കുശേഷം, മാൾവായും, തെക്കുള്ള ഭാഗങ്ങളും അദ്ദേഹം കീഴടക്കി. ഗോണ്ട്വാനായും, റാണാപ്രതാപുമായുള്ള ഐതിഹാസികസമരങ്ങൾക്കുശേഷം രന്തംബോറും, ചിറ്റൂരും അക്ബറിനു കീഴടങ്ങി. 1573-ൽ പ്രസിദ്ധ തുറമുഖമായ സൂററ്റുൾപ്പെട്ട ഗുജറാത്തു് അദ്ദേഹം കീഴടക്കി. രണ്ടുവർഷങ്ങൾക്കുശേഷം, ബംഗാളും അദ്ദേഹത്തിനധീനമായി. ഇങ്ങനെ സിംഹാസനാരോഹണം ചെയ്തു്, ഇരുപതുവർഷത്തിനുള്ളിൽ, കഷ്ടിച്ചു പൂർത്തിയായപ്പോൾ, മദ്ധ്യേഷ്യയുടെ അതിർത്തിമുതൽ കിഴക്കു് ആസ്സാംവരെയും, തെക്കു് വിന്ധ്യാപർവ്വതംവരെയും വ്യാപിച്ച ഒരു അതിവിപുലസാമ്രാജ്യം അക്ബർ സ്ഥാപിച്ചു. ഗുജറാത്തിലെയും ബംഗാളിലെയും വലിയ തുറമുഖങ്ങൾ സാമ്രാജ്യപരിധിയിൽപ്പെട്ടു. ചക്രവർത്തിയുടെ അധികാരം അംഗീകരിക്കാത്തതായി ഉത്തരേന്ത്യയിൽ, മേവാർ എന്ന ചെറിയ രാജ്യമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. അവിടത്തെ റാണായും, മഹാനുമായ പ്രതാപസിംഹ് 'ടർക്കി'ന് (Turk) മുമ്പിൽ മുട്ടുകുത്താതെ, അഭിമാനപൂർവ്വം, ചിറ്റൂരിന്റെ പതനത്തിനുശേഷം, ഗിരികന്ദരങ്ങളിൽ അഭയം കണ്ടു.

സാമ്രാജ്യം വിസ്തൃതപ്പെടുത്തി, തന്റെ നേർക്കുള്ള എതിർപ്പുകൾ അതിലൊരിടത്തുമില്ലെന്നുകണ്ടപ്പോൾ, അക്ബറിനു് പുതിയ നയങ്ങൾ നടപ്പാക്കാൻ സാധിച്ചു. 1562-ൽതന്നെ—ഇരുപതുവയസ്സുമാത്രം പ്രായമുള്ളപ്പോൾ—അദ്ദേഹം യഥാവിധി ആംബറിലെ രാജാബീഹാർമഹളിന്റെ പുത്രിയായ ഒരു രജപുത്രകന്യകയെ വിവാഹംകഴിച്ചു. ഇതു് വടക്കേഇന്ത്യയിലെ ഏറ്റവും സുസംഘടിതരാഷ്ട്രീയശക്തിയായ രജപുത്രന്മാരുമായുള്ള വേഴ്ചയുടെ നാന്ദി ആയിരുന്നു. ചക്രവർത്തി, സ്വന്തം സ്യാലന്റെ ദത്തുപുത്രനായ മാൻസിംഗിനെ ഉദ്യോഗത്തിൽ നിയമിക്കുകയും ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്തു. ഈ നയം വിദൂരങ്ങളായ സൽഫലങ്ങൾ ഉളവാക്കി. ഒന്നാമതായി പുതിയ സാമ്രാജ്യത്തോടു് ഹിന്ദുജനതയിൽ ഒരു പ്രബലവിഭാഗത്തെ അടുപ്പിക്കുകയും, അങ്ങനെ ഭരണത്തിന്റെ വിദേശസ്വഭാവം കുറയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. അക്ബറിന്റെ ലക്ഷ്യം ഒരു ദേശീയസാമ്രാജ്യമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭരണം ഒരു ഭാരമായി ഹിന്ദുപ്രജകൾ ഗണിച്ചിരുന്നില്ല. ഈ പാഠം ചെങ്കിസ്സിന്റെ പിൻഗാമികൾ പല രാജ്യങ്ങളിലും പ്രയോഗിച്ചു. രജപുത്രരുമായുള്ള വിവാഹത്തെ

ടന്ന്, അക്ബർ തന്റെ സാമ്രാജ്യമൊട്ടുക്ക് തീർത്ഥാടകന്മാരുടെമേലുള്ള നികുതി നിർത്തൽചെയ്തു. എല്ലാ ഹിന്ദുക്കളും വളരെക്കാലമായി ഈ നികുതി കൊടുത്തുവന്നു. തങ്ങളുടെ മതത്തെ അവഹേളനം ചെയ്യുന്നതായിട്ടാണ് അവർ ഈ നികുതിയെ കരുതിയത്. ഈ കരംനിർത്തലുത്തരവ് മഥുരയിൽനിന്നാണ് പുറപ്പെടുവിച്ചത്. ബനാറസ്, ഹരിദ്വാരം, ഗയാ, അജ്മീർ തുടങ്ങി അസംഖ്യം തീർത്ഥാടനകേന്ദ്രങ്ങൾ സാമ്രാജ്യത്തിൽ കിടന്നിരുന്നു. ഈ പ്രഖ്യാപനംമൂലം അക്ബർ തന്റെ പ്രായോഗികബുദ്ധി കാണിച്ചു. ഇതിനെത്തുടർന്ന് 1563-ൽ ഹിന്ദുക്കളുടെമേലുള്ള തലവരിക്കരവും (Poll-Tax) അക്ബർ നിർത്തൽചെയ്തു. രാഷ്ട്രീയാധികാരം മുഴുവൻ കൈയടക്കിയിരുന്നതു് വിദേശീയപ്രമാണികളിൽ സ്ഥിതിചെയ്തെങ്കിലും, ഹിന്ദുക്കൾക്ക് തങ്ങൾ സാമ്രാജ്യത്തിന് നികുതി കൊടുക്കുന്നവർ മാത്രമാണെന്നും സ്വന്തം രാജ്യത്ത് വിദേശികളാണെന്നുമുള്ള ബോധം നശിച്ചു. ഇങ്ങനെ ദേശീയരാജാധിപത്യം രൂപംകൊണ്ടു. ഈ രണ്ടു പരിഷ്കാരങ്ങൾമൂലം, ഖജനാവിന് കോടിക്കണക്കിനു രൂപാ നഷ്ടം പ്രതിവർഷം സംഭവിച്ചിരുന്നു എന്ന് നാം ഓർമ്മിക്കേണ്ടതാണ്. അവ രണ്ടും, രണ്ടു പ്രധാന ധനാഗമമാർഗ്ഗങ്ങളായിരുന്നു. തന്റെ ലക്ഷ്യമായ ദേശീയരാജാധിപത്യസ്ഥാപനം സാധിക്കുന്നതിന് ഈ ധനനഷ്ടം ക്ഷമിക്കാതെ കഴികയില്ലെന്നു മനസ്സിലാക്കിയതിനാലാണ് അക്ബർ വിധിനിർണ്ണായകമായ ഈ തീരുമാനം കൈക്കൊണ്ടത്.

ആംബർരാജ്യവുമായുള്ള സഖ്യത്തിന്റെ രണ്ടാമത്തെ ഫലം, അതു മീവാർറാണായെ ഒറ്റതിരിച്ചതാണ്. മോകലിന്റെ (Mokal) പിൻഗാമികളായ കുംഭ, സംഗ, എന്നിവരാൽ മുസ്ലീം ആധിപത്യത്തിനെതിരായി പലതവണയും ധീരധീരം യുദ്ധംചെയ്തവരാണ്. റാണാപ്രതാപ് ഈ വിശ്രുതപാരമ്പര്യം പുലർത്തി. വിദേശീയതയെ എതിർത്ത നേതാവും ധീരയോദ്ധാവുമായ റാണാപ്രതാപിന്റെ സ്മരണ, എല്ലാ ഹിന്ദുക്കളുടേയും മനസ്സിൽ ഇന്നും ജീവിക്കുന്നു. ആംബറുമായുള്ള അക്ബറുടെ സഖ്യം, രാജപുത്രന്മാരുടെ ഐക്യത്തെ ഭഞ്ജിച്ചു. മാർവാർ, ബിക്കാനീർ, ബുന്ദി, ഇവയിലെ രാജാക്കന്മാർ മുഗൾ രാജധാനിയിൽ ചെല്ലുകയും, അക്ബർ അവരെ യഥോചിതം സ്വീകരിച്ച് ഉയർന്ന ഉദ്യോഗങ്ങൾ നൽകുകയും ചെയ്തു. ഇങ്ങനെ റാണാപ്രതാപ് ഏകനായി തുടർച്ചയായുള്ള യുദ്ധങ്ങളിൽ, അത്ഭുതത്തിനെ മുഗൾസാമ്രാജ്യശക്തി ക്ഷീണിപ്പിച്ചു. അക്ബർ സ്വയം സൈന്യങ്ങളെ നയിച്ച് ചിറ്റൂരിനെ നിരോധിക്കയും കീഴടക്കയും ചെയ്തു. മിക്ക രജപുത്രപ്രമാണികളാലും കൈവെടിയപ്പെട്ടെങ്കിലും, പല ക്ലേശങ്ങൾ സഹിക്കേണ്ടിവന്നെങ്കിലും, പ്രതാപ് ധൈര്യംവിടാതെ ഉറച്ചുനില്ക്കുകയും, മീവാറിന്റെ അഭിമാനം സംരക്ഷിക്കയും ചെയ്തു.

ഉയർന്ന ഉദ്യോഗങ്ങളിൽ ഹിന്ദുക്കളെ നിയമിക്കുക എന്ന നയം, മാൻസിങ്ങിന്റെ നിയമനത്തോടുകൂടി ആരംഭിച്ചു. പിന്നീട് ഈ നയം

കൂടുതൽ വിപുലമായ രീതിയിൽ പ്രയോഗിച്ചു. 1573-ൽ തോഡർമാൾ ചക്രവർത്തിയെ ഗുജറാത്തിൽ അനുഗമിക്കയും, ആ പ്രവിശ്യയിൽ ഭൂനയപരിഷ്കാരം (റെവന്യൂസെറ്റിൽമെന്റു്) നടപ്പിലാക്കുകയും ഉണ്ടായി. ഏഴുദിവസംകൊണ്ടുമാത്രം, കുതിരപ്പുറത്തു് അഹമ്മദാബാദിലെത്തിയ അക്ബറിന്റെകൂടെ ഉണ്ടായിരുന്ന ഇരുപത്തേഴു് അനുചരന്മാരിൽ പതിനഞ്ചുപേരും ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നു. അവരിൽ മൂന്നുപേർ പ്രഭുക്കന്മാരായിരുന്നു. അനന്തരം ബംഗാൾ കീഴടക്കി സാമ്രാജ്യത്തോടു ചേർത്തപ്പോഴും, അവിടത്തെ സെറ്റിൽമെന്റും തോഡർമാളിനെയാണ് ഏല്പിച്ചതു്. കച്ഛവാഹന്മാർക്കുശേഷം, ഒരു മഹാപ്രഭുക്കളപ്പെട്ട രാജാമാൻസിംഗിനെ വൈസ്രോയിയാക്കി. സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തിൽ വന്ന ഒരു വലിയ മാറ്റമാണ് ഇതു് സൂചിപ്പിക്കുന്നതു്. ഒരു മുസ്ലീം പ്രവിശ്യയായ കാബൂളിൽ, മാൻസിംഗ് എന്ന ഹിന്ദു അതിപ്രധാനമായ വൈസ്രോയിഉദ്യോഗത്തിൽ നിയമിതനാവുക അന്നത്തെ നിലപാടിൽ ഒരു വിപ്ലവകരമായ പ്രവൃത്തിയാണ്.

ഉദ്യോഗത്തിന്റെ അടിത്തട്ടിൽ, എക്കാലവും മുഖ്യമായി ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നു, നിയമിക്കപ്പെട്ടതു്. അലാവുദ്ദീന്റെ കാലത്തുപോലും അതിനു മാറ്റം ഭവിച്ചില്ല. എന്നാൽ ഉയർന്ന ഉദ്യോഗങ്ങൾ ഹിന്ദുക്കൾക്കു കൊടുക്കുക എന്ന നയം ആരംഭിച്ചതു് അക്ബറാണ്. ഉന്നതകുടുംബത്തിൽപ്പെട്ട ഹിന്ദുക്കൾക്ക്, ഉയർന്ന ഉദ്യോഗങ്ങൾ കൊടുത്തതുമൂലം, അവർ മുഗൾരാഷ്ട്രത്തെ, തങ്ങൾക്കും ഉയരാനും വളരാനും സൗകര്യം നൽകിയ ഒരു സ്ഥാപനമെന്നനിലയിൽ വീക്ഷിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. മുഗൾരാഷ്ട്രത്തോടു് അവർക്കുള്ള ശത്രുഭാവം മായാനും തുടങ്ങി. മാൻസിംഗിനെപ്പോലെ, അക്ബറിന്റെ പ്രമുഖ കൊട്ടാരംഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെല്ലാം രാജവംശജരായിരുന്നില്ല. പ്രധാന റവന്യൂമന്ത്രിയായ തോഡർമാൾ, ഒരു ഇടത്തരക്കാരനായിരുന്നു. അതുപോലെതന്നെയായിരുന്നു അക്ബറുടെ സ്നേഹിതനും സേവകനുമായ ബീർബാൽ. മതമോ ജാതിയോ നോക്കാതെ സമർത്ഥന്മാരെ ഉദ്യോഗത്തിൽ നിയമിക്കുക എന്ന അക്ബറിന്റെ നയം ഒരു തലമുറകൊണ്ടു്, മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തെ, ഒരു വിദേശഭരണന്റു് എന്ന നിലയിൽനിന്നും ഒരു ദേശീയരാഷ്ട്രം എന്ന നിലയിലേക്കു് ഉയർത്തി.

ഈ ചായ്‌വു് ചക്രവർത്തിയുടെ മതപരമായ നയത്തെ ശക്തിപ്പെടുത്തി. അദ്ദേഹം പണികഴിപ്പിച്ച 'ആരാധനാലയത്തിൽ' (House of Worship) മതപരമായ വാദപ്രതിവാദങ്ങൾക്ക് ആദ്യം മുസ്ലീം പുരോഹിതന്മാരെയേ ക്ഷണിച്ചിരുന്നുള്ളു. എന്നാൽ 1578-ൽ മറ്റു മതങ്ങളുടെ പ്രതിനിധികൾക്കും അവിടെ പ്രവേശനം നൽകി. വാദപ്രതിവാദങ്ങൾ കൂടുതൽ അനൗപചാരികങ്ങളുമായി. അവ ചക്രവർത്തിയുടെ സ്വന്തം സന്ദർശകമുറിയിൽവെച്ചുതന്നെ നടന്നുതുടങ്ങി—തിരഞ്ഞെടുത്ത പണ്ഡിതന്മാരെയാണ് അവയിൽ ഉൾപ്പെടുത്തിയതു്. ഇതരലോകത്തിലെയും

മഹത്തുക്കൾ അറിഞ്ഞ ഈ പണ്ഡിതന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ, അബുൽ ഫാസൽ പറയുന്നു, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അപ്പനായ മുബാറക്കിനേയും, ഹിന്ദുമതത്തിലെയും ജൈനമതത്തിലെയും സിദ്ധന്മാരെയും ഉൾപ്പെടുത്തിയിരുന്നെന്ന്. ഹീരവിജയസൂരിയെ അക്ബർ സപ്രശ്രയം സ്വീകരിക്കയും, അദ്ദേഹത്തിനു 'ജഗദ്ഗുരു' എന്ന സ്ഥാനം നല്കുകയും ചെയ്തു. താവോയിസ്റ്റുസന്ന്യാസിയായ ചാങ്ങ് ചുന (Chang Chun) അക്ബറിന്റെ മഹാപൂർവ്വികനായ ചെങ്കിസ് 1220-ൽ ബഹുമാനിച്ചുള്ളതുമായി ഇതു താരതമ്യം അർഹിക്കുന്നു.

ഒരു പുതിയ മതം സ്ഥാപിക്കുന്നതിനുള്ള അക്ബറിന്റെ ശ്രമം, ചരിത്രപരമായി ജിജ്ഞാസ ഉളവാക്കുന്ന ഒരു കാര്യംമാത്രമാണ്. എന്നാൽ ഇസ്ലാമികപാരമ്പര്യത്തിൽനിന്നുള്ള ഈ വ്യതിയാനം, ആ രീതിയിൽ പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്നു. സാമ്രാജ്യം സാർവ്വജനീനമാക്കാനായി ജസ്യൂട്ട്പാതിരികൾ, പാഴ്സിപുരോഹിതന്മാർ, ജൈനസാധുക്കൾ, ഹിന്ദുസന്ന്യാസിമാർ ഇവരെയൊക്കെ അക്ബർ തുല്യനിലയിൽ സ്വാഗതംചെയ്തു. യാഥാസ്ഥിതികരായ മുസ്ലീങ്ങൾക്ക് ഇവയൊന്നും തീരെ ഇഷ്ടമായില്ല. അക്ബർ ഒരിക്കലും ഇസ്ലാമിൽനിന്നും തെറ്റിപ്പിരിഞ്ഞുപോവുക ഉണ്ടായിട്ടില്ല. മുസ്ലീങ്ങളെ അതൃപ്തരാക്കിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മതസംബന്ധമായ ഉത്തരവ് (infallibility decree) വാസ്തവത്തിൽ കാലിഫിന്റെ കപടനാട്യങ്ങളോടുള്ള ഒരു വെല്ലുവിളിയായിരുന്നു. അക്ബറുടെ വ്യക്തിപരമായ വിശ്വാസങ്ങൾ എന്തായിരുന്നാലും ശരി, അദ്ദേഹം ഇസ്ലാംമതവിശ്വാസങ്ങൾ നിരാകരിച്ചിരുന്നില്ല.

അതിർത്തിയിൽനിന്നും ആപത്തുവന്നപ്പോൾ, അക്ബറിന്റെ അനുരഞ്ജനനയം അദ്ദേഹത്തിനു സഹായകമായി ഭവിച്ചു. കാബൂളിലെ ഭരണാധിപനും അക്ബറിന്റെ ഒരു അകന്ന സഹോദരനുമായ മഹമ്മദ്ഹക്കിം, ബാബറിനെ അനുകരിച്ച് ഇന്ത്യ ആക്രമിക്കാൻ ഒരുമ്പെട്ടു. അതേ അവസരത്തിൽ ബംഗാളും ബിഹാറും ചക്രവർത്തിക്കെതിരായി പ്രക്ഷോഭിച്ചു. എന്നാൽ അക്ബറിന്റെ പുതിയ മിത്രങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെകൂടെ നിന്നു. രജപുത്രസൈന്യങ്ങളുടെ കൈയ് കൊഴുപ്പു വിധേയമായില്ല. വിഷമംകൂടാതെ, അക്ബർ ശത്രുക്കളെ അമർച്ചവരുത്തി.

കാബൂളിലെ വിപ്ലവത്തിനുശേഷം സാമ്രാജ്യം ശാന്തമായി. 1605-ൽ അക്ബർ മരിച്ചപ്പോൾ, അദ്ദേഹം പുത്രന് ഒരു ക്രമീകൃതമായ സാമ്രാജ്യവും, രാജകുടുംബത്തോടു കൂറുള്ള പ്രജകളും, നിറഞ്ഞ ഖജനാവും, പരാജയം അറിയാത്ത സൈന്യവും അവശേഷിപ്പിച്ചു. വിന്ധ്യനു വടക്കുള്ള പ്രദേശം മുഴുവൻ, അഫ്ഗാനിസ്ഥാനുൾപ്പെടെ സാമ്രാജ്യത്തിൽ അടങ്ങി. ഗുജറാത്തും ബംഗാളും, സാമ്രാജ്യത്തോടു സ്ഥിരമായി ഘടിപ്പിച്ചു. എഴുനൂറുവർഷത്തോളം ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ വരാത്ത, സിന്ധും സാമ്രാജ്യത്തിൽപ്പെട്ടു. കാശ്മീർസാമ്രാജ്യത്തിലെ ഒരു പ്രവി

ധ്യമായി. ഇങ്ങനെ ഉത്തരേന്ത്യ മുഴുവൻ സുസംഘടിതമായ ഒരു സാമ്രാജ്യമായി.

രണ്ടായിരം വർഷത്തെ ഇന്ത്യാചരിത്രം വെളിവാക്കുന്ന സവിശേഷമായ ഒരു സംഗതി, ഹിന്ദുസ്ഥാൻ സംഘടിതമായാൽ, ഇന്ത്യയെ ഏകീകരിക്കുന്നതിലേയ്ക്ക് ദക്ഷിണേന്ത്യയും കീഴടക്കാൻ ശ്രമിക്കുമെന്നുള്ളതാണ്. അക്ബറുടെ നയവും ഇതു പ്രസ്പഷ്ടമാക്കുന്നു. മറ്റു രാജ്യങ്ങളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം ഉന്മൂലനംചെയ്യണമെന്നുള്ള ദുരാഗ്രഹത്തോടെയല്ല അക്ബർ ഈ നയം കൈക്കൊണ്ടതു്; പ്രത്യുത ചരിത്രപരമായ സംഭവവികാസങ്ങൾകൊണ്ടാണ്. തളിക്കോട്ടായുദ്ധത്തിനുശേഷം ദക്ഷിണേന്തിലെ മുസ്ലീംരാജ്യങ്ങൾ (സുൽത്താനേറ്റുകൾ) പരസ്പരയുദ്ധത്തിലേർപ്പെട്ടിരുന്നു. അവർ തന്റെ അധികാരം അംഗീകരിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ അക്ബർ സന്തുഷ്ടനാകുമായിരുന്നു. അതിലേയ്ക്ക് അദ്ദേഹം ഒരു ദൗത്യസംഘവും അവരുടെ അടുക്കലയച്ചു. പക്ഷേ, സുൽത്താന്മാർ യുദ്ധമാർഗ്ഗമാണ് സ്വീകരിച്ചതു്. ചാന്ദ്ബീബിയുടെ ധീരമായ എതിർപ്പുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും അഹമ്മദ്നഗരം അക്ബർ കീഴടക്കി (1600). ദക്ഷിണമായുള്ള സമരപരിപാടി ഇങ്ങനെ ഉദ്ഘാടനം ചെയ്യപ്പെട്ടു.

തന്റെ പിൻഗാമികൾക്ക്, മൗലികങ്ങളായ മൂന്നു നയപരിപാടികളാണ് അക്ബർ കൊടുത്തതു്. ദേശീയരാഷ്ട്രം നിലനിർത്തുക. ഹിന്ദുക്കളെ അനുരഞ്ജിപ്പിക്കുക. ഇന്ത്യയെ ഏകീകരിക്കുക. ഇവയുടെ പശ്ചാത്തലത്തിലേ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആദ്യത്തെ മൂന്നു പിൻഗാമികളുടെ ഭരണപരമായ ചെയ്തികൾ ശരിക്കു മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിക്കൂ. ഇവയിൽ, ആദ്യത്തെ രണ്ടു നയങ്ങൾ ജഹാംഗീറും ഷാജഹാനും പൂർണ്ണമനസ്സോടെയല്ലെങ്കിലും അനുകരിച്ചു; ഔറംഗസീബാകട്ടെ അവ നിരാകരിച്ചു. അതിന്റെ ഫലമെന്തെന്നു പിന്നീടു നമുക്കു കാണാം. അവസാനത്തെ കാര്യമായ ഇന്ത്യയെ ഏകീകരിക്ക എന്നതു് അവർ പൂർണ്ണമായും സ്വീകരിച്ചു; പക്ഷേ, അതു് പരിപൂർണ്ണവിജയത്തിൽ എത്തിയില്ല. ദക്ഷിണത്തിലെ അവസാനമില്ലാത്ത യുദ്ധങ്ങൾ, സാമ്രാജ്യശക്തിയെ തല്ലിത്തളർത്തുകയും, ഔറംഗസീബിന്റെ അന്ത്യം വരുത്തുകയും ഉണ്ടായി. ഇന്ത്യയെ ഏകീകരിക്കാൻ ബദ്ധപ്പെട്ടതിന്റെ ഫലം ഇങ്ങനെ കലാശിച്ചു.

അക്ബറിന്റെ പിന്തുടർച്ചക്കാരൻ സലിം, ചക്രവർത്തിയായപ്പോൾ 'ജഹാംഗീർ' എന്ന പേര് സ്വീകരിച്ചു. അദ്ദേഹം തന്റെ അച്ഛന്റെ മിത്രവും, ചരിത്രകാരനും, മതകാര്യങ്ങളിൽ ഉപദേഷ്ടാവുമായിരുന്ന അബുൾഫാസലിന്റെ കൊലയ്ക്ക് ഉത്തരവു നൽകുകയും, അങ്ങനെ മുസ്ലീം യാഥാസ്ഥിതികരുടെ പ്രീതിഭാജനമാകുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ, ചക്രവർത്തിയായശേഷം, സലിം 'ദീൻ ഇല്ലാഹി'യിലെ ധൃതവസാനിപ്പിച്ചതൊഴിച്ചാൽ അച്ഛന്റെ നയങ്ങൾതന്നെ അനുകരിച്ചു. കറ യാഥാസ്ഥിതികമുസ്ലീം ആയിരുന്നെങ്കിലും, സ്വന്തം സ്മരണകളിൽ പറയുംപോലെ

അദ്ദേഹം പലപ്പോഴും ഹിന്ദുമതോപദേഷ്ടാക്കളെ കാണുകയും, ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്യുമായിരുന്നു. തന്റെ പുത്രനെക്കാളധികം സ്നേഹബഹുമാനം അദ്ദേഹം ഇതിനായി ഉപേക്ഷിച്ചു. അക്ബറുടെ ധർമ്മാദർശവും അദ്ദേഹം പിൻതുടർന്നു; പക്ഷേ, ഉത്സാഹിയായല്ലെന്നുമാത്രം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്ത്, കൊട്ടാരത്തിൽ പേർഷ്യൻസ്വാധീനം വർദ്ധിച്ചു—പ്രത്യേകിച്ചും നൂർജഹാന്റെ വിവാഹശേഷം.

ജഹാംഗീറിന്റെ പുത്രനായ ഷാജഹാൻ, ഡക്കാനിൽ കൂടുതൽ ധീരമായ ഒരു നയം സ്വീകരിച്ചു. ജഹാംഗീറിന്റെ കാലത്ത്, മാലിക് അമ്പറുടെ നൈപുണ്യവും സാമർത്ഥ്യപൂർവ്വം ഡക്കാനിലെ സുൽത്താന്മാർ മുഗളന്മാർക്ക് എതിരായി യോജിച്ചു. 1633-ൽ ഷാജഹാന്റെ ഡക്കാൻ ആക്രമണം തുടങ്ങി. അദ്ദേഹം അഹമ്മദ്നഗർ പിടിച്ചടക്കി ആ രാജവംശത്തിലെ അവസാനരാജാവിനെയും കീഴടക്കി. ബീജാപ്പൂർ, ഗോൽക്കൊണ്ട, ഇവമാത്രം അവശേഷിച്ചു. ചക്രവർത്തി തന്നെ ഡക്കാനിൽ പോകയും അവ രണ്ടിനെയും ആക്രമിക്കയും ചെയ്തു. ഗോൽക്കൊണ്ടയിലെ സുൽത്താൻ ചക്രവർത്തിയുടെ പരമാധികാരം അംഗീകരിച്ചു. എന്നാൽ ബീജാപ്പൂരിലെ ആദിൽഷാ ദാരുണമായി കീഴടങ്ങാതെ എതിർത്തുനിന്നു. അവസാനം അവരും കീഴടങ്ങാൻ നിർബ്ബന്ധിതരായി. ഇങ്ങനെ താല്ക്കാലികമായി മുഗൾപ്പരമാധികാരം ഡക്കാനിൽ സ്ഥാപിതമായി. എന്നാൽ ഷാജഹാന്റെ അതിർത്തിനയം പരാജയമായിരുന്നു. തനിക്ക് പാരമ്പര്യവഴിക്കു ലഭിക്കേണ്ട അവകാശം പറഞ്ഞ് അദ്ദേഹം ബാൽക്കിലെ (Balkh) കാര്യങ്ങളിൽ അനാവശ്യമായി തലകടത്തി. അതോടൊപ്പം സൈന്യം പരാജിതയായി കാബൂളിലേക്കു പിൻവാങ്ങി. ഇന്ത്യയുടെ താക്കോൽസ്ഥാനമായ കാന്ദഹാർ, പേർഷ്യ പിടിച്ചെടുത്തു. നിഷ്ഫലങ്ങളായ ഈ രണ്ടു സംരംഭങ്ങളുംമൂലം ഷാജഹാന്റെ അധികാരം സാമ്രാജ്യത്തിലെങ്ങും പരന്നു.

മുഗളന്മാർ വലിയ നിർമ്മാണതല്പരന്മാർ ആയിരുന്നു. ഈ കാര്യത്തിൽ ഷാജഹാൻ ആയിരുന്നു അവരിലേറ്റവും മുമ്പൻ. ആറു ദശകത്തെ വ്യവസ്ഥാപിതഭരണവും, ഐശ്വര്യവും, മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തെ അക്കാലത്തെ ഏറ്റവും സമ്പൽസമൃദ്ധമായ രാഷ്ട്രമാക്കിത്തീർത്തു. ഷാജഹാന് അതുല്യമായ കെട്ടിടനിർമ്മാണത്തിലുള്ള വാസനയിൽ മുഴുകാൻ സാധിച്ചു. ആഗ്രയിലെ താജ്മഹാൾ, ഡെൽഹിയിലെ ചുകപ്പുകോട്ട, ജുമാമസ്ജിദ്, മോട്ടിമസ്ജിദ് ഇവയായിരുന്നു അദ്ദേഹം നിർമ്മിച്ച പല കെട്ടിടങ്ങളിൽ അതിമനോഹരങ്ങൾ. ബാഹ്യമോടിയിൽ ഉള്ള ചക്രവർത്തിയുടെ അഭിനിവേശം മനോജ്ഞങ്ങളായ ശില്പകലാവിധാനങ്ങളിൽ മാത്രമല്ല പ്രതിഫലിച്ചത്; പ്രസിദ്ധ പല വിലയേറിയതും പ്രകീർത്തിതമായ മയൂരസിംഹാസനവും അതിന്റെ ഒരു പ്രതിരൂപമാണ്.

ഷാജഹാൻ മതാചാരനിഷ്ഠനായ ഒരു മുസ്ലീമായിരുന്നില്ല,

ബീർസിംഹ് ബുൻദേലാ നിർമ്മിച്ചതുൾപ്പെടെ ചില ക്ഷേത്രങ്ങൾ ധ്വംസിച്ചെങ്കിലും, ഹിന്ദുപ്രജകളെ പ്രകോപിപ്പിച്ചിരുന്നില്ല. രജപുത്രരോടുള്ള രാഷ്ട്രീയസഖ്യം അദ്ദേഹം പാലിച്ചു. അക്‍ബറിന്റെ കാലത്തെക്കാൾ സാമ്രാജ്യത്തിൽ ഹൈന്ദവോദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ സംഖ്യ വർദ്ധിക്കുകയാണുണ്ടായതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഡെപ്യൂട്ടി റവന്യൂമന്ത്രിയായ രാജാ രഘുനാഥ്, താഴ്ന്നപടിയിൽനിന്നുയർന്ന ഒരു ഖത്രി (Khattri) ഉദ്യോഗസ്ഥനായിരുന്നു. ഔറംഗസീബ്, ഡക്കാനിലെ വൈസ്രോയി ആയിരുന്നപ്പോൾ, ഹിന്ദുക്കളുടെനേരേയുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശത്രുതയെ താക്കീതുചെയ്തുകൊണ്ടുള്ള ചക്രവർത്തിയുടെ ഒരു കത്തു് നമുക്കു ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഷാജഹാൻ മുഗൾരാജ്യത്തിന്റെ ദേശീയസ്വഭാവത്തെ നിലനിർത്തി. ഇതിനുള്ള ഒരുദാഹരണം, ഔറംഗസീബ് അദ്ദേഹത്തെ എതിർത്തപ്പോൾ ഔറംഗസീബിനെതിരായി അയച്ച സാമ്രാജ്യസേനയെ നയിച്ചതു് ജസ്വന്ത്സിംഹ് റാത്തോർ ആണെന്നുള്ളതാണു്.

സ്വസഹോദരന്മാരുമായുള്ള സിംഹാസനാരോഹണയുദ്ധത്തിനുശേഷം, അച്ഛനെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടനാക്കി, സിംഹാസനം കരസ്ഥമാക്കിയ ഔറംഗസീബ്, മറ്റൊരുതരത്തിലുള്ള ചക്രവർത്തിയാണു്. ഒരുപക്ഷേ, അദ്ദേഹമായിരിക്കാം മുഗൾചക്രവർത്തിമാരിലേറ്റവും സമർത്ഥൻ. ഉദാത്തമനോഭാവം ഒരു സൈന്യാധിപനും, ശേഷിയുള്ള ഭരണാധികാരിയും, സംഘടനാപരമായ കാര്യങ്ങളിൽ വിശദാംശങ്ങൾപോലും നിഷ്കർഷയുള്ള ആളും ആയിരുന്നു അദ്ദേഹം. എങ്കിലും ആദ്യംമുതല്ക്കു രാഷ്ട്രത്തിന്റെ ഇസ്ലാമികസ്വഭാവം വീണ്ടെടുക്കണമെന്നായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രഖ്യാപിതലക്ഷ്യം. അക്‍ബറിന്റെ ദേശീയരാഷ്ട്രം എന്നുള്ള നയം, ഔറംഗസീബിനു്, ഇസ്ലാമിക് ആദർശങ്ങളുടെ നിരാസമായിരുന്നു. ഒരു രാജകുമാരനായിരുന്നപ്പോഴേ, അദ്ദേഹം ഹിന്ദുക്കളോടു ശത്രുഭാവം കാണിച്ചിരുന്നു. അഹമ്മദാബാദിലെ ചിന്താമണിക്ഷേത്രം അദ്ദേഹം 1644-ൽ നശിപ്പിച്ചതു് ഇതു തെളിയിക്കുന്നു. എന്നാൽ സ്വാഭാവികമായി ബുദ്ധിശാലിയായ അദ്ദേഹം ഈ നയം പെട്ടെന്നു പ്രവൃത്തിപഥത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നില്ല. അത്രയും വലിയ എതിർപ്പുണ്ടാക്കാത്ത പരിഷ്കാരങ്ങളാണു് അദ്ദേഹം നടപ്പിലാക്കിയതു്. മുസ്ലിങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ഇസ്ലാമിനു വിരുദ്ധമായുള്ള നടപടികളെ പരിശോധിക്കുന്നതിനു് സെൻസർമാരെ നിയമിക്കുക, മതവിരുദ്ധമായ അഭിപ്രായങ്ങളുള്ള മുസ്ലിങ്ങളെ ശിക്ഷാർഹരാക്കുക മുതലായവയായിരുന്നു ഇവ. മുസൽമാന്മാരെ മാത്രമേ ഇവ ബാധിച്ചുള്ളൂ. ഇങ്ങനെ ഇസ്ലാമികയാഥാസ്ഥിതികത്വം വീണ്ടും ഏർപ്പെടുത്തി. ഭരണമേറ്റു പതിനൊന്നുവർഷമായപ്പോൾ, കൊട്ടാരത്തിൽ സംഗീതം നിർത്തലാക്കി. അടുത്തതായി ചക്രവർത്തിയുടെ സ്വർണ്ണത്തുലാഭാരം, സ്ഥാനാരോഹണസമയത്തുള്ള തിലകധാരണം മുതലായി കൊട്ടാരത്തിൽ അംഗീകാരം സിദ്ധിച്ച ഹൈന്ദവാചാരങ്ങൾ അദ്ദേഹം ഉച്ചാടനംചെയ്തു. ഇവയെല്ലാം ഹിന്ദുക്കളിൽ സംഭ്രാന്തി ഉളവാക്കിയെങ്കിലും, അതി

ങ്ങായി ചില ക്ഷേത്രങ്ങൾ നശിപ്പിച്ചതൊഴിച്ചാൽ ചക്രവർത്തി അവരുടെനേരെ മറ്റു നടപടികൾ കൈക്കൊണ്ടില്ല. 1669-ലാണ് "അവിശ്വാസികളുടെ എല്ലാ ക്ഷേത്രങ്ങളും വിദ്യാലയങ്ങളും നശിപ്പിക്കണമെന്ന്" അദ്ദേഹം പൊതു ഉത്തരവ് പുറപ്പെടുവിച്ചത്. അന്നുമുതൽക്ക്, ക്ഷേത്രധ്വംസനം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു പൊതുനയമായി. ബനാറസ്സിലെ വിശ്വനാഥക്ഷേത്രം, മഥുരയിലെ കേശവരായക്ഷേത്രം, പലപ്പോഴും കൊള്ളയ്ക്കിരയായ സോമനാഥം ഇവ ഔറംഗസീബ് നശിപ്പിച്ച ഏതാനും പ്രധാനക്ഷേത്രങ്ങൾ മാത്രമാണ്.

അക്ബർ ഹിന്ദുക്കളുടെമേലുള്ള തലവരി നിർത്തിയിട്ട് അന്നേക്ക് നൂറു വർഷത്തിൽപ്പരം കഴിഞ്ഞു. 1679-ൽ ഔറംഗസീബ് വീണ്ടും അതു ചുമത്തി. അക്ബറിന്റെ ദേശീയരാഷ്ട്രീയനയത്തിനു കടകവിരുദ്ധമായിരുന്നു ഇത്. മുസ്ലിങ്ങളല്ലാത്തവരുടെമേൽ വേറെയും പല പ്രത്യേക നികുതികൾ അദ്ദേഹം ഏർപ്പെടുത്തി. ഇവ നടപ്പാക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ ചക്രവർത്തിക്ക് ഒരു വലിയ വൈഷമ്യമുണ്ടായി. സാമ്രാജ്യത്തിലെ, താഴ്ന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ മിക്കവാറും എല്ലാം തന്നെ ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നു. സാമ്രാജ്യത്തിലെ ദൈനംദിനഭരണം 'കാനൂംഗോസി'നേയും (Quanungoe), പേഷ്കാർമാരെയും മറ്റു ചില്ലറ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെയും ആശ്രയിച്ചായിരുന്നു. ഔറംഗസീബ് ഇവർക്കുപകരം മുസ്ലിങ്ങളെ നിയമിക്കാൻ ഉത്തരവുകൊടുത്തു. എന്നാൽ ആ വക ജോലികൾക്ക് മുസ്ലിങ്ങൾ പരിചയമുള്ളവരല്ലായിരുന്നു. അതിനാൽ ഉത്തരവു ഭേദപ്പെടുത്താൻ ചക്രവർത്തി നിർബ്ബന്ധിതനായി. പകുതി പേഷ്കാർമാർ ഹിന്ദുക്കളാകാൻ അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു. 'കാനൂംഗോസ്' മുസ്ലിങ്ങളാകുന്നതിനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കയേ ഉണ്ടായുള്ളു.

1680-ൽ 'ജസിയാ' (തലവരി) നടപ്പാക്കിയതോടെ, ദേശീയരാഷ്ട്രം ഇല്ലാതായി. വിപ്ലവപരമായ ഈ മാറ്റംവരുത്തിയ അപകടം ശിവജി ഔറംഗസീബിന് അയച്ച നിവേദനക്കത്ത് സുതരാം വെളിപ്പെടുത്തുന്നു.

"ഞാനുമായുള്ള യുദ്ധം, അവിടത്തേയ്ക്ക് ധനനഷ്ടം ഉണ്ടാക്കുകയും, സാമ്രാജ്യഖജനാവിനെ ശോഷിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതിനാൽ ഹിന്ദുക്കളിൽനിന്നും സാമ്രാജ്യാവശ്യങ്ങൾക്ക് ജസിയാ പിരിക്കണമെന്ന്, ഉത്തരവിട്ടതായി ഞാൻ അറിയുന്നു. സാമ്രാജ്യശില്പിയായ അക്ബർ പാദ്ഷാ, സമ്പൂർണ്ണാധികാരത്തോടെ അൻപതിരണ്ടു(൫൨)വർഷം ഭരിച്ചു. എല്ലാ മതവിഭാഗങ്ങളുമായി അഭിനന്ദനീയമായ അനുരഞ്ജനനയമാണ് അദ്ദേഹം കൈക്കൊണ്ടത്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിശാലഹൃദയത്തിന്റെ ലക്ഷ്യം എല്ലാ വിഭാഗങ്ങളെയും പ്രീണിപ്പിക്കുക എന്നതായിരുന്നു. തന്മൂലം അദ്ദേഹം ലോകത്തിന്റെ ആത്മീയമാർഗ്ഗദർശി എന്ന പേരിൽ പ്രഖ്യാതനായി. പിന്നീട്, നൂറുദ്ദീൻ ജഹാംഗീർ ചക്രവർത്തി 22 വർഷം ഭരിച്ചു. അദ്ദേഹം ലോകത്തിന്റെയും സ്വപ്രജകളുടെയും

ഷൻ അനുഗ്രഹമായ തന്നെത്താൻ കരുതിയിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഹൃദയംഗമമായി സ്നേഹിതർക്കും, കളങ്ങൾ ജന്മഭൂമിയായി അംഗീകരിക്കയും, സമാനം അനുഗ്രഹങ്ങൾ നിറവേറുകയും ഉണ്ടായി. ഷാജഹാൻ ചക്രവർത്തി മുപ്പത്തിരണ്ടുവർഷം കനിവാർന്ന ശീതളമായ തണൽ പരത്തി.

“ഈ സമ്പ്രദായം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ (അക്ബർ) അനുഗുണർ ഏതൊരു രോഗിയെയും, അവരെയെല്ലാം വിശ്വസിച്ച് ആദ്യഹാരത്തോടെ വന്ന പുണ്യം. അവരുടെ രാഷ്ട്രീയനയം അനുകരിക്കാൻ അലംഗീർ പാഷാ ശ്രമിച്ചു. ജസിയാ ചുമത്തുന്നതിന് അവർക്കും തയാറായിരുന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ മനസ്സിൽ മതഭ്രാന്തിനു സ്ഥാനമില്ലായിരുന്നു. സകലരെയും—ധനികനെയും ദരിദ്രനെയും—ദൈവം സൃഷ്ടിച്ചുവെന്ന് അവർ വിശ്വസിച്ചു.

“ഈ പരിതഃസ്ഥിതിയിൽ, ജസിയാ ചുമത്താൻ എങ്ങിനെ തിരുവുള്ളം സമ്മതിച്ചു? ഇതിന്റെ ദുഷ്ടഫലം, പടിഞ്ഞാറു മുതൽ കിഴക്കുവരെ വ്യാപിക്കയും, ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ നാടുകളിൽ, ഹിന്ദുസ്ഥാൻ ചക്രവർത്തിയുടെ ഖ്യാതിയാത്ര ഗ്രസിച്ചു”. ബ്രാഹ്മണർ, ജൈനസന്യാസിമാർ, യോഗികൾ, സന്യാസികൾ, ബൈരാഗികൾ മുതലായവരിൽനിന്നും ജസിയാ പിരിച്ചുവെന്നും, അദ്ദേഹം, തൈമൂറിയസിന്റെ (Timurids) പേരും അഭിമാനവും നിലനിർത്തുവെന്നും രേഖപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യും.”

പ്രസിദ്ധമായ ഈ കത്ത് ഇങ്ങനെ പര്യവസാനിക്കുന്നു:

“ജനങ്ങളെ ഉപദ്രവിക്കുന്നതിലും, ഹിന്ദുക്കളെ ഭീഷണിപ്പെടുത്തുന്നതിലുമാണെന്ന് അവിടുന്ന് വിചാരിക്കുന്നെങ്കിൽ, ആദ്യമായി ഹിന്ദുക്കളുടെ നേതാവായ രാണാരാജസിംഹനിൽനിന്നും വേണം ജസിയാ പിരിക്കാൻ. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ എന്നിൽനിന്നും പിരിക്കാൻ വിഷമമില്ല; ഞാൻ അവിടുത്തെ വിധേയനാണല്ലോ. ഉറുമ്പുകളേയും ഈച്ചകളേയും മർദ്ദിച്ചല്ല, വീരത്വങ്ങൾ കാട്ടേണ്ടത്.

“ഞാൻ അവിടത്തെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ വിശ്വസ്തതയിൽ അത്ഭുതപ്പെടുന്നു. എന്തെന്നാൽ, അവർ അങ്ങയെ യഥാർത്ഥവിവരങ്ങൾ ധരിപ്പിക്കാൻ മടിക്കുന്നതിലും, കത്തുന്നതീയിനെ വൈക്കോലുകൊണ്ടു മറയ്ക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.”

ഈ എഴുത്ത്, ജസിയായ്ക്കെതിരായ ഉശിരൻ പ്രതിഷേധമാണെന്ന നിലയിൽ മാത്രമല്ല പ്രധാനം. അക്ബറിന്റെ ദേശീയരാഷ്ട്രത്തിന്റെ ഒരു വിശദമായ നിർവ്വചനം കൂടിയാണ്. നൂറുവർഷങ്ങൾക്കു മുമ്പ് ആ ആശയം ഇന്ത്യക്കാരുടെ ഹൃദയതലത്തിൽ വേരൂന്നിയെന്ന് ഇത് വിശദമായ തെളിവു നൽകുന്നു. ജസിയാ അക്ബറിന്റെ നയത്തിന് ഒരു തിരിച്ചടിയായെന്ന് ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലീങ്ങളും ഒരുപോലെ മനസ്സിലാക്കി.

സ്വാഭാവികമായിത്തന്നെ ഈ നയം ഹിന്ദുക്കളിൽനിന്ന് വലിയ എതിർപ്പുണ്ടാക്കി. ഇതിനെത്തുടർന്ന് പ്രബലരായ റാത്തോർ (Rahtore) വംശത്തിന്റെ തലവനും, അക്കാലത്തെ ഏറ്റവും വലിയ സാമന്തപ്രഭുവുമായ മഹാരാജാ ജസ്വന്ത്സിംഗിന്റെ പിൻഗാമിയായി ആരെയും അംഗീകരിക്കാൻ ചക്രവർത്തി തയ്യാറായില്ല. ഇവയുടെ എല്ലാം ഫലമായി സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അസ്ഥിവാരമായിരുന്ന മുഗൾരജപുത്രബന്ധം ശിഥിലമായി. മേവാറിലെ റാണായും, മറ്റു രജപുത്രനേതാക്കന്മാരും തങ്ങളുടെ ഭാവിയെന്തെന്നു മനസ്സിലാക്കുകയും, അവരുടെ ഐക്യസേനകൾ സാമ്രാജ്യത്തെ വെല്ലുവിളിക്കയും ചെയ്തു. രാജപുത്താണായിലും, സമാന്തരമായി, തെക്ക് മഹാരാഷ്ട്രവുമായും ഉള്ള യുദ്ധങ്ങൾ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ നാശത്തിന് കാരണമായി. മറാഠരിന്റെ ഐതിഹാസികമായ സ്വാതന്ത്ര്യസമരത്തിന്റെ നേതാവ് ശിവാജിയായിരുന്നു. അത് ജനങ്ങളുടെ പിൻതുണ നഷ്ടപ്പെട്ട, ഒരു സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ സൈനികശക്തിക്ഷയം ലോകത്തിനു കാട്ടിക്കൊടുത്തു. നാലിലധികം സമരമുഖങ്ങളെ സാമ്രാജ്യത്തിനു നേരിടേണ്ടതായും വന്നു.

ഔറംഗസീബിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ രാജപുത്താണയിലെ യുദ്ധം ഒരു ശിക്ഷണനടപടിയായിരുന്നു; തനിക്കെതിരായി കലഹിച്ച സാമന്തരെ വീണ്ടും അനുസരണയിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുവരുന്നതിനായിരുന്നു അതു നടത്തിയത്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രദ്ധ വിശേഷേണ പതിഞ്ഞത് ഡക്കാണിലായിരുന്നു. ഒരു പുതിയ ശക്തി അവിടെ ഉദിച്ചുയർന്നു. വളരെ മുൻപ് ഔറംഗസീബ് ഡക്കാൻവൈസ്രോയിയായിരുന്നപ്പോൾ ബീജപ്പൂർ സുൽത്താന്റെ കീഴിലുള്ള ഒരു സൈനികോദ്യോഗസ്ഥന്റെ മകനായ ഒരു മഹാരാഷ്ട്രയുവാവ് സ്വല്പം പ്രാമാണ്യത്തിലെത്തിയിരുന്നു. ബീജപ്പൂരിന്റെ അതിർത്തിയിലെ മലസ്ഥാനങ്ങളിലുള്ള ചില കോട്ടകൾ അദ്ദേഹം അധീനപ്പെടുത്തുകയും, ബീജപ്പൂർസുൽത്താൻ തന്റെ പ്രമാണികളിലൊരുവനെ അദ്ദേഹത്തെ കീഴടക്കാൻ അയയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ ഭീമമായ പരാജയമാണ് ബീജപ്പൂർസേനാനായകനു സംഭവിച്ചത്. ബീജപ്പൂരും ശിവാജിയും തമ്മിൽ അനന്തരം നടന്ന സംഘർഷത്തിനിടയിൽ, ശിവാജി മുഗൾഗവർണ്ണറുമായി സുൽത്താനെതിരായി സമ്പർക്കത്തിലേർപ്പെട്ടു. ഇങ്ങനെ അദ്ദേഹം മുറാദ് ബാക്ഷ്യുടെ (ഔറംഗസീബിന്റെ സഹോദരൻ) ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിച്ചു (1648).

1650-ൽ ഔറംഗസീബ്, മുറാദിനെത്തുടർന്ന് ഡക്കാൻവൈസ്രോയിയായി. ഇസ്ലാമിന്റെ സംരക്ഷകനും മതഭ്രാന്തനുമായ അദ്ദേഹം, രാമദാസിന്റെ ശിഷ്യനും ഹിന്ദുക്കളെ മുസ്ലീംമതത്തിൻകീഴിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കാൻ ബദ്ധകങ്കണനുമായ ശിവജിയുമായി ഏറ്റുമുട്ടാൻ നിർബ്ബന്ധിതനായി. 1649 വരെ ശിവജി പ്രാദേശികനേതൃത്വമോഹമുള്ള ഒരു ഊർജ്ജസ്വലനായ യുവാവുമാത്രമായിരുന്നെന്ന തോന്നുന്നു. അദ്ദേഹം ഒരു യാഥാസ്ഥിതിക ഹിന്ദുവായിരുന്നെങ്കിലും, ദേശീയാഭിലാഷ

ങ്ങൾ അന്യന്മാരായിരുന്നില്ലെന്നു വിചാരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ആ വർഷത്തിൽ (1649) അദ്ദേഹം രണ്ടു് അതിവിശിഷ്ട വ്യക്തികളുമായി പരിചയത്തിലായി—തുക്കാറാമും, രാമദാസും. തൊഴിലിൽ ഒരു ചെറുകിട വില്പനക്കാരനും, എന്നാൽ സർവ്വസംഗപരിത്യാഗിയായി ഭഗവന്നാമങ്ങളും പാടി നാടാകെ നടന്ന, മഹാരാഷ്ട്രത്തിലെ ഭക്തികവിയുമായിരുന്നു തുക്കാറാം. രാമദാസ് ഹിന്ദുധർമ്മപുനരുദ്ധാരണത്തിന്റെ മഹാരാഷ്ട്രത്തിലെ പ്രതിരൂപമായിരുന്നു.

വളരെ പാരമ്പര്യങ്ങളുള്ള ഒരു രാജ്യമായിരുന്നു മഹാരാഷ്ട്രം. ശതവാഹനന്മാരുടെ കാലംമുതൽക്കു്, ദേവഗിരിയിലെ യാദവന്മാരുടെ അധഃപതനംവരെ (1311) ആ രാജ്യം, ഹിന്ദുസംസ്കാരത്തിന്റെ ഒരു വിളനിലമായിരുന്നു. മുന്നൂറുകൊല്ലക്കാലത്തെ മുസ്ലിംഭരണം (ബാഹ്മിനിയും ബിജാപ്പൂർസുൽത്താന്മാരും) ഹേതുവായി എല്ലോറയിലെയും അജന്തായിലെയും ക്ഷേത്രങ്ങൾക്കും, ചാലൂക്യശില്പികളെല്ലാം പ്രചാരം നൽകിയ പുരാതനമഹത്വവും അസ്തമിച്ചെങ്കിലും, അവിടത്തെ ജനങ്ങൾ സാമ്പത്തികമായി തകർച്ച അനുഭവിച്ചെങ്കിലും, യുവാൻ ചങ് ഏഴാം നൂറ്റാണ്ടിൽ വിവരിച്ചപോലെ ജനങ്ങൾ അഭിമാനികളും, സത്യസന്ധരും, കായശക്തിയുള്ളവരുമായിരുന്നു. ബിജാപ്പൂരിന്റെ ശക്തി ക്രമേണ ക്ഷയിച്ചതോടെ, മഹാരാഷ്ട്രർക്കു് ആ രാജ്യത്തിൽ നല്ല സ്വാധീനം കിട്ടി. അവിടെ മുസ്ലിംഭരണകാലത്തും ഇടപ്രഭുക്കന്മാർ ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നു.

പതിനാറാംനൂറ്റാണ്ടിൽ, ഹിന്ദുമതത്തിലുണ്ടായ നവോത്ഥാനത്തിനു്, ഒരു രാഷ്ട്രീയവശംകൂടിയുണ്ടായിരുന്നു. മുമ്പു്, നാം കണ്ടതുപോലെ, മുന്നൂറുവർഷത്തെ യുദ്ധങ്ങൾക്കും ഹിന്ദുക്കളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യതല്പരതയെ അടിച്ചമർത്താൻ കഴിഞ്ഞില്ല. തളിക്കോട്ടയുദ്ധത്തിൽ, ദെക്കാണിലെ മുസ്ലിംരാജാക്കന്മാർക്കു്, പ്രശസ്തവിജയം കിട്ടി. എന്നാൽ പരാജിതനായ രാമരാജായുടെ പിൻഗാമികൾ പെനുകൊണ്ടയിൽനിന്നും ഭരണംനടത്തുകയും, പതിനാറാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യംവരെ സുശക്തമായ ഒരു സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ നാഥന്മാരായിത്തന്നെ ഇരിക്കുകയും ചെയ്തു. വെങ്കിടരണ്ടാമന്റെ കീഴിൽ (1584—1614), സാമ്രാജ്യത്തിനു നഷ്ടപ്പെട്ടുപോയ പ്രശസ്തി മിക്കവാറും വീണ്ടുകിട്ടി. തെക്കോട്ടുള്ള മുസ്ലിംവികസനത്തെ അവർ തടഞ്ഞുനിർത്തി. ഉത്തരേന്ത്യയിൽ, അക്ബറിന്റെ നയംമൂലം ഹിന്ദുമേധാവിത്വത്തിനു് അതിന്റെ പഴയ നേതാക്കൾ നഷ്ടപ്പെട്ടു. എന്നാൽ ഭരണത്തിൽ രജപുത്രർക്കു ലഭിച്ച സ്വാധീനശക്തി, സാമ്രാജ്യത്തിൽ അവരുടെ പ്രാബല്യം വർദ്ധിപ്പിച്ചു. രാജസ്ഥാൻ കീഴടക്കാൻ ശ്രമിച്ചപ്പോൾ ഔറംഗസീബിനു് ഈ വസ്തുത മനസ്സിലായി.

പതിനേഴാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ വിജയനഗരരാജാക്കന്മാരുടെ കേന്ദ്രാധികാരം നഷ്ടപ്പെടുകയും, രാഷ്ട്രീയമായി ഹിന്ദുക്കൾക്കു് ഒരു നേതാവില്ലാതാകുകയുംചെയ്തു. രാമദാസിന്റെ പ്രചാരണം ഹേതുവായി, ഈ ഒഴിവുവന്ന സ്ഥാനത്തേയ്ക്കാണു് ശിവജി നോട്ടമിട്ടതു്. ഔറംഗ

സിബാണെങ്കിൽ, ആ സമയത്തു് ബിജാപ്പൂരിലാണ് ശ്രദ്ധ പ്രധാനമായി ചെലുത്തിയതു്. ഒട്ടോമൻ സുൽത്താന്മാരുടെ കീഴിൽ ബിജാപ്പൂർ, ബീദാർ കീഴടക്കുകയും, അവരുടെ ശക്തി അറബിക്കടൽമുതൽ ബംഗാൾ ഉൾക്കടൽവരെ വ്യാപിക്കുകയും ചെയ്തു. പാശ്ചാത്യരാജ്യങ്ങളുമായുള്ള വ്യാപാരംനിമിത്തം, ഇന്ത്യയിലെ ഏററവും സമ്പന്നമായ ഒരു രാജ്യമായിത്തീർന്നു ബിജാപ്പൂർ. ആഗ്രായേക്കാൾ മനോഹരമായ ഒരു നഗരമായിരുന്നു ബിജാപ്പൂർ. തലസ്ഥാനം സന്ദർശിച്ചവരിൽനിന്നും അവിരളമായി അതു് പ്രശംസയ്ക്കു് അർഹമായി. ഇരുനൂറുവർഷക്കാലത്തെ ഭരണഘട്ടത്തിൽ, സുൽത്താന്മാർ നഗരിയെ അത്യന്തം കമനീയതരമാക്കി. അതു് ഇന്ത്യയിലെ 'ബൈസാൻഷ്യം' ആയി. ഔറംഗസീബ്, ഡക്കാൻ വൈസ്രോയി ആയിരുന്നകാലത്തു് പ്രധാനമായി രാജകോശത്തിലെ സുഖഭോഗങ്ങളുടെയും ധൂർത്തിന്റെയും ആധിക്യംനിമിത്തം ഈ രാജ്യം അധഃപതനത്തിലേക്കു കാലൂന്നിയിരുന്നു. മററു മുഗൾചക്രവർത്തിമാരെപ്പോലെ വിന്ധ്യനും നർമ്മദയ്ക്കപ്പുറമുള്ള ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ ആധിപത്യം ഉറപ്പിക്കാനും, ഇന്ത്യയെ ഏകീകരിക്കാനും ഔറംഗസീബും ആഗ്രഹിച്ചു. മറെറാരു കാരണം ഉണ്ടായിരുന്നതു്, ബിജാപ്പൂരിലെ സുൽത്താന്മാർ ഒട്ടോമൻവംശജരെങ്കിലും, ഇസ്ലാമിലെ 'ഷിയാ'വിഭാഗക്കാരായിത്തീർന്നിരുന്നതാണ്. ഔറംഗസീബ് ഈ വിഭാഗത്തെ നശിപ്പിക്കാൻ ഉദ്യുക്തനായിത്തീർന്നു. ബിജാപ്പൂരിനെ പിടിച്ചടക്കാനുള്ള ഔറംഗസീബിന്റെ ശ്രമങ്ങൾ ആദ്യമൊന്നും വിജയിച്ചില്ല. പോരെങ്കിൽ, ആ സമയത്തു ഷാജഹാൻ രോഗബാധിതനായതിനാൽ, അദ്ദേഹത്തിനു് ഉത്തരേന്ത്യയിലേക്കു പോകേണ്ടതായും വന്നുകൂടി. ഭാവിയിലെ വൈഷമ്യങ്ങളുടെ ഒരു ശകുനം അദ്ദേഹത്തിനു് അപ്പോഴേ അനുഭവപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹം ബിജാപ്പൂർ ആക്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, ഭാവിചക്രവർത്തിയായ ഔറംഗസീബ്, നിസ്സാരനായി തള്ളിയിരുന്ന ശിവജി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആസ്ഥാനമായ അഹമ്മദ്നഗർ കൊള്ളചെയ്യുകയും, ലായത്തിൽനിന്നും ഔറംഗസീബിന്റെ ആയിരം കുതിരകളെ തട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുകയും ചെയ്തു. ഉത്തരേന്ത്യയിലേക്കു പോയപ്പോൾ, ഔറംഗസീബ് ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്കു് നിർദ്ദേശം നൽകി: "ആ, നായുടെ മകനെ, (ശിവജിയെ) സൂക്ഷിക്കണം. അയാൾ തക്കംനോക്കിയിരിക്കയാണ്, ഉയരാൻ."

ഔറംഗസീബിന്റെ ഉത്തരേന്ത്യയിലെ ബദ്ധപ്പാടുകൾ ശിവജിക്കു് അവസരം നൽകി. അദ്ദേഹം അതു വേണ്ടവണ്ണം ഉപയോഗിക്കയും ചെയ്തു. ബിജാപ്പൂരുമായുള്ള വഴക്കുകൾ ഒതുക്കി. തന്റെ ശക്തി മഹാരാഷ്ട്രത്തു് ഉറപ്പിക്കാൻ അദ്ദേഹം ഉററു ശ്രമിച്ചു. 1662-ൽ ശിവജിയുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം ബിജാപ്പൂർ അംഗീകരിച്ചു. ദക്ഷിണേന്ത്യയിലേക്കു ചക്രവർത്തി തന്റെ ശ്രദ്ധ തിരിച്ചപ്പോൾ (1663) ഉയർന്നുകൊണ്ടിരുന്ന പ്രശസ്തനായ ഒരു ഹിന്ദുരാജാവിനെയാണ്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥ

നാർക്ക നേരിടേണ്ടിവന്നതു്. ഔറംഗസീബ് കാര്യഗൗരവം വേണ്ടപോലെ മനസ്സിലാക്കി. ശിവജിയുടെ നേർക്കുള്ള സൈന്യത്തെ അദ്ദേഹം അയച്ചതു്, സ്വമാതുലനും, സാമ്രാജ്യത്തിലെ ഒരു പ്രധാന ഉദ്യോഗസ്ഥനുമായ ഷെയിസ്തഖാന്റെ നേതൃത്വത്തിലാണു്. എന്നാൽ ഷെയിസ്തഖാൻ ശിവജിയെപ്പോലെ സമർത്ഥനല്ലായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു മഹാരാഷ്ട്രത്തിൽനിന്നും പരാജയം പറ്റി. പിന്നീടു സേനാനായകനായി നിയമിച്ചതു്, ചക്രവർത്തിയുടെ മകനായ മുവാസമിനെ(Muazzan)യാണു്. അദ്ദേഹത്തിനു ശിവജിയുടെമേൽ വിജയം സമ്പാദിച്ചില്ല. അനന്തരം, 1664-ൽ ഔറംഗസീബ് തന്റെ ഏറ്റവും സമർത്ഥനായ സൈന്യാധിപനെ, രാജാ ജയ്സിംഹനെ, മനസ്സില്ലാമനസ്സോടെ ദക്ഷിണേന്ത്യയിലേയ്ക്കു നിയോഗിച്ചു. ശിവജി താല്ക്കാലികമായി കീഴ്‌വഴങ്ങുകയും, ചക്രവർത്തിയെ കാണാൻ ആഗ്രയിലേയ്ക്കു തിരിക്കയും ചെയ്തു. എന്നാൽ തലസ്ഥാനനഗരിയിൽ അദ്ദേഹത്തിനു ജയിൽവാസമാണു ലഭിച്ചതു്. മഹാരാഷ്ട്രപ്രശ്നത്തിനു പരിഹാരം കണ്ടതായി ഔറംഗസീബ് സമാധാനിച്ചു. എന്നാൽ 'മലയെലി' തടവിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെട്ടു സ്വദേശത്തെത്തി. ചക്രവർത്തിയുടെ സേനാനായകന്മാരെയും സൈന്യത്തെയും ശിവജി തോല്പിച്ചെങ്കിലും, അവർക്കൊന്നും പ്രയോജനമുണ്ടായില്ല. ഔറംഗസീബിനാണെങ്കിൽ ഉത്തരേന്ത്യ വിടാൻ സൗകര്യവും ലഭിച്ചില്ല. മഹാരാഷ്ട്രജനങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹമനുസരിച്ചു രാജാവായി ശിവജി കിരീടധാരണം ചെയ്തു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കി, ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ കുഴപ്പങ്ങൾ തീർന്നാൽ, ഔറംഗസീബ് സാമ്രാജ്യശക്തിയുമായി തന്റെ നേർക്കു തിരിക്കുമെന്നു്. അതിനാൽ സ്വരാജ്യത്തിന്റെ തെക്കോട്ടു്, വിജയനഗരസാമ്രാജ്യത്തിലുള്ള ജിൻജി (Gingi) കീഴടക്കി ഒരു രണ്ടാം തലസ്ഥാനമാക്കി, കോട്ടകൊത്തളങ്ങളുറപ്പിച്ചു, രാജ്യരക്ഷയ്ക്കു വേണ്ട കർമ്മനടപടികൾ ചെയ്തു. 1680-ൽ ശിവജി ചരമം പ്രാപിച്ചപ്പോൾ, അദ്ദേഹം ദക്ഷിണേന്ത്യയിലാധിപത്യമുറപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ബീജാപ്പൂരും ഗോൾക്കൊണ്ടയും, മുഗളർക്കെതിരായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹായാഭ്യർത്ഥികളായി മാറിക്കഴിഞ്ഞു.

തന്റെ സമകാലികന്മാരിൽ ശിവജി ഉളവാക്കിയ, അതിശയകരമായ അഭിപ്രായഗതി, (പ്രത്യേകിച്ചും മുഗൾസാമ്രാജ്യവൃന്ദവുമായി നടത്തിയ യുദ്ധത്തെപ്പറ്റി ഡേവിഡും ഗോലിയാത്തും തമ്മിൽ നടന്നപോലുള്ളതെന്നായിരുന്നു അതു്,) പേർഷ്യയിലെ ഷാ ഔറംഗസീബിനയച്ച കത്തിൽനിന്നും സ്പഷ്ടമാകുന്നു. ഷാ അബ്ബാസ് എഴുതി: "ഇന്ത്യയിലെ മിക്ക ജമീന്ദാരന്മാരും പ്രക്ഷോഭിച്ചിരിക്കയാണെന്നു് ഞാൻ അറിയുന്നു. അവരിൽ പ്രധാനി സത്യവിശ്വാസിയല്ലാത്ത ശിവനാണത്രേ. അയാൾ അജ്ഞതയിൽ കിടന്നിരുന്നതിനാൽ, അയാളുടെ പേരുപോലും ആരും കേട്ടിട്ടില്ല. ഇപ്പോൾ, അങ്ങയുടെ അനുകൂല്യങ്ങളും സൈന്യങ്ങളുടെ പിൻവാങ്ങലും ഉപയോഗപ്പെടുത്തി, അയാൾ മലയിലെ കൊടുമുടിപോലെ

ദൃശ്യനായി ഭവിച്ചിരിക്കുന്നു. അയാൾ താങ്കളുടെവക പല കോട്ടകളും കീഴടക്കുകയും, പല ഭടന്മാരെയും കൊല്ലുകയോ കീഴടക്കുകയോ ചെയ്യുകയും, രാജ്യത്തിൽ പലയിടവും ഹരിക്കയും, അങ്ങയുടെ പല ഇടങ്ങളൊക്കെയും നഗരങ്ങളും ഗ്രാമങ്ങളും കൊള്ളചെയ്യുകയും നശിപ്പിക്കയും, ചെയ്യുന്നതിനു പുറമേ, താങ്കളുമായി നേരിട്ട് മത്സരിക്കാൻപോലും സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു."

സിംഹാസനാരോഹണം സംബന്ധിച്ച തർക്കങ്ങൾ, രാജകൊട്ടാരത്തിലെ ഗൂഢാലോചനകൾ ഇവമൂലം മഹാരാഷ്ട്രപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ ശൗര്യം ശിവജിയുടെ കാലശേഷം കുറഞ്ഞതായി ഔറംഗസീബിനു തോന്നി. അക്രമിവർഗ്ഗക്കാർ താമസിച്ചു ഒരു അതിർത്തിപ്രദേശം എന്ന നിലയിലായി മഹാരാഷ്ട്രം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ. അവരെ ഒരു പാഠം പഠിപ്പിക്കേണ്ടിയിരുന്നു. പക്ഷെ, അതിലേയ്ക്കുമാത്രം സമയം പാഴാക്കാതെ കൃഷ്ണാനദി കടന്നു ഒരുകൂട്ടു സൈന്യം നയിക്കാൻ ഔറംഗസീബ് തീരുമാനിച്ചു. ബിജാപ്പൂരിന്നെതിരായി വിജൃംഭിതവീര്യമായ യുദ്ധവും, മഹാരാഷ്ട്രസിംഹാസനാരൂഢനായ സാംഭുവുമായുള്ള എതിർപ്പും അദ്ദേഹം തുടങ്ങി. ബിജാപ്പൂരിന്റെ നേരെയുള്ള യുദ്ധം, മൊഗളസൈന്യങ്ങളെ ഏറെക്കോപിപ്പിച്ചു. സാംഭുപോലും അപ്പനെ അനുകരിച്ചു ബിജാപ്പൂരിനു സൈനികസഹായം നൽകി. ഗോൾക്കൊണ്ടയിലെ സുൽത്താനും ബിജാപ്പൂരിന് ഒരു സേന നൽകി. ഇതെല്ലാംകാരണം ബിജാപ്പൂർനിരോധനം അത്ര സുകരമല്ലായിരുന്നു. ഒടുവിൽ ചക്രവർത്തിതന്നെ സ്ഥലത്തെത്തുകയും യുദ്ധത്തിന്റെ നേതൃത്വം നേരിട്ട് കൈയേല്ക്കുകയും ചെയ്തു. 1686-ൽ ബിജാപ്പൂർ കീഴടങ്ങി. താനാഷായുടെ കുതുബ്ഷാമാരുടെ തലസ്ഥാനമായ ഗോൾക്കൊണ്ടയ്ക്കും അതേ വിധിതന്നെ സംഭവിച്ചു. മുൻപു മദന്നാ (Madanna) എന്ന ഹിന്ദുമന്ത്രിയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ പതിനഞ്ചു വർഷത്തോളം ഗോൾക്കൊണ്ടാ മുഗളരെ എതിർത്തതാണ്. ഇന്ത്യയുടെ മുഴുവൻ പരമാധികാരത്തിനും ഔറംഗസീബിനു ഇടക്ക് മഹാരാഷ്ട്രരാജ്യംമാത്രമേ അപ്പോൾ കിടന്നിരുന്നുള്ളു. പലപ്പോഴും ശ്രമിച്ചിട്ടുള്ളതും പൂർണ്ണമായി സാധിക്കാത്തതുമായ ഇന്ത്യയുടെ ഏകീകരണം, ഔറംഗസീബിനു സാധിതപ്രായമായി തോന്നി. മഹാരാഷ്ട്രത്തെമാത്രം അമർച്ച ചെയ്യേണ്ടതേ ഉള്ളു. ചക്രവർത്തി അതിലേയ്ക്ക് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സകല കഴിവുകളും വിനിയോഗിച്ചു.

ശിവജിയുടെ പിൻഗാമിയായ സാംഭുവിനു, അപ്പന്റെ വീരോചിതഗുണങ്ങളുടെ ദശയിൽ അല്പമായിരുന്നു വാസന. കൊട്ടാരത്തിലെ ഗൂഢാലോചനകളും, അന്തഃഛിദ്രങ്ങളും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നില കൂടുതൽ ദുർബ്ബലമാക്കി. എങ്കിലും ഔറംഗസീബിനെപ്പോലും അത്ഭുതപ്പെടുത്തുമാറ്, ദേശീയമായ എതിർപ്പ് ഏറെക്കുറെ വിജയകരമായി അദ്ദേഹം നയിച്ചു. ഒടുവിൽ സാംഭു ഔറംഗസീബിന്റെ കൈയിൽപ്പെടുകയും, വധശിക്ഷയ്ക്കു പാത്രമാകുകയും ചെയ്തു. തന്റെ ശ്രമങ്ങൾ ജയിച്ചുവെന്നും ഇനി സമാധാനമായിരിക്കാമെന്നും ഔറംഗസീബിനു തോന്നിയി

ചിക്കാം. എന്നാൽ ശിവജി സൃഷ്ടിച്ചതു് ഒരു രാജവംശത്തെയല്ല, പ്രത്യുത ഒരു ജനതയെ, ഒരു രാഷ്ട്രത്തെയാണു്. മഹാരാഷ്ട്രർ തങ്ങളുടെ രാജാവിന്റെ വീഴ്ചയിൽ വ്യസനിച്ചു. പക്ഷേ, ശിവജി സ്ഥാപിച്ച ഒരുക്കത്തെ ഒരു പ്രതിരോധപാതയിൽ അവർ എതിർപ്പു സംഘടിപ്പിച്ചു.

അടുത്ത ഇരുപതുവർഷം, ചക്രവർത്തി അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിഴലിനെത്തുടർന്ന് ഓട്ടമോടി. അദ്ദേഹം സൈന്യസമേതം അങ്ങിങ്ങായി അലഞ്ഞും കോട്ടകൾ ആക്രമിക്കയും കീഴടക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ കാലം ചെല്ലുന്തോറും, മഹാരാഷ്ട്രരുടെ എതിർപ്പിനു് മൂർച്ച കൂടിവന്നതേയുള്ളു. നെപ്പോളിയൻ റഷ്യയിൽ നടത്തിയ സൈന്യവിന്യാസംപോലെയായിരുന്നു ഔറംഗസീബിന്റെ മഹാരാഷ്ട്രത്തിലെ യുദ്ധം. സായുധനായ ഒരു ജനതയെയാണു് അദ്ദേഹം അഭിമുഖീകരിച്ചതു്. ആയോധനസാമഗ്രികളിലുള്ള മെച്ചം അവിടെ ഫലിച്ചില്ല. ഉണങ്ങാത്ത മുറിവു് അവശേഷിച്ചു് അറുകൊല്ലത്തിൽപ്പരംകാലം ഔറംഗസീബ് തന്നെ മഹാരാഷ്ട്രമായുള്ള യുദ്ധം നയിച്ചു. അതിനുശേഷം നിരാശനായി അദ്ദേഹം സ്വന്തം പ്രവിശ്യാതലസ്ഥാനത്തേക്കു തിരിച്ചു (1706). അതിനടുത്തവർഷം അദ്ദേഹം മരണമടഞ്ഞു. മഹാരാഷ്ട്രർ കീഴടങ്ങിയില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, അവരുടെ കീഴിൽ വലിയ ഒരു രാജ്യഭാഗം വരികയും വിജയകരമായ എതിർപ്പുവഴി ദേശീയമായ പ്രശസ്തി വർദ്ധിപ്പിക്കയും ചെയ്തു.

ദക്ഷിണാപഥത്തിൽ മാത്രമല്ല, ഔറംഗസീബിനു് ദേശീയപ്രക്ഷോഭത്തെ അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടിവന്നതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചരമത്തിനു് ഒരു വർഷം മുൻപു്, വളരെ വലിയ വിഷമത്തിൽപ്പെട്ട ഒരാൾ അദ്ദേഹത്തിനു് ഒരു കത്തയച്ചു. അദ്ദേഹം 'സച്ചാ പാദ്ഷാ' (സത്യമുള്ള, ശരിയായ ചക്രവർത്തി) എന്നു് അറിയപ്പെട്ടു. എഴുത്തിന്റെ പേരു് 'സഫർ നാമാ' (വിജയലേഖനം) എന്നാണു്. സിക്കുകാരുടെ പത്താമത്തെ ഗുരുവായ ഗോവിന്ദ്സിംഹനാണു് കത്തയച്ചതു്. സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ശത്രുത അദ്ദേഹത്തിൽ നിപതിച്ചു. സിർഹിന്ദിലെ ഗവർണ്ണർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ രണ്ടു പുത്രന്മാരെ ജീവനോടെ കുഴിച്ചിട്ടു. എഴുതിക്കൊണ്ടിരുന്ന സമയത്തുപോലും, ചുരുക്കം അനുയായികൾ മാത്രമുള്ള അദ്ദേഹത്തെ ശത്രുക്കൾ വളഞ്ഞിരിക്കയായിരുന്നു. ഗുരുനാനാക്ക് സ്ഥാപിച്ച 'പന്ഥ്'യിലെ (Panth) പത്താമത്തെ ആചാര്യനായിരുന്നു ഗോവിന്ദ്. (1469—1539). രാമാനന്ദന്റെയും കബീറിന്റെയും അനുയായിയും ഒരു മിസ്റ്റിക്ക് ഗായകനുമായ നാനാക്ക്, ഏകദൈവവിശ്വാസപരവും ജാതിവ്യവസ്ഥയെ നിരാകരിച്ചിരുന്നതും സമാധാനപരവുമായ ഒരു മതവിഭാഗം സ്ഥാപിച്ചു. പഞ്ചാബിലെ ജാട്ട് വർഗ്ഗക്കാരായ കൃഷീവലന്മാരും അടങ്ങിയ ഒരു ചെറിയ സംഘമായിരുന്നു അതു് ആദ്യം. ക്രമേണ ഈ മതസംഘടനയ്ക്കു് ഒരു സൈനികസ്വഭാവം ഉണ്ടായി. ആ പക്ഷം

കേന്ദ്രസ്ഥലമായ അമൃതസരസ്സിനെ അവർ ഒരു പ്രാദേശികതലസ്ഥാനമാക്കി. അവരുടെ ആത്മീയാചാര്യനായ ഗുരു ഹർ ഗോവിന്ദ്, സ്വന്തം 'സച്ചിദ് പാദ്ഷാ' എന്ന പദവി സ്വീകരിക്കുകയും, ആയുധധാരിയായി സായുധരായ അനുചരരോടുകൂടി സഞ്ചരിക്കുകയും ചെയ്തു. ആദ്ധ്യാത്മികമല്ല, രാഷ്ട്രീയപരമെങ്കിലും, സിക്കുമതത്തിന് ഒരു ദേശീയഭാവംകൂടി ഉണ്ടായിരുന്നു. ഹിന്ദുക്കളുടെ ശോചനീയസ്ഥിതിയെപ്പറ്റി നാനാക്ക്തന്നെ പാടിയിരുന്നു:

"നിങ്ങൾ രഹസ്യമായി ഹിന്ദുമതാചാരങ്ങൾ അനുഷ്ഠിക്കുന്നു,
എങ്കിലും, അല്ലയോ ഭ്രാതാക്കന്മാരേ,
നിങ്ങൾ തുർക്കികളുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങളാണ് വായിക്കുന്നത്,
അവരുടെ ആചാരങ്ങളാണ് അനുകരിക്കുന്നത്."

ഗുരു ഗോവിന്ദ്സിംഗ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അച്ഛന്റെ മരണശേഷം വളരെ ചെറുപ്പത്തിൽത്തന്നെ നേതൃസ്ഥാനത്തെത്തി. അദ്ദേഹം അദ്യാപി മുഗളന്മാരുടെ ശത്രുവായിരുന്നു. ഏതായാലും കാശ്മീരിബ്രാഹ്മണർക്കുവേണ്ടി വാദിച്ചതുനിമിത്തം അദ്ദേഹത്തിന്റെ അച്ഛനായ തേജ്ബഹദൂർ, ഒരു രക്തസാക്ഷിയാകേണ്ടിവന്നു. 1699-ൽ ചക്രവർത്തി, മഹാരാഷ്ട്രരുമായുള്ള യുദ്ധത്തിൽ കുടുങ്ങിക്കിടന്നപ്പോൾ, ഗോവിന്ദ് സ്വീകരിച്ച ഒരു നടപടിയുടെ പ്രാധാന്യം, അന്നത്തെക്കാലത്ത് മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കയില്ല. അദ്ദേഹം 'ഖൽസ' (Khalsa) സ്ഥാപിച്ചു. അതായത് തന്റെ അനുയായികളെ അദ്ദേഹം സായുധരാക്കി. അതിലെ ഓരോ അംഗവും വേണ്ടിവന്നാൽ ജീവനും, കുടുംബവും, അഭിമാനവും 'പന്ഥ'ത്തിനുവേണ്ടി ബലികഴിക്കാമെന്നു പ്രതിജ്ഞചെയ്തു. ഗുരു ഗോവിന്ദന്റെ കീഴിൽ സിക്കുകാരുടെ ശക്തി വളർന്നു. സിർഹിന്ദിലും, ലാഹോറിലുമുള്ള മുഗൾഗവൺമെന്റിന് അവരെ എതിരിടേണ്ടിവന്നു. അവരുടെനേർക്ക് കർശനമായ നടപടികൾ നടത്താൻ ഔറംഗസീബ് ഉത്തരവുനൽകി. ഡൽഹിയിലെ മുഗൾസൈന്യം, ഗുരുവിനെ സഹായഹീനനായ ഒരു രാജ്യഭ്രഷ്ടന്റെ നിലയിലാക്കിയപ്പോഴാണ്, അദ്ദേഹം 'സഫർനാമ' എഴുതിയത്. അതിൽ അദ്ദേഹം ചക്രവർത്തിയോടു ചോദിക്കുന്നു: "എന്തൊരു ഫലമാണ്, ചില തീപ്പൊരികളെ നശിപ്പിച്ചാൽ ഉള്ളത്, മുൻപിലത്തേക്കാൾ, വളരെ ശക്തിയായി തീ ആളിക്കത്തുമ്പോൾ?" ഗോവിന്ദ് സിംഗ് കൊല്ലപ്പെട്ടു. മുഗളന്മാരുടെ സ്വന്തം പ്രവിശ്യയായ പഞ്ചാബിനെത്തന്നെ അതിവേഗം ഗ്രസിച്ചു.

ഇങ്ങനെ തനിക്കെതിരായി തെക്ക് മഹാരാഷ്ട്രരേയും, വടക്ക് സിക്കുകാരേയും സൃഷ്ടിക്കുകയും മുഗൾരാഷ്ട്രത്തിന്റെ ഏറ്റവും ഉറച്ച സഹായാവലംബമായ രജപുത്രരുടെ സൗഹാർദ്ദം നശിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തശേഷം ഔറംഗസീബ് മരിച്ചു. തന്റെ മൂന്നു പൂർവ്വികന്മാർ, ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം കെട്ടിപ്പടുത്ത, ഐക്യജനതയുടെ രാജശക്തി നാമാവശേഷമായി.

അദ്ദേഹം പരാജിതനായി മരിച്ചു; പക്ഷേ, മരിച്ചത് ഒരാദർശത്തിനുവേണ്ടിയാണ്—ഇന്ത്യയുടെ ഏകീകരണം. ഒരു പ്രകാരത്തിൽ അദ്ദേഹം, ഇന്ത്യൻഏകീകരണത്തിന്റെ ഒരു രക്തസാക്ഷിയാണ്. എന്നാൽ അദ്ദേഹം ആഗ്രഹിച്ചതും, തന്റെ സാമ്രാജ്യം തന്നെ നശിപ്പിച്ചതും, അക്ബർ സ്വപ്നംകണ്ടതുപോലെയുള്ള ഒരു ദേശീയരാഷ്ട്രത്തിനുവേണ്ടിയല്ല. ഒരു ഇസ്ലാമികരാഷ്ട്രത്തിനുവേണ്ടിയാണ്. ഒരു ഏകീകൃതഭാരതത്തെ മുസ്ലീം ന്യൂനപക്ഷം ഭരിക്കണമെന്നതായിരുന്നു ഔറംഗസീബിന്റെ ആദർശം. ഔറംഗബാദിലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശവകുടീരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തോടൊപ്പം അതു നിദ്രചെയ്യുന്നു.

മഹിമാശാലികളായ മുഗളന്മാരുടെകാലത്തെ ഇന്ത്യ

അക്ബറിന്റെ സിംഹാസനാരോഹണംമുതൽ, ഔറംഗസീബിന്റെ മരണംവരെ(1707)യുള്ള ഒന്നരനൂററാണ്ടുകാലം, സാമൂഹ്യമായും, സാമ്പത്തികമായും രാഷ്ട്രീയമായുമുള്ള ഇന്ത്യയുടെ വളർച്ചയുടെ ചില സാമ്പത്തികവിശേഷതകൾ കാണിക്കുന്നു. മുഗൾരാജധാനി, പേഴ്സ്യൻസംസ്കാരം ഉൾക്കൊണ്ട ഭരണാധിപന്മാരുടെ കീഴിൽ സാംസ്കാരികപ്രവർത്തനങ്ങളുടെ കേളീരംഗമായി. ധാനിയിലെ പഠാണചക്രവർത്തിമാരുടെ ഭരണശേഷം വടക്കെ ഇന്ത്യയിൽ ഇപ്രകാരം ഒരു പ്രഭാപ്രസരം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ചക്രവർത്തിമാർ മാത്രമല്ല, കൊട്ടാരത്തിലെ സ്ത്രീകളും, ഹുമയൂണിന്റെ അമ്മമുതല്ക്ക് ഔറംഗസീബിന്റെ പ്രസിദ്ധപുത്രിയായ സെബുന്നിസ്സാവരെ, കലകളുടെയും സാഹിത്യത്തിന്റെയും രക്ഷാധികാരിണികളും, ഉദ്യാനങ്ങൾ, ചിത്രലേഖനം, പരവതാനികൾ മനോഹരങ്ങളായ കെട്ടിടങ്ങൾ ഇവയിലെല്ലാം അഭിരുചിയുള്ളവരുമായിരുന്നു. അവർ കവികളെയും പണ്ഡിതന്മാരെയും, ചിന്തകന്മാരെയും പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. അക്ബർ പണ്ഡിതന്മാരോടു കാണിച്ച ഔദാര്യം, മതപരവും തത്വചിന്താപരവുമായുള്ള കാര്യങ്ങളിൽ പ്രദർശിപ്പിച്ച അങ്ങേയററ ദാഹവും, ഏഷ്യയുടെ എല്ലാഭാഗങ്ങളിൽനിന്നും പണ്ഡിതന്മാരെ അങ്ങോട്ടാകർഷിച്ചു. മുഗളന്മാർക്കു തത്വചിന്താപരവും കലാപരവുമായ കാര്യങ്ങളിലുണ്ടായിരുന്ന താല്പര്യം, അവരുടെ ഉയർന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും, പ്രഭുക്കന്മാരും തെളിയിക്കുന്നു. അക്ബറിന്റെ റീജന്റായ ബൈറാംഖാന്റെ പുത്രനും, കുലീനനായ അബ്ദുർ റഹിമാൻ ഖാൻ ഇഖാനൻ (Abdur Rahman Khan-i Khanan) പേർഷ്യൻഭാഷയിലെ മാത്രമല്ല ഹിന്ദിയിലെയും ഒരു പണ്ഡിതനും കവിയുമായിരുന്നു. ഹിന്ദിസാഹിത്യത്തിലെ, ഒരു ജ്യോതിസ്സായി ഇന്നും അദ്ദേഹത്തെ ഗണിച്ചുവരുന്നു. സഹോദരന്മാരായ അബുൽഫാസലും, ഫൈസിയും പ്രസിദ്ധസാഹിത്യകാരന്മാരാണ്. മുബാറക്കിന്റെ മക്കളായ അവർ, അച്ഛനെപ്പോലെ മതചിന്തയിൽ തല്പരരായിരുന്നു. അബുൽഫാസലിന്റെ കൃതികൾ മികവുററതും വർണ്ണനാത്മകവും രാഷ്ട്രീയവുമാണ്. ഫൈസിയാകട്ടെ സഹോദരനേക്കാൾ കൂടുതൽ പാണ്ഡിത്യമുള്ളവനും, മികച്ച കവിയും ആയിരുന്നു. ഹിന്ദുക്ലാസിക്കുകൾ പേർഷ്യനിലേക്കു തർജ്ജമചെയ്തത് അദ്ദേഹത്തെ കൂടുതൽ പ്രസിദ്ധനാക്കിത്തീർത്തു. രാജധാനിയിലെ ഹിന്ദുസാമന്തന്മാരിൽ പ്രധാനിയും റവന്യൂമന്ത്രിയുമായ തോഡർമാൽ, ഒരു ഗ്രന്ഥകാരനോ, അല്ലെങ്കിൽ, ഹിന്ദുധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങളെപ്പററിയുള്ള

വിശകലനമെഴുതിയ തോഡർമാളിന്റെ രക്ഷാധികാരിയും ആകുന്നു. 'രാഗ്‌ചന്ദ്രോദയ'ത്തിന്റെ കർത്താവായ പുണ്ഡരീകവിഠൽ റാത്തോറും, അക്ബറിന്റെ കൊട്ടാരവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഒരു രജപുത്രരാജാവാ ണ്. ചക്രവർത്തിയിൽനിന്നും പ്രമുഖന്മാരിൽനിന്നും പേർഷ്യൻ, സംസ്കൃ തം, ഹിന്ദി ഈ ഭാഷകൾക്ക് മികച്ച പ്രോത്സാഹനം ലഭിച്ചുവന്നു.

അക്കാലത്തെ ഏറ്റവും പ്രമുഖസാഹിത്യകാരൻ, എക്കാലത്തെ യും ഇന്ത്യൻമഹാകവികളിലൊരാളായ തുളസീദാസനായിരുന്നു. അദ്ദേ ഹം, തോഡർമാളിന്റെയും, മാൻസിംഗിന്റെയും, അബ്ദുർറഹിമാ ന്റെയും മിത്രമായിരുന്നെങ്കിലും കൊട്ടാരബന്ധങ്ങളിലും ആർഭാ ടങ്ങളിലുംനിന്നും ഒഴിഞ്ഞുമാറി ജീവിച്ചു. അക്കാലത്തെ മറ്റു രണ്ടു സാ ഹിത്യകാരന്മാരായിരുന്നു കേശവദാസനും, സൂർദാസനും. ഈ ത്രിമൂർത്തി കൾ ആ കാലഘട്ടത്തിനെ സാഹിത്യപ്രഭയാൽ മനോഹരമാക്കി. ഇൻ ഡ്യയിലെ ഹിന്ദുഹൃദയത്തിന് രൂപംകൊടുക്കുന്നതിൽ ഇവർ വഹിച്ച പങ്ക് അദ്വിതീയമാണ്. ഹിന്ദിഭാഷ അവർ ജനതയുടെ ആത്മീയാശ യവാഹിനിയാക്കി.

രാജധാനിയിലുള്ള സാഹിത്യമണ്ഡലത്തിലെ ചില ദീപസ്തംഭ ങ്ങളാണ് അബ്ദുർറഹിമാൻ, ഫൈസി, അബ്ദുൽഫസൽ, മാൻസി ങ് ഇവർ. ചിത്രരചനയും ശില്പകലയും അക്ബർ നേരിട്ടുതന്നെ പ്രോ ത്സാഹിപ്പിക്കയും സംരക്ഷിക്കയുംചെയ്തു. ഇന്ത്യൻ കൊട്ടാരങ്ങളിലെ ഒരു പ്രത്യേകതയാണ് ചിത്രരചന. സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിൽനിന്ന് ലഭി ക്കുന്ന തെളിവുകളിൽനിന്നും, നൃത്തശാലയും ചിത്രശാലയും, ചിത്രകാര ന്റെ കലാനൈപുണി കാണിക്കുന്ന മാതൃകകളായി ഗണിച്ചിരുന്നുവെ ന്ന്. ആൾചിത്രവും, സാധാരണപടങ്ങളും രാജാക്കന്മാരുടെയും പ്രമുഖ ന്മാരുടെയും ഒരു വിനോദമായിരുന്നു. 'ശാകുന്തള'ത്തിലും 'കാദംബരീമഹാ ശ്വേത'ത്തിലും, പ്രേമപാത്രങ്ങളുടെ ആലേഖ്യമെഴുതുക കഥയിലെ ഒരു അംശമാണ്. ഭാസന്റെ സ്വപ്നവാസവദത്തത്തിൽ, നൃപദമ്പതിമാരു ടെ ചിത്രം, ഉദയനന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പെണ്ണിനെ സമ്മാനമായി ത രുന്നു. ഗുണാഢ്യന്റെ കഥകളിൽ, കഥാനായികമാരുടെ ചിത്രങ്ങളാ ണ് പലപ്പോഴും പ്രേമം ബീജാവാപം ചെയ്യുന്നത്. ഇതിൽനിന്നെ ല്ലാം ഛായാചിത്രണം ഇന്ത്യയിൽ ഒരു പ്രാചീനകലയാണെന്നു തെളി യുന്നു, പലതിന്റെയും മാതൃകകൾ നമുക്കു ലഭിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും. അക്ബ റിന് ചിത്രാലേഖ്യത്തിൽ വലിയ പ്രതിപത്തിയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം പേർഷ്യയിൽനിന്നും ചിത്രകാരന്മാരെ രാജധാനിയിൽ സ്വന്തമായ ശ്രദ്ധയോടെ വരുത്തി താമസിപ്പിച്ചു. ബെയ്സാദ്(Beyzad)ന്റെ കാലശേഷം, പേർഷ്യാ ചിത്രകാരന്മാർക്ക് കീർത്തികെട്ട കാലമായിത്തീ ർന്നു, അക്ബർ സ്ഥാപിച്ച ഇൻഡോപേർഷ്യൻസ്കൂൾ അധികകാ ലം ജീവിച്ചില്ല. അതു ഭാരതീയമായി. മുഗൾകാലത്തെ ചിത്രപ്പകർപ്പു കൾ കാണിക്കുന്നു, എത്ര വേഗത്തിൽ, എത്ര സുവ്യക്തമായി ഇന്ത്യയിലെ

കലാരീതി പുനഃസ്ഥാപിതമായെന്നു്. അക്ബർ ചിത്രകാരന്മാരോടു കാണിച്ചിരുന്ന താല്പര്യം, മിന്നിമറയുന്ന ഗുണദോഷങ്ങൾ പിടിച്ചെടുക്കാൻ ഉപയോഗിച്ചാൽ, ഒരു ചിത്രകാരന്മാരെയും കൊണ്ടുവരാൻ ഇടയായി എന്ന വസ്തുത തെളിയിക്കുന്നു.

അക്ബറിന്റെ മകനും പൗത്രനും ഇക്കാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെതന്നെ ചിത്രരചനയിൽ താല്പര്യം കാണിച്ചു. ജഹാംഗീർ, ചിത്രകലയിൽ അഭിജ്ഞൻ തന്നെ ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്മരണകളിൽ തന്റെ കീഴിലുള്ള ചിത്രകലാവിദഗ്ദ്ധന്മാരെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചതിനെയും തനിക്കു ചിത്രകലയിലുള്ള താല്പര്യത്തെയുംപറ്റി പരാമർശങ്ങളുണ്ടു്. ഷാജഹാനും ഭരണത്തിലെ ആദ്യഘട്ടത്തിൽ ചിത്രകലയെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചതായി തോന്നുന്നു. ഔറംഗസീബും ആറുമാസത്തിലൊരിക്കൽ, ഗ്വാളിയർകോട്ടയിൽ തടവിലിട്ടിരുന്ന ഒരു രാജകുമാരന്റെ ചിത്രം വരയ്ക്കാനായി ചിത്രകാരന്മാരെ അയച്ചിരുന്നതായി കാണുന്നുണ്ടു്. ജഹാംഗീർ ഭാരതീയവും, പേർഷ്യനുമായ ചിത്രകലാരീതികളെ ആസ്വദിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൊട്ടാരചിത്രകാരന്മാർ അസാധാരണ ഭംഗിയുള്ള ചില ചിത്രങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടുണ്ടു്. മുഗൾചിത്രകലാപ്രസ്ഥാനം സുപ്രസിദ്ധവും, ലോകത്തിലുള്ള മികച്ച മ്യൂസിയങ്ങളിലും ഇന്നും സമ്പാദിക്കപ്പെട്ടതുമാകയാൽ, അതിനെപ്പറ്റി വിവരിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. നമുക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ള ചിത്രകാരന്മാരുടെ പട്ടികയിൽനിന്നും, അതു് പ്രയോജനമായിരുന്നുവെന്നും, ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലീങ്ങളും ഒരുപോലെ കലാപരമായ സംഭാവനകൾ മുഗൾകലയ്ക്കു് നൽകിയിരുന്നു എന്നും മനസ്സിലാക്കാം.

പതിനേഴ് പ്രമുഖചിത്രകാരന്മാരുടെ ഉപാസകൻ അബുൽ ഫസൽ എടുത്തുപറയുന്നു. അവരിൽ പതിമൂന്നുപേരും ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നു. ഹിന്ദുക്കൾ വരച്ചിട്ടുള്ള ചിത്രങ്ങൾ അബുൽഫസലിന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ "വസ്തുക്കളെപ്പറ്റി നമുക്കുള്ള ആശയങ്ങളെ അതിലംഘിക്കുന്നു; ലോകത്തിൽ അവയ്ക്കു സമാനങ്ങളായവ ദുർല്ലഭമാണു്." അക്ബറിന്റെ രാജധാനിയിലെ ചിത്രകാരന്മാരുടെ തലവൻ ഖ്വാജാ അബ്ദുസ്സമദ് (Abdus Samad) എന്ന പേർഷ്യനായിരുന്നു. ബസാവൻ (Basawan), ദസ്വന്ത് (Daswanth) ഈ മഹാന്മാർ, പുതിയ സാങ്കേതികരീതി ചിത്രനിർമ്മാണത്തിൽ വരുത്തിയതോടെ, പേർഷ്യൻ ചിത്രകലയുടെ ഉന്നതി കുറഞ്ഞു. അക്ബർ തന്റെ ചിത്രമെഴുത്തുകാർ ഇതരകാര്യങ്ങളെയും, കൊട്ടാരത്തിലെ പ്രമുഖന്മാർ തങ്ങളുടെ ഛായാചിത്രങ്ങളാൽ ചക്രവർത്തിയുടെ ചിത്രശാല അലങ്കരിപ്പിക്കാൻ കല്പന പുറപ്പെടുവിക്കയും ചെയ്തിരുന്നു.

പ്രാചീന ഹിന്ദുസമ്പ്രദായത്തിലുള്ള ചിത്രകല, പുതിയ സമ്പ്രദായത്തിൽ, ലയിക്കുകയുണ്ടായില്ല. പേർഷ്യന്മാരുടെയും ഹിന്ദുക്കളുടെയും സമ്പ്രദായങ്ങളുമായുള്ള സമ്പർക്കമൂലം, ആ രീതിക്കു് ഒരു നവജീവൻ

ച്ചുണ്ടായി. പ്രാചീന ഭാരതീയപാരമ്പര്യത്തിലുള്ള ചിത്രകലയുടെ വസന്തം ആണ് കാംഗ്രായിലും, രാജപുത്താനയിലും, ഹിമാലയപ്രദേശങ്ങളിലും മറ്റും പുഷ്കലമായി പുഷ്ടിപ്രാപിച്ച രാജപുത്രസമ്പ്രദായം എന്ന പേരിൽ അറിയപ്പെടുന്ന ചിത്രകല. മുഗൾചക്രവർത്തിമാരും, അവരെ അനുകരിച്ച് ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലീങ്ങളുമായ സാമന്തന്മാരും, തങ്ങളുടെ ഗ്രന്ഥപ്പുരകൾ ഛായാചിത്രസമാഹാരങ്ങൾകൊണ്ടും സ്വർണ്ണാങ്കിതങ്ങളായ ഗ്രന്ഥങ്ങൾകൊണ്ടും അലംകൃതമാക്കി. അവയുടെ അമൂല്യമായ മനോഹാരിത ജയ്പ്പൂർശേഖരത്തിൽനിന്നും ഊഹിക്കാവുന്നതാണ്. മുഗൾകൊട്ടാരത്തെ അനുകരിച്ചുള്ളതായിരുന്നു, ഓരോ രാജാവിന്റെ കൊട്ടാരവും; അതുപോലെ ഈ കാലഘട്ടം കലയുടെ വസന്തോത്സവം തന്നെയായിരുന്നെന്നു പറയാം.

ഡെൽഹിയിലെ സുൽത്താന്മാരും, പ്രാദേശികരാജാക്കന്മാരും വലിയ ആലയനിർമ്മാതാക്കളായിരുന്നെന്നു പറഞ്ഞുവല്ലോ. അതിനാൽ, ഇൻഡോ-ഇസ്ലാമികശില്പകല മുഗളന്മാരുടെ പ്രത്യേക സംഭാവനയല്ല തന്നെ. എന്നാൽ ചക്രവർത്തിമാരുടെ അതുല്യമായ സമ്പത്തും, സുഖഭോഗതൃഷ്ണയും, അതിമനോഹരങ്ങളായ ആലയങ്ങളും, കോടിക്കണക്കിന് ജനങ്ങൾക്ക് ആനന്ദം ഇന്നും പ്രദാനംചെയ്യുന്ന ഉദ്യാനങ്ങളും, പുതിയ പട്ടണങ്ങൾതന്നെയും നിർമ്മിക്കാൻ സഹായിച്ചു. ഹിന്ദുമുസ്ലീം ആശയങ്ങളുടെ സങ്കലനത്തിന് ഉദാഹരണമാണ്, അക്ബർ പണിയിച്ച ഫത്തേപ്പൂർസിക്രി എന്ന തലസ്ഥാനനഗരി. താജ്മഹാൾ, മോട്ടിമസ്ജിദ്, ചുകപ്പുകോട്ട, ഇത്തിമാദ്ദൗള (Itimad-ud-dowla) പണിയിച്ച ശവകുടീരങ്ങൾ ഇവയെപ്പറ്റി എടുത്തുപറയേണ്ട ആവശ്യമില്ല. കാശ്മീരിലുള്ള മുഗൾഉദ്യാനങ്ങളും, കല്ക്ക(Kalka)ക്കടുത്തുള്ള പിഞ്ജോർ (Pinjaur) മുതലായി അവിടങ്ങളിൽ നിർമ്മിച്ച ആരാമങ്ങളും, അഴക് അണിയിക്കുന്നവയാണ്.

ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ ആലയനിർമ്മാണത്തിൽ വലിയ പുരോഗതി ഉണ്ടായി. പല രാജാക്കന്മാരും അസംഖ്യം മനോഹരങ്ങളായ കെട്ടിടങ്ങൾ നിർമ്മിച്ചു. ഹിന്ദുക്കളുടെ ആലയനിർമ്മാണരീതിയിൽ വലിയൊരു മാറ്റം സംഭവിച്ചു. ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാർ അവരുടെ തലസ്ഥാനങ്ങളിലുണ്ടാക്കിയ കൊട്ടാരങ്ങൾ, ഡിവാനികാസ് (Diwan-i Khas), ഡിവാനി ആം, (Diwan-i Am), ശീഷ്മഹാൾ, ഇവയുടെയും ചക്രവർത്തിയുടെ കൊട്ടാരങ്ങളുടെയും അനുകരണങ്ങളാണ്. എന്നാൽ ഇവ പഴയ ശാസ്ത്രീയസമ്പ്രദായങ്ങളിൽനിന്നും, പല കാര്യത്തിലും മുഗൾകൊട്ടാരങ്ങളിൽനിന്നും ഭിന്നമായ ചില സവിശേഷതകൾ വഹിച്ചിരുന്നു. ബീർസിംഗ് ബുന്ദേലയുടെ കൊട്ടാരം, ബിക്കാനീറിലെ പഴയകോട്ട, ഉദയപ്പൂർ, ജോധ്പൂർ, ആംബർ ഇവിടെയുള്ള കൊട്ടാരങ്ങൾ ഇവ, ആ കാലത്തെ ശില്പകലയുടെ, ഇന്നും അവശേഷിക്കുന്ന മാതൃകകളാണ്.

പഴയ രീതിയിലുള്ള ക്ഷേത്രനിർമ്മാണരീതിക്കും ഇക്കാലത്ത്, സ്വാഭാവികമായി പുനരുത്ഥാനം ഉണ്ടായി. അക്ബറിന്റെ മതസഹിഷ്ണുതാനയം ഹേതുവായി ഹിന്ദുജന്മിമാരും വ്യാപാരികളും, പഴയ ക്ഷേത്രങ്ങളുടെ ജീർണ്ണോദ്ധാരണവും, പുതിയവയുടെ നിർമ്മാണവും തങ്ങളുടെ ചുമതലയായി ഏറ്റു. മഥുരയായിരുന്നു, ഏറ്റവും കൂടുതൽ ആകർഷിച്ചത്. മറ്റു സ്ഥലങ്ങളിലും ക്ഷേത്രങ്ങളുടെ ജീർണ്ണോദ്ധാരണം പുണ്യകർമ്മമായി കരുതപ്പെട്ടു. തന്റെ കൊട്ടാരത്തോടനുബന്ധിച്ച്, ബീർസിംഗ് പണിത ക്ഷേത്രമാണ് ഏറ്റവും പ്രശസ്തം; പക്ഷേ, ഷാജഹാൻ അതു നശിപ്പിച്ചു. എങ്കിലും ഇന്ന് വടക്കേ ഇന്ത്യയിൽ കാണുന്ന മിക്ക മഹാക്ഷേത്രങ്ങളും ഈ കാലഘട്ടത്തിലേതാണ്.

ഡെക്കാനിലെ സുൽത്താന്മാരുടെ കലാശില്പസംഭാവനകളും നമ്മുടെ ശ്രദ്ധയ്ക്ക് അർഹമാണ്. ബിജാപ്പൂരിലെ ഒസ്മാനി (Osmani) സുൽത്താന്മാർ വലിയ ആലയനിർമ്മാതാക്കളായിരുന്നു. റോമായിലെ പാന്തിയോണി(Pantheon)ന്റേതിനെക്കാൾ വലിപ്പമുള്ള താഴികക്കുടത്തോടുകൂടിയ ഗോൾ ഗുംബസ്സ്, റാജ് സുൽത്താന്റെ ശവകുടീരമായ 'ഇബ്രാഹിം റൗജ' (Ibrahim Rauja), റെലിക്ക് കൊട്ടാരം (Relic palace) ഇവ ആദിൽഷാമാരുടെ നഗരത്തിന്, ഡൽഹിക്കും ആഗ്രായ്ക്കുമുള്ളതിൽ കൂടുതൽ മാഹാത്മ്യം നൽകി. ഗോൾഗുംബസ്സിന്റെ കുംഭഗോപുരത്തിനു തണലിന്റെ നിറമാണ്. സുപ്രസിദ്ധമായ ഇബ്രാഹിം റൗജ, താജ്മഹാളുമായി കിടപിടിക്കുന്നു. അതിന്റെ ലാളിത്യവും ലാവണ്യവും മുഗൾകെട്ടിടങ്ങളിൽനിന്നും ഒട്ടും പിറകിലല്ല. റാജ് സുൽത്താന്റെ ശവകുടീരത്തെപ്പറ്റി, അതിന്റെ ശില്പിയുടെ നാമത്തോടെ രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്, സ്വർഗ്ഗംപോലും ആ കെട്ടിടം കണ്ട് അസൂയപ്പെട്ടുപോയി എന്ന്. റെലിക്ക്കൊട്ടാരത്തിൽ (Relic = അവശിഷ്ടം) വിശുദ്ധനബിയുടെ ഒരു തലമുടിനാര് സൂക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. അതിലെ ചുവർചിത്രം ഇറ്റാലിയൻ കലാകാരന്മാരെക്കൊണ്ട് വരപ്പിച്ചതാണ്. ബിജാപ്പൂർ സുൽത്താന്മാരുടെ സൗന്ദര്യബോധത്തെ അതു സൂചിപ്പിക്കുന്നു. സുന്ദരങ്ങളായ പൂവനികകൾ, മനോഹരങ്ങളായ പൊതുസ്നാനഘട്ടങ്ങൾ, ഭവ്യങ്ങളായ കൊട്ടാരങ്ങൾ ഇവ നഗരത്തിന്റെ അഴകിനു മാറ്റുകൂട്ടി.

ശില്പവിലാസത്തിൽ ഗോൽക്കൊണ്ട, ബിജാപ്പൂരിനെക്കാൾ ഒട്ടും പിറകിലല്ലായിരുന്നു. ശവകുടീരങ്ങളുടെ പല്ലവിതകലശതാഴികക്കുടങ്ങളും ചേതോഹരങ്ങളായ പള്ളികളും, കൊട്ടാരങ്ങളും, തലസ്ഥാനനഗരിക്ക് ബിജാപ്പൂരിനെ ഉല്ലംഘിക്കുന്ന സൗന്ദര്യം നൽകി. കൊട്ടാരത്തിന്റെ ഗ്യാലറികളിൽ ധാരായന്ത്രം ഘടിപ്പിച്ചിരുന്നു. ഗോൽക്കൊണ്ടയുടെ സമ്പത്ത് ഒരു പഴമൊഴിയായി ഭവിച്ചു. രാജ്യത്തിന്റെ ഐശ്വര്യവും, പേർഷ്യൻസംസ്കാരം ഉൾക്കൊണ്ടിരുന്ന രാജാക്കന്മാരുടെ കലാവാസനയും, ഇന്ത്യയിൽ പതിനാറും പതിനേഴും നൂറ്റാണ്ടുകളിൽ

പ്രചുരമായിരുന്ന സുഖഭോഗസമൃദ്ധിയും അവിടത്തെ കെട്ടിടങ്ങൾ പ്രതിഫലിപ്പിക്കുന്നു.

ഇന്ത്യൻ രാജധാനികളിലെയും പ്രഭുക്കന്മാരുടെയും അക്കാലത്തെ ജീവിതം ആഡംബരജടിലതയിൽ 'ബൈസാന്റിയ'ത്തോടു താരതമ്യപ്പെടുത്തിയിരിക്കാം. സംസ്കൃതചിത്തനും, ജീവിതസുഖങ്ങളിൽ തല്പരനുമായിരുന്നെങ്കിലും, പടയോട്ടത്തിൽ മിക്കവാറും കഴിയേണ്ടിവന്ന ബാബറിന്നു സുഖലോലുപത സാധ്യമായില്ല. അക്ബറാണു് മുഗൾരാജധാനി ആഡംബരോജ്ജ്വലമാക്കിയതു്. ഭൗതികസുഖങ്ങളിൽ സാമാന്യം വിരക്തനായ ഔറംഗസീബിനെപ്പോലും, അതു കുറയ്ക്കാനോ, ചുരുക്കാനോ സാധിച്ചില്ല. ചക്രവർത്തിമാർ ആഡംബരത്തോടും ആർഭാടത്തോടുംകൂടിയാണു് സഞ്ചരിക്കകപോലും ചെയ്തതു്. ചക്രവർത്തിയുടെ ചുകന്ന കൂടാരങ്ങളും തമ്പുകളും ആഗ്രായിലെയും ദില്ലിയിലെയും പ്രതാപമഹിമകളെ അനുസ്മരിപ്പിച്ചു. സഞ്ചരിക്കുന്ന ഒരു രാജധാനിയായിരുന്നു മുഗൾ പാളയം. യുദ്ധരംഗങ്ങളിൽ യുദ്ധം നടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നപ്പോഴും, ലളിതജീവിതം കൊട്ടാരത്തിലേക്കെത്തിനോക്കിയില്ല. ചക്രവർത്തിമാരെ മാത്രമല്ല ഇതു സ്പർശിച്ചതു്. ധർബാറിൽ ആഡംബരത്തിനു [illegible] പോലു് നൂറു നർത്തകിമാരോടും, രാജകീയാർഭാടത്തോടുംകൂടിയാണു്. സർദാരന്മാരും പടക്കളത്തിലും, ചെറുഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർപോലും തികഞ്ഞ പ്രൗഢിയോടെയാണു കഴിച്ചുകൂട്ടിയതെന്നു പല യൂറോപ്യൻ സന്ദർശകരും സാക്ഷ്യം നൽകിയിട്ടുണ്ടു്.

വസ്ത്രധാരണത്തിലും, ആഹാരത്തിലും, ജീവിതരീതിയിലും ഉയർന്നവർ സുഖാസക്തി പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തി. കസവുപട്ടുകൾ മുതലായ സിൽക്കു്, മസ്ലിൻ ഇവയായിരുന്നു വലിയ പ്രഭുക്കന്മാരുടെ വേഷസംവിധാനം. ഹിന്ദുക്കളുടെ ലഘുവായ ആഹാരത്തിനുപകരം ഉയർന്ന തരക്കാരുടെ ഇടയിൽ 'പുലാവു്,' ബിരിയാണി, വിവിധതരത്തിലുള്ള പേർഷ്യൻ ഭക്ഷ്യപേയങ്ങൾ ഇവ സ്ഥാനംപിടിച്ചു. പേർഷ്യയിലെയും മദ്ധ്യേഷ്യയിലെയും അഭിരുചികളെ അനുകരിച്ചുവരുന്ന ഹിന്ദുക്കളുമായ പ്രഭുക്കന്മാർ വിരുന്നുകൾ നടത്തിവന്നു്. റോം, ചൈനാ, ഈജിപ്തു് ഈ രാജ്യങ്ങളുമായുള്ള സമ്പർക്കം ഹേതുവായി, സാർവ്വലൗകികമായ സ്വഭാവമായി ഭവിച്ച ഭക്ഷ്യകലയുടെ, അപൂർവ്വഫലങ്ങൾ, അത്ഭുതകരങ്ങളായ പാനീയങ്ങൾ, വിഭിന്നരുചികളോടുകൂടിയ പാചകകലാവിശേഷങ്ങൾ ഇവ ഇന്ത്യയിലേക്കു വരികയും ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലിങ്ങളുമായ സമ്പന്നന്മാരുടെ ഇടയിൽ, പ്രചരിക്കുകയും ചെയ്തു. ഇന്നും രജപുത്രന്മാരുടെയും, ഉത്തരേന്ത്യൻ ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരുടെയും തീൻമേശമേൽ കാണുന്ന മിക്കവയും, മുസ്ലിംരീതിയിലുള്ള ഭക്ഷ്യപേയാദികളാണു്. പ്രസിദ്ധമായ പല ഭോജ്യസാമഗ്രികളും ചക്രവർത്തിമാരുടെ പേരിൽ ആണു് അറിയപ്പെടുന്നതു്. ഉദാ: ഷാജഹാനി പിലാവ്, ജഹാംഗീരി കബാബു് മുതലായവ.

വസ്ത്രധാരണസമ്പ്രദായത്തിലും മാററം ഉണ്ടായി. പതിനാറാം നൂററാണ്ടിന്റെ ആദ്യം, ഹിന്ദുക്കൾ മുസ്ലിങ്ങളുടെ വസ്ത്രവിധാനവും ആചാരങ്ങളും സ്വീകരിച്ചതിൽ നാനാക്ക് പരിതപിച്ചു. ബെർലിൻ മ്യൂസിയത്തിൽ സൂക്ഷിച്ചിട്ടുള്ള ആൽബത്തിൽനിന്നും, അക്കാലത്തെ കച്ചവടക്കാരും നാഗരികരും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും അക്കാലത്ത് മുസ്ലിം രീതിയിലുള്ള വസ്ത്രധാരണം സ്വീകരിച്ചതായി കാണാം. ജഹാംഗീറിന്റെ കാലംമുതൽ രജപുത്രപ്രഭുക്കളുടെ ജാതിഅടയാളം (തിലകം) ഒഴിച്ചാൽ അവരെ മുസ്ലിങ്ങളിൽനിന്നും വേർതിരിക്കുക വിഷമമായിരുന്നുവെന്ന് അവരുടെ ചിത്രങ്ങൾ കാണിക്കുന്നു. ഹിന്ദുക്കളുടെയും മുസ്ലിംപ്രഭുക്കളുടെയും വസ്ത്രധാരണരീതി ഒന്നുപോലെയായിരുന്നു. എന്നാൽ സാധാരണക്കാരായ ഹിന്ദുക്കൾ മാത്രം ഇന്നത്തെപ്പോലെ ധോത്തിയാണ് ധരിച്ചിരുന്നത്. ഉയർന്ന വർഗ്ഗങ്ങൾ, തങ്ങളുടെ സ്ഥിതിക്കനുസരിച്ച് പൈജാമയും 'ചാപ്കാൻ' (Chapkan) ഔദ്യോഗികവേഷമായി അംഗീകരിച്ചു. നമുക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ള രജപുത്രചിത്രങ്ങളിൽനിന്നും, [illegible] പ്രത്യേക് ഒഴിച്ചുള്ള രജപുത്രരാജാക്കന്മാർ മുസ്ലിംരീതിയിലുള്ള വേഷവിധാനത്തിലാണ് കാണുന്നത്. മുസ്ലിം ആചാരങ്ങളും ചടങ്ങുകളും പ്രഭുക്കന്മാരുടെ ഇടയിൽ സാർവ്വത്രികമായിരുന്നുവെന്നതിന് ഇതു മതിയായ തെളിവാണ്. 'പർദ്ദ'യും സർവ്വസാധാരണമായി. മുസ്ലിം ആചാരം പകർത്തിയതിനെ ഇതു വ്യക്തമാക്കുന്നു. ഗുരു ഗോവിന്ദ്സിംഹ് പുകവലിക്കുന്നതിനെ എതിർത്തിരുന്നു. ഉയർന്നവർഗ്ഗക്കാരുടെ ഇടയിൽ വിശേഷ പുകവലി സാധാരണമായി. ശിവജിയുടെ കൊട്ടാരത്തിൽപ്പോലും ചില മുസ്ലിംചടങ്ങുകൾ പ്രചാരത്തിൽ വന്നു. ചുരുക്കത്തിൽ മുസ്ലിങ്ങളുടെ ആചാരം, ഭക്ഷണരീതി, വസ്ത്രധാരണം ഇവ വൈദേശികങ്ങളല്ലാതായി. ഉയർന്ന വർഗ്ഗക്കാരുടെ ഇടയിൽ മാത്രമല്ല ഇന്ത്യയിലൊട്ടാകെ തന്നെ.

തത്വചിന്തയിൽ, മുഗൾകാലഘട്ടം, ഒരു സങ്കലനവും പുനരുത്ഥാനവും കാണിക്കുന്നു. ഈ കാലഘട്ടത്തിലാകെ, ഇന്ത്യയിലെ ഇസ്ലാം, ഇസ്ലാമികസംസ്കാരത്തിനോ, തത്വചിന്തയ്ക്കോ, പൊതുവായി ഒന്നും സംഭാവന ചെയ്തിട്ടില്ലെന്നുള്ളത് അതിശയകരമായി തോന്നിയേക്കാം. ഒരു വഴിക്കുള്ള യാത്രയായിരുന്നു അത്. വെളിയിൽനിന്നും ഇന്ത്യയിലെ മുസ്ലിങ്ങൾ, സാംസ്കാരികമായി പലതും കൈപ്പററി; അങ്ങോട്ട് കാര്യമായൊന്നും കൊടുത്തിട്ടില്ല. ഇതിനുള്ള ഏക അപവാദം സാഹിത്യമാകുന്നു. ഇൻഡോപേർഷ്യൻ സാഹിത്യത്തിൽ, അമീർ, ഖുസ്രു തുടങ്ങി പല ജ്യോതിസ്സുകളുണ്ട്. എന്നാൽ, ഇൻഡോ-പേർഷ്യൻ സാഹിത്യംതന്നെ ഇസ്ലാമികസംസ്കാരത്തിനോ, പേർഷ്യൻസംസ്കാരത്തിനോ, അവിഭാജ്യഘടകമായില്ല. അത് ഇന്ത്യയുടെ സമ്പത്താണ്; ഇന്ത്യൻ ഇസ്ലാം, ഇന്ത്യൻസംസ്കാരത്തിനു നൽകിയ സമ്പത്താണ്. തത്വചിന്തയിലും, മതചിന്തയിലും, പൊതുവിജ്ഞാനത്തിലും, ഇസ്ലാമികലോക

ണിത്", ഇൻഡ്യൻ ഇസ്ലാം നൽകിയ സംഭാവന തുച്ഛമാണ്. ഒരു 'അവെറോസ്'(Averroes)നെ ഇന്ത്യക്ക് അവകാശപ്പെടാനില്ല. എന്നാൽ ഇസ്ലാം ഹിന്ദുമതചിന്തകന്മാരിൽ വലിയ പ്രേരണ ചെലുത്തി. മദ്ധ്യകാല ഹിന്ദുമതത്തിലെ പ്രമുഖവ്യക്തികളായ കബീറും നാനാക്കും, ഇസ്ലാമിലെ കർശനമായ ഏകദൈവവിശ്വാസം സ്വീകരിച്ചു. അവർ ഇരുവരിലും സൂഫിസത്തിന്റെയും, ഭക്തിയുടെയും സമഞ്ജസമായ സമ്മേളനം കാണാം. ഷാജഹാന്റെ ജ്യേഷ്ഠപുത്രനായ ദാരാഷുക്കോ(Dara Shukoh)വിലും ഈ പ്രവണത കാണാം. അദ്ദേഹം സൂഫിസത്തിലും, വേദാന്തത്തിലും, ഹിന്ദുമതക്കാരുടെ സിദ്ധാന്തങ്ങളിലും അവഗാഹമുള്ളവനായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ 'മജ്മഉൽബഹ്റൈൻ,' (സമുദ്രങ്ങൾ ചേരുന്ന ഇടം), പേർഷ്യനിലുള്ള ഉപനിഷത്ത്, അക്കാലത്തു പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ട കവീന്ദ്രാചാര്യ സംസ്കൃതത്തിലെഴുതിയ കത്ത്, ഇവ ഹിന്ദുമതത്തിലദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്ന പാണ്ഡിത്യത്തെ തെളിയിക്കുന്നു. ഹിന്ദുമതം ഇന്ത്യയിലെ മുസ്ലീങ്ങളിലും ധാരാളം പ്രേരണ ചെലുത്തിയിരുന്നതായി കാണാം. ഹിന്ദുഗ്രന്ഥങ്ങൾ പേർഷ്യനിൽ തർജ്ജമ ചെയ്യപ്പെട്ടു. പല പ്രമുഖ മുസ്ലീംപണ്ഡിതന്മാർക്കും സംസ്കൃതപരിജ്ഞാനം ഉണ്ടായിരുന്നു. ബദായൂനി(Badauni)യുടെ പ്രസ്താവം ഇതു തെളിയിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തോട് അക്ബർ, 'രാജതരംഗിണി'യുടെ ഒരു പുതിയ തർജ്ജമ തയ്യാറാക്കാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു.

പതിനാറും പതിനേഴും നൂറ്റാണ്ടുകൾ, പലപ്രകാരത്തിലും, ഉത്തരേന്ത്യയിലെ ഹിന്ദുക്കളുടെ ബുദ്ധിപരമായ വളർച്ചയെ കുറിക്കുന്നു. ഈ പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ കേന്ദ്രം ബനാറസ്സായിരുന്നു. ഒരു പുതിയ ധർമ്മശാസ്ത്ര പദ്ധതി ഉണ്ടായി. അതിന്റെ ഉപജ്ഞാതാക്കൾ നാരായണഭട്ട, മിത്രമിശ്ര, നീലകണ്ഠ ഇവരാണ്. അവർ പതിനേഴാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ ആദ്യപാദത്തിൽ കാശിയിൽ പ്രബോധനം നൽകി. അവരുടെ സ്വാധീനത ഇന്ത്യയിലാകെ പടർന്നു പിടിച്ചു. ഇന്ത്യയുടെ വിവിധഭാഗങ്ങളിൽനിന്നും പണ്ഡിതന്മാർ കാശിയിലെത്തി. ബനാറസ് എന്നെന്നും ഇന്ത്യൻവിജ്ഞാനത്തിന്റെ കേന്ദ്രവും, ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ തുടിക്കുന്ന ഹൃദയവുമല്ലാതായിട്ടില്ല. എന്നാൽ പതിനാറാം നൂറ്റാണ്ടിൽ അവിടം ഹൈന്ദവസംസ്കാരത്തിന്റെ ഉറവിടവും, ഒരു സർവ്വകലാശാലയുടെ ആസ്ഥാനവും ആയി. സുപ്രസിദ്ധ അദ്വൈതാചാര്യനായ നൃസിംഹന കൊടുത്ത ഉപഹാരഗ്രന്ഥത്തിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിൽ അന്നു ബനാറസിൽ അദ്ധ്യയനം നടത്തിയ ശിഷ്യന്മാരുടെ പേരുവിവരങ്ങളുണ്ട്. ഈ പട്ടിക സ്മരണീയമാണ്. ഇന്ത്യയുടെ എല്ലാഭാഗങ്ങളിൽനിന്നുമുള്ള പണ്ഡിതന്മാരെ അതിൽ കാണാം. വേദാന്തത്തിന്റെയും ധർമ്മശാസ്ത്രത്തിന്റെയും കാര്യത്തിൽ മാത്രമല്ല 'ബനാറസിൽ' നേതൃത്വം ഉണ്ടായത്. തർക്കശാസ്ത്രങ്ങളിലും, 'ചിത്രമീമാംസ' തുടങ്ങിയവ നിന്നു. ഭട്ടദീപിക, മീമാംസാഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഇവയുടെ കർത്താവായ ഖണ്ഡദേവ

വൻ (Khandadeva). താർക്കികനും, 'ദീധിതി'(Didhiti)യുടെ കർത്താവുമായ രഘുനാഥശിരോമണി, ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രവിദഗ്ദ്ധനായ കമലാകരൻ ഇവരായിരുന്നു പതിനേഴാംനൂററാണ്ടിൽ ഈ വിജ്ഞാനകേന്ദ്രത്തെ അലങ്കരിച്ച പ്രമുഖപണ്ഡിതന്മാർ. ബനാറസ്സിലുണ്ടായിരുന്ന അസംഖ്യം വിദ്യാലയങ്ങളിലൊന്നിലെ, അവിടത്തെ ഒരാചാര്യനായ കവീന്ദ്രസരസ്വതിയുടെ മിത്രമായ ബെർണിയർ ചിത്രീകരിക്കുന്നു താഴെ: "ബനാറസ്" നഗരം, ഗംഗാനദിയുടെ തീരത്തുള്ള മനോഹരമായ ഒരു ഭാഗത്താണ്. അതിനു ചുററും ഫലപുഷ്ടവും സമ്പന്നവുമായ പ്രദേശങ്ങൾ കിടക്കുന്നു. ഹിന്ദുക്കളുടെ ഒരു പൊതുവിദ്യാലയമായി അവിടം കണക്കാക്കാം. ഇന്ത്യയിലെ 'ഏതൻസ്' ആണ് ബനാറസ്. ബ്രാഹ്മണരും അസംഖ്യം ഭക്തന്മാരും അവിടെ ചെല്ലുന്നു. നമ്മുടെ യൂണിവേഴ്സിററികളിലെ രീതിയിൽ കോളേജുകളോ, നിയമേനയുള്ള ക്ലാസ്സുകളോ അവിടെ ഇല്ല. പ്രത്യുത, പ്രാചീനവിദ്യാലയങ്ങളെയാണ്, അവിടെയുള്ളവ അനുസ്മരിപ്പിക്കുക. അധ്യാപകന്മാർ നഗരത്തിൽ പലയിടത്തുമുള്ള വസതികളിലും, പണക്കാരായ കച്ചവടക്കാർ വിട്ടുകൊടുത്തിട്ടുള്ള പ്രാന്തപ്രദേശങ്ങളിലെ ഉദ്യാനങ്ങളിലുമാണ് അധ്യാപനം നിർവ്വഹിച്ചുപോന്നു. ഇവരിൽ ചില ആചാര്യന്മാർക്ക് നാലു ശിഷ്യന്മാരുണ്ടായിരുന്നു. മററു ചിലർക്ക് ആറും, ഏഴും. ഏററവും പ്രശസ്തർക്ക പന്ത്രണ്ടു പേർ കാണും. ഇതാണ് ഏററവും കൂടിയ സംഖ്യ."

ബെർണിയരുടെ സ്നേഹിതനായ കവീന്ദ്രാചാര്യ, ഒരു മികച്ച കവിയും പണ്ഡിതനും, ആരാധ്യനായ ഒരു യോഗിയുമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഷാജഹാന്റെ ഒരു മിത്രവുമായിരുന്നു. ചക്രവർത്തി അദ്ദേഹത്തെ കൊട്ടാരത്തിൽ ക്ഷണിച്ചു ബഹുമാനിച്ചിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹം ദാരായുടെ ഇഷ്ടന്മാരിലൊരാളുമായിരുന്നു. സംസ്കൃതത്തിൽ ദാരാ, അദ്ദേഹത്തിനെഴുതിയ ഒരു കത്തിൽ, അദ്ദേഹത്തെ ശങ്കരാചാര്യരോടും മററു പ്രാചീനാചാര്യന്മാരോടും ഉപമിച്ചിരിക്കുന്നു. ബനാറസിൽ, അക്കാലത്തെ ഏററവും പ്രസിദ്ധനായ ആചാര്യൻ കവീന്ദ്രനായിരുന്നു. അദ്ദേഹം മഹാരാജാ ജയ്സിംഹന്റെ പുത്രന്മാരെയും പഠിപ്പിച്ചതായി തോന്നുന്നു. പ്രശസ്ത സഞ്ചാരിയായ ബെർണിയർ അദ്ദേഹത്തെ സന്ദർശിക്കയും, ഇങ്ങനെ വർണ്ണിക്കയും ചെയ്തു. "ബനാറസിൽവെച്ചു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടപ്പോൾ, അദ്ദേഹം സ്നേഹബഹുമാനങ്ങളോടെ, എനിക്കു യൂണിവേഴ്സിററി ലൈബ്രറി പരിശോധിക്കാൻ അനുമതിതന്നു. ആ നഗരത്തിലെ മികച്ച ആറു പണ്ഡിതന്മാരെയും അങ്ങോട്ടു ക്ഷണിച്ചു." ബെർണിയർ, സംസ്കൃതത്തിലുള്ള എല്ലാ വിഷയങ്ങളെപ്പററിയുമുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങൾ അടുക്കിവെച്ചിരുന്ന ഒരു ഹാൾ കണ്ടു. ബനാറസിലെ ഗ്രന്ഥശാലകൾ എല്ലാം പ്രസിദ്ധങ്ങളായിരുന്നു. എന്നാൽ കവീന്ദ്രന്റെ ഗ്രന്ഥപ്പുര അവയെ എല്ലാം കവച്ചുനിന്നു.

മുഗൾചക്രവർത്തിമാർ ഗ്രന്ഥശേഖരണത്തിലും പ്രതിപത്തിയുള്ള

ഷിപ്പിച്ചു. 'ഇംപീരിയൽ ലൈബ്രറി' എല്ലാത്തരം സാഹിത്യവിഭാഗങ്ങളെയും ഒരു നിധിപ്പുരയായിരുന്നു. അക്'ബറുടെകാലത്ത്' അതിൽ 24,000 കൈയെഴുത്തുഗ്രന്ഥങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു!! അവയിൽ പലതും ചക്രവർത്തിയുടെ ആവശ്യപ്രകാരം പകർത്തിയതും ചിത്രങ്ങൾ വരച്ചുചേർത്തവയുമായിരുന്നു. നാശം ഭവിച്ചിട്ടുള്ളതും, ഇന്ന് ഏഷ്യാറ്റിക് ലൈബ്രറിയിലുള്ളതുമായ ഷാജഹാന്റെ ബാദ്ഷാനാമപോലെയുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളുമായ മാതൃകകൾ ചക്രവർത്തിമാർ, ലേഖനകലയിലും ചിത്രണത്തിലും മറ്റും എത്രമാത്രം ശ്രദ്ധചെലുത്തിയിരുന്നു എന്നു കാണിക്കുന്നു. അക്'ബർ, ജഹാംഗീർ, ഷാജഹാൻ ഇവർ ഗ്രന്ഥസംഭരണത്തിൽ തല്പരരായിരുന്നു. കൊട്ടാരത്തിലെ മാതൃകയെ പ്രഭുക്കന്മാരും, ഹിന്ദുക്കളും, മുസ്ലിംങ്ങളും അനുകരിച്ചു. വടക്കേ ഇന്ത്യയിലെ വലിയ സ്വകാര്യ ഹസ്തലിഖിത ഗ്രന്ഥശാലകൾ എല്ലാം ഇക്കാലഘട്ടത്തിൽ ആരംഭിച്ചവയാണ്. ഉദാഹരണത്തിന്, ബിക്കാനീറിലെ 'അനൂപ് സംസ്കൃതലൈബ്രറി,' ജെയ്'പൂരിലെ 'പോത്തിഖാന' (Pothi Khana), 'ജെയ്'സാൽമീറിലെ ഗ്രന്ഥാലയം മുതലായവ. കവീന്ദ്രന്റെ ഗ്രന്ഥശാല, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മരണശേഷം ചിതറിപ്പോയെന്നു തോന്നുന്നു. എന്നാൽ അവയിൽ മിക്കതും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയൊപ്പുകളോടുകൂടി, ബിക്കാനീറിലും, ജെയ്'സാൽമീറിലുമുള്ള ഗ്രന്ഥപ്പുരകളിലുണ്ട്.

ഉത്തരേന്ത്യയിൽ സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിന്റെ അവസാനത്തെ വസന്തവും ഈ കാലഘട്ടത്തിൽത്തന്നെ. അക്'ബറിന്റെ സദസ്സിൽ അസംഖ്യം കവികളുണ്ടായിരുന്നു. രാജധാനിയിലെ പ്രഭുക്കന്മാർ അവരുടെ കൃതികൾ ആസ്വദിച്ചു. എന്നാൽ അക്കാലത്തെ ഏറ്റവും മികച്ച സംസ്കൃതസാഹിത്യകാരൻ ജഗന്നാഥപണ്ഡിതനായിരുന്നു എന്ന കാര്യം തർക്കമറ്റതാണ്. ഷാജഹാൻ 'കവിരാജ്' എന്ന ബിരുദം നൽകി അദ്ദേഹത്തെ ബഹുമാനിച്ചു. രൂപത്തിലും ഭാവത്തിലും ക്ലാസിക്' സ്വഭാവമുള്ള സംസ്കൃതകാവ്യങ്ങൾ രചിച്ച അവസാനത്തെ കവിയാണദ്ദേഹം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയിൽ കാളിദാസന്റെ ഭാഷ പുനർജ്ജന്മം കൈക്കൊണ്ടു. 'ഗംഗാലഹരി' തുടങ്ങിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതികൾ വലിയ പ്രശസ്തിയാർജ്ജിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്' ക്ലാസിക്കുകളുടെ പട്ടികയിൽ ഉയർന്ന സ്ഥാനത്തിന്' അർഹതയുണ്ട്. കവീന്ദ്രന്റെ കൃതികൾ ക്ലിഷ്ടവും അലങ്കാരബഹുലവുമാണ്. അവ ജഗന്നാഥന്റേതിനൊത്തുള്ളവയല്ലെങ്കിലും, സ്മരണീയങ്ങൾതന്നെ. 'വിദഗ്ദ്ധമാധവം' നാടകത്തിന്റെയും മറ്റും രചയിതാവായ രൂപഗോസ്വാമി, നാടകകൃത്തായ [illegible], തുടങ്ങിയ പല പ്രശസ്ത സാഹിത്യകാരന്മാരും ഈ കാലഘട്ടത്തിന്റെ പ്രതിനിധികളാണ്. പാണ്ഡിത്യം, പുരുഷന്മാരുടെമാത്രം കുത്തകയായിരുന്നില്ല. 'ആനന്ദലതികാചമ്പു'വിന്റെ നിർമ്മാണത്തിൽ, [illegible] സഹായിച്ചിരുന്നു. 'സുഭാഷിതാവലി'യുടെ പ്രശസ്ത ഗ്രന്ഥകർത്രിയത്രേ വല്ലഭദേവി.

എന്നാൽ ഈ കാലഘട്ടത്തിലെ അകൃത്രിമസുന്ദരമായ കാവ്യകല, നാം കാണുന്നതു് ഗംഗാലഹരിയിലെ ധ്വനികോലാഹലങ്ങളുടെ ആവർത്തനങ്ങളിലോ, 'ജഗദ്'വിജയ ചണ്ഡദാസിന്റെ പാണ്ഡിത്യപ്രകടനങ്ങളിലോ അല്ല. അക്കാലത്തെ യഥാർത്ഥ ഭാരതീയകവിത കാണണമെങ്കിൽ, നാം തുളസീദാസന്റെ ഈശ്വരപ്രേരിതമായ ഇതിഹാസത്തിലേയും, വികാരതരളമായ സൂരദാസിന്റെ കവിതകളിലേയും, ബ്രജഭാഷയിലെ കവിസൃഷ്ടികളിലേയും, രാമദാസിന്റെ കീർത്തനങ്ങളിലേയും, പൃഥ്വിരാജിന്റെ 'ധിംഗൽ' (Dhingal) ഇതിഹാസത്തിലേയും ദൃഷ്ടിപായിക്കണം. കാളിദാസന്റെ ശാന്തമായ കാലം കഴിഞ്ഞാൽ, ഇന്ത്യൻസാഹിത്യചരിത്രത്തിൽ പൂർവ്വകാലഘട്ടംപോലെ സമുന്നതനായ മറ്റൊരാളില്ലതന്നെ. ഭാരതീയമഹാകവികളിൽ കനിഷ്ഠികാധിഷ്ഠിതനായ തുളസീദാസ്" (1532-1623), ഞങ്ങളുടെ ഭാഷയിൽ കാവ്യരചന ചെയ്തു. ഭാരതത്തിന്റെ കവി എന്ന പേരിനു് അദ്ദേഹം തികച്ചും അർഹനാണു്. അവധഭാഷയിലാണെങ്കിലും തുളസീദാസ് ഹിന്ദിയിലാണു് തന്റെ കാവ്യസമുച്ചയത്തെ അവതരിപ്പിച്ചതു്. ഇതിനെ അദ്ദേഹം ന്യായീകരിക്കുന്നതിങ്ങനെയാണു്: അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാഷ ഒഴുകിവരുന്ന ഒരു മൺകുടമാണു്; സംസ്കൃതമാകട്ടെ രത്നചഷകം; പക്ഷേ, അതിൽ പാഷാണമാണു്. തുളസീദാസന്റെ 'രാമചരിതമാനസം' ശ്രീരാമന്റെ മഹത്പ്രവൃത്തികൾ പ്രകീർത്തിക്കുന്ന ഒരു വീരകാവ്യം മാത്രമല്ല, പ്രത്യുത ജനങ്ങളുടെ ഒരു വേദഗ്രന്ഥംകൂടിയാണു്. ഹിമാലയംമുതൽ വിന്ധ്യൻവരെയും, ലാഹോർമുതൽ ബംഗാൾവരെയും ഹിന്ദി അറിയാവുന്ന ജനസമൂഹം ആത്മീയനിർവൃതിക്കു്, രാമചരിതമാനസത്തെ ആശ്രയിക്കുന്നു. അതിലെ ലോകോക്തികളും ധർമ്മോപദേശവചനങ്ങളും രാജാവുമുതൽ കർഷകൻവരെയുള്ളവരുടെ ചുണ്ടിൽ തങ്ങിനിൽക്കുന്നു. ഇതെല്ലാം പുറമേ, ഒരു കാവ്യം എന്ന നിലയിലും, അതു് അനുപമമാണു്. വാല്മീകിയുടെ മഹത്തായ കഥയെ തുളസീദാസൻ ഒരിക്കൽകൂടി സാർവ്വജനീനമാക്കി. അതിന്റെ ഫലമായി ഉത്തരേന്ത്യൻജീവിതത്തിലെ ഒരു മൗലികഘടകമായി അതു്. മറ്റുഭാഷകളിലും രാമായണത്തിനു് ഈ പരിവർത്തനം വന്നു. തമിഴ്'ദേശത്തു്' കമ്പർ, രാമായണത്തെ ജനതയുടെ ബൈബിളായി രൂപപ്പെടുത്തി. കൃത്തിവാസനു് ബംഗാളിലും, എഴുത്തച്ഛൻ കേരളത്തിലും അതേപ്രകാരം ചെയ്തു. ഒരു ആധുനികപണ്ഡിതനായ കിസ്സൻ കീൻ (Kissen Keane)പറയുംപോലെ, "തുളസീദാസന്റെ മഹത്തായ കൃതികൾക്കു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാട്ടുകാരുടെ ജീവിതത്തിലും വിജ്ഞാനമണ്ഡലത്തിലുമുള്ള സ്വാധീനശക്തി എത്രയെന്നു പറഞ്ഞാലും അതിശയോക്തിയാകുന്നതല്ല. സാഹിത്യത്തിലെ ഒരു അത്ഭുതസൃഷ്ടി എന്ന നിലയിലും, മതത്തിന്റെ ഒരു മഹാഗ്രന്ഥം എന്ന നിലയിലും രാമായണം അദ്വിതീയമായിത്തന്നെ നില്ക്കുന്നു."

രാമദാസ്", കബീർ, നാനാക്കു് ഇവർ പ്രചരിപ്പിച്ച മതവേ

ഷാനത്തിന്റെ അവസാനത്തെ കണ്ണിയായിരുന്ന തുളസീദാസ്. അദ്ദേഹം അനന്തമായ ആദ്ധ്യാത്മിക ആദർശത്തിന്, ശാശ്വതവും ജനകീയവുമായ ഒരു രൂപം കൊടുത്തു. രാമായണത്തെപ്പറ്റിയുള്ള കവിത ഹിന്ദുമതചിന്തകളെ ഉദ്ദീപിപ്പിക്കുന്നതിൽ വിജയിച്ചതിനാൽ അദ്ഭുതം സൃഷ്ടിച്ചു. എന്നാൽ, രാമചരിതമാനസത്തിലെ രാമൻ, ശ്രീരാമനെ പരബ്രഹ്മത്തിന്റെ അവതാരമായി കണ്ടില്ലെങ്കിലും, എല്ലാ ഹിന്ദുമതവിഭാഗങ്ങളെയും ഉൾക്കൊള്ളുന്ന ആശയം ഐക്യമുളവാക്കിയിരുന്നു.

കൃഷ്ണഭക്തിപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ മറ്റൊരു ബഹിർസ്ഫുരണം, ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ നാം ചൈതന്യന്റെ വൈഷ്ണവികമായ വൈപുല്യത്തിൽ കാണുന്നു. ബംഗാളിലും, വൈഷ്ണവന്മാർക്കിടയിൽ പൊതുവേയും, അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്ന സ്വാധീനശക്തി ചില്ലറയൊന്നുമല്ലായിരുന്നു. ശ്രീകൃഷ്ണനും രാധയും സ്വർഗ്ഗീയ പ്രേമികളായിരുന്നു എന്നതായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്ബോധനത്തിന്റെ കാതൽ. ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാന്റെ വിലാസരംഗമായ വൃന്ദാവനത്തെ അദ്ദേഹം ഭൂമിയിലെ സ്വർഗ്ഗമാക്കി ഉയർത്തി. ഈ പ്രസ്ഥാനം സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തെയും പരിപോഷിപ്പിച്ചു. ഇന്ത്യൻ ചിന്താഗതിയുടെ വളർച്ചയിൽ ഈ പ്രസ്ഥാനത്തിന് ഉന്നതം വലിയ സ്വാധീനമുണ്ട്.

അക്ബറിന്റെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ രണ്ടു പിൻഗാമികളുടെയും കാലത്ത് മതേതരസംഗീതവും പരിപുഷ്ടമായി. സംഗീതത്തിന്റെ പ്രധാനരക്ഷാധികാരി ഗ്വാളിയറിലെ രാജാ മാൻസിംഗ് തോമർ ആണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംഗീതസമ്പ്രദായം അന്നു തെളിഞ്ഞുവന്നതായിരുന്നു. ഭാരതീയസംഗീതത്തിന്റെ പുത്രനായ, 'താൻസെൻ,' അക്ബറുടെ പ്രിയങ്കരനായിരുന്നു. ഔറംഗസീബൊഴികെയുള്ള ചക്രവർത്തിമാർ സംഗീതത്തെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. കൊട്ടാരത്തിലും, ദേവാലയത്തിലും, തനി യാഥാസ്ഥിതികനായ ഔറംഗസീബ് സംഗീതം നിരോധിച്ചു. എങ്കിലും എല്ലാ ഹിന്ദുരാജധാനികളിലും, സംഗീതം ജീവിതത്തിന്റെ ഒരു പ്രധാനാംശമായി ശേഷിച്ചു. ദക്ഷിണയിലെ സുൽത്താന്മാരും അസംഖ്യം ഗായകരെ സംരക്ഷിച്ചു. ബീജാപ്പൂരിൽ ഇബ്രാഹിമിന്റെ, ഇരുപതിനായിരം ഗായകരുണ്ടായിരുന്നു! മുഗൾകൊട്ടാരത്തിലെ സംഗീതജ്ഞന്മാർ മഹാരാജാ കരണന്റെ 'സംഗീതരാജ'യിൽ വിവരിക്കുന്ന ഹിന്ദുസ്ഥാനിസംഗീതം ലഘുത്വവും ലളിതവുമാക്കി.

കലയുടെ ചരിത്രത്തിൽ, മലമ്പ്രദേശമായ ബുന്ദേൽഖണ്ഡിനും ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ ഒരു സമുന്നതമായ സ്ഥാനം നൽകേണ്ടതുണ്ട്. ഓർച്ചാ, പൃത്ഥ്വീപുരം, ചന്ദേരി, കാൽപ്പി ഈ രാഷ്ട്രങ്ങളെല്ലാം കലകളുടെ, ഈ രാജ്യത്തിൽ ശില്പകല, സംഗീതം, സാഹിത്യം മുതലായ ലളിതകലാശാഖകൾ, പഠാണന്മാരുടെ പ്രേരണകൾക്ക് വിധേയമാകാതെ, ദേശീയമായ പാരമ്പര്യം പുലർത്തുകയുണ്ടായി. ബംഗാൾ ബുന്ദേല വിശ്രുതരായ രാജാക്കന്മാരുടെ കാലത്ത്—അതായത് മദ്ധ്യകാലഘട്ട

ത്തിൽ—സംഗീതവും സാഹിത്യവും ബുന്ദൽഖണ്ഡിൽ വളർച്ചപ്രാപിച്ചു. രാമചന്ദ്രബഘേലയുടെ പ്രോത്സാഹനത്തിലാണ്, താൻസെൻ എന്ന മഹാസംഗീതജ്ഞൻ ആദ്യമായി പ്രസിദ്ധിയിലെത്തിയതു്.

ഗായകന്മാരുടെ സാമൂഹ്യനിലയ്ക്കു വന്ന മാററവും ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതാണ്. ഹിന്ദുക്കളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ സംഗീതം, മതപരമായ ഒരു കലയാണ്; അതിന് സാമൂഹ്യമായി ഉന്നതനിലയാണുള്ളതു്. തെക്കേഇന്ത്യയിൽ ഇന്നും പല പ്രമുഖഗായകന്മാരും വലിയ സാമൂഹ്യനിലയുള്ള ബ്രാഹ്മണരാണ്. മഹാരാണാ കുംഭൻ 'അഭിനവഭരതാചാര്യ' എന്ന സ്വയം വിളിക്കുന്നതിനു മടിച്ചില്ല. എല്ലാത്തരം സംഗീതരീതികളിലും അദ്ദേഹം നിപുണനായിരുന്നു. സംഗീതത്തെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചിരുന്നെങ്കിലും, മുഗൾരാജധാനികളിൽ ഗായകന്മാർക്ക് സാമൂഹ്യമായുള്ള നില താണതായിരുന്നു. ഇതിനു കാരണം ദുഷ്പേരുള്ള നർത്തകികളായിരുന്നു, സംഗീതം കൈകാര്യം ചെയ്തിരുന്നതാണ്. യൂറോപ്പിൽ നടികൾക്കും നടന്മാർക്കും പതിനേഴാംനൂററാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യംവരെയുള്ള നിലയോട് ഇതു സാമ്യംവഹിക്കുന്നു. ഗായകന്മാർക്ക്, സമുദായത്തിൽ നൽകിവന്ന താണനില, അഭ്യസ്തവിദ്യരായ ഉന്നതകുലജാതരുടെ ഇടയിലുള്ള അതിന്റെ പ്രചാരം കുറച്ചു. സംഗീതം പ്രഭുക്കന്മാരുടെ ഒരു ഭോഗവസ്തുവാണെന്ന് അവർ കരുതി. സാധാരണക്കാരുടെ ഇടയിൽ സംഗീതാഭ്യാസം വിരളമായിത്തീർന്നു. അതിന്റെ ഫലമായി ശാസ്ത്രീയസംഗീതവും, നാടൻപാട്ടുകളും രണ്ടായി വേർതിരിഞ്ഞു. ഇന്നും ഇതു് ഉത്തരേന്ത്യയിൽ ദൃശ്യമാണ്. എന്നാൽ ദക്ഷിണേന്ത്യയിലാകട്ടെ, സംഗീതം രാജാവിനും കർഷകനും ഒരുപോലെ പൊതുസ്വത്തായിരുന്നു.

പൊതുവേ പറഞ്ഞാൽ ഈ കാലയളവിൽ സ്ത്രീകളുടെ സാമൂഹ്യനില തന്നെ മുസ്ലിം ആക്രമണങ്ങളുടെയും, രാജപുത്രരിലും ഗംഗാസമതലത്തിലും പ്രാബല്യത്തിൽവന്ന ബ്രാഹ്മണമതസമ്പ്രദായത്തിന്റെയും ഫലമായി താഴുകയാണുണ്ടായതു്. എങ്കിലും എണ്ണമററ പ്രശസ്തവനിതകൾ ഉയർന്നുനിൽക്കുന്നതായി കാണാം. അക്കാലത്തെ പ്രശസ്തവനിതകൾ മിക്കവാറും രാജകുമാരികളും പ്രഭ്വികളുമാണ്. മുഗൾരാജകുമാരികളായ (ദാരാശുക്കോവിന്റെ കക്ഷിയിൽപ്പെട്ട) ജഹനാരാ, റോഷനാരാ (ഔറംഗസീബിന്റെ കക്ഷി), 'മഖി' (Makhi) എന്ന കവിതകളുടെ കർത്രിയും ഔറംഗസീബിന്റെ പുത്രിയുമായ സെബുന്നിസ്സാ, അഹമ്മദ്നഗറിലെ ചാന്ദ്ബീബി, മഹാരാഷ്ട്രത്തിലെ റിജൻറായ താരാബായി ഇവരുടെ പേരുകൾ സ്മരണീയങ്ങളാണ്. നൂർജഹാൻ, പേർഷ്യാക്കാരിയായിരുന്നെങ്കിലും, അവരുടെ ജീവിതം ഇന്ത്യാചരിത്രവുമായി ഒട്ടിനില്ക്കുന്നു. മുകളിൽ പറഞ്ഞവർ, പ്രശസ്തവനിതകളായിരുന്നെങ്കിലും, അവരിൽ നിന്നും സമുദായത്തിൽ സ്ത്രീകൾക്കുണ്ടായിരുന്ന പൊതുനില ഗ്രഹിക്കാൻ നമുക്കു സാധിക്കുന്നില്ല. ശിവജിയുടെ അമ്മയായ ജിജാബായി, ആ കാലഘട്ടത്തിന്റെ ഒരു പ്രതിനിധി ആണ്. അവർ ഒരു മാതൃകാഹിന്ദു

ണമായിരുന്നു. ഗൃഹത്തിൽ സ്വേച്ഛാധിപതിയും, ദുഃഖനിർഭരയുമുള്ളവ ളും, പുത്രന്മാർക്കൊരാണി സ്വന്തം താൽപര്യങ്ങൾ ബലികഴിച്ചവരും കൂടി യായിരുന്നു അവർ. സാമാന്യമായി പറഞ്ഞാൽ പതിവ്രതകൾ, അവരുടെ പാരമ്പര്യം സൂക്ഷിക്കയും, മതത്തിൽനിന്നും ആചാരങ്ങളിൽനിന്നും ശക്തിസംഭരിക്കയും ചെയ്തു. എങ്കിലും ഇക്കാലഘട്ടത്തിൽ മറ്റു പല രംഗങ്ങളിലും നാം കാണുന്ന പുരോഗതി, സ്ത്രീകളുടെ കാര്യത്തിൽ ഉള്ളതായി സാക്ഷ്യങ്ങളില്ല.

പല ചരിത്രപ്രമാണങ്ങളിൽനിന്നും മുഗൾകാലത്തെ, സാമ്പത്തികവും വ്യാവസായികവുമായ നിലയെപ്പററി നമുക്ക മനസ്സിലാക്കാം. പല പണ്ഡിതന്മാരും അവ വിശദമായി വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതിൽനിന്നും പല സൂക്ഷ്മവിവരങ്ങളും നമുക്കറിയാം. സാമ്രാജ്യത്തിലെ പ്രധാന കേന്ദ്രങ്ങളെ റോഡുകൾമൂലം ഘടിപ്പിച്ചു. ഷെർഷാ, 'ഗ്രാൻഡ്ട്രങ്ക്' റോഡ് പൂർത്തിയാക്കി. പെഷവാർ മുതൽ ബംഗാൾവരെയുള്ള ആ റോഡിന്റെ ഗതി ഇന്നും പഴയതുതന്നെ. ഈ പ്രധാനപ്പെട്ട റോഡ് പാടലി, മൌര്യകാലഘട്ടം നൽകിയ പാരമ്പര്യസമ്പത്താണ്. അക്കാലത്ത് കനൂജിനുണ്ടായിരുന്ന പ്രാമാണ്യംനിമിത്തം, സിർഹിൻഡ് മുതൽ ഗംഗാതടംവരെ, വടക്കുകൂടി വളഞ്ഞാണ് റോഡ് പോയിരുന്നത്. സാമ്രാജ്യത്തിലെ ഒരു പ്രധാന പ്രവിശ്യയായിരുന്നു ബംഗാൾ. ബംഗാളുമായുള്ള ഗതാഗതമാർഗ്ഗം ആദ്യമേതന്നെ നല്ല നിലയിലായിരുന്നു. മറ്റൊരു പ്രധാന രാജപാത ആഗ്രായെ അഹമ്മദാബാദുമായി ഘടിപ്പിച്ചു. അഹമ്മദാബാദിൽനിന്നും സൂറത്തിലേയ്ക്കും നല്ല പാത ഉണ്ടായിരുന്നു. സൂറത്തായിരുന്നു, മെക്കായിലേയ്ക്കും, വിദേശവ്യാപാരത്തിലേയ്ക്കുമുള്ള പടിവാതിൽ. ഈ റോഡ് ബിയാനയിലും (Biyana) ഗ്വാളിയറിലും കൂടിയാണ പോയത്. സാമ്രാജ്യത്തിലെ പ്രധാന വാണിജ്യപാതയും ഇതായിരുന്നുവത്രേ.

റോഡുകളുടെ ഇടയ്ക്ക് വിശ്രമശാലകൾ, ധർമ്മശാലകൾ, ചോലകങ്ങൾ, വെള്ളത്തിനു സൗകര്യങ്ങൾ ഇവ എല്ലാം ഉണ്ടായിരുന്നു. പ്രധാന സ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നും തലസ്ഥാനത്തേയ്ക്ക് ശകടങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു. സാധാരണയായി റോഡിൽക്കൂടിയുള്ള ഗതാഗതം സുരക്ഷിതമായിരുന്നു. കള്ളന്മാരുടേയും കവർച്ചക്കാരുടേയുംമേൽ പ്രാദേശികഗവർണ്ണർമാർ കർശനനടപടികൾ സ്വീകരിച്ചു. എന്നാൽ ചില സ്ഥലങ്ങളിൽ കവർച്ചക്കാരുണ്ടായിരുന്നതായി ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളുണ്ടായിരുന്നതിനു രേഖകളുണ്ട്. ഗംഗാവഴിയുള്ള ജലമാർഗ്ഗം വളരെ പ്രധാനമായിരുന്നു. ബംഗാൾ മുതൽ അല്ലഹബാദുവരെ നൗകകൾ ധാരാളമായി സഞ്ചരിച്ചുവന്നു. ഈ വഞ്ചികൾ പലതിനും നല്ല വലിപ്പമുണ്ടായിരുന്നു. ഇരുനൂറു ടൺ കൊള്ളുന്ന വഞ്ചികൾ അസാധാരണങ്ങളല്ലായിരുന്നു.

മുഗൾചക്രവർത്തിമാരുടെ ഭരണസ്ഥൈര്യംമൂലം, ഒട്ടാകെ ഇന്ത്യയിലെങ്ങുമുള്ള റോഡുകളും സാമാന്യം നന്നായിരുന്നു. കുതിരകളുടെ സൈന്യമായ

ളുക, സൈന്യാധിപന്മാരെ മാററിനിയമിക്കുക, യുദ്ധസാമഗ്രികൾ എത്തി ക്കുക ഇവ സൗകര്യമായിത്തീൎന്നു. പലപ്പോഴും നായകന്മാരും ഇങ്ങനെ ലെത്തിച്ചേരുമായിരുന്നു. അവർ രാജധാനിയുമായി നിരന്തരസമ്പൎക്കത്തി ലിരിക്കേണ്ടതും ആവശ്യമായിരുന്നു. രാജ്യാതിൎത്തികൾവരെ ഒരു സന്ദേശവാഹകസമ്പ്രദായം (relay service) ഉം നിലവിലിരുന്നു. അശ്വസൈ ന്യത്തെ അവിടെ നിൎത്തുവാൻ വേണ്ടിയുള്ള പടക്കളങ്ങളിൽ ആ യിരുന്നല്ലോ. ഇതിനായി എല്ലാ ഭാഗമായി ദേശത്തേക്കുമായി, നല്ല രാജപാതകളും നടക്കത്തക്കവണ്ണം നിൎമ്മിച്ചു, സഞ്ചാരസൗകര്യങ്ങൾ പ്രബലങ്ങളായിരുന്നു.

ലാഹോർ, ഡെൽഹി, ആഗ്രാ, ആജ്മീർ, അല്ലഹബാദ്, ബനാറസ് ഇവയായിരുന്നു സാമ്രാജ്യത്തിലെ പ്രധാനപട്ടണങ്ങൾ. ലാഹോർ ഒരു വലിയ നഗരമായിരുന്നു. ആഗ്രയായിരുന്നു ആദ്യം പ്രധാന രാജധാനി. ഷാജഹാന്റെശേഷം ആ സ്ഥാനം ദില്ലിക്കായി.

യൂറോപ്യൻസഞ്ചാരികളുടെ വിവരണങ്ങളിൽനിന്നും നമുക്ക് ഇന്ത്യൻപട്ടണങ്ങളുടെ അക്കാലത്തെ ഒരു ചിത്രം ലഭിക്കുന്നു. അവരുടെ ഏകകണ്ഠമായ അഭിപ്രായമാണ് ലാഹോറും ആഗ്രയും അക്കാലത്ത്, ലോകത്തിലെക്കുവെച്ചുള്ള വലിയനഗരങ്ങളിൽപ്പെട്ടിരുന്നുവെന്ന്. മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തെപ്പററി സകല വിവരങ്ങളും ശേഖരിച്ചു സംഗ്രഹിച്ചു ഡിലേററ് (Delaet) എന്ന ഡച്ചുഗ്രന്ഥകാരൻ, പട്ടണങ്ങളെപ്പററി എഴുതിയിരുന്നു. ഏഷ്യയിലെത്തന്നെ ലാഹോർ, ലണ്ടനെക്കാളും പാരീസിനെക്കാളും വലുതായിരുന്നെന്ന്. ആഗ്രയുടെ പ്രാധാന്യവും കുറവായിരുന്നില്ല. നദിക്കരയിൽ പ്രധാനപ്രഭുക്കന്മാരുടെ മാളികകളാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട, മനോഹരമായ നഗരം. കലാചാതുരി കളിയാടുന്ന രാജകൊട്ടാരം, താജ്മഹാൾ തുടങ്ങിയ അനേകം സൗധങ്ങൾ ഇവയൊക്കെയും ആഗ്രയെ അലങ്കരിച്ചു. ദില്ലി, ഷാജഹാൻ അവിടെ ഒരു നഗരം പുതുതായി പണിയിച്ചശേഷം, വീണ്ടും പ്രാധാന്യത്തിലെത്തി. ഷാജഹാനെ ആഗ്രക്കോട്ടയിൽ തടവുകാരനാക്കിയശേഷം, ഔറംഗസീബിന്റെ ആസ്ഥാനം ദില്ലിയായതും അതിന്റെ പ്രാധാന്യത്തെ വൎദ്ധിപ്പിച്ചു. അല്ലഹബാദിൽ അക്ബർ ഒരു വലിയ കോട്ട പണികഴിപ്പിച്ചു. തന്ത്രപ്രധാനമായ സ്ഥാനം നിമിത്തവും, ബംഗാളിലേക്ക് യൂറോപ്യർക്കു വടക്കോട്ടായി സഞ്ചാരം ചെയ്യുന്നതിനുള്ള സൗകര്യംമൂലവും അല്ലഹബാദ് വളരെ പ്രധാനമായിത്തീൎന്നു.

സാമ്രാജ്യത്തിലെ പ്രധാന തുറമുഖങ്ങൾ സൂറത്ത്, കാംബേ, സാററ്ഗോൺ (Satgaon) ഇവ ആയിരുന്നു. പാശ്ചാത്യവാണിജ്യത്തിന്റെ കേന്ദ്രസ്ഥലവും, മെക്കയിലേക്കുള്ള പടിവാതിലും സൂറത്തായിരുന്നു. അവിടെനിന്നായിരുന്നു മെക്കയിലേക്ക് തീൎത്ഥാടകർ കപ്പൽകയറിയത്. എല്ലാ രാജ്യങ്ങളിലെയും വ്യാപാരികൾ അവിടെ കൂടുകയും, കച്ചവടം നടത്തുകയും ചെയ്തു. എല്ലാ വലിയ തുറമുഖങ്ങളെയുംപോലെ,

അവിടം ഒരു സാർവ്വജനീനമായ നഗരമായിരുന്നു. പതിനേഴാംനൂറ്റാണ്ടിൽ പോർട്ടുഗീസുകാർ, ഡച്ചുകാർ, ഫ്രഞ്ചുകാർ, ഇംഗ്ലീഷുകാർ ഇവരെല്ലാം അവിടെ പണ്ടികശാലകൾ നിർമ്മിച്ചു. അക്കാലത്തെ ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ പ്രധാനപ്പെട്ട പണ്ടികശാല അവിടെ സ്ഥിതിചെയ്തു. നിസ്സാരമായ ഒരു പട്ടണത്തിൽനിന്നാണത്രെ, രണ്ടു നൂറ്റാണ്ടുകൾക്കുശേഷം ഒരു മഹാസാമ്രാജ്യം ഉളവായതു്. എല്ലാ രാജ്യക്കാരുടേയും, നൂറിലധികം കപ്പലുകൾ ഒരുമിച്ചുകിടക്കുന്ന കാഴ്ച അവിടെ ദുർല്ലഭമല്ലായിരുന്നു. ഒരു ഗവർണ്ണരുടെ കീഴിൽ, സൂറത്തു പ്രത്യേകം ഗവർണ്മെന്റായിരുന്നു. നഗരത്തിൽ പോകുമ്പോൾ, ഗവർണ്ണർക്കു് ഗജവീരന്മാർ, അംഗരക്ഷകർ, താളിയപതാകകൾ മുതലായ അധികാരചിഹ്നങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു.

സൂറത്തിൽ സുലഭമായി ധർമ്മശാലകളും സത്രങ്ങളും ആലയങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു. നഗരത്തിന്റെ പ്രാകാരത്തിനു വെളിയിൽ, അവിടത്തെ സമ്പന്നരായ വ്യാപാരികൾക്കും ബാങ്കർമാർക്കും ഉദ്യാനങ്ങളും, വിശ്രമസ്ഥലങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു. അവിടെ നാണയവിനിമയം ചെയ്യുന്നവരും (ഒരു രാജ്യത്തെ പണം, മറുരാജ്യത്തിലേതായി മാറുക) ഉണ്ടായിരുന്നതായി കാണുന്നു്. കത്തിയവാഡിലെ 'ബനിയന്മാർ' എന്നറിയപ്പെടുന്നവർ, പാരമ്പര്യസിദ്ധമായ സാമർത്ഥ്യത്തോടുംകൂടെ ബാങ്കിംഗ്ജോലി അനുഷ്ഠിച്ചുവന്നു. ഇന്ത്യയിലെ ബാങ്കിംഗ്സമ്പ്രദായത്തെപ്പറ്റി അക്കാലത്തു വളരെ നല്ല കീർത്തിയായിരുന്നു. എല്ലാ വ്യാപാരകേന്ദ്രങ്ങൾക്കും, ബന്യാന്മാരുടെ ഹുണ്ടികയെപ്പറ്റി വലിയ മതിപ്പായിരുന്നു. അവിടെനിന്നു ലഭിച്ച ചുങ്കം സാമ്രാജ്യത്തിലെ വരുമാനത്തിലെ ഒരു പ്രധാനഭാഗമായിരുന്നു എന്നതിൽനിന്നു് ഈ തുറമുഖത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം മനസ്സിലാക്കാം.

പതിനാറും പതിനേഴും നൂറ്റാണ്ടുകളിൽ, ഇന്ത്യ ലോകത്തിലെ ഒരു പ്രമുഖ വ്യാവസായികരാജ്യമായിരുന്നു. തുണിവ്യവസായമായിരുന്നു ഇന്ത്യയിലെ മുഖ്യവ്യവസായം. അതു് ഇന്ത്യയുടെ ഒരു പ്രത്യേക ഭാഗങ്ങളെ മാത്രമല്ല രാജ്യമൊട്ടാകെ വ്യാപിച്ചിരുന്നു. ചില പ്രത്യേക തുണിത്തരങ്ങൾ ചില സ്ഥലങ്ങളിൽ മാത്രമേ ഉല്പാദിപ്പിച്ചിരുന്നുള്ളു. ഉദാഹരണത്തിനു മദ്ധ്യേന്ത്യയിലെ ചന്തേരി(Chanderi)യിലെ നേർമ്മയുള്ള തുണിത്തരങ്ങൾക്കും, മസൂലിപട്ടണം തുണിയിൽ 'പ്രിന്റു'ചെയ്യുന്നതിനും, സൂറത്ത് വകയിലെ ചിത്രവേലയ്ക്കും, ബംഗാൾ മനോഹരമായ മസ്ലിനും, ബനാറസ് വിലകൂടിയ കസവുതരങ്ങൾക്കും പുകൾപെറ്റിരുന്നു. ബനാറസ്സിലെ കസവുവസ്ത്രങ്ങൾക്ക് ധാരാളം ആവശ്യക്കാർ ഉണ്ടായിരുന്നു. എല്ലാത്തരത്തിലുള്ള വസ്ത്രവും ഇന്ത്യ നെയ്തിരുന്നു. ഗുഡ്ഹോപ്പുമുനമ്പിനു കിഴക്കുള്ള രാജ്യങ്ങൾ, മദ്ധ്യപൗരസ്ത്യദേശം, ബർമ്മ, മലയാ, ജാവാ മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിലേക്കു തുണിത്തരങ്ങൾ ഇന്ത്യയിൽനിന്നാണു് പ്രധാനമായി ഇറക്കുമതി ചെയ്തതു്. കമ്പിളിവ്യവസായം പരിമിതമായേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ഇക്കാലത്തെപ്പോലെ അന്നും, കാശ്മീരിഷാളുകൾ

വിശിഷ്ടമായ ഒരു അലങ്കാരസാധനമായിരുന്നു. അക്ബറാണ്, പരവതാനിവ്യവസായം ഇന്ത്യയിൽ കൊണ്ടുവന്നതു്. ഒരുതരം പരവതാനികൾ ഇന്ത്യയിൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിരുന്നെങ്കിലും, അവ വെളിയിലേയ്ക്കയച്ചോ എന്നതു സംശയമാണ്. പട്ടുതുണിവ്യവസായവും പ്രാദേശികമായിരുന്നു. എന്നാൽ പുരാതനകാലംമുതല്ക്കേ ഇന്ത്യയിൽ അതു് അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിച്ചിരുന്നു.

മററു വ്യവസായങ്ങളിൽ, കപ്പൽനിർമ്മാണം എടുത്തുപറയേണ്ടതാണ്. മുഗളന്മാർ, ബംഗാളിൽ ഒരു നാവികത്താവളമുണ്ടാക്കുകയും, സ്വന്തമായി കപ്പൽ ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്തുവന്നു. ഗംഗയിലേയും മററു പ്രധാന നദികളിലെയും ഗതാഗതവർദ്ധനവു്, കപ്പൽനിർമ്മാണത്തിനു പ്രോത്സാഹനം നൽകി. കച്ച്, കാംബേ മുതലായ തുറമുഖനഗരങ്ങളിൽ നല്ല വലിപ്പമുള്ള കപ്പലുകൾ ഉണ്ടാക്കിവന്നു. അക്കാലത്തു്, ഇന്ത്യയിൽ നിർമ്മിച്ച കപ്പലുകളെപ്പററി നല്ല മതിപ്പുണ്ടായിരുന്നു. പോർട്ടുഗീസുകാർപോലും, അവരുടെ ചില ഒന്നാംതരം കപ്പലുകൾ ഇൻഡ്യയിൽ ഉണ്ടാക്കിച്ചവയാണ്.

ഇന്ത്യയെപ്പററിപ്പുറമേയുള്ള പ്രശസ്തി വളരെ വലുതായിരുന്നു. വാസ്കോഡിഗാമയുടെ ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കുള്ള യാത്രയ്ക്കു മുമ്പേ, ഹിന്ദുസ്ഥാൻ യൂറോപ്പിന് സുപരിചിതമായിരുന്നു. പല യൂറോപ്യന്മാരും ഇന്ത്യയെ സന്ദർശിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഇന്ത്യയെപ്പററി ലഭിച്ച വിവരങ്ങൾ പൊതുവെ വിരളമായിരുന്നു. പോർട്ടുഗീസുകാരുടെ വരവോടുകൂടി, യൂറോപ്യന്മാർക്ക് ഇന്ത്യയെപ്പററിയുള്ള അറിവു വർദ്ധിച്ചു. അക്ബറുടെ കാലത്തിനു മുമ്പ്, പശ്ചിമതീരത്തുള്ള കോഴിക്കോട്, ബീജാപ്പൂർ മുതലായ രാജ്യങ്ങളും, വിജയനഗരസാമ്രാജ്യവുമായിട്ടായിരുന്നു പോർട്ടുഗീസുകാർ സമ്പർക്കം പാലിച്ചതു്. എന്നാൽ അക്ബർ ജെസ്യൂട്ടുപാതിരിമാരെ, രാജധാനിയിലേയ്ക്കു ക്ഷണിക്കയും, കൂടുതൽക്കാലം അവിടെ താമസിക്കാൻ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കയും ചെയ്തതോടെ, ചക്രവർത്തിയെപ്പററിയുള്ള വിവരങ്ങൾ യൂറോപ്പിലെത്തി.

മഹിമാശാലികളായ മുഗളന്മാരുടെ നൂററമ്പതു വർഷത്തെ ഭരണകാലത്തു്, ഇന്ത്യയുടെ നാമധേയം ലോകദൃഷ്ടിയിൽ സമുന്നതവും, അന്നത്തെ മററു പരിഷ്കൃതരാഷ്ട്രങ്ങളുടെ പന്തിയിൽ ഇന്ത്യയ്ക്കുള്ള സ്ഥാനം സുപ്രധാനവുമായിരുന്നു.

അദ്ധ്യായം പതിനെട്ട്

നാവികശക്തി ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു്

നാവികശക്തിയെപ്പറ്റി ശരിയായ ബോധമുണ്ടായിരുന്ന ഇന്ത്യയിലെ ഏകരാജ്യം ചോളസാമ്രാജ്യമായിരുന്നു. ചോളചക്രവർത്തിമാരുടെ സമുദ്രിയാനം, നിക്കോബാറിൽ താവളങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കുന്നതിനും മലയായുടെ തീരപ്രദേശങ്ങളിൽ ആധിപത്യം സ്ഥാപിക്കുന്നതിനും ഇടയാക്കി. ശൈലേന്ദ്ര സാമ്രാജ്യവുമായുള്ള ശത്രുത്വം, ചോളന്മാരുടെ അധഃപതനത്തിനു വഴിതെളിച്ചു. അതിന്റെ ഫലമായി പതിമ്മൂന്നാം നൂറ്റാണ്ടിൽ, ബംഗാൾ ഉൾക്കടൽ വീണ്ടും ശൈലേന്ദ്രന്മാരുടെ ആധിപത്യത്തിലാകുകയും അവർ സിലോൺ ആക്രമിക്കാൻപോലും ധൈര്യപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ജാവാസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ഉയർച്ചയോടെ ശൈലേന്ദ്രന്മാരുടെ ശക്തി ക്ഷയിക്കുകയും, പതിനഞ്ചാം നൂറ്റാണ്ടിൽ, ഇന്ത്യൻസമുദ്രം അറബികൾ അധീനപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു. കോഴിക്കോട്ടു സാമൂതിരിമാർ, ഗുജറാത്തിലെ സുൽത്താന്മാർ മുതലായ ചില പ്രാദേശികരാജാക്കന്മാർക്ക നാവികസേന ഉണ്ടായിരുന്നു. അവർ ചെങ്കടലിലെയും പേർഷ്യൻ ഉൾക്കടലിലെയും തുറമുഖങ്ങളുമായി നാവികപ്പടയുടെ സഹായത്തോടെ വ്യാപാരം നടത്തിവന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ ശക്തി പ്രാദേശികമായിരുന്നു. ഒരു സമുദ്രീയബോധം അവരുടെ മനസ്സിൽ പ്രത്യക്ഷമല്ലതന്നെ.

1498-ൽ യൂറോപ്പിൽ ആസ്ഥാനമുള്ള ഒരു നാവികശക്തി ഇന്ത്യയിലെത്തി. വാസ്കോഡഗാമാ കോഴിക്കോട്ട് വന്നതോടുകൂടി, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ ഒരു നവയുഗം പുലർന്നു. വിദേശരാജ്യങ്ങളുമായുള്ള ബന്ധങ്ങളിലും, ആഗോളവ്യാപാരമായ ചുഴികളിലും ഇന്ത്യ അക്കാലംമുതൽ ഉൾപ്പെട്ടുവന്നു. വാസ്കോഡഗാമാ, പോർട്ടുഗീസ്‌രാജാവിന്റെ പേരിൽ ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തിന്റെ പരമാധികാരം അവകാശപ്പെട്ടു. താമസിയാതെതന്നെ, ശക്തനായ കോഴിക്കോട്ടുസാമൂതിരിയുമായി അദ്ദേഹം ഇടഞ്ഞു. കോഴിക്കോട്ടുനിന്നും പിൻവാങ്ങി, പോർട്ടുഗീസുകാർ, കൊച്ചി തങ്ങളുടെ ആസ്ഥാനമാക്കി. കോഴിക്കോട്ടുസാമൂതിരിയും കൊച്ചിരാജാവും തമ്മിൽ അക്കാലമത്രയും ശത്രുക്കളായിട്ടാണ് വർത്തിച്ചുവന്നതു്. അതിനാൽ സാമൂതിരിയുടെ ശത്രുക്കളായ പോർട്ടുഗീസുകാർക്ക് കൊച്ചിരാജാവ് അഭയം നൽകി. തുടർന്നുണ്ടായ നാവികസമരം (1503), അതിന്റെ താല്ക്കാലികഫലത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അപ്രധാനമാണ്. എന്നാൽ ദൂരവ്യാപകമായി അതിനു പ്രാധാന്യമുണ്ട്. പോർട്ടുഗീസുകാരെ നേരിട്ട കോഴിക്കോട്ടെ നാവികസൈന്യം ഒരു സമുദ്രശക്തിയല്ലായിരുന്നു. ഒരു

ലോകങ്ങളിലുള്ള യുദ്ധങ്ങളിൽ അതു സമർത്ഥമായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ സാമൂതിരിയുടെ കപ്പലുകൾ വേഗതയുള്ളതും, കനംകുറവുള്ളതുമായിരുന്നു. എന്നാൽ നടുക്കടലിൽവെച്ചുള്ള യുദ്ധത്തിനു് ആ കപ്പലുകൾക്ക് കെല്പു പോരായിരുന്നു. കൊച്ചിയിലും മറ്റുംവെച്ചു നടന്ന നാവികയുദ്ധം സാമൂതിരിയുടെ ഈ ശക്തിഹീനത തെളിയിച്ചു. അടുത്തകൊല്ലം കൂടുതൽ നാവികപ്പടയോടെ പോർത്തുഗീസുകാർ വന്നപ്പോൾ, സാമൂതിരി സഹായമൊന്നുമില്ലാതെയായിരുന്നു യുദ്ധം ചെയ്തതു്. ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തിൽനിന്നും, ഈജിപ്റ്റിലെയും ഗുജറാത്തിലെയും സൈന്യങ്ങളുടെ സഹായത്തോടെ പോർത്തുഗീസുകാരെ തുരത്താനുള്ള സാമൂതിരിയുടെ യത്നവും വിഫലമായി. എന്തെന്നാൽ ഈജിപ്ഷ്യൻകപ്പിത്താനായ ഹുസ്സൈൻ, പ്രാരംഭവിജയത്തിനുശേഷം, നടുക്കടലിലേക്കു് പോർത്തുഗീസുകാരെ പിന്തുടരുകയുണ്ടായില്ല. ഇങ്ങനെ പോർത്തുഗീസുശക്തി ഇന്ത്യയിൽ വേരൂന്നി.

ആൽഫാൻസോ ആൽബുക്കർക്കിന്റെ കാലത്തു് (1510—16), പോർത്തുഗീസ് ശക്തി ഒരു പുതിയ അദ്ധ്യായത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു. ഇന്ത്യാസമുദ്രത്തെ അദ്ദേഹം, മലാക്ക, ഗോവ, സൊക്കോട്ര (Socotra) എന്നീ മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിൽനിന്നും പൂർണ്ണമായി നിയന്ത്രിച്ചു. സാമൂതിരിയെ തോല്പിക്കുന്ന ശ്രമത്തിൽ പരാജയപ്പെട്ടതിനുശേഷം, അദ്ദേഹം, ഗോവയും പരിസരങ്ങളും ആക്രമിക്കയും കീഴടക്കുകയും ചെയ്തു. അവിടം അദ്ദേഹം പോർത്തുഗീസുകാരുടെ ശക്തികേന്ദ്രമാക്കി. അനന്തരം അദ്ദേഹം മലാക്ക കീഴടക്കി. തൽഫലമായി, പസഫിക്സമുദ്രത്തിലേക്കു പോർത്തുഗീസുകാർ പ്രവേശിക്കയും, കിഴക്കൻവഴിയുള്ള ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തിലേക്കുള്ള പ്രവേശനം നിയന്ത്രിക്കയും ചെയ്തു.

മലാക്ക കീഴടക്കയും, അരക്കാനിലെ രാജാവുമായി സൌഹാർദ്ദബന്ധം ഉറപ്പിക്കയും ചെയ്തതോടെ, ആൽബുക്കർക്കിന്റെ നയതന്ത്രം പൂർണ്ണമായി. ഇന്ത്യൻമഹാസമുദ്രത്തിലെ ആധിപത്യത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ഒരു വാണിജ്യസാമ്രാജ്യം സ്ഥാപിക്ക എന്നതായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ലക്ഷ്യം. ആഫ്രിക്കയുടെ തീരപ്രദേശം മുഴുവൻതന്നെ പോർത്തുഗീസുകാരുടെ കീഴിലായിക്കഴിഞ്ഞു. പ്രധാന സ്ഥലങ്ങളെ കൂട്ടിയിണക്കുന്നതിനു് ചില ശക്തികേന്ദ്രങ്ങളായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആവശ്യം. സൊക്കോട്ര അധീനപ്പെടുത്തിയും, ഓർമസ്സിൽ രാഷ്ട്രീയാധിപത്യം ഉറപ്പിച്ചും, മലാക്ക കൈവശപ്പെടുത്തിയും, അദ്ദേഹം മേല്പറഞ്ഞ ഉദ്ദേശ്യം സാധിച്ചു. ഇതിന്റെ ഫലമായി, യൂറോപ്പിൽ നാവികാധിപത്യമുണ്ടായിരുന്നിടത്തോളംകാലം, ഇന്ത്യയിൽ പോർത്തുഗീസുകാർ അജയ്യരായി ഭരിച്ചു. ഈ നയത്തിന്റെ വിജയത്തിനു് ഇന്ത്യയിൽ സുശക്തമായ ഒരു താവളം വേണ്ടിയിരുന്നു. ഗോവ കീഴടക്കി, അവിടെ പോർത്തുഗീസുകാർ താമസിക്കയും, ഗോവയെ ഒരു വലിയ നഗരമാക്കി, അവിടെ പോർത്തുഗീസ് ഗവണ്മെന്റു സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്യുകയായിരുന്നു

അദ്ദേഹത്തിന്റെ പദ്ധതികളുടെയെല്ലാം അസ്ഥിവാരം. ആൽബുക്കർക്കിന്റെ നയം ഇങ്ങനെ സംഗ്രഹിക്കാം: (എ) ഗോവായുടെ നേരിട്ടുള്ള ഭരണവും, മിശ്രവിവാഹംമൂലം അവിടെ ഒരു പോർട്ടുഗീസ് കോളനിയാക്കലും; (ബി) കോട്ടകൊത്തളങ്ങളും ആസ്ഥാനങ്ങളും നയതന്ത്രപ്രധാനമുള്ള കേന്ദ്രങ്ങളിലുണ്ടാക്കുക; (സി) തീരദേശങ്ങളിലെ നാട്ടുരാജാക്കന്മാരുമായി നയതന്ത്രബന്ധങ്ങൾ പുലർത്തുക. ശക്തമായ ഈ മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ ആൽബുക്കർക്ക്, ഇന്ത്യൻ മഹാസമുദ്രത്തിൽ സ്ഥാപിച്ച ആധിപത്യം, ഏതാണ്ട് ഒരു ശതാബ്ദം നിലനിന്നു. പൗരസ്ത്യ വംശങ്ങളിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നയം, പതിനാറാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഇന്ത്യയിലെത്തിയ മറ്റു നാവികശക്തികളും സ്വീകരിക്കുന്നതിനു മാതൃകയായതാണ്.

പോർട്ടുഗീസുകാരുടേത് ഇന്ത്യയിൽ ഒരു കരസാമ്രാജ്യമല്ലായിരുന്നു. 'ഇന്ത്യയിലെ രാജ്യം' എന്ന് അവർ പറഞ്ഞപ്പോൾ അതോടുകൂടി വിളിച്ച സ്ഥലങ്ങൾ, ഇന്ന് അവർക്ക് ഇന്ത്യയിൽ ഉള്ള സ്ഥലങ്ങളെക്കാൾ വലുതല്ല. അവർക്കുണ്ടായിരുന്നത്, യഥാർത്ഥത്തിൽ ഇന്ത്യൻ വാണിജ്യ സാമ്രാജ്യമായിരുന്നു. ഇന്ന് ഒരു ഡിസ്ട്രിക്ട് ടൗൺ മാത്രമായ കോഴിക്കോട്, അവരുടെ ആഗമനകാലത്ത് ഒരു വലിയ വ്യാപാരകേന്ദ്രമായി പരിലസിച്ചു. തുണിത്തരങ്ങൾ, കാലിക്കോ (ഈ പേര് തന്നെ കോഴിക്കോട്ടിൽ നിന്നുണ്ടായതാണ്), മലബാറിന്റെ കുത്തകയായിരുന്ന കുരുമുളക്, പവിഴം, മാന്നാർ ഉൾക്കടലിൽനിന്നുള്ള മുത്ത് തുടങ്ങിയ തെക്കേ ഇന്ത്യയിലെ കച്ചവടസാമഗ്രികൾ, കോഴിക്കോട്ടുവഴിയാണ് ലോകത്തിലെ ഇതരഭാഗങ്ങളിലെത്തിയിരുന്നത്. 1425-ൽ മാഹുവാൻ (Ma-Huan) സന്ദർശിക്കുമ്പോൾ കോഴിക്കോട് അത്യധികം അഭിവൃദ്ധിയിലിരുന്നു. അതുപോലെ തന്നെയായിരുന്നു, സൂറത്തും, കാംബെയും. എന്നാൽ പോർട്ടുഗീസുകാരുടെ വരവോടുകൂടി സ്ഥിതിഗതികൾ പാടേ മാറി. പോർട്ടുഗൽരാജാവ് "സമുദ്രസഞ്ചാരത്തിന്റെ അധിപതി"യായി അവകാശപ്പെടുകയും, ഇന്ത്യയിലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രതിനിധികൾ, മറ്റുള്ളവർക്ക് ഇന്ത്യൻകടലിൽ യാത്രയ്ക്ക് അധികാരമില്ലെന്ന നില സ്വീകരിക്കുകയും ചെയ്തു. ബറോസ് (Barroes) എന്ന പോർട്ടുഗീസ് ചരിത്രകാരൻ പറയുന്നു, "എല്ലാവർക്കും കടലിൽ യാത്രചെയ്യാൻ പൊതു അവകാശമുണ്ടെന്നതും, യൂറോപ്പിൽ ഞങ്ങൾക്കെതിരായി മറ്റുള്ളവരുടെ അവകാശം ഞങ്ങൾ സമ്മതിക്കേണ്ടതുള്ളതും ശരിതന്നെ. എന്നാൽ ഈ അവകാശം യൂറോപ്പിനപ്പുറത്തില്ല. അതിനാൽ സമുദ്രത്തിന്റെ നാഥന്മാരായ ഞങ്ങളുടെ അനുമതികൂടാതെ ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവരുടെ സാധനങ്ങൾ കണ്ടുകെട്ടാൻ, ഞങ്ങൾക്കവകാശമുണ്ട്."

ഈജിപ്ഷ്യൻ കപ്പിത്താനായ മിർ ഹുസൈന്റെ പരാജയത്തിനുശേഷം (1509) പോർട്ടുഗീസുകാർ ഈ അവകാശം പ്രയോഗത്തിലാക്കി. ആൽബുക്കർക്കിന്റെ സമുദ്രസാമ്രാജ്യസ്ഥാപനംവഴി ഇതു സാധിച്ചു. പോർട്ടുഗീസുകാരുടെ അനുമതികൂടാതെ സഞ്ചരിച്ച ഏതു കപ്പലും

കടൽക്കൊള്ളക്കാരന്മാരായി അവർ കരുതുകയും, അതു കൈയേറ്റം ചെയ്യുകയോ കണ്ടുകെട്ടുകയോ ചെയ്യുകയും ഉണ്ടായി. ഇങ്ങനെ ക്രമേണ പോർട്ടുഗീസുകാർ ഇന്ത്യൻ വ്യാപാരത്തിന്റെ നായകന്മാരായി. അപരിമിതമായ, ഈ പോർട്ടുഗീസ് വ്യാപാരക്കുത്തകമൂലം ഏറ്റവും നഷ്ടം ഉണ്ടായത് അറബികൾക്കായിരുന്നു. ഗാമാ വരുന്നതിനു മുമ്പുള്ള നൂറ്റാണ്ടിൽ, ഇന്ത്യൻവാണിജ്യത്തിന്റെ സിംഹഭാഗവും അവർക്കായിരുന്നു. ഇന്ത്യയുമായുള്ള അറബികളുടെ വാണിജ്യം നിശ്ശേഷം തകരുകയും ഇന്ത്യയുമായുള്ള സമുദ്രീയ വ്യാപാരം പോർട്ടുഗീസുകാരുടെ കൈയിലാകയും ചെയ്തു.

ഏതു വീക്ഷണത്തിൽനിന്ന് നോക്കിയാലും പോർട്ടുഗീസുകാരെ അവഗണിക്കാനൊക്കില്ല. നൂറ്റമ്പതു വർഷത്തോളം അവർക്ക് ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തിൽ ആധിപത്യം ഉണ്ടായിരുന്നു. അക്കാലത്ത് അൽബുക്കർക്ക് ഒഴികെ ഒന്നാംകിടയിലുള്ള ഭരണകർത്താക്കളെയോ, രാഷ്ട്രീയ നേതാക്കന്മാരെയോ അവർ സംഭാവനചെയ്തിട്ടില്ല. അവർക്ക് കപ്പലിയോ മട്ടാണയോ ഇല്ലായിരുന്നു. അവർ ഉദ്ധതന്മാരും അലസന്മാരും സന്മാർഗ്ഗബോധത്തിനു വില കല്പിക്കാത്തവരുമായിരുന്നു. എങ്കിലും ഇന്ത്യൻജീവിതത്തിന് അവർ ചില സംഭാവനകൾ നൽകിയിട്ടുണ്ട്. 'ഗാർസിയാ ഡി ഓർട്ടാസ്'(Garcia da Ortas)ന്റെ, ഇന്ത്യയിലെ ഔഷധച്ചെടികളെപ്പറ്റിയുള്ള ഗ്രന്ഥം, ആ വിഷയത്തിലെ ആദ്യത്തെ ശ്രദ്ധേയമായ പഠനമാണ്. അച്ചടി കൊണ്ടുവന്നതും, ഇന്ത്യൻപുരോഹിതന്മാർക്ക പരിശീലനം നൽകാൻ വരാപ്പുഴയിലും ഗോവയിലും സെമിനാരികൾ സ്ഥാപിച്ചതും അവരായിരുന്നു. പശ്ചിമതീരത്ത് അവർ പ്രചരിപ്പിച്ച അലങ്കാരസങ്കലിതമായ പടിഞ്ഞാറൻശില്പകലയും 'ബംഗ്ലാവ്'സമ്പ്രദായത്തിലുള്ള കെട്ടിടങ്ങളും നമ്മുടെ ശ്രദ്ധയ്ക്കു പാത്രമാകേണ്ടവതന്നെ.

കടുത്ത കത്തോലിക്കാമതാഭിമാനികളായ പോർട്ടുഗീസുകാർ, ക്രിസ്തുവിന്റെ സന്ദേശവാഹകരാണ് തങ്ങളെന്ന് ആത്മാർത്ഥമായി വിശ്വസിച്ചു. മതപ്രചരണരംഗത്തും അവരുടെ ചില നേട്ടങ്ങൾ സ്മരണാർഹമാണ്. ഇക്കാലത്ത് ഫ്രാൻസിസ് സേവിയർ, അലക്സിസ് ഡി മെൻസിസ് ഈ രണ്ടു മഹാന്മാരെ കത്തോലിക്കാസഭ, ഇന്ത്യയിലേക്കയച്ചു. സേവിയർ ആദ്യത്തെ ജസ്യൂട്ട് സംഘങ്ങളിലൊരാളും, സെയിന്റ് ഇഗ്നേഷ്യസ് ലയോളയുടെ ശിഷ്യനുമായിരുന്നു. ഇന്ത്യയിൽ പോർട്ടുഗീസധികാരത്തിൻകീഴിലിരുന്ന നാട്ടുകാരെ ക്രിസ്തുമതത്തിലേയ്ക്കു പരിവർത്തനംചെയ്യാനായി അദ്ദേഹം ഇവിടെ വന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്യമം ഏറെക്കുറെ ഫലിച്ചു. ഗോവയിലെ ബോംജീസസ്സ് പള്ളിയിൽ, ടസ്കനിലെ, 'ഗ്രാൻഡ്ഡ്യൂക്ക്' സംഭാവനചെയ്ത ഒരു ശവകുടീരത്തിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭൗതികദേഹം അടക്കംചെയ്തിരിക്കുന്നു. അവിടെ പല അത്ഭുതങ്ങളും നടക്കുന്നതായി പറയപ്പെടുന്നു. ഗോവയിലെ ആർച്ച്ബിഷപ്പായ ഡി മെൻസിസ്സ്, മതപരിവർത്തനത്തെക്കാൾ ശ്രദ്ധിച്ചത്, മല

ബാറിലെ പ്രാചീനക്രിസ്ത്യാനികളുടെയിടയിൽ കടന്നുകൂടിയ ഹൈന്ദവാചാരങ്ങളെ ബഹിഷ്കരിച്ച്, അവരെ ശരിയായ കത്തോലിക്കരാക്കുന്നതിലാണ്. ഇൻഡ്യൻ ക്രിസ്തുമതചരിത്രത്തിൽ അദ്ദേഹം നടത്തിയ 'ഉദയംപേരൂർ സൂന്നഹദോസ്' (1599) നാം വിചാരിക്കുന്നതിൽ കൂടുതൽ പ്രാധാന്യമുള്ള ഒരു സംഭവമാണ്. അതു് ഭൂരിപക്ഷം സിറിയൻക്രിസ്ത്യാനികളെയും കത്തോലിക്കാസഭയിലേക്കു കൊണ്ടുവന്നു. ഫിലിപ്പൈൻസ് കഴിഞ്ഞാൽ, ഇന്ത്യയാണ് ഏഷ്യയിലുള്ള കത്തോലിക്കാരാജ്യങ്ങളിൽ പ്രമുഖം. ആ നില ഇന്നും അഭംഗമായി നില്ക്കുന്നു. ബ്രിട്ടന്റെ സഹായവും നൂറ്റമ്പതുവർഷത്തെ പ്രൊട്ടസ്റ്റന്റു മതപ്രചരണവും ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടും, കത്തോലിക്കാസഭയ്ക്കുള്ളതിനോളം അംഗസംഖ്യയും, പ്രാമാണ്യവും മറ്റൊരു ക്രൈസ്തവവിഭാഗത്തിനും ഇന്നും ഇന്ത്യയിലില്ല. ഇതര ക്രൈസ്തവവിഭാഗങ്ങളിലെ അംഗങ്ങൾ എല്ലാം ഒരുമിച്ചുകൂട്ടിയാലും, കത്തോലിക്കാസഭയിലാണ് അതിൽക്കൂടുതൽ അംഗങ്ങൾ. ക്രൈസ്തവശില്പം, പ്രത്യേകിച്ച് ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ, പോർട്ടുഗീസുകാരുടേതാണ്. മൈലാപ്പൂരിലെ കത്തീഡ്രലും, പശ്ചിമതീരത്തെ നിരവധി പള്ളികളും മതപരമായ കാര്യങ്ങളിൽ പോർട്ടുഗീസുകാർ കാണിച്ച ഉത്സാഹപ്രകർഷത്തിന്റെ തെളിവുകളാണ്.

പോർട്ടുഗീസ്കച്ചവടത്തെ പ്രധാനമായി അവരുടെ രാജ്യത്തിനാണ് ഗുണംചെയ്തതു്. എങ്കിലും ഇന്ത്യയെയും അതു സ്പർശിച്ചു. ഒന്നാമതായി, അതു് ഇന്ത്യൻ ചരക്കുകൾക്ക് ഒരു വിപുലമായ ലോകവിപണി സൃഷ്ടിച്ചു, പ്രത്യേകിച്ചും സുഗന്ധവസ്തുക്കൾക്കും, മസ്ലിൻതുണിത്തരത്തിനും. രണ്ടാമതായി യൂറോപ്പിലെയും ചൈനയിലെയും ഉല്പന്നങ്ങൾ അവർ ഇന്ത്യയിലെത്തിച്ചു. ചീനപ്പാത്രങ്ങൾ (ചീനഭരണി) പോർട്ടുഗീസ് വ്യാപാരത്തിലെ ഒരു പ്രധാന ഇറക്കുമതിയിനമായിരുന്നു. പോർട്ടുഗീസ്‌വ്യാപാരത്തിന്റെ മറ്റൊരു സംഭാവന വിജയനഗരത്തിനു് അവർ കുതിരകളെ നല്കിയതാണ്. അതിവിപുലമായിരുന്ന ഹൈന്ദവസാമ്രാജ്യമായ വിജയനഗരത്തിന്റെ വിദേശവ്യാപാരം പ്രധാനമായി പോർട്ടുഗീസുകാരുടെ കൈകളിലായിരുന്നു. വളരെക്കാലത്തേക്കു്, അവർ, 'നരസിംഹ'ന്റെ രാജ്യം എന്നു വിളിച്ചുവന്ന വിജയനഗരസാമ്രാജ്യവുമായി മൈത്രീബന്ധം പുലർത്തി.

ആദ്യത്തെ ഇരുപതുവർഷക്കാലത്തെ പ്രാരംഭപ്രവർത്തനത്തിനുശേഷം, ഇന്ത്യയിൽ പോർട്ടുഗീസുകാരുടെ ജീവിതത്തിനു പറ്റിയ അധഃപതനം, എല്ലാ ചരിത്രപ്രമാണികരും സമ്മതിക്കുന്നു. ലൂയിസ്കാമയോങ്ങിന്റെ 'ഗോവ'യെപ്പറ്റിയുള്ള ഗീതകത്തിലാണ് പെട്ടെന്നുള്ള ഐശ്വര്യനിമിത്തം പോർട്ടുഗീസുകാർക്കുവന്ന ദൂഷ്യങ്ങളെ ആദ്യമായി വിവരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. കാലം നീങ്ങിയതോടെ, ഗാമായുടെയും, ഡ്യൂവർട്ടി പാച്ചിക്കോ(Duarte Pacheco)യുടെയും, ആൽബുക്കർക്കിന്റെയും പിൻഗാമികൾ, കടലിൽനിന്നുള്ള വർദ്ധിച്ച വരുമാനംമൂലം, അലസന്മാ

യിൽ മന്നരായി. സാമ്പത്തികമായി അവർക്കുവന്ന അധഃപതനത്തിനും, ബിജാപ്പൂരിനെയും ഗോൾക്കൊണ്ടയെയും ആക്രമിച്ച ആയുധബലവിഹീനങ്ങൾക്കും ഉത്തരവാദികൾ പ്രയാസം. സമുദ്രാധിപത്യം നൽകിയ സ്വത്തിന്റെ തന്നെ അവർ കളഞ്ഞു. വൻകടലിൽ അവരെ എതിരിടാൻ ആരുമില്ലായിരുന്നു. മലബാർതീരത്തെ കടലിൽ, സാമൂതിരിയുടെ കപ്പിത്താന്മാർ അവരെ ശല്യപ്പെടുത്തിയെങ്കിലും, ഇന്ത്യയുടെ കച്ചവടം അവരുടെ കൈയിലായി. സ്പെയിനിലെ രാജാവായ ഫിലിപ്പ് രണ്ടാമൻ, പോർട്ടുഗലിലെയും രാജാവായപ്പോൾ, നെതർലാന്റ്സിലെ അധിപതികളും പോർട്ടുഗീസുകാരായിരുന്നില്ല. അങ്ങനെ നാവികശക്തിയിൽ അവർ അധഃപതിതരായി.

പതിനേഴാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ പ്രാരംഭത്തിൽ ഇന്ത്യൻകടലുകളിലെത്തിയ ഡച്ചുകാരും, ഇംഗ്ലീഷുകാരും, അവരെത്തുടർന്നു പിന്നീടുവന്ന ഫ്രഞ്ചുകാരും, പോർട്ടുഗീസുകാരെ അലസന്മാരാക്കിയ ഉറക്കത്തിൽനിന്നു തട്ടിയുണർത്തി. നെതർലാൻഡ്കാരെ നിയന്ത്രിച്ചവർ, ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തെയും നിയന്ത്രിച്ചു എന്നതല്ലേ അക്കാലത്തെ ഒരു ചരിത്രസത്യമാണ്. ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തിലെ ആധിപത്യം, ആശ്രയിച്ചത് യൂറോപ്യൻകടലിലെ നാവികശക്തിയെ ആയിരുന്നു. 'സ്പാനിഷ് അർമേഡ' (കപ്പൽപ്പട)യുടെ പരാജയത്തോടെ, യൂറോപ്യൻരാജ്യക്കാർ, പ്രത്യേകിച്ചു ഡച്ചുകാരും ഇംഗ്ലീഷുകാരും, ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തിലെ പോർട്ടുഗീസാധിപത്യത്തെ വെല്ലുവിളിക്കേണ്ടതാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി. ഗോവയിലെ ആർച്ച്ബിഷപ്പിന്റെ സെക്രട്ടറിയായ ലിൻഷോട്ടൻ, ആണ് ഡച്ച് ഈസ്റ്റിന്ത്യാക്കമ്പനിയുടെ ഉപജ്ഞാതാവ്. 1595-ൽ ആദ്യത്തെ നാലു ഡച്ചുകപ്പലുകൾ പൗരസ്ത്യദിക്കിലേക്കു തിരിച്ചു. ഇത് പൗരസ്ത്യരാജ്യങ്ങളുമായുള്ള ഡച്ചുവ്യാപാരത്തിന്റെ നാന്ദിയായി ഗണിക്കാം. പോർട്ടുഗീസ്പ്രതിരോധത്തെ തകർത്തുകൊണ്ട് അവർ ഇൻഡോനേഷ്യയിൽ ആധിപത്യം സ്ഥാപിച്ചു. 1641-ൽ ഡച്ചുകാർ മലാക്കാ കരസ്ഥമാക്കി. ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തിലേക്കു കിഴക്കുനിന്നുള്ള മാർഗ്ഗം ഇവർ തുറന്നു. ആൽബുക്കർക്കിന്റെ നയവൈകല്യമല്ല ഇതിനു കാരണം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനന്തരഗാമികൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നയം വേണ്ടപോലെ അനുസരിച്ചില്ല. മലാക്കാ, കൈക്കലായതോടെ, സിലോൺ കീഴടക്കാൻ ഡച്ചുകാർക്ക വിഷമം നേരിട്ടില്ല. 1654-ൽ കൊളംബോ, അവർക്കധീനമായി. 1663-നോടുകൂടി, മലബാർതീരത്തെ പല പോർട്ടുഗീസ് സങ്കേതങ്ങളും ഡച്ചുകാർക്ക കീഴ്പ്പെട്ടു. പതിനേഴാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ പ്രാരംഭത്തിൽ പോർട്ടുഗീസ്കച്ചവടകേന്ദ്രങ്ങൾ നാമാവശേഷമായി. ഡച്ചുകാർ സിലോൺ പിടിച്ചടക്കിയതോടെ, അവരുടെ രാഷ്ട്രീയാധിപത്യവും നിലച്ചു.

ഇംഗ്ലീഷ് ഈസ്റ്റിന്ത്യാക്കമ്പനി ഉടലെടുത്തത് 1603-ൽ ആണ്. (1600-ൽ എന്നാണ് മറ്റു ചരിത്രഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ.) കുറേക്കാലം കഴിഞ്ഞ

പ്പോൾ, ഫ്രഞ്ചുകാരും അരങ്ങത്തുവന്നു. ആദ്യം ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ ശ്രദ്ധാകേന്ദ്രം ഇൻഡൊനേഷ്യൻദ്വീപുകൾ ആയിരുന്നു. എന്നാൽ അംബോയിനായിലെ കൂട്ടക്കൊലയ്ക്കുശേഷം (1623), അവർ ഇന്ത്യയിലേക്കു ശ്രദ്ധതിരിച്ചു. സൂറത്തും മസൂലിപട്ടണവും താവളമാക്കി അവർ വ്യാപാരം നടത്തി. ഇങ്ങനെ യൂറോപ്പിലെ ശക്തിമത്സരം, ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തെയും, നാവികമത്സരരംഗമാക്കി. പോർട്ടുഗീസുകാർ അണിയറയിലേക്കു പിൻവാങ്ങി. ആദ്യത്തെ മത്സരം ഡച്ചുകാരും ഇംഗ്ലീഷുകാരും തമ്മിലായിരുന്നു. ഇത് അവസാനിച്ചത്, പ്ലാസിപോരിനോടടുത്തുള്ള യുദ്ധത്തിൽ ഡച്ചു നാവികശക്തി പരാജയപ്പെട്ടതോടെയാണ്.

കോൾബേർട്ട്, എന്ന ഫ്രഞ്ചുമന്ത്രിയുടെ കാലംമുതൽക്കാണ് പൗരസ്ത്യവാണിജ്യത്തിൽ ഫ്രഞ്ചുകാർ പ്രവേശിക്കുന്നത്. ഫ്രഞ്ച് ശക്തി സിലോണിൽ സ്ഥാപിക്കാനായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആദ്യത്തെ ഉദ്ദേശ്യം. ഇതിലേക്ക് 1670-ൽ, ജേക്കബ് ഡി ലാ ഹെയി(Jacob de la Haye)യുടെ കീഴിൽ സാമാന്യം വലിപ്പമുള്ള ഒരു കപ്പൽപ്പട അയച്ചു. കാൻഡിയിലെ രാജാവിൽനിന്നും ട്രിങ്കോമലി കിട്ടിയെങ്കിലും, ഫ്രഞ്ചുകാർ അവിടെ എത്തിയപ്പോഴേക്ക്, ഡച്ചുകാർ ആ പ്രസിദ്ധ തുറമുഖം കരസ്ഥമാക്കി. ഡി ലാ ഹെയ്, ഫ്രാൻസിലേക്കു മടങ്ങി. അദ്ദേഹത്തെ അനുഗമിച്ച ഫ്രാങ്കോയ് മാർട്ടിൻ, പോണ്ടിച്ചേരിയിൽ ഒരു ഫ്രഞ്ചു സങ്കേതം ഉറപ്പിച്ചു.

ഇന്ത്യൻസമുദ്രത്തിൽ ആധിപത്യത്തിന് ഇംഗ്ലീഷുകാരും ഫ്രഞ്ചുകാരുംതമ്മിൽ യഥാർത്ഥയുദ്ധം നടന്നതു പിന്നീടാണ്—ലാബർഡൊണായുടെ കീഴിൽ ഒരു കപ്പൽപ്പട വന്നതോടുകൂടിയാണ്. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെയും, പിന്നീട് ഡി സഫ്റേൻസിന്റെയും വിജയങ്ങൾകൊണ്ടു കാര്യമായ ഫലമുണ്ടായില്ല. ഫ്രഞ്ചുകാർക്ക് അറ്റ്ലാന്റിക്കിൽ പ്രാബല്യമില്ലായിരുന്നു. യൂട്രെക്ട് ഉടമ്പടിക്കുശേഷം (1713), ഇംഗ്ലണ്ട് യൂറോപ്പിലെ മുഖ്യനാവികശക്തിയും, കടലുകളുടെ രാജ്ഞിയുമായിത്തീർന്നു.

സുവർണ്ണദുർഗ്ഗിലെ 'ആംഗ്രേസി'ന്റെ (Angres of Suvarnadurg) കീഴിലുള്ള നാവികാധിപത്യത്തെപ്പറ്റി ഒരു വാക്ക്. നാവികശക്തിയുടെ മാഹാത്മ്യം ശിവജി ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഒരു കപ്പൽപ്പട സംഘടിപ്പിച്ചിരുന്നു. പേഷ്വാമാരുടെ കാലത്ത്, മഹാരാഷ്ട്രനാവികശക്തി അസാമാന്യസാമർത്ഥ്യവും ധൈര്യവും ഉത്സാഹവുമുള്ള 'കനോജി ആംഗ്രി' എന്ന നേതാവിന്റെ കീഴിൽവന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആസ്ഥാനം സുവർണ്ണദുർഗ്ഗായിരുന്നു. അറബിക്കടലിലെ മറ്റു നാവികശക്തികളുമായി അദ്ദേഹം ഏറ്റുമുട്ടി. തീരപ്രദേശത്ത് അദ്ദേഹം ആധിപത്യം ഉറപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശക്തിയുടെ സ്വാദ് എല്ലാ യൂറോപ്യൻശക്തികളും അനുഭവിച്ചു. ബൊംബെയ്ക്ക് പതിനാറുമൈൽ അകലെയുള്ള കാൻഹേരി (Kanberi) ദ്വീപിലെ താവളത്തിൽനിന്നും കനോജി 'ചൗത്ത്' എന്ന നികുതി പിരിക്കാൻതുടങ്ങി. (മഹാരാഷ്ട്രർ, കീഴടക്കിയ രാജ്യങ്ങ

ളിൽനിന്നും പിരിച്ച നാലിലൊന്നു കരമാണു ചൗത്തു്.) ഇവർ ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കും പോർട്ടുഗീസുകാർക്കും അവരുടെ കച്ചവടത്തിൽ ഒരു ശല്യങ്ങളായി തോന്നി. ഇടയ്ക്കൊന്ന യുദ്ധങ്ങളിൽ, ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു പരാജയങ്ങളും നഷ്ടങ്ങളുമുണ്ടായി. ഒടുവിൽ, നിരാശരായ ഇംഗ്ലീഷുകാർ പോർട്ടുഗീസുകാരുമായി കൂട്ടുപിടിച്ചു. ഇത്തവണ അവരെ നയിച്ചതു് 'റോയൽ നേവി'യിലെ ഒരു വിദഗ്ദ്ധനായിരുന്നു. അവർ ആംഗ്രിയെ ആക്രമിച്ചു (1722). ഗോവയിലെ വൈസ്രോയി ആയിരം ആളുകളെ ഇംഗ്ലീഷുകാർക്കു സഹായത്തിനയച്ചു. എന്നാൽ, 'കനോജി' ശത്രുസേനയെ നിശ്ശേഷം പരാജയപ്പെടുത്തി. അവർ തങ്ങളുടെ താവളങ്ങളിൽ അഭയംപ്രാപിച്ചു. ഡച്ചുകാർക്കും ഈ മഹാരാഷ്ട്രക്കപ്പിത്താനുമായുള്ള സംഘട്ടനങ്ങളിൽ വിജയം സിദ്ധിച്ചില്ല. ഒരു ഇംഗ്ലീഷുചരിത്രകാരൻ പറയുന്നു, ''ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെയും ഡച്ചുകാരുടെയും പോർട്ടുഗീസുകാരുടെയുംമേൽ ഒരേപോലെ വിജയിയായ മഹാരാഷ്ട്രക്കപ്പിത്താൻ അറബിക്കടലിലൂടെ ജൈത്രയാത്ര നടത്തി,''യെന്നു്.

കനോജിയുടെ പിൻഗാമികൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാൽച്ചുവടുകൾ പിൻതുടർന്നു. ക്ലൈവും വാട്സണുംകൂടി ഘേറിയദുർഗ്ഗം ആക്രമിച്ചു കീഴടക്കുന്നതുവരെ (1756) കൊങ്കണതീരത്തു് മഹാരാഷ്ട്രരുടെ നാവികശക്തി നിലനിന്നു. എങ്കിലും ആംഗ്രിയുടെ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കു സമുദ്രീയ പ്രാധാന്യമില്ല. മഹാരാഷ്ട്രക്കപ്പിത്താന്മാരുടെ അധികാരം സമീപസ്ഥ സമുദ്രങ്ങളിലേ വ്യാപിച്ചിരുന്നുള്ളു. ശത്രുക്കളെ അന്വേഷിക്കാൻ അവർ വൻകടലിൽ പോയില്ല. അതിനാൽ നടുക്കടലിൽ ബ്രിട്ടീഷ് നാവികശക്തിക്കു് എതിരില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇന്ത്യൻകടലിൽ അവർക്കു പൂർണ്ണാധിപത്യം കൈവന്നതു് 1781-ൽ സഫ്രൻ (Suffren) ഇന്ത്യവിട്ടതോടെയാണു്.

മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തിനു് അതിന്റെ ഉച്ചാവസ്ഥയിൽപ്പോലും കടലിൽ പ്രാബല്യം ഇല്ലായിരുന്നു. മധ്യേഷ്യൻപാരമ്പര്യത്തോടുകൂടിയ അക്ബർപോലും നാവികശക്തിയുടെ പ്രാധാന്യം മനസ്സിലാക്കിയില്ല. ഗുജറാത്ത് കീഴടക്കിയശേഷമാണു് അദ്ദേഹം കടൽ കാണുന്നതു്. സൂറത്തും, ബംഗാളിലെ ചെറു തുറമുഖങ്ങളുമൊഴിച്ചാൽ, സാമ്രാജ്യം ഭൂഖണ്ഡപരം ആയിരുന്നു. അക്ബറിനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമികൾക്കും നാവികസേനയെപ്പറ്റി ഒരു സങ്കല്പവുമില്ലായിരുന്നു. പലപ്പോഴായി, യൂറോപ്യന്മാരുമായുള്ള സംഘട്ടനങ്ങളിൽ, സാമ്രാജ്യത്തിനു്, അവരെക്കൊണ്ടു് ഉത്തരവുകൾ അനുസരിപ്പിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഉദാഹരണത്തിനു സൂറത്തിലുള്ള ഇംഗ്ലീഷുകമ്പനിയുടെ പണ്ടികശാലകൾ സാമ്രാജ്യസർക്കാരിന്റെ ഉത്തരവു ലംഘിച്ചു ചെങ്കടലുമായുള്ള പവിഴവ്യാപാരം നടത്തിവന്നു. നിയമപ്രകാരം വിദേശികൾക്കു പവിഴവ്യാപാരം പാടില്ല. ജഹാംഗീറിനു കമ്പനിയുടെമേൽ നടപടി എടുക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഷാജഹാൻ ബംഗാളിൽ ഒരു ചെറിയ നദീനാവികപ്പട സംഘടി

പ്പിക്കയും, പോർട്ടുഗീസുകാർക്കെതിരായി അതു് ഉപയോഗിക്കയും ഉണ്ടായി. എന്നാൽ അക്കാലമായപ്പോഴേക്കു പോർട്ടുഗീസുശക്തി ക്ഷയിച്ചുകഴിഞ്ഞു. പെഷ്വമാർ പോരാളികൾ മുഗളന്മാരും, നാവികശക്തികളും തമ്മിൽ ഇടയ്ക്കിടെ നടന്ന പോരുകൾ, ആംഗ്രെയും സിദ്ദിയും തമ്മിലുള്ള സമരങ്ങൾ പോലെയായിരുന്നു. ഒന്നിനു് അതിന്റെ സമ്പൂർണ്ണമായ ഉന്മൂലനം കൂടാതെ മറ്റേതിനെ നശിപ്പിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. സാമ്രാജ്യാധികാരികൾക്കു്, തങ്ങളുടെ വിസ്താരകാര്യങ്ങളെയും, ഇന്ത്യൻകച്ചവടക്കാരുടെ കപ്പലുകളെയും വിദേശികൾ ഉപദ്രവിക്കുന്നതും അവരുടെ സ്വത്തു കൊള്ളചെയ്യുന്നതും, പ്രത്യേക ജനതാഹിതമായ കാര്യങ്ങളായി തോന്നിയില്ലായിരുന്നു. അതേസമയത്തു് യൂറോപ്യൻശക്തികൾക്കു പ്രാദേശിക ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ ഔദാര്യവും, കച്ചവടത്തിൽ നടന്ന കൈക്കൂലികളും, ചിലപ്പോൾ പണ്ടികശാലകളെ ആക്രമിക്കുന്നതിനെയും സഹായിക്കുമായിരുന്നു.

മറ്റൊരു പ്രധാനകാര്യം, നാവികശക്തി, വിപുലമായി സമുദ്രീയമായതു് പതിനാറാം നൂറ്റാണ്ടിൽ മാത്രമായിരുന്നുള്ളതാണു്. ഇന്ത്യയിൽ, വാസ്കോഡിഗാമയുടെ വരവോടെയാണു് ആ പ്രശ്നം ഉയർന്നുവന്നതു്. അതിനു മുമ്പു് തീരപ്രദേശങ്ങളിലെ നാവികശക്തിയുടെ ആവശ്യകതയെ ഉണ്ടായുള്ളു. ഇതിനപവാദമായുള്ളതു് ശ്രീവിജയം, ചോളം ഈ സാമ്രാജ്യങ്ങളാണു്. അവിടെയും സമുദ്രത്തിൽനിന്നായിരുന്നു കര ഉണ്ടു്. ഇന്ത്യയിലും, പൌരസ്ത്യദിക്കിലും യൂറോപ്യന്മാർ വന്നതോടെ, കച്ചവടകേന്ദ്രങ്ങളുടെയും കപ്പലിന്റെ കേടുപാടുകൾ തീർക്കുന്നതിന്റെയും, ഇന്ധനസാമഗ്രികളുടെയും പ്രശ്നങ്ങൾ ഉദിച്ചു. യൂറോപ്പിൽ നിന്നു് ഇന്ത്യയിലേക്കുള്ള മാർഗ്ഗം ഗുഡ്ഹോപ്പുമുനമ്പു വഴിയായിരുന്നതിനാൽ, ആ മാർഗ്ഗം സംരക്ഷിപ്പിക്കയായിരുന്നു നാവികാധിപത്യത്തിന്റെ ആദ്യത്തെ കൃത്യം. വിദേശീയർ ഒരുങ്ങിനിന്നു വന്നപ്പോൾ, നാവികം എന്തെന്നു മനസ്സിലാക്കുന്നതിന്റെ പ്രാധാന്യം ഇന്ത്യൻ ഭരണകർത്താക്കൾ മനസ്സിലാക്കിയില്ല. പ്രാദേശികമായ എതിർപ്പുകളെ വിദേശീയർക്കു നേരിടേണ്ടിവന്നുള്ളൂ. പ്രധാനം, ചരിത്രപ്രധാനമായ ആക്രമണങ്ങൾ കൃത്യങ്ങളെല്ലാം വഹിക്കാനായിരുന്നു. അതിനാൽ കരമാർഗ്ഗമായുള്ള ആക്രമണങ്ങളിലേ ഇന്ത്യ ശ്രദ്ധിച്ചുള്ളു. പുറംകടലിൽനിന്നുള്ള വിപത്തു് അവർക്കു പുതിയതായിരുന്നു.

ആശ്ചര്യമല്ല, ഇന്ത്യയുടെ വളർച്ചയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം നാവികശക്തിയുടെ പ്രാധാന്യം സുസ്പഷ്ടമായി. കച്ചവടക്കാരെപ്പോലെ ഇന്ത്യയുടെ സമ്പത്തു പടിഞ്ഞാറൻ രാജ്യങ്ങളിലേക്കു് ഒഴുകിപ്പോയി. അതിലും ഉപരിയായി, രാഷ്ട്രീയമായി വികസിച്ചു, കപ്പൽപ്പടകളുടെ കീഴിൽ സുരക്ഷിതരായ പാശ്ചാത്യരെ, ഭരണാധികാരികളായി. അവസരം വന്നപ്പോൾ, അവർ തങ്ങളുടെ, സൈന്യങ്ങൾ വിപുലമാക്കി രാജ്യത്തിന്മേലുള്ള പിടി മുറുക്കുമെന്നും വ്യക്തമായി. ചരിത്രത്തിൽ സ്ഥിരീകരണം ലഭിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു പാഠമാണു്, സ്വീകരണമായ ഒരു കടൽ

ക്തികൾക്കെതിരായി, ഒരു കരസാമ്രാജ്യം പുലർത്താൻ ഒരു നാവികശക്തിക്ക് സാധിക്കയില്ലെന്നതു്. അതുപോലെതന്നെയുള്ള യാഥാർത്ഥ്യമാണ്, അങ്ങനെയുള്ള ഒരു ശക്തി കരയിലില്ലെങ്കിൽ, നാവികതാവളങ്ങൾ പുതിയ ഒരു സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ബീജകേന്ദ്രം ആകാമെന്നുള്ളതും. സമുദ്രാധിപത്യമുണ്ടായിട്ടും നൂറിൽപ്പരം വർഷങ്ങളോളം സാമൂതിരിയുടെ ശക്തി തകർക്കാൻ പോർട്ടുഗീസുകാർക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. പിന്നീടുള്ള ഇരുനൂറുവർഷം ഡച്ചുകാർക്കും, അതേസ്ഥിതിതന്നെ വന്നു. മുഗൾസാമ്രാജ്യം സുശക്തമായിരുന്നകാലത്തു്, ഇംഗ്ലീഷുകാർക്കും, ഹോളണ്ടുകാർക്കും (ഡച്ച്), ഫ്രഞ്ചുകാർക്കും വ്യാപാരം നടത്തുക എന്നതിൽക്കൂടുതലായൊന്നും ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ കേന്ദ്രശക്തി ദുർബ്ബലമാകുകയും ചില പ്രവിശ്യകൾ ആഭ്യന്തരമത്സരങ്ങളുണ്ടാകുകയും ചെയ്തപ്പോൾ, രാഷ്ട്രീയാഭിവാഞ്ഛകൾ ഒളിച്ചുവെച്ചിരുന്ന പണ്ടികശാലകൾ തല ഉയർത്തുകയും, കിട്ടിയ അവസരം വേണ്ടതുപോലെ ഉപയോഗപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു.

ദേശീയരാഷ്ട്രത്തിന്റെ തകർച്ച

1791-ൽ പൂനാ, അത്ഭുതകരവും ഹൃദയസ്പൃക്കുമായ ഒരു കാഴ്ച കണ്ടു. മഹാരാഷ്ട്രസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ യഥാർത്ഥ തലവനായ പേഷ്വായെ, ഡൽഹിചക്രവർത്തി ചില സ്ഥാനചിഹ്നങ്ങളോടെ അലങ്കരിച്ചു. യഥോചിതമായ ആചാരമര്യാദകളോടെ, വളരെ ബഹുമാനപൂർവ്വം അതു അവൻ സ്വീകരിച്ചു. ചക്രവർത്തിയിൽനിന്നു ലഭിച്ച ബഹുമതികളെല്ലാം കൃതാർത്ഥത പേഷ്വാ പ്രകടിപ്പിച്ചു. യഥാർത്ഥത്തിൽ പേഷ്വായുടെ ഒരു ഭൃത്യനായ ചക്രവർത്തിയിൽനിന്നാണ് ഈ അധികാരദാനവും, അംഗീകരണവും ഉണ്ടായതു്. സ്വന്തം കൊട്ടാരത്തിന്റെപോലും യജമാനനല്ലായിരുന്നു വാസ്തവത്തിൽ അന്നത്തെ ചക്രവർത്തി. ഒരു അഫ്ഗാൻസാഹസികൻ രാജകൊട്ടാരത്തെ കൊള്ളയടിക്കയും, അക്ബറിന്റെ പിൻതുടർച്ചക്കാരനായ ചക്രവർത്തിയുടെ കണ്ണുകൾ കുത്തിപ്പൊട്ടിക്കയും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. സിന്ധ്യയുടെ ഒരു തടവുപുള്ളിയും, മഹാരാഷ്ട്രരുടെ ഔദാര്യത്തിൽ കഴിഞ്ഞുവന്ന നാമമാത്രനായ ചക്രവർത്തി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ യഥാർത്ഥ മേലാവിന്റെ താൽപര്യപ്രകാരമാണ്, പേഷ്വാക്കു് സ്ഥാനമാനങ്ങളും അധികാരചിഹ്നങ്ങളും ശരിയായ ഒരു പ്രത്യേക ദർബാറിൽവെച്ചു നൽകിയതു്.

ഇതിലും അത്ഭുതകരമായ ഒരു സംഭവം ഏതാനും വർഷങ്ങൾക്കുശേഷം (1799) ഉണ്ടായി. ശ്രീരംഗപട്ടണം ബ്രിട്ടീഷുകാരും അവരുടെ സഹായി നൈസാമുംകൂടി അധീനമാക്കി. അവിടത്തെ സുൽത്താൻ യുദ്ധത്തിൽ വീരോചിതം പടവെട്ടി, ടിപ്പുവിന്റെ സ്വന്തം കൊട്ടാരങ്ങളിൽ ആ സന്നദ്ധരായി കിടന്നിരുന്നു. നൈസാമിന്റെ പ്രതിനിധിയായ മീർ ആലം (Mir Alam) ബ്രിട്ടീഷ് പിന്തുണയോടെ ആദ്യം ചെയ്ത പ്രവൃത്തി, ജാമാമസ്ജിദിലേക്കു് ഘോഷയാത്രയായി പോയി, അവിടെവെച്ചു് ദില്ലിയിലെ 'നിഴൽ' ചക്രവർത്തിയുടെ നാമത്തിൽ കുത്ബാ (കല്പന) വായിക്കയായിരുന്നു. പാദ്ഷായുടെ അനുമതികൂടാതെ, ടിപ്പുസുൽത്താൻ രാജാധികാരം നടത്തിയതിനെതിരായുള്ള പ്രതിഷേധമായിരുന്നു 'കുത്ബാ'യിൽ രേഖപ്പെടുത്തിയിരുന്നതു്.

ദില്ലിയിലെ, നാമമാത്രനായ ചക്രവർത്തിക്കു യാതൊരു സ്ഥാനവുമില്ലാതായി. എന്നാൽ അക്ബറിന്റെ പാരമ്പര്യവും, ദേശീയരാഷ്ട്രം എന്ന ആശയവും നശിച്ചിരുന്നില്ല. അതിനാലത്രെ, ഹിന്ദുസ്ഥാന്റെ മിക്ക ഭാഗവും സ്വതന്ത്രനായി ഭരിക്കയും ചക്രവർത്തിയെത്തന്നെ ബന്ദിയാക്കുകയും ചെയ്ത മഹാരാഷ്ട്രത്തലവനായ പേഷ്വാ ചക്രവ

ത്തി ബഹുമാനിക്കയും, അധികാരചിഹ്നം നൽകുകയും ചെയ്തു. ഇതുപോലെ, മൈസൂറിലെ ജനങ്ങൾ ഒരിക്കലും മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തിൽപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. പക്ഷെ, കട്ടായത്തിൽ പറഞ്ഞതെന്താണ്? ചക്രവർത്തിയുടെ പേരിൽ അതു വായിച്ചപ്പോൾ കുറ്റം ചെയ്ത ഒരു തെറ്റുതിരുത്തിയെന്നു്. 'സാമ്രാജ്യം' എന്നതു് ഒരു അയഥാർത്ഥവസ്തുവായിപ്പരിണമിച്ചെങ്കിലും, സാമ്രാജ്യം എന്ന ആശയം നിലനിന്നു.

ഔറംഗസീബ് മരിച്ചപ്പോൾ മുഗൾസാമ്രാജ്യം, ഇംഗിതമാത്രമായേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ദേശീയരാഷ്ട്രത്തിനുവേണ്ടിയല്ലെങ്കിലും ഇന്ത്യയുടെ ഐക്യം എന്ന ആശയത്തിനുവേണ്ടി അദ്ദേഹം രക്തസാക്ഷിയായി. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വ്യക്തിമാഹാത്മ്യംമൂലം നിലനിന്ന സാമ്രാജ്യം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മരണാനന്തരം അതിവേഗം ഛിന്നഭിന്നമായിപ്പോയി. സഹജമായ സിംഹാസനാരോഹണമത്സരങ്ങളും, ചക്രവർത്തിമാരുടെ മാറാത്തപ്പെരുമാറ്റവും രാഷ്ട്രത്തിനു്, ശക്തിസംഭരിക്കാനോ, പ്രവിശ്യകളിൽ അധികാരം സ്ഥാപിക്കാനോ, സാധിച്ചില്ല. ഡില്ലിയിലെ രാജധാനിയിൽ അക്കാലത്തുണ്ടായിരുന്ന സമർത്ഥനായ ഏക രാജ്യതന്ത്രജ്ഞൻ അസഫ്ജാ നൈസാം ഉൽമുൽക്ക് ആയിരുന്നു. സാമ്രാജ്യം ഉദ്ധരിക്കുന്ന ശ്രമത്തിൽ പരാജിതനായശേഷം അദ്ദേഹം വൈസ്രായി ആയി ഡക്കാണിൽ പോകയും, അവിടെ മിക്കവാറും സ്വതന്ത്രനായിത്തന്നെ ഭരിക്കയുംചെയ്തു. മഹാരാഷ്ട്രദേശീയത്വം അടിച്ചമർത്താനുള്ള ഔറംഗസീബിന്റെ അത്യുദ്യമം, രാജാറാമും, താരാബായിയും വിജയകരമായി എതിർത്തു. ആദ്യത്തെ പേഷ്വാ ബാലാജിവിശ്വനാഥ് ആയിരുന്നു. 1713-ൽ സത്താറായിൽവെച്ചു്, മഹാരാഷ്ട്രരാജാവായ സാഹു പേഷ്വായ്ക്കു് അധികാരങ്ങളെല്ലാം നൽകി. മുഗൾഭരണത്തിൻകീഴിലിരുന്ന പല രാജ്യങ്ങളിലും പേഷ്വാമാർ അധികാരം സ്ഥാപിച്ചു. ബാലാജിയെ പേഷ്വാ ആക്കിയതു് ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ഒരു പ്രധാന സംഭവമാണു്. മഹാരാഷ്ട്രത്തിന്റെ തലസ്ഥാനം പൂനാ ആയി. ശിവജിയുടെ ആദ്യത്തെ ജാഗീർ പൂനാ ആയിരുന്നല്ലോ. മഹാരാഷ്ട്രശക്തി ഉദിച്ചുപൊങ്ങിയതും അവിടെനിന്നാണു്. ഗുജറാത്തിൽനിന്നും മഹാരാഷ്ട്രർക്കു് ഭയപ്പെടേണ്ടതായി ഒന്നുമില്ലായിരുന്നു. ക്രമീകൃതമായ ഒരു ഗവർമ്മെന്റുണ്ടാക്കാനുള്ള തന്റേടവും വിന്ധ്യനു വടക്കുള്ള ഫലഭൂയിഷ്ഠങ്ങളായ പ്രദേശങ്ങൾ കീഴടക്കുന്നതിനുള്ള സാഹസികതയും മഹാരാഷ്ട്രർ കാണിച്ചു. അഷ്ടപ്രധാനന്മാരുടെ മന്ത്രിസഭ ഗവർമ്മെന്റിന്റെ ആധാരമായിരുന്നു. 1724-ൽ മഹാരാഷ്ട്രർ ഗുജറാത്തു കീഴടക്കുകയും, അവിടെ ഒരു സൈനികകോളണി, ദാമാജിറാവു ഗേക്ക്വാദെന്ന മറാത്താസൈന്യാധിപന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്തു.

ഔറംഗസീബിന്റെ മരണശേഷം പതിനെട്ടുവർഷം കഴിഞ്ഞുള്ള ഇന്ത്യയുടെ ചിത്രം—1725-ലെ ചിത്രം—ആശ്ചര്യകരമായ ഒന്നാണ്. സാങ്കേതികമായി മുഗൾസാമ്രാജ്യം മുമ്പത്തെപ്പോലെ ഉണ്ടായിരുന്നു.

ആർക്കോട്ട് ആസ്ഥാനമാക്കി, കർണ്ണാടകത്തിൽ ഒരു ഗവർണ്ണരെ നിയമിച്ചിരുന്നു. 1724-ൽ നൈസാം ഉൾമുൽക്ക് ഹൈദരബാദിലെത്തു നിലകയും ദക്ഷിണപ്രവിശ്യയിലെ രാജപ്രതിനിധിയാകയും ചെയ്തു. കർണ്ണാകത്തിലും അദ്ദേഹം അധികാരം അംഗീകരിക്കപ്പെട്ടു. സ്വാതന്ത്ര്യം സ്വഷ്ടിതമാക്കിയശേഷം മഹാരാഷ്ട്രർ, വടക്കോട്ടു നീങ്ങുകയും ഗുജറാത്തു കീഴടക്കുകയും ഉണ്ടായി. 1714-ൽ തന്നെ ചക്രവർത്തിയുമായുള്ള ഒരു ഉടമ്പടിപ്രകാരം അവർക്ക്, ഖാന്ദേഷ്, ഔറംഗ്ബാദ്, ബീദാർ ഈ സ്ഥലങ്ങളിൽ ഉള്ള അധികാരം ന്യായീകരിക്കപ്പെട്ടു. വളരെ നാൾ ഡെൽഹി രാജധാനിക്ക് അധികാരങ്ങളായ രജപുത്രർ, സ്വന്തം രാജ്യങ്ങളിലേക്കു പോകയും, അവിടെ അധികാരമുറപ്പിച്ചു സ്വതന്ത്രരായി ഭരണം നടത്തുകയും ചെയ്തു. അവരിൽ ഏററവും സമർത്ഥനായ ആംബറിലെ ജെയ്സിംഗ് പടലവർത്തിയിലുള്ള ഒരു മനോഹര നഗരം പണിചെയ്തു. അവിടെ നിർമ്മിച്ച നടക്കാവുകൾ, നൂററിപ്പത്തു വർഷങ്ങൾക്കുശേഷം ഹൌസ്മാൻ (Haussmann) പാരീസ്സിനു പ്ലാൻ ചെയ്തതിലും, വിസ്താരമുള്ളതായിരുന്നു. ജെയ്സിംഗ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശക്തി കുറഞ്ഞ രാജാക്കന്മാരെയും ജാഗിർദാരന്മാരെയുംകൂടി സ്വാധീനമാക്കുകയും, പഴയ ഹൈന്ദവാചാരങ്ങളെ അനുകരിച്ച് ഒരു യാഗം നടത്തുകയും ചെയ്തു. പഞ്ചാബും ശിഥിലമായിക്കിടന്നു. സിക്കുകാരുടെ ലഹളയും ഈ ശിഥിലീകരണത്തിനു കൂട്ടുനിന്നു. അതിപ്രധാനമായ ഒരു പ്രവിശ്യയിൽ, സാമ്രാജ്യശക്തി നശിച്ചു. സമർത്ഥനായ അയോദ്ധ്യാപ്രവിശ്യ, സാദത്ഖാൻ കൈക്കലാക്കി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനന്തിരവനും, 1748-ൽ സാമ്രാജ്യത്തിലെ വസീർ ആയി നിയമിക്കപ്പെട്ടവനുമായ സഫ്ദർ ജംഗ് അതിനെ ഒരു സ്വതന്ത്രരാഷ്ട്രമാക്കി. വിസ്തൃതമായ ബംഗാൾപ്രവിശ്യയുടെ നവാബ്സ്ഥാനം ആയി. ഔറംഗസീബിനാൽ 1705-ൽ നിയമിക്കപ്പെട്ട മുർഷിദ്കുലി (Murshid Quli) അതി പ്രതാപത്തിൽ വർത്തിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജാമാതാവായ ഷൂജാ-ഉദ്-ദിൻ (Shuja-ud-din) അദ്ദേഹത്തെ പിന്തുടർന്നു. എങ്കിലും ഡെൽഹിയിലെ ചക്രവർത്തി മഹനീയവും ശക്തവുമായ പാരമ്പര്യത്തിന്റെ അവകാശിയും, ഇന്ത്യയിൽ സകല അധികാരത്തിന്റെയും ഉറവിടവുമായിരുന്നു. പക്ഷെ, അദ്ദേഹത്തിന് യഥാർത്ഥത്തിൽ അധികാരമൊന്നുമില്ലാതായി.

1725-ൽ ഇന്ത്യൻകടൽത്തീരത്ത്, പല വിദേശീയരായ കച്ചവടക്കാരുടെ വകയായി അനേകം കോട്ടകൊത്തളങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. പോർട്ടുഗീസ് സ്ഥലങ്ങളൊഴിച്ചാൽ, അതിപ്രധാനങ്ങളായവ സൂറത്ത്, മദ്രാസ്, മസൂലിപട്ടണം, വില്യംകോട്ട ഇവയത്രെ. ഇവയെല്ലാം ഇംഗ്ലീഷ് ഈസ്റ്റിന്ത്യാക്കമ്പനിവക വ്യാപാരകേന്ദ്രങ്ങളായിരുന്നു. ഇംഗ്ലീഷ് രാജാവായ ചാൾസ് രണ്ടാമന്, സ്ത്രീധനമായി ലഭിച്ച ബോംബെദ്വീപും കമ്പനിക്കു കിട്ടി. പോണ്ടിച്ചേരിയും ചന്ദ്രനഗരവും ഫ്രഞ്ചുകാരുടെയും, കൊച്ചി, ട്രാങ്കുബാർ, മസൂലിപട്ടണം, ഹൂഗ്ലിയിലുള്ള ചില സ്ഥല

ങ്ങൾ ഉപദ്രവകാരികളും ആയിരുന്നു. സൂറത്തിലെ ഇംഗ്ലീഷ്കമ്പനിയുടെ കോട്ട ബലിഷ്ഠമായിരുന്നു. ശിവജിയുടെ എതിർപ്പിനെ അതു് അതിജീവിച്ചു. മദ്രാസിലെ സെന്റ് ജോർജ്ജുകോട്ടയും, കൽക്കത്തയിലെ വില്യംകോട്ടയും ആക്രമണത്തിന്നതീതമായി, പ്രത്യേകിച്ചും നാവികശക്തിയുടെ പിൻതുണയോടെ, സുരക്ഷിതങ്ങളായിത്തീർന്നു. പോണ്ടിച്ചേരിയും പ്രബലമായ ഒരു ദുർഗ്ഗമായിരുന്നു. സുരക്ഷിതങ്ങളായ ഈ കോട്ടകൾക്കുള്ളിൽ, വിദേശവ്യാപാരികൾ തങ്ങളുടെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരോടും, അനുചരന്മാരോടുംകൂടി ഇന്ത്യയിലെ ഭരണാധികാരികളുമായി ബന്ധമില്ലാതെ, ചുറ്റുപാടും നടന്ന സംഭവഗതികളിൽ പങ്കെടുക്കാതെ ജീവിതം നയിച്ചു. അവരുടെ ഉല്പന്നങ്ങൾ, പ്രധാനമായി ബനിയാന്മാരുമായി ചരക്കുകൾ ക്രയവിക്രയം ചെയ്യുകയായിരുന്നു.

കാലം നീങ്ങിയതോടെ, 1725-ലെ രാഷ്ട്രീയസ്ഥിതിഗതികൾക്ക് കേന്ദ്രാധികാരം ദുർബ്ബലമായതൊഴിച്ചാൽ വലിയ മാറ്റം ഒന്നും വന്നില്ല. 1739-ൽ, ഒരു ഇടയയുവാവ്, നാദിർഷാ എന്ന പുതിയ പേരോടെ, പേർഷ്യൻസിംഹാസനത്തിൽ ആരൂഢനായി. ഇന്ത്യയിലെ കേന്ദ്രഗവൺമെന്റിന്റെ ദൗർബ്ബല്യവും, വർദ്ധിച്ച സമ്പത്തിനെപ്പറ്റിയുള്ള കേട്ടുകേൾവികളും, ഇന്ത്യയെ ആക്രമിക്കാൻ അയാളെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. ഒരു വലിയ സൈന്യവുമായി, അയാൾ ഇന്ത്യൻസമതലത്തിലേയ്ക്കു കടന്നു. പഞ്ചാബിൽ അരാജകത്വം നടമാടുകയായിരുന്നു. നാദിർഷയെ ആരുംതന്നെ അത്ര കാര്യമായി എതിർക്കുകയുണ്ടായില്ല. സാമ്രാജ്യ ഗവൺമെന്റ് ഇതികർത്തവ്യതാമൂഢമായി വൈമനസ്യത്തോടെ, മറ്റു ശക്തികളുടെ സഹായമപേക്ഷിച്ചു. എന്നാൽ യാതൊരു സഹായസഹകരണവും വന്നുചേർന്നില്ല. നാദിർഷാ ഡെൽഹിയിലെത്തുകയും, അയാളുടെ ചാപല്യത്തെ പ്രീതിപ്പെടുത്താൻ അസംഖ്യം ആളുകളെ വാളിന് ഇരയാക്കുകയും ചെയ്തു. കപടമായ ദാക്ഷിണ്യത്തോടുകൂടി അയാൾ തന്റെ തലപ്പാവ് അധഃപതിച്ച മുഗൾചക്രവർത്തിയുടെ വിലയേറിയ രത്നകിരീടവുമായി കൈമാറി. കോഹിനൂർരത്നം, മയൂരസിംഹാസനം ഇവ ഉൾപ്പെടെ ഡില്ലിയിലെ അമൂല്യങ്ങളായ നിധികൾ എല്ലാം അയാൾ കരസ്ഥമാക്കി. നാദിർഷാ, ജന്മനാ ഒരു രസികനായിരുന്നുവത്രെ. അയാൾ ഇന്ത്യ വിട്ടപ്പോൾ, പിന്തുടർച്ചക്കാരെ ഉപദേശിച്ചുകൊണ്ടുള്ള കല്പനകളിൽ, "നമ്മുടെ പ്രിയപ്പെട്ട സഹോദരനെ (അപമാനിതനായ മഹമ്മദ്ഷാ ചക്രവർത്തി) അനുസരിച്ചും വണങ്ങിയും" കഴിയണമെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നു. അങ്ങനെ ചെയ്തില്ലെങ്കിൽ 'അവരെ ഉടനെ ഭൂമുഖത്തിൽനിന്നും ഇല്ലായ്മ ചെയ്യു'മെന്നും ഭീഷണിപ്പെടുത്തി.

ഇസ്ലാമികൈക്യത്തിന്റെ ഈ ബാഹ്യപ്രകടനത്തോടെ, നാദിർഷാ പേർഷ്യയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോയി. ഡില്ലി അപമാനിതയായിക്കിടന്നു. സാമ്രാജ്യഖജനാവിൽ പണമില്ല; സൈന്യശക്തി ക്ഷയിച്ചു. അക്ബർ ധരിച്ച അധികാരമകുടം കീറിപ്പറിഞ്ഞു. അതു ധരിച്ചു

നിർഭാഗ്യവാനായ ചക്രവർത്തി സുബേദാർമാർക്ക്, സഹായം ആവശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ട് വൃഥാ ഉത്തരവുകൾ അയച്ചു. നൈസാം ഉൽമുൽക്ക് സാമ്രാജ്യസിംഹാസനവുമായുള്ള ബന്ധം ഛേദിച്ചില്ലെങ്കിലും, ഡക്കാൻ സുബേദാർ(പ്രവിശ്യ), തന്റെ വംശത്തിനു പരമ്പരാഗതമായി ലഭിക്കുമെന്നു പ്രഖ്യാപിച്ചു. നാമമാത്ര പ്രധാനമന്ത്രിയായ, വസീർ സാദത്ത്ഖാൻ, അവധിൽ ഉറയ്ക്കുകയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ വംശജർ മാനവചരിത്രത്തിലെ സാമ്രാജ്യാധഃപതനത്തിൽ, പുതിയ അദ്ധ്യായങ്ങൾ ലക്ഷ്യമായി എഴുതിച്ചേർക്കുകയും ചെയ്തു. മഹാരാഷ്ട്രയിൽനിന്നുമായിരുന്നു ഏറ്റവും വലിയ വിപത്ത്. അതുവരെ അനുഭവിച്ച പേഷ്വാ ബാജിറാവുവിന്, സാഹു തന്റെ സർവ്വാധികാരങ്ങളും നൽകി. വടക്കേ ഇന്ത്യയിലെ സംഭവഗതികൾ ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ബാജിറാവു, മുഗൾ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ സ്ഥാനം, മഹാരാഷ്ട്രക്കാർ ഏറ്റെടുക്കണമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു.

മഹാരാഷ്ട്രയുടെ ഭാവി, ദക്ഷിണ ആക്രമിച്ചു കീഴടക്കുന്നതിലും ഹിന്ദുസ്ഥാനിലെ ഗവൺമെന്റ് ഏറ്റെടുക്കുന്നതിലുമാണെന്ന് (1723) ബാജിറാവു നിശ്ചയിച്ചു. "ഉണങ്ങിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന വൃക്ഷത്തിന്റെ തായ്ത്തടി വെട്ടുക; ശാഖകൾ താനേ താഴെ വീണുകൊള്ളും." അതിനെ "മഹാരാഷ്ട്രപതാക കൃഷ്ണ മുതൽ സിന്ധുവരെ പാറണം." അദ്ദേഹം കൗൺസിലിൽവെച്ച് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞതായി രേഖപ്പെടുത്തിക്കാണുന്നു. മഹാരാഷ്ട്രരെ വടക്കേ ഇന്ത്യയിലേക്കു ആകർഷിച്ചത്, സാമ്രാജ്യാധികാരത്തിന്റെ പങ്കിലുള്ള മോഹം മാത്രമല്ല. ആസ്തികരായ ഹിന്ദുക്കളുടെ മനസ്സിൽ മായാതെ കിടന്ന മോഹവും, മുസ്ലീംരാജാക്കന്മാരുടെ കൈയിൽനിന്നും ഹിന്ദുസ്ഥാനിലുള്ള ബനാറസ് തുടങ്ങിയ പുണ്യസ്ഥലങ്ങൾ മോചിപ്പിക്കണം എന്നതായിരുന്നു. ഗംഗാതടം എല്ലാകാലത്തും ഹിന്ദുക്കളുടെ കാശി, പ്രയാഗ്, ഗയ മുതലായ പുണ്യനഗരങ്ങളിൽ പുനഃസ്ഥാപിക്കുകയുംചെയ്യണമെന്നത്, പൂനയിലെ 'ചിത്‌പാവൻ ബ്രാഹ്മണർക്ക്' മതപരമായ മാത്രമല്ല, നല്ല രാഷ്ട്രതന്ത്രജ്ഞരുമായിരുന്നു അവർ. ബാജിറാവുവിന്, ഹിന്ദുമതപുനഃസ്ഥാപനം ഒരു മുഖ്യപ്രധാന ലക്ഷ്യമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആദർശങ്ങൾക്ക് ഉത്തരേന്ത്യയിലെ പ്രമുഖ ഹിന്ദുനേതാവായ ആംബറിലെ ജയ്സിംഗ് രണ്ടാമന്റെ പിന്തുണയും ലഭിച്ചു. ജയ്സിംഗ് വലിയ ഒരു നക്ഷത്രശാസ്ത്രജ്ഞനും, ഡൽഹിയിലെ ഹിന്ദുക്കളുടെ സംരക്ഷകനുമായിരുന്നു. ബാജിറാവു നയിക്കുന്ന സാമ്രാജ്യതലസ്ഥാനത്തിന്റെ സമീപമെത്തി. ഏതാണ്ട് ആ സമയം, ചക്രവർത്തിയെ സഹായിക്കാൻ വടക്കോട്ട് സൈന്യവുമായി സഞ്ചരിച്ച നൈസാം ഉൽമുൽക്കിനെ എതിരിടാനായി പിന്തിരിയേണ്ടിവന്നു. ഭോപ്പാലിൽവെച്ചു നടന്ന സമരത്തിൽ നൈസാം പരാജിതനായി; അദ്ദേഹം സ്വന്തം തലസ്ഥാനത്തേക്കു പിൻവാങ്ങി.

അനന്തരഫലങ്ങൾ സമാലോചനംചെയ്യാൻ ബാജിറാവുവി

ന്റെ ഈ തീരുമാനം വിധിനിർണ്ണായകമാണ്. 1730-നും, 1740-നും ഇടയ്ക്ക് മഹാരാഷ്ട്ര് വിസ്തൃതമേഖലകൾ സമ്പാദിക്കുകയും ഒരു മറാഠിസാമ്രാജ്യം പണിതുയർത്തുകയും ചെയ്തിരുന്നെങ്കിൽ, അവർക്ക് ശക്തി സംഭരിക്കുന്നതിനും, മറ്റുവഴികളിൽ ഉയരുന്നതിനും കഴിയുമായിരുന്നു!! എന്നാൽ അങ്ങനെയല്ല സംഭവിച്ചത്. പിടികൂടലും പോർബലവും സുരക്ഷിതമാക്കാതെ അവർ ഉത്തരേന്ത്യയിലേയ്ക്കാണ് ഇരമ്പിപ്പാഞ്ഞത്. ഇത് നൈസാം ഉത്കർഷിക്കുന്നതിന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യവും, ഹൈദരാലിയുടെ മൈസൂറും പ്രബലപ്പെടുന്നതിന് സഹായകമായി. ശിവാജിയുടെ പാത അനുസരിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ സംഘടിപ്പിക്കാമായിരുന്നു. മഹാരാഷ്ട്രരുടെ കഴിവുകൾ വരെക്കൊണ്ട് വിന്യസിക്കുന്നതിനാസൂത്രിച്ച് തന്നിത്യ ഒരു പുതിയ വിളയനയമായി. ബാജിറാവു ഉത്തരേന്ത്യയിലേയ്ക്കു കടന്നു, സാമ്രാജ്യത്തിൽനിന്നും, മഹാരാഷ്ട്ര് നാലുഭാഗത്തേക്കും വ്യാപിച്ചു. ഹോൾക്കർ ഇൻഡോറിലും, സിന്ധ്യാ ഗ്വാളിയറിലും മഹാരാഷ്ട്രപതാക പാറിച്ചു. പ്രധാനസ്ഥലങ്ങളിൽ ചെറുസേനാനായകന്മാർ ജാഗീറുകൾ സമ്പാദിച്ചു. ബോൺസ്ലെമാർ നാഗ്പൂരിൽനിന്നു വ്യാപിക്കയും, ഒറീസ്സാപ്രവിശ്യ കീഴടക്കുകയും ചെയ്തു. ബംഗാൾ അതിർത്തിവരെ എത്തി, മറാത്താ കുതിപ്പ്. ഡക്കാനിലെ അയൽദേശങ്ങൾക്ക് ഹൈദരാബാദ് നായാട്ടരംഗമായി.

ഇത്രയും വിപുലമായ സ്ഥലങ്ങൾ ഭരിക്കുന്നതിന്, പൂനായിലുള്ള ഗവൺമെന്റിന് സൗകര്യമോ വ്യവസ്ഥകളോ ഇല്ലായിരുന്നു. മഹാരാഷ്ട്രത്തിനു പുറമേ, അതിവേഗം കീഴടക്കിയ രാജ്യങ്ങളെ പൂനായിലുള്ള ഭരണാധികാരികൾക്ക് നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. തത്ഫലം വലിയ ജാഗീർകൾ ഉണ്ടായി. പ്രധാനകേന്ദ്രങ്ങളിൽ പട്ടാളത്താവളങ്ങൾ ജാതമായി. ഗ്വാളിയർ, ഇൻഡോർ, നാഗ്പൂർ, ബറോഡ, ധാർ ഇവ സൈനാനായകപ്രമാണികളുടെ ഭരണത്തിൻകീഴിലായി. അവർ മേധാവികളായ ഭരണാധിപന്മാരായി. മഹാരാഷ്ട്ര് കീഴടക്കിയ സ്ഥലങ്ങളിൽ, ഇങ്ങനെ അയവുള്ള ഭരണവ്യവസ്ഥയേ ഉണ്ടായുള്ളൂ.

കാലതാമസമെന്യേ, ഡൽഹിയിലേക്കും മഹാരാഷ്ട്രാക്രമണങ്ങളുണ്ടായി. 1737-ലാണ് അവർ ഡൽഹി ആക്രമിച്ചത്. നാമമാത്രനായ ചക്രവർത്തി അവർ പറഞ്ഞ നിബന്ധനകൾ അപ്പടി സ്വീകരിച്ചു. അനന്തരം മഹാരാഷ്ട്രസൈന്യാധിപനായ രഘുനാഥറാവു 1758-ൽ ലാഹോർ കീഴടക്കുകയും, പഞ്ചാബ് സാമ്രാജ്യത്തോടു കൂട്ടിച്ചേർക്കുകയും, തങ്ങളുടെ വെന്നിക്കൊടി അട്ടോക്ക്കോട്ടയിൽ നാട്ടുകയും ഉണ്ടായി. എന്നാൽ അവർക്ക് പഞ്ചാബിലുള്ള സ്വാധീനശക്തി ദുർബ്ബലമായിരുന്നു. പഞ്ചാബിൽ അവർ നടത്തിയ ആക്രമണങ്ങളും കയ്യേറ്റങ്ങളും, അഫ്ഗാൻരാജാവായ അഹമ്മദ്ഷാ അബ്ദാലിയെ ഇന്ത്യയിലേക്കു വരുത്തി. അവർ തമ്മിലൊരു ശക്തിസമരം അനിവാര്യമായി. ഇന്ത്യനും അഫ്ഗാനും സൈന്യങ്ങൾ സുപ്രസിദ്ധമായ പാനിപ്പട്ടിൽ ഏറ്റുമുട്ടി, 1761-ൽ. യുദ്ധം മഹാരാഷ്ട്രർക്കെതിരായിപ്പരിണമിച്ചു.

ഭയങ്കരമായിരുന്നു, ഇടങ്ങേറായ കൂട്ടക്കൊല. പേഷ്വായ്ക്കുള്ള റി പ്പോർട്ടിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകാണുന്നു. "രണ്ടു രത്നങ്ങളും ഇരുപ ത്തേഴ് സ്വർണ്ണമോഹറും നഷ്ടപ്പെട്ടു. വെള്ളിയുടെയും ചെമ്പിന്റെയും കണക്ക് തിട്ടപ്പെടുത്തുക എളുപ്പമല്ല." ഒരു പരാജയമെന്ന നിലയിൽ അ തു പൂർണ്ണമായിരുന്നു. പക്ഷേ, മഹാരാഷ്ട്രം അതിൽനിന്നും വേഗം കര കയറുവാൻ കഴിഞ്ഞു. വിജയത്തിനുശേഷം, അഹമ്മദ്ഷാ കാബൂളിലേ ക്കും, അദ്ദേഹത്തെ ഡൽഹിയിലേക്കു തിരിച്ചുവരാൻ മഹാരാഷ്ട്രർ ഗ്വാ ളിയോറിലേക്കും പിൻവാങ്ങി.

പാനിപ്പട്ടുയുദ്ധത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം അതിശയോക്തിയുടെ ചാ യത്തിൽ എടുത്തുപറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അതിന്റെ യഥാർത്ഥത്തിലുള്ള ചരിത്ര പ്രാധാന്യം അതു പഞ്ചാബിലേക്കുള്ള മഹാരാഷ്ട്രവികസനത്തെ തട ഞ്ഞുനിർത്തി എന്നതാണ്. മറ്റൊരുവിധം, അതു്, ബംഗാളിലുള്ള ഇംഗ്ലീ ഷുകാർക്ക്, ആവശ്യമായ സാവകാശവും മൈസൂറിൽ ഹൈദരിന് താൻ കീഴടക്കിയ രാജ്യങ്ങൾ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിന് അവസരവും നൽ കി. ദില്ലിക്കു തെക്ക് ശ്രദ്ധപതിപ്പിച്ചതിനാൽ, മധ്യേന്ത്യയിൽ മഹാ രാഷ്ട്രത്തിന്റെ നില പ്രബലമാക്കുന്നതിന് അവർക്കു സാധിച്ചു. അവിടെ സിൻധ്യരുടെയും, ഹോൾക്കറുടെയും, 'പാവാർ'(Pawars)മാരുടെയും പിൻഗാമികൾ ഏതാണ്ടു ഇരുപതുവർഷക്കാലം പ്രാബല്യത്തിലി രുന്നു.

അക്കാലത്ത്, വ്യക്തമാകാതിരുന്ന മറ്റൊരു പ്രാധാന്യവും ഈ യുദ്ധത്തിനുണ്ട്. 1761 വരെ, ഹിന്ദുസ്ഥാനിലെ യുദ്ധങ്ങൾ നയിച്ചത് പൂനാഗവൺമെന്റയച്ച സേനാനായകന്മാരായിരുന്നു. പാനിപ്പട്ടുയുദ്ധ ത്തിൽ സൈന്യം നയിച്ചത്, സദാശിവറാവുഭാവു ആയിരുന്നു. എ ന്നാൽ ഇതിനുശേഷം, പ്രാദേശികമഹാരാഷ്ട്രനേതാക്കളായിരുന്നു, മഹാരാഷ്ട്രനയം നടപ്പിലാക്കിയത്. ഇതു ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കെതിരായി യു ദ്ധം ചെയ്യേണ്ടിവന്നപ്പോൾ കേന്ദ്രഗവൺമെന്റിനെ ദുർബ്ബലപ്പെടുത്തി.

1761-നുശേഷം വടക്കേഇന്ത്യയിൽ മഹാരാഷ്ട്രശക്തി പ്രതിഷ്ഠാ പിതമായി. വലിയ സാമന്തന്മാർ പൂനായിലെ ഉത്തരവുകൾ അനുസ രിക്കയും, കേന്ദ്രത്തിൽനിന്നുള്ള ഏകീകൃതനയം സ്വീകരിക്കയുംചെയ്തു. ക്രമേണ സേനാനായകന്മാർ തങ്ങളുടെ വംശം അവരുടെ രാജ്യങ്ങളിൽ സ്ഥാപിച്ചു. ദില്ലിക്കു തെക്കുള്ള ഭാഗങ്ങളിൽ പാനിപ്പട്ടുയുദ്ധ ത്തിൽ ഒരു ശിശുവായിരുന്നപ്പോഴേ പരിക്കേൽക്കുകയും തടവിലാകുകയും ചെ യ്ത മാധവ്ജിസിന്ധ്യാ മഹാരാഷ്ട്രസേനാനായകനായി. മാൾവായിലെ ഫലഭൂയിഷ്ഠമായ ഭാഗങ്ങളെ ഉൾപ്പെടുത്തി ഹോൾക്കറും ഒരു രാഷ്ട്രം സ്ഥാപിച്ചു. നാഗ്പൂരിന്റെ അധീനതയിൽ ഒറീസ്സാവരെ നീണ്ടുകിട ന്ന ഭാഗം, ബംഗാളിക്കണ്ടിലെ വനപ്രദേശവും ഉൾക്കൊണ്ടു.

ദക്ഷിണേന്ത്യയിലും, പുതിയ പരിവർത്തനങ്ങൾ വന്നുകൊണ്ടിരു ന്നു. സ്വാതന്ത്ര്യമുള്ളവനായി ദില്ലിവിട്ടുപോയ ഹൈദരാബാദിലെ ദൈ

സ്രോയിയായ നൈസാം ഉൽമുൽക്ക്, സ്വതന്ത്രമായി ഒരു രാജ്യം അവിടെ സ്ഥാപിച്ചശേഷം 1748-ൽ സന്താനങ്ങളോടെ മരിച്ചു. കർണ്ണാടകനവാബായ അൻവറുദ്ദീനും താമസിയാതെ ചരമം പ്രാപിച്ചു. അതിനുശേഷം സിംഹാസനാരോഹണതർക്കങ്ങൾ ഉണ്ടാകയും, പോണ്ടിച്ചേരിയിൽ പണ്ടികശാല ഉണ്ടായിരുന്ന ഫ്രഞ്ചുകാരും, മദ്രാസിൽ സങ്കേതം ഉണ്ടായിരുന്ന ഇംഗ്ലീഷുകാരും മത്സരിച്ചു സ്ഥാനാർത്ഥികളിൽ ഓരോരുത്തരെ സഹായിക്കയുംചെയ്തു. പോണ്ടിച്ചേരിയിൽ 1742-ൽ ഡ്യൂപ്ലേ ഗവർണ്ണറായി. അതിരററ ഭാവനയും, മഹത്തായ പദ്ധതികൾക്ക് വിഭാവനചെയ്യാൻ പ്രാഗത്ഭ്യവുമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, അയാൾക്ക്, അവ നടപ്പിലാക്കാൻ സാമർത്ഥ്യം വേണ്ടത്ര ഇല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ അധോഗതിക്കു വിധേയരായ നാട്ടുരാജാക്കന്മാരുടെ കാര്യങ്ങളിൽ തലയിടുന്നതിനും, വക്രനയപരിപാടികൾ കൈക്കൊള്ളുന്നതിനും ഡ്യൂപ്ലേ സാമർത്ഥ്യം കാണിച്ചു. അധികാരത്തിൽ വന്നയുടൻ അദ്ദേഹം നാട്ടുരാജാക്കന്മാരുടെ കാര്യങ്ങളിൽ കൈകടത്താൻതുടങ്ങി. അക്കാലത്ത് ഇംഗ്ലീഷുകാരും ഫ്രഞ്ചുകാരും തമ്മിൽ യൂറോപ്പിൽ ഒരു മഹായുദ്ധം നടന്നുവരികയായിരുന്നു. മൊറിഷ്യസിലെ ഗവർണ്ണരായ ലാ ബൂർഡൊണെ, ബ്രിട്ടീഷ്നാവികാധിപത്യ നശിപ്പിക്കാനായി ഇന്ത്യയിലെത്തി. ബംഗാളിൽ, ഇംഗ്ലീഷുകാരെ ഉല്ലിയലെസ്സ് ഓടിക്കുന്നതിലും, മദ്രാസ് കീഴടക്കുന്നതിലും, അദ്ദേഹം വിജയിച്ചു. ഇതിനുശേഷം ഫ്രഞ്ചുനേതാക്കന്മാർ പരസ്പരം ശണ്ഠകൂടി മോചനമൂല്യം നൽകിയാൽ മദ്രാസ് ഇംഗ്ലീഷുകാർക്ക് വിട്ടുകൊടുക്കാൻ ലാബൂർഡൊണെ ഒരുക്കമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഡ്യൂപ്ലേ, ഈ സന്ധി നിരാകരിക്കയും, ഇംഗ്ലീഷുകമ്പനിക്കെതിരായി നടപടികളെടുക്കയുംചെയ്തു. കർണ്ണാടകനവാബ്യസ്ഥാനത്തേക്ക് രണ്ടവകാശികൾ അന്ന് ഉണ്ടായിരുന്നു. അവരിൽ ഒരാളായ, ചന്ദാസാഹിബിനെ ഡ്യൂപ്ലേ സഹായിച്ചപ്പോൾ, മറെറാരവകാശിയും ചരിത്രത്തിലെ ഒരു കളങ്കപാത്രവുമായ മുഹമ്മദാലിയെ ഇംഗ്ലീഷുകാർ പിന്താങ്ങി. കർണ്ണാടകത്തിലെ വിധിനിർണ്ണായകർ ഫ്രഞ്ചുകാരായാൽ, തെക്കേഇന്ത്യയിലെ തങ്ങളുടെ നില അപകടകരമാകുമെന്ന് ഇംഗ്ലീഷുകാർ മനസ്സിലാക്കി. ഡ്യൂപ്ലേ ചന്ദാസഹേബിനെ കർണ്ണാടകനവാബായി അവരോധിച്ചു. പകരം ഒരു മുഗൾ ബിരുദവും, നല്ലൊരു ജാഗീറും, വിലപിടിച്ച പല സമ്മാനങ്ങളും അയാൾ ഡ്യൂപ്ലേക്ക് നൽകി. ഈ മാതൃക പ്രയത്നത്തിനും തടസ്സമുണ്ടായില്ല. അവസാനം സെൻറ്ജോർജ്ജ്കോട്ടയിലെ ഒരു ഗുമസ്തനായ റോബർട്ട് ക്ലൈവ് വിസ്മരിക്കാനിരുന്നു. തങ്ങളുടെ അവകാശിയായ മുഹമ്മദാലിക്കുവേണ്ടി ഇംഗ്ലീഷുകാർ ആർക്കാടുകോട്ടപിടിച്ചു. ക്ലൈവിനെ അനുഗമിച്ച എണ്ണൂറും സാഹസികരടങ്ങിയ ഒരു സൈന്യത്തിന്റെ കയ്യൂക്കിലാണ് ഇതു സാധിച്ചത്. ആർക്കാടിന്റെ പതനത്തിനു വലിയ പ്രാധാന്യമില്ല. എന്നാൽ അതിനുശേഷം, കൂടുതൽ പ്രാധാന്യമുള്ള ഒരു വിജയം ക്ലൈവ് നേടി. പല വിഷമതകളും ക്ലേശങ്ങളും സഹിച്ച്

അയാൾ കീഴടങ്ങാതെ അൻപത്തിമൂന്നുദിവസം കോട്ടയുടെ നിരോധനത്തെ എതിർത്തുനിന്നു. സ്വന്തം കണ്ണിനുമുൻപിൽ, തന്റെ ആകാശസൗധം തകരുന്നതായി ഡ്യൂപ്ലേ കണ്ടു. അദ്ദേഹം വീണ്ടും മദ്രാസ് പിടിക്കാൻ ശ്രമിച്ചെങ്കിലും അതിൽ വിജയംവരിച്ചില്ല. ക്ലൈവ് വരുന്നതിനുമുമ്പേ ഫ്രഞ്ചുകാരും അവരുടെ മിത്രങ്ങളും പരാജയപ്പെട്ടിരുന്നു. ഇങ്ങനെ മുസൽഗവർണ്ണർ ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ ചൊല്പടിയിലുള്ള ഒരു പാവയായി.

ഫ്രഞ്ചുപദ്ധതികൾ അലങ്കോലപ്പെട്ടതായി ഭവിച്ചു. അവരുടെ ഫലം ഡ്യൂപ്ലേയ്ക്കു കിട്ടിയ സാമ്പത്തികലാഭവും, രാഷ്ട്രതന്ത്രജ്ഞൻ എന്ന പേരിൽ ക്ഷണികമായി ലഭിച്ച പ്രശസ്തിയും, മാത്രം. തങ്ങൾക്കു നേരിട്ട വിഷമങ്ങൾക്കുതക്ക പ്രതിഫലം ഫ്രഞ്ചുകാർക്കു ലഭിച്ചില്ല. ഹൈദരബാദിലെ സ്ഥിതിഗതികൾ, അവസാനത്തിൽ ഇംഗ്ലീഷുകാർക്കനുകൂലമായി. ഹൈദരബാദിൽ ഫ്രഞ്ചുകാർ പിന്തുണ നൽകിയ അവകാശി മുസഫർജംഗായിരുന്നു. സെന്റ് ഡേവിഡ് കോട്ടയുടെ പശ്ചാത്ഭൂമി അയാൾ ഡ്യൂപ്ലേയ്ക്കു സമ്മാനിച്ചു. ഇംഗ്ലീഷുകാർ സഹായിച്ച അവകാശിയായ നാസിർജംഗ് ഒരു ഘാതകനാൽ വധിക്കപ്പെട്ടു. ഇതോടുകൂടി മുസഫർജംഗിന് എതിരാളി ആരുമില്ലാതായി. അയാൾ തന്റെ മിത്രമായ ഡ്യൂപ്ലേയെ, കൃഷ്ണാനദിമുതൽ കന്യാകുമാരിവരെയുള്ള സ്ഥലങ്ങളുടെ ഗവർണ്ണറാക്കി; അദ്ദേഹം പേരിനുമാത്രം വിജയനഗരസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അനന്തരാവകാശിയായി. എന്നാൽ വാസ്തവത്തിൽ മൈസൂർ ഉൾപ്പെടെയുള്ള പല ഭാഗങ്ങളിലും യഥാർത്ഥത്തിലോ, നിയമപ്രകാരമോ മുഗളന്മാർ ഒരിക്കലും അധിപതികളായിരുന്നില്ല. ചന്ദാസാഹിബ്, അയാളുടെ സാമന്തനായിരുന്നു. എന്നാൽ ക്ലൈവിന്റെ ഇടപെടൽ ഇതെല്ലാം അവതാളത്തിലാക്കി. അതിനുശേഷം ഫ്രഞ്ചുകാർ ഇന്ത്യയിൽ യുദ്ധപ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തിയതല്ലാതെ, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ പ്രധാനഭാഗം വഹിക്കയുണ്ടായില്ല. പില്ക്കാലത്ത്, അവർ ഹൈദരാലിയുടെയും ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ ശത്രുക്കളുടെയും പക്ഷത്തുചേർന്ന് എതിർത്തിട്ടുണ്ട്. പക്ഷേ, ഒരു അപ്രധാനമായ നിലയിലായിരുന്നു, അതെല്ലാം. അല്ലാതെ, രാഷ്ട്രീയവും സൈനികവുമായ സിദ്ധാന്തങ്ങളുടെ അടിസ്ഥാനത്തിലായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ നില ഇതല്ലായിരുന്നു. കർണ്ണാടകത്തിൽ നേടിയ വിജയത്തിന്റെ ഫലമായി അവർ എണ്ണപ്പെട്ട ഒരു രാഷ്ട്രീയശക്തിയായി ഉയർന്നു. അച്ചടക്കവും വേണ്ടത്ര പരിശീലനവുമില്ലാത്ത ഇന്ത്യൻശക്തികളുടെ സേനയുടെമേൽ യുദ്ധത്തിൽ അവർക്കുണ്ടായിരുന്ന മേന്മ അവർ മനസ്സിലാക്കി. നാട്ടുരാജാക്കന്മാർ മുഖേന രാഷ്ട്രീയാധികാരം പ്രയോഗിക്കുന്നതിന് ഒരു പുതിയ മാർഗ്ഗവും അവർ കണ്ടുപിടിച്ചു. ബ്രിട്ടീഷ് സാമ്രാജ്യം പില്ക്കാലത്ത് വിപുലമാക്കിയ പരോക്ഷഭരണം രൂപമെടുത്തതു്, ആകസ്മികമായി ആർക്കോട്ടിൽ ഇടപെട്ടതിനു ശേഷമാണ്.

മററു സ്ഥലങ്ങളിലും, സ്ഥിതിഗതികളുടെ മാറുകണ്ടു് മാററം വന്നു. മൈസൂർ പീഠഭൂമിയിൽ വിജയനഗരസാമ്രാജ്യത്തിലെ ഒരു വൈസ്രോയിയായ വൊഡയാർ, ഒരു രാഷ്ട്രം സ്ഥാപിച്ചു. അവിടെ ഇക്കാലഘട്ടത്തിൽ ഒരു പുതിയ സൈനികശക്തി ഉദയം ചെയ്തു. തലസ്ഥാനത്തിലെ ആഭ്യന്തരക്കുഴപ്പങ്ങൾമൂലം, ഡിൻഡിഗലിലെ നായകനായ ഹൈദർ പ്രധാന സൈന്യാധിപന്റെ ചുമതലകൾ ഏറെറടുത്തു. നാമമാത്രമായി ഹിന്ദുരാജാവിനെ അംഗീകരിച്ചുവെങ്കിലും, ഹൈദർ അതിവേഗം മൈസൂറിലെ യഥാർത്ഥ ഭരണാധിപനായി. ഹൈദർ തന്റെ സൈനിക സാമർത്ഥ്യംമൂലം, അധികാരം കൈവശപ്പെടുത്തിയശേഷം, മൈസൂറിലെ കുഴപ്പങ്ങൾ പരിഹരിച്ചു. അദ്ദേഹം മൈസൂറിനെ നല്ല സൈന്യത്തോടുകൂടിയ, സുസംഘടിതവും പ്രബലവുമായ ഒരു രാജ്യമാക്കിത്തീർത്തു.

1757–ൽ ഒരു നിരീക്ഷകനു് ഇന്ത്യ വിഭിന്നശക്തികൾ രൂപംപ്രാപിക്കുന്ന ഒരു ചിത്രമാണു് നൽകുന്നതു്. എന്നാൽ അവയൊന്നിനും സ്ഥിരതയോ, പുഷ്ടിയോ ഇല്ലായിരുന്നു. ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തെ, പുണ്യസ്ഥലങ്ങൾ വീണ്ടെടുക്കുന്നതിനും, ദില്ലിയിലെ ആധിപത്യം നല്കുന്ന പ്രശസ്തിയെ കാമിച്ചും, മഹാരാഷ്ട്രർ ഗംഗാവരെയുള്ള വടക്കേഇന്ത്യ മുഴുവൻ ആധിപത്യത്തിൽ വരുത്തി. എന്നാൽ ഡക്കാനിലെ സ്വന്തം പ്രവിശ്യകളിലൊഴിച്ചാൽ, അവരുടെ ശക്തി വടക്കു് സ്ഥിരമായി ഉറച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. അവരുടെ രാജ്യവിപുലീകരണം അസമാധാനവും കുഴപ്പങ്ങളും വർദ്ധിപ്പിച്ചതേയുള്ളു. മുഗൾ സാമ്രാജ്യത്തിലെ പഴയ പ്രവിശ്യകളിൽ, തൃപ്തി അനുഭവപ്പെടാത്തവിധം, ഭരണക്രമം തകർന്നു താറുമാറായി. വലിയ വിന വരുത്തിവെച്ച ഈ അധഃപതനത്തിനുള്ള കാരണങ്ങൾ വിദൂരങ്ങളല്ല. അക്ബർ മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തിലെ ഭരണം കേന്ദ്രീകരിച്ചു. ഡെൽഹിയിൽനിന്നും നേരിട്ടയച്ച ഉദ്യോഗസ്ഥരായിരുന്നു പ്രവിശ്യകൾ ഭരിച്ചതു്. പ്രാചീന ഹിന്ദുസാമ്രാജ്യങ്ങളിൽ പ്രാദേശികഭരണം പ്രധാനമായി (സാമന്ത)രാജാക്കന്മാരുടെ കൈയിലായിരുന്നു. ഈ രാജാക്കന്മാർ സമ്രാട്ടിന്റെ പരമാധികാരം അംഗീകരിക്കയും, കേന്ദ്രത്തിൽനിന്നുള്ള കല്പനകൾ നടപ്പാക്കയും, അവരുടെ അവസ്ഥക്കും പദവിക്കും വലിയ കുറവില്ലാതെ കഴികയും ചെയ്തു. കേന്ദ്രത്തിന്റെ ശക്തി നശിച്ചപ്പോൾ, അവർ വീണ്ടും സ്വതന്ത്രരാകയും, ഭരണം യഥാവിധി നടത്തുകയും ചെയ്തതിനാൽ, അരാജകത്വമോ, ഭരണച്ഛിദ്രതയോ ഉണ്ടായില്ല. അക്ബറിന്റെ കേന്ദ്രീകരണനയം സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ശക്തിയെയും, വിഭവങ്ങളെയും, ക്ഷേമത്തെയും വർദ്ധിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ കേന്ദ്രശക്തി ദുർബ്ബലപ്പെട്ടപ്പോൾ, പ്രജകളുടെ പരിപൂർണ്ണമായ കൂറു നേടിയ പ്രാദേശികാധിപന്മാർ ഇല്ലാതെപോയി. പ്രവിശ്യാഗവർണ്ണർമാരുടെ കാര്യക്ഷമമല്ലായിരുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥമേധാവിത്വഭരണംകൊണ്ടു

പ്രയോജനമുണ്ടായില്ല. പല പ്രവിശ്യകളിലും, ഭരണാധികാരികളോടു ജനങ്ങൾ കൂറുകാണിച്ചില്ല. അധികാരസ്ഥാനത്തിനുവേണ്ടി മത്സരങ്ങൾ ഉണ്ടായി. വൈസ്രോയിമാർ തങ്ങളുടെ വംശം പാരമ്പര്യമായ രാജസ്ഥാനങ്ങളാക്കി. എന്നാൽ ജനങ്ങളുടെ ഭക്തിയോ ഒരു സുശക്തമായ സൈനികപിൻതുണയോ അവർക്കില്ലായിരുന്നു. ഇങ്ങനെ സാമ്രാജ്യത്തിലെ വലിയ പ്രവിശ്യകളായ ഡക്കാനിലും കർണ്ണാടകത്തിലും ബംഗാളിലും ദില്ലിയിൽനിന്നും വന്ന മഹാരാജാക്കന്മാരായ നൈസാം ഉൽമുൽക്ക്, അന്വറുദ്ദീൻ, അലിവേർദിഖാൻ ഇവർ അരാജകവിളയാട്ടത്തോടെ ഭരണം നാമമാത്രവും ദുർബ്ബലവുമായി.

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്'

സാമ്രാജ്യത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള മത്സരം

വിസ്'തൃതിയാർന്ന ബംഗാൾപ്രവിശ്യയിലെ ഭരണാധിപനായ അലിവേർദിഖാൻ 1756-ൽ ചരമം പ്രാപിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമിയും യുവാവുമായ സുരാജ്' ഉദ്' ദൗള, സാധാരണകാലങ്ങളിൽ ജീവിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ സേവനമനുഷ്ഠിച്ച്' സ്വാഭാവികമായി മരിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ കാലം മാറിയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്', അദ്ദേഹം അലങ്കരിച്ച സ്ഥാനത്തിന് ശരിയായ പാരമ്പര്യാവകാശമോ ഔദ്യോഗികമായ അവകാശമോ ഇല്ലായിരുന്നു. ഒരു കക്ഷിയുടെ പിണിയാൾ മാത്രമായിരുന്നു അയാൾ. അയാൾക്ക്' അജ്ഞാതമായ പല പുതിയ ശക്തികളും ആവിർഭവിച്ചു. അവ, കൈകാര്യം ചെയ്യാൻ കൂടുതൽ പരിചയവും സാമർത്ഥ്യവും ആവശ്യമായിരുന്നു. ഇന്ത്യയിലെ പ്രധാന ഉന്നതനഗരങ്ങളിൽ യൂറോപ്യൻകച്ചവടത്തിന്റെ അഭിവൃദ്ധി, ഒരുവർഗ്ഗം ബനിയൻകച്ചവടക്കാരെ പ്രാധാന്യത്തിലെത്തിച്ചു. അവർ വലിയ സമ്പന്നരും, യൂറോപ്യൻ പണ്ടികശാലകളുമായി അടുത്ത ബന്ധം പാലിച്ചുവന്നവരത്രേ. അവരുടെ കൈകളിൽക്കൂടിയാണ്' കമ്പനിയുടെ വിപുലമായ വ്യാപാരം യഥാർത്ഥത്തിൽ കടന്നുപോയിരുന്നത്'. അവർ പ്രധാനമായി സൂറത്തിൽ ഗുജറാത്തികളും, മദ്രാസിൽ ചെട്ടികളും, ബംഗാളിൽ മാർവാറികളുമായിരുന്നു. ഒടുവിൽപ്പറഞ്ഞവരുടെ വിദൂരമായ രാജപുട്ടാണയിൽനിന്നും വന്ന ബനിയൻകച്ചവടക്കാരാണ്'. പോർട്ടുഗീസ്' ഇംഗ്ലീഷ്', ഫ്രഞ്ച്', ഡച്ച്' ഈ കമ്പനികളുടെ വ്യാപാരവികാസംമൂലം വളർന്നുവന്ന സൗകര്യങ്ങൾ കണ്ട്' അവർ, അവിടെയെത്തി താമസമുറപ്പിച്ചവരാണ്'.

ബംഗാളിലെ പണ്ടികശാലകൾക്ക് വ്യതിക്രമങ്ങളുടെ ഒരു ജീവിതമാണുണ്ടായിരുന്നത്'. ജോബ്' ചാർണോക്കിന്റെ കീഴിൽ, കച്ചവടം വളരെ വർദ്ധിക്കയും, ബ്രിട്ടീഷ്'സംഘടന ഏതാണ്ടൊരു പ്രാമാണ്യത്തിലെത്തുകയും ചെയ്തു. ചാർണോക്ക്' സംസ്'കാരശൂന്യനും താന്തോന്നിയും ആയിരുന്നെങ്കിലും, കഴിവുള്ളവനും "നാട്ടുകാരുടെ ചിന്താരീതികളും പ്രവൃത്തികളും" യഥാവിധി മനസ്സിലാക്കിയവനുമത്രേ. (അയാൾ ഒരിക്കൽ, ഒരു ഹിന്ദുവിധവയെ വിവാഹംചെയ്തു.) എന്നാൽ ഇംഗ്ലീഷുകാർ ഔറംഗസീബുമായി വഴക്കുണ്ടാക്കുകയും, അതിന്റെ ഫലമായി കുറേക്കാലത്തേയ്ക്ക്' ബംഗാളിലെ വ്യാപാരം മുടങ്ങുകയും ചെയ്തു. 1690-ൽ, ചാർണോക്ക്' കൽക്കട്ടാനഗരം സ്ഥാപിച്ചു. ഹാമിൽട്ടന്റെ വാക്കുകളിൽ, "അവിടെ അയാൾ ഒരു രാജാവിനേക്കാൾ സ്വേച്ഛാധിപ

തിയായി തീർന്നു. രാജാവിന്റെ വലിയ കാരുണ്യമൊന്നും കൂടാതെ, 1696-ൽ കൽക്കത്തായിൽ കോട്ടകെട്ടുന്നതിനു കമ്പനിക്ക് അനുമതി ലഭിച്ചു; കൂടാതെ അവർക്ക് ഒരു സെമീന്ദാരിയും കിട്ടി. ഇങ്ങനെ മൂന്നു ഗ്രാമങ്ങളുടെ കീഴിൽ കമ്പനി ഒരു ജന്മിയും കപ്പവുകാരനുമായി.

പതിനെട്ടാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ പ്രഥമപാദത്തിൽ കൽക്കത്താ അഭിവൃദ്ധിപ്പെട്ടു. ആ പ്രദേശത്തിലെ കച്ചവടം വളരെ വർദ്ധിച്ചതിനാൽ, ധന്യന്മാർ അവിടെ തടിച്ചുകൂടി. ബംഗാളിലെ നവാബന്മാരുമായുള്ള കമ്പനിയുടെ നില, ലജ്ജാകരവും ദുസ്സഹവും ആയിരുന്നു. 1715-ൽ കമ്പനിയുടെ പ്രസിഡന്റായ ജോൺറസ്സൽ, തന്നെക്കുറിച്ചു പറയുന്നതു്, ''ഏറ്റവും ചെറിയ മണൽത്തരി,'' ''കല്പനപ്രകാരം നെറ്റി തറയിൽ മുട്ടി,'' ''ഉത്തരവു കിട്ടിയപ്പോൾ'' എന്നെല്ലാമാണ്. ചക്രവർത്തിയിൽനിന്നും ലഭിച്ചതിനു് ഒരു 'ഫർമാനും,' (ഉത്തരവ്) മുപ്പത്തിയെട്ടു സെമീന്ദാരിയിൽ സ്ഥിരാവകാശവും ലഭിച്ചതോടുകൂടി, കമ്പനിയുടെനില ഉറച്ചുവന്നു. അലിവർദ്ദിഖാന്റെ കാലത്ത്, ബംഗാളിൽ ഐശ്വര്യവും സമാധാനവും കളിയാടി. കമ്പനിയുടെയും, അവരുമായി വ്യാപാരം നടത്തിയ ഇന്ത്യൻ വണിക്പ്രമുഖന്മാരുടെയും സാമ്പത്തികസ്ഥിതി വളരെ മെച്ചപ്പെട്ടു. സിറാജ് ഉദ് ദൗള നവാബ് ആയപ്പോൾ, നിലവിലിരുന്ന സ്ഥിതിഗതികൾ യഥാരൂപം മനസ്സിലാക്കാനുള്ള കഴിവ് അദ്ദേഹത്തിനില്ലായിരുന്നു. മുഗൾഭരണം പരസ്യമായി എന്നില്ലെങ്കിലും, അധികാരത്തിനുള്ള അവകാശമെല്ലാം [illegible]. ഭരണത്തിലുള്ള അധികാരം ഹുഗ്ലിയെ നിയന്ത്രിച്ച ഇംഗ്ലീഷ്കോട്ടകളെ പ്രബലശത്രുക്കളായ കച്ചവടക്കാരിലും, അവരുടെ മിത്രങ്ങളായ കമ്പനിക്കാരിലുമായിരുന്നു. കമ്പനി കൽക്കത്തായിൽ പണിചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന കോട്ടയെപ്പറ്റി കമ്പനിയും, നവാബും തമ്മിൽ വഴക്കുണ്ടായി. തുടർന്നുണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ, നവാബ് കൽക്കത്താ പിടിച്ചടക്കുകയും, അവിടെ ശേഷിച്ച ഇംഗ്ലീഷുകാരെ തടവിലിടുകയും ചെയ്തു. ഇതാണ് 'ഇരുട്ടറ'യെന്ന കുപ്രസിദ്ധമായ കഥ. അതെപ്പറ്റിയുള്ള തെളിവുകൾ പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങളും വിരളങ്ങളുമാണ്. കെട്ടുകഥകളാൽ യുദ്ധപ്രചരണത്തിൽ പ്രവീണനും, തന്ത്രജ്ഞനുമായ ഹോൾവെൽ(Holwell) ഈ സംഭവത്തിന് അതിശയോക്തിയാൽ കുപ്രസിദ്ധി നൽകി. തടവുപുള്ളികളോട് നവാബ് വലിയ അനുകമ്പയൊന്നും കാണിച്ചില്ലെന്നുള്ളതു പരമാർത്ഥമത്രെ. ഫ്രഞ്ചുകാരും ഇംഗ്ലീഷുകാരും തമ്മിൽ വീണ്ടും യുദ്ധം പൊട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടു. അതിനാൽ ഒരു ഇംഗ്ലീഷ്‌സേന, വാട്ട്സൺന്റെയും, ആർക്കോട്ട് നിരോധനംമൂലം പ്രസിദ്ധനായിത്തീർന്ന ക്ലൈവിന്റെയും നേതൃത്വത്തിൽ ബംഗാളിലെത്തി. നവാബുമായി അപ്പോൾ യഥാർത്ഥയുദ്ധമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഫ്രഞ്ചുകാരുമായുള്ള യുദ്ധത്തിൽ നവാബിന്റെ നിഷ്പക്ഷത ഇംഗ്ലീഷുകാർക്ക് വേണ്ടിയിരുന്നു. എന്നാൽ കൽക്കത്തായിലെയും മുർഷിദാബാദിലെയും ഹിന്ദുവ്യാപാരികൾ നവാബിനെ മാറ്റാൻ

ആഗ്രഹിച്ചു. മാർവാഡി ലക്ഷപ്രഭുക്കന്മാരിൽ ഒരാളായ ജഗത്സേട്ട്(അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമ്പത്ത് ഇന്നും ഐതിഹ്യവിഷയമാണ്.)ഉം, സുരാജ് ഉദ് ദൗളാ അപമാനിച്ചിരുന്നു. കമ്പനിയുടെ ഒരു ഉറ്റമിത്രമായ, 'അമിൻചന്ദ്' എന്ന മറ്റൊരു മാർവാഡിയുമൊത്ത്, നവാബിനെ മാറ്റാൻ അയാൾ ഗൂഢാലോചന നടത്തി. ഇങ്ങനെ ബംഗാളിലെ സമ്പത്തിന്റെ നായകത്വംവഹിച്ച ഇംഗ്ലീഷുകമ്പനിയും മാർവാഡി വണിക്പ്രഭുത്വം തമ്മിൽ നവാബിനെ സ്ഥാനഭ്രംശംചെയ്യാൻ പ്ലാനിട്ടു. സുരാജ് ഉദ് ദൗളയുടെ വിധിയെഴുതിക്കഴിഞ്ഞു.

സംഭവങ്ങൾ അതിവേഗം കടന്നുപോയി. അതു, ബ്രിട്ടീഷ്സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ സ്ഥാപനത്തിനിടയാക്കിയെന്ന്, സാധാരണയായി പറയുന്ന പ്ലാസിയുദ്ധത്തിൽ ചെന്നവസാനിച്ചു. സുരാജ് ഉദ് ദൗള ചതിക്കപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യാധിപനായ മീർജാഫർ, യുദ്ധത്തിൽ പങ്കെടുക്കാതെ സമയമത്രയും മാറിനിന്നു. നവാബിനെ യുദ്ധത്തിൽ പരാജയപ്പെടുത്തിയശേഷം, വിജയശ്രീലാളിതർ, സേട്ടിന്റെ വീട്ടിൽവെച്ചാണ് വിജയം ആഘോഷിച്ചതുതന്നെ. അവിടെവെച്ചാണ് അമിചന്ദിനെയും ചതിച്ചുവെന്ന് പറയുന്നത്. ഒരു യുദ്ധം എന്ന നിലയിൽ പ്ലാസി അത്ര പ്രധാനമല്ല; പക്ഷെ, രാഷ്ട്രീയമായി അതിനു വലിയ പ്രാധാന്യമുണ്ട്. കമ്പനി 'ഇരുപത്തിനാലു പർഗാന'കളുടെ—കൽക്കത്തയ്ക്കു തെക്കുള്ള തൊള്ളായിരം ചതുരശ്രമൈൽ സ്ഥലത്തിന്റെ—ജന്മിമാരായി. മാത്രമല്ല, ഇംഗ്ലീഷുകാർ ബംഗാളിലെ 'രാജാക്കന്മാരുടെ സ്രഷ്ടാക്ക'ളായി. നിയമപരമായി നോക്കിയാൽ, കമ്പനിയുടെ നില പഴയതുതന്നെ. അവരുടെ സ്ഥലങ്ങൾ പാട്ടമായി, നവാബിൽനിന്നും ലഭിച്ചിരുന്നു; നവാബുതന്നെയായിരുന്നു അധിപൻ. എന്നാൽ നവാബ് പേരിനുമാത്രം ഭരിച്ചു. 1757–മുതല്ക്ക് 1772–വരെയുള്ള പതിനഞ്ചുവർഷം സംഘടിതമായ ഒരു കച്ചവടക്കമ്പനിയും അതിന്റെ ഭൃത്യന്മാരും, ഹിന്ദുവ്യാപാരിവർഗ്ഗത്തിന്റെ സഹായത്തോടും പ്രോത്സാഹനത്തോടുംകൂടി ഒരു രാജ്യം കൊള്ളയും കവർച്ചയും ചെയ്യുന്ന അനുപമമായ ഉദാഹരണമാണ് നാം കാണുന്നത്. ചരിത്രത്തിൽ ഇതുപോലെ മറ്റൊരനുഭവമില്ലതന്നെ. ഒരു വലിയ പ്രവിശ്യയുടെ സമ്പത്തെല്ലാം ഊറ്റിയെടുക്കപ്പെട്ടു. കമ്പനിയുടെ കൗൺസിലായിരുന്നു, നവാബിന്റെ ഖജനാവു നിയന്ത്രിച്ചത്. കമ്പനിയുടെ ഓരോ ഭൃത്യനും, കമ്പനിയുടെ രക്ഷ അവകാശപ്പെട്ടവരും നാട്ടിനുള്ളിൽ ഇഷ്ടംപോലെ സഞ്ചരിച്ച്, ചുങ്കവും തീരുവയും കൊടുക്കാതെ കച്ചവടം യഥേഷ്ടം നടത്തി. പ്രസിദ്ധമായ ഒരു പ്രമാണത്തിൽ, ബംഗാളിലെ പ്രസിദ്ധന്മാരായ ചില പ്രമാണികൾ, കമ്പനിക്കുകൊടുത്ത ഒരു പരാതിഹാർജി നോക്കുക:

"ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ പണ്ടികശാലകൾ അസംഖ്യങ്ങളാണ്. അവരുടെ ഗുമസ്തന്മാരെ ബംഗാൾപ്രവിശ്യയിലെ, ഓരോ ഗ്രാമത്തിന്റെയും മുക്കിലും മൂലയിലും കാണാം. അവർ ധാന്യം, തുണിത്തര

ണർ, എന്നുവേണ്ട ഇവിടെയുള്ള സകലരും കച്ചവടം നടത്തുന്നു. ഇവ ചുരുങ്ങിയ വിലയ്ക്കു കിട്ടുന്നതിന് അവർ കണക്കറ്റ ഉപദ്രവിക്കയും ഭീഷണിപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. ചുരുങ്ങിയ വിലയ്ക്ക് സാധനങ്ങൾ ശേഖരിച്ചശേഷം, നാട്ടുകാർക്കും, മറ്റു വ്യാപാരികൾക്കും, വിപണിയിലുള്ളതിൽ വലിയ വിലയ്ക്ക് അവ, അവർ വിറ്റു. അവർ സർക്കാരിലേയ്ക്കു ചെല്ലേണ്ട ചുങ്കവും തീരുവയും കൊടുക്കുന്നില്ല. എന്തെങ്കിലും വിലയുള്ള യാതൊന്നും ഇവിടെ ഇനി ഇല്ല."

1765-ൽ കമ്പനിയുടെ സൈന്യം, മുഗൾചക്രവർത്തിയുടെ സേനയെ 'ബക്സറി'ൽവെച്ചു പരാജയപ്പെടുത്തി. ബംഗാൾ ഗവർണ്ണറായിരുന്ന ക്ലൈവ്, ചക്രവർത്തിയിൽനിന്നും 'ദിവാനി,' അഥവാ ബംഗാൾ ബിഹാർ ഒറീസ്സാ ഇവയിലെ നികുതിപിരിക്കുന്നതിനുള്ള അവകാശം വാങ്ങിച്ചു. ഇതുനിമിത്തം, ഫലത്തിൽ ഇന്ത്യാവൻകരയിൽ, ഒരു ഭാഗത്തു് കമ്പനി പരമാധികാരിയായി.

പ്രശസ്തിസമ്പാദിച്ചവനെങ്കിലും, ക്ലൈവ്, സ്വഭാവശുദ്ധിയില്ലാത്തവനും, നുണയനും, ചതിയനും, കള്ളയൊപ്പുകാരനും ആയിരുന്നു. അക്കാലത്തെ മറ്റു സൈന്യാധിപന്മാരുമായി തുലനം ചെയ്താൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈനികനേട്ടങ്ങൾ അപ്രധാനങ്ങളാണ്. അദ്ദേഹം സ്ഥാപിച്ചതു് ഒരു 'കച്ചവടക്കാരന്റെ രാഷ്ട്ര'(Robber state)മാകുന്നു. അതിന്റേതെന്നു് വിചാരിക്കപ്പെട്ട സ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നും, എത്രപണം ഞെക്കിപ്പിഴിഞ്ഞെടുക്കാമോ, അത്രയും എടുക്കുക എന്നതായിരുന്നു ആ കൊള്ളരാഷ്ട്രത്തിന്റെ ഏക ലക്ഷ്യം. 1757-മുതൽ 1774-വരെയുള്ള കാലഘട്ടത്തെ ഒരു തിരശ്ശീലയിട്ടുകൊണ്ടു മറയ്ക്കാനാണ്, ഇംഗ്ലീഷ്ചരിത്രകാരൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതു്. എന്നാൽ ഒരു വസ്തുത എടുത്തുപറഞ്ഞേ തീരൂ. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിന്റെ നീണ്ട ഏടുകൾ നോക്കിയാൽ, തൈമൂറിന്റെയും, മഹമ്മദ് തുഗ്ലക്കിന്റെയും ഉൾപ്പെടെ, ഒരു പ്രവിശ്യയിലും, ബംഗാളിൽ ക്ലൈവിന്റെകാലത്തു നടന്നപോലുള്ള അഴിമതികളും ക്രൂരതകളും ഉണ്ടായിട്ടില്ല.

ഇതരഭാഗങ്ങളിലും സ്ഥിതിഗതികൾക്കു മാറ്റംവന്നു. മഹാരാഷ്ട്ര പാനിപ്പത്തിൽ പറ്റിയ പരാജയത്തിൽനിന്നും ഉയർത്തെഴുന്നേറ്റു. ഹിന്ദുസ്ഥാനിൽ അവരുടെ അധികാരം വീണ്ടും സ്ഥാപിതമായി. ഗ്വാളിയറിലെ നായകത്വം മാധോജി സിന്ധ്യയിലായി. അദ്ദേഹം സാവധാനത്തിൽ ഒരു പുതുരാഷ്ട്രം കെട്ടിപ്പടുക്കയും, ക്രമേണ അതു് ഡെൽഹിയും, അലഹബാദ്, കോറാ ഇവിടംവരെയുള്ള ഗംഗാസമതലത്തെയും വശത്താക്കുകയുമുണ്ടായി. ബോൺസലേ, നാഗ്പ്പൂരിൽ പ്രാബല്യത്തിൽ എത്തി. ബംഗാളിലെ സ്ഥിതിഗതികൾ ഈ രണ്ടു നേതാക്കന്മാർക്കും അനുകൂലമായി ഭവിച്ചു. വലിയ മാറ്റങ്ങൾ സംഭവിക്കുന്നതായും, ശൂന്യതാപൂർണ്ണം അവ സൃഷ്ടിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നും അവർ മനസ്സിലാക്കി. സുസ്ഥാപിതമാകാത്ത ഒരു ഹിന്ദുരാഷ്ട്രത്തിന്റെ ചുമതല ഒരു പുണ്യവാളനെ ഏൽപ്പിക്കുന്ന

പരീക്ഷണം അപായകരമാണല്ലോ; എന്നാൽ ആ പുണ്യപ്പിറപ്പ് യുവതിയായ ഒരു വിധവയാണെന്നും, ചുറ്റുപാടും അരാജകത്വം നടമാടുന്നെന്നും വന്നാൽ ആ പരീക്ഷണത്തിന്റെ കഥ പറയേണ്ടതുമില്ലല്ലോ. ഈ പരീക്ഷണമാണ് മഹാറാണി ഇൻഡോറിൽ നടത്തിയത്. ഹോൾക്കർരാജ്യത്തിലെ റീജന്റായി, ഭർത്താവും സ്വജീവിതകാലത്തുതന്നെ ഏവരുടേയും ബഹുമാനങ്ങൾ ആർജ്ജിച്ചുവളർന്ന അഹല്യാബായിയെ നിയമിച്ചു. അവർ ഭരിക്കേണ്ടിവന്ന രാജ്യം ഇരുപതുവർഷംമുമ്പു മാത്രം രൂപപ്പെട്ടതാണ്; അവർ ഭരിക്കേണ്ടിവന്ന പ്രജകളാകട്ടെ, സൈനികാധികാരത്തോട് അത്ര കൂറുകാണിക്കാത്തവരും. രാജ്യത്തിന്റെ ചുറ്റുപാടും ഹോൾക്കറുടെ ആധിപത്യത്തെ എതിർത്തുവരായിരുന്നു. എങ്കിലും ഈ പരീക്ഷണം വിജയിക്കയാണുണ്ടായത്. നയതന്ത്രജ്ഞരും, ഭരണാധിപന്മാരും ചക്രവർത്തികളും ഉയർന്നുവന്ന കാലഘട്ടത്തിലെ ചരിത്രനാടകത്തിലെ ഒരു പ്രധാന നടനായ, സർ ജോൺ മാൽക്കം, പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത്, അഹല്യയുടെ ആത്യന്തമായ ഭരണസാമർത്ഥ്യം അതുല്യമാണെന്നാണത്രെ. ഭക്തിപ്രചുരിമകൊണ്ട് അഹല്യാബായി ഹോൾക്കർക്ക് ലഭിച്ച പ്രശസ്തി പോരാതായിരുന്നു, കൊള്ളക്കാരേയും കവർച്ചക്കാരേയും അടക്കിനിർത്താൻ. അവരുടെ രാജ്യത്തിൽനിന്നും വളരെ അകലെക്കിടന്ന സ്ഥലങ്ങളിലെ ജനങ്ങൾപോലും, അവരുടെ നാമത്തെ ആദരിച്ചു. മധ്യേന്ത്യയിൽ, അഹല്യാബായി ഒരു വിഗ്രഹമായിത്തീർന്നിട്ടുപോലും, അവിടത്തെ ജനങ്ങളുടെമേൽ അവർക്ക് ഉണ്ടായിരുന്ന സ്വാധീനശക്തി അതുല്യമായിരുന്നു. ഹോൾക്കർമാരുടെ പാപങ്ങൾപോലും, അവരുടെ പാവിത്ര്യം എത്രയോ പ്രക്ഷാളനംചെയ്തു.

മൈസൂറിൽ, ഹൈദരാലി സ്വശക്തി ഉറപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം മദ്രാസ്‌കോട്ടയുടെ വാതുക്കൽവരെ ചെല്ലുകയും, കമ്പനിക്കാർ, അദ്ദേഹം പറഞ്ഞ ഉടമ്പടിവ്യവസ്ഥകൾ സ്വീകരിക്കേണ്ടിവരികയും ചെയ്തു. തന്റെ രാജ്യത്തിലെ, പലഭാഗങ്ങളും നഷ്ടപ്പെട്ടെങ്കിലും ഹൈദരാബാദിലെ നൈസാമും ഗണനീയമായ ഒരു ശക്തി ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിൽ സാമാന്യം വിപുലമായ ഒരു ഫ്രഞ്ചുസൈന്യം ഉണ്ടായിരുന്നു. മറാഠന്മാരാകട്ടെ, സ്വദേശത്ത്, ജീവിതം സാധാരണഗതിയിൽ ഒഴുകി.

ബംഗാൾഗവർണ്ണർജനറലായി, വാറൻഹേസ്റ്റിംഗ്സിനെ നിയമിച്ചതോടുകൂടി, ഇന്ത്യയിൽ ബ്രിട്ടീഷാധിപത്യത്തിനുള്ള സമരം സമാരംഭിച്ചതായി കരുതാം. ഹേസ്റ്റിംഗ്സ് ക്ലൈവിനെപ്പോലെ കള്ളത്തൊപ്പിയിലിന്റേയും കാപട്യത്തിന്റേയും വിദ്യാലയത്തിൽ പഠിച്ചവനല്ല. വ്യക്തിപരമായി അദ്ദേഹം സത്യസന്ധനും, വിവേകവും, ദീർഘദർശിത്വവും ഉള്ള ഒരു രാജ്യതന്ത്രജ്ഞനുമായിരുന്നു. ഭരണകാര്യങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം ഉദാരനും, ജനങ്ങളോടു സഹാനുഭൂതിയുള്ളവനുമത്രെ. എന്നാൽ, ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ രാഷ്ട്രകാര്യങ്ങൾക്കും സ്വന്തം ഉദ്യോഗത്തിന്റെ സുരക്ഷിതത്വത്തിനും, ധാർമ്മികമോ സദാചാരപരമോ ആയ മൂല്യ

ങ്ങളെ അദ്ദേഹം മാനിച്ചില്ല. ഗവർണ്ണർജനറൽ എന്ന നിലയിൽ അദ്ദേഹം കമ്പനിയെ രക്ഷിച്ചു. മഹാരാഷ്ട്രരും ഹൈദരാലിയും, ബംഗാളിലെ രാഷ്ട്രത്തിൽനിന്നും ഉത്ഭവിക്കാവുന്ന ആപത്തിനെപ്പറ്റി മനസ്സിലാക്കി. ഹേസ്റ്റിംഗ്സിനു, പല വിഷമതകളും ഇവരിൽനിന്നും നേരിടേണ്ടിവന്നു. സ്വാതന്ത്ര്യഭാരതത്തിലെ അവസാന രാഷ്ട്രതന്ത്രജ്ഞനായ നാനാ ഫഡ്നാവിസ് എന്ന മഹാത്മാവായിരുന്നു, അന്നത്തെ മഹാരാഷ്ട്രനേതാവ്. ബോംബേഗവർമെന്റ് മഹാരാഷ്ട്രരുമായി ഇടഞ്ഞു. കമ്പനിയുടെ സൈന്യം അവമാനിതരായി പിന്തിരിയുകയും, മുൻഉടമ്പടികൾ നിരാകരിക്കയും, മഹാരാഷ്ട്രരുമായി വീണ്ടും ഇടയുകയും എല്ലാം ഉണ്ടായി. പക്ഷെ, ഫലമൊന്നുമുണ്ടായില്ല. അവസാനം ഇംഗ്ലീഷുകാരും മഹാരാഷ്ട്രരും തമ്മിൽ സമാധാനഉടമ്പടി ഉണ്ടാക്കി. അന്നത്തെ ഉടമ്പടിയും ഈ പ്രാബല്യത്തിലിരുന്നു. വാറൻഹേസ്റ്റിംഗ്സ് ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നും പിരിഞ്ഞപ്പോൾ, കമ്പനിയുടെ രാഷ്ട്രീയാധിപത്യത്തിനെ തിരിച്ചുവിടുന്നത് കണ്ടു; മാത്രമല്ല, അദ്ദേഹം, കമ്പനിയുടെ ശത്രുക്കളായിരുന്ന നയങ്ങളും, തന്റെ പ്രബലന്മാരായ മഹാരാഷ്ട്രനായകന്മാർക്ക്, സ്വതന്ത്രരാഷ്ട്രങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കാൻ പ്രോത്സാഹനം നൽകുകയും ചെയ്തു. മാധവജി സിന്ധ്യയുടെ ഉൽക്കർഷത്തിനുവേണ്ടി അദ്ദേഹം പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കയും, സാൽബായ് ഉടമ്പടിയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യം (ഗവർണ്ണർജനറൽ എന്ന പദവി) അംഗീകരിക്കുകയും ഉണ്ടായി. നാഗ്പൂരിലെ ബോൺസലേരാജാവുമായും ഹേസ്റ്റിംഗ്സ് സൗഹാർദ്ദപൂർണ്ണം കരാറുകൾ നടത്തുകയും മഹാരാഷ്ട്രകേന്ദ്രഗവർമെന്റിനോട് അദ്ദേഹത്തിനെതിരായിട്ടുള്ള ബന്ധം അറ്റുപോകുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ പൂനായിൽ നാനാഫഡ്നാവിസ് ഭരണസാരഥ്യം വഹിച്ചപ്പോൾ, ഈ ഉപജാപങ്ങളൊന്നും ഫലിച്ചില്ല. എങ്കിലും നേരത്തെ തന്നെ അനൈക്യത്തിന്റെ വിത്തുകൾ വിതയ്ക്കപ്പെട്ടു. പിൽക്കാലത്ത്, അവ വളർന്ന് പന്തലിച്ചു.

വടക്കെ ഇന്ത്യയിലെ മികച്ച മഹാരാഷ്ട്രനേതാവ് മാധവജിസിൻധ്യയായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്യമഫലമാണ് സാൽബായ് ഉടമ്പടി നടന്നത്. നയതന്ത്രപരമായി തന്റെ നില പ്രബലമാക്കിയ ഈ നേതാവിനശേഷം, സിന്ധ്യാ, ബ്രിട്ടീഷ്കമ്പനിയുടെ കയ്പ്പിണിയിരുന്നതിൽ, ഒരു സാവോയിയാർഡുകാരനായ, കോംറ്റ് ഡിബോയി (Comte de Boigue)യുടെ സഹായത്തോടെ തന്റെ സൈന്യത്തിന് പുതിയ വ്യൂഹങ്ങളിൽ പരിശീലനം നൽകി. ഈ പുതിയ സേനയോടുകൂടി അദ്ദേഹം ഹിന്ദുസ്ഥാൻ മുഴുവൻ അധീനമാക്കയും രജപുത്രരാജാക്കന്മാരുടെ ശക്തി ധ്വംസിക്കയും, ഡൽഹിയിൽപ്പോലും ആധിപത്യം സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്തു. അന്ധനായ ഷാ ആലം ചക്രവർത്തി—കണ്ണുമില്ലാ, ബാഹുപ്രതാപത്തിന്റെ നിഴലിലും കഴിഞ്ഞുകൂടിയ ദയനീയമനുഷ്യൻ, സിൻധ്യായുടെ അധീനതയിൽ ആയി. ഇക്കാലത്താണ്, അദ്ദേഹം സിൻ

ഗൾചക്രവർത്തിയിൽനിന്നും പേഷ്വായ്ക്ക് 'വൈസ് റീജൻറ്' എന്ന സ്ഥാനം വാങ്ങിയതും, പൂനായിലേയ്ക്ക് ചക്രവർത്തിയുടെ പ്രതിനിധിയായിപ്പോയി തൻെറ മേലധികാരിയായ പേഷ്വായ്ക്ക് സ്ഥാനചിഹ്നവും ബഹുമതിയും നൽകി അധികാരത്തിൽ അവരോധിച്ചതും. സത്താറായിലെ നാമമാത്രനായ മഹാരാഷ്ട്രരാജാവിൻെറ അനുമതിയോടുകൂടി ആയിരുന്നു ഇതെല്ലാം ചെയ്തത്. 1794-ൽ മാധോജി മരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ പിൻഗാമി അനന്തിരവനായ ദൗലത്റാവു ആയിരുന്നു. മഹാരാഷ്ട്ര പ്രതാപനാടകത്തിലെ അവസാനരംഗം അടുത്തകൊല്ലം നടന്നു. 'ഖാർഡാ'യുദ്ധത്തിൽവെച്ച്, മഹാരാഷ്ട്രസഖ്യം അതിൻെറ പ്രമുഖനേതാക്കന്മാരുടെ കീഴിൽ റെയ്മണ്ട് പരിശീലനം നൽകിയതും, നൈസാമിൻെറ വസീറിനാൽ നയിക്കപ്പെട്ടതുമായ, ഹൈദരാബാദിൻെറ സേനയെ നിശ്ശേഷം പരാജിതമാക്കി.

ഹേസ്റ്റിംഗ്സിൻെറ ഭരണകാലത്തെ ഒരു സവിശേഷസംഭവമായ സന്യാസിപ്രക്ഷോഭണം പ്രത്യേകം ഓർമ്മിക്കേണ്ടതാണ്. ശങ്കരനാൽ എട്ടാംനൂററാണ്ടിൽ സംഘടിപ്പിക്കപ്പെട്ട സന്യാസിസംഘങ്ങൾ, അക്ബറിൻെറ കാലംവരെ രാഷ്ട്രീയത്തിൽ ശ്രദ്ധിച്ചതായി തോന്നുന്നില്ല. അക്ബറിൻെറ പ്രാരംഭത്തിൽ, സായുധരായ മുസ്ലിം ഫക്കീറന്മാർ ഒട്ടാരം ഹിന്ദുസന്യാസിമാരെ ആക്രമിക്കയും വധിക്കയും ചെയ്തു. ഇതിനെപ്പററി മധുസൂദനസരസ്വതി ചക്രവർത്തിയോട് ആവലാതിപ്പെട്ടെങ്കിലും ഫലമുണ്ടായില്ല. അപ്പോൾ മധുസൂദനസരസ്വതി, അസംഖ്യം ക്ഷത്രിയന്മാരെ, പത്തിൽ ഏഴു സന്യാസിസംഘങ്ങളിലും പ്രവേശിപ്പിച്ചു. (ഒഴിവാക്കിയ മൂന്നെണ്ണം തീർത്ഥം, ആശ്രമം, സരസ്വതി ഇവയത്രെ). മതവും ധർമ്മവും സംരക്ഷിക്കുകയായിരുന്നു അവരുടെ കർത്തവ്യം. മുഗളകാലങ്ങളിൽ യോദ്ധാക്കളായ ഈ സന്യാസിമാർ ഫക്കീറന്മാരുമായി പല സംഘട്ടനങ്ങളിലുമേർപ്പെട്ടതിനു ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളുണ്ട്. ബംഗാളിൽ ക്ലൈവ് സ്ഥാപിച്ച 'കൊള്ളരാജ്യത്തെ' തുടർന്ന് ബംഗാളിൽ അരാജകാവസ്ഥയും, ദുർഭരണവും കവർച്ചയും മൂർദ്ധന്യത്തിലെത്തിയപ്പോൾ, സന്യാസിമാർ പ്രക്ഷോഭണം നടത്തി. വളരെ വിഷമത്തോടെയാണ് ആ പ്രക്ഷോഭണം അമർച്ചചെയ്തത്. മുഗൾഗവൺമെൻറ് അധഃപതിക്കയും, ബ്രിട്ടീഷ്കാർ അധികാരത്തിൽ വരികയും ചെയ്തപ്പോൾ, ഹിന്ദുമതജീവിതത്തിൽ ഉണ്ടായ ഉണർവ്വിനെ, ഈ അത്ഭുതകരമായ സംഭവം ഉദാഹരിക്കുന്നു.

ഹേസ്റ്റിംഗ്സിനെത്തുടർന്നുവന്ന കോൺവാലിസ്, ഭരണക്രമം ദൃഢപ്പെടുത്തുകയും, ബംഗാളിൽ തൻെറ മുൻഗാമികളുടെ കാലത്ത് നിലവിലിരുന്ന അരക്ഷിതാവസ്ഥയിൽനിന്നും സമാധാനം പുനഃസ്ഥാപിക്കയും, കമ്പനി ഭരണത്തിൻെറ കച്ചവടച്ഛായ നീക്കുകയുംചെയ്തു. ഇന്ത്യൻപാരമ്പര്യത്തോടുകൂടിയ കച്ചവടക്കമ്പനിക്ക്, ഇതുമൂലം പ്രശസ്തിയും അധികാരവും വർദ്ധിച്ചു. അവ്യവസ്ഥിതമായ ബംഗാളിൽ ക്രമ

ഹത്തിന്റെ ശാശ്വതനികുതിവ്യവസ്ഥ, പ്രശാന്തിയെ പ്രദാനംചെയ്തു. ഒരു സാമ്രാജ്യം കീഴടക്കുക എന്നതല്ലായിരുന്നു കോൺവാലിസിന്റേയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമിയായ, 'ടെയിൻമൗത്ത്' പ്രഭു(Lord Teign-mouth)വിന്റേയും ഉദ്ദേശ്യം. എന്നാൽ വെല്ലസ്ലിയുടെ വരവോടെ ഒരു പുതുയുഗം പിറന്നു. കോൺവാലിസ്, കമ്പനിയുടെ ഭരണം പരിഷ്കരിച്ചു. പതിനഞ്ചുകൊല്ലക്കാലത്തെ സമാധാനം കമ്പനിയുടെ വളർച്ചയ്ക്ക് ഇടയാക്കി. അതിന്റെ ഫലമായി കൂടുതൽ സ്വഭാവശ്രേഷ്ഠതയുള്ളവർ കമ്പനിയുദ്യോഗങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചുതുടങ്ങി. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ 'ഹൻഡ്രസ്' ഗോത്രത്തിൽനിന്നും ഇന്ത്യയിലെത്തിച്ച കിർക്പാട്രിക്സ്, മൺറോസ്, മാൽക്കംസ്, എൽഫിൻസ്റ്റോൺസ് തുടങ്ങിയ പുതുതലമുറയിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥർ, ക്ലൈവിന്റെ കാലത്ത് കമ്പനി ഉദ്യോഗമലങ്കരിച്ചു അഴിമതിക്കാരും സ്വഭാവശുദ്ധിയില്ലാത്തവരും ആയ ആളുകളിൽനിന്നും വളരെ വിഭിന്നരായിരുന്നു. ഇങ്ങനെ, കൈക്കൂലി വാങ്ങാത്ത, ശേഷിമാന്മാരായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ, സേവനം വെല്ലസ്ലിക്ക ലഭിക്കയും, ഉയർന്ന രാഷ്ട്രതന്ത്രത്തിന്റെ മണ്ഡലത്തിൽ വിഹരിക്കുന്നതിന് അദ്ദേഹത്തിനു സാധിക്കുകയും ചെയ്തു. ഒരു ചെറിയ സമരപരിപാടിമൂലം വെല്ലസ്ലിജനറൽ, ടിപ്പുവിന്റെ ശക്തി ധ്വംസിക്കയും, ഹൈദരലിയുടെ വംശത്തെ സിംഹാസനത്തിൽനിന്നും പുറന്തള്ളുകയും ചെയ്തു. നാനാഫഡ്നാവീസിന്റെ നിര്യാണാനന്തരം, അരാജകത്വത്തിൽ കഴിഞ്ഞ മഹാരാഷ്ട്രനേതാക്കന്മാർ തമ്മിലുള്ള മത്സരം, രണ്ടുപക്ഷത്തെ ശ്രദ്ധേയമായ യുദ്ധങ്ങൾകൊണ്ട് അദ്ദേഹം സാധിച്ചു. അതിനുശേഷം ശിവജിയുടെ സാമ്രാജ്യം, അസ്സൈ, ലാസ്വാരി എന്നീ യുദ്ധങ്ങളിൽ തകർക്കയും, പേഷ്വായെ ഒരു സാമന്തഭരണത്തിന്റെ നിലയിലാക്കുകയും ചെയ്തു. 1803–ഓടുകൂടി ബ്രിട്ടീഷുകാർ, ഇന്ത്യയിലെ പരമാധികാരികളായി. അവശേഷിച്ച നാട്ടുരാജാക്കന്മാർ കല്ക്കത്തയിലെ കമ്പനിയധികൃതരുടെ സൗജന്യത്തിൽ ജീവിച്ചു.

മുഗൾസാമ്രാജ്യം തിരോധാനംചെയ്തു. അക്ബറിന്റെ വംശത്തിൽപ്പിറന്ന ഒരാൾ ഡെൽഹിനഗരവും പരിസരപ്രദേശവും, ഒരു ബ്രിട്ടീഷ് റസിഡണ്ടിന്റെ ഉപദേശാനുസരണം ഭരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ (ചക്രവർത്തി) അധികാരം, നശിച്ചുവെങ്കിലും സ്ഥാനമാനങ്ങൾ നൽകിയത് അദ്ദേഹംതന്നെ. ഇങ്ങനെ ദേശീയരാഷ്ട്രം എന്ന ആശയം തീരെ തകരാതെനിന്നു. 1803–ൽ ഡെൽഹിയുടെ അധികാരം, അംഗീകരിക്കാത്ത രാജാക്കന്മാർ ഇന്ത്യയിലില്ലായിരുന്നു. റാണാപ്രതാപിന്റെ അനന്തരഗാമി, ആലിജാ ദൗലത്ത്റാവു സിന്ധ്യയുടെ ഒരു സാമന്തൻ ആയിരുന്നു. മുസ്ലിംമതക്കാർ ഒരിക്കലും കീഴടക്കാത്ത തിരുവിതാംകൂറിലെ രാജാവ് (ചേരപാരമ്പര്യത്തിന്റെ അവകാശി), ചെങ്കോനാപുരത്തും കണ്ണൂരകനാവു നൽകിയ 'ഷംസേർജംഗ്' എന്ന ബഹുമതി സ്വീകരിച്ചു. പഞ്ചാബ് ഒഴിച്ച്, ഇന്ത്യയുടെ മുഴുവൻ യഥാർഥ പരമാ

ധികാരിയായ ഈസ്റ്റിന്ത്യാകമ്പനിക്ക്, നിയമപ്രകാരം മുഗൾചക്രവർത്തിയുടെ 'ഫർമാൻ' (നീട്ട്) അധികാരം നൽകിയിരുന്നു. ഈസ്റ്റിന്ത്യകമ്പനി ബഹദൂർ എന്ന സ്ഥാനമാണ് ഉപയോഗിച്ചതു്. പതിനെട്ടാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ ആരംഭത്തിൽ, മുഗളന്മാർ പ്രതിനിധീകരിച്ച ദേശീയരാഷ്ട്രം എന്ന ആശയത്തിൽനിന്നുണ്ടായ 'ഇന്ത്യയുടെ ഐക്യം' എന്ന സിദ്ധാന്തം ബ്രിട്ടീഷുകാരും സ്വീകരിച്ചു.

വില്യംകോട്ടയിലെ (കൽക്കത്താ) സിംഹാസനം ഇരിപ്പിട്ട് ഭരിച്ചു് അലങ്കരിച്ച പ്രഭുകുലജാതന്മാരായ ഗവർണ്ണർജനറൽമാർ, രാജാക്കന്മാരെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടരാക്കയും, രാജ്യങ്ങൾ കീഴടക്കയും, ഇന്ത്യാഭരണാധികാരശേഷം ഇംഗ്ലണ്ടിലെ പ്രഭുസഭാംഗങ്ങളായി വിസ്മൃതിയിലേക്കു മറയുകയും ചെയ്തു. ഇന്ത്യാചരിത്രനാടകത്തിലെ നിഴലുകളായിരുന്നു അവർ; എന്നാൽ ഇന്ത്യയിലെ ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ ചരിത്രത്തിൽ അവർക്ക സ്ഥാനമുണ്ടുതാനും. അക്കാലത്തെ രാഷ്ട്രീയസംഭവങ്ങൾ ഇങ്ങനെ സംഗ്രഹിക്കാം. 1812-ൽ കമ്പനിയുടെ വ്യാപാരപ്രവർത്തനങ്ങൾ ഇംഗ്ലീഷുപാർലിമെന്റ് അവസാനിപ്പിച്ചു. കമ്പനി ബ്രിട്ടീഷുപാർലിമെന്റിന്റെ കൈയിൽ, ഇന്ത്യയെ ഭരിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരു വെറും ഉപകരണമായി. 1813 മുതൽ 1818 വരെയുള്ള കാലത്തിൽ, ഹേസ്റ്റിംഗ്സ് പ്രഭു സിൻഡ്യയുടെയും ഹോൾക്കറിന്റെയും അധികാരങ്ങൾ ചുരുക്കി, രാജപുട്ടാണയിലെ രാജ്യങ്ങൾ ബ്രിട്ടീഷ് നിയന്ത്രണത്തിലാക്കി. ഡക്കാനിൽ പേഷ്വായുടേതായിരുന്ന സ്ഥലങ്ങളും കമ്പനി കൈവശപ്പെടുത്തി. സറ്റ്ലജിനു കീഴക്കിടന്ന ഇന്ത്യ മുഴുവൻ കമ്പനിയുടെ അധികാരാതിർത്തിയിലായി. എങ്കിലും പല രാജ്യങ്ങളിലും, കൽക്കട്ടാഗവണ്മെന്റ് അധീശാധികാരം മാത്രമേ വഹിച്ചുള്ളു. ഭരണം യഥാർത്ഥത്തിൽ നടത്തിയതു് ഇന്ത്യൻ നാട്ടുരാജാക്കന്മാരായിരുന്നു. അവരെ മിക്കവരെയും വെല്ലസ്ലി സൈനികസഹായപദ്ധതിയിൽ ചേർത്തിരുന്നു. 1833-ലെ പട്ടയം അനുസരിച്ച്, കമ്പനിക്കുണ്ടായിരുന്ന വ്യാപാരസ്വഭാവം നിശ്ശേഷം ഇല്ലാതായി. ഇന്ത്യാഭരണത്തിന്റെ ചുമതല ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റു കൈയേറ്റു. ഗവർണ്ണർജനറലുടെ ഉപദേശകസമിതിയിൽ, മെക്കാളിയെ നിയമമെംബറായി നിയമിച്ചതു്, ഇതേത്തുടർന്നാണ്. ഇന്ത്യക്കാരുടെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനായുള്ള ഒരു പദ്ധതി ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റു സ്വീകരിച്ചു. രൺജിത്ത്സിംഗ് എന്ന പ്രസിദ്ധരാജാവിന്റെ കാലത്തു് പഞ്ചാബിൽ സിക്കുകാർ ഒരു സമ്പന്ന സൈനികശക്തിയായി വളർന്നിരുന്നു. എന്നാൽ ആ മഹാന്റെ നിര്യാണശേഷം പഞ്ചാബിൽ പല കുഴപ്പങ്ങളും ഉണ്ടായി. ഈ അവസരത്തിൽ കമ്പനി പഞ്ചാബ് ബ്രിട്ടീഷ്ഇന്ത്യയോടു ചേർത്തു (1845—48). വളരെക്കാലം, അത്യാഗ്രഹത്തോടെ, കൽക്കത്തായിലെ അധികാരികൾ കണ്ണുവച്ചിരുന്ന അയോദ്ധ്യയും ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ കമ്പനിയുടെ നേരിട്ടുള്ള ഭരണത്തിൻകീഴിൽ വന്നു. സിന്ധുമുതൽ ബ്രഹ്മപുത്രവരെ, ഹിമാലയംമുതൽ

കന്യാകുമാരിവരെ, ഐതിഹ്യപ്രസിദ്ധമായ ഭാരതവർഷം മുഴുവൻ, അവിഭക്തമായി, അധികാരത്തോടെ, 'യൂണിയൻജാക്ക്' പാറിക്കളിച്ചു. ഹിന്ദുക്കളുടെ, പുണ്യഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ, ക്രിസ്ത്വാബ്ദത്തിനു വളരെമുമ്പേ വിഭാവനചെയ്തിട്ടുള്ളതും, എന്നാൽ അശോകനോ അക്ബറിനോ പൂർണ്ണമായി സാധിക്കാൻ കഴിയാത്തതും, മഹാരാജാക്കന്മാർ സ്വപ്നം കാണാത്തതുമായ, ഇന്ത്യയുടെ ഐക്യം സ്ഥാപിതമായി. പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിൽ ഇന്ത്യയുടെ ഹൃദയത്തിലിതാ ദേശീയരാഷ്ട്രം എന്ന ആശയം, ബ്രിട്ടീഷ്ശക്തി പ്രവൃത്തിപഥത്തിൽ വരുത്തി.

വെല്ലസ്ലിക്കും ഇന്ത്യൻസ്വാതന്ത്ര്യസമരത്തിനുമിടയ്ക്കുള്ള അമ്പതു വർഷക്കാലത്തെ, രണ്ടു ഗവർണ്ണർജനറൽമാരുടെ നാമം പ്രസ്താവയോഗ്യമാണ്: വില്യം ബെന്റിങ്ക് പ്രഭുവിന്റേയും, ഡാൽഹൗസി പ്രഭുവിന്റേയും. വില്യംബെന്റിങ്കാണ് സതി നിർത്തൽചെയ്തത്. നിയമംമൂലം ഹിന്ദുമതത്തിൽ ആദ്യമായി നടത്തിയ സാമൂഹ്യപരിഷ്കാരമാണിത്. തികഞ്ഞ വ്യക്തിത്വംകൊണ്ടനുഗൃഹീതനായ ഒരാളായിരുന്നു ഡാൽഹൗസി. അദ്ദേഹത്തെ ഇന്ന് ഓർക്കുന്നത് അയൽരാജ്യങ്ങളടങ്ങിയ പല രാജ്യങ്ങളും ബലംപ്രയോഗിച്ചു കൂട്ടിച്ചേർത്ത ഒരു ആളെന്ന നിലയിലാണ്. എന്നാൽ ഭരണമണ്ഡലത്തിലുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേട്ടങ്ങൾ, മറ്റ് ഏതു ഗവർണ്ണർജനറലിന്റേതിലും, വൈവിദ്ധ്യമേറിയതും പ്രധാനങ്ങളുമാണ്. കേന്ദ്രനിയമസഭയുടെ ഉത്ഭവം അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നത്രേ. ആദ്യമായി തീവണ്ടിപ്പാത ഇന്ത്യയിൽ നടപ്പാക്കിയതും അദ്ദേഹംതന്നെ. കമ്പിത്തപാൽ, അരയണ തപാൽസ്റ്റാമ്പ്, ഇവയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിഷ്കാരങ്ങളാണ്. ആദ്യത്തെ വൻപിച്ച ജലസേചനപദ്ധതിയായ ഗംഗാതോട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രവർത്തനഫലമാണ്. ആധുനികരൂപത്തിൽ ഗ്രാൻഡ്ട്രങ്ക്റോഡ് സംവിധാനംചെയ്തതും ഡാൽഹൗസിയുടെ ഭരണകാലത്തത്രേ. രാഷ്ട്രീയമായും ഭരണപരമായും നോക്കിയാൽ അദ്ദേഹമാണ് ഇന്ത്യയിലെ ഏറ്റവും വലിയ ബ്രിട്ടീഷ്ഭരണാധിപൻ. പ്രഭുവിന്റെ മാനുഷികതാൽപര്യങ്ങളും പരിഗണനാർഹമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നേഹിതനായ 'ബെത്യൂൺ' (Bethune) സ്ഥാപിച്ച സ്ത്രീകൾക്കായുള്ള കോളേജ്, പ്രഭു സ്വന്തംചെലവിൽ പുലർത്തി. അദ്ദേഹമാണ് പ്രസിദ്ധമായ 'റൂർക്കി' എൻജിനീയറിംഗ്കോളേജ് സ്ഥാപിച്ചത്. മഹാനായ ഈ സ്കോട്ട്ലൻഡുകാരനോട് ഇന്ത്യയ്ക്കുള്ള കടപ്പാട് വചനാതീതമത്രേ.

ബാഹ്യമായി സമാധാനപരമായ ആംഗ്ലോഇന്ത്യൻ ഭരണത്തിന്റെ അടിയിൽ, മററു ചില ശക്തികൾ വർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ജനസാമാന്യത്തിനിടയിൽ, അധികാരഭ്രഷ്ടരായ വർഗ്ഗങ്ങൾക്ക് സ്വാധീനമുണ്ടായിരുന്നു. ഉത്തരേന്ത്യയിലെ മുസ്ലിങ്ങൾക്ക് ന്യായമായിതോന്നി, ഒരു ഭരണാധിപവർഗ്ഗത്തിൽനിന്നും ഒരു തലമുറയ്ക്കുള്ളിൽ തങ്ങൾ അധികാരങ്ങളും, അവകാശങ്ങളും നഷ്ടപ്പെട്ടവരായിത്തീർന്നിരുന്നു്, മഹത്താ

യ മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തിൻ, ഡെൽഹിയിലെ രാജാവുമാത്രം ദയനീയനായ ഒരു പെൻഷൻകാരനായി അവശേഷിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിനു ബഹുമതികൾ നൽകാനുള്ള അധികാരംപോലും ഇല്ലാതായി (1830). തലസ്ഥാനത്തുപോലും ബ്രിട്ടീഷ് റസിഡന്റിന്റെ അധികാരം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാമമാത്രമായ പ്രതാപത്തെ ഗ്രസിച്ചു.

ഇസ്ലാമിനു് ഇന്ത്യയിലുണ്ടായിരുന്ന മഹത്വത്തിന്റെ ഏക പ്രതിരൂപം അയോദ്ധ്യ എന്ന സൂബാ (പ്രവിശ്യ) ആയിരുന്നു. അവിടം ഒരു സ്വതന്ത്രരാജ്യം ആയിക്കഴിഞ്ഞുപോന്നു. മർദ്ദനം, ദുർഭരണം, അധഃപതനം ഇവയെല്ലാം ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, ഉത്തരേന്ത്യയിലെ മുസൽമാന്മാർക്കു്, അയോദ്ധ്യ ഇസ്ലാമികഭരണത്തിന്റെ മേന്മയെ പ്രതിനിധീകരിച്ചു. അതും ബ്രിട്ടീഷിന്ത്യയോടു സംയോജിപ്പിച്ചതോടെ, മുസ്ലീം അധികാരത്തിന്റെ അവസാനത്തെ കണ്ണിയും അറ്റുപോയി. ഡെൽഹി മുതൽ മുർഷിദബാദുവരെയുള്ള മുസ്ലീങ്ങൾ വിശ്വസിച്ചു, തങ്ങളുടെ പ്രതാപസൂര്യൻ അസ്തമിച്ചെന്നു്.

വടക്കേഇന്ത്യയിലെ മഹാരാഷ്ട്രർക്കും ഈ അധികാരമാറ്റം ശാന്തതയോടുകൂടി വീക്ഷിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. അവരുടെ നില വ്യത്യസ്തമായിരുന്നു. സിൻഡ്യ, ഹോൾക്കർ മുതലായ വലിയ കുടുംബങ്ങൾ വടക്കേഇന്ത്യയിൽ പലേടത്തും അധികാരം സ്ഥാപിച്ചിരുന്നു. സത്താറ, നാഗ്പൂർ, ഝാൻസി ഈ രാജ്യങ്ങൾ ബ്രിട്ടീഷ്ഇന്ത്യയോടു ചേർന്നതായിരുന്നു, അവരുടെ അഭിമാനത്തെ വ്രണപ്പെടുത്തിയതു്. ഇങ്ങനെ ഇന്ത്യയിലെ സാമ്രാജ്യം നഷ്ടപ്പെട്ട രണ്ടു വലിയ ജനവിഭാഗം അതൃപ്തരായിരുന്നു. അവരുടെ അസംതൃപ്തി വേഗം, പ്രത്യക്ഷമായുള്ള ഒരു പ്രക്ഷോഭമായി പൊട്ടിത്തെറിച്ചു. മീററ്റിലുള്ള മൂന്നു് ഇന്ത്യൻകമ്പനിയുടെ പ്രക്ഷോഭമായിട്ടാണു് ആരംഭിച്ചതു് (മേയ് 10, 1857). നാല്പത്തെട്ടു മണിക്കൂറിനുള്ളിൽ, വിപ്ലവകാരികൾ ഡൽഹി അധീനപ്പെടുത്തുകയും, ബഹദൂർഷായെ ചക്രവർത്തിയായി പ്രഖ്യാപിക്കയും ചെയ്തു. ദേശീയത്വത്തിന്റെ ആരംഭപ്രവൃത്തിയായിരുന്നു ഇതു്. പഞ്ചാബൊഴിച്ച് ഉത്തരേന്ത്യ മുഴുവൻ —പ്രത്യേകിച്ചും അയോദ്ധ്യയും ഗംഗാതടവും ബ്രിട്ടീഷ്നുകം ഊരി എറിഞ്ഞു. പൊതുവിലുള്ള ഒരു അസമാധാനമായിരുന്നു അതിനെ പിന്തുടർന്നതു്; അല്ലാതെ, എല്ലാവരും അംഗീകരിച്ച ഒരു ഗവണ്മെന്റിന്റെ നേതൃത്വത്തിലുള്ള സംഘടിതവിപ്ലവമല്ലായിരുന്നു. പലസ്ഥലങ്ങളിൽ, പല നേതാക്കന്മാരായിരുന്നു അധികാരം വഹിച്ചതു്. അവർ നാമമാത്രമായ ചക്രവർത്തിയുടെ കീഴിലിരുന്നുള്ളു. ദില്ലിയിൽ പോലും, സേനാനായകന്മാരെല്ലാം മിർസാമുഗളും, ബക്ത്ഖാനും ഭരിക്കുകയാണു ചെയ്തതു്. എങ്കിലും അസമാധാനം ഹിന്ദുസ്ഥാൻമുഴുവൻ വ്യാപിച്ചു. വിപ്ലവത്തിന്റെ ആരംഭത്തിലുള്ള നാലുമാസങ്ങളിൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർ അത്യന്തം ഭ്രമിച്ചു ഇതികർത്തവ്യതാമൂഢരാകയും, വിപ്ലവത്തെ അടിച്ചമർത്താൻ പ്രയാസപ്പെടുകയും ഉണ്ടായി. ആ കാല

ഘട്ടത്തിൽ സാമാന്യം ഭേദമായ ഒരു കേന്ദ്രഗവൺമെന്റു സ്ഥാപിക്കയും, വിപ്ലവകാരികൾ തങ്ങളുടെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ പരസ്പരമിണക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നെങ്കിൽ, ബ്രിട്ടീഷുകാർ, രാജ്യത്തിനുള്ളിൽ അവരുടെ നില വിഷമത്തിലായതുകൊണ്ടു തൽക്കാലം തീരപ്രദേശങ്ങളിലെ തങ്ങളുടെ കോട്ടകളിലേയ്ക്കു പിൻവാങ്ങാൻ നിർബ്ബന്ധിതരാകുമായിരുന്നു. അങ്ങനെയുള്ള ഇല്ലായ്കയാൽ, മഹാവിപ്ലവം പ്രാദേശിക പ്രക്ഷോഭണങ്ങളായി രൂപം കൊണ്ടു. അവ തടയുന്നതിന് കേന്ദ്രീകൃതനേതൃത്വം ഉണ്ടായിരുന്ന ബ്രിട്ടീഷ്സേനകൾക്ക്, വലിയ പ്രയാസം നേരിട്ടില്ല.

അസംഘടിതരാണെങ്കിൽ നഷ്ടപ്പെട്ടവരായിരുന്ന ഈ വിപ്ലവത്തിന്റെ എല്ലാ നേതാക്കന്മാരും ഒന്നു ചേർന്നിരുന്നു; ലക്ഷ്യത്തിൽ അവർക്കു യോജിപ്പു—ബ്രിട്ടീഷുകാരെ തുരത്തുകയും, ദേശീയസ്വാതന്ത്ര്യം വീണ്ടെടുക്കയും ചെയ്യു. ഈ അർത്ഥത്തിൽ 'ശിപായിലഹള,' ഒരു സൈനികവിപ്ലവമല്ല, ഒരു ദേശീയവിപ്ലവമാണ്. ഇന്ത്യയിലെ പല രാജ്യങ്ങളും രാജാക്കന്മാരും ഇതിൽ പങ്കെടുക്കാത്തതു്, ഇതിന്റെ ദേശീയസ്വഭാവത്തിനു കോട്ടം വരുത്തിയില്ല. അവർ സംഭവഗതികൾ സൂക്ഷിച്ചു വീക്ഷിക്കയായിരുന്നു. തുടക്കത്തിലെ ഉത്സാഹപ്രകടനത്തിനുശേഷം, വിപ്ലവത്തിനു വിജയസാദ്ധ്യതയില്ലെന്നു വ്യക്തമായി. ഹൈദരബാദിലെ സലാർജംഗിനെപ്പോലുള്ള 'അഭ്യുദയകാംക്ഷികൾ' ധാരാളമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അവർക്കോ രാജാക്കന്മാർക്കോ, ജനതയുടെ ഉദ്വേഗപ്രവാഹത്തെ ചെറുക്കാൻ സാധിക്കയില്ലായിരുന്നു, വിപ്ലവനേതാക്കന്മാർ കേന്ദ്രത്തിൽ ഗവൺമെന്റു സംഘടിപ്പിക്കയും, ലക്നൗവിലേപ്പോലുള്ള പട്ടാളത്താവളങ്ങൾ നിരോധിക്കുന്നതിനുപകരം, ബ്രിട്ടീഷ്സൈന്യത്തെ നേരിടുകയും ചെയ്തിരുന്നെങ്കിൽ. അവർ ഇതു ചെയ്തില്ല. ലഹള അവസാനത്തിൽ കൊടികെട്ടിന്റെ പുകപോലെ ആയി.

വിപ്ലവം ചില പ്രഗത്ഭന്മാരായ നേതാക്കന്മാരെ സൃഷ്ടിച്ചു. താന്തിയാ തോപ്പി, അസീമുള്ളാഖാൻ, ഝാൻസിറാണി ലക്ഷ്മീബായി, ഖാൻ ബഹാദൂർഖാൻ തുടങ്ങിയവർ. താന്തിയാ തോപ്പി ഒരു വലിയ മഹാനായ നേതാവായിരുന്നു. ഝാൻസിറാണി പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിലെ ശ്രേഷ്ഠയും ധീരയുമായ ഒരു വനിതാരത്നമാണ്. ബ്രിട്ടീഷുകാർക്ക് യഥാർത്ഥത്തിൽ യുദ്ധം നടത്തേണ്ടിവന്നതു് അവരുടെ ഏകീകൃതസേനയോടു മാത്രമായിരുന്നു. ധൈര്യപ്രകടനത്തിൽ അവർ ആരെയും കവിച്ചുനിന്നു. ഇതൊഴിച്ചാൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർക്ക്, വിപ്ലവസംഘങ്ങളെ വേട്ടയാടേണ്ടതേ, ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. താന്തിയായുടെയും ലക്ഷ്മീബായിയുടെയും സംയുക്ത സേനയെ തോല്പിച്ചതോടെ, വിപ്ലവത്തിന്റെ സൈനികവശം അവസാനിച്ചുവെന്നു പറയാം. വിപ്ലവത്തെത്തുടർന്നായ വെള്ളക്കാരുടെ ഭീഷണിഭരണം ഇന്ത്യാക്കാരിൽ, ഭയം ഉണ്ടാക്കുന്നതിനും, ഭാവിയിൽ ഒരു വിപ്ലവം ഉണ്ടാകാതിരിക്കാനും ലാക്കാക്കിയായിരുന്നു.

'ശിപായിലഹള'യ്ക്കു 'ബ്രിട്ടീഷ് ഇന്ത്യൻ' ചരിത്രങ്ങളിൽ വലിയ

സ്ഥാനം കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. കാരണം അക്കാലത്ത ബ്രിട്ടീഷുകാരിൽ, ഈ വിപ്ലവം ജനിപ്പിച്ച ഭീതിയും, ഈ വിപ്ലവം ബ്രിട്ടീഷാധിപത്യത്തിനു നേരിടേണ്ടിവന്ന ശോചനാവസ്ഥയും തെളിയിച്ചതുമാകുന്നു. ബ്രിട്ടീഷ് അധികാരികൾ മനസ്സിലാക്കി, ഇന്ത്യയിൽ അധികാരം നിലനിർത്തുന്നതിന്, വിദേശീയരും ഒരു ചെറിയ ന്യൂനപക്ഷവുമായ അവർക്ക് മികച്ച സൈനികശക്തിയും, നിരന്തരമായ ജാഗ്രതയും, കീഴടക്കപ്പെട്ട ജനതയ്ക്ക് കൂടുതൽ ഉയർന്ന ഒരു സാമ്പത്തികനിലവാരവും ആവശ്യമെന്ന്. ഇന്ത്യയിലെ ബ്രിട്ടീഷ്‌സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ഐക്യവും അഭിമാനവും നിലനിർത്താനായി, ഒരു 'പരിഷ്കൃതം'തന്നെ സ്ഥാപിച്ചു. തൽഫലമായി കോൺപൂർ കിണർ, ലക്നൗ റെസിഡൻസി ഇവയെല്ലാം അവരുടെ തീർത്ഥാടനകേന്ദ്രങ്ങളായി; വിപ്ലവത്തിലെ ബ്രിട്ടീഷ്‌നേതാക്കന്മാരുടെയും രക്തസാക്ഷികളുടെയും സ്മാരകങ്ങളും പ്രതിമകളും മിക്ക ഇന്ത്യൻനഗരങ്ങളിലും ഉയർന്നു. ഇന്ത്യയിലും വിപ്ലവം മായാത്ത സ്മരണ സൃഷ്ടിച്ചു. വിപ്ലവനേതാക്കന്മാരോട് ബ്രിട്ടീഷുകാർ വളരെ ക്രൂരമായി പെരുമാറി. വെള്ളക്കാരുടെ ഭീഷണിഭരണത്തിന്റെ വ്രണങ്ങൾ ഉണങ്ങാതെ വളരെക്കാലം നിൽക്കുകയും, ഇരുകൂട്ടരും തമ്മിലുള്ള സൗഹാർദ്ദബന്ധത്തെ അത് പല ദശാബ്ദങ്ങളിലും സാരമായി ബാധിക്കുകയും ഉണ്ടായി.

ചരിത്രപരമായി, നിഷ്പക്ഷമായി പരിശോധിച്ചാൽ, ഈ വിപ്ലവത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം രണ്ടു വീക്ഷണഗതിപ്രകാരം മാത്രമാണ്. ഒന്നാമതായി, പഴയ വ്യവസ്ഥിതി, അഭിമാനവും സ്വാതന്ത്ര്യവും വീണ്ടെടുക്കാൻ നടത്തിയ അവസാന ശ്രമമാണിത്. ക്രൂരതകൾകൊണ്ടു നിറം മങ്ങിയതെങ്കിലും, അധികാരം നഷ്ടപ്പെട്ടവർ ദേശീയപ്രശസ്തിക്കുവേണ്ടി നടത്തിയ ഒരു ധീരവും സാഹസികവുമായ യത്നമാണത്. രണ്ടാമതായി, ആധുനികഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ഒരു വിധിനിർണ്ണായകസംഭവമാണത്. വിപ്ലവശേഷം ഉടലെടുത്ത ഗവൺമെന്റിന്റെ നയവും, ആദർശവും, നടപടികളും, അന്നു നിലവിലിരുന്ന ഗവൺമെന്റിന്റേതിൽനിന്നും തികച്ചും വിഭിന്നമാണ്. 1858-ൽ ബ്രിട്ടീഷ്‌രാജാവ് ഇന്ത്യാഭരണം കൈക്കലാക്കുകയും ഈസ്റ്റിന്ത്യാക്കമ്പനി ഇന്ത്യാചരിത്രരംഗത്തിൽനിന്നും മറയുകയും ചെയ്തു.

ദേശീയപ്രക്ഷോഭണത്തിനു മുമ്പുള്ള കാലഘട്ടത്തിൽനിന്നും ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ സ്മരണാർഹരായ മൂന്ന് ഇംഗ്ലീഷ്‌കാരുടെ പേരു പറയാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ, (ഇംഗ്ലീഷുകാർ എഴുതപ്പെട്ട ഇന്ത്യയിലുള്ള ചരിത്രങ്ങളിൽനിന്നല്ല.) അവ ആംഗ്ലോ-ഇന്ത്യൻ ചരിത്രപാഠപുസ്തകങ്ങളിൽ മുന്നിട്ടുനിൽക്കുന്ന ഗവർണ്ണർജനറൽമാരുടെയോ, സൈന്യനായകന്മാരുടെയോ, ഭരണകർത്താക്കളുടെയോ, പേരുകളല്ലായിരിക്കും. പിന്നെയോ എഡ്മണ്ട് ബർക്ക്, വില്യം ജോൺസ്, മെക്കാളേ ഇവരൊക്കെയായിരിക്കും. ഇവരിൽ ബർക്ക് ഇന്ത്യയിൽ വന്നിട്ടില്ല. എന്നാൽ ധാർമ്മികരോഷത്താൽ പ്രേരിതനായി അക്കാലത്തെ ഒരു മഹാചിന്തകനായ അദ്ദേഹം,

സ്വന്തം രാജ്യക്കാർ ഇന്ത്യയിൽ നടത്തിയ മർദ്ദനത്തെയും, അഴിമതിയെയും അക്രമത്തെയും കർശനമായി എതിർത്തു. കോൺലി അധികാരപ്പെട്ടപ്പോലെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശബ്ദം, ധാർമ്മികമൂല്യം ഇന്ത്യാഗവൺമെന്റിൽ സ്വാധീനം ചെലുത്താത്ത ഒരു കാലഘട്ടത്തെ അവസാനിപ്പിച്ചു. ബർക്കിന്റെ പശ്ചാത്യനാദം, ചരിത്രത്തിൽ മുഴങ്ങുന്നതു് കമ്പനിയുടെ ഒരു പ്രശസ്തനായ ഗവർണ്ണർ ജനറലിന്റെ കുറ്റങ്ങൾക്കെതിരായി മാത്രമല്ല. അതു് ഇന്ത്യൻജനതയെ ഭരിക്കുന്നതിനുള്ള ആവേശപൂർവമായ ധാർമ്മിക ശാസനകൂടിയായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു് ഇന്ത്യൻജനതയോടുള്ള അനുഭാവവും, മർദ്ദനത്തോടുള്ള വെറുപ്പും ധാർമ്മികമായ രോഷവും, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിനെ സ്പൃഹണീയമായി സ്പർശിച്ചു. എന്തെന്നാൽ ധാർമ്മികമായ ഒരു നിലപാടു് കമ്പനിഭരണത്തിൽ വരികയും, ക്ലൈവിന്റെ 'കൊള്ളക്കാരന്റെ രാജ്യം' ആരാലും വിലപിക്കപ്പെടാതെ മണ്ണടയുകയുംചെയ്തു. ഇന്ത്യൻകർഷകരെ തകർത്തുവിട്ടടിച്ച ബെൻഫീൽഡ്, മക്ഫെഴ്സൺ തുടങ്ങിയവരെയും, രാജ്യം കൊള്ളചെയ്തു് നവാബന്മാരായി ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ഉദ്യോഗശേഷം തിരിച്ചുപോയി, അവിടത്തെ പൊതുജീവിതം മലിനപ്പെടുത്തിയ കമ്പനിഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെയും നില, വാറൻഹേസ്റ്റിംഗ്സിന്റെ കുറ്റവിസ്താരത്തിനുശേഷം പാടെ മാറി. ഇന്ത്യയിലെ ഉല്പതിഷ്ണുപാരമ്പര്യത്തിന്റെ പിതാവു് ബർക്കാണ്.

സർ വില്യം ജോൺസ് ഉയർന്ന ഉദ്യോഗങ്ങൾ വഹിച്ചു; എന്നാൽ ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലദ്ദേഹത്തിനുള്ള സ്ഥാനം അതുകൊണ്ടല്ല, ശാശ്വതമായ മറ്റു നേട്ടങ്ങൾമൂലമാണ്. അദ്ദേഹം ഇന്ത്യയിൽ വന്നതു് 1783-ൽ ആകുന്നു. അടുത്തവർഷം അദ്ദേഹവും കോൾബ്രൂക്കും(Colebrook) കൂടി 'ബംഗാൾ ഏഷ്യാറ്റിക്ക് സൊസൈററി' സ്ഥാപിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെയും, 'ഭഗവദ്ഗീത' വിവർത്തനംചെയ്ത ചാൾസ് വിൽക്കിൻസിന്റെയും ശ്രമഫലമായാണ്, ഇന്ത്യൻസാഹിത്യം ആദ്യമായി ലോകത്തിന്റെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടതു്. ജോൺസിന്റെ ശാകുന്തളംതർജ്ജമ പൗരസ്ത്യസംസ്കാരത്തിൽ യൂറോപ്യന്മാരുടെ താൽപര്യത്തിന്റെ തുടക്കം കുറിക്കുന്നു. കാലക്രമത്തിൽ ഇതു പൂർണ്ണഫലത്തിലെത്തി. ഇന്ത്യയിലെയും, മറ്റു കിഴക്കൻരാജ്യങ്ങളിലെയും സാഹിത്യം, കല, തത്വജ്ഞാനം ഇവ സംസ്കാരസമ്പന്നരായ സകലരുടേയും പൊതുസ്വത്തായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ യൂറോപ്യൻചിന്തയുടെ ഇഴയിൽ അതിന്റെ പ്രവേശം സാവകാശത്തിലായിരുന്നു. അതിന്റെ പ്രചാരവും സാർവ്വത്രികമല്ലായിരുന്നു. എങ്കിലും എല്ലാ യൂറോപ്യൻരാജ്യങ്ങളിലും ഇന്ത്യൻഗ്രന്ഥങ്ങൾ പഠിക്കുന്നതിനും, പ്രസാധനംചെയ്യുന്നതിനും, വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നതിനും ഉള്ള അസംഖ്യം പണ്ഡിതസഭകൾ ഇന്നു് ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. ഇതുവെച്ചുനോക്കിയാൽ 'ഏഷ്യാററിക്ക്' ജോൺസിന്റെ' ശാകുന്തളംതർജ്ജമയും, ബംഗാൾ ഏഷ്യാറ്റിക്ക് സൊസൈറ്റിസ്ഥാപനവും നിസ്തുലമായ പ്രാധാന്യം ഉള്ളതെന്നു കാണാം.

ഇന്ത്യൻസംസ്കൃതാനുപാദനത്തിന് പാശ്ചാത്യർക്ക കൗതുകം ഉണ്ടായതിനു പുറമേ, സർ വില്യം ജോൺസിന്റെ ശ്രമം ഇന്ത്യയിൽത്തന്നെ വലിയ ഫലങ്ങൾ ഉളവാക്കി. പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിൽ ബംഗാളിലെ ജനങ്ങൾ സാംസ്കാരികമായി അധഃപതിച്ചിരുന്നു. ജോൺസിന്റെയും മറ്റു പാശ്ചാത്യരുടെയും നിസ്തുലമായ പ്രയത്നം, അവർക്ക് ഒരു ദിവ്യഔഷധപ്രയോഗമായിത്തീർന്നു. ഇന്ത്യൻസാഹിത്യത്തിന് പാശ്ചാത്യപണ്ഡിതന്മാരിൽനിന്നും ലഭിച്ച അംഗീകാരം, ഇന്ത്യക്കാർക്ക് തങ്ങളെപ്പറ്റിയുള്ള അഭിമാനം വർദ്ധിപ്പിച്ചു. ഇന്ത്യയുടെ വിലപ്പെട്ടവകളിലേക്കുള്ള ഒരു ആദ്യചാലകശക്തിയായിരുന്നു ഇത്. ഈ അർത്ഥത്തിൽ ജോൺസിനെ, പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിലുണ്ടായ മഹത്തായ നവോത്ഥാനത്തിന്റെ ജനയിതാക്കളിലൊരാളായി പരിഗണിക്കാം.

തോമസ് ബാബിംഗ്ടൺ മെക്കാളെയുടെ പേര്, ഇന്ത്യയിൽ അധികം ഇഷ്ടപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഒന്നല്ല. എന്നാൽ നിഷ്പക്ഷമായി മൂല്യനിർണ്ണയം ചെയ്താൽ, സങ്കുചിതമനസ്സോടുകൂടിയ യൂറോപ്യനും, ഇംഗ്ലണ്ടിന്റെ മേന്മയിൽ കണ്ണടച്ചു വിശ്വസിച്ചുവനുമായ, ഈ വാസനാസമ്പന്നനാണ് നാം അറിയപ്പെടുന്ന ആധുനികഇന്ത്യയ്ക്ക് ജീവൻനൽകിയത്. അദ്ദേഹമാണ് ഇന്ത്യയുടെ ആധുനികമായ, ആധുനികനിയമസംഹിതയുടെ താതാവ്. കഴിഞ്ഞ നൂറിൽപ്പരം വർഷം ഇന്ത്യ അംഗീകരിച്ച നിയമസംഹിത, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രയത്നഫലമായി പുഷ്ടിപ്പെട്ടതാകുന്നു. ആ നിയമാവലിയുടെ ഇരിമ്പുചട്ടക്കൂട്ടിലാണ് ഇന്ത്യയുടെ സാമൂഹ്യവും, രാഷ്ട്രീയവും സാമ്പത്തികവുമായ വികാസം നടന്നിട്ടുള്ളതും. അദ്ദേഹം കാലത്ത് പ്രസാധനം ചെയ്തിട്ടുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ "മിനിട്ട്സ്" (കുറിപ്പുകൾ) പരിശോധിച്ചാൽ കാണാം, നിയമത്തിലെ സാധാരണതത്വങ്ങൾപോലും അന്ന് അംഗീകരിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു, സഹപ്രവർത്തകന്മാരായി അവക്കുവേണ്ടി അദ്ദേഹത്തിനു പടവെട്ടേണ്ടിയിരുന്നുവെന്നും. ഉദാഹരണത്തിന്, കുറ്റം ആരോപിക്കപ്പെട്ടയാൾ, അതു തെളിയിക്കുംവരെ നിരപരാധിയെന്നു കരുതണമെന്ന നിയമം അന്ന് ഇന്ത്യയിൽ നിലവിലില്ലായിരുന്നു. നിയമത്തിന്മുൻപിൽ എല്ലാവരും തുല്യരെന്ന തത്വവും മെക്കാളെക്കുമുൻപ് ഇവിടെ സ്വീകൃതമായിരുന്നില്ല. ബ്രാഹ്മണരുടെ തെളിവുകളെ അടിസ്ഥാനമാക്കി ബ്രാഹ്മണരെ ശിക്ഷിച്ചുകൂടാ; ശിക്ഷകൾ കുറ്റവാളികളുടെ ജാതിയെ അടിസ്ഥാനമാക്കി നൽകിവന്നു. മുസ്ലിം നിയമമനുസരിച്ച് മുസ്ലീമിനെതിരായി, മുസ്ലീമല്ലാത്തവന്റെ മൊഴി അംഗീകരിച്ചിരുന്നില്ല. ഈ പരിതഃസ്ഥിതിയിൽ, മെക്കാളെയുടെ നിയമസംഹിത ഇന്ത്യയിൽ നിയമപരമായ ഒരു വിപ്ലവംതന്നെ വരുത്തി. മനുവിന്റെയും, ജസ്റ്റീനിയന്റെയും, നെപ്പോളിയന്റെയും നിയമസംഹിതയുമായി, മെക്കാളെയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ 'ലാ കമ്മീഷൻ' കൊണ്ടുവന്ന 'പീനൽകോഡ്' (ക്രിമിനൽ നടപടി) താരതമ്യംചെയ്താൽ അവ മുൻപിലത്തവയിൽനിന്നും പുരോഗമനപരം എന്നുള്ളതു നിരാക്ഷേപമാണ്.

ബൃഹത്തും മഹത്തരവുമായ, ഇന്ത്യയുടെ നിയമഘടനാസ്ഥിവാദത്തിന്റെ സുരക്ഷിതത്വത്തിൽ, നാനൂറുകോടി ജനങ്ങൾ കഴിയുന്നുതന്നെ മെക്കാളെയുടെ പ്രതിഭാവിലാസത്തിന്റെ സ്മാരകസ്തംഭമാണ്.

ഇന്ത്യൻജീവിതത്തിനു മെക്കാളെ നൽകിയ മറ്റൊരു മികച്ച സംഭാവന വിദ്യാഭ്യാസത്തെപ്പറ്റിയുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ 'മിനിട്ട്' (അഭിപ്രായം) ആകുന്നു. അതിൽ പൗരസ്ത്യസംസ്കാരത്തെപ്പറ്റിക്കാണുന്ന അവജ്ഞ 'പൗരസ്ത്യസാഹിത്യം ആകെക്കൂടിയാൽ ഒരു ഷെൽഫ് ഇംഗ്ലീഷ് പുസ്തകത്തിനുള്ള വിലയില്ലെന്ന പരാമർശം, തുടങ്ങിയവ ഒഴിച്ചുമാറ്റിയാൽ, ആ പ്രമാണത്തിലെ പല അഭിപ്രായങ്ങളും സുപ്രധാനങ്ങളും സുചിന്തിതങ്ങളുമാണ്. ആ പ്രമാണത്തിലെ അടിസ്ഥാനതത്വം, ആധുനികവിജ്ഞാനത്തെ ആസ്പദമാക്കി, ഇംഗ്ലീഷ്ഭാഷയിലൂടെയുള്ള വിദ്യാഭ്യാസം ഇന്ത്യയിൽ പ്രചരിപ്പിക്കണമെന്നതത്രേ. ഈ അഭിപ്രായം, ഇന്ത്യയിലെ ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റു സ്വീകരിച്ചു, അന്നത്തെ പരിതഃസ്ഥിതിയിൽ ഏററവും വിപ്ലവകരവും ഗുണകരവുമായ ഒരു തീരുമാനമായിരുന്നു. മെക്കാളെയുടെ 'മിനിട്ടി'ലെ അതിശയോക്തിപരങ്ങളായ പ്രസ്താവനകളെ ഗണിക്കേണ്ട കാര്യമില്ല. പക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ തീരുമാനം ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റിനെ നിർബ്ബന്ധിപ്പിച്ചു സ്വീകരിപ്പിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിലുള്ള അവസ്ഥ എന്തായിരുന്നേനേ!! ഇന്ത്യയുടെ മഹത്തായ പുനരുദ്ധാനത്തിനു നിദാനമായ, ആധുനികവിജ്ഞാനം അപ്രാപ്യമായേനേ! തീർച്ചയായും പൗരസ്ത്യരാജ്യങ്ങളെ ശാസ്ത്രീയവിജ്ഞാനം എത്രതെങ്കിലുംവഴിയായി ഇവിടെ എത്തുമെങ്കിലും വരുമായിരുന്നു; എന്നാൽ ശാസ്ത്രീയ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ ഇന്ത്യ നേരിട്ടു പങ്കെടുക്കുക എന്നതു് ഒരു വിദൂര ആദർശമാകുമായിരുന്നു. ഇംഗ്ലീഷിലുള്ള വിദ്യാഭ്യാസംമൂലം ഇന്ത്യ, ഒരു ആഗോളസമുദായത്തിലെ അംഗമായിത്തീർന്നു. ഇതില്ലായിരുന്നെങ്കിലത്തെ സ്ഥിതി എന്താണു്? സംസ്കൃതവും, പേർഷ്യനുമൊഴിച്ചു്, ഇന്ത്യയിലെ ഏതു ഭാഷകൾ പ്രചാരത്തിലുള്ളവയും, 'ഓറിയന്റൽ'വിദ്യാഭ്യാസത്തിനു യോജിച്ച സാഹിത്യവിഭവങ്ങൾ അന്നു് ഇല്ലായിരുന്നു. പല ഭാഷകളുടെ ഒരു മേളിതരൂപമായ, ഹിന്ദുസ്ഥാനി ഇന്ത്യൻഭാഷയിലൂടെ അധ്യാപനം നടത്താൻ സാധിതമാകുമായിരുന്നു. ഇതിനുതന്നെ, ഇംഗ്ലീഷ്പരിജ്ഞാനവും, പാശ്ചാത്യസംസ്കാരവും സിദ്ധിച്ച അനേകം ആളുകൾക്കുപോലും സാധ്യമല്ല. മെക്കാളെയുടെ പദ്ധതി ഇതാണു ചെയ്തത്. ഇന്ത്യൻഭാഷകളുടെ നിലവാരം ഇന്നു് സർവ്വകലാശാലാവിദ്യാഭ്യാസത്തിനുപോലും ഉപയുക്തമായ നിലവാരത്തിൽ ഏറെക്കുറെ എത്തിയിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ സർവ്വകലാശാലകളിൽ ഇംഗ്ലീഷിൽ പഠിപ്പിച്ചില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ, പ്രാദേശികഭാഷകൾക്കു് ആധുനികങ്ങളായ പ്രവണതകൾ ഉൾക്കൊള്ളാൻ കഴിവില്ലാതെ വരികയും ആധുനികവിജ്ഞാനസമ്പന്നന്മാരുടെ ഒരു സൈന്യം നിർമ്മിക്കാൻ അസാധ്യമാകുകയും ചെയ്യുമായിരുന്നു. വിജ്ഞാനത്തിന്റേതായ ലോകത്തിൽ, ഇന്നു് നല്ലൊരു സ്ഥാനം

ഉള്ള ഇന്ത്യയിലെ സർവ്വകലാശാലകളും, കോളേജുകളും സ്കൂളുകളും, ഈ കോളേജുകളുടെ പാഠ്യപദ്ധതിയുടെ പ്രത്യക്ഷഫലങ്ങളാണു്.

ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലുണ്ടായ പുതിയ താൽപര്യവും, ബുദ്ധമതത്തിന്റെ, വീണ്ടും ഉണ്ടായ കണ്ടുപിടുത്തവുമാണ് ഈ കാലഘട്ടത്തെ പ്രസ്താവ്യമായ മറ്റൊരു സംഭാവന. എഴുനൂറു വർഷക്കാലം, ഇന്ത്യാചരിത്രം മഹമ്മദിന്റെ ആക്രമണത്തോടെയാണാരംഭിക്കുന്നതെന്നു വിചാരിക്കപ്പെട്ടു വന്നിരുന്നു. മുസ്ലീം ചരിത്രകാരന്മാരുടെ രേഖകൾ മാത്രമായിരുന്നു, ചരിത്രത്തിന്റെ ആലംബം. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ ഗവേഷണം നടത്തുക, ശിലാലേഖങ്ങൾ കണ്ടെടുത്തു് അവയിലെ ലിപികൾ വായിക്കുക, വിദേശീയരേഖകളിൽനിന്നും ചരിത്രവസ്തുതകൾ ശേഖരിക്ക, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ വിട്ടുപോയ അദ്ധ്യായങ്ങൾ നാണയപഠനം മുതലായവമൂലം നിർമ്മിക്കുക, മുതലായവ പില്ക്കാലത്തുണ്ടായവതന്നെ. എന്നാൽ ഡഫിന്റെ മഹാരാഷ്ട്രചരിത്രം, വില്ക്സിന്റെ മൈസൂർചരിത്രം, ടോഡിന്റെ രാജസ്ഥാനചരിതം ഇവയെല്ലാം കമ്പനിയുദ്യോഗസ്ഥന്മാർ, അവ തങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെട്ട സമകാലികസംഭവങ്ങളെപ്പറ്റി എഴുതിയവയാണു്. ഈ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ ചരിത്രപഠനത്തിലും, ചരിത്രഗവേഷണത്തിലും ഇന്ത്യാക്കാരിൽ താൽപര്യം ജനിപ്പിക്കുകയും, തങ്ങളുടെ ഭൂതകാലത്തെപ്പറ്റി അവരിൽ അഭിമാനം ഉണർത്തുകയും ചെയ്തു. പില്ക്കാലത്തിൽ ഇതിൽനിന്നും പല സുപ്രധാനഫലങ്ങളും ഉളവായതായി കാണാം.

മഹത്തായ പുനഃപ്രാപ്തി

1848-ഓടുകൂടി, ഇന്ത്യാ ഏകീകരിക്കപ്പെട്ടു. പത്തു വർഷത്തിനു ശേഷം ബ്രിട്ടീഷ് സിംഹാസനവും പാർലിമെന്റുംകൂടി ഇന്ത്യയുടെ ഗവണ്മെന്റു നേരിട്ടു ഏറ്റെടുത്തു. പിന്നീടുള്ള ഏകദേശം ആറു വർഷക്കാലത്തെ, ''മഹത്തായ വിരമിക്കലി''ന്റെ കാലമായി വർണ്ണിക്കാവുന്നതാണ്. ഈ പ്രസ്ഥാനം ലോകത്തിൽ, ഇന്ന്, ഇന്ത്യയ്ക്കുള്ള സ്ഥാനം നല്കി. ഒരു വിഹംഗവീക്ഷണത്തിൽ, ആംഗ്ലോഇൻഡ്യൻ ഭരണത്തിന്റെ അക്കാലത്തുള്ള ചില സവിശേഷ ലക്ഷണങ്ങൾ സംക്ഷിപ്തമായി പറയാം.

കമ്പനിഭരണകാലത്തു്, ക്രമത്തിൽ, വിപുലമായ ഒരു ഭരണയന്ത്രം രൂപംകൊണ്ടു. ഇതിന്റെ അടിസ്ഥാനമിട്ടതു് കോൺവാലിസാണ്. സൈനികവിപ്ലവത്തിനുശേഷം, ഈ ഭരണകൂടത്തിനു് വികാസവും വളർച്ചയുമുണ്ടായി. അതിനു് സമാനത, ലോകചരിത്രത്തിലില്ല. ഉദ്യോഗസ്ഥമേധാവിത്വത്തിനു മാതൃകയായ ബൈസാന്റൈൻ സാമ്രാജ്യത്തിലോ, ചൈനീസ് സാമ്രാജ്യത്തിലോ, ഇന്ത്യയിൽ കേന്ദ്രത്തിലും പ്രവിശ്യയിലുമുണ്ടായിരുന്നതുപോലുള്ള ഭരണസംഘടനയും ഗവണ്മെന്റുസർവ്വീസും കാണ്മാനില്ല. മുൻപ് ഒരു ഗവണ്മെന്റും, അഭിമുഖീകരിച്ചിട്ടില്ലാത്ത മുന്നൂറുകോടി ജനങ്ങളെ ഭരിക്കുന്നതിനുള്ള കനത്ത ഭാരം ഇന്ത്യയു് ദ്യോഗികയുള്ള ഉദ്യോഗങ്ങളായ ഐ. സി. എസ്സ്., ഇൻഡ്യൻ പോലീസ്, ആഡിറ്റും അക്കൗണ്ടും ശാഖ, പ്രവിശ്യകളിലെ സർവ്വീസുകൾ (പ്രത്യേകിച്ചും റവന്യുവും നീതിന്യായവകുപ്പും) ഇവയും താഴത്തേതിലും വന്നു. ചുരുങ്ങിയതു്, ഒരു നൂറ്റാണ്ടുകാലമെങ്കിലും ഇന്ത്യയിൽ നിലനിന്നുവന്ന 'ബ്യൂറോക്രാറ്റിക്' ഗവണ്മെന്റിന്റെ ചരിത്രപരമായ പാരമ്പര്യമാണ് ഇതു വിജയകരമാക്കിയതു്. അതിവിപുലമായ ഈ ഭരണയന്ത്രം, ഗവണ്മെന്റുജോലികൾ മാത്രമല്ല, ക്ഷാമം, വെള്ളപ്പൊക്കം, പ്ലേഗ് ഇങ്ങിനെയുള്ള സാംക്രമികരോഗങ്ങൾ, ഇവയെയും നേരിടുന്നതിൽ സമർത്ഥമായിരുന്നു. ഈ സർവ്വീസുകളിൽ വളരെ ചുരുങ്ങിയ ഒരു ശതമാനം യൂറോപ്യന്മാരേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ബാക്കിയുള്ളവരെ നിയമിച്ചതു്, ഇന്ത്യയിലെ മുൻസാമ്രാജ്യങ്ങളെ സേവിച്ച വർഗ്ഗക്കാരിൽനിന്നുതന്നെ: ബ്രാഹ്മണർ, കായസ്ഥന്മാർ, ഖത്രികൾ (Khatris) ഇവരെ ഉത്തരേന്ത്യയിലും, ബ്രാഹ്മണരും പഠിപ്പുള്ളവരായ ചില വർഗ്ഗക്കാരെയും തെക്കേഇന്ത്യയിലും. ഇവരുടെ കാര്യക്ഷമമായ സേവനങ്ങൾ ഇല്ലായിരുന്നെങ്കിൽ, വമ്പിച്ച ഈ 'ബ്യൂറോക്രസി'യുടെ സംഘടന സാദ്ധ്യമല്ലായിരുന്നു. ഈ വർഗ്ഗക്കാരായിരുന്നു, മുൻപ് രണ്ടായിരംവർഷം രാജാക്കന്മാരുടെ സാമ്രാ

ജ്യവും, മാറിമാറി വന്നെങ്കിലും, ഭരണശകടത്തിന്റെ സുഗമമായ നടത്തിപ്പിനു സഹായിച്ചു.

ഇങ്ങനെ സുസംഘടിതമായ ഒരു ഭരണയന്ത്രത്തിന്റെ സഹായത്തോടെ, ഗവണ്മെന്റിന് ആധുനികരാജ്യങ്ങളിലൊഴിച്ച് മറ്റൊരിടത്തും കാണാത്തതരത്തിലുള്ള വിപുലമായതോതിൽ പല ജോലികളും ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞു. തീവണ്ടിയും കമ്പിത്തപാലും ഇന്ത്യയുടെ പലഭാഗങ്ങളും പരസ്പരം ബന്ധിച്ചു. വലിയ ജലസേചനപദ്ധതികൾ, പ്രത്യേകിച്ചും പഞ്ചാബിലും യു. പി.യിലും നടപ്പാക്കി. സമാധാനം നാടാകെ കളിയാടി. പരിഷ്കൃതമായ നിയമാവലികളനുസരിച്ച് നീതിന്യായം നടന്നു. ഭൂനികുതിവ്യവസ്ഥ സമൂലം പരിഷ്കരിച്ചു. പലപ്പോഴും സാമ്പത്തികമായി ദോഷകരമായ ജന്മിത്വം ഉണ്ടായെങ്കിലും, ഭൂമി അളന്നു വിളവു തിട്ടപ്പെടുത്തി, നികുതിവ്യവസ്ഥ ഏർപ്പെടുത്തി. കർഷകൻ ഗവണ്മെന്റിന് അടയ്ക്കേണ്ട സംഖ്യ നിജപ്പെടുത്തി. ചുരുക്കത്തിൽ, നൂറുവർഷത്തേക്ക് ഇന്ത്യയ്ക്ക് സമാധാനപൂർണമായ ഭരണം ലഭിച്ചു.

ഗവണ്മെന്റിന്റെ വിദ്യാഭ്യാസനയം അത്ര പുരോഗമനപരമെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. എങ്കിലും, പ്രവിശ്യാതലസ്ഥാനങ്ങളിലെ സർവ്വകലാശാലകളും, ഗവണ്മെന്റുകോളേജുകളും, അസംഖ്യം ആംഗലവിദ്യാലയങ്ങൾ സൃഷ്ടിച്ചു. പല ന്യൂനതകളും ഈ വിദ്യാഭ്യാസസമ്പ്രദായത്തിൽ കാണാം. എങ്കിലും ഇടത്തരക്കാർക്ക് വിദ്യാഭ്യാസസൗകര്യം ലഭിക്കയും, ഇന്ത്യമൊട്ടുക്ക് ഒരേ ഭാഷ സംസാരിക്കുന്നവരും, ഒരേ വീക്ഷണഗതിയുള്ളവരും, മാനസികമായ സാമ്യമുള്ളവരും, ഇന്ത്യയെപ്പറ്റി ഒരേ രൂപത്തിൽ ചിന്തിക്കുന്നവരും ആ പദ്ധതിയുടെ ഫലമായി ഉണ്ടായി. വൈദ്യസഹായം, പൊതുജനാരോഗ്യം ഈ മണ്ഡലങ്ങളിലുണ്ടായ പുരോഗതി വളരെ സാവകാശത്തിലായിരുന്നു. പൊതുവെ പറഞ്ഞാൽ നഗരസീമകളിൽ മാത്രമേ അവ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ.

ഭരണപരമായ വീക്ഷണകോണത്തിൽനിന്നുമാത്രം പരിശോധിച്ചാൽ, ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റിന്റെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ ലോകത്തിൽ ഏറ്റവും മികച്ചതായിരുന്നു. എന്നാൽ ദേശീയജീവിതത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽനിന്നു നോക്കിയാൽ, ആശാവഹമായ പുരോഗതി കാണാനില്ല. വ്യാവസായികവികസനം, പലപ്പോഴും പറയാറുള്ളതുപോലെ ബ്രിട്ടീഷുതാല്പര്യങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ബലികഴിച്ചില്ലെങ്കിൽത്തന്നെ, പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കപ്പെട്ടില്ല. ഡാൽഹൗസിപ്രഭുവിന്റെ കാലംവരെ, കൃഷിയിൽപ്പോലും ഗവണ്മെന്റു വേണ്ടത്ര ശ്രദ്ധ പതിപ്പിച്ചില്ല. ഇന്ത്യയിലെ കരകൗശലങ്ങളും കൈത്തൊഴിലുകളും നാമാവശേഷമായി. ജനങ്ങളുടെ ജീവിതത്തോത് ഉയർന്നതിന്റെ അടയാളമൊന്നുമില്ല. ആദ്യതലമുറക്കാരായ ഇന്ത്യൻ സാമ്പത്തികശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരുടെ അഭിപ്രായം, പരോക്ഷമായ വ്യാവസായികവും സാമ്പത്തികവുമായ ചൂഷണംമൂലം ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഇന്ത്യയെ ദരിദ്രമാക്കിയെന്നാണ്. ഇന്ത്യയുടെ സമ്പത്ത് ബ്രിട്ടനി

ലേയ്ക്കു പ്രവഹിച്ചതിന്റെ ഫലമായി ഇവിടത്തെ ജനസാമാന്യം സാമ്പത്തികമായി അധഃപതിച്ചു. ഈ പരാതിയുടെ സത്യാവസ്ഥ എന്തായിരുന്നാലും, ഇന്ത്യാഗവണ്മെന്റ് 1858 മുതൽ 1921 വരെ, നികുതിപിരിവ്, ക്രമസമാധാനപാലനം, ഇന്ത്യയുടെ അതിരുകൾ സംരക്ഷിക്കുക ഇവയിലായിരുന്നു പ്രായേണ പ്രധാനമായി ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നതെന്നുള്ളത് അവിതർക്കിതമാണ്. ഗവണ്മെന്റ്, സാമൂഹ്യപുനരുദ്ധാരണത്തിനോ, ജനങ്ങളുടെ ആരോഗ്യവും ഭൗതികസുഖവും ഉന്നമനത്തിനോ, ദേശീയസമ്പത്തു വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനോ ഉത്സുകമായില്ല. അവർ പരിഷ്കാരത്തിനുള്ള ഉപകരണങ്ങൾ നൽകി; പക്ഷേ, പരിഷ്കൃതരാക്കുന്ന ജോലി സ്വയമേറ്റെടുത്തില്ല.

ജനകീയസ്ഥാപനങ്ങളുടെ വളർച്ചയ്ക്കു സഹായിച്ചതാണ് ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റിന്റെ മറ്റൊരു നേട്ടം. 1861-ൽ നിയമസഭ വിപുലീകരിക്കയും അതിൽ ഏതാനും ഇന്ത്യക്കാർക്ക് അംഗത്വം (നോമിനേഷൻ) നൽകുകയും ചെയ്തു. റിപ്പൺപ്രഭുവിന്റെ തദ്ദേശീയ സ്വയംഭരണസ്ഥാപനപരിഷ്കാരം, മുനിസിപ്പലും തദ്ദേശീയവുമായ സ്വയംഭരണത്തിന്നടിസ്ഥാനമിട്ടു. ഈ പരിഷ്കാരം, അതിവേഗം ഇന്ത്യയിൽ വേരൂന്നുകയും, ഉന്നതതലങ്ങളിലെ ജനാധിപത്യസ്ഥാപനങ്ങൾക്ക് വഴിതെളിക്കയും ചെയ്തു. പ്രാദേശികനിയമസഭകൾ തെരഞ്ഞെടുത്ത അംഗങ്ങൾക്ക് പത്തൊമ്പതാംശതാബ്ദിയുടെ അവസാനത്തിൽ സാമ്രാജ്യനിയമസഭയിൽ അംഗത്വം സിദ്ധിച്ചു. എന്നാൽ മിന്റോ-മോർലി പരിഷ്കാരങ്ങളുടെ ആവിർഭാവത്തോടുകൂടി മാത്രമേ, നിയമസഭകൾ ജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം പ്രതിഫലിപ്പിച്ചുള്ളൂ. ഈ ആരംഭങ്ങൾ ഏറ്റവും മിതവും, ഒരു പ്രകാരത്തിലും ജനാധിപത്യഭരണമുറകൾ ഇന്ത്യയിൽ സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്തില്ലെങ്കിലും, അവ പാർലമെന്ററിനടപടികൾക്ക് നല്ലൊരു പരിശീലനക്കളരി സൃഷ്ടിക്കയും, മുനിസിപ്പൽഭരണത്തിലും പാർലമെന്ററിജീവിതത്തിലും പ്രകാശിച്ച ചില അസാമാന്യവ്യക്തികളെ മുന്നോട്ടുകൊണ്ടുവരികയുംചെയ്തു. മൊണ്ടേഗ്-ചെംസ്ഫോർഡ് ഭരണപരിഷ്കാരങ്ങൾ ഒരു പടികൂടി മുന്നോട്ടുപോയി. അവ, പ്രവിശ്യകളിലും കേന്ദ്രത്തിലും നേരിട്ടുള്ള തെരഞ്ഞെടുപ്പും, പ്രവിശ്യാഗവണ്മെന്റിൽ നാട്ടുകാർക്ക്, ചില രംഗങ്ങളിൽ ഉത്തരവാദഭരണവും നൽകി. 1935-ലെ ആക്ട് അനുസരിച്ച് പ്രവിശ്യകൾക്ക് മിക്കവാറും പൂർണ്ണസ്വയംഭരണാവകാശംതന്നെ സിദ്ധിച്ചുവെന്നു പറയാം.

ബ്രിട്ടീഷ്ഭരണത്തിന്റെ ഏറ്റവും മഹത്തായ നേട്ടം ഇന്ത്യയുടെ ഏകീകരണമാണ്. മുഗളന്മാരിൽനിന്നും പരമ്പരാസിദ്ധമായ ദേശീയൈക്യം എന്ന ആശയം ബ്രിട്ടീഷുകാർ പ്രവൃത്തിപഥത്തിലാക്കി. സൈനികവിപ്ലവത്തെത്തുടർന്ന ആദ്യകാലങ്ങളിൽ, ഇന്ത്യയിൽ പല ഭാഗങ്ങളും ബ്രിട്ടീഷാധിപത്യം പേരിനുമാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. എന്നാൽ അവർ ബോധപൂർവ്വം, ഇന്ത്യയുടെ ഏകീകരണത്തിനു ശ്രമിച്ചു. അതി

ന്റെ ഉദ്ദേശ്യം ഇന്ത്യൻനാട്ടുരാജ്യങ്ങളിൽ (States) ബ്രിട്ടീഷാധിപത്യം സ്ഥാപിക്കുക എന്നതു മാത്രമല്ലായിരുന്നു. പ്രത്യുത, ഇന്ത്യയെ ഒരു രാജ്യമാക്കുക എന്നതുംകൂടി ആയിരുന്നു. ഈ ഐക്യം സ്ഥാപിച്ചതു് ബാഹ്യമായി, തീവണ്ടി, തപാൽ, കമ്പിത്തപാൽ, നാണയം, ഉല്പന്നങ്ങൾ ഇവ മുഖേന ആയിരുന്നു. ആഭ്യന്തരാധികാരസിദ്ധാന്തപ്രകാരം കേന്ദ്രഗവണ്മെന്റും ചക്രവർത്തിയും നാട്ടുരാജ്യങ്ങളുടെമേൽ, നിയന്ത്രണാധികാരം അവകാശപ്പെട്ടു. ഇങ്ങനെയാണു്, ദൃശ്യമല്ലാത്ത ഈ മാറ്റം സാധിച്ചതു്. ഏറ്റവും വലിയ ഹിന്ദുരാജാവും ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ ചിരന്തനസുഹൃത്തുമായ ബറോഡയിലെ ഗേക്ക്വാഡിനെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടനാക്കുക (1875), മണിപ്പൂരിലെ ജൂബ്‌രാജിനെ ശിക്ഷിക്കുക (1895), കഴ്സൺ പ്രഭു ഒരു സമ്മേളനത്തിലെ നയപ്രഖ്യാപനം, ഇവ മുതൽസാമ്രാജ്യപാരമ്പര്യം അവകാശപ്പെട്ട രാജാക്കന്മാരുടെ അധികാരങ്ങളെക്കുറച്ചതിനും, നാട്ടുരാജാക്കന്മാരെ ബ്രിട്ടീഷ് ആശ്രയത്തിൽ വരുത്തിയതിനുമുള്ള ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളാണു്. ചക്രവർത്തിനിബിരുദം, വിക്ടോറിയാരാജ്ഞി സ്വീകരിച്ചതും, ഡെൽഹിയിൽ വെച്ചു ആഘോഷിച്ച മൂന്നു് സാമ്രാജ്യദർബാറുകളും ലോകത്തിനു് മുമ്പിൽ, ഇന്ത്യയുടെ ഏകീകരണം വിളംബരപ്പെടുത്തി.

ഒന്നാംമഹായുദ്ധത്തിനുശേഷമാണു്, ബ്രിട്ടീഷധികാരികൾക്കു് ഇന്ത്യയുടെ ഏകീകരണം, ബലവത്താക്കുന്നതു്, രാഷ്ട്രീയമായി ശരിയാണോ എന്നു സംശയമുദിച്ചതു്. രാജാക്കന്മാരുടെയും സാമ്രാജ്യവാദികളുടെയും താൽപര്യങ്ങൾ ഒന്നുചേർന്നുള്ള ഗൂഢാലോചന, (ബട്ട്ലർ റിപ്പോർട്ട്), ബ്രിട്ടീഷ് ഇന്ത്യയും, ഇന്ത്യൻരാജ്യങ്ങളും വേർതിരിക്കാനാഗ്രഹിച്ചു. അവർ ലെസ്ലിസ്കോട്ടിന്റെ സിദ്ധാന്തത്തിൽ—അതായതു് നാട്ടുരാജ്യങ്ങൾക്കു് ബ്രിട്ടീഷ് സിംഹാസനവുമായി നേരിട്ടുള്ള ബന്ധം—ഊന്നിനിന്നു. എങ്കിലും നേരത്തെ നേടിയ ഇന്ത്യൻഐക്യത്തെ ഭഞ്ജിക്കാൻ ഇതിനൊന്നിനും സാധിച്ചില്ല. നിയമപരമായി ചക്രവർത്തിയുടെ പ്രതിനിധിയെ—വൈസ്രോയിയെ—ഗവർണ്ണർജനറലിൽനിന്നും വേർതിരിച്ചു. എന്നാൽ സാമ്പത്തികവും ഭരണപരവുമായ കേന്ദ്രഗവണ്മെന്റിന്റെ ബന്ധങ്ങൾ നാട്ടുരാജ്യങ്ങളെ ദൃഢമായി ബന്ധിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. അവ പൊട്ടിക്കാൻ അത്ര എളുപ്പമല്ലായിരുന്നു. നൂറുകൊല്ലത്തെ സുരക്ഷിതമായ ഭരണഫലമായുണ്ടായ ഇന്ത്യൻഐക്യം ബ്രിട്ടീഷ് നിയമജ്ഞന്മാരുടെ വാദങ്ങളെയും, രാജാക്കന്മാരുടെ സ്വാർത്ഥതാൽപര്യങ്ങളെയും വിജയപൂർവ്വം എതിർത്തുനിന്നു.

വേറെയും പല രംഗങ്ങളിൽ, ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ നേട്ടങ്ങൾ കാണാം. 1834-ൽ ജെയിംസ് പ്രിൻസെപ്പ് അശോകന്റെ ശിലാലേഖങ്ങളിലെ ലിപികൾ വായിക്കുന്നതിനു് മാർഗ്ഗം കണ്ടുപിടിച്ചു. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ ഇതു് ഒരു വിപ്ലവംവരുത്തിയ സംഭവമാണു്. പ്രാചീന ഇന്ത്യയെപ്പറ്റി പഠിക്കുന്നതിനുള്ള കവാടം ഇതു തുറന്നു. 1860-ൽ ആ

ക്കാണർ കന്നിങ്ങാമിനെ ആദ്യത്തെ ആർക്കിയോളജിക്കൽ ഡയറക്ടറായി നിയമിക്കപ്പെട്ട ഫെർഗൂസനിന്റെ, ഇന്ത്യയിലെ മനോഹരങ്ങളായ ശില്പകലാസ്മാരകങ്ങളെപ്പററിയുള്ള ബൃഹത്തായ ഗ്രന്ഥം പ്രാചീനകാലത്തു്, കലകളിൽ, ഇന്ത്യക്കുണ്ടായ നേട്ടങ്ങളെപ്പററി പഠിക്കുന്നതിനു് അടിസ്ഥാനമിട്ടു. ഇന്ത്യാഗവണ്മെന്റിന്റെ ശിലാശാസനവകുപ്പദ്ധ്യക്ഷനായി ഡോക്ടർ ഹൾട്ട്സി (Hultz)നെ നിയമിച്ചതു് ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിന്റെ വീണ്ടെടുക്കൽജോലിയുടെ ആരംഭംകുറിച്ചു. ഇന്ത്യയുടെ പ്രാചീനലിപികൾ വായിക്കാനുള്ള വിദ്യ പഠിച്ചതും, രാജ്യമാസകലം ശിലാലേഖങ്ങളെ കണ്ടുകിട്ടാൻ അന്വേഷണം നടത്തിയതും, അവയുടെ പ്രസാധനവും, ഇന്ത്യാചരിത്രം പുനർവിരചിക്കാനുള്ള വസ്തുതകൾ നൽകി. ഐതിഹാസികമായ ഒരു കഥയാണതു്. അതിന്റെ സാംസ്കാരികപ്രാധാന്യം, അതു് ഇന്ത്യക്കാരിൽ, ചരിത്രബോധവും, തങ്ങളുടെ പൂർവ്വികരുടെ നേട്ടങ്ങളിൽ അഭിമാനവും മേന്മയും ഉളവാക്കി എന്നതത്രേ. ഇന്നു്, മൗര്യന്മാർ, ഗുപ്തന്മാർ, ചാലൂക്യന്മാർ, പല്ലവന്മാർ ഇവരെപ്പററി പറയുമ്പോൾ, നാം ഓർക്കണം, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ഈ മഹാകാലഘട്ടങ്ങൾ നമുക്കായി വീണ്ടെടുത്തതു്, യൂറോപ്യൻപണ്ഡിതന്മാരുടെ—ഇന്ത്യയിലെ ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റുദ്യോഗത്തിലിരുന്നവരുടെ—ആത്മാർത്ഥശ്രമങ്ങൾമൂലമാണെന്നു്.

ഇന്ത്യാചരിത്രംപോലെതന്നെ, ഇന്ത്യൻതത്വചിന്തയും, അന്നു ഒട്ടുമറിയപ്പെടാത്ത ബുദ്ധമതവും പാലിസാഹിത്യവും ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ ശ്രമഫലമായി വീണ്ടെടുക്കപ്പെട്ടു. ആയിരത്തോളം വർഷമായി ബുദ്ധൻ വിസ്മൃതകോടിയിൽക്കിടന്നു. സംസ്കൃതത്തിലുള്ള പ്രശസ്തമായ ബൗദ്ധസാഹിത്യംപോലും പുറന്തള്ളപ്പെട്ടു. ഹിന്ദുക്കൾക്കു് ബുദ്ധൻ വിഷ്ണുവിന്റെ അപ്രധാനമായ ഒരു അവതാരം മാത്രമായിരുന്നു. യൂറോപ്യന്മാരായ പണ്ഡിതന്മാരുടെ പ്രയത്നമാണു് ശാക്യമുനിക്കു് ഇന്ത്യയിൽ വീണ്ടും സ്ഥാനം നൽകിയതു്. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ അശോകനും വിസ്മൃതപ്രായനായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഇന്നു് ഇന്ത്യക്കാരുടെ ഹൃദയതലങ്ങളിൽ അദ്ദേഹത്തിനു് മഹാരാജാക്കന്മാരിലെല്ലാംവെച്ചു് മുഖ്യമായ സ്ഥാനം ലഭിച്ചതും, ഇന്ത്യക്കാരുടെ ഗവേഷണഫലമായല്ല, യൂറോപ്യൻപണ്ഡിതന്മാരുടെ പരിശ്രമംമൂലമാണു്.

ആധുനികരീതിയിൽ സംസ്കൃതപഠനം ഇന്ത്യയിൽ പുനർജ്ജീവിച്ചതും, ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റിന്റെയും, ആ ഗവണ്മെന്റിന്റെ പ്രോത്സാഹനം ലഭിച്ച പണ്ഡിതന്മാരുടെയും അവിശ്രാന്തപരിശ്രമംമൂലമത്രേ. യുവജനങ്ങളെ സംസ്കൃതം ക്രമീകൃതമായി പഠിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള ശരിയായ ആദ്യത്തെ ചുവടുവെയ്പ്പ് ബനാറസിലെ, ക്വീൻസ്കോളേജിന്റെ സ്ഥാപനമായിരുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ പ്രസിദ്ധ ആദ്ധ്യാത്മികഗ്രന്ഥങ്ങളായ വേദങ്ങൾ, ഉപനിഷത്തുകൾ, മനു, ബൗദ്ധായനൻ മുതലായവരുടെ ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾ, ഇവയെല്ലാം മുൻപുണ്ടായിരുന്നതിൽ കൂടുതലായി ആളു

കളുടെ ഇടയിൽ പ്രചരിപ്പിച്ചു്. യൂറോപ്യൻപണ്ഡിതന്മാരുടെ വിമർശനപരമായ വിവർത്തനങ്ങളാണ്.

ഇന്ത്യൻ ശില്പകലയുടെ സൗന്ദര്യം ആദ്യമായി ആസ്വദിച്ച യൂറോപ്യൻ, ക്ഷേത്രങ്ങളിൽനിന്നു പ്രതിമകൾ മോഷ്ടിച്ച 'ഹിൻഡു സ്റ്റുവാർട്ട്'ആണെന്നു തോന്നുന്നു. കാലക്രമത്തിൽ മറ്റു യൂറോപ്യന്മാരും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാല്പാടുകൾ തുടർന്നു. അതിനുശേഷമാണ് ഇന്ത്യയുടെ സ്വന്തം ശില്പകലാസമ്പത്തിന്റെ മാറ്റു മനസ്സിലായതു്. നാം നമ്മുടെ ഒരു പാരമ്പര്യം, പല രൂപങ്ങളിലുള്ള ഇന്ത്യാക്കാരും, സംഗീതം സാഹിത്യം ഇവ ഒഴിച്ചുള്ള നമ്മുടെ കലാസമ്പത്തുകളെപ്പറ്റി മറന്നിരുന്നുവെന്നതു കഷ്ടമാണ്. പത്തൊൻപതാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ ആദ്യഘട്ടത്തിൽ എല്ലോറാ, അജന്താ, മഹാബലിപുരം ഇവ ഇന്ത്യാക്കാർക്ക് വെറും പേരുകൾ മാത്രമായിരുന്നു. അതുപോലെതന്നെ, മനോജ്ഞമായ എലിഫന്റായിലെയും, ഒറീസ്സായിലെയും ക്ഷേത്രങ്ങളും, ചോളന്മാരുടെ ഓട്ടുപ്രതിമകളും നമ്മോടു സംസാരിച്ചിരുന്നില്ല. നമ്മുടെ ശില്പികൾ അവരുടെ പാരമ്പര്യം പുലർത്തിവന്നു എന്നതു ശരിതന്നെ; പക്ഷേ, പതിനെട്ടാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധത്തിലെ ദുരന്തഫലങ്ങളും, പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിലെ ദേശീയവിരുദ്ധമായ പ്രവണതകളും, മൂലം നമ്മുടെ പുരാതനമാഹാത്മ്യം എന്തെന്ന് ഇന്ത്യാക്കാർ തന്നെ, വിശേഷിച്ചു, ഉന്നതന്മാർ വേണ്ടപോലെ ഗ്രഹിച്ചിരുന്നില്ല. "ഹാവെലിനെയും, ഒരു ആദ്ധ്യാത്മികനെയും, ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ജീവിച്ച ആളുകളായ, കുമാരസ്വാമിയെയും പോലുള്ളവരോടു്, നമ്മുടെ കലാവൈഭവം പുനരുദ്ധരിച്ചതിനു് നമുക്കുള്ള കടപ്പാടു് ഒട്ടും ചില്ലറയല്ല. ഇവയെല്ലാം ബ്രിട്ടന്റെ ദാനങ്ങളാണ്. കാലം പോകുംതോറും അവയ്ക്കു വില കൂടുകയേ ഉള്ളൂ. പൊതുസ്ഥലങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്ന വൈസ്രോയിമാരുടെയും ഗവർണ്ണർമാരുടെയും പ്രതിമകളും, അവരുടെ ഓർമ്മയുടെ പേരുകൾ കൊടുത്തിട്ടുള്ള പൊതുസ്ഥാപനങ്ങളും ഇന്ത്യ മറന്നേക്കാം. എന്നാൽ ഫെർഗൂസന്റെയും, ഹിന്ദുസ്റ്റുവാർട്ടിന്റെയും മാർഷലിന്റെയും പേരുകൾ ഒരിക്കലും വിസ്മൃതമാകയില്ല.

മഹാപ്രക്ഷോഭണാനന്തരം (1857) ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ പ്രധാന വ്യവസായം, ദേശദ്രോഹികളെ (quislings) ഉല്പാദിപ്പിക്കലായിരുന്നു. 'നൈറ്റ്'മാരും, ആചാരവെടികൾ ഇവയെല്ലാം പ്രത്യേക പട്ടികകൾ ഉണ്ടായി. 'ഗിബ്ബൺ' പറയുംപോലെ ബ്രിട്ടീഷ്‌രാജ്യത്തിന്റെ പ്രമുഖാംഗം സ്ഥാനമാനങ്ങളുടെയും ബിരുദങ്ങളുടെയും തരംതിരിക്കൽ ആയിരുന്നു. "അതിമനോഹരമായ ബഹുമതികൾ കണ്ടുപിടിക്കാൻ നിപുണന്മാർ മുഴുവൻ" തപ്പിനടന്നു. "ഫാർസാർഡ്" ഉ കാസ്" ഉ ഡൗളറ്" ഉ ഇംപ്ലീരിയ" (ബ്രിട്ടീഷ്‌സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ പ്രിയപുത്രൻ) 'ഇൻഡിൽ മഹോണർ' (രാജാക്കന്മാരുടെ രാജാവു്), 'സിഫാർ-എ-സൽത്തനത്' (സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ പരിച) ഇങ്ങനെയുള്ള മുഴങ്ങുന്ന

ബഹുമതിപ്പത്രങ്ങളുടെ കോലാഹലമായി. ലിട്ടൺ, സന്തോഷത്താൽ മതിമറന്ന പറയുംപോലെ, ഇന്ത്യയിലെ പദവികളാൽ യാഥാസ്ഥിതികരായ പ്രഭുക്കന്മാരെ സാമ്രാജ്യത്തോട് ബ്രിട്ടൻ ബന്ധിച്ചു. രാജ്ഞിയുടെ ഏറ്റവും കൂറുള്ള പ്രജ എന്നു വരുത്താൻ രാജാക്കന്മാരും, വലിയ ജന്മിമാരും അത്യുത്സാഹികളായി മത്സരിച്ചു. വലിയ രാജാക്കന്മാർ പലരും ചക്രവർത്തിയിൽനിന്നു ബിരുദങ്ങളും ഭൂഷണങ്ങളും കിട്ടുന്നതിന് അപേക്ഷകരായി!! പൊള്ളയായ സൈനികസ്ഥാനങ്ങളുടെ ലബ്ധിയിൽ, അവർ, തങ്ങൾ ബഹുമാനിതരായെന്നു വിശ്വസിച്ചു. ഇടത്തരക്കാരായ ആളുകൾ സാമ്രാജ്യത്തെ കാര്യമായെടുത്തില്ല; തങ്ങൾക്ക് ഉയരാൻ അവസരം നല്കുന്ന ഉപാധിയായാണു ഗണിച്ചത്. റായ്സാഹിബന്മാരും, 'നൈറ്റ് ഗ്രാൻഡ് കമാൻഡർമാരും' തങ്ങൾ സാമ്രാജ്യസൗധത്തിന്റെ തൂണുകളാണെന്നു വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ ഇന്ത്യക്കാരുടെ ആത്മവീര്യത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള ഈ ദുഷ്പരിപാടികൾക്ക് ദീർഘായുസ്സുണ്ടായില്ല. പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടവസാനത്തിൽ, ഇന്ത്യയുടെ ആത്മാവ് ഉണർന്നെഴുന്നേറ്റു. ആ വിഷയത്തിലേക്കാണ് ഇനി നാം കടക്കുന്നത്.

പതിനെട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധത്തിൽ, ഇന്ത്യയിൽ പല ഭാഗങ്ങളിലും, ലോകചരിത്രത്തിൽ സമാനം ഇല്ലാത്തവിധം, നാഗരികത ക്ഷയിച്ചതായി കാണാം. ഒരുപക്ഷേ, ജർമനിയിലെ, 'മുപ്പതു വർഷയുദ്ധകാലത്ത്' (Thirty Years' War) ഉണ്ടായിട്ടുള്ളതുപോലെ അരാജകാവസ്ഥ ഉണ്ടായി. പഞ്ചാബിൽ ഒരു വലിയ സൈനിക സംഘർഷം ഉണ്ടായി; ഫലമായി ആ ഭാഗം അതിഭയാനകമാംവിധം ശ്മശാനതുല്യമായി. മഹാരാഷ്ട്രത്തെ ജന്മഭൂമിയിലും, രാജപുത്താനയിലും, ഇന്ത്യയുടെ തെക്കൻഭാഗങ്ങളും മാത്രമേ ജീവിതം സാധാരണഗതിയിലൊഴുകിയുള്ളു.

ഒറ്റതിരിഞ്ഞ മാറിക്കിടന്ന രാജപുത്താന, മൈസൂർ, തഞ്ചാവൂർ, തിരുവിതാംകൂർ മുതലായ രാജ്യങ്ങളിൽ കലകളും പാണ്ഡിത്യവും പുഷ്ടമായി വന്നു. പതിനെട്ടാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ അവസാനത്തിൽ, വലിയ ജനാധിവാസമുള്ള ഭാഗങ്ങളും, പരമ്പരയാ സംസ്കാരത്തെ വഹിച്ചിരുന്ന കേന്ദ്രങ്ങളും അസ്തചൈതന്യങ്ങളായി, യാന്ത്രികങ്ങളായിത്തീർന്നു. മതബോധവും അധഃപതിച്ചു. ഇന്ത്യയുടെ ആത്മാവ് അന്ധവിശ്വാസത്തിൽ നിശ്ശേഷം നിമഗ്നമായി.

പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ട് ഇന്ത്യയിൽ ഒരു പുനർജ്ജന്മത്തെ ദർശിച്ചു. ബംഗാൾ, ഇംഗ്ലീഷുകാർ കീഴടക്കിയത്, ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തിന് ഒരു വലിയ മാറ്റംവരുത്തി. മുസ്ലിംകളുടെ കീഴിൽ ഹിന്ദുക്കൾക്ക് അങ്ങേയറ്റം ലഭിച്ചത് മതസഹിഷ്ണുതമാത്രമാണ്. അന്നത്തെ ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ ദൃഷ്ടിയിലാകട്ടെ, ഹിന്ദുമതവും ഇസ്ലാമും അവി

ശാസ്ത്രികളുടെ മതങ്ങളാണ്. കമ്പനിക്ക് പ്രത്യേകമായി മതതാല്പര്യമൊന്നുമില്ലാഞ്ഞതിനാൽ, ഹിന്ദുമതം, അതിന്റെ നാട്ടിൽ സ്വതന്ത്രമായി. പഴയ കുപ്പികളിൽ പുതുവീഞ്ഞ് പകരുകയും ഉണ്ടായി. പരമ്പരാസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെ പ്രഭാവത്തിൽ, ഇന്ത്യയുടെ നവോത്ഥാനത്തിന്റെ പിതാവെന്നു ന്യായമായി വിളിക്കപ്പെടാവുന്ന ഒരു മഹാൻ പിറന്നു. റാംമോഹൻ റോയി (1772—1833), ബംഗാളിലെ നവാബ് ഭരണകൂടത്തിന്റെ സർവ്വീസിൽ, പ്രശസ്തിയാർജിച്ച ഒരു ബ്രാഹ്മണകുടുംബത്തിലാണ് ജനിച്ചത്. സംസ്കൃതം, പേർഷ്യൻ, അറബിക്, ഇംഗ്ലീഷ് ഈ ഭാഷകളുൾപ്പെടെ, അദ്ദേഹത്തിന് ഉന്നതവിദ്യാഭ്യാസം സിദ്ധിച്ചു. അതിനുശേഷം അദ്ദേഹം ഈസ്റ്റിന്ത്യാക്കമ്പനിയുടെ കീഴിൽ ഉദ്യോഗത്തിൽ പ്രവേശിക്കയും ക്രമേണ ഉയർന്ന ഉദ്യോഗം വഹിക്കയും ചെയ്തു. എന്നാൽ, റാംമോഹൻ, പ്രധാനമായി മതാത്മികമൂല്യങ്ങളെ മാനിച്ചുവന്ന മതപരിഷ്കർത്താവുമായിരുന്നതിനാൽ കമ്പനിയിലെ ഉദ്യോഗം രാജിവെച്ച്, ജനസേവനത്തിനായി സ്വജീവിതം ഉഴിഞ്ഞുവെച്ചു. ക്രിസ്തുമതപഠനങ്ങളാലും, യൂറോപ്യൻ ഉല്പതിഷ്ണുചിന്തകളാലും പ്രേരിതനായി, റാംമോഹൻ ഇന്ത്യ നിരാശാഗർത്തത്തിൽനിന്ന് കരകയറണമെങ്കിൽ ഹിന്ദുമതത്തിലും, ഹിന്ദുക്കളുടെ സാമൂഹ്യാചാരങ്ങളിലും വിപ്ലവകരമായ പരിഷ്കാരം വരുത്തണം എന്ന നിഗമനത്തിലെത്തി. ഇതിന്റെ പരിണതഫലമാണ് ബ്രഹ്മസമാജസ്ഥാപനം.

എന്നാൽ റാംമോഹന്റെ മതപരിഷ്കരണത്തിന് ജനസാമാന്യത്തിനിടയിൽ വലിയ വിജയം ഉണ്ടായില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മതപരമായ ആശയങ്ങൾ വളരെ ബുദ്ധിപരവും, ക്രിസ്ത്യൻസിദ്ധാന്തങ്ങളാൽ സങ്കലിതവും, ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ പാരമ്പര്യവുമായി ബന്ധമില്ലാത്തതുമായിരുന്നു. എങ്കിലും അതു ബംഗാളിലെ ഇടത്തരക്കാർക്ക് തൃപ്തികരമായ ഒരു സന്ദേശം നൽകി, അവരെ നൈരാശ്യത്തിൽനിന്നും കരകയറ്റുകയുണ്ടായി. ഹിന്ദുമതത്തിനു നേരിടേണ്ടിവന്ന വിപത്തിനെ അതു തടഞ്ഞുനിർത്തി. സാർവ്വജനീനമായ മതം സ്ഥാപിക്കുന്നതിനുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രമം, അദ്ദേഹത്തെ അതിജീവിച്ചില്ല. അടുത്ത തലമുറയിൽ, ദേവേന്ദ്രനാഥടാഗോറിന്റെയും, കേശവചന്ദ്രസേനന്റെയും, പ്രചോദനഫലമായി, ഹിന്ദുമതം വീണ്ടും ശക്തമായി. ബ്രഹ്മസമാജം ഒരു പ്രത്യേക മതവിഭാഗം എന്ന നിലവിട്ട് ഒരു സാമൂഹ്യമായ പ്രസ്ഥാനമായിമാറി.

മതപരിഷ്കരണത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള റാംമോഹന്റെ പ്രയത്നങ്ങൾ അവിസ്മരണീയങ്ങളെങ്കിലും, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ അദ്ദേഹം പ്രാതസ്മരണീയനായിരിക്കുന്നത് അദ്ദേഹം നേതൃത്വം നൽകിയ മതേതരപ്രസ്ഥാനങ്ങൾമൂലമാണ്. അദ്ദേഹത്തെ ഇന്ത്യയിലെ 'ആദ്യത്തെ ആധുനികമനുഷ്യൻ' എന്നു വിളിക്കാവുന്നതാണ്. സതി നിർത്തൽചെയ്യുന്നതിന് അദ്ദേഹം നൽകിയ സേവനങ്ങൾ സുപരിചിതങ്ങളാണല്ലോ. അടു

ഹമാണ് ഇന്ത്യയിൽ ആദ്യമായി സ്ത്രീകളുടെ അവകാശത്തിനുവേണ്ടി വാദിച്ചതു്. സ്ത്രീകളുടെ അവകാശത്തെപ്പറ്റിയുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗ്രന്ഥത്തിൽ, ("Brief remarks regarding modern encroachments on the ancient rights of females"—1822) സ്ത്രീകൾക്കു പുരുഷന്മാർക്കു തുല്യമായ സ്വത്തവകാശമുണ്ടെന്നതിലേയ്ക്കുള്ള യുക്തിയുക്തമായ വാദമുഖങ്ങളാണു് അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതു്. ഇതിനുപുറമെ റാംമോഹൻ ഹിന്ദുനിയമപരിഷ്കാരത്തിനും, പത്രസ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുംവേണ്ടി പൊരാടി. 'ജോയന്റ് സെലക്ട് കമ്മറ്റിക്ക്' അദ്ദേഹം സമർപ്പിച്ച ഹർജിയിൽ, ഗവണ്മെന്റിൽ ഇന്ത്യക്കാർക്ക ന്യായമായ സ്ഥാനം കൊടുക്കണമെന്നു വാദിച്ചു. ഒരു വിദ്യാഭ്യാസപ്രവർത്തകൻ എന്ന നിലയിൽ റാംമോഹൻ, ഇന്ത്യയിൽ ഇംഗ്ലീഷുസമ്പ്രദായത്തിലുള്ള വിദ്യാഭ്യാസം വേണമെന്നു വാദിച്ചവരുടെ ഭാഗത്തുനിന്നു.

സ്വകീയമായ രൂപത്തിലുള്ള ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ ഉദ്ധാരണത്തിനു് അധികകാലതാമസം വേണ്ടിവന്നില്ല. 1875 വരെ ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റ് എല്ലാക്കാലെ ഹിന്ദുമതത്തിനോടു് അനുകൂലഭാവമാണു് കാണിച്ചതു്. മുസ്ലീങ്ങളെ അവർ പ്രായേണ ശത്രുക്കളായി എണ്ണി. ഒരു ഗവർണ്ണർജനറൽ സ്വയം ഹിന്ദുവിശ്വാസിയായി, സോമനാഥക്ഷേത്രം മുസ്ലീങ്ങൾ നശിപ്പിച്ചതിനു പകരം, ഗസ്നി നശിപ്പിച്ചു്, ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ ക്ഷേത്രഗോപുരം തിരികെടുത്തു്, താൻ പകവീട്ടിയെന്നു്!! എന്തായാലും ഹിന്ദുമതത്തിൽ പുനരുത്ഥാനത്തിന്റെ നാമ്പുകൾ മുളച്ചു. മെക്കാളെ ഉദ്ദേശിച്ചതു്, അദ്ദേഹം നടപ്പാക്കിയ പുതിയ വിദ്യാഭ്യാസപദ്ധതി ഹിന്ദുമതം ഇല്ലാതാക്കുമെന്നായിരുന്നു. നേരെമറിച്ചു്, തൽഫലമായി ഹിന്ദുമതം ഉത്ഥാനംചെയ്യുകയാണുണ്ടായതു്. എന്നാൽ ഈ പ്രവണതകൾ ദൃശ്യമായതു് സൈനികവിപ്ലവത്തിന്റെ പരാജയത്തിനു ശേഷമാണു്. 1853-ൽ കാറൽമാർക്സ്, അതിസൂക്ഷ്മമായ ഭാവിദർശനത്തോടുകൂടി എഴുതി "ഹിന്ദുസ്ഥാനിലെ എല്ലാ ആഭ്യന്തരകലഹങ്ങളും, വിപ്ലവങ്ങളും, കീഴടക്കലുകളും ബാഹ്യമായിരുന്നു; ഉള്ളിലേയ്ക്കു കടന്നില്ല," എന്നു്. അദ്ദേഹം തുടരുന്നു, "ഇംഗ്ലണ്ട്, ഇന്ത്യൻസമുദായത്തിന്റെ ചട്ടക്കൂടു മുഴുവൻ തകർത്തു, പക്ഷെ, പുതിയതായി ഒന്നും സൃഷ്ടിച്ചതിന്റെ അടയാളം കാണാനില്ല. തന്റെ പഴയലോകം ഇല്ലാതാകയും പുതിയതൊന്നു രൂപീകൃതമാകാതിരിക്കയും ചെയ്യുന്നതു്, ഹിന്ദുക്കളിൽ വിഷാദാത്മകസ്ഥിതി ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതു് ബ്രിട്ടൻ ഭരിക്കുന്ന ഹിന്ദുസ്ഥാനെ അതിന്റെ പഴയ പാരമ്പര്യത്തിൽനിന്നും ചരിത്രത്തിൽനിന്നും പരിച്ഛേദിച്ചു നിർത്തുന്നു."

നവോത്ഥാനോദയത്തിന് അധികം കാലവിളംബം നേരിട്ടില്ല. ഗുജറാത്തിൽനിന്നുള്ള ഒരു സന്യാസിയായ ദയാനന്ദസരസ്വതിയാണു്, ആദ്യമായി നൂതനവും സുശക്തവും സമരവീര്യം തുളുമ്പുന്നതുമായ ഹിന്ദുമതത്തെപ്പറ്റി ജനങ്ങളെ ഉദ്ബോധിപ്പിച്ചതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ 'ആര്യ

സമാജം,' വൈദികാടിസ്ഥാനത്തിൽ ഹിന്ദുമതം പുനഃസ്ഥാപിക്കണമെന്നുള്ളതായിരുന്നു സമാജലക്ഷ്യം. ഹിന്ദുമതത്തെ വൈദികകാലത്തെ നിർമ്മലമായ പരിശുദ്ധിയിലെത്തിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം ശ്രമിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ തത്ത്വശാസ്ത്രവും, വേദങ്ങളുടെ ഒരു വ്യാഖ്യാനമായ 'സത്യാർത്ഥപ്രകാശ'വും ഹിന്ദുമതത്തിനു നവജീവൻ നൽകി. പ്രത്യേകിച്ചും വളരെക്കാലമായി ഹിന്ദുമതം തകർന്നുകൊണ്ടിരുന്ന പഞ്ചാബിൽ അതു് ഒരു സഞ്ജീവനൗഷധിയായി ഉയർത്തെഴുന്നേറ്റു. ദേശീയതയുടെ ഒരു ഘടകം എന്ന നിലയിലും, ക്രിസ്തുമതം, ഇസ്ലാംമതം ഇവയുടെ സിദ്ധാന്തങ്ങളുടെ നേരെയുള്ള എതിർപ്പിന്റെ നിലയിലും, ആര്യസമാജം പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്നു. മതപരിവർത്തനപ്രസ്ഥാനമെന്ന നിലയിൽ; സാമൂഹ്യസേവനത്തിൽ മുൻകൈയെടുത്തു പ്രവർത്തിച്ച ഒരു സംഘടനയെന്ന നിലയിൽ, ആര്യസമാജം ഉത്തരേന്ത്യയിൽ ഹിന്ദുപുനരുത്ഥാനത്തിലെ ഒരു സുപ്രധാന ഘടകമാണ്. പഞ്ചാബിൽ സമാജം നടത്തിയ വിദ്യാഭ്യാസശ്രമങ്ങൾ ശ്രദ്ധേയമാണ്. എന്നാൽ പുരാണങ്ങളുടെ നിരസനം, വിഗ്രഹാരാധനയോടുള്ള കർശനമായ എതിർപ്പ്, ഹിന്ദുമതത്തിൽ വേദങ്ങളൊഴിച്ചുള്ള എല്ലാ ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെയും തിരസ്കരണം, മുതലായവനിമിത്തം, ഹിന്ദുസമൂഹം വിപുലമായതോതിൽ സ്വീകരിച്ച ആശയങ്ങളിൽ അതിനുള്ള സ്വാധീനശക്തി പരിമിതമായിരുന്നു. ഹിന്ദുമതനവോത്ഥാനം ഹിന്ദുപാരമ്പര്യത്തിന്റെ സാമാന്യവിശ്വാസത്തിൽനിന്നും വേരൂന്നിയിരുന്നു. ഈ പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ പ്രവാചകൻ വിവേകാനന്ദനത്രേ.

വിവേകാനന്ദൻ (1861–1902) ഉത്സാഹിയായ ഒരു ബംഗാളി ബിരുദധാരിയും, ആധുനികവിജ്ഞാനസമ്പന്നനും, ഒരു മിസ്റ്റിക്സന്യാസിയായ രാമകൃഷ്ണപരമഹംസന്റെ ശിഷ്യനും ആയിരുന്നു. പരമഹംസനെ, കൽക്കട്ടക്കാർ ഒരു അവതാരമായി ഗണിച്ചുവന്നു. സന്യാസിത്വം സ്വീകരിച്ച വിവേകാനന്ദൻ, 1886–ൽ തന്റെ ഗുരുവിന്റെ നിര്യാണാനന്തരം, വേദാന്തപ്രചാരകനായി നാടാകെ സഞ്ചരിച്ചു. തീവ്രമായ സ്വരാജ്യസ്നേഹത്തിന്റെ പ്രതിരൂപമായിരുന്നു അദ്ദേഹം. ഹിന്ദുമതത്തിന്റെയും സംസ്കൃതിയുടെയും മഹത്വം വിളംബരം ചെയ്ക, എന്നതായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ലക്ഷ്യം. അമേരിക്കയിലും യൂറോപ്പിലും നടത്തിയ പര്യടനം അദ്ദേഹത്തിനു സാമൂഹ്യമൂല്യങ്ങളെപ്പറ്റി ഒരു പുതിയ ഉൾക്കാഴ്ച നൽകി. അദ്ദേഹം സധീരം പ്രഖ്യാപിച്ചു: "വിധവകളുടെ കണ്ണീരൊപ്പാത്തതും, അനാഥന്മാർക്ക് ആഹാരം നൽകാത്തതുമായ ഒരു മതത്തിൽ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല." ഇതു് പാശ്ചാത്യലോകം അദ്ദേഹം കണ്ടതിന്റെ പ്രത്യാഘാതമാണ്. തിരിച്ചുവന്നശേഷം, അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതും ശ്രദ്ധേയമാണ്. "ദേശീയമായ ഏറ്റവും വലിയ പാപം സാമാന്യജനതയെ അവഗണിക്കുന്നതാണ്"; നമ്മുടെ അധഃപതനത്തിന്റെ ഒരു കാരണം അതാണ്." വിവേകാനന്ദന് അമേരിക്കയിൽ ലഭിച്ച വൻപിച്ച വിജയവും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഊർജ്ജസ്വലമായ ഹിന്ദു

മതപ്രതിപാദനവും, വേദാന്തം എല്ലാവരുടെയും മതമെന്ന പ്രഖ്യാപനവും, ഹിന്ദുക്കൾക്ക പൊതുവെ അവരുടെ മതത്തിൽ അഭിമാനം ജനിപ്പിച്ചു. ഇന്ത്യാക്കാർ, ആദ്യമായി മനസ്സിലാക്കി, അവരുടെ മതത്തിൽ ലജ്ജാവഹമായി ഒന്നുമില്ലെന്ന്. ഈ ആശയത്തെ ബ്രഹ്മവിദ്യാസംഘവും പ്രബലപ്പെടുത്തി. യൂറോപ്യൻവേഷത്തിൽ കേണൽ ഓൽക്കോട്ടും മാഡം ബ്ലാവാറ്റ്സ്കിയുംകൂടി ഹിന്ദുമതപുനരുദ്ധാരണത്തിനായി 'തിയസോഫിക്കൽ സൊസൈററി'വഴിയായി പ്രചരണം നടത്തി. പത്തൊൻപതാംനൂററാണ്ടവസാനത്തിൽ, ലോകത്തിനുമുൻപിൽ സ്വന്തം മഹത്വത്തിൽ ആത്മവിശ്വാസത്തോടും ശക്തിയോടും, വേണ്ടിവന്നാൽ മററു മതങ്ങളെ വെല്ലുവിളിക്കാനുള്ള ധൈര്യത്തോടുംകൂടി ഹിന്ദുമതം നിവർന്നുനിന്നു.

ഇന്ത്യ നാടിന്റെ ചരിത്രപരമായ മഹിമാവ് വീണ്ടെടുത്തതോടുകൂടി ഹിന്ദുക്കളുടെ പുരാതനമഹത്വം ഉണർത്തുകയും ശക്തിപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു. അവധാനപൂർവ്വമായ പഠനവും ക്ഷമാപൂർവ്വമായ ഗവേഷണവുംമൂലം, യൂറോപ്യൻപണ്ഡിതന്മാർ ഇന്ത്യയുടെ നഷ്ടപ്പെട്ട പുരാവൃത്തം പുനർവിരചിച്ചു. ചന്ദ്രഗുപ്തനും അലക്സാണ്ടറും തമ്മിലുള്ള സമകാലീനത സ്ഥാപിച്ചതോടെ, ഇന്ത്യാചരിത്രം ആരംഭിക്കപ്പെട്ടു. മുന്നോട്ടുള്ള മറ്റൊരു പ്രധാന വഴിത്തിരിവായിരുന്നു അശോകന്റെ ശിലാശാസനങ്ങളിലെ ലിപി വായിക്കാൻ സാധിച്ചത്. ക്രമേണ ഹിന്ദുക്കൾക്ക ബോധ്യമായി, അവർ എപ്പോഴും വിദേശികളാൽ കീഴടക്കപ്പെട്ട ഒരു വർഗ്ഗമല്ലായിരുന്നെന്ന്; പല സാമ്രാജ്യങ്ങളിലും, വിവിധരംഗങ്ങളിൽ അവർക്ക ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ നേട്ടങ്ങളുണ്ടായിരുന്നെന്ന്. മറവിയിൽപ്പെട്ട മഹാന്മാരായ രാജാക്കന്മാരെ വീണ്ടും ചരിത്രം പ്രകാശത്തിലെത്തിച്ചു. ഇന്ത്യയുടെ സാമ്രാജ്യസ്ഥാപനങ്ങളുടെയും, സമുദ്രത്തിനപ്പുറമുള്ള ഭാരതീയസംസ്കാരപ്രചരണത്തിന്റെയും, അനർഘങ്ങളായ ശില്പകലാസ്മാരകങ്ങളുടെയും കഥകൾ വെളിപ്പെട്ടതോടുകൂടി, ഇന്ത്യാക്കാരുടെ ഹൃദയം അനേകനൂററാണ്ടുകൾക്കുശേഷം ദേശീയമഹത്വബോധത്താൽ സ്പന്ദനം ചെയ്തു.

സർ വില്യം ജോൺസിന്റെ അതിമഹത്തായ പ്രവർത്തനവും, അവിചാരിതഫലങ്ങൾ ഇന്ത്യയിലുളവാക്കി. യൂറോപ്പിൽ സംസ്കൃതപഠിതാക്കൾജനിച്ച താല്പര്യം, ഇന്ത്യാക്കാരിൽ തങ്ങളുടെ പൂർവ്വികന്മാർ നൽകിയ അനർഘസമ്പത്തിനെപ്പററി ബോധം ഉളവാക്കി. കേൾക്കുമ്പോൾ ആശ്ചര്യകരമായി തോന്നാമെങ്കിലും വാസ്തവം, ഇന്ത്യൻസംസ്കാരത്തെപ്പററി മാക്സ്മുള്ളർ, മോണിയർവില്യംസ്, മുതലായവർ കാണിച്ച താല്പര്യമാണ്, ഇന്ത്യാക്കാർക്ക് അവരുടെ ക്ലാസിക്കുകൾ, ആധുനികമായ രീതിയിൽ പഠിക്കാൻ ആവേശം നൽകിയത്. അതുപോലെതന്നെ, യൂറോപ്യൻപണ്ഡിതന്മാർ, ഇംഗ്ലീഷിൽ തർജ്ജമ ചെയ്തു പ്രസാധനം ചെയ്ത കൃതികളാണ് പുതിയ ഉന്നതവർഗ്ഗക്കാർക്ക്, അവരുടെ പൂർവ്വികന്മാ

രുടെ ചിന്താരത്നങ്ങളെപ്പറ്റി അറിവു നൽകിയതു്. പൗരസ്ത്യരുടെ വിശുദ്ധഗ്രന്ഥങ്ങൾ പ്രസാധനം ചെയ്യാൻ മാക്സ്മുള്ളർക്കുണ്ടായ പ്രചോദനവും, ഭാരതീയവേദാന്തം പഠിക്കാനുള്ള പാശ്ചാത്യരുടെ ശ്രമവും അനുദിനം ഇന്ത്യയിൽ വളർന്നുവന്ന ദേശീയബോധത്തിനു് അത്യധികമായ ഉത്സാഹമുളവാക്കി.

രാഷ്ട്രീയാധികാരം ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ കൈകളിലേയ്ക്കു മാറിയതു്, സാമൂഹ്യമായ പല മാറ്റങ്ങൾക്കും ഇടയാക്കി. അവ ഉടനടി ദൃശ്യമായിരുന്നില്ല. ഇന്ത്യയിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥവർഗ്ഗങ്ങളായ, കായസ്ഥന്മാർ ബ്രാഹ്മണർ, ഖത്രിസ് മുതലായി വടക്കേയിന്ത്യയിലുള്ളവർ വളരെക്കാലത്തോളം ഫ്യൂഡൽപ്രഭുക്കന്മാരുടെയോ, ക്ഷത്രിയന്മാരുടെയോ(യോദ്ധാക്കളായ വർഗ്ഗക്കാർ) കീഴിലായിരുന്നു. ബ്രിട്ടീഷധികാരത്തിന്റെ വളർച്ചയോടെ, ഫ്യൂഡൽപ്രഭുക്കന്മാരുടെ പ്രാധാന്യം കുറഞ്ഞുവന്നു. കീഴടക്കപ്പെട്ട സ്ഥലങ്ങളിലെ മഹാരാജാക്കന്മാർക്കും രാജാക്കന്മാർക്കും അധികാരങ്ങളെല്ലാം നഷ്ടപ്പെട്ടു. യോദ്ധൃവർഗ്ഗക്കാരുടെ പ്രാമാണ്യത്തിനും ഇടിവുതട്ടി. എന്തെന്നാൽ ഇന്ത്യൻസൈന്യത്തിൽ അവർക്കു് താണ ഉദ്യോഗങ്ങളേ ലഭിച്ചുള്ളു. അധികാരവും സ്വാധീനശക്തിയും ഉദ്യോഗസ്ഥരെ നിയമിച്ചുവന്ന വർഗ്ഗങ്ങളിലായി. ആ വർഗ്ഗംതന്നെയാണു് ഭരണത്തിനാവശ്യമുള്ള ജോലിക്കാരെയും സൃഷ്ടിച്ചതു്. റാംമോഹൻറോയിതന്നെ ഏതു കൂട്ടരിൽനിന്നാണുണ്ടായതു്? ഇംഗ്ലീഷുവിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ പ്രചാരം വന്നതോടെ, ബാക്കിവർഗ്ഗത്തിൽനിന്നും അവർക്കുള്ള അന്തരം കൂടുതലായി. പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ അവസാനഘട്ടങ്ങളിൽ നിയമജ്ഞന്മാരുടെയും (ഡബ്ള്യൂ. സി. ബാനർജി, ഫിറോസ്ഷാ മേത്താ മുതലായവർ), അദ്ധ്യാപകന്മാരുടെയും (സുരേന്ദ്രനാഥ്, ഗോഖലെ, തിലകൻ), ഭരണാധികാരികളുടെയും (രാജാ സർ. ടി. മാധവറാവു, ആർ. സി. ദത്ത് ഇങ്ങനെയവർ), പത്രപ്രവർത്തകരുടെയും (ജി. സുബ്രഹ്മണ്യയ്യർ, മോട്ടിലാൽ ഘോഷ്) ശബ്ദമാണു് ഇന്ത്യയിൽ ഉടനീളം മുഴങ്ങിയതു്. അതേ വർഗ്ഗത്തിൽനിന്നാണു് അഭിജാതമായ തൊഴിലുകളും, ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ഉദയം ചെയ്തതു്. ഗവണ്മെന്റുദ്യോഗം കഴിഞ്ഞാൽ, അന്നുണ്ടായിരുന്ന പ്രധാനജോലികൾ നിയമം, പത്രപ്രവർത്തനം, അദ്ധ്യാപനം, വൈദ്യം ഇവയായിരുന്നു. പുതുതായി വളർന്ന ഈ ഇടത്തരവർഗ്ഗം, കൂടുതൽ വിദ്യാഭ്യാസമുള്ളവരും, രാജ്യത്തിന്റെ അടിയന്തിരാവശ്യങ്ങളെപ്പറ്റി ബോധമുള്ളവരും, ഐക്യചിന്തയുള്ളവരും ആയിരുന്നു. അവർ ഒരു പുതിയ ഇന്ത്യയ്ക്കുവേണ്ടി നിലകൊണ്ടു. സാമൂഹ്യമേന്മ നടിച്ചു് ഇടിഞ്ഞുതകർന്ന കെട്ടിടങ്ങളിൽ കഴിഞ്ഞുവന്ന പഴയ പ്രഭുവർഗ്ഗം അനുദിനം ക്ഷയിച്ചുവന്നു. ഇടത്തരക്കാരായ വർഗ്ഗം, ദേശീയസ്വാതന്ത്ര്യപ്രചോദിതരായപ്പോൾ, ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റു് ബോധപൂർവ്വം പടച്ചൊഴിഞ്ഞ ഈ പ്രഭുവർഗ്ഗത്തിനെ സഹായിക്കാനും ഉയർത്താനും ഒരുമ്പെട്ടു. അവർ യാഥാസ്ഥിതികരും ബ്രിട്ടനോടു കൂറുള്ളവരുമാണല്ലോ. എന്നാൽ അവർക്കു്, സ്വന്തം

നാട്ടുകളുടെ ഇടയിൽത്തന്നെ സ്ഥാനമില്ലാതായി. അവരുമായുള്ള കൂട്ടുകെട്ട് ബ്രിട്ടന് അവസാനം ദോഷമാണു ചെയ്തത്.

വ്യാവസായികരംഗമൊഴിച്ച്, മറ്റെല്ലാതിലെല്ലാം, ഒരു പുതിയ ഇന്ത്യയെ രൂപവൽക്കരിച്ചത് ഈ ഇടത്തരവർഗ്ഗമാണ്. ദേശീയപ്രസ്ഥാനം സംഘടിപ്പിച്ചതും നയിച്ചതും അവർതന്നെ. ആധുനികവിജ്ഞാനത്തിന്റെ വക്താക്കളും പുതുതായി രൂപംപ്രാപിച്ച ഇന്ത്യയുടെ പ്രതിപാദകരും അവരായിരുന്നു. ജി. പരമേശ്വരൻപിള്ളയുടെ 'ഇന്ത്യാക്കാരുടെ പ്രതിനിധികൾ' (Representative Indians) എന്ന പുസ്തകത്തിലുള്ള പേരുകളിൽ, പഴയ ഭരണവർഗ്ഗത്തിന്റെ ഒരു പ്രതിനിധി മാത്രമേയുള്ളൂ. മറ്റുള്ളവരെല്ലാംതന്നെ ഇടത്തരക്കാരുടെ കൂട്ടത്തിൽപ്പെട്ടവരത്രെ. പ്രശസ്തരായ ഭരണാധിപന്മാരുടേയും, പണ്ഡിതന്മാരുടേയും, നിയമജ്ഞന്മാരുടേയും, ഗ്രന്ഥകാരന്മാരുടേയും, വ്യാവസായികനേതാക്കന്മാരുടേയും എല്ലാം നാമങ്ങൾ അതു് ഉൾക്കൊള്ളുന്നു. ഈ പുതിയ സമുദായത്തിനു പ്രചോദനം ജനങ്ങളിൽനിന്നാണ് കിട്ടിയത്, പ്രാചീന പാരമ്പര്യത്തിന്റെ ഉടമകളായ പഴയ ഭരണവർഗ്ഗത്തിൽനിന്നല്ല.

രാഷ്ട്രീയസംഘടനകളുടെ സ്ഥാപനമാണ്, ഈ പുതിയ ഇടത്തരവർഗ്ഗക്കാരുടെ മുഖ്യമായ സംഭാവന. കമ്പനിയുടെകാലത്തു കാണാം ഇതിന്റെ ആരംഭം. എന്നാൽ 'ശിപായികലാപ'വും (ലഹള) അതിന്റെ 'വളർച്ച'യെ തടഞ്ഞു. 'ബ്രിട്ടീഷ് ഇന്ത്യാ സൊസൈറ്റി,' (കൽക്കത്ത 1843), ബ്രിട്ടീഷ് ഇന്ത്യൻ അസോസിയേഷൻ (1851) മുതലായി ആദ്യമുണ്ടായ സംഘടനകളുടെ ഉദ്ദേശ്യം, ജനങ്ങളുടെ ആവശ്യങ്ങളെ ഭരണാധികാരികളെ അറിയിക്കുകയും, അവരുടെ രാഷ്ട്രീയോന്നമനത്തിനു ശ്രമിക്കുകയുമായിരുന്നു. ഇവയെല്ലാം ശിപായികലാപത്തെ പിൻതുടർന്നുണ്ടായ മർദ്ദനങ്ങൾ നശിപ്പിച്ചു. ഇന്ത്യയുടെ ശബ്ദം ഉയരാതായി; ഒരു തലമുറക്കാലം ജനങ്ങളുടെ ഉണർവ്വും ഉന്മേഷം മരവിച്ചു. 1875-ഓടുകൂടി, മുൻപു സൂചിപ്പിച്ച ഹിന്ദുമതനവോത്ഥാനം രാഷ്ട്രീയരംഗത്തും പ്രതിഫലിച്ചു കാണായി. 'കൽക്കത്തയിലെ ഇന്ത്യൻ അസോസിയേഷൻ' ഉത്ഭവിച്ചതു് അതേ കൊല്ലത്തിലാണ്. അതോടു സമീപിച്ചുതന്നെ പൂനായിൽ 'സാർവ്വജനികസഭ'യും ഉണ്ടായി. മറ്റു പ്രധാനനഗരങ്ങളിലും ഇത്തരം രാഷ്ട്രീയസംഘടനകൾ രൂപമെടുത്തു. ഇന്ത്യയുടെ ശബ്ദം ഇന്ത്യൻ വർത്തമാനപ്പത്രങ്ങളിലൂടെയും മുഖരിതമായി. 1880-ഓടുകൂടി 478-ൽ കവിയാത്ത പത്രങ്ങൾ—മിക്കവയും ഇന്ത്യൻഭാഷകളിൽ,—ഉണ്ടായിരുന്നു. അമൃതബസ്സാർ പത്രിക, ഹിന്ദു, ട്രിബ്യൂൺ, ഇവയുടെയും അതിനെത്തുടർന്നുതന്നെ ജനകീയാവശ്യത്തിനുവേണ്ടി നിലകൊണ്ട 'ബംഗാളി,' 'ഇൻഡ്യൻ മിറർ' ഇവയുടെയും നാമധേയങ്ങൾ സ്മരണീയങ്ങളാണ്.

ഇന്ത്യയുടെ വിവിധഭാഗങ്ങളിൽ ഇന്ത്യയുടെ രാഷ്ട്രീയമായ ഉന്നമനം എന്ന ഏകോദ്ദേശ്യത്തോടെ പ്രവർത്തിച്ച അസംഖ്യം സംഘടന

കൾ, സ്വാഭാവികമായി ഒരു അഖിലേന്ത്യാസംഘടനയ്ക്കു വഴിമാറി. 1885 ഡിസംബർ 28-ാംനു ബോംബെയിൽ ഇന്ത്യൻനാഷണൽകോൺഗ്രസ്സ് സ്ഥാപിതമായി. ഇന്ത്യയുടെ പലഭാഗങ്ങളിൽനിന്നുമായി അതിൽ, എഴുപത്തിരണ്ടു പ്രതിനിധികൾ സംബന്ധിച്ചു. കല്ക്കത്തായിലെ ഒരു പ്രസിദ്ധ അഭിഭാഷകനായ ഡബ്ള്യു. സി. ബാനർജിയായിരുന്നു അദ്ധ്യക്ഷൻ. ബോംബെയിലും, അടുത്തകൊല്ലം കല്ക്കത്തായിലും സമ്മേളിച്ചവരിൽ മിക്കവരും, നവീനവിജ്ഞാനത്തിന്റേയും, പുതിയ ഇടത്തരക്കാരുടേയും പ്രതിനിധികളായിരുന്നു. അവർ പാശ്ചാത്യവും, ഉല്പതിഷ്ണുപരവുമായ വീക്ഷണഗതിക്കാരും, ബ്രിട്ടീഷുകാരെക്കുറിച്ചു മതിപ്പുള്ളവരുമായിരുന്നു. മൂന്നാമത്തെ കോൺഗ്രസ്സിൽ, അലഹബാദിൽനിന്നും യുവാവായ ഒരു ബിരുദധാരി, രംഗപ്രവേശംചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാഗ്ധോരണി സഭാവാസികളെ വശീകരിച്ചു. ഹൈന്ദവജീവിതചൈതന്യം ഉൾക്കൊണ്ടിരുന്ന അദ്ദേഹം, പണ്ഡിതമദനമോഹനമാളവ്യയത്രേ. എങ്കിലും പൊതുവേ, ആദ്യകാലകോൺഗ്രസ്സുകാർ ഉല്പതിഷ്ണുവീക്ഷണഗതിയുള്ളവരായിരുന്നു; ഹൈന്ദവമായ ആദർശത്തിന്റെ പ്രത്യക്ഷപ്രതിനിധികളായിരുന്നില്ല. അടുത്ത തലമുറയിൽ, കോൺഗ്രസ്സിന്റെ സ്വഭാവത്തിനു മാറ്റംവന്നു. ഹൈന്ദവദേശീയത്വം പൊതുവേ എല്ലായിടത്തും, പ്രത്യേകിച്ചു് മഹാരാഷ്ട്രത്തിലും ബംഗാളിലും, മുന്നേറി. ഇന്ത്യയുടെ മതപരമായ മാഹാത്മ്യത്തിൽ അവർ വിശ്വസിച്ചു. അവരുടെ ദേശീയത കൂടുതൽ തീക്ഷ്ണവും, പ്രാചീനമഹത്വം പുനഃസ്ഥാപിക്കുക എന്ന ലക്ഷ്യത്തിൽ, പാശ്ചാത്യോല്പതിഷ്ണുത്വത്തിനെതിരായിരുന്നു. മഹാരാഷ്ട്രം എക്കാലത്തും ഹൈന്ദവപാരമ്പര്യത്തിന്റെ ശക്തിദുർഗ്ഗമാണു്. മഹാദേവ് ഗോവിന്ദറാനഡെ, അവിച്ഛിന്നമായിരുന്ന മഹാരാഷ്ട്രചൈതന്യം പുനരുദ്ധരിക്കുന്നതിനു നേതൃത്വം നൽകി. റാനഡെ മികച്ച പണ്ഡിതനും ചിന്തകനുംകൂടിയായിരുന്നു. കാലതാമസമെന്യേ മഹാരാഷ്ട്രർക്കു് മറ്റൊരു സമരശീലനായ നേതാവിനെ ലഭിച്ചു—ബാലഗംഗാധരതിലകൻ. അദ്ദേഹം ഒരു തികഞ്ഞ യാഥാസ്ഥിതികഹിന്ദുവും, സംസ്കൃതപണ്ഡിതനും, ഗീതയ്ക്കു് പുതിയ അർത്ഥം നൽകിയ ഒരു തത്വചിന്തകനുമത്രേ. ഇവയ്ക്കുപുറമേ അദ്ദേഹം സൂക്ഷ്മബുദ്ധിയായ ഒരു രാഷ്ട്രതന്ത്രജ്ഞനും സംഘടനാസാമർത്ഥ്യമുള്ളവനുമായിരുന്നു. രാഷ്ട്രീയമായി ഇന്ത്യയ്ക്കു് എന്താണു വേണ്ടതെന്നു് അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കി. അതു സ്വാതന്ത്ര്യത്തിൽ കുറഞ്ഞ മറ്റൊന്നുമായിരുന്നില്ല. മുന്നൂറുവർഷംമുമ്പ് ശിവജിയെന്നതുപോലെ അദ്ദേഹവും, ദേശീയപുനരുദ്ധാരണം ഹിന്ദുധർമ്മത്തെ അവലംബിച്ചു വേണമെന്നു് ആഗ്രഹിച്ചു. കൃപാലുവും, ഗജാനനനും വിഘ്നഹരനുമായ ഗണപതിയെ അദ്ദേഹം പ്രാമാണ്യപദവിയിൽകൊണ്ടുവരികയും, ഗണേശപൂജാത്മകം ഒരു നവപ്രസ്ഥാനംതന്നെ സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, അതിനുള്ളിൽ രാഷ്ട്രീയതത്വവും ഒളിച്ചിരുന്നു. 'ശിവജിപ്രസ്ഥാന'ത്തിനും അതേലക്ഷ്യംതന്നെ. തിലകൻ ഒരു പടികൂടി മുന്നോട്ടു

പോയി. ഗീതയ്ക്ക് പാരമ്പര്യസമ്പ്രദായമനുസരിച്ച് പുതിയ വ്യാഖ്യാനം നിർമ്മിച്ച്, അതിൽ ഹിന്ദുദേശീയതയ്ക്ക് തത്വചിന്താപരമായി ഒരു അടിസ്ഥാനം നൽകി. ഹിന്ദുദേശീയതയുടെ വീക്ഷണത്തിൽനിന്നു നോക്കിയാൽ, ജയിലിൽവെച്ച് അദ്ദേഹം എഴുതിയ 'ഗീതാരഹസ്യ'ത്തിനു അതുല്യമായ പ്രാധാന്യമുണ്ട്. ജീവിതലക്ഷ്യം പ്രവൃത്തിചെയ്യുകയാണെന്നും, സോദ്ദേശ്യമായ പ്രവൃത്തിയാണ് കർമ്മയോഗിയുടെ ഉദ്ദേശ്യമായിരിക്കേണ്ടതെന്നും ഉള്ള സിദ്ധാന്തം 'ഗീതാരഹസ്യ'ത്തിലുൾക്കൊള്ളുന്നു. മഹാഭാരതയുദ്ധത്തിനു മുമ്പുള്ള സന്ദർഭത്തിലെന്നപോലെ, ഇന്ത്യൻരാഷ്ട്രീയപരിതസ്ഥിതിയിലും, "അതുകൊണ്ട്, അല്ലയോ കുന്തീപുത്രാ, എഴുന്നേറ്റു യുദ്ധംചെയ്യുക" എന്നുള്ള ശാസനം അന്വർത്ഥമായിരുന്നു. തിലകൻ തന്റെ പ്രക്ഷോഭണപരിപാടികൾമൂലം ഈ പ്രവൃത്തിപഥത്തിൽ കാണിച്ചു. ഇങ്ങനെ നോക്കിയാൽ, കോൺഗ്രസ്സിന്റെ രണ്ടാംഘട്ടം ഹൈന്ദവവും പുനരുത്ഥാനപരവുമാണ്. തിലകൻ, ലജപതിറായി, മോട്ടിലാൽഘോഷ്, ഇവർ തങ്ങളുടെ യഥാസ്ഥിതികത്വത്തിൽ അഭിമാനംകൊണ്ടു. കൂടുതൽ പുരോഗമനപരവും യുവാക്കളെ ഉൾക്കൊള്ളുമായ സംഘത്തെ നയിച്ച അരവിന്ദഘോഷ്, ആദ്ധ്യാത്മികമായ ഒരു നിർവ്വചനം രാഷ്ട്രത്തിനു നൽകി. ഇരുപതാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ ആദ്യം, ദേശീയതയുടെ തീവ്രമായ പ്രകടനം കൂടുതൽ ഹൈന്ദവസ്വഭാവത്തോടു കൂടിയതായി ഭവിച്ചു. ഭീകരപ്രവർത്തകസംഘം ദേവിക്കുമുൻപിൽ സ്വാതന്ത്ര്യസമ്പാദനത്തിനു പ്രതിജ്ഞചെയ്തു. ഭവാനീപൂജയും ശക്തിയിൽ അധിഷ്ഠിതമായ പുതിയ ദേശീയസംഘടനയും തമ്മിലുള്ള ഉറ്റബന്ധത്തെ ബരീന്ദ്രഘോഷ് അഭിവ്യഞ്ജിപ്പിച്ചു. സമരോദ്യുക്തമായ കാലങ്ങളിലെല്ലാം ഭവാനിയെ പൂജിക്കുന്നതായി ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കാം. ശിവജി മാത്രമല്ല, ഗുരുഗോവിന്ദസിംഹും അവകാശപ്പെട്ടു, ജഗദംബയുടെ അനുഗ്രഹവും, വിശേഷപ്പെട്ട ഒരു വാളും തനിക്കു ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന്. 'ഗ്രന്ഥസാഹേബി'ലുള്ള പത്താമത്തെ ഗുരുവിന്റെ കൃതിയിൽ, ദേവി അസുരശക്തികളുമായി യുദ്ധംചെയ്യുന്നതിനു പ്രാധാന്യം കല്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ബംഗാളിലും മറ്റും അതിവേഗം പടർന്നുപിടിച്ച ഗൂഢസംഘങ്ങളും, ബോംബിലുള്ള വിശ്വാസവും മഹാരാഷ്ട്രത്തിലും പഞ്ചാബിലും വ്യാപിച്ചു. ഇത്തരക്കാരേയും മിതവാദികളേയും പ്രതിനിധീകരിച്ചതും പരോക്ഷമായിമാത്രം ഹൈന്ദവമായിരുന്ന കോൺഗ്രസ്സ്, ഇങ്ങനെയുള്ള ഭീകരസംഘങ്ങളുടെ വളർച്ചയെ തടയുന്നതിൽ വിജയിച്ചില്ല. കേഴ്സൺപ്രഭുവിനുശേഷം ഇന്ത്യൻരാഷ്ട്രീയലോകത്തിലെ ഒരു സജീവശക്തിയായ കോൺഗ്രസ്സ് ഇല്ലാതാകുമോ എന്നുപോലും ആശങ്കിക്കപ്പെടുകയുണ്ടായി.

കോൺഗ്രസ്സിന്റെ അന്ത്യം പലരും ദീർഘദർശനം ചെയ്യുകയായിരുന്നു. കേഴ്സൺപ്രഭു 'ജോർജ്ജ്ഹാമിൽട്ട'ണ് 1900-ൽ ഇങ്ങനെ എഴുതി: "കോൺഗ്രസ്സ് നിലംപതിക്കാറായി. ഇന്ത്യയിലിരിക്കുമ്പോൾ

ന്റെ ഒരു പ്രധാനലക്ഷ്യം അതിനെ സമാധാനപരമായി ഉതിർപ്പെടുത്തണമെന്നാണ്." കോൺഗ്രസ്സ് വേഗം കത്തിച്ചുപോകുമെന്ന് വിശ്വസിച്ച വേറെയും വൈസ്രോയിമാരുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അങ്ങനെയൊന്നും ഇതേവരെ സംഭവിച്ചില്ല. ഇരുപതാംനൂറ്റാണ്ടാദ്യം, കോൺഗ്രസ്സ് തകർന്നില്ലെങ്കിൽ, അതിന്റെ ഉത്തരവാദിത്വം കേഴ്സൺപ്രഭുവിനുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബംഗാൾവിഭജനം ഭരണപരമായും രാഷ്ട്രീയമായും ന്യായീകരിക്കപ്പെടാം. പക്ഷേ, അതു് ഒരു വമ്പിച്ച പ്രക്ഷോഭണക്കൊടുങ്കാറ്റു് ഇളക്കിവിട്ടു. ബംഗാളിലെ ജനങ്ങൾ ആരംഭിച്ച ഈ പ്രക്ഷോഭണം, വിഭിന്നാഭിപ്രായഗതിക്കാരായ ദേശീയവാദികളെ യോജിപ്പിക്കയും, അവർ, 'ബോയിക്കോട്ട്' (ബഹിഷ്കരണം) സ്വദേശി, സ്വരാജ് ഈ സമരപരിപാടികൾ സ്വീകരിക്കയും ചെയ്തു. ബ്രിട്ടീഷ് സാധനങ്ങൾ ബഹിഷ്കരണം ചെയ്തു. എന്ന സാങ്കേതികപദ്ധതി സ്വരാജ് സ്ഥാപിക്കുന്നതിലേക്കുള്ള ആദ്യപരിപാടി ആയിരുന്നു. 1906-ലെ പ്രക്ഷോഭണം വിപ്ലവസ്വഭാവത്തോടുകൂടിയതാണ്. ദേശീയത്വത്തിന്റെ ശക്തികളെയെല്ലാം അതു യോജിപ്പിച്ചു. റഷ്യയെ, ടുഷിമാ (Tushima)യുദ്ധത്തിൽ ജപ്പാൻ പരാജയപ്പെടുത്തിയതു്, കണ്ടപ്പോൾ, നവവും സ്വതന്ത്രവുമായ ഒരു ഏഷ്യയെ പലരും സ്വപ്നം കണ്ടു. റഷ്യൻ സാമ്രാജ്യത്വത്തിന്റെമേൽ ജപ്പാൻ നേടിയ ഈ വിജയത്തിന് മനശ്ശാസ്ത്രപരമായി വലിയ പ്രാധാന്യമുണ്ടെന്ന്, അതിശയോക്തികൂടാതെ പറയാം. ദേശീയത്വത്തിന്റെയും ഹിന്ദുമതപുനരുത്ഥാനത്തിന്റെയും ആവേശം, ഇരുപതാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ പ്രാരംഭദശാബ്ദത്തിൽ വിജയോന്മത്തമായും പ്രതികാരനിർഭരമായും നിലകൊണ്ടു.

ഒന്നാംമഹായുദ്ധം ദേശീയപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ വളർച്ചയെ തടഞ്ഞെങ്കിലും, ദേശീയാഭിലാഷങ്ങൾക്കു ശക്തികൊടുക്കയാണു ചെയ്തതു്. ആ കാലഘട്ടത്തിനുശേഷം കോൺഗ്രസ്സ് പ്രാബല്യംപ്രാപിച്ചതു് മഹാത്മാഗാന്ധിയുടെ വിപ്ലവാത്മകമായ നേതൃത്വത്തിലാണ്. അതു് ഇടത്തരക്കാരുടെ പ്രസ്ഥാനം എന്ന നിലവിട്ട്, സാമാന്യജനതയുടെ സംഘടനയായി. സാമ്രാജ്യത്വവുമായി സന്ധിയില്ല എന്ന വിപ്ലവാഹ്വാനം അതു മുഴക്കി. അഖിലഭാരതീയമായ നിസ്സഹകരണപ്രസ്ഥാനം, കോൺഗ്രസ്സിന് ഇന്ത്യൻജനതയുടെ അവകാശത്തെപ്പറ്റി ശക്തിപൂർവ്വം പറയാൻ അർഹതയുണ്ടെന്ന് ആദ്യമായി തെളിയിച്ചു.

മുസ്ലീംലീഗുമായുള്ള സഹകരണം, ഖിലാഫത്ത് പ്രക്ഷോഭണം ഇവയുടെ കാലഘട്ടത്തിലും കോൺഗ്രസ്സിന്റെ ശക്തി പ്രധാനമായി ഹൈന്ദവപുനരുത്ഥാനത്തിലും, ഹിന്ദുജനസാമാന്യത്തിന്റെ ദേശീയത്വത്തിലും അധിഷ്ഠിതമായിരുന്നു എന്ന കാര്യം, മറക്കരുതു്. ഹൈന്ദവാവേശത്തിന്റെ ചില പ്രത്യേകതകളുടെ മൂർത്തീഭാവമായിരുന്നു മഹാത്മജി. ഗീതയ്ക്ക് അദ്ദേഹം രചിച്ച ഭാഷ്യം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രചോദനത്തിന്റെ ഉൽപത്തിസ്ഥാനം കാണിക്കുന്നു. ആത്മീയതയുടെ സൂക്ഷ്മാംശ

ങ്ങളിലും, ഹിന്ദുമതത്തിലെ ആചാരാനുഷ്ഠാനങ്ങളിലും, പൂജാസമ്പ്രദായങ്ങളിലും തൽപരനല്ലെങ്കിലും, ഗാന്ധിജി സാമാന്യജനതയ്ക്ക് ഒരു ആദർശനേതാവുമൂർത്തിയായിരുന്നു. ജനങ്ങൾ ഏകകണ്ഠമായി സമ്മതിച്ചിട്ടുള്ളതാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹത്വം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിപാവനമായ സ്വഭാവമഹത്വത്തെയും, കർമ്മയോഗപ്രഭാവത്തെയും അത് പ്രതിബിംബിപ്പിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ, കോൺഗ്രസ്സ് വിദേശീയാധിപത്യത്തോട് ഹിന്ദുമതത്തിനു പൊതുവായുണ്ടായിരുന്ന എതിർപ്പിനെ പ്രതിനിധാനം ചെയ്തു. എന്നാൽ ഇന്ത്യയുടെ ഭാവിയെപ്പറ്റി കോൺഗ്രസ്സിന്റെ രാഷ്ട്രീയലക്ഷ്യവും, സാമാന്യമായ വീക്ഷണഗതിയും മതേതരമായിരുന്നുവെന്ന് ഊന്നിപ്പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

അമൃതസരസ്സിലെ ദുരന്തനാടകത്തിനുശേഷം ഗാന്ധിജി ഇന്ത്യയുടെ നേതൃത്വം പൂർണ്ണമായി ഏറ്റെടുത്തതോടുകൂടി ഇന്ത്യ ബ്രിട്ടീഷുകാരുമായി സുനിശ്ചിതമായ സമരം ആരംഭിച്ചു. ആ കാലഘട്ടത്തിലെ സുധീരമായ ത്യാഗങ്ങളും, അതേത്തുടർന്നുണ്ടായ ജനസാമാന്യത്തിന്റെ ഉണർവ്വും ഇവിടെ വിവരിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ഇരുപത്തെട്ടുകൊല്ലത്തെ നിരന്തരസമരത്തിനുശേഷം, ബ്രിട്ടൻ ഇന്ത്യയുടെ പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം അംഗീകരിച്ചു. 1947 ആഗസ്റ്റിൽ ഇന്ത്യ വിമോചിതയാകയും, അന്താരാഷ്ട്രീയലോകത്തിൽ ഒരു സ്വതന്ത്രരാഷ്ട്രമായി പ്രവേശിക്കയും ചെയ്തു.

പത്തൊമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധത്തിൽ, ഇന്ത്യയുടെ സാമ്പത്തികപുനഃപ്രാപ്തിയും വളരെ പ്രധാനമായ ഒരു വസ്തുതയാണ്. 'കൊള്ളക്കാരന്റെ രാജ്യ'മായിരുന്ന ഘട്ടത്തിൽ (1757—74) ബ്രിട്ടീഷ് പ്രവിശ്യകൾ സാമ്പത്തികമായി വളരെ അധഃപതിച്ചു. ഇതരസ്ഥലങ്ങളിലെയുള്ള ബ്രിട്ടീഷാധിപത്യവികസനം, ഇന്ത്യയൊട്ടുക്ക നാശംവരുത്തി. മഹാരാഷ്ട്രത്തെയും, ടിപ്പുവിന്റെയും രാജ്യങ്ങളിൽ, കമ്പനി നേരിട്ടു ഭരിച്ച രാജ്യങ്ങളിലുള്ളതിനേക്കാൾ ക്ഷേമകരമായ നിലകണ്ടിട്ട് മൺറോ, എൽഫിൻസ്റ്റൺ, തുടങ്ങിയ ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണധുരന്ധരന്മാർ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. പല ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണാധികാരികളും ബ്രിട്ടീഷ് കീഴടക്കലിനെത്തുടർന്ന് നാട്ടിൻപുറങ്ങളിലുണ്ടായ അധഃപതനം നിരാശയോടെ മനസ്സിലാക്കി. ഗവർണ്ണർജനറൽ വില്യം ബെന്റിങ്ക് പ്രഭു, 1829-ൽ പ്രസിദ്ധമായ ഒരു കുറിപ്പിൽ (മിനിട്ടിൽ) ഇപ്രകാരം പ്രസ്താവിച്ചുകാണുന്നു: "വ്യാവസായികവിപ്ലവത്തിന്റെ ഫലമായി ഇന്ത്യയിലെ പല വർഗ്ഗങ്ങൾക്കും ഉണ്ടായിട്ടുള്ള കഷ്ടത വ്യാപാരചരിത്രത്തിൽ നിസ്തുലമാണ്." ഇന്ത്യൻകർഷകനും കൈത്തൊഴിൽകാർക്കും, സാമാന്യർക്കും അനുഭവപ്പെട്ട കഷ്ടതകൾ രമേഷ്ദത്തിന്റെ, 'ബ്രിട്ടീഷ്ഭരണത്തിന്റെ ആദ്യകാലഘട്ടത്തിലെ സാമ്പത്തികചരിത്ര'ത്തിലും, 'വിക്ടോറിയൻ കാലഘട്ടത്തിലെ ഇന്ത്യ' എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിലും ഉള്ള ഹൃദയഭേദകമായ വർണ്ണനകളിൽ കാണാം.

ഇന്ത്യ ചരിത്രാരംഭംമുതൽക്ക് ഒരു വ്യാവസായിക രാജ്യമാണ്. പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിനു മുമ്പ് അവളുടെ തുണിത്തരങ്ങൾ ലോകപ്രസിദ്ധി സമ്പാദിച്ചിരുന്നു. ഇരുമ്പും ഉരുക്കും ഇന്ത്യ ഉല്പാദിപ്പിച്ചിരുന്നതു ശ്രദ്ധേയമാണ്. പശ്ചിമതീരത്തെ തുറമുഖങ്ങളിൽ കപ്പൽനിർമ്മാണവ്യവസായം അഭിവൃദ്ധിയിലിരുന്നു. 1840-ൽപ്പോലും, മോണ്ട്ഗോമറി മാർട്ടിൻ, പാർലിമെന്ററി അന്വേഷണക്കമ്മീഷൻമുമ്പാകെ, ഒരു ഉറപ്പുകൊടുത്തതു്, ഇന്ത്യ ഒരു കാർഷികരാജ്യമെന്നതുപോലെതന്നെ, ഒരു വ്യാവസായികരാജ്യവുമാണെന്നാണു്. എന്നാൽ ഇന്ത്യയും മറ്റു വ്യാവസായികരാജ്യങ്ങളും തമ്മിൽ ഒരു വലിയ വിടവ് ക്രമേണയുണ്ടായി. 1770-നും, 1860-നും ഇടയ്ക്കുള്ള പ്രധാനഘട്ടത്തിൽ, ഇന്ത്യയിൽ സാങ്കേതികവിജ്ഞാനത്തിനു് പുരോഗതി ഉണ്ടായില്ല. യൂറോപ്പിലെ, പ്രത്യേകിച്ചു് ഇംഗ്ലണ്ടിലെ, ടെക്നോളജി അതിവേഗം അഭിവൃദ്ധിപ്പെട്ടപ്പോൾ, നാഗരോന്മുഖങ്ങളായ ഗ്രാമങ്ങളോടനുബന്ധിച്ചുനിന്ന ഇന്ത്യൻവ്യവസായങ്ങൾ പിന്നോക്കംപോയി. പഴയകാലത്തു് കൈത്തൊഴിൽക്കാരെ ആശ്രയിച്ചായിരുന്നു ഇന്ത്യൻവ്യവസായം. ജാതിസമ്പ്രദായം കൈത്തൊഴിലിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ വ്യവസ്ഥപ്പെട്ടതോടെ അവ അയവില്ലാത്ത സ്വഭാവത്തോടുകൂടിയതാകുകയും, തന്മൂലം ആധുനികങ്ങളായ പരിതഃസ്ഥിതിയോടു വ്യവസായങ്ങൾക്ക് പൊരുത്തപ്പെട്ടുപോകാൻ സാധിക്കാതെ വരികയും ചെയ്തു. ഇതിന്റെ ഫലമായി ഇന്ത്യയുടെ ആയവ്യയം കാലാനുസരണം വികസിക്കാതിരിക്കയും രാജ്യം സാമ്പത്തികമായി അധോഗതിയിലേയ്ക്കു വഴുതിവീഴുകയും ഉണ്ടായി. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ വ്യാപാരസംവിധാനം, ഈ സ്ഥിതിഗതികളെ ശരിക്കും മുതലെടുത്തു. പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിലെ ക്രമാതീതമായ ബ്രിട്ടീഷ് വ്യാവസായികോല്പന്നങ്ങൾക്കുള്ള വിപണിയായിത്തീർന്നു ഇന്ത്യ.

ഇന്ത്യയുടെ സാമ്പത്തികപുനരുത്ഥാനം സാവധാനത്തിലായിരുന്നു. കമ്പനിഭരണത്തിനു് ഇല്ലാതാകുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ, രാജ്യത്തിന്റെ വിദേശവ്യാപാരത്തിൽ, ചില സമുദായങ്ങൾ, വിശിഷ്യാ പാഴ്സികൾ, പങ്കെടുത്തിരുന്നു. അമേരിക്കയിലെ ആഭ്യന്തരസമരം, യൂറോപ്യൻരീതിയിൽ ഇന്ത്യൻതുണിവ്യവസായം സംഘടിപ്പിക്കാൻ സന്ദർഭം നല്കി. ക്രമേണ ഇന്ത്യ തുണിവ്യവസായത്തിന്റെ ഒരു പ്രധാന ഉല്പാദനകേന്ദ്രമെന്ന ഉന്നതമായ നിലയിലെത്തി. മറ്റു പ്രധാനവ്യവസായങ്ങളും ഉദിക്കാൻതുടങ്ങി. ഉദാഹരണം: ഇരുമ്പ്, ഉരുക്ക്, സിമന്റ്, പഞ്ചസാര മുതലായവ. ആദ്യം വളരെ മടി പ്രദർശിപ്പിച്ച ഇന്ത്യൻമൂലധനം, ക്രമേണ വ്യാവസായികസംരംഭങ്ങളിലേയ്ക്കു വന്നുതുടങ്ങി. ഏഷ്യയിലെ ബ്രിട്ടൻവക സ്ഥലങ്ങളിൽ, പ്രത്യേകിച്ചും ബർമ്മായിലും മലയായിലും, ആഫ്രിക്കയിലും, ഇന്ത്യാക്കാർ മൂലധനമിറക്കാൻതുടങ്ങി. ഇന്ത്യൻവ്യവ

സായശാലകൾ വീണ്ടും ആവിർഭവിച്ചു; പല ശതാബ്ദത്തിനുമുമ്പ് ഇന്ത്യൻവ്യാപാരസംഘങ്ങൾ കണ്ട അതേ രാജ്യങ്ങളിൽത്തന്നെ.

ഇന്ത്യയുടെ ഹൃദയം വീണ്ടെടുക്കാൻ സഹായിച്ച മറ്റൊരുകാര്യം ഇന്ത്യൻഭാഷകളുടെ അസാധാരണമായ വളർച്ചയാണ്. സർവ്വകലാശാലകൾ മുഖേന പ്രചരിച്ച നവീനവിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ ഫലമാണിതെന്നുള്ളതിൽ തർക്കമില്ല. ഇംഗ്ലീഷുവിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ പ്രചാരത്തിനുമുമ്പും ചില നാട്ടുഭാഷകളിൽ, വിശിഷ്യാ, തമിഴിലും ഹിന്ദിയിലും, ഉത്തമഗ്രന്ഥസാഹിത്യമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ആധുനികചിന്താഗതിയുടെ ഉപകരണമെന്നനിലയിൽ അവ പിന്നോക്കമായിരുന്നു. നവീനവിദ്യാഭ്യാസപദ്ധതിയനുസരിച്ച്, താഴ്ന്ന ക്ലാസ്സുകളിൽ ഉചിതങ്ങളായ പാഠ്യപുസ്തകങ്ങളുടെ ആവശ്യകത ഉണ്ടായി. പുതിയ വിദ്യാലയങ്ങൾക്കാവശ്യമുള്ള പാഠ്യപുസ്തകങ്ങളുടെ ആവിർഭാവമാണ്, ഇന്ത്യയിലെ ഇന്നത്തെ പ്രധാനഭാഷകൾ എല്ലാം ആധുനികരൂപത്തിൽ വികസിപ്പിച്ചതെന്ന പറയാം. ഉടച്ചുവാർത്ത പഴയ വീഞ്ഞു്, പുതിയ കുപ്പികളിലെല്ലാം പകർന്നതോടെ, മുൻപു് അറിയപ്പെടാത്ത രീതിയിലുള്ള മതേതര ഗ്രന്ഥങ്ങൾ പുറത്തുവന്നു. അവ സാധാരണക്കാരന്റെ ചിന്താഗതിയെ സ്പൃഹണീയമായി സ്പർശിച്ചു. പുതുതായി ഉത്ഭവിച്ച സാഹിത്യം സ്വാതന്ത്ര്യസ്നേഹപരവും ദേശീയവുമായിരുന്നു. ബങ്കിംചന്ദ്രന്റെ നോവലുകൾക്കും, ദ്വിജേന്ദ്രലാലിന്റെ നാടകങ്ങൾക്കും ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽനിന്നുമാത്രം ആവേശം ലഭിച്ചു. ഭാരതിയുടെയും ടാഗോറിന്റെയും ഗീതങ്ങൾ ദേശീയോജ്ജ്വലങ്ങളാണ്. ഇക്ബാലിന്റെ ആദ്യത്തെ കവിതകളും അപ്രകാരംതന്നെ. ബംഗാളിക്ക് ആധുനികമഹാസാഹിത്യങ്ങളുടെ പംക്തിയിൽ സ്ഥാനം കിട്ടി. വിശാലമായ വീക്ഷണഗതിയും, വൈവിധ്യസമ്പത്തും അതിന് ഉണ്ടായി. ലോകപ്രശസ്തിയാർജ്ജിച്ച ഒരു സാഹിത്യകാരനെയെങ്കിലും നിശ്ചയമായും അതിൽ കാണാം. ഇന്ത്യയെ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിൽ ഉറുദു വഹിച്ച പങ്ക് പ്രത്യേകമായി പറയുന്നതാണ്. ഹിന്ദി, ഗുജറാത്തി, മറാത്തി, ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ ഗണനീയങ്ങളായ ദ്രാവിഡഭാഷകൾ (തെലുങ്ക്, തമിഴ്, മലയാളം, കന്നഡം) ഇവയെല്ലാംതന്നെ ഗണനീയമായി വളർച്ച പ്രാപിച്ചു. എങ്കിലും ഈ ഭാഷകളുടെ വികാസംമൂലം ഉണ്ടായ വിഭാഗീയപ്രവണതകൾ എടുത്തുപറയേണ്ടതുണ്ട്. മുൻപുണ്ടാകാത്തവിധം, അതിർകടന്ന ഭാഷാഭിമാനം കാരണം, ഗുജറാത്തികളും, മഹാരാഷ്ട്രരും, കന്നടക്കാരും തമ്മിൽത്തമ്മിൽ വിഭിന്നരാണെന്ന ഒരു പ്രാദേശികബോധം ജനിച്ചുവളർന്നു.

ഇന്ത്യയുടെ ആത്മാവിന്റെ വീണ്ടെടുക്കലിനെപ്പറ്റി പറയുമ്പോൾ ശാസ്ത്രീയപുരോഗതിയെപ്പറ്റിയും സ്പർശിക്കേണ്ടതുണ്ട്. പത്തൊൻപതാംനൂറ്റാണ്ടിൽ വിജ്ഞാനലോകത്തിന്, ഇന്ത്യ കാര്യമായ സംഭാവന

യൊന്നും നല്കിയില്ല. എങ്കിലും ഒരു പുതിയ ഉണർവ്വ് അലതല്ലിയതിന്റെയും, കൂടുതൽ അവസരം ലഭിച്ചതിന്റെയും ഫലമായി, ശാസ്ത്രമണ്ഡലത്തിലും ഇന്ത്യക്കു കാലക്രമത്തിൽ സ്ഥാനം ലഭിച്ചു. ഗണിതശാസ്ത്രത്തിൽ രാമാനുജന്റെ കണ്ടുപിടുത്തങ്ങളാണ്, ഇന്ത്യാ ആധുനികകാലത്തു നല്കിയ ആദ്യസംഭാവന. അനന്തരകാലങ്ങളിൽ ഇന്ത്യൻഗവേഷകന്മാർ, ഫിസിക്സ്, കെമിസ്ട്രി മുതലായ ശാസ്ത്രങ്ങളിൽ, ഇന്ത്യക്ക് ലോകത്തിൽ ഒരു സ്ഥാനം നല്കി. അങ്ങനെ ഇന്ത്യയുടെ ബുദ്ധിപരമായ ഉയർച്ച ലോകം വീണ്ടും കണ്ടു.

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിരണ്ട്

ഇസ്ലാമികസംയോജനം

പത്തൊമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിനു മുമ്പ്, ഇന്ത്യയിൽ ഇസ്ലാം പ്രത്യേകമായി സംഘടിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. വ്യത്യസ്തമതങ്ങൾ അനുസരിക്കുമ്പോഴും ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലിങ്ങളും ഒരുമിച്ചു ജീവിച്ചു. ഇസ്ലാമിനുണ്ടായിരുന്ന രാഷ്ട്രീയാധിപത്യം മതത്തെയും സംരക്ഷിച്ചു. അതിനാൽ മുസ്ലിങ്ങൾക്ക് വേറെ സംഘടന ആവശ്യമില്ലായിരുന്നു. മുസ്ലിം ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ സ്വതന്ത്രമായി ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരുടെ കീഴിൽ സേവനമനുഷ്ഠിച്ചുപോന്നു. പാനിപ്പട്ടുയുദ്ധത്തിൽ മഹാരാഷ്ട്രസേനകൾ, ആഫ്ഗാൻകാരെ നേരിട്ടപ്പോൾ, ഹിന്ദുക്കളുടെ ഭാഗത്ത് അസംഖ്യം മുസ്ലിം ഭടന്മാരും, സൈനികോദ്യോഗസ്ഥന്മാരുമുണ്ടായിരുന്നു. ഇബ്രാഹിം ഗാർഡി (Ibrahim Gardee)യുടെ പീരങ്കിയായിരുന്നു, ആഫ്ഗാൻ സൈന്യത്തിനു വലിയ നാശം വരുത്തിയത്. 1758-ൽ, ലാഹോറിലെ മഹാരാഷ്ട്രഗവർണ്ണർ അഡ്നാംബെഗ് (Adnam Beg) ആയിരുന്നു. അതുപോലെതന്നെ, ബാബർ ഇന്ത്യ ആക്രമിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തെ ആഫ്ഗാന്മാർ എതിർത്തത് ഹിന്ദുക്കളുടെ സഹായത്തോടെയാണ്. എന്നാൽ 19-ാം നൂറ്റാണ്ടിൽ, പെട്ടെന്ന് മുസ്ലിങ്ങൾ ശോച്യാവസ്ഥയിലായി. രാജ്യത്തിലെ ഭരണകർത്താക്കളായിരുന്ന സ്വാധീനശക്തിയും അധികാരവും ഇല്ലാതായി. പെട്ടെന്നുണ്ടായ ഈ സ്ഥിതിവ്യത്യാസം ആർക്കും സുവ്യക്തമായിരുന്നു. അതിനെ നേരെ കണ്ണടയ്ക്കാൻ ആർക്കും നിവൃത്തിയില്ലായിരുന്നു. മുസ്ലിംമതമേധാവികൾ ഇസ്ലാമിന്റെ പ്രതാപത്തിനു നേരിട്ട ഈ കഷ്ടാവസ്ഥയെപ്പറ്റി വിലപിച്ചു. ഈ മനഃക്ഷോഭം ഒരു പ്രമാണിയായ ആത്മീയനേതാവിനെ സൃഷ്ടിച്ചു. ഡൽഹിയിലെ മഹത്ത് ഷാ വാലിയുള്ളാ(Waliullah)യെ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിഷ്യനായ റേബാറില്ലിയിലെ അഹമ്മദ്ഷാ (Ahmed Shah of Rae Bareilly)യെ ഇന്ത്യൻ വഹാബിസത്തിന്റെ സ്ഥാപകനായി കണക്കാക്കാം. ഇസ്ലാമിനെ ബാധിച്ച ജീർണ്ണതകളെയും ദൗർബല്യങ്ങളെയും നിർമ്മാർജ്ജനം ചെയ്യുന്നതിനുള്ള ഒരു പ്രസ്ഥാനമാണ് വഹാബിസം. പുനരാഗമനപരമായ പശ്ചാത്തലമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, വഹാബിസം, ഒരു മതപുനരുത്ഥാനപ്രസ്ഥാനമായിരുന്നു. അത് ഹൈന്ദവരെയല്ല, ബ്രിട്ടീഷാധിപത്യത്തെയാണ് രാഷ്ട്രീയമായി എതിർത്തത്. ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഈ പ്രക്ഷോഭണത്തിനെ തച്ചമർത്താൻ ശ്രമിച്ചു.

1833-നും 1864-നും ഇടയ്ക്കാണ് മുസ്ലിങ്ങളുടെ ഏറ്റവും പരിക്ഷീണമായ കാലം. പല നൂറ്റാണ്ടുകൾ വടക്കേഇന്ത്യയിൽ പ്രാബ

ല്യത്തിലിരുന്ന മുസ്ലീംക്രിമിനൽ നിയമങ്ങൾ, മെക്കാളെയുടെ കോഡിനെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടമാക്കി. സിവിൽ നിയമങ്ങൾക്കും മാററമുണ്ടായി. വിശുദ്ധമായ 'ഷാറിയാററി'നെ ആസ്പദമാക്കിയുള്ള സിവിൽനിയമങ്ങളുടെ സ്ഥാനം, പുതിയ ആംഗ്ലോ-ഇന്ത്യൻ നിയമം കരസ്ഥമാക്കി. കാസികളെ നിർത്തൽചെയ്തു് ബ്രിട്ടീഷ്നിയമത്തിന്റെ ആധിപത്യം പ്രഖ്യാപിച്ചു. ഭരണഭാഷയായിരുന്ന പേർഷ്യനെ പുറന്തള്ളിയതും, മുസ്ലീങ്ങൾക്കു് ഇടിവുണ്ടാക്കി. രാഷ്ട്രീയമായി നോക്കിയാൽ, ഡൽഹിയിലെ മുസ്ലീംരാജ്യം പേരിനുമാത്രം നിലനിന്നു. വടക്കേഇന്ത്യയിൽ മുസ്ലീം പ്രാബല്യത്തിന്റെ ഏകചിഹ്നം അതുമാത്രമായിരുന്നു. അധഃപതനദശയിലെത്തിയിരുന്നെങ്കിലും, ബ്രിട്ടീഷുകാർ ആ രാജ്യം കൈവശപ്പെടുത്തിയതോടുകൂടി മുസ്ലൽമാന്മാർക്കു് സകലതും നഷ്ടമായതായി തോന്നി. അറുനൂറുവർഷം ഇന്ത്യയെ ഭരിച്ച മുസ്ലീങ്ങൾ ഇങ്ങനെ സകലതും നഷ്ടപ്പെട്ടവരായി ഭവിച്ചു.

ഇന്ത്യയിലെ ബ്രിട്ടീഷധികാരികൾ ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ മുസ്ലീങ്ങളെ, തങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളായി എണ്ണി. ലണ്ടനിലേയ്ക്കയച്ച ഒരു ഔദ്യോഗികക്കുറിപ്പിൽ എല്ലൻബറോപ്രഭു, "ഈ വർഗ്ഗം (മുസ്ലീങ്ങൾ) നമ്മോടു ശത്രുതയിലാണു്; നമ്മുടെ ശരിയായ നയം ഹിന്ദുക്കളെ പ്രീണിപ്പിക്കയാണു്," എന്നു് എഴുതിയിരുന്നു. അധികാരം നഷ്ടപ്പെട്ട പ്രഭുക്കന്മാരുടെയും, രാഷ്ട്രീയമായ പ്രാമാണ്യം പൊയ്പ്പോയ മൗലവിമാരുടെയും, പിൻതുണയോടുകൂടി ബ്രിട്ടീഷ്ഭരണകാലത്തു മുസ്ലീങ്ങൾക്കു പൊതുവേ നേരിട്ട ഞെരുക്കം ഉത്തരേന്ത്യയിൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കെതിരായി പല സംഘർഷങ്ങളും ഉണ്ടാക്കി. സൈനികവിപ്ലവത്തിനുള്ള ബാദ്ധ്യതയും ബ്രിട്ടീഷുകാർ മുസ്ലീങ്ങളുടെ തലയിൽത്തന്നെ മുഖ്യമായി കെട്ടിവെച്ചു. എന്തെന്നാൽ മൗലവിമാർ വിപ്ലവത്തെ പിൻതാങ്ങിക്കൊണ്ടു് 'ഫത്വ'(കല്പന) അയച്ചിരുന്നു. പേരിനാൽ ചക്രവർത്തിയായി പ്രഖ്യാപിക്കപ്പെട്ട ബഹദൂർഷാ ഒരു മുസ്ലീമായിരുന്നല്ലോ. പല സ്ഥലങ്ങളിലും മുസ്ലീങ്ങളുടെ ശത്രുത ഗണ്യമായ തോതിൽ വളർന്നു. 1864-വരെ ബ്രിട്ടീഷധികാരികളുടെ അംഗീകൃതനയം, ബ്രിട്ടീഷധികാരവുമായി പൊരുത്തപ്പെട്ടുപോകാത്തവരാണു് മുസ്ലീങ്ങൾ എന്നതായിരുന്നു.

മതഭക്തനായ മുസ്ലീമിനു് ഈ ചുററുപാടുകൾ അസഹ്യമായി തോന്നാം. ഇസ്ലാമിനു നേതൃത്വം നൽകേണ്ട വർഗ്ഗങ്ങളായ പ്രഭുക്കന്മാരും, ആത്മീയനേതാക്കന്മാരും അധികാരഭ്രഷ്ടരായിരുന്നു. സമുദായത്തിന്റെ സാമ്പത്തികസ്ഥിതിയും നാൾക്കുനാൾ താണുവന്നു. ഒരിക്കലും മുസ്ലീംസമുദായം, സാമ്പത്തികമായി, നല്ല അടിസ്ഥാനത്തിലോ ശക്തിയിലോ അല്ല പടുത്തിരുന്നതു്. രാഷ്ട്രീയാധികാരത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കിയായിരുന്നു സാമ്പത്തികവ്യവസ്ഥ. അതിനാൽ രാഷ്ട്രീയാധിപത്യം പൊയ്പ്പോയതോടെ, സാമ്പത്തികശക്തിയും മറിഞ്ഞുവീണു. ഭരണാധിപന്മാർ, മുസ്ലീങ്ങളെ ഇത്ര വിരോധത്തോടുകൂടിയല്ലെങ്കിൽത്തന്നെ,

സംശയത്തോടെ വീക്ഷിച്ചുവന്നു. ആധുനികവിദ്യാഭ്യാസവും, പ്രത്യേകിച്ച് പേർഷ്യൻഭാഷയുടെ സ്ഥാനത്തുവന്ന ഇംഗ്ലീഷിൽ പരിചയം പോരായ്മയും മൂലം, അവർക്ക് ഉദ്യോഗകവാടം നിരോധിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ഇവയെല്ലാം പുറമേ, അവർ ഒരു ന്യൂനപക്ഷമായിരുന്നുതാനും. ഇങ്ങനെ പലവിധ കാരണങ്ങളാൽ അധഃപതിച്ചുവന്ന മുസ്ലിംസമുദായത്തിന്റെ ശരിയായ നിലപാട് മനസ്സിലാക്കി, വേണ്ട പരിഹാരങ്ങൾ ചെയ്തില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ, മുസ്ലിങ്ങൾ നിശ്ശേഷം തകരുമായിരുന്നു. ഹിന്ദുക്കളാകട്ടെ, ബ്രിട്ടീഷാധിപത്യത്തിനുശേഷവും പൊതുവേ പുരോഗമിച്ചുവന്നു. കമ്പനിക്ക ബംഗാൾ ലഭിച്ചതുതന്നെ ഹൈന്ദവവ്യാപാരികളുടെ സഹായംകൂടിയുള്ളതുകൊണ്ടാണ്. അതിനുശേഷം അവർ ഇംഗ്ലീഷുകാരുമായി മൈത്രിയിൽ വർത്തിച്ചു. ഹിന്ദുക്കൾ രാജദ്രോഹികളായി കരുതപ്പെട്ടില്ല. ഹിന്ദുമതംതന്നെ പുനരുത്ഥാനത്തിന്റെ പ്രവണതകൾ കാണിച്ചുതുടങ്ങി. ഒരു പുതിയ നയം സ്വീകരിക്കയോ, നാശാവശേഷമാകുകയോ ആയിരുന്നു, ഇസ്ലാമിനു മുൻപിൽ കിടന്നതത്രെ.

മുസ്ലിങ്ങളുടെ പരിതാപകരമായ സ്ഥിതി ആദ്യം ശരിക്കു കണ്ടത് സെയ്യദ് അഹമ്മദാണ്. അദ്ദേഹം മുഗൾകൊട്ടാരത്തിനോട് ബന്ധപ്പെട്ട ഒരു പ്രഭുവംശജനായിരുന്നു. ചക്രവർത്തിയുടെ കീഴിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിതാവ് ഉന്നതമായ ഒരു ഉദ്യോഗം വഹിച്ചു. അച്ഛന്റെ സ്ഥാനവും പദവിയും സെയ്യദിന് ലഭിക്കുമായിരുന്നെങ്കിലും അദ്ദേഹം അതു സ്വീകരിക്കാതെ, കമ്പനി സർവ്വീസിൽ ഒരു നീതിന്യായോദ്യോഗസ്ഥനായി ചേർന്നു. സൈനികവിപ്ലവകാലത്ത് അദ്ദേഹം ബ്രിട്ടീഷുകാർക്ക്, പ്രശസ്തസേവനമനുഷ്ഠിച്ചു. ഇന്ത്യയിൽ, ഇസ്ലാമികാധഃപതനം മൂർദ്ധന്യത്തിലെത്തിയപ്പോൾ, സെയ്യദ്, മിതവാദികളായ മുസ്ലീങ്ങളുടെ നേതൃത്വം കൈയേറ്റു. ഇന്ത്യയിലെ മുസ്ലിങ്ങളെ ഒരു സമുദായമായി സംയോജിപ്പിക്കുക, നഷ്ടപ്പെട്ട സ്ഥാനം തിരിച്ചുകിട്ടുവാൻ ബ്രിട്ടീഷുകാരുമായി സഹകരിക്കുക, ഇംഗ്ലീഷുവിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്ക, ഇവയിലാണ് ഇന്ത്യയിൽ ഇസ്ലാമിന്റെ ഭാവി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതെന്ന് അവർ വിശ്വസിച്ചു. സെയ്യദ് അഹമ്മദ്, സ്വാതന്ത്ര്യസ്നേഹിയല്ലെന്നുള്ള അഭിപ്രായം തെറ്റാണ്. അദ്ദേഹം ഹിന്ദുക്കൾക്കെതിരായ മനോഭാവക്കാരനാണെന്നു പറയുന്നതും അനീതിയാണ്. വാസ്തവത്തിൽ സർ സെയ്യദ് തികഞ്ഞസ്വാതന്ത്ര്യസ്നേഹിയാണ്. ഹിന്ദുക്കളുമായുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബന്ധമാകട്ടെ വളരെ സൗഹാർദ്ദപരവും. ഇന്ത്യയിൽ ഇസ്ലാം നിരാലംബമാണെന്നും, കരോക്കാലത്തെ ഏകീകരണവും, സംഘടനയും ഐക്യവും ഇല്ലെങ്കിൽ അതു താറുമാറാകുമെന്നും അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കി.

അതിനാൽ അദ്ദേഹം ബ്രിട്ടീഷുകാരെ വശപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ചു. ജോൺപുരിലെ, മൗലവി 'കറാമത്ത്' അലി (Karamat Ali) നേരത്തെ പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തിരുന്ന, മുസ്ലിങ്ങൾക്ക് ബ്രിട്ടീഷുകാരെ

നിഷ്ഠാസനം ചെയ്യാൻ മതപരമായ ചുമതലയില്ലെന്ന്. ആദ്യകാലത്ത് അങ്ങിനെയൊരു 'ഫത്‌വാ' (കല്പന) പ്രമുഖ മുസ്ലീംമതാധികാരികൾ പുറപ്പെടുവിച്ചിരുന്നു. ബ്രിട്ടീഷുഗവണ്മെന്റും ഒരുക്കമായിരുന്നു, ഒരു നയമാറ്റത്തിന്. 1872-ൽ സർ വില്യം ഹണ്ടർ ഇന്ത്യൻ മുസ്ലീമാന്മാരെക്കുറിച്ച് ഒരു ഗ്രന്ഥം പ്രസിദ്ധംചെയ്തു. അതിൽ ഇസ്ലാമികവിശ്വാസികളും ബ്രിട്ടീഷുകാർ മുസ്ലീലോകത്തിന്റെ ആവശ്യകത ഊന്നിപ്പറഞ്ഞിരുന്നു. തന്മൂലം സെയ്ദ് അഹമ്മദിന്റെ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക്, ഉദ്യോഗികവൃത്തങ്ങളിൽനിന്നും ശക്തിയായ പിന്തുണ ലഭിച്ചു. 1875-ൽ ആലിഗാറിൽ, 'എം. എ. ഒ. കോളേജ്' (M. A. O. College) സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടു. ഇന്ത്യൻ മുസ്ലീമാന്മാരുടെ കേന്ദ്രവിദ്യാഭ്യാസസ്ഥാപനമായിരുന്നു അത്. ഉത്തരേന്ത്യയിലെ മുസ്ലീംപ്രമാണികളുടേയും, ഹൈദരബാദിലെ പ്രധാനമന്ത്രിയായ സലാർജംഗിന്റെയും സഹായസഹകരണങ്ങൾ മൂലമാണ് ആ കോളേജ് സ്ഥാപിതമായത്. ബ്രിട്ടീഷ്ഗവണ്മെന്റ് വിചാരിച്ചു, മുസ്ലീങ്ങളുടെ സ്വീകരണം നേടുന്നതിൽ തങ്ങൾക്ക് ഒരു വലിയ വിജയം സിദ്ധിക്കുന്നു. ആദ്യംമുതല്ക്കേ ആലിഗാർപ്രസ്ഥാനത്തിന് ബ്രിട്ടീഷുദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ ശക്തമായ പിന്തുണ കിട്ടി. സർ സെയ്ദ് ബുദ്ധിപൂർവ്വം മനസ്സിലാക്കി, തനിക്ക് ഹൃദയാലുക്കളായ ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ സഹായം കോളേജ് സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിലും അച്ചടക്കം സൃഷ്ടിക്കുന്നതിനും ആവശ്യമാണെന്ന്. അദ്ദേഹത്തെ ആത്മാർത്ഥമായി സഹായിച്ച ഒരു വ്യക്തിയത്രേ, തിയഡോർ ബെക്ക് (Theodore Beck) സെയ്ദിന്റെ ആദർശങ്ങൾ അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കുകയും, അദ്ദേഹത്തോട് പരിപൂർണ്ണമായി സഹകരിക്കയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം ആലിഗാറിന് ഒരു സേവനമുഖം ഉളവാക്കി. ആലിഗാർ രണ്ടു മഹനീയോദ്ദേശ്യങ്ങൾ നിറവേറ്റി. അടുത്ത തലമുറയിൽ, ആംഗ്ലോമുസ്ലീം സഹകരണത്തിന്റെ അതു വിളനിലമാകി. ഇതു മുസ്ലീങ്ങൾക്കും ഇംഗ്ലീഷുകാർക്കും ഗുണകരമായിത്തീർന്നതായി, ഇസ്ലാമികൈക്യം സൃഷ്ടിക്കുന്ന ഒരു ബുദ്ധികേന്ദ്രമായിത്തീർന്നു ആലിഗാർ.

ഇസ്ലാമികനവോത്ഥാനത്തിന്റെ കേന്ദ്രബിന്ദുവായ ആലിഗാർ പ്രസ്ഥാനം രണ്ടു രീതിയിൽ പ്രധാനമാണ്. ഇന്ത്യൻ ഇസ്ലാമിന്റെ സംയോജനത്തിനുള്ള ആദ്യപടിയായിരുന്നു അത്. ഇന്ത്യയുടെ പല ഭാഗത്തായി ചിന്നിച്ചിതറിക്കിടന്ന മുസ്ലീങ്ങൾക്ക് ഒരു കേന്ദ്രസ്ഥാപനമുണ്ടായി, പൊതുവായ പശ്ചാത്തലത്തോടും, പൊതുവായ മനസ്ഥിതിയോടുംകൂടി. ഇന്ത്യയുടെ എല്ലാ കോണിലുമുള്ള മുസ്ലീംപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെയും ആത്മവീര്യം 'ആലിഗാർ മനുഷ്യനാ'യിൽനിന്നുളവായതായി, ആലിഗാർ ഉറുദുഭാഷയെ ഇന്ത്യൻ ഇസ്ലാമിന്റെ ഒരു ദേശീയഭാഷയായി ഉയർത്തി. മുന്നൂറിൽപ്പരം വർഷം, ഉറുദു ഉദ്യോഗസ്ഥലോകത്തിന്റെ പൊതുഭാഷയായിരുന്നു; അവർ ഹിന്ദുക്കളായാലും ശരി, മുസ്ലീങ്ങളായാലും ശരി. മെട്രിക്കുലേഷന് നിർബ്ബന്ധിതഭാഷ ആലിഗാറിൽ ഉറുദുവായിരുന്നു. അത് മു-

പി.യിലെ മാത്രമല്ല, താത്വികമായി എല്ലാ അഭ്യസ്തവിദ്യരായ മുസ്ലിംങ്ങളുടെയും പൊതുഭാഷയായി, അൻപതുവർഷം മുൻപ് പേർഷ്യൻഭാഷയെന്നപോലെ. ഇങ്ങനെ പ്രത്യേകമായ ഒരു ഭാഷയോടും, പൊതുവായ മതശാസ്ത്രത്തോടും കൂടിയ മുസ്ലിംങ്ങൾക്ക കാലക്രമത്തിൽ, ഒരു പ്രത്യേക 'നേഷൻ' എന്ന അവകാശത്തിനു അർഹതയുണ്ടാക്കി.

1894-ഓടുകൂടി സെയ്യദ് അഹമ്മദിനു ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ വിശ്വാസം സമ്പാദിക്കാൻ സാധിച്ചു, മുസ്ലിംങ്ങളുടെ ഇടയിലെ ഉയർന്ന വർഗ്ഗങ്ങൾ, ബ്രിട്ടീഷ് ഗവൺമെൻറിൻെറ ശക്തി വർദ്ധിപ്പിച്ചുവരുമെന്ന്. ഔദ്യോഗികമായി ഈ ആശയം സ്വീകരിച്ചു പ്രഖ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. കോൺഗ്രസ്സിനെതിരായി കാലാന്തരത്തിൽ സെയ്യദ് അഹമ്മദ് നടത്തിയ പ്രസ്താവനകളും ആംഗ്ലോമുസ്ലിം ബന്ധത്തെ ദൃഢപ്പെടുത്തി. എന്നാൽ ഇതിലൊന്നിലും പ്രകടമായ ഹിന്ദുവൈരം ഇല്ലെന്ന് എടുത്തു പറയേണ്ടതുണ്ട്. ആലിഗാർ പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ മാറ്റൊലി ഓരോ പ്രവിശ്യയിലും, രാജ്യത്തിലും മുഴങ്ങി. ഹൈദരാബാദ്, ഭോപ്പാൽ ഇത്യാദി മുസ്ലിം നാട്ടുരാജ്യങ്ങൾ 'എം. എ. ഒ. കോളേജി'ലെ ബിരുദധാരികളെയാണ് ഉദ്യോഗത്തിൽ നിയമിച്ചത്. ആലിഗാറിലെ സിദ്ധാന്തങ്ങൾ പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിനും, ഉറുദുവിന്റെ പഠനം പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നതിനുമായി എല്ലാ പട്ടണങ്ങളിലും 'അൻജുമൻസ്' (Anjumans) സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടു. അതേകാലത്തു തന്നെ ഉറുദുവിൽ ഒരു മുസ്ലിം പ്രസിദ്ധീകരണാലയവും ഉണ്ടായി. സെയ്യദ് അഹമ്മദിനു ന്യായമായി അവകാശപ്പെടാം, അദ്ദേഹം ഇസ്ലാമിന്റെ ശിഥിലീകരണത്തെ തടയുക മാത്രമല്ല, അതിനെ സുപ്രധാനവും സുശക്തവുമായ ഒരു നിലവാരത്തിലേക്കു ഉയർത്തുകയുംകൂടി ചെയ്തുവെന്ന്.

ഇരുപതാംനൂറ്റാണ്ടിൽ, മറ്റു പുതിയ സംഭവവികാസങ്ങളും ഉണ്ടായി. സെയ്യദ് അഹമ്മദ് ദേശീയപ്രസ്ഥാനത്തെ എതിർത്തു, മുഖ്യമായി ഇസ്ലാമിനു സംഘടിക്കാൻ സമയം വേണമെന്നുള്ള അടിസ്ഥാനത്തിലാണ്. ഇരുപതാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ ആരംഭത്തിൽ ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ പ്രധാനസവിശേഷത വിപുലവും തീക്ഷ്ണവുമായ ദേശീയതയാണ്. അതു പ്രധാനമായി ഹൈന്ദവപുനരുത്ഥാനത്തിന്റെ പ്രതിഫലനവുമായിരുന്നു. ബ്രിട്ടീഷ് ഗവൺമെൻറിനെയും, ആലിഗാർ പ്രസ്ഥാനത്തിനു പിന്നിലുള്ള മുസ്ലിംപ്രഭുക്കളെയും അതു ഭയചകിതരാക്കി. എന്നാൽ മുസ്ലിംയുവാക്കന്മാർ, ഇസ്ലാമിന്റെ ആഹ്വാനത്താൽ പ്രചോദിതരായി. അക്കാലത്തു ലോകത്തിൽ എല്ലാ ഇസ്ലാമികരാജ്യങ്ങളും തിളച്ചുമറിയുകയായിരുന്നു. 'ജമാലുദ്ദീൻ അഫ്ഗാനി'യുടെ ഉദ്ബോധനങ്ങൾ അറബിരാജ്യങ്ങളിൽ, ഇസ്ലാമികൈക്യത്തെപ്പററിയുള്ള ബോധം പുനർജ്ജീവിപ്പിച്ചു. 'യുവതുർക്കി'കളുടെ (Young Turks) നേതൃത്വത്തിൽ, ഓട്ടോമൻശക്തിയും പുനരുജ്ജീവനത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ കാണിച്ചു. ഇന്ത്യയിലെ യുവാക്കന്മാരായ മുസ്ലിംങ്ങൾ, മൗലാനാ മഹമ്മദ്

അലിയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ, 'അഖിലലോക ഇസ്ലാമിസ'ത്തിലേയ്ക്ക് ഉറ്റുനോക്കിത്തുടങ്ങി. ആലിഗാർപ്രസ്ഥാനം തന്മൂലം രണ്ടായി പിരിഞ്ഞു. പഴയ നേതാക്കൾ, സെയ്യദ് അഹമ്മദിന്റെ നയത്തിനുവേണ്ടി നിലകൊണ്ടു. ഇന്ത്യയ്ക്കു പുറത്തുള്ള ഇസ്ലാമിൽ അവർ പ്രായേണ ശ്രദ്ധപതിപ്പിച്ചില്ല. കോൺഗ്രസ്സിനെതിരായി അവർ ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ പക്ഷത്തു ചേർന്നുനിന്നു. യുവാക്കന്മാരാകട്ടെ, പ്രചോദനത്തിനായി കോൺസ്റ്റാൻറിനോപ്പിളിലേയ്ക്കും, കെയ്റോവിലേയ്ക്കും ദൃഷ്ടികൾ പായിച്ചു. ബ്രിട്ടൻ, ലോകത്തിലെവിടെയും ഇസ്ലാമിന്റെ ശത്രുവാണെന്ന് അവർ വിശ്വസിക്കയും, ഇന്ത്യയിലും ബ്രിട്ടീഷ്‌വിരോധനയം അവർ സ്വീകരിക്കയും ചെയ്തു. പഴയ നേതാക്കന്മാർ ജന്മികളെയും, പ്രഭുക്കന്മാരെയും സ്ഥാപിതതാൽപര്യക്കാരെയും പ്രതിനിധീകരിച്ചു. യുവാക്കന്മാരുടെ തലമുറയാകട്ടെ, പുതിയ ഇടത്തരവർഗ്ഗങ്ങളെ പ്രതിനിധാനം ചെയ്തു.

1907-ൽ, ഭരണപരിഷ്കാരങ്ങൾ ഇന്ത്യയിൽ ആസന്നമായി വന്നതുമൂലം ['മിന്റോ-മോർലി' പരിഷ്കാരങ്ങൾ വാർത്തുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ], ആഗാഖാന്റെ നേതൃത്വത്തിലുള്ള ഒരു മുസ്ലിംപ്രതിനിധിസംഘം മുസ്ലിങ്ങൾക്ക് പ്രത്യേക നിയോജകമണ്ഡലങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെടുകയും ഇന്ത്യാഗവർണർ ആ തത്വം അംഗീകരിക്കയും ചെയ്തു. സർ സെയ്യദ് അഹമ്മദ് പറഞ്ഞിരുന്നു, ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലിങ്ങളും ഇന്ത്യയുടെ രണ്ടു കണ്ണുകളാണെന്ന്. അദ്ദേഹം ഒരു പരീക്ഷണത്തിനുവേണ്ടി വാദിച്ചു, 'രണ്ടു നേഷൻ' എന്ന സിദ്ധാന്തം, ഇങ്ങനെ പ്രയോഗത്തിലെത്തി; ഇസ്ലാമികസംയോജനം പൂർത്തിയായി. ഇന്ത്യയിലെല്ലായിടത്തും ദേശീയതയാകുന്ന കോട്ടയിൽ ശാശ്വതമായ വിടവുകളുണ്ടായി. ഇന്ത്യയുടെ രാഷ്ട്രശരീരത്തിൽനിന്നും, ഇസ്ലാം വേർപിരിയാനുള്ള പ്രഖ്യാപനം സംശയരഹിതമായി പ്രഖ്യാപിച്ചു. 1907 മുതൽ, ഹിന്ദുമുസ്ലിംസഖ്യം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, ഏകീകൃതമായ ദേശീയപ്രസ്ഥാനത്തിനുള്ള സാദ്ധ്യതയറ്റു.

പ്രത്യേക നിയോജകമണ്ഡലത്തിൽനിന്നും പാകിസ്ഥാനിലേക്കുള്ള വഴി സുഗമവും സ്വാഭാവികവുമായിരുന്നു. മുപ്പതുവർഷം കഴിയേണ്ടിയിരുന്നു, രണ്ടു പ്രത്യേക രാഷ്ട്രങ്ങളുടെ നയം ഔപചാരികമായി നിർവ്വചിക്കാൻ. അതിനു കാരണം വ്യക്തമാണ്. അതു സജീവപ്രശ്നമായതു്, അധികാരം കൈമാറ്റം ചെയ്യപ്പെടുമെന്നു തീർച്ചയായപ്പോഴാണ്. 1909 കാലത്തുകൂടി മുസ്ലിംയുവാക്കന്മാരുടെ കക്ഷിനയം ബ്രിട്ടനെതിരായിരുന്നില്ലയും, അവരുടെ താൽപര്യം ഹിന്ദുദേശീയതയോടു യോജിച്ചുനില്ക്കുമായിരുന്നില്ല, ഇന്ത്യയ്ക്കു വെളിയിലുള്ള ഇസ്ലാമികലോകത്തിലെ പരിവർത്തനങ്ങൾ ഇങ്ങനെയൊരു ബോധം അവശ്യമാക്കി. പ്രാചീന പേർഷ്യൻസാമ്രാജ്യത്തെ രണ്ട് അധികാരമേഖലകളായി വിഭജിക്കാൻ റഷ്യയുമായി ബ്രിട്ടൻ നടത്തിയ കരാർ, തുർക്കിക്കെതിരായി ബ്രിട്ടൻ ഇററലിയെ ബാൾക്കൻയുദ്ധത്തിൽ സഹായിച്ചതു്, ബാൾക്കൻയുദ്ധങ്ങളിൽ തുർക്കിക്ക്

പാശ്ചാത്യരിൽനിന്നും ഉണ്ടായ തീവ്രമായ പരാജയം ഇവ യുവാക്കന്മാരായ മുസ്ലീംങ്ങളിൽ ബ്രിട്ടീഷ്‌വിരുദ്ധമനോഭാവം വളരെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. ബാൾക്കൻയുദ്ധകാലത്ത്, ഡോ. അൻസാരി ഇന്ത്യൻമുസ്ലീംങ്ങളുടെ വകയായി തുർക്കിയിലേയ്ക്ക് ഒരു 'മെഡിക്കൽമിഷൻ' അയച്ചു. ഇന്ത്യയിലെ പഴയ മുസ്ലീംനേതാക്കൾ, തികച്ചും ഇസ്ലാമികസിദ്ധാന്തങ്ങൾക്കനുകൂലികളെങ്കിലും, ബ്രിട്ടീഷുകാരുമായി സൗഹൃദം വേണമെന്നുള്ള പക്ഷക്കാരായിരുന്നു. പുതിയ തലമുറയും പഴയ തലമുറയുംതമ്മിൽ അകലാതെ ഗത്യന്തരമില്ലെന്നായി. ബ്രിട്ടീഷ് അനുകൂലകക്ഷികളുടെ വകയായി ആഗാഖാൻ സ്ഥാപിച്ച മുസ്ലീംലീഗ്, മുഹമ്മദാലി സ്വതന്ത്രപക്ഷത്തിലാക്കി. യുദ്ധമൂലമുണ്ടായ പ്രത്യേക സാഹചര്യങ്ങൾമൂലം, അത് കോൺഗ്രസ്സുമായി സഖ്യംചെയ്തു. ലക്‌നൗകരാർ ഹിന്ദുമുസ്ലീം ഐക്യത്തിലേയ്ക്കുള്ള ഒരു പടിയല്ല; രണ്ടു കക്ഷികൾതമ്മിലുള്ള ഒരു സഖ്യം മാത്രമാണ്. ഒന്നാംമഹായുദ്ധത്തിനുശേഷം 'ഖിലാഫത്ത്' പ്രസ്ഥാനം ഹിന്ദുക്കളെയും മുസ്ലീംങ്ങളെയും ഒന്നടുപ്പിച്ചു. കുറേക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഈ സഖ്യം നാമാവശേഷമായി. സംശയഗ്രസ്തമായ ഒരു കാലഘട്ടത്തിനുശേഷം, അധികാരം ഇന്ത്യക്കു കൈമാറം ചെയ്യപ്പെടുമെന്നു തീർച്ചയായപ്പോൾ, ഇസ്ലാം വേർപിരിയാൻതന്നെ നിശ്ചയിച്ചു. മുഹമ്മദാലി ജിന്നയുടെ കീഴിൽ, സംയുക്ത ഇസ്ലാമിനെ പ്രതിനിധീകരിച്ചു സജീവമായ മുസ്ലീംലീഗ്, ഇന്ത്യ 'രണ്ടു നേഷനാ'ണെന്ന സിദ്ധാന്തത്തെ ഉച്ചൈസ്തരം ഉദ്ഘോഷിച്ചു.

ഇസ്ലാമിന്റെഐക്യത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള പ്രസ്ഥാനം ഫലമായി, മുസ്ലീംങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ഇന്ത്യൻദേശീയബോധമില്ലായിരുന്നു എന്നു തെറ്റിദ്ധരിക്കരുത്. കോൺഗ്രസ്സിന്റെ ആരംഭംമുതല്ക്ക്, ആ സംഘടനയിൽ പ്രശസ്തരായ അസംഖ്യം മുസ്ലിംനേതാക്കന്മാർ ഉണ്ടായിരുന്നു. ജിന്നാപോലും ഒരുകാലത്ത്, കോൺഗ്രസ്സിലെ പ്രാമാണികനായ ഒരു നേതാവായിരുന്നു. പല മുസ്ലിംഹൃദയങ്ങളിലും ഒരു ഏകീകൃതഭാരതത്തിന്റെ സ്വപ്നം ഉണർന്നിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും പൊതുവേ പറഞ്ഞാൽ സൈനികവിപ്ലവത്തിനുശേഷം മുസ്ലിംങ്ങളുടെ നയം, രാഷ്ട്രീയമായ അതുമൂലം സ്വയംരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടിയാണ് മുഖ്യമായി രൂപീകരിച്ചിട്ടുള്ളത്.

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിരണ്ട്

ഇന്ത്യയും ലോകവും

ഹിമാലയമെന്ന അപ്രതിരോധ്യദുർഗ്ഗത്താൽ ഭാരതം ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായി വ്യാവർത്തിക്കപ്പെട്ട കാലഘട്ടം വാസ്കോഡിഗാമയുടെ വരവോടുകൂടി അവസാനിച്ചുവെന്നുവേണം പറയാൻ. എന്നാൽ പുതിയ സമുദ്രമാർഗ്ഗം, ആദ്യം പോർട്ടുഗീസുകാരുടെയും, പിന്നീട് ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെയും കയ്യിലായിത്തീരുകയാൽ, യൂറോപ്യൻലോകവുമായി ഇന്ത്യയുടെ നേരിട്ടുള്ള ബന്ധം പരിമിതമായിരുന്നു. ഇടനിലക്കാർമുഖാന്തിരമുള്ള ഒരു ബന്ധമായിരുന്നു അത്. ഇന്ത്യയുടെ സാമ്പത്തികവും സാംസ്കാരികവുമായ വേർതിരിഞ്ഞുനില്പ് ഇരുപതാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ ആദ്യത്തെ ദശകംവരെ നിലനിന്നു. എങ്കിലും പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ അവസാനത്തോടുകൂടി ഇന്ത്യാക്കാർ യൂറോപ്പിൽ വിപുലമായി സഞ്ചരിക്കയും, ഇന്ത്യൻവിദ്യാർത്ഥികൾ ഇംഗ്ലണ്ടിലെയും യൂറോപ്പിലെയും സർവ്വകലാശാലകളിൽ പഠനത്തിനു പോകയും ചെയ്തെങ്കിലും, യാത്രാസൗകര്യങ്ങളിൽ നൂതനമായ പരിവർത്തനങ്ങൾ ആവിർഭവിച്ചതോടെ—പ്രത്യേകിച്ചും ആകാശവിമാനത്തിന്റെയും റേഡിയോയുടെയും പ്രചാരത്തോടെ—ഇന്ത്യയുടെമേൽ ലോകത്തിനുള്ള സ്വാധീനശക്തി വളരെ വർദ്ധമാനമായി. ഇംഗ്ലീഷിലുള്ള വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ പ്രചാരം, ലോകചിന്താഗതിയിൽ പങ്കെടുക്കാനും ഇന്ത്യക്ക് അത്യന്തം സഹായകമായി.

ഒന്നാം ലോകമഹായുദ്ധം ഇന്ത്യയുടെ ചിന്താഗതിയെ സാരമായി സ്പർശിച്ചു. യൂറോപ്പിന്റെ സാന്മാർഗ്ഗികമായ അധഃപതനം, ജപ്പാന്റെ ഉയർന്നുവന്ന പ്രശസ്തി, പസഫിക്ക്സമുദ്രത്തിനു ലോകരാഷ്ട്രബന്ധത്തിലുണ്ടായ പ്രാധാന്യം, ഇവ ഇന്ത്യൻ ചിന്താഗതിയെ ഗണ്യമായി സ്പർശിച്ച പുതിയ ഘടകങ്ങളാണ്. എന്നാൽ ഇവയിലെല്ലാം പ്രധാനമായത്,—അതിപ്രധാനമായ ഏകസംഭവം എന്നുതന്നെ പറയാവുന്നത്—ഇന്ത്യയുടെ രാഷ്ട്രീയവും ചിന്താപരവുമായ വികസനത്തിന് ഈ ശതാബ്ദത്തിൽ മാറ്റംവരുത്തിയ റഷ്യൻവിപ്ലവമത്രെ. മോസ്കോയിൽ മാത്രമല്ലാ പാരീസിലെന്നപോലെ തൊഴിലാളിഭരണവ്യവസ്ഥ ഉദയം ചെയ്തത്. ഇന്ത്യൻ യുവാക്കന്മാരുടെ ചിന്താഗതികളെ ഈ പരിവർത്തനം ഗാഢമായി സ്പർശിച്ചു. ഒന്നാം മഹായുദ്ധത്തിനുമുമ്പ്, ഇന്ത്യയിൽ കർഷകസംഘടനകളോ, തൊഴിലാളിസംഘടനകളോ ഇല്ലായിരുന്നുവെന്നുതന്നെ പറയാം. രണ്ടു മഹായുദ്ധങ്ങളുടെ ഇടയ്ക്കുള്ള കാലഘട്ടത്തിലാണ് തൊഴിലാളിപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ അഭൂതപൂർവ്വമായ വളർച്ച, കർഷകതൊഴിലാളി(കിസാൻ)പ്രക്ഷോഭണം, കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്പാർട്ടിസ്ഥാപനം

ഉവ സംഭവിച്ചതു്. ഇടത്തരക്കാരുടെ ദേശീയതയുടെ ഉറവിടം ഇന്ത്യതന്നെ, അതിനു വെളിയിൽനിന്നും ശക്തിയും പ്രചോദനവും ലഭിച്ചതില്ല. എന്നാൽ അഖിലലോകപ്രസ്ഥാനങ്ങളിൽനിന്നുമാണു്, പ്രധാനമായി തൊഴിലാളിസംഘടനകൾ ഉയർക്കൊണ്ടതു്. മാർക്സ്, എംഗൽസ്, ഇവരിൽനിന്നുമത്രേ, അവയുടെ വിപ്ലവതത്വശാസ്ത്രസംഹിത ഉത്ഭവിച്ചതു്. ഇന്ത്യയിലെ ട്രേഡ്യൂണിയൻ സംഘങ്ങൾ ഇംഗ്ലണ്ടിലുള്ളവയുടെ പ്രതിരൂപമായിരുന്നു.

തൊഴിലാളിപ്രസ്ഥാനം, സാമ്രാജ്യവിരോധവും വർഗ്ഗീയതയുമുള്ളതായിരുന്നു. ഇന്ത്യയിലെ രാഷ്ട്രീയവും സാമൂഹ്യവും സാമ്പത്തികവുമായ സംഘടനാകാര്യങ്ങളിൽ സോഷ്യലിസ്റ്റ് തത്വശാസ്ത്രം വിപ്ലവകരമായ മാററം വരുത്തി. മാർക്സിന്റെ സിദ്ധാന്തമനുസരിച്ച് സോഷ്യലിസ്റ്റ് ചിന്താഗതിയുടെ മൗലികപ്രമാണങ്ങളായ മതനിരാസവും, ചരിത്രപരമായ വ്യവസ്ഥിതിവാദവും, തൊഴിലാളിപ്രസ്ഥാനത്തെ, ഹിന്ദുസാമൂഹ്യവ്യവസ്ഥയുടെയും, പരമ്പരാഗതമായ കൂട്ടുകുടുംബത്തിൽ കെട്ടിപ്പടുത്തിട്ടുള്ള ജീവിതസമ്പ്രദായത്തിന്റെയും ബദ്ധശത്രുവായിരുന്നു. ഇസ്ലാമിലും ഹിന്ദുമതത്തിലുമുള്ള വ്യക്തികളുടെ നിയമങ്ങളെയും അതു വെല്ലുവിളിക്കുന്നു. വിപ്ലവകരമായ ഈ സ്വഭാവം, സോഷ്യലിസ്റ്റ് തൊഴിലാളിപ്രസ്ഥാനത്തിനു്, ഒരു സവിശേഷത നൽകുന്നു. ഹിന്ദുമതം, ഇസ്ലാം എന്നിവയെയുള്ള മതവിഭജനത്തെ അതു് എതിർക്കുന്നു. സോഷ്യലിസത്തിന്റെ പ്രമാണമത്രേ, മുതലാളിത്തമാണു്, ഹിന്ദുക്കളുടെതാണെങ്കിലും മുസ്ലിങ്ങളുടെതാണെങ്കിലും. മുതലാളിത്തവ്യവസ്ഥിതിക്ക് സംരക്ഷണം നൽകുന്നതിനുള്ള ഉപാധിമാത്രമായി വ്യാഖ്യാനിക്കപ്പെടുന്ന മതമാണു് സോഷ്യലിസത്തിന്റെ ഒന്നാമത്തെ ശത്രു. ഇവയുടെ ഫലമായി, സോഷ്യലിസ്റ്റ്, കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്, കിസാൻ സംഘടനകൾ കഴിഞ്ഞ ഇരുപതുവർഷമായി ഹിന്ദുക്കളുടെയും മുസ്ലിങ്ങളുടെയും നിഷേധാത്മകമായ ദേശീയതയെ തകർക്കാൻ ശ്രമംചെയ്യുന്നു. ഇതുമൂലം സാമ്പത്തിക വ്യത്യാസങ്ങളെ ആശ്രയിച്ച് വേറൊരു രൂപത്തിലുള്ള ദേശീയപ്രവണതകൾ കാലക്രമത്തിൽ ഉണ്ടായേക്കാം.

ഒന്നാംമഹായുദ്ധകാലത്തു് ഇന്ത്യൻദേശീയത (നാഷണലിസം), ഒരുപ്രകാരത്തിൽ, അന്താരാഷ്ട്രീയപ്രശ്നമായി. രാജാമഹേന്ദ്രപ്രതാപിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷതയിലുള്ള ഒരു താല്ക്കാലിക ഇന്ത്യാഗവണ്മെന്റിനെ ജർമ്മൻസാമ്രാജ്യഗവണ്മെന്റ് അംഗീകരിച്ചു. യുദ്ധത്തിനു മുമ്പുതന്നെ, യൂറോപ്പിലെയും അമേരിക്കയിലെയും പല കേന്ദ്രങ്ങളിലും വിപ്ലവഗ്രൂപ്പുകൾ പ്രവർത്തനത്തിലിരുന്നു. ഗദർ (വിപ്ലവകാരികൾ) എന്ന പേരിൽ സിക്കുകാരായ കുടിപാർപ്പുകാരുടെ പിൻതുണയോടുകൂടി സാൻഫ്രാൻസിസ്കോയിൽ ഒരു വിപ്ലവസംഘം ഉണ്ടായിരുന്നു. വിനായകസവർക്കർ, വീരേന്ദ്രനാഥചതോപാദ്ധ്യായ ഇവരുടെ നേതൃത്വത്തിൽ ചില ബുദ്ധിജീവികൾ ഇന്ത്യൻ വിദ്യാർത്ഥികളുടെയിടയിൽ ഇംഗ്ലണ്ടിലും-

പ്രവർത്തനം നടത്തിവന്നു. ഷാൻജി കൃഷ്ണവർമ്മ എന്ന ആളിന്റെ പ്രവർത്തനകേന്ദ്രം പാരീസായിരുന്നു. മററു യൂറോപ്യൻവിപ്ലവസംഘടനകളുമായി അദ്ദേഹം സമ്പർക്കം പുലർത്തി. ലണ്ടനിലെ സംഘം, ഡോക്ടർ ലാൽകാക്കായുടെയും, കേഴ്സൺവൈലിയുടെയും വധത്തിനുശേഷം പിരിച്ചുവിടപ്പെട്ടു. എന്നാൽ ഫ്രാൻസിലും ജർമ്മനിയിലുമുള്ള വിപ്ലവസംഘങ്ങൾ തുടർന്നുവന്നു. യുദ്ധകാലത്ത് അമേരിക്കയിലും ഫ്രാൻസിലും അവരുടെമേൽ പല നിയന്ത്രണങ്ങളും ഏർപ്പെടുത്തി. എന്നാൽ ലജപതിറായിയുടെയും, റാഷ്ബിഹാരിഘോഷിന്റെയും നായകത്വത്തിൽ, വിപ്ലവകാരികൾ ജപ്പാനിൽ ദേശീയപ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തി. പില്ക്കാലത്ത് അവരുടെ പ്രയത്നവല്ലരി ഫലിക്കുകയുംചെയ്തു.

ഗാന്ധിയൻപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ ഉത്ഭവംവരെ, ഇന്ത്യൻദേശീയപ്രസ്ഥാനത്തിന്, ലോകത്തിലുണ്ടാക്കാൻകഴിഞ്ഞ ആഘാതം പരിമിതമായിരുന്നു. അനിതരസാധാരണത്വവും വിപ്ലവാത്മകതയും മൂലം ഗാന്ധിജി ആരംഭിച്ച നിസ്സഹകരണപ്രസ്ഥാനം ലോകത്തിന്റെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിച്ചു. മററു രാജ്യങ്ങളിലെ ദേശീയപ്രസ്ഥാനങ്ങളുമായും അത് സൗഹാർദ്ദപൂർവമായ സമ്പർക്കം പാലിച്ചു. ഉദാഹരണമായി, ഐറിഷ് റിപ്പബ്ലിക്കന്മാരുമായും, ഈജിപ്റ്റിലെ വഫ്ദിസ്റ്റുകളുമായും, മൊറോക്കോയിലെ ഇസ്റ്റിക്ലാൽകക്ഷി(Istiqual Party)യുമായും. സ്വാതന്ത്ര്യസമരത്തിൽ സാമ്രാജ്യത്വവിരോധികളായുള്ള ഇന്ത്യയുടെ നിലപാടും ഓർമ്മിക്കേണ്ടതുതന്നെ.

ഈ കാലത്ത്, വിദൂരപൂർവ്വദേശങ്ങളുമായും ഇന്ത്യ രാഷ്ട്രീയബന്ധം സ്ഥാപിച്ചു. രവീന്ദ്രനാഥടാഗോറിന്റെ ചൈനാസന്ദർശനം, ആ രാജ്യവും ഇന്ത്യയും തമ്മിലുണ്ടായിരുന്ന പുരാതനബന്ധത്തിന്റെ പൊട്ടിയ കണ്ണികൾ കൂട്ടിച്ചേർത്തു. കാലക്രമത്തിൽ കോൺഗ്രസ്സ് ചൈനയുമായി രാഷ്ട്രീയബന്ധം പുലർത്തുകയും, ഇരുരാജ്യങ്ങളും ഉദാരമൈത്രിബന്ധത്തിൽ വീണ്ടും വരികയുംചെയ്തു.

അന്താരാഷ്ട്രീയകാര്യങ്ങളിൽ, ഔദ്യോഗികരംഗത്തും പ്രാമാണ്യത്തിൽവരാൻതുടങ്ങി. ഒന്നാംലോകയുദ്ധത്തിലെ പങ്കാളി എന്ന നിലയിൽ, ഇന്ത്യയും വേഴ്സെയിൽസ് ഉടമ്പടിയിൽ ഒപ്പുവെച്ച ശക്തികളിലൊന്നാണ്. സർവ്വരാജ്യസഖ്യത്തിലെ പ്രാരംഭാംഗങ്ങളിലൊന്നായ ഇന്ത്യ, അതിന്റെ നടപടികളിൽ ആദ്യംമുതല്ക്കേ സംബന്ധിച്ചു. ഇന്ത്യൻ പ്രതിനിധികളായി അനൗദ്യോഗികാംഗങ്ങളും സർവ്വരാഷ്ട്രസമ്മേളനങ്ങളിൽ ഭാഗഭാക്കുകളായി. വാഷിംഗ്ടൺ കോൺഫറൻസ്, ലോകസാമ്പത്തികസമ്മേളനം തുടങ്ങിയ മററ് അന്തർദ്ദേശീയപരിപാടികളിലും ഇന്ത്യ പങ്കുവഹിച്ചു. യുദ്ധാനന്തരകാലത്ത് ഔദ്യോഗികവും അനൗദ്യോഗികവുമായ പ്രവർത്തനങ്ങളാൽ അന്താരാഷ്ട്രീയമണ്ഡലത്തിൽ സാമാന്യം ഗണനീയമായ ഒരു സ്ഥാനം ഇന്ത്യ നേടിയെന്നുപറയുന്നതിൽ തെറ്റില്ല.

സാംസ്കാരികരംഗത്തും ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ ഇന്ത്യ പുരോഗമിച്ചു.

1913-ൽ, സാഹിത്യത്തിനുള്ള നോബൽസമ്മാനം രവീന്ദ്രനാഥടാഗോറിനു നൽകിയതു്, ആധുനികഇന്ത്യയുടെ സാംസ്കാരികമായ വളർച്ചയുടെ അന്തർദ്ദേശീയമായ ഒരു അംഗീകരണമത്രേ. ശാസ്ത്രലോകത്തിലും ഇന്ത്യ, താമസിയാതെ അംഗീകൃതയായി. സസ്യങ്ങൾക്കും ജീവനുണ്ടെന്നുള്ള ജെ. സി. ബോസിന്റെ കണ്ടുപിടുത്തമാണു് ആധുനികശാസ്ത്രത്തിനു് ഇന്ത്യ നല്കിയ സംഭാവന. ഗണിതശാസ്ത്രത്തിൽ രാമാനുജത്തിന്റെ കണ്ടുപിടിത്തവും, ഊർജ്ജതന്ത്രത്തിൽ സി. വി. രാമനു് നോബൽസമ്മാനം നൽകപ്പെട്ടതും, ശാസ്ത്രീയലോകത്തിൽ ഇന്ത്യയ്ക്കു കൈവന്ന ഗണ്യമായ മറ്റു നേട്ടങ്ങളാണു്.

ലോകചിന്താഗതിയുമായുള്ള സമ്പർക്കംമൂലമാണു് ഇന്ത്യയിൽ ഒരു സ്ത്രീസ്വാതന്ത്ര്യപ്രസ്ഥാനമുണ്ടായതു്. ഇന്ത്യയിൽ ഇദംപ്രഥമമായി യൂറോപ്യൻ ആശയങ്ങൾ പ്രചരിച്ചുതുടങ്ങിയതാണു്, 1820-ൽ റാംമോഹൻറായി ഹിന്ദുസ്ത്രീകളുടെ അവകാശത്തിനുവേണ്ടി വാദിച്ചതു്. പ്രാചീനാചാരങ്ങളുടെ കെട്ടുപാടുകളിൽനിന്നും സ്ത്രീകളെ വിമോചിപ്പിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ 19-ാം നൂറ്റാണ്ടിലെ ഹിന്ദുക്കളുടെയും മുസ്ലിങ്ങളുടെയും പുനരുത്ഥാനപ്രവർത്തനങ്ങൾ, വലിയ ശ്രദ്ധ ചെലുത്തിയില്ല. യൂറോപ്യൻചിന്താഗതിയാൽ പ്രേരിതമായ ബ്രഹ്മസമാജം, ഹിന്ദുവനിതകളെ സാമൂഹ്യജീവിതത്തിൽ പങ്കെടുക്കുന്നതിനെ നിരോധിച്ച ആചാരപരമായ തടസ്സങ്ങളെ തകർക്കുകയുണ്ടായി. ഒരു കാലത്തു് വലിയ പ്രചാരം സിദ്ധിച്ചിരുന്ന സാമൂഹ്യപരിഷ്കരണപ്രസ്ഥാനം, പ്രധാനമായി ശ്രദ്ധിച്ചതു് ബാല്യവിവാഹം നിരോധിക്കുക, വിധവാവിവാഹം അനുവദിപ്പിക്കുക തുടങ്ങി ഗൃഹജീവിതത്തിൽ വരുത്തേണ്ട മാറ്റങ്ങളെപ്പറ്റിയാണു്. അവയ്ക്കു് ഒരു മതനവീകരണപരമായ ചായ്‌വുകൂടിയായിരുന്നു. ഉദാഹരണത്തിനു്, പരമ്പരാഗതമായുള്ള നൃത്തം, സംഗീതം ഇവയിൽനിന്നും സ്ത്രീകളെ മേൽപ്പറഞ്ഞ പ്രസ്ഥാനങ്ങൾ പിന്തിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

സ്ത്രീകൾ പൊതുപ്രവർത്തനത്തിലും സാമൂഹ്യക്ഷേമപ്രവർത്തനത്തിലും പങ്കെടുക്കുന്നതിനെ ആചാരങ്ങളും കീഴ്‌വഴക്കങ്ങളുമൊഴികെ മറ്റൊന്നും ഒരുകാലത്തും എതിർത്തിരുന്നില്ലെന്നുള്ളതു് ഇക്കാര്യത്തിൽ വിശേഷിച്ചും സ്മർത്തവ്യമാണു്. മൈത്രേയിഗാർഗ്ഗിമാരെപ്പോലുള്ള വനിതാദാർശനികർക്കു് വമ്പിച്ച പൊതുജനസഹകരണം സിദ്ധിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ലോകത്തിലെ പ്രവണതകളുമായുള്ള പരിചയമാണു് വനിതാപ്രസ്ഥാനത്തിനു് നവീനമാർഗ്ഗം തെളിയിച്ചതു്. അഖിലേന്ത്യാ വനിതാ കോൺഫറൻസ്, ആവിർഭവിച്ചതോടെ, അതിന്റെ പ്രവർത്തനപരിധി അഖിലേന്ത്യാവ്യാപകമായിത്തീർന്നു. കവയിത്രിയും, വാഗ്മിയും രാഷ്ട്രതന്ത്രജ്ഞയും, കോൺഗ്രസ്സ്പ്രസിഡന്റുമായ സരോജിനീനായിഡുവിനെപ്പോലുള്ള സ്ത്രീരത്നങ്ങളുടെ നേതൃത്വത്തിൽ വനിതാപ്രസ്ഥാനത്തിനു കരുത്തും വ്യാപകത്വവും ഉണ്ടായി. ഇന്ത്യയെ ഒരു രാഷ്ട്രം (നേഷൻ) ആക്കിയതിനു് ഈ പ്രസ്ഥാനത്തിനു് ശക്തിയായി അവകാശം ഉണ്ടു്.

ഉപസംഹാരം

ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൻെറ വിഹഗവീക്ഷണമായ ഈ ചിത്രപടലം എന്താണ് കാണിക്കുന്നത്? ചരിത്രത്തെ ദേശീയക്ഷമതാപ്രമാണമായി കരുതുന്ന ചിന്താഗതിക്ക്, അനുകൂലമായ ന്യായങ്ങൾ കുറവാണ്. ഒരു രാജ്യത്തിൻെറ ചരിത്രം, മഹാന്മാരുടെ ഗംഭീരമായ ഒരു ഘോഷയാത്രയായോ, കാലം ചെല്ലുന്തോറും വിസ്താരപ്പെട്ടുവരുന്നതും നേട്ടങ്ങളിൽനിന്ന് നേട്ടങ്ങളിലേയ്ക്ക് കൂടുതൽ കൂടുതൽ വിസ്താരം പ്രാപിക്കുന്നതുമായ പുരോഗതിയുടെ രാജകീയമായ പ്രവാഹമായോ ആയി കണക്കാക്കാനും നിർവ്വാഹമില്ലതന്നെ. എന്നാൽ ഒരു രാജ്യത്തിൻെറ ചരിത്രത്തിനു ശരിയായ വിലയില്ല, അതു ജനങ്ങളുടെ നാഗരികതപ്രാപിക്കുന്നതിനുള്ള ബോധപൂർവ്വമായ ശ്രമത്തെയും ഉത്തരോത്തരം ഉയർന്ന നിലവാരത്തിലെത്താനുള്ള യത്നത്തെയും, ക്ഷേമകരവും വിശിഷ്ടവുമായ ജീവിതസമ്പ്രാപ്തിക്കുള്ള യാത്രയെയും വിവരിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ. ആരംഭമുതല്ക്കേ ഇന്ത്യാചരിത്രം, ഇങ്ങനെയുള്ള അവിരളമായ പ്രയത്നത്തിൻെറ രേഖ (record) ആണ്. ഇതര ജനസമൂഹങ്ങളുടെ ചരിത്രത്തിലെന്നപോലെ, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലും ഉയർച്ചയും താഴ്ചയും ഉണ്ട്. ആത്മവിശ്വാസത്തിൻെറ ദീപം പ്രകാശമാനമായി കത്തിയ കാലഘട്ടങ്ങൾ ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ ഉണ്ട്. ആ കാലങ്ങളുണ്ടായിട്ടുള്ള നേട്ടങ്ങളും സ്മരണീയങ്ങളാണ്. മറ്റുചില കാലഘട്ടങ്ങളിൽ ജനങ്ങളുടെ ആത്മവീര്യം ക്ഷയിക്കയും, ആത്മവിശ്വാസത്തിൻെറ പ്രഭ മങ്ങുകയും, അവരുടെ നേട്ടങ്ങൾ തങ്ങൾക്കും മേ കരിന്തതെന്നും നിസ്സാരമായിരിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഇങ്ങനെ അഭിവൃദ്ധിയും അധഃപതനവും കാണാമെങ്കിലും, ഒരു ജനതയുടെ അന്തഃസ്ഥമായ ആശയങ്ങളും ലക്ഷ്യങ്ങളുമാണ്, ചരിത്രത്തിന് ഊടും പാവും നൽകുന്നത്. അങ്ങനെ ഒരുദ്ദേശ്യമുണ്ടായിരുന്നുള്ളതിനു, തെളിവാണ് ചങ്ങിയത് ചുരുങ്ങിയതാണെങ്കിലും തുടർച്ചയായി നിലനിന്ന ഇന്ത്യൻ നാഗരികത. പരിഷ്കാരത്തിനു തുടരാൻ സാധ്യമല്ല, പിൻപേപിൻപെ വരുന്ന ഓരോ തലമുറയും അതു മുന്നോട്ടു കൊണ്ടുപോകാൻ ബോധപൂർവ്വം ശ്രമിച്ചില്ലെങ്കിൽ. അതു കേടുപാടുകൂടാതെ പോററിപ്പുലർത്തുകയെങ്കിലും വേണം. ബുദ്ധമതത്തിൻെറ ആവിർഭാവത്തിനു മുമ്പാണ് അതുമൊത്തവും സാമൂഹ്യവുമായി ഇന്ത്യൻപരിഷ്കാരം രൂപംകൊണ്ടത്. ദാർശനിക പശ്ചാത്തലത്തിൽ ഇന്ത്യ, ഏകീകൃതമായി. ബുദ്ധൻെറ കാലത്ത് ആ പരിഷ്കാരം പൂർണ്ണതയെ പ്രാപിച്ചിരുന്നു. ഇരുപതാംനൂററാണ്ടിലെ ഇന്ത്യാക്കാർക്ക് ഒരിക്കലായി ലഭിച്ച ഒരു പാരമ്പര്യം പുലർത്താൻ സാധിച്ചത്; അതിനുമുമ്പുള്ള ശതാബ്ദങ്ങളിലെ ജനങ്ങൾ, ആത്മീയവും സാമൂഹ്യവുമായ ശക്തികളെ എതിർത്തുനില്ക്കാൻ ബോധപൂർവ്വം ശ്രമിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടാണ്. ഈ പരിഷ്കാരത്തിൻെറ ഇതരഘട്ടങ്ങളായ ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾ വ്യാഖ്യാനിക്കയും അനുസരിച്ച് ജീവിതം ക്രമീകരിക്കയും,

ചെയ്തു് അത്ഭുതാവഹമായ ഈ അനുസ്യൂതപ്രവാഹത്തെ ഉദാഹരിക്കുന്നു. ഇതാണു് ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ കൂടിനില്ക്കുന്ന പരമാർത്ഥം.

ഇന്ത്യാചരിത്രം പ്രധാനമായും ഹിന്ദുജനതയുടെ ചരിത്രമാണു്. ന്യൂനപക്ഷങ്ങളും സജീവങ്ങളുമായ ഇതര ഘടകങ്ങളും, ഇന്ത്യയിലെ മൂലതത്വങ്ങളായിട്ടുണ്ടു്. എങ്കിലും ഇന്നും ജനസംഖ്യയിൽ എൺപതു ശതമാനം ഹിന്ദുക്കളാണു്. മാത്രമല്ല, തികച്ചും ഭാരതീയമായിട്ടുള്ളതെല്ലാം ഹൈന്ദവമാണു്. ഇസ്ലാമികസംസ്കാരം, പ്രത്യേകമായി ഇന്ത്യയോടു ബന്ധപ്പെട്ട ഒന്നല്ല. അതു് ലോകസംസ്കാരപരമായിട്ടുള്ളതാണു്. ഇന്ത്യൻമുസ്ലീങ്ങൾ അതിൽ ഒരു ഭാഗം മാത്രം. മുഗൾചിത്രകല ഇൻഡോസാർസനിക്കു് ശില്പകല ഇവയിൽത്തന്നെ നാം കാണുന്നതു് ഹിന്ദുസംസ്കാരവും ഇസ്ലാമികസംസ്കാരവും തമ്മിലുള്ള സങ്കലനരൂപമാണു്. അവയിൽ തനി ഇസ്ലാമികസംസ്കാരം നാം കാണുന്നില്ല. അതിനാൽ, പ്രത്യേകസ്വഭാവമുള്ള ഇന്ത്യൻപരിഷ്കാരം പണിചെയ്യുകയും നിലനിർത്തുകയും ചെയ്തിട്ടുള്ളതു് ഹിന്ദുക്കളത്രെ. ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ പ്രധാനഭാഗം ഹിന്ദുക്കളുടെ നേട്ടങ്ങൾക്കും, ഹിന്ദുക്കളുടെ ചിന്താപ്രവണതകൾക്കുമാണു്.

അയ്യായിരത്തോളം വർഷമുള്ള ഒരു രാജ്യചരിത്രത്തിൽ, രാജവംശങ്ങൾക്കു് നൽകാവുന്ന പ്രചോദനം പരിമിതമായിരിക്കും. ഇതിൽനിന്നും ഇന്ത്യയിൽ വലിയരാജാക്കന്മാരോ, നേതാക്കന്മാരോ ഇല്ലായിരുന്നുവെന്നു് അർത്ഥമാകരുതു്. സ്വഭാവവൈശിഷ്ട്യംകൊണ്ടും, നേട്ടങ്ങളുടെ വൈപുല്യംകൊണ്ടും, അശോകൻ, അക്ബർ, കൃഷ്ണദേവരായർ, ശിവജി തുടങ്ങിയ ചില വ്യക്തികൾ കാലത്തിനപ്പുറത്തേക്കു തലയുയർത്തിനില്ക്കുന്നു. എന്നാൽ ദേശീയചരിത്രത്തിൽ പ്രഭാപ്രസരം വിതറുന്ന ധീരയോദ്ധാക്കളും, രാഷ്ട്രീയശില്പികളും മററും / വലിയ പ്രാധാന്യമുള്ളവരല്ല, അവർ ജനതയുടെ മുന്നോട്ടുള്ള കാൽവെപ്പിൽ ആത്മവിശ്വാസംകൊണ്ടോ, ആദർശംകൊണ്ടോ നേതൃത്വം നൽകാത്തവരാണെങ്കിൽ. അപ്രകാരമുള്ള മഹാന്മാർ ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ സുലഭമാണു്. ചാണക്യൻ മുതൽ നാനാഫഡ്നാവിസുവരെയും, ചന്ദ്രഗുപ്തമൗര്യൻമുതൽ ഔരംഗസീബുവരെയും ഉള്ള കാലഘട്ടത്തിൽ അങ്ങനെയുള്ള രാഷ്ട്രതന്ത്രജ്ഞന്മാരെയും വീരപുരുഷന്മാരെയും കാണാം. അവരുടെ മഹത്വവും പ്രശസ്തിയും അവിതർക്കിതമാണു്. പക്ഷേ, മററു ജനസമൂഹങ്ങളിലെ ചരിത്രങ്ങളിലെന്നപോലെ ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലും, ശാശ്വത പ്രാമാണ്യമുള്ളതു് ജനതയുടെ നേട്ടങ്ങൾക്കാകുന്നു. അവരെ മഹൽപ്രവൃത്തികൾക്കു പ്രേരിപ്പിക്കുന്ന ആത്മവിശ്വാസവും പ്രചോദനങ്ങളുമാണു്, സമുദായത്തെ സജീവമാക്കുന്നതും, സംരക്ഷിക്കുന്നതും, സാമാന്യക്കാരെ ജീവിതവ്യമാക്കുന്നതും.

ഒരു കാലഘട്ടവും മറ്റൊരു കാലഘട്ടവും തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസം മേൽപ്പറഞ്ഞ വസ്തുതയിലാണു കിടക്കുന്നതു്. സുവർണ്ണയുഗം എന്നൊന്നില്ല ചരിത്രത്തിൽ. പരാജിതരായ ജനങ്ങളുടെ ഒരു മരീചികയാണു്

ആണ്. നഷ്ടപ്പെട്ട ചൈതന്യം വീണ്ടെടുക്കാനായി സംഘടിതശ്രമം നടത്തിയ പത്തൊമ്പതാംനൂറ്റാണ്ടിലെ ഇന്ത്യയിലെ ജീവിതത്തോടു തുലനംചെയ്താൽ, ഗുപ്തന്മാരുടെയും അക്ബറുടെയും, വിജയനഗരചക്രവർത്തികളുടെയും കാലത്തെ ജീവിതം അല്പം പിന്നോക്കനിലയിലാണെന്നുതന്നെ പറയാം. അങ്ങനെയെങ്കിൽ ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെകാലത്തെ ഗുപ്തസാമ്രാജ്യം, അക്ബറുടെ കീഴിലുള്ള മുഗൾസാമ്രാജ്യം, കൃഷ്ണദേവരായരുടെ കാലത്തെ വിജയനഗരസാമ്രാജ്യം ഇവ എന്തുകൊണ്ട് നമ്മെ അഭിമാനഭരിതരാക്കുന്നു? ഇതിനുത്തരം ലഘുവാണ്. അക്കാലത്ത് മർദ്ദനമില്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടോ, സാമ്പത്തികജീവിതം കൂടുതൽ മെച്ചമായിരുന്നതുകൊണ്ടോ, അസമത്വങ്ങൾ കുറവായിരുന്നതുകൊണ്ടോ അല്ല, പ്രത്യുത അക്കാലത്തെ ജനങ്ങൾ തങ്ങളുടെ ഭാവിയിൽ ദൃഢവിശ്വാസത്തോടെ, ഉന്നതങ്ങളായ പരിശ്രമങ്ങളിൽ പങ്കുകൊണ്ടതുകൊണ്ടത്രേ. ഗുപ്തസാമ്രാജ്യകാലത്തെ ജനങ്ങൾ, ആത്മവിശ്വാസവും, ദേശീയാഭിമാനവും, മുന്നോട്ടുപോകാൻ താല്പര്യവും, ഔന്നത്യംനേടാൻ ആഗ്രഹവും പ്രദർശിപ്പിച്ചു. ഇവമൂലം ഇന്ത്യയ്ക്കു് വിദേശീയാക്രമണത്തിൽനിന്നു രക്ഷകിട്ടുക മാത്രമല്ല, സാഹിത്യത്തിലും, കലകളിലും, ശില്പനിർമ്മാണത്തിലും ശാശ്വതമായസ്മാരകങ്ങൾ നാട്ടാനും കഴിഞ്ഞു. ഒരു പുതിയയുഗത്തിലാണ് തങ്ങൾ ജീവിച്ചതെന്ന് അക്ബറിന്റെകാലത്തെ ജനങ്ങൾ വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. രാഷ്ട്രീയമായ ഉണർവ്വിൽ മാത്രമല്ല ഇതു കാണുന്നതു്. കലയിലും, ആലയനിർമ്മാണത്തിലും, തുളസീദാസന്റെ കവിതയിലും, താൻസന്റെ സംഗീതത്തിലുമെല്ലാം ഇതു പ്രതിഫലിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതുപ്രകാരം വിജയനഗറിലെ ജനങ്ങൾ, തങ്ങൾ ഒരു അമൂല്യാദർശത്തിന്റെ പിണിയാളുകളാണെന്നു് മുന്നൂറുവർഷത്തോളംകാലം ദൃഢമായി വിശ്വസിച്ചു. ദേശീയാദർശങ്ങൾ പരാജയപ്പെടുമ്പോഴും ആത്മവിശ്വാസം നശിക്കുമ്പോഴുമാണ് അധഃപതനം തുടങ്ങുന്നതു്. ഇന്ത്യയ്ക്കു് അങ്ങനെയുള്ള പല ഘട്ടങ്ങളും തരണംചെയ്യേണ്ടിവന്നിട്ടുണ്ട്. അപ്പോൾ അരാജകത്വം നടമാടി; സാമൂഹ്യവ്യവസ്ഥിതി തകരാറായി; സാംസ്കാരികമായ നേട്ടങ്ങളുടെ മൂല്യം കുറഞ്ഞുവന്നു. ഇങ്ങനെ അന്ധകാരനിബിഡമായ കാലങ്ങളിലും ഇന്ത്യയ്ക്കു് വീണ്ടും മുന്നേറുന്നതിലേയ്ക്കു്, ആവശ്യമുള്ള വിശ്വാസവും ദീർഘദൃഷ്ടിയുമുണ്ടായിരുന്നെന്നുള്ളതാണ് അവളുടെ മഹത്വത്തിന്റെ നിദാനം.

ഒരു നവയുഗത്തിന്റെ നടയിലാണ് ഇന്ത്യ ഇന്നു്. ഒരു ശതാബ്ദത്തിലെ നിസ്തുലശ്രമംമൂലം നവീകരിക്കപ്പെട്ടതും, പുതിയ ആശയങ്ങളാലും ആദർശങ്ങളാലും ശക്തിപ്പെട്ടതുമായ അവളുടെ ആത്മാവ് ലോകത്തെ അഭിമുഖീകരിച്ചുനില്ക്കുന്നു. ഭാവിയിലുള്ള വലിയ ചോദ്യം ഇതാണ്: തുടർച്ചയായി കഴിഞ്ഞ അയ്യായിരം വർഷക്കാലംകൊണ്ട് പരമ്പരാലബ്ധമായ ആ ചൈതന്യത്തെ ബോധപൂർവ്വമായ യത്നംമൂലം നേട്ടങ്ങളുടെ പൂർവ്വാധികം ഉയർന്ന മണ്ഡലങ്ങളിലേയ്ക്കു് കൊണ്ടുപോകാൻ ഇന്ത്യയ്ക്കു് സാധിക്കുമോ?

ടിപ്പണി

(സുപരിചിതങ്ങളായ പല വാക്കുകളും ഇതിൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്—വിവർത്തകൻ.)

ആദിഗ്രന്ഥം: ഗുരു നാനാക്കിന്റെ ഭാഷിതങ്ങളുൾക്കൊള്ളുന്ന സിക്കുകാരുടെ മതഗ്രന്ഥം.

അദ്വൈതം: ഹിന്ദുക്കളുടെ വേദാന്തത്തെസ്സംബന്ധിച്ച ഒരു സാങ്കേതിക പദം. ദ്വൈതാവസ്ഥ ഇല്ലായ്മ. ബ്രഹ്മാവും പ്രകൃതിയും ഒന്നാണെന്ന സങ്കല്പം.

ഐതരേയ ബ്രാഹ്മണം: ഋഗ്വേദത്തോടനുബന്ധിച്ചുള്ള ഒരു ഭാഗം. സാംഖ്യായനം ആകുന്നു മറ്റേതു്.

അൻജുമാൻ: സംഘം; സംഘടന.

അവിദ്യ: മായ, അജ്ഞാനം.

ബന്ന്യാൻ: കച്ചവടം തൊഴിലായുള്ളവൻ.

ഭക്തി: ഒരു പ്രത്യേക ദൈവത്തോടുള്ള ആരാധനാഭാവം.

ചാപ്കൻ: (പേർഷ്യൻ) പുരുഷന്മാർ ധരിക്കുന്ന നീണ്ട കുപ്പായം.

ചിത്പാവൻ: മഹാരാഷ്ട്ര ബ്രാഹ്മണരുടെ ഒരു വിഭാഗം.

ദശനാമി സന്ന്യാസിമാർ: ഒരു ശൈവസന്ന്യാസിവിഭാഗം.

ദസ്യുക്കൾ: ഇന്ത്യയിലെ ആദിമജനങ്ങൾ.

ദൊവാബ്: (പേർഷ്യൻ) രണ്ടു നദികൾക്കിടയിലുള്ള സ്ഥലം.

ഫത്‌വാ: ഇസ്ലാമിലെ മതാധിപതി പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന കല്പന.

ഫർമാൻ: ഉത്തരവ്.

ഗ്രന്ഥാക്ഷരം: തമിഴ്പ്രദേശങ്ങളിൽ, സംസ്കൃതം എഴുതാൻ ഉപയോഗിച്ച ലിപി.

ജുബ്‌റാജ്: കിരീടാവകാശിയായ രാജകുമാരൻ.

കാഫർ: മുസ്ലിമല്ലാത്തവൻ.

കായസ്ഥർ: ഉത്തരേന്ത്യയിൽ പ്രാബല്യമുള്ള ഒരു വർഗ്ഗം.

കാസി: ഇസ്ലാമമതത്തിലുള്ള നീതിപാലകൻ.

കാലിഫ്: മുസ്ലിങ്ങളുടെ ആത്മീയനേതാവ്.

കാത്രി: 'ക്ഷത്രിയ' എന്ന പദത്തിന്റെ പ്രാകൃതം.

ഖിലാഫത്ത്: കാലിഫിനെ പുനരവരോധം ചെയ്യുന്നതിനായുള്ള പ്രക്ഷോഭണം.

ഖില്ലാത്ത്: ഔദ്യോഗികമായോ, ബഹുമാനസൂചകമായോ നല്കുന്ന അങ്കി.

ഖുദാ: ദൈവത്തിനുപയോഗിക്കുന്ന ഇസ്ലാമികപദം.

ഖുട്ബാ: മുസ്ലിം പ്രാർത്ഥന. രാജാവിന്റെ പേരും അതിൽ ചേർത്തിരുന്നു.

വാമാംഗമാർഗ്ഗം: ശാക്തേയന്മാരുടെ ഒരു പ്രസ്ഥാനം.

മാധ്യമികന്മാർ: മഹായാനവിഭാഗത്തോടനുബന്ധിച്ചുള്ള ബുദ്ധമതത്തിലെ ശൂന്യവാദികൾ.

മഹാപരിനിർവ്വാണം: ബുദ്ധന്റെ ചരമം.

മൗലവിമാർ: ഇസ്ലാമിലെ പുരോഹിതർ.

മീമാംസാ(പൂർവ്വം): ഹിന്ദുവേദാന്തത്തിലെ ഒരു വിഭാഗം. ന്യായം, വൈശേഷികം, സാംഖ്യം, യോഗം, വേദാന്തം (ഉത്തരമീമാംസ) ഇവയാണ് മറ്റുള്ള അഞ്ചെണ്ണം.

മ്ലേച്ഛന്മാർ: വിദേശികൾ, അപരിഷ്കൃതർ, അനാര്യന്മാർ.

നേതി: അഖിലവ്യാപകമായ ബ്രഹ്മത്തെ, സംസ്കൃതപണ്ഡിതർ വിവരിക്കുന്നത്. 'നേതി നേതി' എന്നുവെച്ചാൽ 'അത് ഇതല്ല, അത് ഇതല്ല' എന്നാണ്.

നിബന്ധങ്ങൾ: സ്മൃതിഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ സാരങ്ങൾ.

നിഗന്ഥ: നിസ്സില്ലാ എന്ന പദാർത്ഥം. പാർശ്വനാഥനെയും മഹാവീരനെയും അനുകരിക്കുന്ന ഒരു ജൈനവിഭാഗം.

പഞ്ചമൻ: ഹിന്ദുമതത്തിലെ നാലു ജാതിക്കും കീഴിലുള്ളവൻ; തീണ്ടലുള്ളവൻ.

പാൻഇസ്ലാമിസം: മതത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കി എല്ലാ മുസ്ലിംരാജ്യങ്ങളെയും യോജിപ്പിക്കാനുള്ള പ്രസ്ഥാനം. തുർക്കി ആധുനികമായതും, ഖലീഫ്സ്ഥാനം നിർത്തൽചെയ്തതും ഈ ആശയത്തിന് ഉടവു തട്ടിച്ചു.

പേഷ്വാ: പ്രധാനമന്ത്രിക്കുപയോഗിക്കുന്ന പേർഷ്യൻപദം. പ്രധാനമായുപയോഗിക്കുന്നത് മഹാരാഷ്ട്രത്തിലെ പ്രധാനമന്ത്രിക്ക്.

പ്രശസ്തി: പ്രശംസാപരമായ പദങ്ങൾ.

പുരുഷൻ: ആത്മാവ്.

കാനൂൻഗോസ്: (പേർഷ്യൻ) റവന്യു ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ.

ശാക്തൻ: ശക്തിയെ ആരാധിക്കുന്നവൻ. ഉത്തമമാർഗ്ഗം, വാമമാർഗ്ഗം എന്ന് രണ്ട് അനുഷ്ഠാനവിധികളുണ്ട്.

സാംഖ്യം: ദ്വൈതമാർഗ്ഗം അംഗീകരിക്കുന്ന വേദാന്തവിഭാഗം.

ഷാരിയത്ത്: ഇസ്ലാമികനിയമങ്ങൾ.
ശ്രമണന്മാർ: ബുദ്ധസന്ന്യാസികളും ഭിക്ഷുക്കളും.
ശ്രേണി: തൊഴിൽക്കാരുടെ സംഘടന.
സൂബാ: പ്രവിശ്യ.
ശൂന്യവാദികൾ: ഒന്നും ഇല്ലെന്നു വാദിക്കുന്നവർ; ബുദ്ധമതാനുയായികൾ.
താന്ത്രികന്മാർ: ശാക്തേയർ.
തഥാഗതൻ: ബുദ്ധൻ.
ഉശ്ര്: അനുഗ്രഹം.
തീർത്ഥങ്കരന്മാർ: ജൈനമതത്തിൽ, മഹാവീരൻവരെയുള്ള ദിവ്യാചാര്യന്മാർ (24).
ഉസ്താദന്മാർ: ആചാര്യന്മാർ, വിശിഷ്യ, സുകുമാരകലകളിൽ.
വണിക്ക്: ബന്യാൻ.
വസീർ: (പേർഷ്യൻ) പ്രധാനമന്ത്രി.
വേദാംഗം: വേദങ്ങളുടെ ഒരു ഉപഗ്രന്ഥം.
വിഹാരം: ബുദ്ധമതാശ്രമം.
വിനയം: ബുദ്ധമതത്തിലെ മൂന്നു പ്രാമാണികഗ്രന്ഥങ്ങളിലൊന്ന്, സന്ന്യാസിമാർക്കുള്ള നിയമങ്ങൾ അതിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നു.
വീരാഷ്ടമി: ഉഗ്രാഷ്ടമി.
വ്രാത്യസ്തോമം: ജാതിഭ്രഷ്ടരെ വീണ്ടും ഹിന്ദുമതത്തിലെടുക്കുന്നതിനുള്ള പൂജ.
യവനർ: ഗ്രീക്കുകാർ. ഹിന്ദുക്കളല്ലാത്തവർക്കും ഇതു പൊതുവേ ഉപയോഗിക്കുന്നു.

സൂചിക

കേരളസാഹിത്യ
അക്കാദമി

കേരള സാഹിത്യ
അക്കാദമി